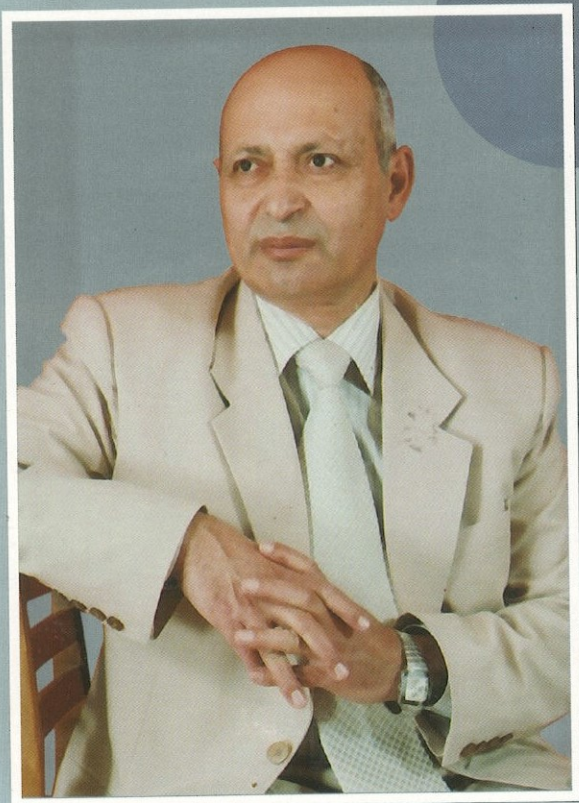

Rafiq Yusifoğlu

Tanrının ömür payı

RAFİQ YUSİFOĞLU

TANRININ ÖMÜR PAYI

Sumqayıt -2007

Redaktor: Teymur Kərimli
AMEA-nın müxbir üzvü

Rəyçilər: Məhərrəm Qasımlı,
filologiya elmləri doktoru,
professor

Kamran Əliyev,
filologiya elmləri doktoru,
professor

Rafiq Yusifoğlu. Tanrının ömür payı. "Sumqayıt"
nəşriyyatı, 2007, 500 səh.

Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi, filologiya elmləri doktoru, "Qızıl qələm", "Vətən", "Araz", "İlin ən yaxşı kitabı", "Tofiq Mahmud" mükafatları laureatı, görkəmli Azərbaycan şairi, tanınmış ədəbiyyatşünas, tərcüməçi, publisist Rafiq Yusifoğlu "Yurdu-m-yuvam", "Ətirli düymələr", "Ocaq yeri", "Aylı ciğir", "Qəm karvanı", "Həsret köçü", "Şirin yağış" (rus dilində), "Böyük arzuya gedən yol", "Çiçək yağışı", "Təzə sevdalara doğru", "Söz çəmənisi", "Ayrılığın qəm hasarı", "Günlerimiz, aylarımız", "Həsret sazağı", "Yollar", "Sevda sabahlar", "Ana dilim" adlı şeir, "Bahar qatarı", "Şirin yuva", "Dəniz səviyyəsi" adlı nəsr, "Xatirə kəcavəsi", "Bir sevdalı ürəyim var" adlı publisistika, "Kitabi-Dədə Qorqud" adlı komiks kitablarının, "Azərbaycan poemasi: axtarışlar və perspektivlər" monoqrafiyasının, "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Uşaq ədəbiyyatı", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" dərsliklərinin, bir neçə tərcümə kitablarının müəllifidir. Şairin "Tanrının ömür payı" adlanan yeni kitabına onun elmi-publisistik məqalələri, radio və televiziya etdiyi bəzi çıxışların mətnləri, son illərdə mətbuatda əsərləri haqqında dərc edilmiş yazılar, həmçinin müəllifə ünvanlanan yeni oxucu məktubları daxil edilmişdir.

470061080

R ----- Qrifli nəşr
(37) 27

© Rafiq Yusifoğlu, 2007

PROLOQ ƏVƏZİ

Fikirilər, xəyallar yenə məni qanadına alıb. Ömrümün yalnız öz gözlerim önündə açılan pəncərəsindən uşaqlıq illərimə, gənclik illərimə, sevgili-sevinci, ağırlı-acılı çağlarıma tez-tez boylanıram. İndi mənim özüm də o dünyada yoxam, ruha, xəyala çevrilmişəm...

Ulu Tanrım keçdiyim yollara ömrün yeni zirvəsindən baxmaq səadəti bəxş eləyib mənə. Bu ömür yolunun ayrı-ayrı məqamlarını yazıya alıb çap elətdirmişəm. "Xatirə kəcavəsi", "Bir sevdalı ürəyim var" kitablarına toplanan yazılarda mənim həyatımın müəyyən çağları öz əksini tapıb...

Çox şükür ki, ömür davam edir. Çox şükür ki, haqqımda yazılan yazılar, məqalələr, mənə ünvanlanan məktublar daxili dünyama işıq salır, bir insan, alim, şair, müəllim ömrünün aynasına çevrilir...

Ömür Allahın insana, eləcə də digər canlılara verdiyi ən gözəl paydı. Bunu dərk eləyən insanların da ən böyük alqışı budur: "Allah sənə ömür versin!"

Bir də deyirlər ki, ömür beşikdən qəbrəcən olan yoldu. Hərə bu yolu bir cürə keçir. Biri mənzil başına tez çatır, biri gec. Birinin ömrü uzun olur, birinin ömrü qısa. Birinin ömrü kef-damaqda keçir, birinin ömrü məşəq-qət, zillət içində. Allah dərdi dərd, kefi kefi çəkənə verir. Görünür bu xalq deyimi də elə belə yaranmayıb: "Allah tamarzının boğazından kəsib dadanana verir."

Biri ölən kimi unudulur, biri öləndən sonra ikinci ömrü başlayır; o, xatirələrdə, yaddaşlarda özünün yeni həyatını yaşayır...

Qəbir ömrün son dayanacağıdır. Əgər doğrudan da, o dünya varsa, qəbir əbədiyyət evinin qapısıdır, başlanğıcıdır. Bu qapıdan ancaq tək-tək girmək olur. Bu qapıdan o yana dünyanın olub olmamağını bir ölənin özü, bir də Allah bilir... Bəlkə elə qəbir o biri dünyaya, axirət dünyasına uçmaq üçün kosmik gəmiyə bənzər bir şeydi?!

Fikirilər adamı min yerə aparır, ona rahatlıq vermir ki, vermir. İnsan düşüncəsinin hüdudu Allahın qoyduğu məsafə qədərdir... Yaratdığında öyrənmək əzmini gören Ulu Tanrı onun biliyinin sərhədlərini zaman-zaman genişləndirir, bəşər övladı yavaş-yavaş öz ağılı, zəkası ilə Allaha yaxınlaşır. Lakin insan idrakının hüdudları nə qədər genişlənsə də, o, sirli-sehrli dünyamızı bütünlükdə dərk etmək iqtidarında deyildir. Zaman-zaman hansısa bir missiyanı yerinə yetirmək üçün dünyaya gələn dahilər kainatın dərkı yolunda bir pillədən yuxarı qalxa bilmirlər...

Kimi ümumdünya cazibə qanununu kəşf edib, kimi nisbilik nəzəriyyəsini, kimi atomu, kimi radionu, kimi televiziyanı, kimi telefonu,

kimi kosmik raketləri... Ancaq heç bir bəşər övladı nəinki kainatı, hətta özünü belə bütünlükdə dərk etmək iqtidarında deyildir...

İnsanlarda kin-küdurəti, xəbisliyi, acgözlüyü, dağıdıb məhv etməyi, öz oturduğu budağı kəsmək meylini görüb qəzəblənən Allah sevimli övladlarının qurub-yaratmaq istəyini, dünyanı dərk etməyə, xeyirxah işlər görməyə çalışmasını görəndə fərəhlənir, öz yaratdığı ilə özü də fəxr edir.

Mənim ömür yolum Çardaxlıdan, Xocamsaxlıdan, Qubadlıdan başlayır. Mənim ömür yolum Sisyan dağlarından, Lalalı yurddan, Üçtəpədən, Qızıldaşdan, Çayzəmi, Əyin, Başarat meşələrindən keçir. Mənim qismətimə Qarağac bulağından, Qısrıq bulağından, Pəyhan bulağından, Peyğəmbər bulağından, Bərəncü bulağından su içmək, Ağa çayında, Bərgüşadda, Həkəridə, Viləşdə, Qusarçayda, Dneprdə, Yardımlı şlaləsinin, Ləzə şlaləsinin altında çimmək, Xəzərin dalğalarına baş vurmaq xoşbəxtliyi var imiş. Mənim qismətimdə Şuşada, Cıdır düzündə, Üçmıx dağında gəzib Xarı bülbül dərmək, Göygöl, Maralgöl sahillərində, Hacıkənddə, Şekidə, Qəbələdə, Oğuzda, İsmayılıda, Pirquluda, Altağacda, Yarımcada, Qəçreşdə, Təngəaltında, Lənkəranda, Astarada dağ havasını çiçəklərin ətri qarışıq ciyərlərimə çəkmək xoşbəxtliyi var imiş... Mənim qismətimdə Azərbaycanımızın müstəqilliyini görmək sevinci, torpaqlarımızı itirmək ağrısı var imiş. Mənim qismətimdə doğmalarını, əzizlərini itirmək məşəqqəti, eyni zamanda övlad toyu, nəvə sevinci dadmaq səadəti var imiş...

Arabir yolumun üstünə xəbis, nadan adamlar çıxsa da, tale məni qəlbi kövrək, sevdalı, gözəllikdən, şeirdən, sənətdən zövq almağı bacaran, dost uğruna sevinən xeyirxah insanlarla daha çox görüşdürüb.

Min şükür Tanrıya! Verən də odur, alan da.

2003-cü ildən – "Bir sevdalı üreyim var" kitabı nəşr olunandan sonra həyatımda çox yeniliklər baş verib. Mətbuatın 130 illiyi qeyd olunarkən mənə Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasının əməkdar mədəniyyət işçisi" fəxri adı verilib. SDU-nun dosenti seçilmişəm, doktorluq dissertasiyası müdafiə edib filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almışam. Neçə-neçə kitablarım işıq üzü görüb. Ömrümün babalıq erası başlayıb...

Təzəcə nəşrə hazırladığım bu kitabda həyatımın bir neçə ilinin pozulmaz izləri var. Bu topluda son zamanlar mənim yaradıcılığım haqqımda yazılıb mətbuatda çap olunan məqalələri, sevgi dolu məktubları da vermək qərarına gəlmişəm. Hər halda özünə kənar gözlə baxmaq istəyi hamı kimi mənim üçün də maraqlıdır. Yaradıcılığıma, şəxsiyyətimə məhəbbətlə, sevgi ilə baxan, məni dəyərləndirən bütün insanların qarşısında baş əyir və ömrümün bir neçə ilinin simvolik pəncərələrini onların üzünə taybatay açmaqdan məmnunluq duyuram...

GÖRÜŞLƏR

"ÜRƏYİMİ ƏSKİK ETMƏ SEVGİDƏN"

(Sumqayıt şəhər kitabxanasında görüş. 25 yanvar 2004-cü il)

Hafizə xanım (kitabxana müdiri): - Hörmətli tədbir iştirakçıları, hörmətli qonaqlar. Mən Sizin hamınıza "xoş gəlmisiniz" deyirəm. Dəvətimizi qəbul edib kitabxanamıza gəldiyinizə görə sizin hamınıza təşəkkürümü bildirirəm.

Çox sevinirəm ki, ona həsr elədiyimiz tədbirə Rafiq müəllim özü də gəldi. Bu məclisdə Sumqayıt şəhər mərkəzi kitabxanasının müdiri Svetlana xanım, mərkəzi kitabxananın metodistləri, Əli Kərim adına poeziya klubunun, "Dəniz" ədəbi birliyinin rəhbəri İbrahim İlyaslı, şair Qəhrəman Tovuzlu, Sumqayıt Pedaqoji Seminariyasının müəllimi Ədalət Əsədov və başqaları iştirak edirlər. Onların hamısına təşəkkürümü bildirirəm.

Bir saz havası ilə məclisimizi açıq elan eləyirəm (Saz havası çalınır).

İndi isə məclisi aparmaq üçün sözü 67 sayılı uşaq bağçasının tərbiyəçi müəllimi Nazlı xanıma verirəm.

Nazlı xanım: - Əziz qonaqlarımız, oxucularımız və dinləyicilərimiz. Hamınıza "xoş gəlmisiniz" deyirəm. Bu gün biz elmin qida mənbəyi olan kitabxanada toplaşmışıq. Bu gün bizim görüşümüz elə bir insanladır ki, onu hamı sevir: uşaqlar da, böyükler də.

Kimdir bu insan? Bu insan gənc yaşlarında ağsaqqala bərabər tutulan, yetkinlik dövründə isə gənclərin və yeniyetmələrin könlünü öz şeirləri ilə oxşamağı bacaran Rafiq Yusifoğludur. Rafiq müəllim uşaqların, gənclərin, yaşlıların – hamının qəlbinə yol tapmış bir insandır. Özümü xoşbəxt hesab edirəm ki, bu günkü tədbirimizin aparılması məhz mənə nəsib olubdur.

Dünənə kimi mən Rafiq müəllimi bir şair kimi sevirdim, bu gün isə onu həm də bir müəllim kimi sevir və qarşısında baş əyirəm. Çünki Rafiq müəllim həm də mənim müəllimimdir, bu gün bu zalda əyləşənlərin də çoxunun müəllimidir, hamımızın sevimlisidir.

Mən deyərdim ki, bu gün mən Rafiq müəllimin qarşısında ilk zaçotumu, ilk imtahanımı vermiş oluram.

Rafiq Yusifoğlu: - Qiymət aldın! (Gülüş)

Nazlı xanım: - İcazə verin Rafiq müəllimlə Sizi qısaca da olsa tanış edim. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, filologiya elmləri namizədi, "Göyərçin" jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğlu 1950-ci ildə Qubadlı rayonunun Çardaxlı kəndində müəllim ailəsində anadan olub. 1970-ci

ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsini bitirib. Sumqayıtda müəllimlik edib. Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun aspiranturasını bitirib, "Azərbaycan poemasının inkişaf problemləri" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edib. "Göyərçin" jurnalında şöbə müdiri, məsul katib, Azərbaycan Dövlət Televiziyasında şöbə müdiri vəzifəsində çalışıb. 1997-ci ilin may ayından "Göyərçin" jurnalının baş redaktorudur. "Qızıl qələm", "Vətən", "Araz", "İlin ən yaxşı kitabı" və s. mükafatların laureatıdır.

Rafiq müəllimin həyatı və yaradıcılığı haqqında çox danışmaq olar. Onun haqqında nə qədər danışsan, yenə də azdır.

İcazənizlə bir saz havasını dinləyək (saz havası).

Nazlı xanım ("Yan-yana qoydunmu beş-on kəlməni" misrası ilə başlayan şeiri söylədikdən sonra): - Dünənə qədər. Rafiq müəllimin uşaq şeirlərini oxuyurdum və elə bilirdim ki, mən Rafiq müəllimi tanıyıram. Sonra məhəbbət şeirlərini, tərcümələrini oxudum və zənn etdim ki, yox, mən Rafiq müəllimi hələ indi tanıyıram. Bu gün isə mən Rafiq müəllimin "Xatirə keçavəsi"ni oxuyuram və hələ də hesab edirəm ki, mən Rafiq müəllimi tanımıram. Bütün kitablarına baş vurmaq lazımdı onu tanımaqdan ötrü.

İndi isə gəlin fəal oxucularımızın ifasında Rafiq Yusifrglunun şeirlərini dinləyək. (Bakı Uşaq Teatrının aktyoru Əli müəllimin və digər oxucuların ifasında bir neçə şeir səslənir).

Nazlı xanım: - İndi isə gəlin Azərbaycan dilinin incəliklərini dərinədən bilən Ədalət müəllimə söz verək.

Ədalət Əsədov: - İlk öncə, Nazlı xanım, Sizə minnətdaram. Sizin dəvətnaməni alanda Rafiq müəllimin görüşünə tələsməyi özümə borc bildim. Mən Rafiqsevərlərə bir həqiqəti demək istəyirəm. Rafiq müəllim, doğrudan xoşbəxt alimdi, xoşbəxt şairdi. Mən Yazıçılar Birliyinin Rafiq müəllimin 50 illik yubileyini Natəvan klubunda keçirməsinin canlı şahidi olmuşam. Azərbaycan sözünün qeyrətini çəkən kəslər Rafiq müəllim haqqında elə real, elə gerçək danışdılar ki, Vallah, adam sevincindən quş olmaq istədi.

Mən Rafiq müəllimlə 1994-cü ildən bir tədris ocağında çalışıram. Onun haqqında "Sözü qoruyan şair" adlı məqalənin müəllifiyəm. Həm də professor Aydın Hacıyevlə birlikdə Rafiq müəllimin "Uşaq ədəbiyyatı" kitabı haqqında məqalə ilə də çıxış etmişik.

Rafiq müəllim mənim də müəllimimdi. Doğrudur, mənə dərs deməyib, ancaq hər gün Rafiq müəllimlə təmasdan, ünsiyyətdən öyrənirəm. Çox canlı bir insandı, işıqlı bir adamdı, sevilən ən qabil müəllimlərdəndi. Ona görə ki, Rafiq müəllim çox maraqlı bir insandı, şirəli danışığı var, tələbə ünsiyyətinə can atan bir müəllimdi.

Rafiq müəllim Azərbaycan televiziyasında az işləyib, amma Azərbaycan televiziyasına bir yenilik, təzəlik gətirən insan olub. Rafiq müəllim həm də gözəl alımdı. Onun "Azərbaycan poeması" monoqrafiyası, "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabı Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığına gözəl töhfədi. Amma Rafiq müəllim hər şeydən əvvəl şairdi. Bu gün mən uşaqların kövrək dodaqlarından Rafiq müəllimin şeirlərini eşidəndə çox şadlandım və buna görə qəlbimdə Rafiq müəllimə qarşı bir qibtə hissi yarandı.

Rafiq müəllim, Sizə mənalı ömür arzulayıram, Allah Sizə can sağlığı versin, bundan sonra da ədəbiyyatımızın inkişafı naminə yorulmadan işlər görəsiniz. Bu tədbiri keçirənlərə "çox sağ olun" deyirəm, şair dostuma, gözəl alimə, gözəl insana uğurlar, başarılar diləyirəm (alqışlar).

Nazlı xanım: - Rafiq müəllimin mövzuları rəngarəngdir. Onun vətən torpağının tərənnümünə, otuna, çiçəyinə, dağına, dərəsinə, yurdumuzun tarixi keçmişinə həsr etdiyi şeirləri orijinallığı, obrazlılığı ilə diqqəti cəlb edir. O, elinə, obasına, ailəsinə bağlı bir insandır. Bunu biz onun şeirlərindən də görürük. (Oxucuların ifasında şeirlər səslənir).

İbrahim İlyası: - Bizim ədəbiyyatımıza, poeziyamıza bu qədər diqqət ayırdığınıza görə bütün kitabxana işçilərinə öz təşəkkürümü bildirirəm. Bu gün şair dostumuz, alim dostumuz Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılığına həsr olunmuş bir gecədə iştirak edirik. Hər bir şair haqqında ən gözəl sözü onun yaradıcılığı deyir. Rafiq müəllim o xoşbəxt şairlərimizdəndir ki, onun yaradıcılığı böyük Azərbaycanın auditoriyasına çatmış və öz əks-sədasını vermişdir. Rafiq müəllim yaradıcılığının bir üstünlüyü ondadır ki, onun elmi yaradıcılığı ilə bədii yaradıcılığı vəhdət təşkil edir. Bir də görürsən ki, hər hansı bir elm sahəsində gözəl bir alim sonra ədəbi yaradıcılıqla məşğul olur və bu sahədə uğur qazana bilmir, zəif şeirlər yazır. Və yaxud əksinə, qələm adamı olaraq özünü poeziyada təsdiq etmiş bir insan alimlik iddiasına düşür və orada uğur qazana bilmir. Rafiq müəllimin isə alimliyi şairliyini, şairliyi isə alimliyini tamamlayır.

Mən həmişə demişəm və yenə də sözümün üstündə dururam ki, şairlik tək-cə bir sənət deyil, məxsusi bir ömür formasıdır, xüsusi bir həyat tərzidir. Kim bu ömür formulasının bütün parametrlərini özündə cəm eləyə bilirsə, cəmiyyət, oxucu onu şair olaraq qəbul edir, onun əsərlərini sevir. Biz Rafiq müəllimin bir şair ömrü yaşadığını həmişə hiss eləyirik, həmişə duyuruq. Öz rəftarı ilə yoldaşa, dostla, cəmiyyətə, tələbələrinə və ümumiyyətlə hər şeyə münasibətində Rafiq müəllim şair olaraq qalır. Bu mənada Sumqayıtın ədəbi qüvvələrinin hamısının Rafiq müəllimə hörməti var. Əgər onların xəbəri olsaydı, hamısı burda iştirak edərdi. Onların hamısının Rafiq müəllimə bir alicənab insan kimi, bir istedadlı şair kimi, gözəl bir alim kimi hörmət və ehtiramı var. Rafiq müəllim bu hörmət və

ehtiramı böyük zəhmət bahasına qazanıb və bu hörmət, ehtiram onun halal haqqıdır.

Rafiq müəllimin şeirlərinin birində belə bir beyt var:

İlahi, sən məni məhrum eləmə

Hönkürüb ağlamaq səadətindən.

Həmin məqam mənim üçün çox tanışdı və həmişə poeziyanın yüksək məqamında dayanan bir şairin mısralarıdır.

Rafiq müəllimə arzu eləyirəm ki, indən belə də üstünə gələn əzablara böyük mətinliklə dözsün, tab eləsin və Rafiq müəllimin ürəyinin, könlünün, qəlbinin qapıları həmin əzablara həmişə açıq olsun.

Nazlı xanım: - "XX əsrdə möcüzəyə inanmaq çətindi. Lakin Sizin şeirləriniz mənə möcüzədən artıq bir qüvvə ilə təsir etdi. Mən o şairləri sevirem ki, poeziyası məni heyrləndirsin, düşündürsün. Poeziya da insan qəlbi kimidir. Onu duymasan, bu qəlbin döyüntülərini eşitməsən, kədəri ilə kədərlənib, sevinci ilə sevinməsən, başa düşüb qiymətləndirməyi bacarmazsan. Poeziya sirr ilə kəşf arasında bir addımdır. Mən Sizin şeirlərinizdən çox şey kəşf etdim, bir insan, eyni zamanda da bir şair kimi. Bunun üçün çox xoşbəxtəm". – Bu sözlər Rafiq müəllimin pərəstişkarlarından birinin ona ünvanlanmış məktubundandır. Eyni zamanda bu sözlər bizim hamımızın qəlbindən keçən sözlərdir.

(Aparıcı "Məni xoşbəxt eləməyə nə var ki" şeirini oxuduqdan sonra oxucuların ifasında bir neçə şeir səslənir).

Nazlı xanım: - Müasir ədəbiyyatımızın görkəmli nümayəndəsi şair Rafiq Yusifoğlu daim axtarışda olan bir insandır. O, ali məktəb tələbələri üçün "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" və "Uşaq ədəbiyyatı" dərsliklərinin müəllifidir. Rafiq müəllim bu gün sevilib-seçilən, əsərləri başqa dillərə tərcümə edilən, dərsliklərə düşən şairlərdəndir.

Rafiq Yusifoğlu böyük ispan şairi Federiko Qarsia Lorkanın şeirlərini çox gözəl tərcümə etmiş və bu haqda belə yazmışdır: "Lorkanın şeirlərini yolsuz, hərəkətsiz təsəvvür etmək mümkün deyil. Bu şeirlər də mənim qələminmin köynəyindən keçdiyi üçün onları öz yazılarım kimi sevirem".

İndi isə sözü SDU-nun əməkdaşı Xasay müəllimə verək.

Xasay müəllim: - Uzun müddətdir ki, bu ərazidə yaşayıram. Bütün gördüyü işlərə, eləcə də bu günkü görüşə görə mən Hafizə xanıma dərin təşəkkürümü bildirirəm. On yeddinci, on səkkizinci mikrorayon şəhərin ucqar yeridir. Bura Rafiq müəllim kimi görkəmli şairi, alimi, müəllimi dəvət etmək bizim oxuculara böyük hədiyyə, həm də böyük bir nümunədir. İndiyə qədər onlar Rafiq müəllimi təkcə kitablarından tanıyırdılar, bu gün isə üzbəüz əyləşiblər. O qədər ünsiyyətdə olmasaq da Rafiq müəllimlə bir universitetdə dərs deyirik. Bu gün isə onun çoxlu kitablarını görürəm və anlıyıram ki, Rafiq müəllim mənim tanıdığımından çox diqqətə layiq imiş.

Rafiq müəllimə yeni-yeni uğurlar arzulayıram və arzu eləyirəm ki, onun kitablarının sayı ikiqat, üçqat artsın. Çox sağ olun.

Ağananə Seyidqızı: - Rafiq müəllimə çox minnətdarlığımı bildirirəm ki, bu gün burada bizim qarşıımızdadı. Rafiq müəllim, mən Sizin yaradıcılığınızı həmişə izləmişəm. Sizin körpələrin qəlbini ovundurmağınızı, onları sevindirməyinizi mən heç nəyə dəyişmərəm. Bu mənim fikrimdi. Körpə fidanlarımızın Sizin görüşünüzdə necə iştirak etməyi dünyaya dəyər. Bu, Sizin ən böyük qazancınızdı. Bu gün Siz yaradıcılığınızın ən uca zirvəsindəsiniz, həm körpələrimizin, həm də gənclərimizin sevimlisiniz. Bir alim kimi də, bir müəllim kimi də Sizin uğurlarınız çoxdu. Sevənlərin, cavanların elə bil ki, qəlblərini oxuyub kitablara köçürmüşünüz. Sizin nə qədər kitablarınız var. Vallah, elə bil ki, şair şam kimi ərilib, o şamın şöləsindən isə bütün xalq bəhrələnir. Xalq Sizi sevir, bu sevgi isə şairə bəşdi. Mən Hafizə xanıma minnətdarlığımı bildirirəm ki, belə gözəl görüş təşkil edib. Bu görüş bizim üçün böyük hədiyyədir. Rafiq müəllim, mən Sizin şeirlərinizdən oxumaq istədim, amma şeirləriniz bir-birindən gözəldi, seçə bilmədim. Sağ olun.

Aparıcı: - İndi isə bəstəkarımız Nazim müəllimdən xahiş edək bir musiqi nömrəsi ifa etsin.

İbrahim İlyaslı: - Nazim müəllim əvvələn, bizim sonuncu söz bayramı günündə sumqayıtlı şairlərin şeirlərinə bəstələdiyi mahnılara görə mükafata layiq görülüb. İkincisi həm də oxucular üçün maraqlı olar, eyni zamanda Rafiq müəllimin mahnılarının bir neçəsinin bəstəçisi də Nazim müəllimdi və həmin mahnılardan biri Respublika səviyyəsində böyük bir müsabiqənin – "Qızıl açar" müsabiqəsinin qalibidi...

(Mahnı səslənir).

Qəhrəman Tovuzlu: - Mən Rafiq müəllimin məclisində birinci dəfə oluram. Çox xoşbəxtəm ki, belə bir gözəl məclisdə iştirak edirəm. Rafiq müəllim haqqında burda çox xoş sözlər deyildi. Arzu eləyirəm ki, onun kitablarının sayı daha da artsın.

Aparıcı: - Rafiq müəllim 1985-ci ildən "Göyərçin" jurnalında çalışır, 1997-ci ilin may ayından baş redaktordur. Uşaqlar "Göyərçin" jurnalından çox şey öyrənirlər. Rafiq Yusifoğlunun uşaq ədəbiyyatı sahəsində fəaliyyəti çox diqqətəlayiqdir. Rafiq müəllim uşaqları çox sevir və onların psixologiyasına dərinləndən bələd olan bir insandır. O, ətrafda olan hər bir predmeti uşaq gözü ilə görməyi və dindirməyi bacarır.

İndi isə sözü körpə fidanlarımıza veririk. (Uşaqların ifasında şeirlər səslənir)

Svetlana xanım (Sumqayıt şəhər mərkəzi kitabxanasının direktoru):

- Əvvələn, bu kitabxananın kollektivinə təşəkkür eləyirəm. Rafiq müəllimə də öz təşəkkürümü bildirirəm ki, belə görkəmli şair, alim

kitabxana işçilərinin dəvətini yerə salmayıb. Təssüf ki, bəzi yaradıcı adamlar kitabxanaya görüşə getmək istəmirlər, görüşü başqa cür təsəvvür eləyirlər.

Rafiq müəllimi mən çoxdan tanıyıram. Sadə insan olduğu üçün onu çox sevirəm. Harda onun tədbiri varsa, çalışıram ki, orda iştirak edim.

Rafiq müəllim, Siz xoşbəxt şairsiniz, xoşbəxt alimsiniz. Gördünüz mü Sizin şeirlərinizi necə məhəbbətlə oxuyub əzbərləyiblər? Balaca uşaqlardan tutmuş universitet tələbələrinə qədər hamı Sizin şeirlərinizi əzbər bilir. Bu o deməkdir ki, Sizi çox istəyirlər. Bu soyuq havada Sizin tədbirinizdə bu qədər adamın iştirak etməsi də göstərir ki, onlar Sizin şeirlərinizi çox sevirlər.

Rafiq müəllim, doğrudan da, böyük insandı, gözəl insandı, sadə insandı. Ağac nə qədər bar gətirirsə, başını aşağı salır. Rafiq müəllim də belədir. Onun yaradıcılığı çoxsahəli, çoxşaxəlidir və bütün bunlara baxmayaraq o öz sadəliyində qalır. Rafiq müəllim, mən Sizə daha geniş yaradıcılıq və bundan da böyük el məhəbbəti arzulayıram.

Asif müəllim (Texniki Təbiət Elmləri Litseyinin müəllimi): - Rafiq müəllim, mən şəxsən Sizi çox istəyirəm, bir sadə insan kimi, Azərbaycanı sevdiniz və sevdirdiyiniz üçün. Sizin məclislərinizdə olmuşam. Mən eşidəndə ki, bu kitabxanada görüşünüz var, məmnuniyyətlə şəhərin o başından bura gəlmişəm. Mən Sizi çox istəyirəm və kitabxananın müdiriyyətinə minnətdarlığımı bildirirəm ki, Sizin kimi gözəl bir şairlə görüş keçirirlər. Bizim məktəbdə də Sizin görüşünüz keçirilib. Mən Sizin şeirlərinizi də çox sevirəm, özünü də çox sevirəm...

Aparıcı: - İndi isə sözü saza verək, sonra isə Rafiq müəllimin özünü dinləyək. (Sazın sədaları altında "Var" rədifli qoşma).

Rafiq Yusifoğlu: - Vallah, necə danışacağımı bilmirəm. Məni tanıyanlar bilir ki, danışmaqda heç bir çətinliyi olmayan adamam. Auditoriyaya girəndə zəngin nə vaxt vurulduğunu nə özüm bilirəm, nə tələbələrim. İndi isə psixoloji cəhətdən çətinlik yaradan odur ki, bu boyda nəhənglərin beyninin məhsulu olan böyük, müqəddəs bir ocaqda – kitabxanada kimisə tərifləməyə başlayanda adam onların ruhundan bir az utanır, çəkinir, abır-həya eləyir, bilmir ki, neyləsin. Amma nə yaxşı ki, bu məclisə ovqat gətirən ədəbiyyatın ümumi problemləri, şeirin ümumi problemləri, musiqinin ümumi problemləri adamın qırıqığının açılmasına müəyyən mənada kömək eləyir. Bunlar ürəyimdəki utancaqlıq buzunu bir qədər yumşaltdı, bir qədər əritdi.

Burada iştirak eləyənlərin hamısına dərin minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Bu məclisin mənim üçün doğmalığı ondadı ki, lap balaca uşaqlardan tutmuş müdrik ağsaqqallarımıza qədər burada iştirak eləyirlər. Bu məclisin çətinliyi də ondan ibarətdir ki, gərək həm onların

ürəyini oxşayan söz deməyi bacarasan, həm bunların. Həm də cavanların arzusunu nəzərə alasan...

Bayaq çıxış eləyən Xasay müəllimin bir sözündən yapışib söhbətimə başlamaq istəyirəm. O dedi ki, biz ucqar bir yerdə yaşayırıq. Bu sözü mən əvvəl də eşitmişəm. Nazlı xanım yollarla bağlı mənim bir fikrimi xatırlatdı. Mənim taleyimdə yollar var. Ümumiyyətlə, insanın taleyində yolların rolu böyükdür. Yolun başlanğıcı var, sonu var. Hara gedirik onu Allah bilir və Allah da heç bir bəndəsinə mərkəzdə, yaxud ucqarda yaşadığına görə qiymət vermir. Bir din adamı mənə dedi ki, Rafiq müəllim, bir belə əlaqələrin, imkanın, dostların var, nə əcəb mərkəzdə yox, bu ucqar 18-ci mikrorayonda yaşayırsan? Mən gülə-gülə ona cavab verdim ki, başqa adam desəydi, o qədər də fərqi nə varmazdım, sən isə din adamısan axı? Mən harda yaşayıramsa, dünyanın mərkəzi oradır. Mən Allahın bir zərəsiyəm, bir parçasıyam və Allah bəndəsinin xoşbəxtliyi ondadır ki, dünyanın harasında yaşayırsa yaşasın xoşbəxt ola, Tanrıya yaxın ola bilər.

Varını verən utanmaz deyirlər. Mən utana-utana, gizləyə-gizləyə bu görüşə təzə kitabımın ilk nübar nüsxəsini gətirmişəm. Kitabın adı belədi: "Bir sevdalı ürəyim var". Mən öz sevdalı ürəyimi sizin bu sevdalı kitabxanaya bağışlamaqdan məmnunluq duyuram. Bu kitabda mənim iki illik ömrümün müəyyən görüntüləri var. Mənə elə gəlir ki, bu kitabımın davamı olan yeni bir topluda bu günkü görüş də öz əksini tapacaq.

Məclis boyu danışanları, şeir deyənləri, mahnı oxuyanları dinləyə-dinləyə, dağı arana, aranı dağa apardım. Qardaşımızın oxuduğu "Ayrılıq" mahnısı məni uzaq əsgərlik illərimə apardı. O mahnını həmişə postda özüm üçün zümzümə eləyirdim. Rəşid Behbudovun ifasında həmin mahnının yazıldığı patefon valını çox dinləmişəm. Son vaxtlaracan mübahisə eləməkdən yorulmuşdum ki, bu mahnını Rəşid Behbudov oxuyub. Çox qəribədi, mənə elə gəlir ki, mahnı da kiminsə səsi ilə doğulur. İlk dəfə mahnını kimin ifasında eşitmişəmsə, o mənə daha doğma gəlir. Rəşiddən sonra Ququşun sehrkar səsinə dinlədiyim "Ayrılıq" mahnısı belə ilk təəssüratımı dəyişə bilməyib. "Ayrılıq" mahnısı mənim üçün Rəşidin səsi ilə birlikdə doğulub və Rəşidin səsi ilə birlikdə öləcək.

Bu günkü məclisdə ifa olunan "Ayrılıq" mahnısı mənə elə gözəl təsir elədi ki, özümü doğmalarımın, əzizlərimin sırasında hiss elədim.

Svetlana xanımın yadındadı, bir neçə gün bundan qabaq mərkəzi kitabxanada bir tədbir var idi. Adətən ədəbi məclislərdə daha çox qızlar iştirak eləyirlər, o məclis isə demək olar ki, oğlanlar məclisi idi. O məclisdə məni çoxdan düşündürən bir məsələdən söhbət açdım. Kimi dindirirsən, deyir ki, vətən uğrunda ölməyə hazıram. Bu mənə qəribə

gəlir, necə yeni ölməyə hazıram? Sən vətənin bir parçasısan, Allah-Təala səni dünyaya ona görə gətirib ki, yaşayasan, özünü qoruyasan. Sən özünü qoruyursansa, bir ananın övladını, kiminsə əmisini, kiminsə dayısını, kiminsə sevgilisini, kiminsə müəllimini qoruyursan. Sən öz sağlamlığını qoruyursansa, vətənin bir parçasının sağlamlığını, sən öz namusunu, ləyaqətini qoruyursansa, Vətənin namusunu, ləyaqətini qoruyursan.

Bizi necə tanıyırlar? Təəssüf ki, Rusiyada alverçilərin, bazar adamlarının, İranda, Türkiyyədə nə bilim kimlərin təmsalında xalqımıza qiymət verirlər. Sən özünü qorusaydın, elə vətəni qorumuş olardın... Sonra bu məzmununda bir şeir də yazdım.

Mən bu dəftəri özümlə gətirmişəm. Bu mənim hələ kitab olmayan kitabımdı, əlyazmalarımdı, mənimçün ən əziz olanlardı. O mənada ki, çap olunan şeirlərimə artıq zaval yoxdu, amma bu dəftər itmə, mən batdım.

(Yeni şeirlər oxunur)

Sağ olun, hamınıza minnətdarlığımı bildirirəm. Sualı olan varsa, cavab verməyə hazıram.

Sual: - Sevgi insanın qəlbinə bir kədər, nisgil gətirir. Bəs niyə Sizin şeirlərinizi oxuyanda o kədər, nisgil yoxa çıxır? Sizin şeirlərinizdə bir həyat eşqi var.

Rafiq Yusifoğlu: - Belə bir deyim var: "Kim nə yeyirsə, odur". Buna uyğun başqa bir söz də var: "Kim nə haqqında düşünürsə, odur". Bu mənada mən təpədən-dırnağa sevgiyəm. O xoşbəxtlərdənəm ki, üreyimdə həmişə həyat eşqi var. Bu, sevgi şeirlərimə də hopub. 1966-cı ildən bu günə qədər mənim hər günüm dənizlə başlayır. Bu məndə artıq daxili tələbatə çevrilib. Hər səhər yuxudan duranda deyirəm ki, Allahım, nə yaxşı ki, bu səhər də açıldı...

Yaradıcılıqda da, müəllimlikdə də bircə amalım var. İstəyirəm ki, oxucularım da, tələbələrım də həyatı sevsinlər, ədəbiyyatı, sənəti, insanları, təbiəti sevsinlər... Mən belə hesab eləyirəm ki, özünü sevməyən insan dünya dağılsa, başqasını sevmə bilməz. Üreyində sevgisi tükənməyən insana zaval yoxdur.

Allah dərdi dərd çəkənə, sevgini sevənə verir. Elə adam var ki, nə vaxt zəng eləyirsən şikayətlənir ki, yenə şəkər xanımla qol-boyunam və i.ə. Beləsi ilə adam danışmaq istəmir. Eləsi də var ki, ən ağır məqamlarda da necəliyini soruşsan, deyir ki, əlayam. Mən belələrindənəm. Kefimin pis vaxtında da necəsən sualına əlayam cavabını verirəm və bir neçə adamın eyni sualına bu cavabı verəndən sonra hiss eləyirəm ki, elə doğrudan da əlayam... Söz çox qüdrətli bir vasitədir.

Allah rəhmət eləsin, ixtisasca həkim olan bir dəniz dostumuz var idi. Bir gün iş yoldaşları ona sataşırlar. Qarşısına çıxan ilk tibb bacısı deyir ki, doktor, nə işə gözüme bir təhər dəyirsiniz. Sonra ikinci, üçüncü adam

buna bənzər sözlər deyir. Həkim həmişə etiraz eləyir ki, yaxşıyam. Həkimlər otağında əyləşir, diplomatını açır və birdən gözlənilmədən onu bağlayıb ayağa durur. Deyir ki, nədənsə özümü çox pis hiss eləyirəm, evə getməliyəm... Sözü təsir gücünü görürsünüzmü? (Gülüş)

Etiraf eləyim ki, mən özüm də daxilən qəmə meyilli adamam. Qəm adamın qəlbinin dərinliklərindədi. Bəlkə də buna görə hər səhər başımı götürüb dəniz sahilinə qaçıram. Yuxudan oyanan kimi əgər yatağından qalxmadınsa, hər hansı bir problemə yadına düşür və səni məhv eləyir. Tez durub başqa işlə məşğul olursansa, qayğı, problem arxa plana keçir.

Mən elə bilirəm ki, dünyanın ən varlı adamıyam. O mənada ki, sağlamam, yeriyə bilirəm, gözlərim görür. İnsan sağlamlığını itirəndə bunun necə qiymətli bir şey olduğunu dərk eləyir. Ağır cərrahiyyə əməliyyatı keçirdiyim üçün bunların nə demək olduğunu çox yaxşı anlayıram.

İnsanlar nəyin sahibi olduqlarını dərk eləmədiklərindən həmişə gileylidirlər. Bəlkə mən müxtəlif yerlərdə minə yaxın tələbəyə dərs deyirəm. Hələ yamaqlı, nimdaş paltarda bir tələbə görməmişəm. Qızlar hamısı qışda bahalı "dublyonka" geyinir, ancaq hamı yaşayışın çətinliyindən şikayətlənir. Mənə elə gəlir ki, yaşamaq özü xoşbəxtlikdir. Bu xoşbəxtliyi hamınıza arzulayıram.

Sual: - Rafiq müəllim, mənə bir şey çox narahat eləyirdi. Bu gün Sizin sözlərinizdən sonra o narahatçılıqdan əl çəkirəm. Amma istəyirəm Siz bu məsələyə münasibətinizi bildirəsiniz. Deyirlər bir adamla tanış olanda soruşmayaq ki, haralısan. Amma mən buna başqa cür baxıram. Çünki sovet vaxtı uzun illər Sovet İttifaqının ərazisindən çox-çox uzaqlarda olmuşam və mənə elə gəlib ki, haralısan sualı insanları bir-birinə yaxınlaşdırır. Bax, Sizin "Qubadlım" şeiriniz var. Vəqif yazır ki, Kür qırağının əcəb seyrəngahı var. Məgər Azərbaycanda Kür qırağının mənzərəsindən gözəl mənzərə yoxdurmu? O haralısan sualı bizə lazımdı, ya lazım deyil? Mən öz şagirdlərimə həmişə demişəm ki, özünü sevməyən başqasını sevməz. Bu mənada mənə Sizin fikirləriniz çox maraqlı göründü.

Rafiq Yusifoğlu: - Yaradıcı adamlar həmişə şablonlaşan ifadələrdən qaçırlar. Mən də beləyəm. Məsələn, həmişə bir simvolik obraz kimi sərcəni tərifləyiblər, mən isə bunun əksini demişəm...

Peyinin içində axtarırsa dən,
Yem üçün dözürsə ömrün qışına,
Əgər yaranıbsa əfəlliyyindən
Onun vətən eşqi dəysin başına.
Sönmez həyat eşqi, axsa da qanı,
Onun zəhmətini zay eləməyin.

Döşü buludları yaran durnanı
Bir yoluq sərcəyə tay eləməyin.

"Haralısan" sulını verənləri qınayanları da, Sizin məntiqinizi də yaxşı başa düşürəm. O yerdə ki, yerlibazlıq var, orada mükəmməl, bütöv bir Vətəndən söhbət gedə bilməz.

Mən 1985-ci ildən nəşriyyatda işləyirəm. Hamının bir-birinə xoş münasibəti var. Ancaq yeməxanaya, çayxanaya gedəndə hətta ziyalıların da yerlibazlıq prinsipi ilə qruplaşması məni narahat edir. Çox təəssüf ki, bu meyar ədəbiyyatda da var, siyasətdə də var, başqa sahələrdə də var. Bu, çox böyük bir bəladır.

Rusiyada yaşayan bir adam bu gün səhər-səhər sahilə gəzişəndə belə bir söhbət elədi ki, Rusiyada "haralısan" salına "azərbaycanlıyam" yox, "naxçıvanlıyam" deyən bir adamı öz soydaşlarımız salıblar yumruğun altına. Onları başa düşürəm, ancaq bu hərəkətə də haqq vermərəm...

Sizin sözlünüzdə bir həqiqət var. Mən də həmişə tələbələrimdən hansı rayondan, hətta kənddən olduqlarını soruşuram. Mən bunu yerlimi tapmaq üçün soruşmuram. Hər rayon mənim üçün əzizdir və demək olar ki, rayonların əksəriyyətində mənim dostlarım, tanışlarım, xoş münasibətdə olduğum insanlar var. Hər regionun özünəməxsus psixologiyası var. İnsan ömrü ailədən, doğulduğu kənddən başlayır. Onu yaxından tanımaq istəyi adamı bu sualı verməyə vadar eləyir.

Eyni obyektdə, eyni predmetə baxış nöqtəsi çox mühüm məsələdir. Məsələn bu məni həmişə düşündürüb ki, görəsən baba-nənə uşağı ata-anadan niyə çox istəyir? Cavan olanda bu sualın cavabını tapa bilməzdim. Valideyn özü də valideyn kimi uşaq, naşı olduğundan sahib olduğu varlığın nə qədər müqəddəs olduğunu yaşlı insanlar kimi anlaya bilmir. Görüm, baxım nöqtəsindən çox şey asılıdır.

Yadıma Seyid Əzim Şirvaninin qələmə aldığı bir rəvayət düşür. Şah ova çıxanda görür ki, bir gəncin başında quşlar yuva qurub. Soruşur ki, bu kimdi? Deyirlər ki, Şah sağ olsun, Məcnundu, sevdiyi Leyli adlı qızı ona vermədikləri üçün dəli olaraq çöllərə düşüb.

Şahın əmri ilə Leylini tapıb gətirirlər. Leylinin qara, heyvərə bir qız olduğunu gören şahın təəccübü daha da artır. Məcnuna deyir ki, a bədbəxt oğlu, bu nə qızdı ki, ondan ötrü dəli olub çöllərə düşmüşsən? Məcnunun cavabı isə çox mənalıdır: "Qibleyi-aləm sağ olsun, sən Leyliyə Məcnun gözü ilə baxmasan, onun gözəlliyini dərk eləyə bilməzsən."

Deməli, görüm nöqtəsindən, hansı gözlə baxmaqdan çox şey asılıdır. Mənim şeirlərimin birində belə bir misra var: "Qəlbimdə eşq varsa, vətənimdəyəm". Bu, təsadüfi qənaət deyil. Sarı Aşığın "Vətənimdə qəribəm bir şirin dilə bəndəm" misraları da çox mənalıdır. Əgər mənim

qəlbimdə məhəbbət varsa, dünyanın hansı yerində olursamsa olum, vətənimdəyəm.

İnsan yaşamaq üçün doğulub. Sizin verdiyiniz sualın məramı ondan ibarətdi ki, xalq bir olmalıdı. Birlik isə elmdən yaranır, mədəniyyətdən yaranır.

Maarifçilər təsadüfən məktəb açdırmaq, uşaq ədəbiyyatı nümunələri yaratmaq fikrinə düşməyiblər. Onlar ötən əsrin əvvəllərində məktəb açdırmağa, qəzet, jurnal çap etdirməyə, uşaq ədəbiyyatı nümunələri yaratmağa ona görə meyl eləyiblər ki, xalqı maarifləndirsinlər, onun səviyyəsini qaldırsınlar. 1906-cı ildə Azərbaycan müəllimlərinin ilk qurultayı olub. Millətin ziyalıları birçə şey haqqında fikirləşiblər ki, xalqın mədəni səviyyəsini qaldırsınlar. Bunun üçünsə məktəblər açdırmaq, uşaq oxusu üçün yeni tipli əsərlər yazmaq və onları nəşr etdirmək fikrinə düşüblər. Beləliklə, "Məktəb", "Dəbistan", "Rəhbər" jurnalları nəşr olunub. Görkəmli maarifçilər uşaqlar üçün əsərlər yazıb bu jurnalda çap etdirməyi çox gerekli sayıblar. S.S.Axundov, A.Şaiq, N.Nərimanov, Cəlil Məmmədquluzadə, Həsən bəy Zərdabi və başqaları bu sahədə böyük işlər görüblər.

Yeri gəlmişkən bir məsələni xatırlatmaq istəyirəm. Zərdabi qızlar üçün məktəb açdıranda ondan şikayət eləyiblər ki, bəs əxlaqsızlıq yuvası açıb. Şikayət şikayət dalınca gedib çatır qubernatora. Deyirlər ki, bəs Məlikov familiarlı bir nəfər əxlaqsızlıq yuvası açıb. Familya qubernatora tanış gəlir. Fikirləşir ki, birdən bu adam mənim tələbə yoldaşım "Melikov" cənabları olar ha! Elə də olur. Hal-əhvaldan sonra qubernator deyir ki, bəs səndən şikayət eləyiblər. Deyirlər ki, əxlaqsızlıq yuvası açdırmısan.

Zərdabi cavab verir ki, əgər ora əxlaqsızlıq yuvası olsaydı, mənim sevimli həyat yoldaşım onun direktoru olardımı?

Qubernator deyir ki, hər şey aydındır. Bu avam, nadan camaatdan daha nə gözləmək olar? Nəyə görə öz səviyyəyə uyğun bir yerdə yaşayıb işləmirsən?

Söz Zərdabının xətrinə deyir. Deyir ki, mən də o avam, nadan camaatın arasından çıxmışam. Onlar da oxusalar, mənim kimi olacaqlar.

Bütün varlığımla öpürəm belə bir soyuqda kitabxanaya gələnlərin hamısını. Bunlar fədailərdi. Bunlar ədəbiyyatımızı təbliğ eləyirlər, bunlar sənətimizi təbliğ eləyirlər. Ataların bir sözü var: "Qızı özbaşına qoysan, ya halvaçıya gedər, ya zurnaçıya". Rep bir tərəfdən, meyxana bir tərəfdən. Yeniyetmələrin təfəkkürünü elə pozurlar ki, bunun fəsadlarını biz sonra görəcəyik.

İndi dünya kiçilib. Qazaxda bir kişi varmış, son nəfəsində deyib ki, ölə bilmədim, qəlbimdə bir nisgil qaldı ki, Kürün o tərəfini görə bilmədim. Doğrudan da, Kürün o biri sahilini görmək o dövr üçün problem idi. İndi

isə elm, texnika dünyanı kiçildib. Hara istəyirsən bir dəqiqənin içində zəng elə, kiminlə istəyirsən internetdə üz-üzə oturub söhbətləş. Dünya balacalaşib. Dünya xalqlarının məişətini seyr etmək indi çox asandı. Hər hansı bir yerdə olan adicə bir hadisənin informasiyasını da dərhal ala bilirik. Ancaq təəssüf ki, sel gələndə əvvəlcə çör-çöp gətirdiyi kimi, dünyanın ucuz musiqi parçaları da öncə bizə gəlib çıxır. Zəncilərin repi Bethovenin, Baxın, Şopenin, Ştrausun melodiylarından əvvəl gənclərimizin mənəvi dünyasını fəth eləyir.

Mən ona görə dərs demirəm ki, maddi tələbatımı ödəyim. Ona görə dərs deyirəm ki, heç olmasa gələcəyin müəllimlərinin tərbiyəsində, onların zövqünün formalaşmasında azacıq da olsa bir iş görə bilim. Mən onlara təsir eləyə bilsəm, onların da dərs deyərəkən respublikanın müxtəlif regionlarındakı uşaqlara təsir eləyə biləcəyinə inamım artır. Televiziyanın ədəbiyyatın, sənətin təbliğindən imtina edib şoulara meydan verdiyi bir vaxtda yerlərdə "partizan hərəkətinə" böyük ehtiyac var. Bu hərəkətin rəhbərləri isə bizim tələbələrımızdi.

Bu balaca kitabxananın gördüyü işin dəyərini şoulara meydan verən kanalların işindən yüksək tuturam, daha çox dəyərləndirirəm. Bura mədəniyyət ocağıdı, bura elm ocağıdı. Bura gələnlərin hamısına öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Mənim tələbələrım o vaxt gözümün işığı olacaqlar ki, onların gələcəkdə dərs deyəcəkləri uşaqların yolu kitabxanalardan keçəcək.

İndi uşaqlar, yeniyetmələr daha çox internetə meyillidirlər. Ancaq təəssüf ki, onların çoxu oxumağa, öyrənməyə yox, nəyəsə baxmağa gedirlər. Dünyanın inkişaf eləmiş ölkələrində kitabxanaya qayıdış var. İnternetlə kitabın fərqi soruşanda bir alim üstünlüyü kitaba verərək zarafatla deyib ki, ona görə kitabı kompüterdən çox sevirəm ki, yatağıma kompüterlə yox, kitabla girə bilirəm...

Bütün dünyada elmə qayıdış var, bütün dünyada mədəniyyətə qayıdış var. Hər şey elmdən, mədəniyyətdən asılıdır...

Vüsal (SDU): - Hamı kimi mən də Rafiq müəllimi çox sevirəm, bir insan kimi, bir şair kimi, bir müəllim kimi. Rafiq müəllim, Sizin yaradıcılığınızda çoxlu mövzular var. Bunlardan biri də gənclik mövzusu. Heydər Əliyevin gözəl bir sözü var ki, Azərbaycanın gələcəyi onun gənclərindən asılı olacaq. Siz Azərbaycan gəncliyini necə görürsünüz? İndi və gələcəkdə.

Rafiq Yusifoğlu: - Həmişə Azərbaycandan danışanda deyirlər ki, orda on bir iqlim qurşağından doqquzu var. Nəyə dəyər o doqquz iqlim qurşağı ki, sən ondan xəbər yoxdu?! Çünki hər şey insandan başlayır. İnsan varsa, o doqquz iqlim qurşağının mahiyyətini dərk eləyir. Dərk olunmamış gözəllik kimə və nəyə lazımdır? Dünyanın dərkisi isə

uşaqlıqdan, gənlikdən başlayır. Mən Azərbaycanın gəncliyini inkişaf etmiş gənlik səviyyəsində görmək istəyirəm. Mənim bayaq kitabxanaya bağışladığım kitabda belə bir cümlə var: "Xaricdə müəllimə pul verirlər ki, məni öyrət. Bizdə pul verirlər ki, öyrətmə." Belə olsa, gənlikdən heç nə gözləmirəm. Sən öz hüququnu tələb eləyib bir dəne qotur qiymət ala bilmirsənsə, vətənin gələcəyini necə sənə etibar etmək olar? Müti nəsiləndən mən heç nə gözləmirəm. Nazim Hikmət demiş, bir nəslin yarpaq tökümlü başlayır. O nəslin yerini yeni nəsil tutmalıdı. Cavan vaxtı üzümümüzü həmişə ağsaqqallara tutardıq. O vaxt "Kötük" adlı bir şeir yazmışdım. Həmişə məclislərdə ağsaqqalların şərəfinə söz deyəndə çıxışımı o şeirlə bitirirdim. Gənlik o vaxt qüdrətlidi ki, özündən əvvəl gedənlərə qiymət verir, onlardan öyrənir. İndi mən yaşın o həddinə çatmışam ki, özümdən qabaqda gedənlərin hamısı dünyasını dəyişib. Cavan vaxtı özümdən əvvəl gedən ağsaqqallara baxırdım, indi isə özümdən sonra gələn gənclərə baxıram, uşaqlara baxıram. Təəssüf ki, mənzərə həmişə ürəkaçan olmur.

Siz bilirsiniz ki, mən "Göyərçin" jurnalının baş redaktoruyam. Uşaqların tərbiyyəsində həmişə bu jurnalın rolu böyük olub. Sovet dövründə bizim jurnal 270 min tirajla çap olunurdu. İndi bu jurnalın 1500 nüsxəsini yaymaq böyük problemə çevrilib. Kimi dindirirsən deyir ki, pul yoxdu, camaatın vəziyyəti ağırdı. Bəs onda necə olur ki, valideynlər pula qızırğalanmadan uşaqlar üçün istifadəsi qadağan edilən saysız-hesabsız piston alırlar? Bayramlarda parthapartdan qulaq tutulur. Ona pul tapırlar, buna tapmırlar...

Qışda işıqların sönən vaxtında yoldaşıma dedim ki, evimiz soyuqdu, gedək Bakıya uşaqların yanında qalaq. Elə də etdik. Gecə yatdıq. Adətim üzrə səhər tezdən yuxudan qalxanda dənizə getmək əvəzinə durub düşdüm Bakının küçələrinə. Çoxdan idi ki, Bakıda piyada gəzmirdim. Maşınla gedəndə adam şəhəri piyada getdiyi kimi görə bilmir. Şəhəri gəzə-gəzə çox qərribə hisslər keçirdim. Yeni binaların tikilməsi, küçələrin səliqə-səhmanı göz oxşayırdı. Nizami küçəsi ilə gedəndə Rəsul Rzanın bir şeiri xəyalımda canlandı: "Puşkin küçəsində kitab satırlar, yaxşı. Rustaveli küçəsində Qumaş satırlar, yaxşı. Nizami küçəsindən bir şey almaq istəsək nə vaxt gələk, yoldaş şəhərbaşı?" Sətiraltı mənə ilə dolu bu misraların işığında mənim tələbə vaxtımın Torqovı (Nizami) küçəsi ilə indikini müqayisə elədim. Vaxtilə bu küçədə qarşına ölkənin ən görkəmli adamları, alimləri, şairləri, yazıçıları, rəssamları, bəstəkarları çıxardı. İndi küçə abadlaşsa da, orda gəzən adamlar cılızlaşıb. Diqqətimi əsnəyə-əsnəyə sıralanmış dükanları açan üzü tükümlü ticarət işçiləri, bir də səhər-səhər bahalı itlər gəzdiren harın adamlar çəkdi. Vitrinlərə, dükan adlarına baxanda adamda elə bir təəssürat yaranırdı ki, bura hansısa bir xarici

ölkənin şəhəridi. Xəpərici adlar, xarici sözlər yan-yanə düzülüb. Gözümə Azərbaycan sözləri sataşanda isə sevinmək əvəzinə əsəbiləşdim. Küçə boyu divara vurulan lövhələrin hamısında "Xəqani küçəsi" yazılıb. Ay balam, Xəqani yox, Xaqani olmalıdı. Bu hələ toya getməliidi. Böyük müğəninin adını daşıyan küçəyə vurulan lövhələrin hamısının üstündə belə yazılmışdı: "Bül-bül küçəsi". Bərk acığım tutdu Polad Bülbüloğluna ki, ə, bu necə mədəniyyət naziridi ki, atasının adını daşıyan küçədəki həmin qəbahəti görmür?! Televiziya reklamlarında da ünvanı belə yazırlar "Bül-bül küçəsi"...

İndiki gənclik gərək hər şeyi, orfoqrafiya qaydalarını da mükəmməl bilsin.

Bir peşəkar marağı ilə sayı dönə-dönə azalan kitab mağazalarından birinə girdim və heyrətə gəldim. Elə bil ki, Seyid Əzim Şirvanini indi başa düşdüm:

Ey oğul, hər lisanə ol rağib,
Xassə ol rus elminə talib.
Onlara ehtiyacımız çoxdur,
Bilməsək dil-ələcimiz yoxdur...

Uşaqlar üçün nəfis şəkildə, kütləvi tirajlarla çap olunan rəngarəng mövzulu kitablara baxıb, yaxşı mənada paxıllığım tutdu o böyük xalqa. Azərbaycan dilində uşaqlar üçün nəşr edilən bir dənə də kitaba rast gəlməyəndə dəhşət məni bürüdü. Kitabxana işçiləri bunu çox yaxşı bilirlər. Onlara əlimdən gələn köməyi eləməyə çalışıram, kitab bağışlayıram, jurnal bağışlayıram. Siz təsəvvür eləyin ki, latın qrafikasına təzəcə keçdiyimiz vaxt Koroğluluq eləyib "Göyərçinin kitabxanası" seriyasından latın qrafikasında ilk kitab çap elədim: "Azərbaycan nağılları". On min tirajla nəşr etdiyimiz bu kitabın heç yarısını satdıra bilmədik. Özü də latın qrafikasında çap olunan heç bir kitabın olmadığı vaxtda. Kitabın qiyməti cəmi üç min idi. Bəziləri bəhanə gətirirdilər ki, bahadı. Ruslarda isə vəziyyət tamam başqadı. Məsələn, Sergey Mixalkovun, eləcə də digər rus şairlərinin bircə şeirindən ibarət kitablarının qiyməti bizim içi nağıllarla dolu kitabımızdan beş-altı dəfə baha qiymətə satılır və rusdilli azərbaycanlılar onları həvəslə alırlar öz uşaqları üçün. Bizim yeni nəsilə, eləcə də onların valideynlərində kitaba maraq yoxdu. Nəyə desən pul xərcləyərlər, təkcə kitabdan başqa.

Mən dərs dediyim tələbələrə deyirəm ki, siz oxuduğunuz müddətdə təhsil haqqından çox şəkil çəkəlməyə pul verirsiniz, ancaq bir dənə kitab almağa əliniz gəlmir.

Vüsal, sənə, o cümlədən də sənəin təmsil etdiyin gəncliyə tövsiyyəmə budur ki, birinci növbədə özünü qoruyun, sonra intellektual səviyyəni

artırmağa çalışın, yaxşı oxuyun, öyrənin. Dünya yaxşı adamların hesabına dünyadı...

Mən bir vaxt çox narahat idim ki, uşaqlarımız oxumurlar. Bir dostum kinayəli şəkildə dedi ki, narahat olma, bir ovuc imkanlı adamın xaricdə təhsil alıb gələcək uşaqları bu milləti idarə eləyəcəklər. Oxumaq qara camaatın nəyinə lazımdı? Uşaq görəndə ki, ali təhsilli adamlar ailələrini dolandırmaq üçün fəhləlik eləyirlər, onlar oxuyarlarmı? Dəhşətli məntiq olsa da, burada həqiqət var.

Bu problemlərlə bağlı "Xatirə kəcavəsi" kitabımda söhbət açmışam...

Bir dostum isə mənə deyirdi ki, sovet hökumətini bəyənmədin, o vaxt üç kiçik kitabın puluna maşın almışdın, indi isə benzin pulu tapmırsan ki, işə maşınla gedib-gələsən...

Bunlar hamısı realıqdı. Ancaq gənclikdən çox şey asılıdı. Biz sizdən ötrü əlimizdən gələni eləyirik. Siz də gərək özünüzdən sonra gələnlərin tərbiyəsi ilə məşğul olasınız. Mən yüz faiz inanıram ki, Azərbaycan çiçəklənən bir ölkə olacaq, onsuz da olub elə. Hər şey müqayisədə görünür. Elə adam olur ki, atası ona dünyanın ən bahalı maşını alır, ancaq uşaq bunun qədrini bilmir. O maşının dəyərini samokatdan, velosipeddən başlayanlar daha yaxşı bilirlər.

Məsləhət verən çox olur, iş görənlərin lazımdı. "Bəs Sumqayıt kimindir" adlı bir məqaləm çıxmışdı. Sumqayıt hadisələri vaxtı. O məqaləni kim də olmasa, kitabxana işçiləri yəqin ki, xatırlayarlar... Acıqlarını Sumqayıtı dağıtmaqla çıxmaq istəyən o vaxtkı gənclərimizə üzümü tutub deyirdim ki, üzünü görmədiyiniz Qarabağ sizindir, bəs Sumqayıt kimindir? Niyə bu şəhəri dağıdırınız, alt-üst eləyirsiniz?

Vəziyyətdən çıxış yolunu maarifçilər elmdə, təhsildə görürdülər. Mən də bu fikirlə razılaşıram. Əgər gənclik oxusa, öz səviyyəsini artırsa, ölkənin də mədəni səviyyəsi düzələr. Yaxşı insan olmaq lazımdı, yaxşı vətəndaş olmaq lazımdı. Hər şey bundan başlayır...

Bir daha hamınıza təşəkkür eləyirəm.

Hafizə xanım: - Hörmətli oxucular, xalqın həyatı, tarixi ilə bağlı bir şair, sənətkar ömrünə boylandıq. Torpaq oğlunun dünənindən bu gününə səyahət etdik. Sabahkı görüşlərə isə vaxt var, yol var. Bu yaradıcılıq yolunda Rafiq müəllimə və yazarların hamısına uğurlar diləyirəm və bir daha görüşmək ümidi ilə sizə sağ ol deyirəm. Məclisimizi bir saz havası ilə yekunlaşdırmaq istəyirəm.

ŞƏHƏRİMİZİN YAŞIDI, ƏDƏBİYYATIMIZIN MƏCNUNU

(27.11.2004-cü il tarixdə Rafiq Yusifoğlunun 55 illiyi illiyi münasibətilə Sumqayıt şəhərindəki gimnaziyada görüş)

Mələhət xanım: - Hörmətli təbrik iştirakçıları. Sizin hamınızı salamlayıram. Bu gün biz bura şairlər arasında öz dəsti-xətti ilə tanınan sevimli şairimiz Rafiq Yusifoğlunun 55 yaşını qeyd etmək üçün toplaşmışıq. Bu il Sumqayıt şəhərinin də 55 illiyi tamam olur. Rafiq müəllim, Siz Sumqayıt şəhərinin öndə gedən ziyalılarındansınız. Şəhərimiz Sizinlə fəxr eləyir. Siz Sumqayıtla qoşa addımlayırırsınız, yaşidsınız. Sizin haqqınızda çox söz demək olar. Mən istəyirəm ki, bu sözləri Sizi sevən uşaqların dilindən eşidək.

Sizi biz yaxşı tanıyırıq. Siz gözəl şair, ədəbiyyatşünas, tənqidçi, tərcüməçisiniz. Sizin fəaliyyətiniz haqda çox söz demək olar. Mən Sizin "Bir sevdalı ürəyim var" kitabınızı oxudum. Orda Sizin haqqınızda nə gözəl söz varsa, hamısı deyilib.

Siz müsahibələrinizdən birində deyirsiniz ki, hərdən mənə elə gəlir ki, ədəbiyyat mənim Leylimdi, mən isə onun Məcnunu. Allah Sizi o Leylisiz eləməsin, Sizi də ədəbiyyatımıza çox görməsin. Sizə Sumqayıtla qoşa addımlamağı arzulayıram. Arzu edirəm nə qədər Sumqayıt var, siz də yaşayasınız. Var olun, yaşayın, yaradın!

İndi isə sözü Sizin yolunuzu səbirsizliklə gözləyən uşaqlarımıza verirəm. Buyurun, uşaqlar.

Oğlan: - Əziz tədbir iştirakçıları, müəllimlər, şagirdlər və qonaqlar. Sizi doğma şəhərimiz Sumqayıtın və sevimli şairimiz Rafiq Yusifoğlunun 55 illik yubileyinə həsr olunmuş təbirdə salamlayırıq.

Qız: - Gündən-günə gözəlləşən Sumqayıt öz inkişaf illərini, sevimli şairimiz isə öz yaradıcılığının çiçəklənməsi dövrünü yaşayır.

(Mahnı və rəqs)

Oğlan: Sumqayıt özünün yetkinləşmiş çağlarını yaşayır. Onun gücü, qüvvəsi, əzmi birə-beş artmışdır.

Qız: - Sumqayıtın inkişafı şəhərin ədəbi mühitinə də öz təsirini göstərmiş, şairlərimizi gözəl ədəbiyyat nümunələri yaratmağa ruhlandırırmışdır.

Oğlan: - İncə ruhlu, köksündə sevdalı bir ürək çırpınan nəğməkar şairimiz Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılığı da belə bir mühitdə formalaşmışdır.

Qız: - Həyata nikbin nəzərlərlə baxan, dünyanın gözəlliyini duyan, ürəyini şeirə-sənətə məhəbbət ruhunda kökləyən şair belə deyir: "Gözlərin təbiətin gözəlliklərini görə bilirsə, qulaqların quşların, şalələlərin

səsini, yarpaqların pıçıldısını, sehrli musiqi sədalarını eşidə bilir sə, xoşbəxt sə. (Rəqs)

Qız: - Rafiq Yusifoğlu Azərbaycanın cənnət guşələrindən biri olan Qubadlı rayonunun Çardaxlı kəndində müəllim ailəsində anadan olmuşdur. Orta və ali məktəbi bitirdikdən sonra əmək fəaliyyətinə Sumqayıtda tərbiyəçi müəllim kimi başlamış, sonra 10 saylı məktəbdə müəllimlik etmişdir.

Oğlan: - Hərbi xidməti borcunu yerinə yetirdikdən sonra əvvəlcə 10, sonra 23 saylı məktəblərdə müəllimlik fəaliyyətini davam etdirmişdir. 1978-1982-ci illərdə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun aspiranturasında təhsil almış, "Azərbaycan poemasının inkişaf problemləri" mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdır.

Qız: - Uşaq və gənclər ədəbiyyatı tənqidçilərinin Moskvada keçirilən üç Ümumitifaq seminarının iştirakçısı olmuşdur. Ədəbi fəaliyyətə 1966-cı ildən başlamışdır.

(R.Yusifoğlunun şeirinə bəstələnmiş mahnı)

Oğlan: - Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılığında vətənə məhəbbət, torpağıma, soykökümü zə məhəbbət güclüdür. Bu sevgidir şairin ruhuna hakim kəsilib onu yazıb-yaratmağa səsləyən.

Qız: - Vətənpərvər şairimiz yurdumuzun müqəddəsliyini, hər şeydən uca olduğunu şeirlərində elə gözəl, lirik, aydın şəkildə ifadə edir ki, onları sevməmək mümkün deyil. (Altı uşağın ifasında şeirlər səslənir)

Oğlan: - Vətən torpağını qarış-qarış gəzən, onun hər guşəsinə yaxşı bələd olan şair təbiətin gözəlliklərinə biganə qala bilməmiş, bu gözəlliklər şair qələmindən ağı vərəqlərə süzölmüşdür.

Qız: - Bu şeirləri oxuyanda insan Azərbaycan təbiətinə yenidən vurulur, bu dağlar, bu meşələr, bulaqlar, şlalələr bizimdir deyə hayqırmağı istəyir. (Beş uşağın ifasında şeirlər səslənir)

Oğlan: - Bütün dünyanın diqqət mərkəzində olan, zəngin təbiəti ilə hamının diqqətini cəlb edən Azərbaycan yağı düşməne tuş olmuş, xalqımız ağır sınaqlardan keçməli olmuşdur.

Qız: - Böyük el dərdi, kədəri, torpaq nisgili Rafiq Yusifoğlu yaradıcılığına da öz təsirini göstərmiş, şair dərini, kədərini şeirlərində əks etdirmişdir. (Altı uşağın ifasında şeirlər səslənir)

Oğlan: - Rafiq Yusifoğlunun əksər şeirləri uşaq ədəbiyyatının ən təbii, ən səmimi əsərləridir. Bu şeirlərində şairin psixoloq olduğu, oxucuların yaş xüsusiyyətlərini gözəl bildiyi və nəzərə aldığı görünür.

Qız: - Kiçik yaşlı uşaqlar üçün olan bu şeirlərdə ilıq bir yumor, təbii bir gülüş var. Uşaqların mənəvi aləmi, arzuları, maraqları, istəkləri, sevinc və

kədəri şairin şeirlərində çox təbii ifadə olunmuş, uşaq ruhunun incəlikləri ustalıqla verilmişdir. (Yeddi uşağın ifasında şeirlər səslənir)

Oğlan: - Rafiq Yusifoğlunu uşaqlara bağlayan, onu uşaqlara yaxınlaşdırən baş redaktoru olduğu "Göyərçin" jurnalıdır. "Göyərçin" latın qrafikası ilə çap olunan ilk jurnalımızdır.

Qız: - Jurnal artıq 47 ildir ki, balaca oxuculara ləyaqətlə xidmət edir. "Göyərçin" yorulmadan qanad çala-çala Azərbaycanı dolaşır, körpə balalara şeir, hekayə, nağıl sovgası aparır.

Oğlan: - Əziz şairimiz, "Göyərçin"-in bu gün də öz qiymətini, dəyərini saxlaması, onun hər yeni nömrəsinin səbirsizliklə gözlənilməsi, sevincə qarşılanması Sizin redaktorluq, jurnalistlik, müəllimlik fəaliyyətinizin məntiqi nəticəsidir. Sizə bu yolda uğurlar arzulayırıq. (Rəqs, şeirlər)

Qız: - "Qızıl qələm", "Vətən", "Araz", "İlin ən yaxşı kitabı" və s. mükafatları laureatı, görkəmli Azərbaycan şairi, tanınmış ədəbiyyatşünas, tərcüməçi, publisist Rafiq Yusifoğlu çoxlu kitabların müəllifidir.

Oğlan: - Şairin yeni kitabı "Bir sevdalı üreyim var" adlanır.

Qız: - Öz yaradıcılığı boyu müxtəlif mövzulara toxunan, insana, məhəbbətə, sözə, şairə, fəsilərə, aylı gecəyə, çiçəyə, torpağa, günəşə, kibrit çöpünə, tabaşirə, durnaya, yağışa, dənizə, kəpənəyə, kötüyə, qutuya, iynəyə, düyməyə, pəncərəyə, metroya, ləpə döyənə, su pərisinə... şeir yazan şair heç zaman poeziyanı və şeir yazmağı unutmamışdır. (Şeirlər)

Oğlan: - Əziz Rafiq müəllim, biz Sizi sevirik və yaradıcılığınızı diqqətlə izləyirik. Qarşıdan Sizin 55 illik yubileyiniz gəlir.

Qız: - Yaşınızın üstünə yaş gəldikcə Siz qocalmır, əksinə, cavanlaşırsınız. Biz uşaqları bu qədər duyan, mənəvi aləmimizə bu qədər yaxın olan insan qocala bilməz. Siz bizim yoldaşımız, dostumuz, sirdaşımız-sınız.

Oğlan: - Biz Sizə yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

Qız: - Qoy Sizin məhəbbət və şeiriyyət dolu həssas qəlbiniz daim vursun, qələm köhləniniz bədrəməsin. Var olun, yaşayın, yaradın!

Oğlan: - Gəlin indi də sözü sevimli şairimizə verək:

Rafiq Yusifoğlu: - Əziz uşaqlar, siz gözəl bir tədbir hazırlamısınız. Elə ki Sumqayıtdan danışdınız, özümü çox rahat hiss eləyirdim. Məndən danışanda isə yaman narahat idim. Həqiqətən deyirəm. Ancaq mənim üçün çox xoş olan bir cəhət ondan ibarət idi ki, nəinki sizinlə, bəlkə sizin valideynlərinizlə yaşıd olan şeirlərimi təzədən dilə gətirdiniz, onlara yeni həyat verdiniz. Buna görə hamınıza təşəkkür edirəm.

Mənim diqqətimi müxtəlif məsələlər cəlb elədi. Burada əməkdar rəssam Mübariz Gəncəli iştirak eləyir. Uzun müddət teatrdə çalışan bu insan təsdiq eləyər ki, bizim uşaqlarımız nə qədər istedadlıdirlar.

Sumqayıt vaxtilə öz zavodları ilə göylərə meydan oxuyurdu, amma həm də bizi tüstüyə basırdı. İndi Sumqayıt elm ocaqları ilə, mədəniyyət ocaqları ilə göylərə meydan oxumaq istəyir. Yatsaq yuxumuza girməyən hadisələr baş verib Sumqayıtda. Ən əsası Sumqayıt müstəqil respublikamızın çiçəklənən şəhərinə çevrilib. Sumqayıt böyük Azərbaycanımızın modelinə çevrilib. Sumqayıtda Dövlət Universiteti fəaliyyət göstərir. Sumqayıtda Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Sumqayıt Bölməsi fəaliyyət göstərir. Həmin bölmənin rəhbəri şair Sabir Sırran burada iştirak eləyir. Onu deyim ki, Sabir müəllim Sumqayıt bələdiyyəsinə namizədliyini verib. Mənim fikrimcə bələdiyyədə bir qələm adamı da olsa, pis olmazdı. Yeri gəlmişkən onu da deyim ki, Sabir müəllim incəsənət adamıdır. Onun ixtisası birbaşa səhnə ilə, aktyorluq sənəti ilə bağlıdır. Uşaqlar şeir oxuyanda mən onun sifətində bir məmnunluq duydum.

Qələm dostum, uzun müddət "Göyərçin" jurnalı ilə əməkdaşlıq eləyən Mir Sabir müəllim burada iştirak eləyir, məktəbin direktoru Nizami müəllim iştirak eləyir. Mən məktəblərdə çox oluram. Sizin məktəbiniz nəinki Sumqayıtın, eləcə də respublikamızın ən tanınan, seçilən məktəblərindən biridir.

Uşaqlar, düşməne qalib gəlmək üçün, onları diz üstə çökdürmək üçün birinci növbədə elm, bilik lazımdır. Hay-küylə heç nəyə nail olmaq mümkün deyil. Ötən əsrin əvvəllərində görkəmli yazıçımız, mütəfəkkirimiz Cəlil Məmmədquluzadə dərdlərimizi görün necə ifadə eləyirdi? O, kinayə ilə, acıqla deyirdi ki, o müsəlman ki, dərstdən qaçmayıb, o, müsəlman deyil. Felyetonlarının birində qonşu millətin nümayəndələrinin kitab oxuduğunu, bizim uşaqların isə pişiyin quyruğuna konserv qutusu bağlayıb əyləndiyini yana-yana qeyd eləyirdi Mirzə Cəlil... Uşaqlar, sizin çıxışınızı dinləyəndə qürur duyğusu ilə öz-özümə dedim ki, qəbrin nurla dolsun, Mirzə Cəlil, sənə belə elmi, dərrakəli nəvələrin var. İndi bizim Azərbaycan uşaqları dünyanın müxtəlif ölkələrində uğurla təhsil alırlar.

Bugünkü tədbir üçün Gülnarə xanımın çəkdiyi əziyyət göz qabağındadır. İndiyə qədər ünsiyyətdə olmadığım, amma bu gün işini gördüyüm, adı kimi özü də məlahətli, gözəl olan Məlahət xanımın əməyini yüksək dəyərləndirirəm. Sevinc xanıma, o cümlədən bu tədbirin hazırlanmasında əməyi olanların hamısına dərin təşəkkürümü bildirirəm.

"Əlifba" da daxil olmaqla müxtəlif dərs kitablarında əsərlərimin olması məni sevindirir. Ancaq bundan da çox məni sevindirən sizin qaygınız, diqqətinizdir. Mən beş il əvvəl burda keçirdiyiniz tədbiri xatırladım. Bura gələndə Nizami müəllim zarafatla dedi ki, sən gələndə özünə soyuq gətirmisən. Uşaqlar, beş il bundan əvvəl mənim 50 illik yubileyimi sizin məktəb qeyd eləyəndə zəlzələ idi. Görünür, elə mənim taleyim belədi. Bir dəfə zəlzələ olur, bir dəfə soyuq.

O tədbirdə iştirak eləyən uşaqlar indi böyüyüblər. Belə bir deyim var: "Suyun lal axanı, adamın yerə baxanı". Yaradıcı adamlar da belədi. Başımı həmişə aşağı tutsam da, həmişə gözüm maraqlı bir şeyə sataşır. Uşaqlar bugünkü tədbirin senarisini oxuyanda kağız qoyduqları meşinin arxasında 60 rəqəmini görəndə öz-özünə güldüm ki, deyəsən bunlar mənim 60 illik yubileyimi də burada qeyd eləyəcəklər (Alqışlar).

Mənim özüm və yaradıcılığım haqqında çox danışdınız. Sağ olun, hamınıza minnətdaram. Kim bilir, bəlkə elə sizin müəlliminiz olmaq şərəfinə də nail oldum. Mən elə xoşbəxtlərdənəm ki, Sumqayıtla yaşıdam. Lakin mən 1966-cı ildən Sumqayıtdayam. Sevinirəm ki, vaxtilə dərs dediyim uşaqlar indi şəhərimizin tanınmış müəllimləridi, həkimləridi. Hətta bəziləri mənimlə iş yoldaşdı. Şəhərimizin ilk Sosialist Əməyi Qəhrəmanı olan Murad Zeynalovun nəvəsi, İxtiyar müəllimin oğlu, Sumqayıt Dövlət Universitetinin dosenti Hamlet Zeynalov həmişə məni görəndə mehribanlıqla görüşür və fəxrlə deyir ki, Rafiq müəllim mənim müəllimimdir. Təəccüblə deyirlər ki, ola bilməz, sən Rafiq müəllimdən yaşlı görünürsən... Mən elə xoşbəxtəm ki, vaxtilə dərs dediyim uşaqların övladlarının da müəllimi olmuşam. Gümanım var ki, onların nəvələrinə də dərs deyəcəyəm...

Təsədüfən "Azərbaycan" jurnalının yeni sayını vərəqləyəndə gördüm ki, mənim "Müasir ədəbi proses və ədəbi təhqid" kitabım haqqında keçmiş aspirant dostum Vaqif Yusiflinin məqaləsi dərc olunub. Doğrudan da, qayğı, diqqət görəndə adam sevinir, üreyi nurla dolur. Bir daha Sizin hamınıza qayğı və diqqətinizə görə təşəkkür eləyirəm (Alqışlar).

Sabir Sarvan: - Mənim yazıçı, şair və şəxsiyyət haqqında öz fikrim var və son vaxtlar bu fikrin üstündə təkrar dayanıram ki, sənətkar həm də şəxsiyyət olmalıdır. Məktəblərdə, xüsusilə hələ formalaşmamış uşaqlara məhz şəxsiyyət olan yazıçı, şair, sənətkar təqdim olunmalıdı. Bu baxımdan sizin seçiminizi alqışlayıram.

Mən Yazıçılar Birliyi Sumqayıt şəhər bölməsinin sədri olduğum üçün belə görüşlərdə iştirakım üçün təkliflər çoxdur. Amma bu səhər birinci dəfə normal bir təklif aldım və doğrudan, çox sevindim. Rafiq müəllim dedi ki, gimnaziyada mənimlə görüş var, vaxtın və həvəsin olsa gələrsən. Bu vaxta qədər mən başqa yəndən ancaq bircə şeyi görmüşəm. Mənim orda olmamağım və kiminsə haqqında üreyimdən gəlməyən sözü deməməyim sonradan başıma bəla gətirib. Bu sarıdan mən Rafiq müəllimə dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Rafiq müəllim təkcə gözəl uşaq şairi deyil, həm də böyüklər üçün yazan kifayət qədər ciddi bir şairdi. Ancaq bu haqda danışmaq bugünkü auditoriyanın imkanı xaricindədi. Rafiq müəllimi həm də bir alim kimi sevmək lazımdı. Ədəbi mübahisələrdə bəzən şeir haqqında müxtəlif

sözlər deyirlər, hərə öz səviyyəsinə görə danışır. Amma ən aşağısı mənim haqqında söz dediyim Rafiq müəllimin gerçəkdən-gerçəyə özünü ədəbiyyata həsr etməyi var, alim olmağı var. Onun Azərbaycan poemaları haqqında tədqiqatı çox ciddi bir əsərdir. Özü də doğrusunu deyim ki, mən bu əsəri oxumamışdım. Anar müəllimin yanında beş-altı nüfuzlu ədəbiyyat adamı var idi. Söhbət, müzakirə zəminində Anar müəllim dedi ki, mən bu ərəfədə birçə qərəzsiz, səviyyəli əsər oxumuşam, Rafiq Yusifoğlunun "Azərbaycan poeması: axtarışlar, perspektivlər" kitabını. Və ondan sonra, doğrudan da, utandım ki, mən bu kitabı oxumamışam. Uşaq ədəbiyyatı haqqında da, müasir ədəbi proses haqqında da Rafiq müəllimin ciddi tədqiqatları var. Kifayət qədər Rafiq müəllimdən öyrəniləsi şeylər var.

Amma ilk növbədə Rafiq müəllim həm də şəxsiyyətə, şəxsiyyət kimi yetişib və bizdə son zamanlar xüsusilə qələm adamlarının içində, ədəbiyyatın dağınıq hala düşdüyü bir vaxtda bu cür adamları, bu cür yazarları təbliğ etməyə böyük ehtiyac var. Bu mənada mən sizin məktəbə, kollektivə dərin təşəkkürümü bildirirəm. Uşaqların səviyyəsindən də çox xoşum gəldi. Yazıçılar Birliyinin adından, öz adımdan sizə öz təşəkkürümü bildirirəm ki, bu tədbiri bizə bəxş elədiniz. İnanın ki, bizi təmizlədiniz, bir xeyli durulaşdım mən. Sağ olun!

Mir Sabir: - Danışanlar qeyd elədilər ki, Rafiq müəllim həm böyüklər üçün, həm kiçiklər üçün gözəl şeirlər yazır, gözəl alimdi. Mən bunlar haqqında danışmayacam. Mən onun "Göyərçin" jurnalına rəhbərliyindən danışacam. 1960-cı ildən bu jurnalla əlaqə saxlayıram. Rafiq müəllim "Göyərçin"ə gələndə nə gətirdi? Rafiq müəllim gələndən sonra gözlənilmədən jurnalın həcmi böyüdü.

"Göyərçin" jurnalı çox tələbkər jurnalı. Rafiq müəllim özü də çox tələbkərdir. Kim olur olsun, əsəri zəifdirsə, onu "Göyərçin"də çap eləmirlər. Böyüklər üçün "Azərbaycan" nə deməkdirsə, uşaqlar üçün də "Göyərçin" o deməkdir. İndi çoxlu jurnallar, qəzetlər çıxır uşaqlar üçün. "Elli", "Tumurcuq", nə bilim nə. Heç biri "Göyərçin"nin yerini verə bilməz. "Göyərçin" jurnalında Rafiq müəllimi bir şəxsiyyət kimi, bir redaktor kimi, idarə rəhbəri kimi çox istəyirlər. Hamı ondan çox razılıq eləyir. Rafiq müəllim, mən Sizə uzun ömür, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Mübariz Gəncəli: - Mən onu demək istəyirəm ki, bu məclisə əlibos gəlməzdim, ancaq məsələdən indi xəbər tutmuşam. Rafiq müəllim, Siz xoşbəxtsiniz ki, Sumqayıtın 55 illiyi ilə birlikdə Sizin də 55 illiyinizi qeyd eləyirlər. Mən Sizi çoxdan tanıyıram. Siz fədakar bir insansınız. Mən Sizi Abdulla Şaiqin davamçısı hesab eləyirəm. Siz, həqiqətən, böyük şəxsiyyətsiz. Çox görkəmli adamlar Sumqayıtda yetişib, sonra respublika səviyyəli bir alimə, artistə, aktyora, sənətkara çevrilib. Rafiq

müəllim, Siz də onların sırasındasınız. Mən Sizin istedadınıza heyranam. Sizi ürəkdən təbrik edirəm. İnənirəm ki, burdakı yubiley o saraydakı yubileydən yaxşıdır. Şəxsən mənə elə gəlir. Mən Sizə can sağlığı arzulayıram.

Nizami Əhmədov: - Bu gün bu zalda gözəl bir tədbirin iştirakçısı olduq. Tədbiri təşkil edənlərə çox sağ olsunlar deyirəm. Mən məktəb müdiriyyəti adından Məlahət müəlliməyə, Sevinc müəlliməyə, Gülnarə müəlliməyə, bütün uşaqlara, valideynlərə təşəkkür edəyirəm.

Rafiq müəllim 25-dən çox kitabın müəllifidir. Biz onun 60 illiyini də, 70 illiyini də qeyd etməyə hazırıq, amma bu şərtlə ki, bura gələndə onun kitablarının sayı 25 yox, 35 olsun. Arzu edək ki, Qubadımız da, Zəngilanımız da, işğal altında olan digər yurdlarımız da qayıtsın.

Rafiq müəllimin şeirlərindən birinin qəhrəmanı olan budaq öz yarpaq balasını istədiyi kimi, biz də elmlı gənclərimizdən öz yurdumuzu, torpaqlarımızı istəyək. O itirilmiş torpaqlarımızın qayıtması artıq sizdən asılıdır, uşaqlar. Siz nə qədər Rafiq müəllimin bayaq dediyi kimi elmlı olsanız, nə qədər yaxşı oxusanız, o qədər də sizə qalib gəlmək çətin olar. Mən inanıram ki, bu gün tədbirdə gözəl iştirak edən uşaqlarımız gələcəkdə torpaqlarımız uğrunda ləyaqətlə vuruşacaqlar. Bir daha hamıya təşəkkürümü bildirirəm. Ancaq tədbirimiz sona yetməyib. Uşaqlarımızın üreyi sualla doludu. Rafiq müəllim o suallara cavab verməsə, onu bu zaldan buraxmayacaqlar.

Sual: - Övladlarınızın da şair olmasını istiyərdinizmi?

Rafiq Yusifoğlu: - Qətiyyətlə. Böyük oğlum Bakı Dövlət Universitetini bitirib, Dövlət Televiziyasında işləyir. Qızım həkimdir, Ağ Ciyər Xəstəlikləri İnstitutunda işləyir. Kiçik oğlum Amerikada təhsil alıb, iqtisadçıdır. Onlar hərəsi öz işinin şairidir.

Sual: - İlk şeirinizi nə vaxt yazmısınız?

Rafiq Yusifoğlu: - Elə sizinlə yaşıd olanda. Təxminən on yaşım olardı.

Sual: - Dənizi nə üçün çox sevirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: - Bir dəfə bir nəfər mənə zarafatla dedi ki, Rafiq müəllim, bu sözün Sizə aidiyyəti yoxdu, çünki Siz həm də alimsiniz. Belə deyirlər ki, şairlərdə nəse çatışmır, bu düzgündürmü? Onun zarafatına zarafatla cavab verib dedim ki, elə nəse çatışmır deyə axtarıyıq da... Bəlkə də belə soyuq havada məndən başqa səhər-səhər dəniz sahilinə gedən olmayıb. Getdim və gəldim.

Bir dəfə də dənizin dalğalı, havanın küləkli olduğu bir vaxtda dənizə getdiyimi görən sahilə yaşayan bir dostum səhərisi gün mənə dedi ki, dünən uşaqlar balkondan görüblər, sahilə səndən və bir itdən başqa heç kəs yox imiş. Dərhal cavab verdim ki, o it vəfasız dostumun əvəzinə

dənizə gəlmişdi. (Gülüş) Dənizi çox sevirem. Ancaq bəzən adam nə üçün sevdiyini heç özü də bilmir. Dənizi sevsəm də, onu nə üçün sevdiyim haqda heç fikirləşməmişəm.

Sual: - Dənizə maşınla gedirsiniz, ya piyada?

Rafiq Yusifoğlu: Maşınla gedirəm, ancaq sahilə piyada gəzişirəm.

Sual: - Ən böyük arzunuza çatmısınız?

Rafiq Yusifoğlu: - Ən böyük arzum Azərbaycanımızın müstəqilliyini görmək idi, bu arzuma çatmışam. O arzudan doğulan başqa bir arzu da var: işğal olunmuş torpaqlarımızın geri qayıtması...

Sual: - Rafiq müəllim, Siz özünüzü xoşbəxt sanırsınız?

Rafiq Yusifoğlu: - Bəli, xoşbəxt sayıram. Allah bizi çox istəyir deyə dünyaya gətirib. Biz heç doğulmaya da bilədik... Gözün görür, xoşbəxtsən, qulağın eşidir, xoşbəxtsən, yeriə bilirsən, xoşbəxtsən, əlin iş görə bilir, xoşbəxtsən... Bədbəxt o adamdı ki, xoşbəxtliyinin qədrini bilmir.

Sual: - Azərbaycan xalqının gələcəyini necə görürsünüz?

Rafiq Yusifoğlu: - Azərbaycan xalqını siz təmsil eləyirsinizsə, hər şey gözəl olacaq.

Sual: - Kitablarınızın içində ən çox hansını istəyirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: - Övladlarımın hamısını sevdiyim kimi, kitablarımın da hamısını sevirem. Böyüyünü də, kiçiyini də...

Sual: - İnsanda nəyi çox qiymətləndirirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: - Səmimiyyəti, doğruluğu, təmizliyi.

Sual: - Şagirdlərdə hansı keyfiyyəti qiymətləndirirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: - Çalışqanlığı, təmizliyi, özü olması...

Sual: - Şeir yazmaq çətindi?

Rafiq Yusifoğlu: - İlham gəlməyəndə çətindi, gələndə asandı. İnsan çətinlikdən qurtaranda rahatlandığı kimi, şair də şeiri yazıb qurtarandan sonra əzablardan qurtarır, rahatlıq tapır.

Sual: - Elə səhvləriniz olubmu ki, sonradan peşimançılıq çəkəsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: - Səhvsiz insan yoxdu. Ancaq elə səhvim olmayıb ki, sonra əzab çekim. Allah məni xilas eləsin belə səhvlərdən.

Sual: - Sənətə gəlməkdə Sizə kömək eləyiblərimi?

Rafiq Yusifoğlu: - Eləyiblər. Ancaq hər şey sevgidən, məhəbbətdən asılıdı. Elə qabiliyyət var ki, adamın özü duymur, hiss eləmir. Mənim atam məktəb direktoru işləyirdi, riyaziyyatçı idi. Özü də çox bəmərə bir insan idi. O vaxt kənddə yaşayan bibim oğlu Sabir şəhərdəki qardaşına şeirlə belə bir məktub yazmışdı:

Əziz qardaşım Zakir,
Səni verənə şükür.
Qaldı çal-çəpər işi,

Pis deyildir gedışı.
Qoca camışı satdıq,
İndi mətləbə çatdıq...

Bir gün atam gülə-gülə evə gəldi və mənə dedi ki, qələm-kağız götür, nə deyirəmsə, onu yaz. O dedi, mən yazdım:

Qoduğu saxladığ, eşşəyi satdıq,
İndicə sən deyən mətləbə çatdıq.
Eşşəyi dostumuz Zeynal apardı,
Anan əvəzində üç yüz qopardı.
Üstünə də bir az atamdan aldı,
Onları sizinçün tez yola saldı...

Sonra dedi ki, indi altdan adını yaz, göndər Sabirə. Beləliklə, mənim ilk "şeirim" dünyaya gəldi. Səs yayıldı ki, bəs Rafiq qəşəng şeirlər yazır. Bu xəcalətdən qurtarmaq üçün başladım şeir yazmağa. Görünür taleyimə şairlik yazılıbmış. Görünür atam məndə olan istedad cürcətilərini görübmiş ki, mənə bu istiqamətə yönəldib...

Sən demə mənim ana babam Molla Nəsrəddinçi şair imiş və "Molla Nəsrəddin" jurnalında "İstot" təxəllüsü ilə şeirləri dərc edilibmiş. Sən demə mənim babam əməkdar müəllim imiş, Lenin ordeni ilə, Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni ilə təltif olunubmuş. O adam mənə şeirin ibtidai qaydalarını öyrətdi...

Hər hansı bir peşəyə sahib olmaq üçün mütləq onun qaydalarını öyrənmək lazımdır. Heç nəyi bilməyən elə bilir ki, hər şeyi bilir. Lap çoxdan kənddən şəhərə gətirilən kişi oğluna deyir ki, mənə bir iş tap. O da deyir ki, yaşlı adamsan, sənə şəhərdə nə iş tapım? Bir dəfə opera teatrında "Leyli və Məcnun" tamaşasına baxanda kişi sevincək qışqırır ki, Məmmədqulu, tapdım. Dirijorluq eləyən adamı göstərib deyir ki, bax bu işi mən də bacararam... (Gülüş)

Sual: - Yaradıcılıq planlarınız haqqında nə deyə bilərsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: - Şeir planla yazılmaz. Ancaq iri əsərləri əvvəldən planlaşdırmaq olur. Məsələn, mən ali məktəbdə dərs dediyim üçün hansı dərsləyə ehtiyacın olduğunu duydum və "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Uşaq ədəbiyyatı", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" kitablarını yazdım... İndi də planlarım az deyil. Ancaq bu haqda əvvəldən danışmaq istəmirəm...

Sual: - Sizi həyata bağlayan nədir?

Rafiq Yusifoğlu: - Gözəl insanlar.

Sual: - Biz uşaqlara nə arzu edərdiniz?

Rafiq Yusifoğlu: - Xoşbəxtlik...

DEYİMLƏR

- Allah sevdalı adamlara ona görə yazıb-yaratmaq istedadı verib ki, öz kükrəyən duyğu və düşüncələrini vaxtında sözə, nəğməyə, rəsmə çevirə bilsinlər. Yoxsa heç bir ürək bu duyğular, düşüncələr, ağrılar, əzablar selinin ağırlığına, təzyiqinə tab gətirə bilməz, dağılıb parça-parça olardı...
- İnsanın ən böyük dostu Allah, düşməni isə özüdür.
- Ölüm ömrün sonu, əbədiyyətin başlanğıcıdır.
- Həqiqəti danmaq Allahı inkar etmək kimi bir şeydi.
- Həmişə cəmiyyət arasında olan insan bəndə ilə, təklikdə yaşayan isə Allahla bir olur.
- Hərə öz ömrünün mikro "peyğəmbər"idi. Allah öz bəndəsinə diqtə eləyir ki, nəyi elə, nəyi eləmə...
- Allaha şükür elə ki, buluda dönən gözlərin hələ göz yaşı tökə bilir...
- "Gündə bir kərpic düşür ömrümün sarayından"...Elə adam var ki, ömür sarayı söküləndə yerində heç nə qalmır. Elə adam da var ki, ömründən düşən kərpiclər onun cismani ömründən sonra sənət sarayının kərpiclərinə dönür.
- Alimliyimi çox yüksək dəyərləndirən bir nəfərə zarafatla dedim ki, mənim alimliyim mənim şairliyimin dərin qatlarını izah etməkdə çox acizdi...
- Uşaq o qədər oyuncaqla oynayır ki, böyüyəndə özü də oyuncağa dönür.
- "Yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidir, yamanlığa yaxşılıq hər kişinin işidir" fikri ilə razılaşa bilmirəm. Yamanlığa yaxşılıq şəre haqq qazandırmaq deyilmi?!
- Bir qıza zarafatla dedim ki, səni öldürəcəm. Gülə-gülə dedi ki, məni öldürsəniz mənsiz necə yaşayacaqsınız?
- Məni sındırdın bədi, özünü sındırma.
- Bir var gül əkib, bir var gülü əkib.
- Gözündəki yaş deyir ki, mənimsən. Get məhəbbət təlimini mənimsə!
- Fərqi yoxdu, istəyirsən ən bahalı divanın üstündə seviş, istəyirsən daş-qayanın. Əsas sevişməkdə...
- Mən bu günün adamıyam, xatirələrlə yaşamaqdan o qədər də xoşum gəlmir. Xatırlamaq bir növ tükənmək əlamətidir...
- Səmimiyyət olmayan yerdə sevgidən söhbət belə gedə bilməz.
- İncisən ki, inciylirsən...

AXTARIŞ YOLLARINDA

1979-cu ildə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun aspiranturasına girdiyim gündən tale məni bədii yaradıcılıqla bərabər elmi araşdırmalarla da məşğul olmağa sövq elədi. İndi dünyalarını dəyişən çox hörmətli ədəbiyyatşünaslarla – Mirzağa Quluzadə, Məmməd Cəfər, Əziz Mirəhmədov, Kamal Talıbzadə, Yəhya Seyidov, Qasım Qasımzadə, Əkbər Ağayev, Yaşar Qarayev, Mirəli Seyidov, Atif Zeynallı, Şamil Salmanov, Arif Hacıyev, Kamran Məmmədov, Arif Abdullazadə və başqaları ilə ünsiyyətdə olmağım ədəbiyyatşünaslıq elmi haqqında təsəvvürlərimi xeyli genişləndirdi. Aspiranturaya girməyimdə də, müdafiə eləyib elmi dərəcə almağımda da bu adamların bu və ya digər dərəcədə rolu olub. İndi onların hamısının ruhu qarşısında baş əyirəm.

Mənim bir şair, ədəbiyyatşünas kimi formalaşmağımda ən çox əziyyət çəkən, kristal bir şəxsiyyət kimi tanıdığım Qasım Qasımzadənin xatirəsini həmişə böyük minnətdarlıq duyğuları ilə yad edirəm. Qasım müəllim özü də doktorluq dissertasiyasını gec müdafiə eləmişdi. Elə buna görə də hər dəfə görüşəndə deyirdi ki, mənim səhvlərimi təkrar eləmə, doktorluq dissertasiyası yazıb vaxtında müdafiə elə.

Ancaq bəzən hər şey insanın əlində olmur. Xalqımızın başında olan tufanlar, narahat günlər, qayğılar imkan vermirdi ki, doktorluq dissertasiyası ilə məşğul olum. Digər tərəfdən o zamanlar elmi müəssisədə, ali məktəbdə işləmədiyim üçün mövzu təsdiq etdirməyə də o qədər həvəsim yox idi. Qasım müəllim dünyasını dəyişəndən sonra bu həvəs mənə daha da azaldı. Ancaq mənim yaradıcılığa hörmət edən digər bir şəxs – gözəl ədəbiyyatşünas Yaşar Qarayev içimdəki sönmüş qığılcımı yenidən alovlandırdı. Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru işləyən Yaşar müəllimin təşəbbüsü ilə 1997-ci ilin yanvarında keçirilən elmi şuranın iclasında mənim üçün "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyası mövzusu təsdiq edildi. Bundan sonra böyük həvəslə işə girişib dissertasiya üzərində işlədim və onun ilk variantını oxumaq üçün Yaşar müəllimə verdim. Aradan bir neçə gün keçmişdi. Dostum Məhərrəm Qasımlı mənə dedi ki, təbrik eləyirəm, Yaşar müəllim sənə elmi işini çox bəyənib.

Sonra Yaşar müəllimin özü ilə görüşdüm. O da məni təbrik elədi. Dissertasiyanı mənə yazdığı məktubla birlikdə özümə qaytarıb tapşırıd ki, sənədləri hazırla elmi şuraya qoyaq.

Beləliklə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu elmi şurasının qərarı ilə 1998-ci ildə "Elm" nəşriyyatında mənim "Azərbaycan poeması: axtarışlar

və perspektivlər" adlı monoqrafiyam nəşr edildi. Onu da qeyd edirəm ki, kitabın adını Yaşar müəllim – kitabın elmi redaktoru qoymuşdu.

Mütəxəssislərin kitab haqqında çox yaxşı fikirlər söyləmələri məni həvəsləndirdi. Monoqrafiya XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı şöbəsində müzakirə edildi. Müzakirədə Şamil Salmanov da iştirak elədi. Bəzi səbəblər üzündən bu şöbənin müdiri ilə arasında sərənlik olan Şamil müəllim mənə dedi ki, Rafiq, yalnız sənın xətrinə bu otağa girib müzakirədə iştirak elədim. Müzakirə pis keçmədi. İradlar da söyləndi...

Bundan sonra əsər üzərində yenidən işlədim. Əvvəlcə Yaşar müəllimin tövsiyyəsi ilə problemləri iki fəsildə ümumiləşdirdim. Sonra dedilər ki, doktorluq dissertasiyası dörd fəsildən ibarət olmalıdır. Bu əziyyətə də qatlaşdım. İş hazır olsa da, müzakirə uzanırdı. Çünki Arif Abdullazadə xəstələndiyi üçün işə çıxmırdı. Bir xeyli gözlədik. Arif müəllimin xəstəliyi uzandığı üçün dissertasiya müzakirə üçün Akif Hüseynovun şöbəsinə göndərildi. Müzakirə çox yaxşı keçdi.

Sənədləri hazırlayıb Ali Attestasiya Komissiyasına göndərdik. Lakin məqalələrin tövsiyə olunan mətbuatda çıxmadığını əsas gətirərək işin müdafiəsinə icazə verilmədi. Çox az müddətdə tövsiyə olunan jurnalların hamısına məqalə hazırlayıb verdim. Məqalələr çap olununca da xeyli vaxt keçdi. Sənədləri yenidən hazırlayıb AAK-a göndərdim və çox şükür ki, bu dəfə müdafiəyə icazə verildi. Ancaq yenə də müdafiə uzandı. Çünki mənim də tələyimə növbə gözləmək yazılıbmış. Nəhayət, 11 oktyabr 2006-cı il tarixdə doktorluq dissertasiyası müdafiə elədim. Elə bil üstümdən dağ götürüldü...

Stenoqramı, eləcə də digər başqa sənədlərin hamısını özüm hazırladım, 2 noyabr 2006-cı il tarixdə sənədləri müdafiə şurasının katibi İmamverdi Həmidovla aparıb AAK-a təhvil verdik. 30 mart 2007-ci il tarixdə (protokol №6 –R) Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası mənə filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi vermək haqqında qərar qəbul etdi. 4 may 2007-ci il tarixdə isə Ali Attestasiya Komissiyası prizidiumunun iclasında mənə Ali Attestasiya Komissiyasının sədri akademik Arif Mehdiyev filologiya elmləri doktoru dıblomunu təqdim etdi. Onlara öz dərin təşəkkürümü bildirdim.

O əzablı, üzüntülü günlərin yadıqarı olan sənədləri, müzakirə protokollarını, stenoqramı, dissertasiya haqqında yazılan rəyləri də çap elətdirmək qərarına gəldim. Düşündüm ki, bu, oxucular üçün də maraqlı olar.

Azərbaycan Respublikası Milli Elmlər Akademiyası
Nizami adına Ədəbiyyat institutunun Müasir Ədəbi
Proses şöbəsinin 27 fevral 2002-ci il tarixli iclasının
1 № li PROTOKOLU

İştirak edirdilər: Müasir Ədəbi Proses şöbəsinin müdiri, f.e.d. Akif Hüseynov, Ədəbiyyat Nəzəriyyəsi şöbəsinin müdiri, f.e.d., professor Şamil Salmanov, Ədəbiyyat İnstitutu direktorunun elmi işlər üzrə müavini, f.e.d. Məhərrəm Qasımlı, f.e.d. Alxan Məmmədov, f.e.d. Vəli Osmanlı, f.e.n. Qurban Bayramov, f.e.n. Aydın Dadaşov, f.e.n. Şamil Vəliyev, f.e.n. Vaqif Paşayev.

Gündəlik məsələ:

Filologiya elmləri namizədi Əliyev Rafiq Yusif oğlunun "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyasının müzakirəsi.

Eşidildi:

İclasın sədri **Akif Hüseynov:** - Filologiya elmləri namizədi Əliyev Rafiq Yusif oğlu bizim Ədəbiyyat İnstitutunun yetişdirməsidir. O, institumuzun aspirantı olmuş, 1984-cü ildə "Azərbaycan poemasının inkişaf problemləri (1956-1965)" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir. Bundan sonra Rafiq müəllim uzun müddət elmi araşdırmalar aparmış, "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyasını yazıb tamamlamışdır. Əsərin "Azərbaycan poeması: axtarışlar və perspektivlər" (Bakı, Elm, 1998) adlı monoqrafiya variantı müzakirə olunmuş, müəllifin uzunmüddədli elmi axtarışları yüksək qiymətləndirilmiş, lakin bununla bərabər, müəllifə dəyərli elmi məsləhətlər verilmişdir. Bundan sonra R.Əliyev göstərilən iradları nəzərə almaqla əsər üzərində iki il altı ay yenidən işləmiş və XX əsr Azərbaycan poemasının dolğun elmi mənzərəsini yaradan bir dəyərli tədqiqat əsəri yaranmışdır. Bu münasibətlə əsərin müəllifini səmimi qəlbdən təbrik edirəm.

Dissertasiya dörd fəsildən ibarətdir. Hər fəslin daxilində başlıca problemi açmağa xidmət edən yardımçı problemlərə də yer ayrılması tədqiqdir. Məsələn, "Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası" adlanan birinci fəsildə janrın inkişaf meyllərindən, onun məzmun və formasında əmələ gələn yeniliklərdən söhbət açılır, poemanın tipləri müəyyənləşdirilir, bədii əsərin strukturunda mühüm yer tutan süjet və kompozisiya məsələləri zəngin ədəbi faktlar əsasında şərh olunur. Bütün bunlar janrın strukturu, onun bədii quruluşu, eləcə də poemanın tipləri haqqında elmi mənzərəni dolğunlaşdırır.

Dissertasiyanın sənətkarlıq problemlərinə həsr olunmuş digər fəsiləri də öz elmi-nəzəri səviyyəsi ilə diqqəti cəlb edir. XX əsr Azərbaycan poe-

masının yeni, milli metodologiya baxımından sərf-nəzər edilməsi dissertasiyanın məziyyətlərini təşkil edən başlıca amillər kimi yadda qalır.

Əsərin birinci müzakirəsində iştirak edən alimlərimizdən Şamil Salmanov, Qurban Bayramov və Vəli Osmanlı ikinci müzakirədə də iştirak edirlər. Elə buna görə əvvəlcə onları dinləmək daha yaxşı olardı.

Şamil Salmanov: - Mən Rafiq Yusif oğlu Əliyevi hələ aspirantlıq illərindən tanıyıram. Onun bir neçə məqaləsinin rəyçisi və redaktoru olmuşam. Rafiqin zəhmətkeşliyi, elmi-nəzəri hazırlığı həmişə mənim diqqətimi cəlb edib. "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyası uzun illərin səmərəli elmi axtarışlarının yekunudur. Rafiq müəllim Azərbaycan poemasının sənətkarlıq problemləri ilə bağlı məqalələrlə mətbuatda müntəzəm çıxış edən, ədəbi prosesi daim izləyən qələm sahiblərimizdəndir. Elə buna görə ki, XX əsrdə yaranmış saysız-hesabsız poemanı cəfəkeş bir ədəbiyyatşünas şəriştəsi ilə oxuyub qruplaşdırmış, onların məziyyət və nöqsanlarını elmi dəlillərlə araşdırmağa nail olmuşdur. Elmi ümumiləşdirmələr janrının bir əsrlik inkişaf tarixinin ümumi mənzərəsini yaratmağa imkan vermişdir. Yaxşı cəhətdir ki, müəllif ayrı-ayrı poemaları sadəcə təhlil etməklə kifayətlənməmiş, əsərləri çox mühüm sənətkarlıq problemləri kontekstində tədqiqatə cəlb etmişdir.

"Zaman və qəhrəman problemi" adlı fəsilə sovet dövründə yaranmış əsərlər yeni metodologiya prizmasından araşdırılmış, dövrün, zamanın tələbi ilə öz ilhamlarını zorlayan sənətkarların faciəsi ibrətamiz, inandırıcı bədii faktlarla araşdırılmış, indi yerli-yersiz tənqid hədəfinə çevrilən həmin müəlliflərə mənvi bəraət qazandırılmışdır.

Dissertasiyanın ən yaxşı cəhətlərindən biri odur ki, Rafiq müəllim elmi-nəzəri ümumiləşdirmələr vasitəsi ilə o dövrdə yaranan əsərlərin hamısını tədqiqatə cəlb edə bilib. Digər bir tərəfdən poemalar haqqında yazılan heç bir məqalə nəzərdən qaçırılmayıb. Bütün bunlara baxmayaraq, müəllif hətta nüfuzlu tənqidçilərin, ədəbiyyatşünasların belə təsirinə düşməyib.

Əsərin müxtəlif bədii sənətkarlıq məsələlərinə, eləcə də vəzn və qafiye sistiminə həsr olunmuş hissələri də elmi-nəzəri səviyyəsi etibarilə maraqlı doğurur. Ümumiyyətlə, mən bu qənaətdəyəm ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı əsəri doktorluq dissertasiyasının tələblərinə tam cavab verir və onu müdafiə şurasını təqdim etmək lazımdır.

Qurban Bayramov: - Mən də Rafiq Yusif oğlu Əliyevi çoxdan tanıyıram. Onun həm namizədlik dissertasiyasının, həm də doktorluq dissertasiyasının birinci müzakirəsinin iştirakçısı olmuşam. Hələ ilk müzakirədən əsər müdafiəyə hazır səviyyədə idi. Lakin özünə olduqca tələbkər yana-

şan Rafiq müəllim nəinki deyilən xırda-para iradları düzəltmiş, hətta dissertasiyanı bütövlükdə yenidən işləmiş, əsərə yeni fəsillər və bölmələr əlavə etmiş, elmi aparatı gücləndirmiş, təhlilləri daha da dərinləşdirmişdir. Əsərdə sosioloji təhlillər bədii təhlillə paralel aparıldığından, XX əsr, xüsusən sovet dövrü poemasının mövzu və problematikası, uğur və nöqsanları öz dolğun elmi şərhini tapmışdır. Sovet dövrü poemalarını yeni milli metodologiya baxımından ədəbi təhlilə cəlb edən müəllif əsərlərin yarandığı mühiti nəzərə almış, bunun nəticəsində sovet dövründə yaranan poemalara daha obyektiv meyarla yanaşa bilmişdir. Yaxşı cəhətdir ki, təhlillər zamanı o dövrdə poemalar haqqında yazılan saysız-hesabsız məqalələr də nəzərdən qaçırılmamış, həm bədii əsərlərə, həm də tənqidi məqalələrə istinad təhlillərin elmiliyini daha da artırmışdır. Əsərdə elmi arqumentasiya lazımı səviyyədədir. Poema ənənələri yaxşı izlənilməyindən, janrın inkişaf yolundakı uğur və nöqsanlar aydın görünür.

Mənə elə gəlir ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyası müdafiəyə tam hazırdır.

Vəli Osmanlı: - Rafiq Yusifoğlu özünəməxsus təhlil üslubuna malik ədəbiyyatşünaslarımızdandır. Uzun müddətdir ki, o, ədəbiyyatımızın müxtəlif nəzəri problemlərinə həsr olunmuş sanballı məqalələri ilə mətbuatda çıxış edir. Rafiq müəllimin "Azərbaycan poeması: axtarışlar və perspektivlər" adlı sanballı elmi monoqrafiyası, "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" adlı dərsliyi göstərir ki, o, ədəbiyyatımızın nəzəri problemləri ilə ciddi şəkildə məşğul olan səriştəli alimlərimizdən biridir.

Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyasının ilk müzakirəsində mən də iştirak etmişdim. Bəzi nöqsanlar, çatışmamazlıqlar nəzərə alınmasaydı, əsər elə o zaman da müdafiəyə hazır idi. Dissertasiyanın yeni variantını oxuyanda gördüyüm əhəmiyyətli dəyişikliklər onun müəllifinin nə qədər səriştəli, eyni zamanda zəhmətkeş bir alim olduğunu göstərir. Əsərin peyzaj, ədəbi portret, bədii detal və bədii təsvir vasitələrinə həsr olunmuş səhifələri mənim daha çox xoşuma gəlir. Rafiqin şairliyi, şeir texnikasını gözəl bilməyi onun elmi təhlillərinin inandırıcılığını daha da artırır, araşdırmağa yeni bir ruh, nəfəs gətirir. O dəqiqə hiss olunur ki, əsər şair-ədəbiyyatşünas qələminin məhsuludur.

Rafiq Yusifoğlu ədəbiyyatda təsadüfi adam deyildir. O, on beşdən artıq kitabın, yüzdən çox məqalənin müəllifidir. Mən tam əminliklə deyə bilərəm ki, "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı əsər doktorluq dissertasiyasının bütün tələblərinə cavab verir. Əsərin

müəllifi, nüfuzlu bir qələm sahibi kimi tanıdığım Rafiq Yusif oğlu Əliyev isə tamamilə elmlər doktoru adına layiq bir ziyalıdır.

Məhərrəm Qasımlı: - Dissertasiyada XX əsr Azərbaycan poemasının strukturu, süjet və kompozisiyası, sənətkarlıq xüsusiyyətləri zəngin bədii faktlarla araşdırılmışdır. Sözsüz ki, bu məsələ haqqında mütəxəssislərimiz öz fikirlərini söyləyəcəklər. Mən isə bir folklorşünas kimi folklor motivli poemaların tədqiqindən söhbət açmaq istəyirəm. Folklor süjetləri əsasında yaranan poemalar dissertasiyada öz ətraflı bədii təhlilini tapmışdır. Əsərdə folklorla yazılı ədəbiyyatın qarşılıqlı əlaqəsi, XX əsrin görkəmli poema yaradıcılarından H.Cavidin, A.Şaiqin, S.Vurğunun, M.Müşfiqin, S.Rüstəmin, R.Rzanın, M.Rahimin, N.Xəzrinin, B.Vahabzadənin, M.Arazın, F.Sadiqın və başqalarının poemaları əsasında araşdırılmışdır. Müəllif doğru qənatə gəlir ki, əfsanəvi mövzularda yazılmış poemalarda belə, zamanın nəfəsi vardır. Birbaşa öz sözlərini deyər bilməyənlər folklor süjetlərindən bir vasitə kimi istifadə etmişlər.

Müəllifin bu mülahizələri də şübhə doğurmur ki, şairlər təkcə folklor süjetlərindən istifadə etməklə kifayətlənməmiş, onların xalq təfəkkür tərzilə yoğrulmuş fərdi poetik üslubları da folklor çeşməsindən qidalanmışdır. Folklor süjetlərindən bəhrələnən XX əsr Azərbaycan şairlərinin başqa mövzulu poemalarında da folklor ab-havası duyulmaqdadır. Bu sənətkarlar yeri gəldikcə folklor poetikasından, folklor bədii formasından, atalar sözü və məsəllərdən istifadə etməklə öz əsərlərindəki koloriti artırmağa nail olmuşlar.

Dissertasiyanı oxuduqda sovet dövründə yaranmış müxtəlif mündəricəli və rəngarəng bədii struktura malik əsərlərin hamısını ətraflı təhlil etmək imkan xaricindədir. Lakin Rafiq Yusifoğlu bacarıqlı, təcrübəli ədəbiyyatşünas səriştəsi ilə müxtəlif tipli poemaları önəmli nəzəri problemlər aspektində qruplaşdırmış, bu yolla əsərlərin əksəriyyətini tədqiqatda cəlb edə bilmiş, onların məziyyət və nöqsanlarını araşdırıb üzə çıxarmağa nail olmuşdur. XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının ən aparıcı janrlarından biri olan poemanın müasir metodologiya, yeni təfəkkür tərzibaxımından təhlili dissertasiyanın təqdirəlayiq cəhətlərindəndir.

Bir neçə kəlmə də əsərin müəllifi haqqında demək istəyirəm. Rafiq Yusifoğlu respublikamızın nüfuzlu ziyalılarından. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Qəbul Komissiyasının üzvü, balalarımızın sevimli jurnalı "Göyərçin"in baş redaktorudur. Onun əsərləri dərsliklərə düşmüş, dünya xalqlarının dillərinə tərcümə olunmuşdur. Rafiq müəllim uşaq və gənclər ədəbiyyatı tənqidçilərinin Moskvada keçirilən birinci, ikinci, üçüncü ümumittifaq seminarlarının iştirakçısıdır.

Rafiq Yusif oğlu Əliyevin dissertasiyasını müdafiəyə buraxmaq ümumi işimizin xeyrinə olardı. Qələm dostumu sanballı elmi araşdırmaya görə təbrik edirəm.

Alxan Məmmədov: - Rafiq Yusif oğlu Əliyevin doktorluq dissertasiyasının başlıca məziyyətlərini şərtləndirən amillərdən biri ondan ibarətdir ki, XX əsr poemasına təkcə ədəbiyyatşünas yox, həm də şair baxışı vardır. Əsərin başlıca elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, poema janrının sənətkarlıq xüsusiyyətləri ilk dəfədir ki, problematik şəkildə araşdırılır. Dissertasiya monumental bir tədqiqat əsəridir. Burada böyük və keşməkeşli bir dövrün ədəbi məhsulu olan, müxtəlif bədii üslublarda yazılan əsərlər küll halında tədqiqata cəlb edilir. Rafiq Əliyev əsərləri o dövrün ümumittifaq nəzəri fikrinə əsaslanaraq araşdırır. Hiss olunur ki, müəllif poema haqqında yazılan nəzəri ədəbiyyatı dərindən mənimsəmişdir. Müəllif bizim ədəbiyyatşünaslarımızın tədqiqatlarından çox, rus mənbələrinə istinad edir. Lakin yaxşı cəhətdir ki, müəllif nəzəri müddəaları bədii əsərlərə lazımi səviyyədə tətbiq etməyi bacarır.

Şamil Vəliyev: - Mən Rafiq Yusifoğlunun Azərbaycan poemasının sənətkarlıq problemlərindən bəhs edən monoqrafiyasını da, dissertasiyasını da oxumuşam. Hər iki əsər mənim üçün xoş təsir bağışlayıb. Dissertasiyada elmi aparatura daha güclüdür. Hər iki əsəri müqayisə etdikdə tədqiqatçının dissertasiya üzərində nə qədər zəhmət çəkdiyi o saat diqqəti cəlb edir. Dissertasiya, hər şeydən əvvəl, mövzunun əhatəliliyi ilə maraqlıdır. Təxminən 75 illik bir dövrdə yaranan poemaların, demək olar ki, hamısı müəllifin elmi laboratoriyasında təhlil-təşrih əməliyyatından keçirilmişdir. Ümumilikdə işin elmi planı, strukturu və bədii materialın əhatəsi qənaətbəxşdir. Elmi araşdırma aydın, məntiqli və məqsədlidir. Dissertasiyada poemaların kompozisiyasından tutmuş bədii detala qədər bütün sənətkarlıq komponentləri diqqət mərkəzinə çəkilmişdir. Klassik üslubda yazılmış, qabaqcıl ədəbiyyatşünaslıq ənənələrimizi davam və inkişaf etdirən bu əsər öz əhatəliliyi, monumentallığı, informasiya zənginliyi, elmi səviyyəsi ilə diqqəti cəlb edir. Rafiq Yusifoğlu ədəbiyyatımızda öz sözü, öz imici olan nüfuzlu qələm sahiblərimizdəndir. Onun XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən bəhs edən əsəri doktorluq dissertasiyasının tələblərinə cavab verən monumental tədqiqat əsəridir.

Aydın Dadaşov: - Azərbaycan ədəbiyyatında ən çox işlənən və populyar janrlardan olan poemanın sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi müsbət hadisədir və təqdirelayıqdır. Nəhayət, ədəbiyyatşünaslığımız XX əsr Azərbaycan poemasının da elmi-nəzəri cəhətdən tədqiq etməyə vaxt tapdı. Özü də bu tədqiqatın predmeti çox geniş bir sahəni əhatə edir. Bu qədər poemanı oxuyub elmi araşdırmaya cəlb etmək,

onların məziyyət və nöqsanlarını göstərmək son dərəcə böyük bir zəhmətin nəticəsidir. Şübhəsiz, dissertasiyada qoyulan problemlərin həlli yollarında, mövzunun işlənilməsində müəllifin əməyi çox olmuşdur.

Sovet dövründə yaranan poemaların yeni istiqamətdə, dövrün, zamanın tələbləri baxımından təhlili, ədəbiyyat tariximizin mühüm bir mərhələsinə dəqiq elmi meyarla yanaşmağa zəmin yaradan amilə çevrilmişdir. Hiss olunur ki, müəllif həm nəzəriyyəni, həm ədəbi materialı, həm də tədqiq etdiyi dövrün tarixi mənzərəsini yaxşı bilir. Elə buna görə də müəllifin elmi arqumentləri inandırıcı təsir bağışlayır.

Mən də yoldaşların o fikri ilə razıyam ki, Rafiq Əliyevin uzunmüddətli, gərgin elmi axtarışlarının bəhrəsi olan "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı tədqiqat əsəri doktorluq dissertasiyasının tələblərinə tam cavab verir və onun müəllifi filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa tamamilə layiqdir.

Vaqif Paşayev: - Mən Rafiq Yusifoğlunu tələbəlik illərindən tanıyıram. Həmişə mətbuatda onun elmi-publisistik yazılarını, şeirlərini maraqla oxumuşam. Rafiqin doktorluq dissertasiyası gərgin elmi axtarışlarının nəticəsində yaranmışdır. Dissertasiyanın mövzusu öz aktuallığı ilə seçilir. Ədəbiyyatımızın ən aparıcı janrlarından biri olan poemanın sənətkarlıq xüsusiyyətləri əsərdə geniş şərh olunmuşdur. Süjetdən, kompozisiyadan tutmuş bədii detala, bədii təsvir və ifadə vasitələrinədək bir sıra nəzəri problemlər XX əsrdə yaranmış poemalar əsasında lazımi səviyyədə şərh olunmuşdur. Müəllifin həm nəzəri hazırlığı, həm də ədəbi materialı yaxşı bilməsi işin uğurunu təmin edən başlıca cəhət kimi diqqəti cəlb edir.

Rafiqin şairliyi onun təhlillərinə bir emosional çalar gətirmiş, bədii sənətkarlığın ən incə məqamları, detalları belə nəzərdən qaçırılmamışdır. Sovet dövrü poemalarına müasir milli metodologiyanın tələbləri baxımından yeni baxış janrın daha dolğun, obyektiv tarixi inkişaf yolunu açmağa zəmin yaratmışdır.

Mənə elə gəlir ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin XX əsr Azərbaycan poeması haqqında yazdığı əsər doktorluq dissertasiyasının bütün tələblərinə cavab verir. Hörmətli ədəbiyyatşünaslarımızın fikri ilə mən də razılışır, əsərin müdafiəyə təqdim olunması təklifini bəyəniyəm.

Akif Hüseynov: - Müzakirəyə yekun vuraraq onu demək istəyirəm ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin doktorluq dissertasiyası, yoldaşların qeyd etdiyi kimi çox aktual bir mövzuya həsr edilmiş, müəllif qarşısına qoyduğu elmi nəticələrə gələ bilmişdir. Əsərin monoqrafiya variantı ilə dissertasiya variantı arasında zəmin-asıman fərq vardır. Aydınca görünür ki, tənqidi qeydlərdən sonra müəllif əsərin üzərində ciddi şəkildə işləmiş, süjet və kompozisiya, vəzn və qafiya sistemi kimi çox mühüm sənətkarlıq problemlərinin şərhinə geniş yer ayırmışdır. Əsərin strukturundakı

dəyişiklik elmi aparatürünün güclənməsinə zəmin yaratmışdır. Əsər çox əhatəli, elmi mündəricə, eləcə də yazılış baxımından diqqətəlayiqdir. O, doktorluq dissertasiyasının tələblərinə tam cavab verir. Lakin bizə elə gəlir ki, müəllif giriş və nəticə hissələrini daha da zənginləşdirə bilər. Ayrı-ayrı fəsilərdəki elmi araşdırmalar daha dolğun nəticəyə gəlmək imkanı verir.

Əsəri oxuyarkən XX əsr poemasının inkişaf yolunun ümumi mənzərəsi, onun tematika və bədii sənətkarlıq, struktur baxımından yeniləşməsi diqqəti cəlb edir. Cəsarətlə demək olar ki, "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı tədqiqat əsəri təkcə onun müəllifinin yox, müasir ədəbiyyatşünaslıq elmimizin nailiyyətlərindən biri hesab oluna bilər. Mən də çıxış edən alimlərimizin fikri ilə razılaşır, əsərin müdafiə şurasına təqdim olunması fikrini tamamilə dəstəkləyirəm.

QƏRAR:

1. Filologiya elmləri namizədi Əliyev Rəfiq Yusif oğlunun "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı tədqiqat əsərinin doktorluq dissertasiyasının bütün tələblərinə cavab verməsi qeyd olunsun.
2. Dissertasiya mövzusunda çap olunmuş monoqrafiyanın, məqalələrin işin əsas müddəalarını əhatə etdiyi nəzərə alınsın.
3. Filologiya elmləri namizədi Əliyev Rəfiq Yusif oğlunun "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı dissertasiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun nəzdindəki Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisası üzrə ixtisaslaşdırılmış Şuraya təqdim edilsin.

İclasın sədri:
Katib:

Akif Hüseynov
Mərziiyyə Nəcəfova

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında
Ali Attestasiya Komissiyasının sədri, akademik A. Ş. Mehdiyev
cənablarına.

Tanınmış şair, ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri namizədi Əliyev Rəfiq Yusif oğlunun (Rəfiq Yusifoğlunun) "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasının ixtisaslaşdırılmış Şurada müdafiəyə buraxılması barədə vəsadət qaldırır və dissertasiyanı lazımi sənədlərlə birlikdə Sizə göndəririk. Onu da qeyd edək ki, Sizin 19 aprel 2004-cü il tarixli 48-01-298/16 nömrəli məktubu-

nuzda göstərilən elmi məqalələrin kifayət etməməsi haqqında iradınız aradan qaldırılmışdır.

R.Y.Əliyev həyatını elmi və bədii yaradıcılığa həsr edən istedadlı qələm sahiblərindəndir. O, institutumuzun aspirantı olmuş, 1984-cü ildə "Azərbaycan poemasının inkişaf problemləri(1956-1965)" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir. Rafiq Yusifoğlu iyirmidən artıq kitabın, mətbuatda çap edilən yüzdən çox elmi-publisistik məqalənin, tərcümə əsərlərinin, "Qəm karvanı", "Bütün Azərbaycan əsgər olmalı" televiziya tamaşalarının müəllifi, balalarımızın sevimli jurnalı "Göyərçin"in baş redaktorudur. Rafiq uşaq və gənclər ədəbiyyatı tənqidçilərinin Moskvada keçirilən üç Ümumittifaq seminarının, Qazaxıstanda keçirilən beynəlxalq uşaq ədəbiyyatı günlərinin iştirakçısı olmuşdur. Onun əsərləri bir sıra dillərə tərcümə edilmiş, orta məktəb dərsliklərinə düşmüşdür.

Institutumuzun Müasir Azərbaycan Ədəbiyyatı şöbəsində hazırlanıb, geniş müzakirədən sonra müdafiəyə layiq görülən "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyasında bir əsrə yaxın müddətdə yaranan müxtəlif məzmunlu, bədii strukturlu Azərbaycan poemaları yeni milli metodologiya və qabaqcıl dünya ədəbiyyatşünaslığının zəngin təcrübəsi və nəzəri prinsipləri əsasında araşdırılmış, dəyərli bir tədqiqat əsəri yaranmışdır. Dissertasiyanın məzmununu əks etdirən "Azərbaycan poeması: axtarışlar və perspektivlər" adlı monoqrafiya ("Elm", 1998) ədəbi-elmi ictimaiyyətinin rəğbətini qazanmışdır. Həmin əsərə və müəllifin son illərdəki yaradıcılıq fəaliyyətinə görə Rafiq Yusifoğluna "Qızıl qələm", "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" ("Təhsil", 2002) kitabına görə isə "Araz" ali ədəbi mükafatı verilmişdir.

R.Y.Əliyev bundan sonra da öz axtarışlarını davam etdirmiş, mükəmməl strukturlu bir doktorluq dissertasiyası yazıb tamamlamışdır. Çoxsaylı, müxtəlif bədii formalı poemaların nəzəri problemlər istiqamətində tədqiqata cəlb edilməsi əsərin elmi dəyərini, sanbalını daha da artırmışdır.

Bütün bunları nəzərə alaraq Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasının (10.01.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı) müdafiəsinə icazə verməyinizi xahiş edirik.

B.Ə.NƏBİYEV:

**AMEA Nizami adına Ədəbiyyat
İnstitutunun direktu, akademik.**

AMEA-nın Ədəbiyyat İnstitutu nəzdindəki D 01.131 dissertasiya şurasının sədri AMEA-nın həqiqi üzvü K.A.Talıbzadəyə

Hörmətli Kamal müəllim!

İddiaçı Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda 10.01.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisasında doktorluq dissertasiyasının müdafiəsinin AAK Kollegiyasının 12 aprel 2005-ci il tarixli (protokol №14-K) qərarı ilə AMEA Ədəbiyyat İnstitutu nəzdindəki D 01.131 dissertasiya şurasında təşkil edilməsi qərara alınmışdır.

R.Y.Əliyevin doktorluq dissertasiyası, attestasiya sənədləri onun müdafiəsinin təşkili və keçirilməsi üçün Sizin sərəncamınıza göndərilir.

**Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında
Ali Attestasiya Komissiyasının sədri,
akademik A.Ş.Mehdiyev
02 may 2005 (№48-01-285/16)**

Azərbaycan MEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu nəzdindəki Elmi Seminarın 12 iyun 2006-cı il tarixli iclasının 4 sayılı protokolu

İştirak edirdilər: f.e.d., professor M.Qasımlı (sədr), f.e.d. M.Qənbərlı, f.e.d. A.Feyzullayeva, f.e.d. Ş.Xəlilli, f.e.d. N.Murədalıyeva, f.e.d. A.Dadaşov, f.e.d. İ.Ağayev, f.e.d. B.Əhmədov, f.e.n. Y.İsmayılov, f.e.n. S.Quliyeva, f.e.n. A.Salmanov (katib), f.e.n. E.Qasimova, f.e.n. V.Yusifli, f.e.n. V.Feyzullayeva.

Gündəlik: f.e.n. Əliyev Rafiq Yusif oğlunun "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyasının müzakirəsi

Dinləndi: Seminarın sədri, f.e.d., professor M.Qasımlı iddiaçı R.Y.Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyasının müzakirə üçün Elmi Seminara təqdim edildiyini bildirərək işin əsas elmi nəticələri haqqında məlumat vermək üçün sözü iddiaçıya verdi.

R.Y.Əliyev: - Hörmətli sədr! Hörmətli Elmi Seminar üzvləri! Bəri başdan mənim doktorluq dissertasiyamı oxuduğunuza, müzakirə obyektinə çevirmək qərarınıza görə sizin hamınıza öz dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Müzakirəyə təqdim olunan əsərdə XX əsrdə, xüsusən sovet dövründə yaranan müxtəlif mündəricəli, rəngarəng bədii strukturlu Azərbaycan poemaları tədqiqat obyektı seçilmişdir. Biz çoxsaylı Azərbaycan poemalarını onlar haqqında yazılan məqalələrə, eləcə də janrın

problemlərinə həsr edilən müzakirə və diskusiyalara əsasən araşdırmağa çalışmış, təhlilləri o dövrün Ümumittifaq ədəbiyyatı kontekstində, özü də müasir, müstəqillik, azadlıq epoxasının, zamanın tələbi, yeni milli metodologiya baxımından aparmağı qarşımıza məqsəd qoymuşuq.

Dissertasiya giriş, dörd fəsil və nəticədən ibarətdir. Birinci fəsil "Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası" adlanır. Burada janrın strukturunda əmələ gələn əhəmiyyətli dəyişikliklərdən, poemanın inkişaf meyllərindən, onun tiplərindən, dövr üçün xarakterik müxtəlif süjetli əsərlərdən, əsas hadisələrin dolğunlaşmasına yardımçı olan ricət və epizodların bədii missiyasından söhbət açılır.

İkinci fəsil zaman və qəhrəman probleminə həsr olunmuşdur. Burada qeyd edilir ki, qəhrəman, onun fəaliyyəti, mübarizəsi, işi, şəxsi həyatı, fərdi dünyası bədii əsərin, o cümlədən də poemaların bədii strukturunda, süjet və kompozisiyada, konflikt və onun bədii həllində mühüm yer tutur. Digər tərəfdən qəhrəman müəllif idealının estetik daşıyıcısıdır. Daha sonra xarakterik poemalar üzərində dayanılaraq ədəbi prosesdə ənənə və novatorluqdan, müəllif və zaman fenomenindən söhbət açılır, o dövrün qəhrəmanları üçün səciyyəvi olan cəhətlər təhlillər zamanı ön plana gətirilir. Bədii əsərlərin məziyyət və nöqsanları onların yarandığı mühit nəzərə alınmaqla şərh edilir. Həyatın qəhrəmanının ədəbiyyatın qəhrəmanına çevrilməsi dövrün tələbi kimi qiymətləndirilir.

Üçüncü fəsilə Azərbaycan poemaları bədii əsərin strukturunda mühüm yer tutan bədii portret, peyzaj, bədii detal, bədii təsvir və ifadə vasitələri baxımından tədqiqatə cəlb edilir. Havadan asılı heç bir qənaət, elmi mülahizə yoxdur. Hər bir tezis zəngin ədəbi faktlar əsasında öz şərhini tapır.

Dissertasiyanın dördüncü fəslə poemalar üçün xarakterik olan vəznə və qafiyyə sisteminə həsr olunmuşdur. Burada faktlara istinadən vəznə və qafiyyənin poetik əsərlərin, o cümlədən də poemaların bədii quruluşundakı rolunun elmi şəkildə şərhinə təşəbbüs göstərilir, ayrı-ayrı poemaların vəznəni müəyyənləşdirilir.

Apađığımız problemlə təhlillər zamanı bu qənaətə gəlmişik ki, keşmə-keşli, ziddiyyətlərlə dolu XX yüzillikdə də poema Azərbaycan ədəbiyyatının məziyyət və nöqsanlarını özündə əks etdirən ən xarakterik, aparıcı janrlarından biri olmuşdur. Dövrün, zamanın tələbi ilə onun bədii strukturunda da əhəmiyyətli dəyişikliklər meydana gəlmiş, yeni tipli poemalar yaranmışdır.

Sədr: - Güman edirəm ki, iddiaçının yığcam, lakonik şərhə sizdə müəyyən təsəvvür yaratdı. Əslində müəllifin geniş danışmasına o qədər də ehtiyac yoxdur. Çünki o öz sözünü yazdığı sanballı əsərlə deyib. Digər tərəfdən, dissertasiya haqqında dörd alimimiz – filologiya elmləri

doktoru Nailə Muradəliyevanın, filologiya elmləri doktoru Şahin Xəlilinin, filologiya elmləri doktoru İslam Ağayevin və uğurlu doktorluq dissertasiyası müdafiə edib, onun təsdiqini gözləyən, institutumuzun aparıcı elmi işçisi Bədirxan Əhmədovun çox geniş, əhatəli rəyləri vardır. Yaxşı olar ki, müzakirəyə qoyulan əsəri diqqətlə oxuyub onun haqqında rəy yazan ədəbiyyatşünaslarımızı dinləyək.

F.e.d. N.Muradəliyeva: - Etiraf edirəm ki, son vaxtlar belə sanballı, yüksək nəzəri səviyyəli dissertasiya oxumamışdım. Əsəri böyük zövqlə, azalmayan bir maraqla mütaliə etdim. Müzakirə edilən dissertasiya haqqında geniş, əhatəli rəy yazmışam və icazə versəniz həmin rəyin əsas məqamlarını sizin də diqqətinizə çatdırardım.

(Rəy protokola əlavə edilir)

F.e.d. Ş.Xəlilli: - Mənim üçün R.Yusifovun yeni araşdırmasını oxuyub fikirlərimi bölüşdürmək içində böyük məmnunluq yaratdı. Ona görə ki, mən Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi, bir sıra nüfuzlu ədəbi mükafatların laureatı Rafiq müəllimi həm də gözəl, öz sözü ilə oxucu ürəyinə körpü salan şeir və poemaların müəllifi – istedadlı və maraqlı bir şair kimi çoxdan tanıyıram. Onun ədəbiyyatşünaslıq məsələlərinə həsr olunmuş bir neçə kitabını oxuyub ədəbi – tənqidi aləmdə imzasının altında cəfakəş şair – ədəbiyyatşünas sözünün tərifi də çox əsl həqiqət olduğunu dərk etmişəm. (Rəy əlavə olunur)

F.e.d. İ.Ağayev: - Ədəbiyyat tariximizdə ən əhəmiyyətli, aparıcı janrlardan birinin poema olması şübhə doğurmur...

(Rəy protokola əlavə edilir)

F.e.d. B.Əhmədov: - Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemalarının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda yazdığı doktorluq dissertasiyası elmi tədqiqat sahəsində olan boşluğu doldurmağa, poemaların sənətkarlıq xüsusiyyətlərini kompleks halda araşdırmağa xidmət edir.

(Rəy protokola əlavə edilir)

Sədr: - Dissertasiya haqqında çox ətraflı rəylərlə tanış olduq. İradələrə, rəy və təkliflərə münasibət bildirmək üçün söz iddiaçıya verilir.

R.Y.Əliyev: - Mənim tədqiqat əsərimi çox diqqətlə oxuduqlarına, əhatəli rəy yazdıqlarına və dəyərli təkliflərinə görə hörmətli Nailə Muradəliyevaya, Şahin Xəlilliyə, İslam Ağayevə və Bədirxan Əhmədova öz dərin təşəkkürümü bildirirəm. Onu da qeyd edirəm ki, rəylərdən sonra dissertasiyaya yenidən əl gəzdirilmiş, bibliografiyaya yenidən baxılmış, gözəndən qaçan orfoqrafik və üslubi səhvlər aradan götürülmüşdür. Üçüncü fəslin başlığı olan "Bədii sənətkarlıq məsələləri" "Bədii sənətkarlıq komponentləri" ifadəsi ilə əvəz olunmuşdur. Təhlillər əsasən xarakterik əsərlər üzərində aparılmış, lakin tədqiq edilən dövrün poemaları haqqında daha dolğun təsəvvür yaransın deyə, bəzən

ədəbiyyat tariximizdə o qədər də əhəmiyyətli yer tutmayan əsərlərə də istinad edilmişdir. Ancaq bu zaman da obyektivlik meyarı əsas götürülmüşdür. Məsələn, elə əsərlər var ki, onlar bütövlükdə bitkin, kamil əsər təsiri bağışlamasalar belə, bu poemalarda nəzərə çarpan ayrı-ayrı sənətkarlıq komponentləri qənatlərimizi əsaslandırmaq üçün bizə daha münasib istinad nöqtəsi ola bilməmişdir. Başqa sözlə desək, təhlil olunan problem hansı əsərdə daha xarakterikdirsə, onlar ön plana gətirilmişdir. "Qələmə vurulmuş qandal, yaxud keçmişin ibrət dərsləri" sərlövhəsinin bir qədər elmi səslənməməsi iradə ilə də razıyıq. Lakin mən yaradıcı adam olduğumdun, sosialist realizmini yazı prosesində poetik şəkildə "qələmə vurulmuş qandal" adlandırmışam. Təhlil olunan əsərlər də bu qənaətin doğruluğunu təsdiq etdiyi üçün məhz bu ifadəni saxlamaqda israrlıyam. Onu da xatırladım ki, mənim dissertasiyam nəzəriyyə yox, ədəbiyyat tarixi indeksi ilə müdafiəyə təqdim olunub.

Sədr: - İddiaçıya sual varmı?

F.e.d. M.Qənbərlil: Siz tədqiqat əsərinizdə Məmmədamin Rəsulzadəni tənqid eləyən S.Vurğunun haqq verirsinizmi?

R.Y.Əliyev: - Əlbəttə, S.Vurğunun bu fikri, eləcə də o zaman yaşayan digər Azərbaycan şairlərinin bu və ya buna bənzər qənaətləri heç cür məqbul sayıla bilməz. Lakin o dövrdə yaranan əsərləri təhlil edərkən onların meydana gəldiyi tarixi şəraiti mütləq nəzərə almaq lazımdır. Biz də təhlilləri məhz bu istiqamətdə aparmağa çalışmışıq. Onu nəzərdən qaçıрмаq lazım deyil ki, görkəmli şair "millət xaini" ifadəsini müəllifin yox, ağzıgöyçək fəhlələrdən birinin dili ilə verir. Bir faktı da xatırladım. Türkiyədə mühacirətdə olanda Məmmədamin Rəsulzadədən soruşurlar ki, bu gün ən dəyərli milli şairlərimiz kimdir? M.Rəsulzadə fikirləşmədən S.Vurğunun adını çəkəndə deyirlər ki, o Sizi "26-lar" poemasında təhqir eləyib, Siz isə onu tərifləyirsiniz. Müsavatın lideri öz fikrini belə əsaslandırıb ki, S.Vurğun bu yolla da olsa, mənim qadağan olunmuş adımlı əsərinə salıb. Digər tərəfdən, əgər o belə etməsə, çox dəyərli əsərlərini yazmaq üçün möhlət qazana bilməzdi.

Sədr: - Yəne kiminsə sualı varmı? Bəlkə çıxış etmək istəyən var?

F.e.n. Y.İsmayılov: - Mən Rafiq Yusif oğlu Əliyevi otuz ilə yaxındır ki, tanıyıram. O, bizim şöbənin aspirantı olub. 1984-cü ildə uğurla namizədlik dissertasiyası müdafiə edib. Rafiq müəllim yüksək insani keyfiyyətlərə malik bir ziyalıdır, zəhmətkeş alimdir, istedadlı şairdir. Onun "Azərbaycan poeması: axtarışlar və perspektivlər" monoqrafiyası, ali məktəblər üçün yazdığı "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid", "Uşaq ədəbiyyatı" dərsləkləri çox faydalı, praktik əhəmiyyəti olan əsərlərdir. Müəllifin doktorluq dissertasiyası da uzun, gərgin yaradıcılıq axtarışlarının məhsuludur. Əsər iki dəfə müzakirə olunub. Tədqiqatçı

deyilən arzu və təkliflərin hamısını nəzərə almağa çalışıb, əsər üzərində dönə-dönə işləyib. Mənə elə gəlir ki, onun dissertasiyasını müdafiəyə buraxmaq olar.

F.e.n. S.Quliyeva: - Rafiq Yusifoğlu, doğrudan da, çox zəhmətkeş bir alimdir. Hələ 2002-ci ildə onun doktorluq dissertasiyasına rəy yazmışam. Tutulan iradların əksəriyyətini düzəldən müəllif öz əsərini daha da təkmilləşdirmişdir.

Onu da qeyd edək ki, bədii ədəbiyyatın hər bir janrının müəyyən bir tarixi mərhələdə inkişaf yolu sənətkarlıq problemlərini, ümumi ideya-estetik prinsiplərini araşdırmaq və bədii təcrübəyə gətirdiyi yenilikləri dəyərləndirmək lazımlı və aktual mövzudur. Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı tədqiqatı bu baxımdan ədəbiyyatşünaslığımız üçün əhəmiyyətli bir əsərdir.

Tədqiqat işi XX yüzilliyin səksən ilində yaranan çoxlu bədii nümunələri, müəllifləri, janrın problemlərini, həmçinin ayrı-ayrı poemalar haqqında yazılmış monoqrafiya, elmi tədqiqat əsərlərini, məqalə və resenziyaları əhatə etməklə böyük, ağır, gərgin bir zəhmət nəticəsində meydana gəlmişdir. Buraya Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi sahəsindəki araşdırmaları, rus alimlərinin müvafiq problemlərlə bağlı nəzəri tədqiqatlarını da əlavə etsək, R.Yusifovun bu işi qısa müddətdə deyil, uzun illər boyu ciddi axtarışlar və araşdırmalar sayəsində hasilə gətirdiyi bir daha aydınlaşar. Tədqiqat boyu bədii materialın əhatəliliyi, konkret nəzəri problemlər üzrə qruplaşdırılıb araşdırılması çox məqbuldur. Obyektiv elmi münasibət və mülahizələr əksər halda inandırıcı, dolğun və qaneedicidir. Xüsusilə "Qələmə vurulmuş qandal" bölümündə yaxın keçmişə – otuzuncu illərə elmi meyarla yanaşan doktorant müəyyən ictimai-siyasi mühitdə yaranmış əsərləri bugunun mövqeyindən araşdırıb, onların obyektiv qiymətini verə bilir. Poeziyaya bələdlilik, onu şair kimi duymaq, dəyərləndirmək sayəsində bədii nümunələr əsasən məqsəduyğun və poetik səviyyəli seçilmişdir.

Doktorantın öz tədqiqat obyektinə, onun elmi-nəzəri problemlərinə dərinlən bələdliyi üçündür ki, nəticə dolğun, əhatəli, səlis yazılmışdır.

Fikrimizcə, R.Y.Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda tədqiqat işini filologiya elmlər doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün müdafiəyə təqdim etmək olar.

F.e.d. A.Dadaşov: - Rafiq Yusif oğlu Əliyevin dissertasiyasının şöbədə müzakirəsində mən də iştirak edib öz sözümü demişəm. Ona görə deyilən fikirləri təkrarlamak fikrində deyiləm. Müzakirədə iştirak edən Elmi Seminar iştirakçılarının çıxışlarından da aydın oldu ki, onlar tədqiqat işi haqqında yüksək fikirdədirlər. Mən də yoldaşların bu fikri ilə razıyam

ki, doktorluq dissertasiyasının tələblərinə tam cavab verən bu əsəri müdafiəyə buraxmaq olar.

Sədr: - Yoldaşlar, mənə elə gəlir ki, çox səviyyəli və ətraflı bir müzakirə aparıldı. Fikrimizcə, bütün bunlar əsərin özünün elmi dəyəri ilə əlaqədardır. Onu da qeyd edirəm ki, bir neçə il bundan qabaq haqqında söhbət gedən tədqiqat işinin şöbədə müzakirəsində mən də iştirak etmişəm. O vaxt da mütəxəssislər dissertasiyaya çox yüksək qiymət vermişdilər. Dissertasiya işi haqqında ətraflı rəy yazan və müzakirədə çıxış edən alimlərin fikri ilə mən də razıyam ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" əsəri müdafiəyə buraxıla bilər.

Qərar:

F.e.n. Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri mövzusunda filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim etdiyi dissertasiya işinin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının tələblərinə cavab verdiyi qeyd olunsun.

İddiənin dissertasiya mövzusu ilə bağlı çap etdirdiyi monoqrafiyanın, elmi məqalələrin işin əsas məzmununu əhatə etməsi qeyd edilsin.

Dissertasiya 10.01.01 - Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisası üzrə açıq müdafiəyə buraxılsın.

Elmi Seminarın sədri:
Elmi Seminarın katibi:

f.e.d., professor M.Qasımlı
f.e.n. A.Salmanov

Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyasına ekspert rəyi

Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyası aktual problemə həsr olunub. Müəllif araşdırmalarını poemalar üçün xarakterik olan ümdə problemlər istiqamətində apardığından, həmin dövrdə yaranan əsərlərin strukturu, bədii quruluşu, mövzu və problematikası haqqında dolğun təsəvvür yarada bilmişdir. Sovet dövründə yazılan əsərlərin məziyyət və nöqsanlarını yeni milli metodologiya baxımından müəyyənləşdirməyə çalışan iddiaçının elmi arqumentləri tutarlı, inandırıcıdır. Müəllif XX əsrdə yaranan Azərbaycan poemalarını ümumsovet poeziyası kontekstində tədqiqata cəlb etmiş, istər Azərbaycan, istərsə də Ümumittifaq mətbuatında poemalar haqqında aparılan yaradıcılıq müzakirələrinin, diskussiya-

ların materiallarından yetərincə bəhrələne bilməmiş, bütün bunlar onun elmi qənaətlərinin inandırıcılığına zəmin yaradan vasitəyə çevrilmişdir.

Dissertasiya mövzusunda müəllifin "Azərbaycan poeması: axtarışlar və perspektivlər" adlı (Bakı, Elm, 1998, elmi redaktoru professor Yaşar Qarayev) sanballı elmi monoqrafiyası nəşr olunmuş, əsər haqqında mətbuatda müsbət rəylər dərc edilmişdir. Müəllifin ayrı-ayrı jurnallarda çap olunan məqalələri də dissertasiyanın ümumi məzmununu əhatə edir.

Bunlara əsaslanaraq ekspert komissiyası qərara alır:

- a) Əsər dissertasiya şurasının indeksinə uyğundur;
- b) Dissertasiya üçün Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti aparıcı müəssisə müəyyən edilsin;
- c) rəsmi opponentlər professor Cəlal Abdullayev, professor Vəqif Arzumanlı və filologiya elmləri doktoru Kamran Əliyev məsləhət bilinsin.

Ə.Saraclı, filologiya elmləri doktoru,

professor

Ş.Vəliyev, filologiya elmləri doktoru

A.Məmmədov, filologiya elmləri doktoru

**Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin
Ədəbiyyat və Azərbaycan dili kafedrasının 11 sentyabr 2006-cı il
tarixli iclasının 1 sayılı protokolu**

İştirak edirdilər:

F.e.n., dosent G.T.Əliyeva (sədr), f.e.d., professor N.Ş.Şəmsizadə, f.e.d., professor A.M.Abiyev, f.e.d., professor H.M.Quliyev, f.e.d., professor A.Ə.Babayev, f.e.n., dosent V.X.Əliyev, f.e.n., dosent V.İ.Məmmədova, f.e.n., dosent A.H.Rüstəmli, f.e.n., N.Rüstəмова, f.e.n., İ.Q.Rəsuli, laborant Ş.Məmmədova.

Gündəlik məsələ:

Filologiya elmləri namizədi, dosent Rafiq Yusif oğlu Əliyevin 10.01.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisası üzrə filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim etdiyi "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasının müzakirəsi.

Çıxışlar:

Filologiya elmləri namizədi, dosent **G.T.Əliyeva (sədr)**: - Hörmətli həmkarlar, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun nəzdindəki D. 01. 131 – Dissertasiya Şurasının qərarı ilə filologiya elmləri namizədi, dosent Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda doktor-

luq dissertasiyası aparıcı müəssisə kimi müzakirə üçün bizim universitetə göndərilib. Dissertasiya işi son dərəcə aktual bir mövzuya həsr edilib və hiss olunur ki, əsər müəllifin uzunmüddətli elmi axtarırlarının nəticəsində meydana gəlib. Siz əsərlə və onun avtoreferatı ilə tanışsınız. Ona görə xahiş edirəm dissertasiya ilə bağlı mülahizələrinizi bildiresiniz.

Filologiya elmləri doktoru, professor **N.Ş.Şəmsizadə**: - XX əsr xalqımızın həyatında, eləcə də onun mədəniyyət, ədəbiyyat tarixində olduqca mühüm, kəşməkeşli bir mərhələdir. Elə bir mərhələ ki, onun yenidən günün tələbləri, dövrümüzün reallığı baxımından araşdırılması, dəyərləndirilməsi vacibdir. Dissertant Rafiq Yusif oğlu Əliyev ədəbiyyatımızın ən aparıcı janrlarından biri olan poemanı tədqiqat obyektı seçmiş, XX yüzillikdə yaranan əsərləri küll halında nəzərdən keçirib dəyərləndirməyi, xarakterik bədii nümunələrin məziyyət və nöqsanlarını göstərməyi, poemanın strukturundakı yeni cəhətləri elmi şəkildə araşdırıb sistemləşdirməyi qarşısına məqsəd qoymuş və bu ağır işin öhdəsindən məharətlə gələ bilmişdir. Müəllif XX əsrdə yaranan Azərbaycan poemalarının inkişaf yollarını məntiqi ardıcılıqla, janr üçün xarakterik nəzəri problemlər istiqamətində araşdırmaya cəlb edir. Dissertasiyanın strukturu, əhatə dairəsi, tədqiqatın mövzu və problematikasının istiqaməti onu söyləməyə əsas verir ki, əsər çox böyük zəhmət və axtarırlar nəticəsində araya-ərsəyə gəlmişdir. Müəllifin təhlilləri o dövrün Ümumittifaq ədəbiyyatı kontekstində aparması onun dissertasiyasının elmi dəyərini qat-qat artırır. Hiss olunur ki, Rafiq Yusif oğlu nəinki XX yüzillikdə yaranmış Azərbaycan poemaları, eləcə də həmin dövrdə yazılmış ümumsovet poemasının xarakterik nümunələri haqqında da zəngin təsəvvürə malikdir. Çoxsaylı ədəbi diskusiya materiallarından, janrın inkişaf problemləri ilə bağlı nəzəri ədəbiyyatdan yetərinə bəhrələnməyi bacaran müəllifin elmi arqumentləri inandırıcıdır, tutarlıdır. Həm ədəbi materialı, həm də problemlə bağlı nəzəri ədəbiyyatı mükəmməl bilməsi onun tədqiqatının məziyyətlərini şərtləndirən amillər sırasındadır. Digər ən əsas amillərdən biri də Rafiq müəllimin son dərəcə istedadlı bir qələm sahibi, eyni zamanda cəfakəş bir ədəbiyyatşünas olmasıdır. O, çoxlu kitabın, ali məktəblərin tələbələri üçün yazılmış "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid", "Uşaq ədəbiyyatı" dərsliklərinin müəllifidir. Rafiqin dissertasiyanın başlıca müddəalarını özündə əks etdirən "Azərbaycan poeması: axtarırlar, perspektivlər" monoqrafiyası dəyərli bir tədqiqat əsəri kimi mətbuatda yüksək qiymətləndirilmişdir.

Dissertant ilk dəfədir ki, XX əsrdə yaranmış müxtəlif mündəricəli, müxtəlif bədii quruluşlu Azərbaycan poemalarını sistemli şəkildə tədqiqat

ta cəlb edir. Dissertasiya mükəmməl elmi üslubda yazılmışdır. Lakin bəzən sosioloji təhlillər zamanı publisistik üslub ön plana keçir.

Mənə elə gəlir ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı tədqiqat işi son illərdə yaranmış ən dəyərli dissertasiyalardan biridir və onun müəllifi filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa tamamilə layiqdir.

Filologiya elmləri doktoru, professor **A.M.Abiyev**: - Rafiq Yusif oğlu Əliyevin haqqında söhbət gedən sanballı tədqiqat əsərini azalmayan bir maraqla oxudum. Elə ilk səhifədən müəllifin üslubu oxucunu özünə cəlb edir. Hiss olunur ki, o, nəzəri cəhətdən olduqca hazırlıqlı bir araşdırıcıdır. Dörd fəsildən ibarət olan dissertasiyanın hər bir fəsli bir-birini tamamlayır və poema janrının inkişaf yolları, məziyyət və nöqsanları, bədii quruluşu haqqında dolğun təsəvvür yaradır. Bədii əsərlərdəki dil faktlarına müəllifin həssaslıqla yanaşması, digər fundamental nəzəri problemlərlə yanaşı, bədii təsvir vasitələrini belə diqqətdən qaçırmaması, poemanın kompozisiyasında hər bir kiçik detalın, dil faktının mühüm rol oynamasını inandırıcı nümunələrə istinadən şərh etməsi çox yaxşıdır. Zəngin faktlar, maraqlı paralellər, müqayisələr, ümumiləşmələr dissertasiyanın elmi dəyərini artırır.

Filologiya elmləri doktoru, professor **H.M.Quliyev**: - Bəri başdan söyləyim ki, Rafiq Yusifoğlunun dissertasiya işi nəinki müəllifin, eləcə də ədəbiyyatşünaslıq elmimizin uğurlarından sayılmalıdır. Əsərdə mənim ən çox xoşuma gələn cəhət sovet dövründə yazılan, müasir ideologiya ilə səsleşməyən poemaları, eləcə də onlar haqqında yazılmış çoxsaylı məqalələri müəllifin yeni milli metodologiya baxımından araşdırmaya cəlb etməyə çalışmasıdır. Rafiq müəllim sosioloji təhlillər zamanı obyektivlik meyarını itirməməyə çalışır, əsərlərin, eləcə də onlar haqqında yazılan məqalələrin yarandığı tarixi şəraitin nəzərə alınmasının vacibliyini vurğulayan tədqiqatçının özü də bu yolla gedir və sovet dövrü korifeylərindən olan H.Cavid, S.Rüstəm, S.Vurğun, M.Müşfiq, R.Rza, M.Rahim kimi sənətkarların əsərlərini yeni istiqamətdə araşdırmaya cəlb edir. Bu günün tələbləri müstəvisindən yanaşdıqda məzmun və ideya cəhətdən, qəhrəmanların hərəkət və davranışları baxımından o qədər də məqbul görünməyən əsərlərdəki yüksək bədii sənətkarlıq məsələlərinin müəllif tərəfindən ön plana çıxarılması XX əsr poemalarının bədii xüsusiyyətləri haqqında dolğun təsəvvür yaradır. Kiçik bir iradəmi də bildirmək istəyirəm. Bədii təsvir və ifadə vasitələri bölməsində nümunələr həddindən artıq çoxdur. Bir-iki xarakterik misalla da kifayətlənmək olardı.

Filologiya elmləri doktoru, professor **A.Ə.Babayev**: - Yoldaşların qeyd etdiyi kimi dissertasiyanın mövzusu çox aktualdır. Bir əsrdə yaranan poemaları, onlar haqqında yazılmış tədqiqat əsərlərini, məqalələri,

resenziyaları oxuyub sistemləşdirmək, ümumiləşdirmələr aparmaq, onlar haqqında fikir və mülahizə söyləmək, elmi qənaətlər çıxarmaq olduqca çətin bir məsələdir. Yaxşı cəhətdir ki, Rafiq Yusif oğlu bu işin öhdəsindən ləyaqətlə gəlməyi bacarmışdır. Təhlillərin nəzəri istiqamətdə, tipoloji planda, özü də Ümumittifaq kontekstində aparılması bir əsrin poemasının bədii sənətkarlıq xüsusiyyətləri haqqında dolğun elmi təsəvvür yaratmışdır. Təkcə dissertasiyada istifadə olunan ədəbiyyat siyahısı onu deməyə əsas verir ki, iddiaçı həm tədqiq etdiyi dövrün ədəbiyyatını, həm onun aparıcı qolu olan poeziyanı, həm də elmi-nəzəri ədəbiyyatı mükəmməl bilir, onlardan yaradıcı şəkildə bəhrələnməyi, yeri gəldikdə polemikaya girib öz fikir və mülahizələrini əsaslandırmağı bacarır.

Həmkarlarımla o fikri ilə mən də razılaşıram ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı tədqiqat əsəri müasir ədəbiyyatşünaslıq elmimizin nailiyyəti sayılmalıdır. İlk dəfədir ki, poema janrı sistemli şəkildə, nəzəri problemlər baxımından tədqiqata cəlb edilir. Tədqiqatın əhatə dairəsi çox böyükdür. Bu mövzuda bir yox, bir neçə doktorluq dissertasiyası yazmaq olardı. Bu çətin işin öhdəsindən məharətlə gələn alim dostumuzun gərgin əməyini, müqayisələr aparıb elmi qənaətə gəlmək bacarığını, yüksək bədii təhlil ustalığını lazımcına dəyərləndirirəm.

Filologiya elmləri namizədi, dosent **V.X.Əliyev**: - Dissertasiyada ədəbiyyatımızın ən aparıcı janrlarından biri olan poema, onun XX əsrdə keçdiyi inkişaf yolu izlənilmiş, fundamental bir tədqiqat əsəri meydana gəlmişdir. Dörd fəsildən ibarət olan bu sanballı dissertasiyanı oxuduqda janrın inkişaf problemlərinin elmi mənzərəsi dolğun şəkildə gözələrimizin qarşısında canlanır. İlk dəfə poemanın tiplərinin müəyyənləşdirilməsi, onun strukturundakı bədii sənətkarlıq komponentlərinin səciyyəvi faktlar əsasında elmi şərhə maraq doğurur. Poema üçün xarakterik elə bir nəzəri problem yoxdur ki, dissertasiyada ona toxunulmasın. Kompozisiyadan, süjetdən tutmuş onun ünsürlərinə, konflikt və xarakterdən tutmuş ədəbi portretə, peyzaja, bədii detala, bədii təsvir və ifadə vasitələrinə qədər bütün nəzəri problemlər zəngin poema təcrübəmiz əsasında araşdırılır, şərh olunur. Dissertasiyada poetik əsərlər üçün vacib olan, lakin çox zaman diqqətdən kənarda qalan vəzn və qafiye sistemində ayrıca fəslin həsr olunması da tədqiqatçıdır. Müəllifin həm ədəbi materialı, həm nəzəri ədəbiyyatı mükəmməl bilməsi, həm də istedadlı bir qələm sahibi olması onun təhlillərinin elmi dəyərini qat-qat artırır.

Bir iradəmi də bildirmək istəyirəm. Janr haqqında aparılan mübahisəli diskussiyalar dövründə, 60-cı illərdə müxtəlif mövzulu gözəl Azərbaycan poemaları yaranmışdır. Lakin müəllif nədənsə bu əsərlərin təhlilinə o qədər də geniş yer ayırmamışdır.

Zəhmətkeş bir ədəbiyyatşünas alim, istedadlı bir qələm sahibi kimi respublikamızda tanınan Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı tədqiqatı öz fundamentallığı, mükəmməl elmi strukturu ilə diqqəti cəlb edir. Bundan əvvəl Rafiq müəllimin yazdığı, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qurumu ilə nəşr olunan "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid", "Uşaq ədəbiyyatı" kitablarından ali təhsil ocaqlarında istifadə olunduğu kimi, inanıram ki, onun bu sanballı tədqiqat əsərindən də tədqiqatçı alimlər, ali məktəblərin müəllim və tələbələri lazımı şəkildə bəhrələyə biləcəklər.

Filologiya elmləri namizədi, dosent **V.İ.Məmmədova**: - Doğrudan da, bu gün müzakirə etdiyimiz doktorluq dissertasiyası son illərdə yaranan ən sanballı, elmi dəyəri ilə diqqəti cəlb edən tədqiqat əsərlərindəndir. Elə dissertasiyanın mündəricatını oxuyanda tədqiqatın istiqaməti haqqında dolğun təsəvvür yaranır. Problemlərin hamısı məntiqi ardıcılıqla qurulub və dissertasiyada təhlillər də bu istiqamətdə aparılır. Hər fəslin daxilində qoyulan nəzəri problemlərin şərhindən sonra müəllifin elmi-nəzəri ümumiləşdirmələr aparması, ən kiçik ünsürü, poetik fiquru belə böyük problemlə bağlamağa çalışması çox yaxşıdır, poemanın yaradıcılıq problemləri haqqında dolğun təsəvvür yaradır. Təhlilə maraqlı bir üslubda aparılıb, müəllifin elmi qənaətləri inandırıcıdır. Sovet dövründə yazılan heç bir poema, onlar haqqında yazılan resenziya diqqətdən kənarda qalmayıb.

Filologiya elmləri namizədi, dosent **A.H.Rüstəmli**: - Mən də əsəri diqqətlə oxumuşam. Əvvəlcə danışan alimlərimizin dissertasiya haqqında yüksək fikirləri ilə mən də razıyam. Ona görə deyilənləri təkrarlamağa lüzum görmürəm. Dissertasiyada elmi yeniliklər çoxdur. Janrın tipologiyasının müəyyənləşdirilməsi də, ziddiyyətli bir dövrdə yaranan, indiki tənqiddən baxımından məqbul görünməyən saysız-hesabsız əsərlərin yeni milli ideologiya, müasir ədəbiyyatşünaslıq elminin tələbləri baxımından şərhə də, vacib bədii sənətkarlıq komponentlərinin ayrı-ayrılıqda öyrənilib onların sistemləşdirilməsi, ümumiləşdirilməsi də qənaətbəxşdir. Dissertasiya mükəmməl bir elmi struktura malikdir. Ayrı-ayrı sənətkarlıq problemlərinin araşdırılması bir-birini tamamlayır və XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri haqqında dolğun təsəvvür yaradır. Dissertasiya 10.01.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisasının tələblərinə tamamilə uyğundur. Ancaq bizə elə gəlir ki, dissertasiya nəzəriyyə indeksinin tələblərinə də tamamilə cavab verir.

Filologiya elmləri namizədi **N.Rüstəмова**: - Müzakirə olunan dissertasiyanın elmi-nəzəri səviyyəsi yüksəkdir. Poema ilə bağlı elə bir aktual problem yoxdur ki, əsərdə ona toxunulmamış olsun. Xüsusilə

sovet dövründə yazılan poemaların müasir ədəbiyyatşünaslığın tələbləri baxımından təhlili maraq doğurur. Sosioloji təhlillərlə bədii təhlillərin yanaşı aparılması əsərin məziyyətini şərtləndirən amillərdəndir. Hesab edirəm ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin bu tədqiqat əsəri doktorluq dissertasiyasının tələblərinə tam cavab verir.

Filologiya elmləri namizədi, dosent **R.Y.Əliyev**: - Zəhmət çəkib mənim tədqiqat əsərimi diqqətlə oxuduğunuza, onun haqqında söylədiyiniz dəyərli fikir və mülahizələrə görə hamınıza öz dərin təşəkkürümü bildirirəm. Məlumat üçün deyim ki, uzun illərdir ki, bu əsər üstündə işləmişəm. Bundan əvvəlki müzakirələr zamanı da alimlərimizin söylədikləri bütün irad və təklifləri nəzərə almış, əsər üzərində dönə-dönə təkmilləşmə işləri aparmışam. Gələcək tədqiqatlarımda sizin arzu və təkliflərinizi də nəzərə almağa çalışacağam. Çox sağ olun. Hamınıza minnətdaram.

Filologiya elmləri namizədi, dosent **G.T.Əliyeva (sədr)**: - Elə hesab eləyirəm ki, çox maraqlı, faydalı bir müzakirə alındı. Çıxış edənlərin hamısı dissertasiya işinin mövzusunun aktuallığından, əsərin elmi dəyərindən, müasir ədəbiyyatşünaslıq elmimizdə mühüm hadisə olmasından söhbət açdılar. Bütün bu deyilənləri nəzərə alaraq yekun bir rəyə gəlmək olar ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyası öz mükəmməl strukturu, əhatə dairəsi ilə seçilən sanballı bir tədqiqat işidir. Əsərdə XX əsr ədəbiyyatının ən aparıcı, spesifik janrlarından biri olan poemanın keşməkeşli inkişaf yolu ədəbi diskusiya materiallarına, nəzəri ədəbiyyata, çoxsaylı məqalə və resenziyalara istinadən araşdırılmış, poemanın mövzu və problematikası, onun məziyyət və nöqsanları, janrın strukturunda gedən əhəmiyyətli dəyişikliklər elmi şəkildə ümumiləşdirilmişdir.

Mükəmməl struktura malik bu dissertasiya girişdən, "Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası", "Zaman və qəhrəman problemi", "Bədii sənətkarlıq komponentləri", "Vəzn və qəfiyə sistemi" adlı dörd fəsildən, nəticə və ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Hər fəslin daxilində verilən bölmələr belə dissertasiyanın ümumi məzmununa uyğundur və XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri haqqında dolğun elmi təsəvvür yaradır. Müəllif ilk dəfə olaraq poemanın tiplərini müəyyənləşdirir, poema-müraciət, poema-monoloq, poema-dialoq, səyahətler poeması, fraqmentlər poeması, poema-məktub, poema-reportaj, poema-gündəlik, ballada, poema-peyzaj, alleqorik poema, düşüncələr poeması, poema əfsanə, poema rəvayət və s. tiplərini müəyyənləşdirir, poemaları bu istiqamətdə qruplaşdırıb, fikrini elmi şəkildə əsaslandırmağa çalışır və buna nail olur. Poemalarda

kompozisiya ilə süjetin qarşılıqlı əlaqəsi, konflikt, xarakter, ədəbi portret, peyzaj, bədii detal, bədii təsvir və ifadə vasitələri, vəzn, qafiye və s. bu kimi nəzəri problemlər ədəbi faktlara istinadən geniş şərh olunur, elmi nəticələr çıxarılır.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında ilk dəfədir ki, poema janrı fundamental tədqiqat obyektinə seçilir, saysız-hesabsız, müxtəlif mündəricəli, bədii quruluşlu əsərlər nəzəri problemlər kontekstində tədqiqata cəlb edilir. Müəllifin elmi qənaətləri göydəndüşmə deyildir, əksəriyyəti saysız-hesabsız xarakterik faktlara söykənir. Dissertasiyada bir əsrin poeması haqqında dolğun elmi təsəvvür yaranır. Ədəbiyyat siyahısı müəllifin zəhmətkeşliyindən, mövzu ilə bağlı əsərləri toplayıb onlardan lazımı səviyyədə bəhrələnmək istəyindən xəbər verir. Müəllifin çap olunan məqalələri və monoqrafiyaları dissertasiyanın məzmununu tam əhatə edir. Aftoreferat dissertasiya haqqında dolğun təsəvvür yaradır.

Əlbəttə, ideal elmi tədqiqat əsəri yoxdur. Görülən işdə müəyyən qüsurların olması da qanunauyğun haldır. Dissertasiya ilə bağlı aşağıdakı iradlar tutuldu, arzu və təkliflər irəli sürüldü:

1. Dissertasiya mükəmməl elmi üslubda yazılmışdır. Lakin sosioloji təhlillər zamanı bəzən publisistik üslub ön plana keçir.

2. Bədii təsvir və ifadə vasitələri bölməsində nümunələr həddindən artıq çoxdur. Bir-iki xarakterik misalla da kifayətlənmək olardı.

3. Janr haqqında aparılan mübahisəli diskussiyalar dövründə, 60-cı illərdə müxtəlif mövzulu gözəl Azərbaycan poemaları yaranmışdır. Lakin müəllif nədənsə bu əsərlərin təhlilinə o qədər də geniş yer vermir.

Bütün bu iradlar tədqiqatın elmi-nəzəri dəyərinə qətiyyənlə xələl gətirmir. Yekun olaraq deməliyik ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemalarının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı dissertasiya işi son dərəcə əhatəli, sanballı, yüksək nəzəri səviyyəli, mükəmməl strukturlu bir tədqiqat əsəridir. Müəllif qarşısına qoyduğu elmi məqsədə tamamilə nail ola bilmişdir.

Avtoreferat dissertasiyanın məzmunu haqqında dolğun təsəvvür yaradır. Müəllifin çap olunan məqalələri və monoqrafiyaları dissertasiyanın məzmununu bütünlükdə əhatə edir.

Qərar: Rafiq Yusif oğlu Əliyevin filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim etdiyi "XX əsr Azərbaycan poemalarının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyası Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının doktorluq dissertasiyaları qarşısında tələblərinə tam cavab verir və onun müəllifi 10.01.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisası üzrə filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa layiqdir.

Sədr:

G.T.ƏLİYEV,

filologiya elmləri namizədi, dosent

Katib:

Ş.MƏMMƏDOVA

**Azərbaycan MEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu nəzdində
D 01.131 Dissertasiya Şurasının 11 oktyabr 2006-cı il tarixli iclasının**

STENOQRAMI

Bakı şəhəri, saat 14:00 – 17:10

Protokol №10

Sədrlik edir: Dissertasiya Şurası sədrinin müavini,
filologiya elmləri doktoru **T.H.Kərimov**

Elmi katib: Dissertasiya Şurasının elmi katibi,
filologiya elmləri namizədi **İ.Y.Həmidov**

Sədr: - Hörmətli Şura üzvləri! Hörmətli qonaqlar! Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası Kollegiyasının 12 aprel 2005-ci il tarixli (protokol № 14-K) qərarı ilə iddiaçı Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda 10.01.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisası üzrə doktorluq dissertasiyasının müdafiəsinin AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu nəzdindəki D 01.131 Dissertasiya Şurasında təşkili qərar alınmışdır. Verilən məlumata görə Dissertasiya Şurası üzvlərinin sayı kifayət qədərdir. İclasda Dissertasiya Şurasının 19 üzvündən 18 nəfər iştirak edir: fil.e.d. Kərimov Teymur Həşim oğlu (10.01.08), fil.e.n. Həmidov İmamverdi Yavər oğlu (10.01.01), fil.e.d., prof. Arzumanlı Vaqif Minad oğlu (10.01.01), fil.e.d. Əliyeva Nurlana Müzəffər qızı (10.01.01), fil.e.d. Əsgərli Zaman Şükür oğlu (10.01.08), fil.e.d., prof. Hüseynov Akif Məhəmməd oğlu (10.01.08), fil.e.d. Hüseynov Qafar Möhsün oğlu (10.01.08), fil.e.d. Qeybullayeva Rəhilə Məhəmməd qızı (10.01.08), fil.e.d. Qəhrəmanlı Nazif Ələkbər oğlu (10.01.01), fil.e.d. Quliyeva Mahirə Həmid qızı (10.01.08), fil.e.d. Quliyev Tərlan Aslan oğlu (10.01.08), fil.e.d., prof. Məmmədli Əflatun Yunus oğlu (10.01.01), fil.e.d. Məmmədov Alxan Bayram oğlu (10.01.01), fil.e.d. Məmməd Tahirə Qəşəm qızı (10.01.08), fil.e.d. Osmanlı Vəli Musa oğlu (10.01.08), fil.e.d., prof. Paşayev Qəzənfər Məhəmməd oğlu (10.01.01), fil.e.d., prof. Rəhimova Elmira Abdulla qızı (10.01.08), fil.e.d. Vəliyev Şamil Qiyas oğlu (10.01.01).

Akademik, f.e.d., prof. Nəbiyev Bəkir Əhməd oğlu üzürlü səbəbə görə müdafiədə iştirak edə bilməyib.

Beləliklə, yetərsay var. Ona görə iclası başlaya bilərik. Təklifiniz?

Yerdən: - Şuranın iclası başlansın.

Sədr: - Azərbaycan MEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun nəzdində Dissertasiya Şurasının iclasını açıq elan edirəm. Gündəlikdə filologiya elmləri namizədi, dosent Rafiq Yusif oğlu Əliyevin 10.01.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisası üzrə "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasının müdafiəsi dayanır.

Dissertasiya AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Müasir Azərbaycan Ədəbiyyatı şöbəsində yerinə yetirilmişdir.

Rəsmi opponentlər: filologiya elmləri doktoru, professor Cəlal Mehdi oğlu Abdullayev, filologiya elmləri doktoru, professor Vəqif Minad oğlu Arzumanlı, filologiya elmləri doktoru Kamran İmran oğlu Əliyev.

Aparıcı müəssisə: Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti.

Dissertant və onun təqdim etdiyi sənədlər haqqında məlumat vermək üçün söz Dissertasiya Şurasının elmi katibi İmamverdi Yavər oğlu Həmidova verilir.

Elmi katib: - Rafiq Yusif oğlu Əliyev 1950-ci ildə Qubadlı rayonunun Çardaxlı kəndində müəllim ailəsində anadan olub. Azərbaycanlıdır. Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetini Azərbaycan dili və ədəbiyyat ixtisası üzrə bitirmiş, Sumqayıtda müəllim kimi əmək fəaliyyətinə başlamışdır. 1978-1982-ci illərdə Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun aspirantı olmuşdur. 1984-cü ildə "Azərbaycan sovet poemasının inkişaf problemləri (1956-1965)" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdır. 1985-ci ildən 1992-ci ilədək "Göyərçin" jurnalında şöbə müdiri, 1992-1996-cı illərdə məsul katib, 1996-1997-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Televiziyasının Xəbərlər baş redaksiyasında "Elm, mədəniyyət, incəsənət" şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışıb. 1997-ci ildən "Göyərçin" jurnalının baş redaktorudur. Eyni zamanda Sumqayıt Dövlət Universitetinin Azərbaycan ədəbiyyatı kafedrasının dosentidir.

1986-cı ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür. Uşaq və gənclər ədəbiyyatı üzrə gənc təhqidçilərin Moskvada keçirilən bir neçə Ümumittifaq seminarının iştirakçısıdır. Beş elmi kitabın, o cümlədən ali məktəblərin tələbələri üçün yazılmış "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Uşaq ədəbiyyatı", "Müasir ədəbi proses və ədəbi təhqid" kitablarının müəllifidir.

2005-ci ildən Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisidir. "Qızıl qələm", "Vətən", "Araz" və s. mükafatların laureatıdır.

Evlidir. Üç övladı var.

Şəxsi işində lazım olan bütün sənədlər var və onlar Ali Attestasiya Komissiyasının təlimatına uyğun şəkildə tərtib edilmişdir. Sənədlər haqqında bu qədər.

Sədr: - Sənədlər barədə sual varmı? Yoxdur. Dissertasiya işinin mahiyyəti haqqında məlumat vermək üçün söz iddiaçıya verilir.

R.Y.Əliyev: Möhtərəm sədr, hörmətli Elmi Şura üzvləri! Hörmətli qonaqlar!

Bu gün müzakirəyə təqdim olunan elmi tədqiqat işi uzunmüddətli axtarışların yekunu kimi meydana gəlmişdir. Namizədlik dissertasiyasını da Azərbaycan poemalarının inkişafının konkret dövrünə – 1956-1965-ci illərdə yaranan əsərlərə istinadən yazıb müdafiə edən müəllif keşməkeşli bir tarixə malik, elmi fikir yürütməyə, araşdırmalar aparmağa zəngin material verən XX əsrin sovet dövründə yaranan Azərbaycan poemalarını tədqiqat obyekti seçmişdir. Bu o ehtiyacdən, o zərurətdən doğmuşdur ki, xalqımız öz milli müstəqilliyini bərpa etmiş, qırmızı imperiya boyunduruğundan yaxa qurtarmağı bacarmışdır. Dövrün, zamanın dəyişməsi, yeni mədəni-əxlaqi, bədi-estetik meyarların formalaşması ədəbiyyatımızın son dərəcə zəngin bir janrını xalqımızın arzu və düşüncələrini, əxlaqi görüşlərini, psixologiyasını özündə əks etdirən milli metodologiya baxımından araşdırmaq, saf-çürük etmək, bədii əsərlərin – poemaların məziyyət və nöqsanlarını elmi şəkildə tədqiq etmək, ümumiləşdirmək zərurətini ortaya qoymuşdur.

Əlbəttə, XX əsr Azərbaycan poemaları neçə-neçə tədqiqat əsərinin, doktorluq dissertasiyalarının mözusudur. Bizdən əvvəl də Azərbaycan poemaları ayrı-ayrı aspektlərdə tədqiqata cəlb olunmuşdur. Sözsüz ki, bizdən sonra da bu sahədə yeni istiqamətli araşdırmalar aparılacaqdır. Çünki XX əsrdə çox maraqlı, dövrün bütün müsbət və mənfi cəhətlərini özündə əks etdirən müxtəlif tipli poemalar meydana gəlmişdir. Bizim tədqiqatımız isə yeni milli metodologiya, dünya ədəbiyyatşünaslığının ümumi nəzəri-estetik prinsipləri baxımından ilk araşdırma, sistemləşdirmə cəhdinin məhsulu kimi meydana gəlmişdir. Müəllif bu ağır işin öhdəsindən gəlmək, müxtəlif mündəricəli, bədii strukturlu poemaları nəzərdən keçirmək üçün elmi ümumiləşmələrdən istifadə etməyə çalışmışdır.

Təhlillər həm bədii əsərlərə, həm də onlar haqqında yazılmış məqalələrə, monoqrafiyalara, dissertasiyalara, konfrans, ədəbi diskusiya materiallarına istinadən aparılmışdır. Tədqiqatın həm bu günün tələbləri, həm də mövzu və problematika baxımından biri-birinə oxşayan əsərlərin yarandığı dövrün nəzəri-estetik fikri kontekstində aparılması həm janrın ideya bədii xüsusiyyətlərinə daha dəqiq meyarla yanaşmağa imkan vermiş, həm də elmi ümumiləşdirmələrə şərait yaratmışdır.

Onu da xüsusi qeyd etmək istəyirəm ki, tədqiqat işi Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda yerinə yetirilmiş, iki dəfə müzakirə olunmuş, müəllif deyilən irad və nöqsanları aradan qaldırmağa çalışmış, təklifləri nəzərə almaqla əsər üzərində dönə-dönə işləmişdir.

Azərbaycan, eləcə də dünya ədəbiyyatı tarixində ən aparıcı janrlardan biri olan poema XX əsrin sovet dövründə də əsas yerlərdən birini tutmuş, janrın özündə yeni üslub və struktura əlamətləri, novator poetika və tipologiya formalaşmışdır. Həm lirik, həm epik, həm də publisistik ünsürlərin vəhdətdə qaynağı və sintezi janrın geniş imkanlarını təmin edən ən ümdə amilə çevrilmişdir.

Poemanın yaradıcılıq problemlərinin yeni aspektdə öyrənilməsi, özü də bu zaman həmin əsərlərin yarandığı tarixi dövrün mütləq nəzərə alınması vacib olduğundan, müəllif tədqiqatlarını məhz bu istiqamətdə aparmağa çalışmışdır.

Hər bir dövrdə yaranan əsərləri qiymətləndirərkən bədiiilik başlıca meyar olsa da, elə sənətkarlıq problemləri vardır ki, onların təhlili zamanı sosioloji amilləri nəzərə almaq zərurəti meydana çıxır. XX yüzillikdə yaranan bütün bədii əsərlərdə, o cümlədən də poemalarda zamanın nəfəsi duyulmaqdadır. İctimai inkişafın qanunauyğun yekunu olan tarixi hadisələr bədii əsərin strukturunda, süjetində, kompozisiyasında yeni bir həyat kəsb edir. Ədəbiyyat həm də tarixi ideali və pafosu gələcək nəsle çatdırmaq vasitəsi kimi özünü göstərir.

Azərbaycan poemaları haqqında xeyli məqalələr, dissertasiyalar yazılsa da, poema neçə-neçə yaradıcılıq müzakirələrinin obyektinə çevrilsə də, tədqiqat üçün geniş material verən XX əsr poemasının inkişaf tarixi küll halında öyrənilməmiş, yeni ədəbi və sosioloji meyarla qiymətləndirilməmişdir. Elə buna görə də poema janrının uğur və nöqsanlarını, epik-lirik poeziyamızın yeni-yeni mövzular, problemlər, xarakterlərlə zənginləşməsinə, janrın strukturundakı dəyişiklikləri, forma axtarışlarını elmi-nəzəri və tarixi aspektdə araşdırmaq zərurəti meydana gəlmişdir.

Bualo çox doğru qeyd edirdi ki, düzgün qurulmuş bitkin və ahəngdar poema yüngül həvəs və təsadüf nəticəsində deyil, böyük bir həyat təcrübəsi, zəhmət sayəsində yaranır. Bunun üçün təcrübəsiz şagirdin zəif səsi yox, güclü sənətkar nəfəsi lazımdır.

Əlbəttə, ilk illərdə "təcrübəsiz şagirdlərin zəif səsi" eşidilsə də, klassik ənənələrimiz və dünya ədəbiyyatının ən yaxşı nümunələri zəminində formalaşan XX əsr poeması H.Cavid, A.Şaiq, S.Vurğun, M.Müşfiq, S.Rüstəm, M.Rahim, R.Rza və başqa şairlərin "güclü sənətkar nəfəsi" sayəsində yeni-yeni uğurlar qazanmağa başlayırdı.

Poemanın əhatə dairəsi daha da genişlənmiş, onun kompozisiyasında, süjetində, daxili strukturunda, bütün sənətkarlıq komponentlərində, eləcə də mövzu və problematikasında, qəhrəmanların xarakterində əhəmiyyətli dəyişikliklər yaranmışdır. Elə buna görə də böyük bir epoxanın ziddiyyətli mənzərələrini əks etdirən, poemanın inkişaf tarixini həm sosioloji, həm də nəzəri aspektdə öyrənmək tədqiqatçının qarşısında duran başlıca vəzifə olmuşdur.

Əlbəttə, bir dissertasiyada saysız-hesabsız, müxtəlif mündəricəli, müxtəlif bədii formalı əsərlərin hamısını geniş təhlil etmək imkan xaricindədir. Ona görə müəllif poemaları əsasən nəzəri aspektdə araşdırmağı qarşısına məqsəd qoymuşdur. Poemanın tipləri, daxili strukturu və tipologiyası, süjet, onun təkamülü, əsərin ümumi kompozisiyasında, qəhrəmanların xarakterlərinin açılmasında bədii portretin, peyzajın, xarakterik detalların, ştrixlərin, rəcətlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolu, vəzn və qafiye sistemi dissertasiyanın tədqiqat istiqamətini müəyyənləşdirən nəzəri problemlərdir.

Müəllif öz tədqiqatında XX əsr Azərbaycan poemasını yeni dünyagörüşü, milli, bəşəri və dini əxlaq nöqtəyi-nəzərindən şərh etməyi, janrın tarixi inkişaf yolunu poema üçün xarakterik problemlər əsasında araşdırmağı qarşısına məqsəd qoymuşdur. Epik poeziyamızda bu gün üçün qeyri-məqbul görünən, hətta zərərli təsir bağışlayan ideoloji nöqsanların təhlili, qiymətləndirilməsi zamanı obyektiv tarixilik prinsipi əsas götürülmüş, subyektiv, məhdud ittiham və tənqidlər sərf-nəzər edilməmişdir. Poemaların sənətkarlıq xüsusiyyətləri, eləcə də onların yeni tipli qəhrəmanlarının hərəkət və davranışları, arzu və düşüncələri, əxlaqi görüşləri ədəbi-bədii və elmi-nəzəri tələblərə istinadən araşdırılmışdır.

Poemanın yetmiş illik tarixi sovetlər birliyi dövründə yarandığından, məsələyə aydınlıq gətirmək, uğur və nöqsanların mənbəyini daha ədalətli meyarlarla saf-çürük etmək üçün keçmiş ümumsovet ədəbiyyatşünaslığının nəzəri müddəalarından da yeri gəldikcə tənqidi şəkildə istifadə olunmuş, təhlillər tipoloji planda aparılmış, qəhrəmanların xarakterini və hadisələri ən çox mənəvi-psixoloji aspektdə şərh edib qiymətləndirməyə səy göstərilmişdir.

Tədqiqatın ilk dəfə nəzəri problemlər istiqamətində aparılması poemanın bir əsrə yaxın tarixini daha obyektiv meyarlarla araşdırmağa, ən əhəmiyyətli, xarakterik məziyyət və nöqsanlar üzərində dayanmağa imkan yaradır. Onu da qeyd edək ki, XX əsr Azərbaycan poemasının tarixi Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında ilk dəfədir ki, milli ideologiya əsasında monoqrafik tədqiqat obyektı seçilmişdir. Poemalar ilk dəfədir ki, strukturuna, bədii quruluşuna görə qruplaşdırılır, onun tipləri müəyyənləşdirilir, zaman və qəhrəman problemi milli metodologiya əsasında təhlil

edilir. Poemalarda bədii təsvir və ifadə vasitələrinin zəngin ədəbi faktlar əsasında öyrənilməsi, o cümlədən də janrın vəzn və qafiyyə sisteminin araşdırılması da Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında yeni hadisədir.

Dissertasiya giriş, dörd fəsil, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Girişdə mövzunun aktuallığı, tədqiqatın predmeti və öyrənilməsi, məqsəd və vəzifələri, elmi yeniliyi yığcam şəkildə əsaslandırılır, dissertasiyanın nəzəri və metodoloji əsasları, nəzəri-təcrübi əhəmiyyəti şərh olunur.

"Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası" adlanan birinci fəsildə öz strukturu, süjet və kompozisiyası, funksional elementləri, bədii forması etibarilə başqa ədəbi növlərdən əsaslı şəkildə seçilən poema janrının inkişaf meyllərindən söhbət açılır, onun bədi strukturu, tipləri müəyyənləşdirilir.

Poema quruluş etibarilə mürəkkəb janrdır. M.Çislov doğru qeyd edirdi ki, sintetik janr olan poemanın "qapıları" lirika üçün də, epos üçün də, dram üçün də açıqdır. Bütün ədəbi növlər poemanın başlıca hərəkətverici qüvvəsi olan poetik obrazlılıq vasitəsi ilə janrın daxilində özünə yer tapa bilir.

Hər dövrün özünəməxsus geyimi olduğu kimi, yeni ədəbi fikrin də özünə formalar axtarması qanunauyğun haldır. Şairlər mövzuya uyğun forma axtarmış, bu da öz növbəsində janrın strukturunda əhəmiyyətli dəyişikliyə səbəb olmuşdur.

"Poemanın tipləri" adlanan bölmədə XX əsrdə yaranmış poemalar əsasən üç qrupa ayrılır: lirik poemalar, epik poemalar, dramatik poemalar. Əlbəttə, elə poemalar da var ki, onlarda həm lirik, həm epik, həm də dramatik ünsürlər dialektik vəhdətdədir. XX əsrdə müxtəlif səpkili poemalar yaranmışdır. Bu əsərlərdən bir qismi əvvəldən axıra kimi müraciət intonasiyası ilə yazıldığından onlar poema-müraciət adlandırılmışdır. Bu tipli poemalarda şairlər müraciətdən bədii vasitə kimi istifadə edirlər. Poema-monoloq, poema-dialog, nəğmələr poeması, səyahətlər poeması, fraqmentlər poeması, poema-gündəlik, poema-reportaj, ballada, poema-peyzaj, alleqorik poema, düşüncələr poeması, poema-əfsanə, poema-rəvayət, publisistik poema, kino poema, fantastik poema adı altında da xeyli əsər çap olunmuşdur ki, bu da XX əsr poemasının yeni istiqamətdə inkişafından xəbər verən maraqlı ədəbi faktlardır.

"Süjetin təkamülü: folklor, sosial münasibətləri əks etdirən və ailə-məişət süjetləri" bölməsində göstərilir ki, bədii əsərin, o cümlədən də poemanın strukturunu, onun kompozisiyasını süjetsiz təsəvvür etmək mümkün deyildir. Hər dövrün öz xarakterik, tipik hadisələri olur. Elə buna görə də hadisələr bolluğu içərisindən ən tipik, xarakterik, müəllif

qayəsinin ifadəsinə kömək edənləri seçib süjeti onun əsasında qurmaq mühüm sənətkarlıq problemlərindəndir.

Ricətlər və epizodlar bölməsində bədii əsərin strukturunda, xarakterlərin açılmasında, süjetin ana xəttindəki əsas hadisələrin məzmununun daha dərinədən qavranılmasında, konfliktin bədii həllində, eləcə də əsərdəki əsas hadisələrə müəllifin öz münasibətini bildirməkdə ricətlərin, rücuların və lirik haşiyələrin rolundan danışılır.

Dissertasiyanın "Zaman və qəhrəman problemi» adlan ikinci fəslində göstərilir ki, zaman, ictimai mühit bədii əsərin mövzusuna, ideya-məzmununa, bədii formasına, qəhrəmanların fəaliyyətinə və mübarizəsinə, onların mənəvi dünyasına, xarakterlərinə, psixologiyalarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir. Hər hansı bir bədii obrazı hərtərəfli təhlil etsək, onun yarandığı dövrü göstərməsək belə, o dəqiqə görünəcək ki, bu xarakterli insan hansı dövrün, epoxanın qəhrəmanı ola bilərdi.

Ədəbiyyat tariximiz zəngin xarakterlər qalereyasıdır. Görkəmli şairlərdən söhbət açanda onların yaratdıqları bədii obrazlar göz önünə gəlir. H.Cavidin Azəri, A.Şaiqin Ədhəmi, Qoçpoladı, S.Vurğunun Gəray bəyi, Bəxtiyarı, Cəlali, Humayı, Aygünü, Əmirxanı, R.Rzanın Lenini, Müşfiqi, Dilbəri, M.Müşfiqin Aşiq Dumanı, Şöləsi, Səhəri, M.Rahimin Hüseynbalası, Natəvanı, S.Rüstəmin Qafuru, Niyazı, Gülxanımı, B.Vahabzadənin Şahnazı, Hətəmi, N.Xəzrinin Sevil, Tərlanı, Qabilin Mehparəsi, Nəsimisi, N.Həsənzadənin Nərimanı, Fazil xan Şeydasi, Ə.Kərimin İlhamı, Nigarı, Cəməli... müəllif qayəsinin ifadəçisi olan obrazlardır.

Qəhrəman, onun fəaliyyəti, mübarizəsi, işi, məhəbbəti bədii əsərin strukturunda, süjet və kompozisiyada, konflikt və onun həllində mühüm yer tutur. Ona görə ki, bədii obraz müəllif idealının estetik daşıyıcısıdır. Müəllif məhz qəhrəmanların taleyi, işi, mübarizəsi, arzu və düşüncələri vasitəsi ilə hər hansı bir epoxanın dolğun mənzərəsini yarada bilir.

İkinci fəslin "Ədəbi prosesdə ənənə və novatorluq, müəllif və zaman fenomeni" adlanan bölməsində müəllif araşdırdığı bədii materiala istinadən bu qənaətə gəlir ki, XX əsr Azərbaycan poeması çoxəsrlik folklor və klassik ədəbiyyat, eləcə də qabaqcıl dünya poeziyasının ənənələri zəminində formalaşmış, onun mövzu və problematikasında yeni-yeni cəhətlər özünü göstərməyə başlamışdır. XX əsrin ikinci yarısında yaranan Azərbaycan poeması əsasən S.Vurğun və R.Rza ənənələri zəminində formalaşmışdır.

"Qələmə vurulmuş qandal, yaxud keçmişin ibrət dərsləri" bölməsində zəngin faktlar əsasında sosialist realizmi yaradıcılıq metodunun ədəbiyyatımızın inkişafına vurduğu ziyanlardan söhbət açılır. "Qəhrəman həyatda və ədəbiyyatda" adlanan bölmədə qeyd olunur ki, sosial varlıq

olan insan hər hansı bir ictimai-siyasi mühitin yetişdirməsidir. Qəhrəmanın mənsub olduğu ölkəni və zamanəni nəzərə almadan onun xarakterini ətraflı açmaq imkan xaricindədir. Həyatda öz əqidəsi uğrunda mübarizə aparan insan ədəbiyyatın da qəhrəmanına çevrildi. Müəlliflər o dövrün əqidə adamlarına məxsus ən xarakterik cəhətləri yaratdıqları bədii obrazlar vasitəsi ilə daha da qabartmağa çalışırdılar. Həyat ədəbiyyatın yox, ədəbiyyat həyatın dalınca getməkdə idi.

Dissertasiyanın "Bədii sənətkarlıq komponentləri" adlanan üçüncü fəslində poemalar bədii əsərin strukturunda son dərəcə mühüm yer tutan problemlər işığında tədqiqata cəlb edilir. Bədii obrazın mükəmməlliyini təmin etmək, onun istər zahiri görkəmini, istər yaşadığı mühitin xarakterik mənzərəsini yaratmaq üçün bədii portretin, peyzajın, bədii detal, təsvir və ifadə vasitələrinin rolu olduqca böyükdür. Bu sənətkarlıq komponentlərindən bacarıqla istifadə böyük ədəbi uğurların rəhnidir. Canlı orqanizmdə, hər hansı bir mürəkkəb mexanizmdə xırda bir detalın, hissəciyin öz rolu, funksiyası olduğu kimi, bədii əsərdə də hər bir sənətkarlıq komponentinin özünəməxsus missiyası və rolu vardır. Bu komponentləri nəzərə almadan heç bir poetik təhlildən, sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən söhbət belə gedə bilməz. Ona görə də poemaların təhlili zamanı bu məsələləri də tədqiqat obyektinə seçmək zərurəti meydana çıxır.

Dissertasiyanın dördüncü fəslə "*Vəzn və qəfiyə sistemi*" adlanır. Qeyd olunur ki, poeziya vəznə, daxili bölgüsüz, qəfiyəsiz təsəvvürə gəlir. Vəzn və qəfiyə forma elementi olsa da, məzmunun təqdiminə aparıcı təsir göstərir. Vəznin ritmikliyi, qəfiyənin gözəlliyi əsərin ideya-məzmununun daha asanlıqla qavranılmasına kömək göstərir.

XX əsr Azərbaycan poemasında müxtəlif vəznərdən istifadə zəngin bədii forma və üslub çalarları yaratmışdır ki, bu da poemanın ümumi mənzərəsinə bir əlvanlıq gətirmiş, janrın poetikasını əhəmiyyətli dərəcədə zənginləşdirmişdir.

Dördüncü fəslin "Qəfiyə" adlanan son bölməsində ayrı-ayrı qəfiyə quruluşlu poemalar tədqiqat obyektinə seçilir, qəfiyənin rəngarəng təzahürü faktlar əsasında əsaslandırılır.

XX əsrdə yaranan H.Cavidin "Azər", S.Vurğunun "Komsomol poeması", "Aygün", "Muğan", "Bakının dastanı", M.Müşfiqin "Səhər", "Əfşan", "Sındırılan saz", R.Rzanın "Lenin", "Bir gün də insan ömrüdür", "Qızılgül olmayaydı", "Xalq şairi", "Xalq həkimi", "Bir min dörd yüz on səkkiz", M.Rahimin "Leninqrad göylərində", "Natəvan", "Xəzər sularında", S.Rüstəmin "Qafurun qəlbi", "Təbrizdə qış", "İki yoldaş", B.Vahabzadənin "İzdirabın sonu", "Şəbi-hicran", "Etiraf", "Yollar, oğullar", "Dörd yüz on altı", N.Xəzrinin "Təmiz ürək", "Kiçik təpə", "Günəşin bacısı", "İnam", "Dağlar dağımdır mənim" və s. bu kimi əsərlərinin, eləcə

də digər şairlərin müxtəlif mündəricəli, müxtəlif strukturlu poemalarının təhlili zamanı bu nəticəyə gəlmişik ki, XX əsrdə Azərbaycan şairləri klassik poema ənənələrindən, folklor motivlərindən, dünya poeziyasının ən yaxşı nümunələrindən yaradıcı şəkildə bəhrələnərək yeni səpkili, yeni bədii formalı poemalar yaratmışlar. Bu əsərlər ziddiyyətlərlə dolu XX əsrin keşməkeşli sosial mühiti zəminində formalaşmışdır. Bəzi "qabarma" və "çəkilmələr" olsa da, poema XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında aparıcı bir janr kimi fəaliyyətini yüksək vüsətlə davam etdirmiş, onun mövzu və problematikası əhəmiyyətli dərəcədə genişlənmişdir. Şairlər mövzuya uyğun yeni bədii forma axtarışları aparmış, poemanın strukturu və tipologiyasında ciddi dəyişikliklər yaranmışdır.

XX əsr Azərbaycan poeması üçün xarakterik cəhətlərdən biri lirik ünsürlərin dominantlığı səyi idi. Lakin lirikaya meylin güclənməsi o demək deyildi ki, XX əsr poemasında epiklik öz əhəmiyyətini itirmiş, poema bütövlükdə lirik janra çevrilmişdir. Əksinə, bu illərdə epik və dramatik, eləcə də lirik ünsürləri özündə birləşdirən onlarca monumental, epik-dramatik poemalar yaranmışdı.

Klassik poemalarımızdan gələn epik ənənələrin davamı və inkişafı süjetli poemalar üçün daha xarakterik idi. Dövrün ziddiyyətlərinin bədii əksi XX əsrdə yaranan poemaların süjetinin başlıca hərəkətverici qüvvəsi kimi diqqəti cəlb edirdi. Öz mənbəyini folklor ənənələrindən götürən süjetlərdə belə zamanın nəfəsi duyulmaqda idi. Sovet hakimiyyətinin qurulduğu ilk illərdə sinfi mübarizə bütün bədii əsərlərin, o cümlədən də poemaların süjetinin təkanverici stimulu idi. Süjetin nüvəsini təşkil edən bədii konflikt məhz bu sinfi ziddiyyətlər əsasında formalaşaraq öz bədii missiyasını yerinə yetirir, müxtəlif əqidəli insanların daban-dabana zidd xarakterlərinin açılması vasitəsinə çevrilirdi. Müharibə illərində faşizm əleyhinə, bir qədər sonra bərpa və quruculuq işləri uğrunda mübarizənin bədii əksi ön planda idi.

XX əsr Azərbaycan poeması istər mövzu və məzmun, əhatə dairəsi, istərsə də orada qaldırılan problemlər baxımından çoxşaxəlidir, sosial həyatın, eləcə də qəhrəmanların fərdi dünyasının bütün sahələrini əhatə edir. Bədii forma etibarilə də poemanın rəngarəng olması, janrın strukturu əhəmiyyətli dəyişikliklərin əmələ gəlməsi yaradıcılıq axtarışlarının qanunauyğun yekunu kimi özünü göstərməkdədir.

Epik və dramatik poemalarda həyatın geniş lövhələri, ziddiyyətli mən-zərələri, insanların hər hansı bir məqsəd və amal uğrunda mübarizəsi bədii təsvirin mərkəzində dayanırdı. Lirik poemalar istər bədii forma, istərsə də mövzu etibarilə daha rəngarəng idi. Azərbaycan poemalarının əksəriyyətində lirik, epik, dramatik ünsürlərin vəhdəti poemanın janr spesifikasiyası kimi özünü göstərirdi.

XX əsr Azərbaycan poemalarının demək olar ki, hamısının tematikasında zaman və qəhrəman problemi mühüm yer tuturdu. Dövrün tələblərindən doğan sosial məzmun şairləri yeni forma axtarışlarına sövq edirdi. Həyatın qəhrəmanını ədəbiyyatın qəhrəmanına çevirmək başlıca yaradıcılıq vəzifələrindən idi.

XX əsr Azərbaycan poeması göydəndüşmə deyildi; çoxəsrlik folklor və klassik ədəbiyyat ənənələrinin varisi və davamçısıdır. Bu janr həm də qarşılıqlı ədəbi əlaqələr zəminində formalaşmış, onun məzmun və formasında əhəmiyyətli dəyişikliklər yaranmışdır.

Xalqın azadlığı, müstəqilliyi, suverenliyi məsələsi əvvəlki illərin poemalarında aralıq qığılcım kimi nəzərə çarpırdısa, səksəninci illərin sonu, doxsanıncı illərin əvvəllərində bu problemlər açıq şəkildə bədii təsvirin mərkəzinə gətirilirdi.

Zaman keçdikcə, poemalarda bədii sənətkarlıq axtarışları güclənməyə başlayırdı. Şairlər öz ədəbi məramlarını, ideyalarını daha poetik şəkildə ifadə etməyə çalışır, əsərlərinin bədii formasına xüsusi diqqət yetirirdilər.

Poemaların vəzn və qafiye sistemi də onların bədii strukturunda, kompozisiyasında əhəmiyyətli yer tutmuşdur. Heca və ərüzda yazılan poemalarda klassik ədəbiyyatımızda olan qafiye ənənələri davam və inkişaf etdirilirdi. Sərbəst şeir formasında yazılmış əsərlərdə isə qafiye quruluşu özünü daha rəngarəng çalarda göstərirdi.

Poema istər mövzusuna, istər qaldırdığı problemlərin aktuallığına, həyatiliyyətinə, istərsə də bədii məziyyətlərinə, sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə, poetikasına görə XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının ən aparıcı janrlarından biri olmuşdur.

Sədr: - Çox sağ olun! İddiaçıya Dissertasiya Şurası üzvləri tərəfindən suallar varmı?

Fil.e.d. R.Qeybullayeva: Rafiq müəllim, Siz yazırsınız ki, dissertasiyanın nəzəri-metodoloji əsasını müstəqil Azərbaycan Respublikasının ideologiyası təşkil edir. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının ideologiyası indi hansı cür qurulub, qeyri müstəqillik illərindən nə ilə fərqlənir? Bir də başqa müstəqil dövlətlərin ideologiyası ilə bizim ideologiyamızın hansı oxşarlıqları və fərqi var? Sualı təsadüfi vermərəm. Yeni milli ideologiyaların konsepsiyası. Mən istərdim ki, bu nöqteyi-nəzərdən suala cavab verəsiniz.

R.Y.Əliyev: - Çox sağ olun, Rəhilə xanım. Sualınızın içərisində özünüzdən də vurğuladığınız kimi milli ideologiya məsələsi bu gün üçün çox aktual və problematik bir məsələdir. Milli ideologiyaların bir-birinə oxşar və fərqli cəhətlərini, onların həddlərini konkret meyarlarla aydınlaşdırmaq o qədər də asan məsələ deyildir. Bu nə ilə bağlıdır? Hətta ən güclü sosialist ideologiyasının da ayrıca kitab, nəzəri

konsepsiya halında təqdimatını görməmişik. Bu gün bizim milli ideologiyamızı formalaşdıran ən əsas amil müstəqil Azərbaycan Respublikasının yaranmasıdır. Bu gün biz ədəbiyyat tariximizə məhz bu prizmadan qiymət verməliyik. XX əsr ədəbiyyatımıza nəzər saldıqda görürük ki, tarixin bu mərhələsində müxtəlif tipli, müxtəlif məzmunlu əsərlər yaranıb. Vaxtilə əsərləri sosialist ideologiyası baxımından araşdırmaya cəlb edirdikse, indi həmin əsərlərə yeni formalaşmaqda olan milli ideologiya, xalqımızın mənafeyi prizmasından nəzər salmaq zərurəti ortaya çıxır. Məsələn, Səməd Vurğunun "26-lar" poemasının sosialist ideologiyası ilə təhlili zamanı xalqımızın düşməni Şaumyan əsərin əsas qəhrəmanı kimi ön plana gətirilirdisə, Məmmədamin Rəsulzadə əsərin mənfə qəhrəmanı kimi təqdim olunurdu: "İndi xəbər verim oxucuma mən, O "millət rəhbəri" Rəsulzadədən..."

İndi zaman dəyişdiyindən, eyni əsərə, onların qəhrəmanlarının hərəkət və davranışlarına münasibət də dəyişib, tamam yeni meyarlar ortaya çıxıb.

Yenə deyirəm, təəssüf ki, milli ideologiyamızın, yeni milli metodologiyanın yazılı nəzəri konsepsiyası yoxdur. Ancaq bunun yaradılmasına böyük ehtiyac var. Təkcə bizdə yox, maraqlandığınız digər müstəqillik qazanan ölkələrdə də yəqin ki, belədir.

Hər bir ədəbiyyatşünas öz ədəbiyyatının tarixinə bu günün reallığı, xalqının mənafeyi, mənəvi-əxlaqi görüşləri prizmasından qiymət verməli idi.

Sədr: - Başqa bir sual?

F.e.d. Tahirə Məmməd: - Mənim sualım Rafiq müəllimin dissertasiyasının üçüncü fəsilinə aiddi. Fəsil "Bədii sənətkarlıq komponentləri" adlanır və onun ilk paragrafı bədii portretə həsr olunub. Bütün məsələlər hamısı bir əsrlik ədəbiyyat materialları əsasında öyrənilib. Avtoreferatı oxuyanda gördüm ki, Rafiq müəllim tədqiqata çox böyük material cəlb eləyib. Mənim üçün maraqlı ki, poema yaradıcılığında əsrin əvvəlindən sonuna doğru portret yaradıcılığında bir şey dəyişibmi və yaxud mərhələ-mərhələ bu dəyişmələr hiss olunur, ya yox? Portret yaradıcılığında hansı dövrlərdə nələr daha önəmli olub? Dəyişmələr var, yoxsa yox?

R.Y.Əliyev: - Çox sağ olun, Tahirə xanım. Doğrudan da, portret məsələsi məni həmişə ciddi düşündürüb. Mənə elə gəlir ki, portret xarakterin daxili dünyasına açılan qapıdır. Nə mənada belə deyirəm? İnsanı görəndə birinci növbədə onun zahiri görünüşü, geyimi, forması adamın diqqətini cəlb edir. Fəlsəfədə belə bir kateqoriya var: mahiyyət və təzahür. Mahiyyət insanın daxilindədi. Təzahür isə onun zahiri görkəmidir, görünüşüdü. Bu zahiri görünüşdə mahiyyətin müəyyən cizgiləri bu və ya digər dərəcədə özünü göstərməkdədir. Özü də portret cizgiləri ədəbiyyat-

da müxtəlif üsullarla yaradılır. Bir var ki, Cəfər Cabbarlının "Firuzə" hekayəsində olduğu kimi yazasan: "O, gözəl, girdəşifət, gənc bir qız idi. Şərqli qızlara məxsus qara dərin atəşli gözləri, qələmlə çəkilmiş kimi qaşları vardı". Bu müəllif sözü ilə yaranan portretidi.

Replika: - Rəsm portret.

R.Y.Əliyev: - Bəli, belə də demək olar. Başqa cür də mümkündür. Poemanın təcrübəsi əsasında demək olar ki, bəzən əsər boyu portret cizgiləri səpəli şəkildə olur. Bir epizodda onun bir cizgisi, başqa epizodda başqa cizgisi görünür və bunların hamısı küll halında qavrananda portret mükəmməlləşir, dolğunlaşır. Xarakterin mahiyyətini açanda da bədii portretin müəyyən rolu olur. O ki qaldı inkişaf məsələsinə, doğrusunu deyim ki, XX əsrin sonuncu illərində sovet dövründə yaradılan qədər əhəmiyyətli portret yaradılmayıb. İnsanın zahiri görkəminə baxanda onun daxili dünyası haqqında müəyyən təsəvvür yaranmalı, təəssürat oyanmalıdı.

Əliağa Kürçaylının "Təbəssüm" poemasına müraciət edək. Poemanın qəhrəmanının portretini yaradarkən onun geyimini də müəllif iş şəraitinə uyğun olaraq ön plana gətirir. Pambıqyığan qızın əynində təsvir olunan kombinizon onun iş şəraiti, üzündəki təbəssüm isə peşəsinə vurğunluq haqqında müəyyən təsəvvür yaradır. Səməd Vurğunun da, digər şairlərimizin də poemalarında bu tipli maraqlı portretlər vardır.

Bir də deyirəm. Bir var mahiyyət - daxili dünya, bir də var zahiri görünüş - təzahür. Portret xarakterin təzahürüdü, ilk nəzərdə görünən cəhətidir.

Sədr: - Çox sağ olun. Başqa sual?

Prof. Qəzənfər Paşayev: - Mənə çox xoş gəlir, həqiqətən də, belədi. Yazırsınız ki, nəğmələr poemasının əsasını Səməd Vurğun qoyub. İki əsərini də göstərirsiniz. "Muğan", "Bakının dastanı". Bakının dərdi var, Bakı xəstədi...

Replika: - O ayrı poemadandı, "26-lar"dandı...

Prof. Qəzənfər Paşayev: - Mənə belə gəlir ki, hətta "Komsomol poeması" da daxil olmaqla Səməd Vurğunun bütün poemaları nəğmələr poemasıdır. Mən bunu bilmək istəyirəm, Siz hərtərəfli tədqiq eləmişiniz, bu belədirmi, ya ola bilsin ki, yanırlam öz fikrimdə?

R.Y.Əliyev: - Qəzənfər müəllim, çox sağ olun. Fikrinizə görə, dediyiniz sözlərə görə. Bədii əsər, o cümlədən də poema müxtəlif strukturlu olur. İstər rus, istərsə də bizim ədəbiyyatşünaslıqda bu janrla məşğul olanlar belə fikirdədirlər ki, müxtəlif ünsürlərin vəhdəti poemanın janr xüsusiyyətidir. Bu baxımdan yanaşdıqda S.Vurğunun da bütün poemalarında nəğmə elementləri görməkdə haqlısınız. Ancaq bütün poemalarda bu və ya digər ünsürlər ola bilsə də, bu zaman əsas məsələ hansısa bir

ünsürün dominantlığı ilə bağlıdır. Janrın növünü poemada hansı ünsürün daha qabarıq olması müəyyənləşdirir. "Muğan"ı biz nəğmələr poeması adlandırırıq. Ancaq şairin ayrı-ayrı nəğmələr altında verdiyi parçaların özləri də bitkin poemaları xatırladır. Bunların bəzilərinə bitkin süjet də var, maraqlı kompozisiya da, digər yaradıcılıq komponentləri də. Bütün bunlar əsərin mükəmməlliyini təmin edən amilə çevrilir.

Mən bütün məsuliyyətimlə deyə bilərəm ki, XX əsr Azərbaycan poemasının ən nəhəng siması Səməd Vurğundur. Mən bunu nə mənada deyirəm? Hansı problemlə bağlı tədqiqata cəlb eləyirsən elə – istər süjet, kompozisiya baxımından, istər bədii təsvir vasitələri, bədii detal, bədii portret baxımından yanaşdıqda Səməd Vurğunun poemaları o biri şairlərin poemalarının hamısından daha zəngin material verir.

Yeri gəlmişkən bir faktı da xatırladım. Biz adətən başqa xalqların ədəbiyyatından bəhrələnməni deyirik. Səməd Vurğun elə görkəmli şəxsiyyət olub ki, başqa xalqların ədəbiyyatına da təsir eləyə bilib. Bu haqda mərhum Yaşar Qarayevin fikirləri maraqlıdır. Konkret olaraq A.Tvardovskinin "Üfüqlərdən üfüqlərə" poemasına, Y.İsayevin, R.Həmzətovun və başqalarının yaradıcılığına Səməd Vurğun poeziyasının güclü təsiri olub. Səməd Vurğun güclü bir ədəbi məktəb yaradıb. Onun ümumi səviyyəsi yüksək olduğundan, sovet ədəbiyyatşünaslığının, sovet mühitinin öncülü olduğundan, sovet poeziyası haqqında məruzə etdiyindən, əsərləri tərcümə edilib çap edildiyindən Səməd Vurğunun Ümumittifaq poeziyasına təsiri təkzibedilməzdir. Bunu R.Həmzətov və başqaları da etiraf ediblər.

Sədr: - Çox sağ olun! Mövzu çox maraqlıdır. Ona görə suallar da çox olacaq.

Fil.e.d. Tərhan Quliyev: Rafiq müəllim, mən dissertasiyaya baxdım, Siz də dediniz ki, ilk dəfə olaraq poemaları bədii sənətkarlıq baxımından tədqiqata cəlb edirsiniz, bu çox yaxşıdır. Baxdım ki, orda əruz vəznində olan şeirləri "əkrəmi"lərlə də vermişiniz, bu da çox yaxşıdır. Ancaq son vaxtlar bizim ədəbiyyatşünaslığımızda dolaşan bir fikir var. Sizin də tədqiqatınızda ona rast gəldim. İstərdim ki, avtoreferatda olan belə bir fikrə aydınlıq gətirəsiniz: "H.Cavidin, S.Vurğunun, S.Rüstəmin poemalarında əruzun hecaya yaxınlaşması meyli özünü göstərməkdədir". Bu nə deməkdir?

R.Y.Əliyev: - Tərhan müəllim, mən bilərəm ki, Siz əruzı mükəmməl bilən alimlərimizdənəsiniz. Ədəbiyyatşünaslarımız çox zaman əruzı mükəmməl bilmədiklərini etiraf edirlər. Mənim özümün də əruzda şeirlərim var, əruzdan az-çox başım çıxır. Sizin maraqlandığınız sözü, ifadəni isə bizə mühazirə oxuyan görkəmli əruzşünas Əkrəm Cəfərin fikirlərinə istinadən demişəm. Əkrəm müəllim yaxınlaşmanı o mənada

qeyd eləyirdi ki, indiki əruzda ağırlıq yoxdu. Doğrudan da, bəzi şeirləri əruzun söz ölçülərinə (təfilələrinə) uyğun şəkildə oxumadıqda adama elə təsir bağışlayır ki, bu bədii parça əruzda yox, hecadadır.

File.d. Tərhan Quliyev: - Necə başa düşək, əruz əruzluqdan çıxıb hecaya çevrilir?

R.Y.Əliyev: - Yox-yox, əruz əruzluqdan çıxmır, hecaya yaxınlaşır, dili sadələşir. Əruz əruzluqdan çıxıb bilməz, mümkün deyil.

Sədr: - Tərhan müəllim, narahat olmayın, əruz qalır. Başqa sualı olan yoxdusa, mənim də sualım var. Nizaminin, Füzulinin poemalarını mənzum roman adlandırırırsınız. Bəs tutaq ki, "Sirlər xəzinəsi"ni nə hesab etmək olar?

R.Y.Əliyev: - Teymur müəllim, Nizaminin, Füzulinin poemalarına o mənada mənzum roman deyirəm ki, süjet-kompozisiya, əhatə dairəsi baxımından mənzum romanın tələblərinə cavab verir. Əgər Puşkinin "Yevgeni Onegin"inə mənzum roman deyirlərsə, "İsgəndərnamə" niyə mənzum roman olmasın?

Sədr: - Bəs onda Homerin poemaları?

R.Y.Əliyev: - Fikrimizcə, onlar da mənzum romandı. O ki qaldı "Sirlər xəzinəsi" əsərinə, bu poemadır, elə bil ki, Səməd Vurğunun nəğmələr şəklində yazılan poemalarının mənəvi babası, sələfidir. Orada da müəyyən fəsillər, mükəmməl süjetə malik 20 məqalat var.

Sədr: - Çox sağ olun! Söz dissertasiya haqqında rəylər barədə məlumat üçün elmi katibə verilir.

Elmi katib: - Bu dissertasiya işi Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı şöbəsində müzakirə edilmişdir və iclasın sədri professor Akif Hüseynov olmuşdur.

Ali Attestasiya Komissiyası Kollegiyasının 12 aprel 2005-ci il tarixli qərarı ilə müdafiənin keçirilməsinə icazə verilmişdir.

Bildiyimiz kimi, Dissertasiya Şurasında aparıcı müəssisə kimi Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti müəyyənləşdirilmişdir. Həmin universitetin Ədəbiyyat və Azərbaycan dili kafedrasında əsər geniş müzakirə edilmiş və kafedranın müdiri, filologiya elmləri namizədi, dosent G.Əliyevanın imzası və universitetin rektoru, professor Timuçin Əfəndiyevin təsdiqi ilə protokol və protokoldan çıxarış bizə daxil olmuşdur. Müzakirədə dörd elmlər doktoru, mütəxəssis iştirak etmişdir. Əsərə lazımı qiymət verilmişdir. Mən vaxtınızı almamaq üçün rəyi bütünlükdə oxumuram.

Rəyin məzmunu belədir ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı dissertasiya işi son dərəcə əhatəli, sanballı, yüksək nəzəri səviyyəli, mükəmməl

strukturlu bir tədqiqat əsəridir. Müəllif qarşısına qoyduğu elmi məqsədə tamamilə nail ola bilmişdir.

Dissertasiya və avtoreferat haqqında bir neçə rəy almışıq. Dissertasiya haqqında aşağıdakı mütəxəssislərin rəyləri vardır: fil.e.d., prof. Akif Hüseynovun, fil.e.d., prof. Məhərrəm Qasımlının, fil.e.d. Alxan Bayramovun. Rəylərin hər üçü müsbətdir, irad yoxdur.

Avtoreferat haqqında filologiya elmləri doktoru, Bakı Dövlət Universitetinin professoru Təhsin Mütəllibovdan, filologiya elmləri doktoru, Bakı Dövlət Universitetinin professoru Vəqif Sultanlıdan, filologiya elmləri doktoru, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin professoru Himalay Qasımovdan, Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu Quba filialının rektoru, filologiya elmləri doktoru, professor Məhəmməd Əliyevdən, Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu Dialektologiya şöbəsinin müdiri, filologiya elmləri doktoru, professor Qəzənfər Kazımovdan, Sumqayıt Dövlət Universitetinin professoru, filologiya elmləri doktoru Əmirxan Xəlilov və pedaqoji elmlər namizədi, dosent Yusif Aslanovdan (bu rəy müştərekdir), Gəncə Dövlət Universitetinin professoru, filologiya elmləri doktoru Abbas Səmədovdan və Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu Şamaxı filialının dosenti, filologiya elmləri namizədi Eyvaz Eminaliyevdən rəylər almışıq. Bu rəylərin hamısı müsbətdir, orada irad yoxdur.

Sədr: - Aparıcı müəssisənin rəyindəki iradlara cavab vermək üçün söz iddiaçıya verilir.

R.Y.Əliyev: - Əvvəlcə əsərin geniş müzakirəsinin təşkili üçün Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin rəhbərliyinə, dissertasiyanı diqqətlə oxuyub dəyərli fikirlər və iradlar söyləyən ədəbiyyatşünas alimlərə öz dərin təşəkkürümü bildirirəm. Hörmətli alimlərimizin tənqidi qeydlərinə münasibətimiz isə belədir:

Birinci iradla qismən razılaşısaq da, deməli ki, yazı prosesində çox zaman mövzunun özü üslubun istiqamətini müəyyənləşdirir. Bu baxımdan sosioloji təhlillər zamanı publisistik üslubun nisbətən ön plana keçməsi də, fikrimizcə, qanunauyğundur. Digər tərəfdən publisistik üslubla elmi-publisistik üslubun hüdudlarını dəqiq meyarlarla müəyyənləşdirmək o qədər də asan məsələ deyildir.

İkinci iradda o mənada həqiqət vardır ki, bir neçə xarakterik misallara istinadən də elmi qənaətlər çıxarmaq mümkündür. Ancaq bir məsələ var ki, çoxsaylı poemalardan bədii təsvir vasitələri seçib onları qruplaşdırmaq "iynə ilə gor qazmaq" kimi çətin bir işdir. Elə buna görə də zəhmətimizə heyfimiz gəldiyindən, həmin nümunələrin əksəriyyətindən tədqiqatımızda istifadə etmişik. Bizdən sonra araşdırma aparacaq tədqiqatçıların bir də bu zəhmətə qatlaşmaması, hazır, seçilmiş bədii nümunələrdən istifadə

imkanları qazanması arzusu da bizi bu işi görməyə həvəsləndirmişdir. Düşünmüşük ki, bunun praktik əhəmiyyəti ola bilər.

Üçüncü irad hörmətli alimlərimizin həm dissertasiyanı diqqətlə oxumalarından, həm də Azərbaycan poemalarına bələdliklərindən xəbər verir. Lakin biz bu işi də şüurlu şəkildə etmişik. Namizədlik dissertasiyamızda 1956-1965-ci illərdə yaranmış poemaların təhlilinə geniş yer ayırdığımızdan, doktorluq dissertasiyasında problemlə araşdırma zamanı XX əsrin digər illərində yaranmış əsərlərə daha çox istinad etmişik. Tədqiqatın yeni monoqrafiya variantını nəşrə hazırlayarkən hörmətli mütəxəssislərin rəyini nəzərə alaraq həmin illərdə yaranmış poemaların geniş təhlilini də əsərə daxil etmək fikrindəyik.

Sədr: - Çox sağ olun! Əyləşin! Müzakirəni davam etdiririk. Söz rəsmi opponent, professor Cəlal Abdullayevə verilir.

Rəsmi opponent, **fil.e.d., prof. C.M.Abdullayev:** Əziz sədr, hörmətli yoldaşlar. Bu gün mən özümü xoşbəxt hesab edirəm. Hər şeydən əvvəl ona görə ki, bu günkü müdafiə sözün həqiqi mənasında doktorluq dissertasiyasının müdafiəsidir. Problem gözəl, şairanə. Onu yazan həm şair, həm də alimdir. İki cəhət, iki qanad birləşərək çox gözəl, möcüzəli bir əsər ortaya qoymuşdur. Digər tərəfdən, mən 22 il bundan əvvəl mənim indi opponentlik etdiyim iddiaçının opponenti olmuşam. Onda da poemadan yazmışdı, indi də poemadan yazıb. Bu mənim ən böyük xoşbəxtliyimdir. Bir xoşbəxtliyim də ondan ibarətdir ki, istər Vəqif Arzumanlı, Kamran Əliyev, istərsə də iddiaçı mənim tələbələrım olmuşlar. Onlardan biri müdafiə eləyir, ikisi isə onun rəsmi opponentidir. Dissertantın sanballı bir alim olacağını və olub artıq, göstərən amillərdən biri odur ki, 22 il dözsən. Rəhmətlik Məmmədçəfər müəllim deyirdi ki, filankəsin təsdiqi hələ gəlməyib, doktorluq götürüb.

Bu qədər gözləmək dissertantın çox böyük məsuliyyət hissi daşması ilə əlaqədardır. Və yenə təkrar eləyirəm ki, bu onlardan da göründü ki, sədr sualların çox olacağını söylədi və ondan sonra bir az sualların sayı azaldı. Doğrudan da, dissertasiya mövzusu o qədər gözəl, o qədər maraqlı, o qədər aktualdır ki, hamının diqqətini çəkir. Poetik əsərlər sırasında olan poemaların tədqiqi tədqiqatçının özü üçün də xoşbəxtlikdi. Onun monoqrafiyasının, məqalələrinin, bu 22 ildə yazdıqlarının hamısını sevimli tələbəm kimi, dostum kimi izləmişəm və ondakı bu hövsələyə həsəd aparmışam. Heç nə onu yerindən tərpətməyib və bu gün, doğrudan da, əsl alim, əsl doktor görürük. Allah qoysa professor da olacaq.

Mən bütün komponentlər üzrə onun təhliləri ilə razıyam. Bilirsinizmi, hər halda şeir yazmaq şeir tədqiq eləyəne çox kömək eləyir. Xəlil Rza da poemalardan yazmışdı...

Mənzum roman deməkdən biz niyə qorxuruq? Elə "Komsomol poeması"nın özü də mənzum romandır. Yaşar rəhmətliyin bir məqaləsi var: "Janrın sərhədlərini qorumalı". Amma qorumaq mümkün deyil. Məsələn, iddiaçı deyir ki, Səmədin "Muğan" əsəri nəğmələr poemasıdır. "Bakının dastanı" da nəğmələr şəklində yazılıb. Amma səyahət də var burada.

Mənim xətrini çox istədiyim, doğrudan da, fanatikcəsinə işləyən, zərgər dəqiqliyi ilə işləyən Rafiqin bölgüləri maraqlıdır. Ancaq onun sadaladığı xırda poemalar şərtdir. Epik əsər epopeya da ola bilər, mənzum roman da. Mənim yadımdadı, 1939-cu ildə birinci kursda şeirin xiridarı Cəfər Xəndan müəllim mənə belə bir mövzu təklif eləmişdi: "Səməd Vurğunun "Komsomol poeması" və mənzum roman". Mən götürmədim o mövzunu, dedim ki, yaza bilmərəm. Heç indi də yaza bilmərəm. Bəxtiyar müəllim onu epopeya adlandırır. Hərə bir söz deyir. Araya Çin səddi çəkməyə ehtiyac yoxdu.

Mən Rafiqin bir cəhətini daha çox sevirəm, Teymur müəllim. O da nədi? Rafiq kimi özündən əvvəlkiləri ehtiramla yad edən, hər kəsin öz qiymətini verən ikinci bir adam mən tanımıram.

Mən əsər haqqında ətraflı opponent rəyi yazmışam. Ürəyim dolu olduğu üçün rəydən əlavə bu sözləri də danışdım. (Rəy oxunur)

Sədr: - Rəsmi opponent, filologiya elmləri doktoru, professor Cəlal Abdullayevin iradlarına cavab vermək üçün söz iddiaçıya verilir:

R.Y.Əliyev: - Müasir ədəbiyyatşünaslıq elmimizin ağsaqqallarından biri olan hörmətli Cəlal müəllimə əsəri diqqətlə oxuyub ətraflı rəy hazırladığına, irad və təkliflərinə, eləcə də rəyə bərabər çıxışına – "ikinci rəy"inə görə dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Opponentimin birinci iradında müəyyən həqiqət vardır. Ancaq biz tədqiqat işimizdə keşməkişli, ziddiyyətli bir dövrdə yaranan, yeni təfəkkür baxımından təhlilə ehtiyacı olan saysız-hesabsız poemaların məziyyət və nöqsanlarını küll halında, konkret nəzəri problemlər işığında saf-çürük etməyi qarşımıza məqsəd qoymuşuq. Poemalar, onların yaradıcılıq problemləri, uğur və nöqsanları haqqında daha dolğun təsəvvür yaratmaq üçün heç bir əsəri nəzərdən qaçırmamağa, onları bu və ya digər şəkildə tədqiqata cəlb etməyə çalışmışıq. Digər tərəfdən, hər bir sənət əsəri, o cümlədən də hər bir poema özünəməxsus sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə, məziyyət və nöqsanlara malikdir. Dissertasiyada əksini tapan bütün nəzəri məsələləri hər hansı bir əsərə istinadən təhlil etmək bəzən mümkünsüz olur. Bəzi poemalarda bir, digərində başqa bir problemin şərhinə daha çox imkan verən ədəbi faktlar vardır. Elə buna görə də hansı problemin təhlilinə hansı poema daha çox material verirsə, həmin əsərə istinad edilməsi, fikrimizcə, qanunauyğun haldır.

İkinci iradla da qismən razılaşıq, opponentimizin fikrinə hörmətlə yanaşıırıq. Lakin ədəbiyyatşünaslıq elminin tədqiqat obyektı bədii söz olduğundan, təhlillər zamanı, fikri daha aydın ifadə etmək məqsədiylə bəzən bədii sözə, obrazlı ifadəyə də ehtiyac duymuşuq. Faktlara istinadən, bədii təhlilin məntiqinə əsaslanaraq sosialist realizmini qələmə vurulan qandala bənzətmişik. Xatırladaq ki, fikrin obrazlı ifadəsinə digər xalqların ədəbiyyatşünaslıq əsərlərində də rast gəlmək mümkündür. Məsələn, Belinski Puşkinə qədərki şairlərin yaradıcılığını böyük ehtirasla axan dağ çaylarına, Puşkinin yaradıcılığını isə bu çaylardan yaranan dəryaya bənzətmişdi. Rus poemasının tanınmış tədqiqatçılarından biri olan Mixail Çislovun öz monoqrafiyasını "Qarizonti poemı" adlandırmasında da bir qəbahət görmürük. Əksinə, bu cür ifadələr tarafəret, şablon ifadələrdən qaçmağa yardımçı olur.

Opponentimin üçüncü iradı belədir ki, dissertasiyanın ayrı-ayrı fəsillərində eyni poema haqqında bir neçə dəfə söhbət açılır. Ona görə də təhlillər səpəli təsir bağışlayır. Bu fikirdə də həqiqət vardır. Lakin problemlı təhlillər zamanı başqa cür mümkün də deyil. Fikrimizcə, bir əsəri bütün problemlər üzrə təhlil edib, sonra həmin qayda ilə başqa bir əsəri tədqiqata cəlb etmək dissertasiyanın elmi strukturunu zəiflədə bilərdi. Xatırladım ki, indi müdafiəyə buraxılan əsərin bir neçə variantı olub və uzun axtarışlardan, götür-qoydan sonra təhlilləri problemlər üzrə aparmağı daha məqbul variant saymışıq. Haqqında bir neçə yerdə söhbət açılan poemalara gəldikdə isə bunun səbəbi həmin əsərin müxtəlif istiqamətli bədii təhlillərə daha çox material verməsi ilə əlaqədardır.

Opponentimin "Vəzn və qafiye sistemi" adlanan dördüncü fəsildə "sərbəst şeir formasında yazılmış poemalardan ötəri bəhs edilir" qənatində də həqiqət vardır. Doğrudan da, sərbəst şeir formasında yazılmış yüksək bədii məziyyətli poemalarımız az deyildir. Biz bu əsərlərin hamısını başqa fəsillərdə, daha münasib bildiyimiz problemlərin şərhində tədqiqata cəlb etməyə üstünlük vermişik. Sərbəst şeir üslubunda yazılmış poemaların stabil vəzn və qafiye quruluşu olmadığından, adı çəkilən fəsildə onların geniş şərhinə lüzum görməmişik...

Sədr: - Çıxış üçün söz rəsmi opponent, filologiya elmləri doktoru, professor Vəqif Arzumanlıya verilir.

Fil.e.d.,prof. Vəqif Arzumanlı: - Bizim müdafiə şurasının hörmətli sədri, hörmətli müdafiə iştirakçıları. Rafiq Yusif oğlu Əliyev haqqında çox xoş sözlər söylənilədi. Məsəl var deyərler ki, görünən dağa nə belədcı? Mənə elə gəlir ki, Rafiq Yusifoğlu elə doktorluq dissertasiyasını müdafiə eləməsə də, onun indiyə qədər yazdığı məqalələri əsasında, nəşr

etdirdiyi kitabları əsasında, ali məktəbdə oxuduğu mühazirələr əsasında elə ona filologiya elmləri doktoru adı vermək olar. Və nə yaxşı ki, Rafiq müəllim tələsməyib, indi hiss eləyib ki, belə bir mövzuda doktorluq dissertasiyası yazmaq olar və onu da yazıb, müdafiəyə təqdim eləyib. Rafiq müəllim, hər şeydən əvvəl, çox sanballı ziyalıdı, Rafiq müəllim çox istedadlı şairdi, Rafiq müəllim çox qələmi ayıq-sayıq olan publisistdi və Rafiq müəllim həm də çox yaxşı bir ədəbiyyatşünas alimdi, üstəgəl ədəbiyyatşünas -pedaqoqdu və bütün bunlar da özünü bu dissertasiyada bu və ya digər şəkildə əks elətdirir.

XX əsr Azərbaycan poeması haqqında əsər yazmaq məsul bir işdi. Onlarla adam bu haqda yazıb. Namizədlik dissertasiyası da yazan olub, doktorluq dissertasiyası da yazan olub. Elə indicə çıxış eləyən, dissertantın birinci opponenti Cəlal Abdullayev də bu sahədə axtarışlar aparıb və bütün bunlar göstərir ki, nə qədər işlənsə də, bu mövzu ətrafında axtarışlara ehtiyac var. Unutmayaq ki, XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən danışan müəllif mütləq müəyyən ardıcılıqla getməli idi. Azərbaycan ədəbiyyatında lirik, epik, dramatik poema növləri var deməklə iş bitmir. Müəllif mütləq o lirik poemanın lirik-epikliyinə, epik poemanın epik-lirikliyinə, epik poemanın epik-dramatikliyinə baxmalıdı, diqqət yetirməli idi. Və sənətkarlıq xüsusiyyətləri təkcə bunlarla bitmir, poemaya məxsus bütün cizgiləri özündə əhatə eləyir və bəzən mövcud dissertasiyada poemanın sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən danışarkən onu daha geniş əhatə etmə cəhdini bu məsələdə, bu cəhətdə, bu müstəvidə görmək lazımdı. Mən bunu təqdir eləyirəm. Təbii ki, 300-350 səhifəlik doktorluq dissertasiyası doqma deyil, indiye qədər nəşr olunmuş, çap olunmuş, dissertantın, bu mövzuda yazmış müəlliflərin əsərlərinin bir növ sintezidir. Qismən işlənmiş, yaxud heç işlənməmiş, bəzən unudulmuş əsərlərə münasibətdi və yüz illik bir tarix boyunca Azərbaycan poemalarının inkişaf xəttidi, əlifbasıdı, qrammatikasıdı, lekskologiyasıdı və s. və s. Bu mənada bu əsər əhatə eləyir mövzunu. Əsər istər girişi, nəticəsi, istər dörd fəslə ilə problemin qoyuluşunu əhatə eləyir. Mən əsəri çox diqqətlə oxumuşam, lap diqqətlə oxumuşam, çünki Rafiq müəllimə mənim böyük hörmətim var, onun yazdığı kitabları da mən diqqətlə izləmişəm, poeziyasını da diqqətlə izləmişəm, publisistik məqalələrini də çox həvəslə oxumuşam. Yəni müasir ədəbiyyatşünaslıqda dinamik ədəbiyyatşünaslardan biri də Rafiq Yusifoğludur.

Burada çox gözəl deyildi, elə əsərin özündən də görürsünüz, bir, iki, üç müəllif həm şair kimi tədqiqata cəlb olunur, həmin müəlliflər eyni zamanda burada ədəbiyyatşünas kimi də öyrənilir. Bu yaxşı cəhətdir. Bəzən poeziyadan xəbəri çox az olan, nəzəriyyəni bilməyən, poetikanın əlifbasını bilməyən adamlar şeir yazanda, poema yazanda adama çox

qəribə gəlir. Onlara xırda irad tutmağa da adamın dili gəlmir ki, bunun böyük məsələlərdən heç xəbəri yoxdu, xırdaları deməyin nə mənası?

Bu mənada Rafiq Yusif oğlu Əliyevin bu əsərində təqdir olunası məsələlər çoxdu. Mən əsərin məziyyətlərinin qalan cəhətlərini sadalamaq fikrində deyiləm. Çünki bu haqda ətraflı opponent rəyi yazmışam. (Rəy əlavə olunur). Əsas fikri əsərdəki nöqsanlara yönəltmək istəyirəm. (İradlar oxunur).

Sədr: - Rəsmi opponent Vaqif Arzumanlının iradlarına cavab vermək üçün söz iddiaçıya verilir.

R.Y.Əliyev: - Dissertasiyanı diqqətlə oxuyub ətraflı rəy yazdığına, əsərin gələcəkdə nəşri zamanı onları aradan qaldırmaq üçün söylədiyi iradlara, məsləhətə görə hörmətli opponentim professor Vaqif Arzumanlıya dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Humanitar elmlər sahəsində subyektiv amillər aparıcı olduğundan, hörmətli opponentimin bütün qeydlərinə, irad və təkliflərinə təbii baxır və onun fikirlərinə hörmətlə yanaşıram. Lakin bu iradların hər birinə öz münasibətimi bildirmək istəyirəm.

Birinci iradda deyilir: "Dissertasiyanın "Tədqiqat obyekti və öyrənilməsi" hissəsində göstərilir ki, XX əsrdə yaşayıb-yaradan şairlərimizdən H.Cavidin, S.Vurğunun... V.İbrahimin yaradıcılıq nümunələri bədii təhlilin mərkəzində dayanır" (s.5). Və dissertant 28 şairin adını sadalayır. Onların sırasında B.Azərbaycanın, Ə.Tudənin adları olduğu halda, görkəmli sənətkar, xalq şairi Söhrab Tahirin adı, tanınmış poemalarına müraciət yoxdur. S.Tahir unudulub. Halbuki xalq şairi S.Tahir XX əsr Azərbaycan poeziyasına 57 poema (həm də bütün növlərdə) bəxş edib. Belə xidməti nəzərə almamaq ən yumşaq halda insafsızlıqdır."

XX əsrdə həddindən artıq çox poema yazılıb. Təkcə bir faktı xatırladım ki, 1956-65-ci illər arasında "Azərbaycan" jurnalında 150-yə qədər poema çap olunub. On ildə yüz əlli poema yazılıbsa, (hələ mən jurnalda nəşr edilməyən, şairlərin öz kitablarında işıq üzü görən əsərləri demirəm) 70 ildə nə qədər poema yarandığı təsəvvürə gəlirmi? Bütün bu əsərlərin hamısını bir dissertasiyada təhlil etmək imkan xaricindədir. Digər tərəfdən, bizi maraqlandıran problemlərin şərhinə daha çox material verən, daha xarakterik hesab etdiyimiz əsərlərə üstünlük verməkdə heç bir qəbahət görmürük. Hörmətli şairimiz, yaradıcılığına və şəxsiyyətinə böyük hörmət bəslədiyim Söhrab Tahirin 57 poeması ayrıca bir tədqiqat işinin mövzusudur. Allah qoysa, bu mövzu gələcəkdə aspirantlardan birinə təklif oluna bilər.

Ancaq bu sözlərlə mən özümə heç də haqq qazandırmaq istəmirəm. Gələcək tədqiqatlarımda, əsərin monoqrafiya variantının yeni nəşrində hörmətli opponentimin bu iradını mütləq nəzərə almağa çalışacağam.

İkinci irad belədir: "Dissertasiyanın girişində Azərbaycan poeması, XX əsr poeması haqqında monoqrafik tədqiqat əsərləri yaranmamışdır" fikri ilə razı deyilik. Elə dissertasiyanın sonuna - ədəbiyyat siyahısına diqqət yetirsək, tezisəin səhv olduğunu görürük."

Müəllif fikrini əsaslandırmaq üçün bizim böyük, çoxşaxəli cümləmizdən bir fraqment sitat gətirdiyi üçün iddiaçının, yeni bizim qənaətlərimiz yanlış təsir bağışlayır. Dissertasiyanın girişində poemalar haqqında yazılan əsərlər, onların yaradıcılıq problemləri ilə bağlı aparılan diskussiyalar xatırladıldıqdan sonra yazılır: "Bütün bu deyilənlərə baxmayaraq, tədqiqat üçün geniş material verən Azərbaycan poeması, xüsusən XX əsr poeması haqqında monoqrafik tədqiqat əsərləri yaranmamış, janrın bir əsrə yaxın keşməkeşli tarixi küll halında öyrənilməmiş, yeni ədəbi və sosioloji meyarlarla qiymətləndirilməmişdir."

Opponent rəyinin başqa bir yerində çox hörmətli Vaqif müəllim özü də etiraf edir ki, "İndiyə qədər Azərbaycan poemasının ayrı-ayrı problemlərinə həsr edilmiş dissertasiya işləri yazılsa da, monoqrafik əsərlər nəşr olunsa da, məhz Rafiq Əliyev mövcud dissertasiyasında XX əsr Azərbaycan poemasını küll halında tədqiqata cəlb etmişdir." – Biz də girişdə indiyə qədər məhz bu tipli, hörmətli opponentimizin sözləri ilə desək, "Azərbaycan poemasını küll halında tədqiqata cəlb edən", janrın rəngarəng sənətkarlıq problemlərini yeni ədəbi və sosioloji meyarlarla öyrənən monoqrafik tədqiqatların olmamasını vurğulamaq istəmiş, ayrı-ayrı şairlərin yaradıcılığı haqqında yazılıb çap edilmiş monoqrafiyaları bu tipə aid etməmişik.

Üçüncü iradda deyilir: "Dissertant bütünlükdə XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən bəhs edirsə, müəllif niyə "yetmiş illik tarixə malik" dövrünü öyrənir, amma 1900-1920-ci illərdə yazılmış poemalarımızı diqqətdən kənarda saxlayır?"

Dissertasiyanın adı "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" olsa da, girişdə qeyd etdiyimiz kimi biz bütün bir yüzillikdə yaranmış poemaların sənətkarlıq xüsusiyyətlərini yox, məhz XX əsrin ən keşməkeşli, sovet dövründə yaranan əsərləri tədqiqat obyektinə seçmişik. Məgər bu illərdə yaranan əsərlər bir dissertasiya üçün kifayət deyilmi? Yeri gəlmişkən xatırladım ki, Elmi Şurada dissertasiya mövzusu təsdiq edilən zaman "sovet" sözünə qarşı bir ikrah hissi olduğundan, dissertasiyanın adı bu şəkildə olmuşdur. Bu baxımdan hörmətli opponentimi qınamıram. Fikrimizcə, "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusundan sonra mötərizədə "sovet dövrü" ifadəsi yazılısaydı, heç bu söz-söhbətə də ehtiyac qalmazdı.

Dördüncü irad belədir: "Dissertasiya işinin 16, 17, 18-ci səhifələrində poema janrının inkişaf meyillərinə dair 7-8 müəllifin fikirləri ardıcılıqla sadalansa da, onlara dissertantın münasibəti bildirilmir."

Bu fikirlə də razı deyilik. Poema janrı haqqında çoxsaylı müzakirələrdə, diskusiyalarda fəal iştirak edən əsas müəlliflərin fikirləri elə ardıcılıqla verilir ki, bunlar bir-birini tamamlayır və o dövrün poemasının yaradıcılıq problemləri haqqında müəyyən təsəvvür yaradır. Elə buna görə də hər birinin fikrində həqiqət qığılcımı olan müəlliflərin mülahizələrinə həmin məqamda geniş münasibət bildirməyə ehtiyac da qalmır. Ancaq bu o demək deyil ki, həmin mülahizələrin heç birinə münasibət bildirməmişik. Məsələn, "Poema quruluş etibarilə mürəkkəb janrdır. M.Çislov qeyd edir ki, sintetik janr olan poemanın "qapıları" lirika üçün də, epos üçün də, dram üçün də açıqdır. Bütün ədəbi növlər poemanın başlıcı hərəkətverici qüvvəsi olan poetik obrazlılıq vasitəsi ilə janrın daxilində özünə yer tapa bilər.

Əlbəttə, tənqidçinin Yustinas Martsinkyaviçyusun nəzəri qənaətlərinə bənzəyən bu fikrin doğruluğuna şübhə etmirik. Müxtəlif səpkili poemaları küll halında tədqiqata cəlb etdikdə həmin qənaətlərin doğruluğuna bir daha inanırıq... (s.17-18) Sonrakı cümlələrdə Vıxodsevin "ədəbi janr problemi tarixi problemdir" qənaəti də şərh olunur və yazılır ki, hər dövrün özünəməxsus geyimi olduğu kimi, yeni ədəbi fikrin də özünə formalar axtarması qanunauyğun haldır. İllər keçdikcə ictimai-siyasi hadisələrin təsiriylə həm poemanın mövzu dairəsi genişlənmiş, həm də onun bədii formasında dəyişiklik yaranmışdır. Şairlər mövzuya uyğun forma axtarmış, bu da öz növbəsində janrın strukturunda əhəmiyyətli dəyişikliyə səbəb olmuşdur (s.18).

Baş a düşmürəm, münasibəti başqa nə şəkildə bildirmək olar?

Beşinci irad: "XX əsr Azərbaycan poeziyasından danışarkən dissertant yalnız məşhur və tanınmış şairlərimizin indiyə qədər məlum və az-çox öyrənilmiş poemalarını tədqiqata cəlb edir. Amma əsrin son onilliyində – 1990 – 2000-ci illərdə yaranmış bir sıra uğurlu poemaların və onların müəlliflərinin adı belə çəkilmir. Ənvər Əhməd, Ramiz Məmmədzadə, Musa Yaqub, Məmməd Alim, Ramiz Qusarcaylı, İbrahim Göyçaylı, Xəzəngül kimi şairlər və onların poemalarını yada salmamaq günahdır."

Bu iradın başqa variantına üçüncü bənddə cavab vermişəm. Bir də xatırladıram, 1990-2000-ci illərin poeması da bizim tədqiqat obyektimiz deyildir. Digər tərəfdən əyri oturaq, düz danışmaq, adları çəkilən qələm dostlarımızın 1990-2000-ci illərdə yaranan hansı poetik siqlətli əsərindən söhbət açmaq olar ki, mən onların adını çəkmədiyim üçün günaha batım?

XX əsr Azərbaycan poemasının görkəmli yaradıcılarından biri olan Bəxtiyar Vahabzadə ötən əsrin sonunda nəşriyyata gələndə bizim redaksiyaya baş çəkdi. Ona 1998-ci ildə nəşr olunan "Azərbaycan poeması: axtarışlar və perspektivlər" monoqrafiyama bağışladım. Kitabı vərəqləyib məni təbrik elədi və xeyli söhbətləşdik. Bəxtiyar müəllim gözləmədiyim halda mənə belə bir sual verdi:

-Oğul, poemanı tədqiq eləyən bir adam kimi sənə elə gəlmirmi ki, indi poema janrı öz süqut dövrünü yaşayır?

Bəxtiyar müəllimlə razılaşdım və bu haqda xeyli söhbətləşdik. Mən bu qənaətdəyəm ki, görkəmli poema yaradıcısının fikirlərində həqiqət vardır.

Altıncı irad: "XX əsr Azərbaycan poemasının bədii sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən danışarkən onun qaynaqları və qidalandığı ayrı-ayrı milli ədəbiyyatlar barədə bəhs olunmur. Unutmayaq ki, XX əsr Azərbaycan poeması təkcə klassik Azərbaycan və Şərq ədəbiyyatının deyil, eyni zamanda rus, ingilis, alman, fransız və türk ədəbiyyatından xeyli bəhrələnmişdir."

Bəlkə Siz bilirsiniz, ancaq mən ingilis, alman, fransız poemasından bəhrələnməklə yaranan Azərbaycan poeması tanımırıam. Qapalı sovet rejimində, informasiya qıtlığı dövründə, xaricə, xüsusən kapitalist ölkələrinə getməyin müşkül olduğu bir zamanda hansı xarici yazıçının əsərindən bəhrələnmədən söhbət gedə bilərdi? Rus, SSRİ xalqları, qismən də türk ədəbiyyatından yararlanma işə mümkün idi. Dissertasiyanın ayrı-ayrı səhifələrində təhlillər zamanı Puşkinin, Tvardovskinin, Yeqor İsayevin, Nazim Hikmətin, Mustay Kərimin və başqalarının əsərlərinə bu və ya digər dərəcədə toxunmuşuq, müqayisələr aparmaq cəhdi göstərmişik.

Digər tərəfdən, bu, ayrı-ayrı bir tədqiqatın mövzusudur. Onsuz da mövzu və problematikası həddindən artıq çox olan bir dissertasiyada bu məsələləri geniş tədqiqat obyektinə seçmək imkan xaricindədir.

Yeddinci irad: "Azərbaycan poeması tarixində həm əsrin əvvəllərində – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə, həm də əsrin son iyirmi ilində – Azərbaycan Milli Azadlıq hərəkatının yenidən gücləndiyi illərdə milli vətənpərvərlik hissləri, vətəndaşlıq duyğuları ilə aşılənmiş poemalara tez-tez rast gəlmək olur ki, bu da çox müsbət hal kimi diqqətəlayiq və qiymətli cəhətdir. Təəssüf ki, bu məsələyə də dissertasiya işində az yer ayrılıb. İstərdim ki, Rafiq Yusifoğlu kimi vətənpərvər və milli ruhlu şair, pedaqoq və ədəbiyatşünas bu cəhətə daha həssas və qayğı ilə yanaşsın."

Atalar yaxşı deyib ki, uman yerdən küsərlər. Mənim yaradıcılığıma, şəxsiyyətimə yüksək qiymət verən Vəqif müllimə öz dərin təşəkkürümü bildirir və onun tələbinin, umacağıının mənasını yaxşı başa düşürəm.

Lakin buna bənzər əvvəlki sualları cavablandırarkən dediyim sözü bir də xatırlatmaq zorundayam ki, bu illərdə yaranan əsərlər də mənim dissertasiyamın tədqiqat obyektidir. Əgər qismət olsa, hörmətli opponentimin bu arzusunu da gələcək tədqiqatlarımda həyata keçirməyə çalışacağam.

Səkkizinci irad: "Dissertasiyanın ilk səhifələrində Yustinas Martsinkya-viçyusdan sitat gətirilir, lakin onun kimliyi naməlum qalır."

Yustinas Martsinkyaviçyusun kimliyinə gəldikdə bu haqda onun adı bir söz demirmi? Təbii ki, İvanovun rus, Lomidzenin gürcü, Məmmədovun azərbaycanlı olduğunu söyləməyə ehtiyac olmadığı kimi, Yustinas Martsinkyaviçyusun da milliyyətə litalı olmasını söyləməyə ehtiyac görmürük. Digər tərəfdən, poemanın yaradıcılıq problemlərindən bu qədər həssaslıqla danışan adamın şair ürəkli ədəbiyyatşünas olması da aydın məsələdir.

Doqquzuncu irad: "Dissertasiyanın müvafiq bölməsində Azadə Rüstəmovanın "Azərbaycan epik şeirinin inkişaf yolları" (Bakı, 1970) və Y.Piriyevin "XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında poema janrı" (Bakı, 1970) kitablarından bəhs edilsə də, istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısına bu müəlliflərin həmin əsərlərinin adları salınmayıb."

Bu fakt doğrudur. Ancaq burada da böyük qəbahət görmürəm. Çünki hörmətli opponentimizin qeyd etdiyi kimi həmin əsərlərin adı ədəbiyyat siyahısında olmasa da, dissertasiyada bunlar xatırlanır.

Onuncu irad: "Dissertasiyada professor Mir Cəlaldan sitat gətirilir (s.16), amma mənbə (90) kimi Rostov şəhərində nəşr edilmiş rus müəllifinin kitabı göstərilir. Eləcə də 86-cı mənbə kimi akademik Məmməd Cəfərdən sitat gətirilir, amma siyahıda professor Mir Cəlalin kitabı göstərilir."

Bu iradda həqiqət vardır, dissertasiyanı hörmətli opponentimin diqqətlə, necə deyirlər, zərərbinlə oxumasından xəbər verir. Hamı bilir ki, ədəbiyyat siyahısının kodlaşdırılması çox müşkül, vaxt aparan, diqqət tələb eləyən işdir. Bircə dəfə ədəbiyyat adının əlifba sırası ilə siyahıya daxil edilməsi, yaxud çıxarılması nömrələrin "sürüşüb yer dəyişməsinə" səbəb olub. Minnətdarlıqla xatırladım ki, hörmətli opponentimizin diqqəti sayəsində üzə çıxan həmin qüsurlar aradan qaldırılmışdır.

On birinci irad: "Dissertasiyanın 16-cı səhifəsində akademik Məmməd Cəfərin Azərbaycan yazıçılarının birinci qurultayında (yəni 1934-cü ildə) "Şeirimiz son beş ildə" adlı məruzəsində deyilirdi" yazılır. Halbuki həmin məruzə beşinci qurultayda (1971) edilmişdir."

Bu irad da texniki səbəbdən baş vermişdir. Təkcə "birinci" sözünü "beşinci" sözü ilə əvəz etməklə bu qüsuru da Vəqif müəllimin diqqəti sayəsində aradan qaldıra bilmişik.

On ikinci irad: "Dissertasiya işində dəfələrlə ayrı-ayrı müəlliflərə bəzi müraciət formasını düzgün hesab etmərəm. Məsələn, "Ələkbərın poemaları" (s.43) (Yəni Ələkbər Salahzadənin), "Doğrudur, Nəriman" (s.215) (yəni Nəriman Həsənzadə), "Ramizin "Qapı" əsərini (s.225) (yəni Ramiz Rövşenin), "Sabirin görkəmli səhnə xadimi" (s.227) (yəni Sabir Rüstəmxanlının) kimi, eləcə də "Şairin Şekspirdən tərcümə etdiyi aşağıdakı cümləyə qəmiş qoyanlara Ə.Cavadın verdiyi cavab mənalıdır" (s.134) kimi ifadələri işlətmək etik normalar çərçivəsindən kənara çıxır."

Opponentimin bu qənaətləri ilə razılaşmıram. Çünki insana adı ilə müraciət etməkdə heç bir qəbahət, etik normadan kənara çıxmaq görmürəm. Çünki ad insana elə ona görə verilib ki, bu adla ona müraciət olunsun. Bu, məsələnin bir tərəfi. Digər tərəfdən xatırladım ki, bu cür müraciət sisteməlik xarakter daşıyır. Təhlilim əvvəlki cümlələrdə bir neçə dəfə Ələkbər Salahzadə, Nəriman Həsənzadə, Ramiz Rövşen, şair sözü verildikdən sonra söz təkrarından yaxa qurtarmaq məqsədilə bu şairlərin bəzən adlarının çəkilməsində heç bir qəbahət görmürəm. Özü də bunlar heç biri hörmətli opponentimin dediyi kimi müraciət formasında deyil. İfadə yerinə düşəndə, fikri daha dəqiq ifadə eləyəndə ondan qorxmaq lazım deyil. Xatırladım ki, "qəmiş qoymaq" ifadəsi mənə yox, xalqa məxsusdur və həmin məqamda o sözün mənə tutumunu heç bir başqa sözlə ifadə etmək mümkün deyildir.

On üçüncü irad: "Dissertasiya işinin sonunda verilmiş ədəbiyyat siyahısı düzgün tərtib olunmayıb. Gərək əvvəlcə Azərbaycan dilində olan ədəbiyyat, sonra rus dilindəki ədəbiyyatlar ardıcılıqla verilydi. İndiki halda isə siyahının sistemi pozulub."

Bu fikirlə də qətiyyənlə razı deyiləm. Dissertasiyanın ilkin variantında ədəbiyyat siyahısı məhz Vəqif müəllimin arzuladığı şəkildə tərtib olunmuşdu. Sonradan Ali Attestasiya Komissiyasının tövsiyəsinə əsasən ədəbiyyat siyahısını bu şəkildə vermək zorunda qalmışıq.

Yeri gəlmişkən bir şeyi xatırladım ki, bu gün haqqında söhbət gedən dissertasiya az qala on il bundan qabaq yazılıb. Bu illərdə onun tərtibi ilə bağlı tövsiyələr dəyişdikcə, biz də əsərin üzərində döndə-döndə dəyişikliklər aparmışıq. Doğrusunu deyim ki, müdafiə üçün uzun müddət növbə gözləyən bir adam kimi, heç bu günkü xoşbəxt dəqiqələrin doğruluğuna da inanmağım gəlmir.

Sonda bir daha əsəri diqqətlə, mənim imkanlarıma bələd dost gözü ilə oxuduğuna və əsərin təkmilləşməsinə yardımçı olduğuna görə Vəqif müəllimə dərin təşəkkürümü bildirirəm...

Sədr: - Çıxış üçün söz rəsmi opponent, filologiya elmləri doktoru Kamran Əliyevə verilir.

F.e.d. Kamran Əliyev: - Hörmətli sədr! Hörmətli şura üzvləri və qonaqlar! Mən də əvvəlki opponentlərin müsbət fikirlərinə tam şərəkəm. Onlar dissertasiyanın məziyyətlərini kifayət qədər geniş şərh elədilər. Xüsusilə bizim müəllimimiz hörmətli Cəlal müəllimin fikirlərini qiymətli hesab eləyirəm, o cümlədən də Vaqif müəllimin fikirlərini də dəyərləndirirəm.

Mən də Rafiq müəllimin doktorluq işinin, "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı dissertasiyasının opponenti olmağı özümə şərəf sanıram. Cəlal müəllim deyir ki, Rafiq mənim tələbəm olubdu, Vaqif müəllim deyir ki, dostumdu, çox böyük hörmətim var. Mən də şərəflə, qürurla demək istəyirəm ki, Rafiq müəllimlə yetmişinci illərin axırı, səksəninci illərin əvvəllərində aspirant yoldaşı olmuşuq, bir yerdə oxumuşuq. Cəlal müəllim şərh elədi ki, Rafiq 22 ildən sonra doktorluq müdafiə eləyir və bunu qanunauyğun sayır. Mən isə bunu normal hesab eləmirəm. Ona görə ki, mən ondan 16 il əvvəl doktorluq dissertasiyası müdafiə eləmişəm. Rafiq müəllim çoxdan doktor ola bilərdi və bizim nəslin nümayəndələri kimi indi o da müdafiə şurasının üzvü olardı. İndi Dissertasiya Şurasının üzvü olan 7-8 elmlər doktoru Rafiq müəllimlə eyni vaxtda aspirant olublar. Bu mənada Rafiq müəllimin 22 ildən sonra müdafiəsini çox gec hesab edirəm.

(Rəsmi opponent rəyi oxunur).

Sədr: - Rəsmi opponent, filologiya elmləri doktoru Kamran Əliyevin iradlarına cavab vermək üçün söz iddiaçıya verilir.

R.Y.Əliyev: - Zəhmət çəkib dissertasiyanı diqqətlə oxuduğuna, əsərin məziyyət və nöqsanlarını özündə əks etdirən hərtərəfli rəy yazdığına, haqqımda dediyi xoş sözlərə görə Kamran müəllimə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Birinci iradda birinci fəslin üçüncü bölməsinin dissertasiyada bir cür, avtoreferatda başqa cür getdiyi vurğulanır. Heç kəs bilməsə də Dissertasiya Şurasının üzvləri yaxşı bilirlər ki, əsər bu mərhələyə gəlib çatmaqdan ötrü hansı proseslərdən keçmişdir. Hər bir mərhələdə deyilən iradları düzəltməyə çalışmışıq. Dissertasiyanın Elmi Seminarda müzakirəsi zamanı "Süjet və onun təkamülü: folklor süjetləri, sosial münasibətləri əks etdirən süjetlər, ailə-məişət süjetləri" adlanan bölmədə süjet sözünün bir neçə dəfə təkrar olunması tənqid edildiyindən fəslin adını bu şəkildə redaktə etmişik: "Süjetin təkamülü: folklor, sosial münasibətləri əks etdirən və ailə-məişət süjetləri". Dissertasiyanın qeydlərdən sonra düzəldilən yeni variantında da bölmənin adı avtoreferatda getdiyi kimidir.

İkinci iradda M.Şəhriyarın "Heydərbabaya salam" poemasının geniş təhlil olunmaması irad tutulur. Məlumat üçün deyim ki, bu əsərin təhlili ilə

bağlı ayrıca məqalə yazıb çap etdirmişik. Problemlə təhlillər zamanı isə bu əsərdən də yeri gəldikcə söhbət açsaq da, bilərəkdən onun təhlilinə geniş yer ayırmamışıq. Gələcək tədqiqatlarımızda hörmətli opponenti-mizin iradlarını əsas tutaraq Cənubi Azərbaycanda yaranmış ana dilli ədəbiyyatın xarakterik nümunəsi kimi "Heydərbabaya salam" poemasının geniş təhlilinə yer vermək fikrindəyik.

Bəzi cümlələrin şairanəliyi ilə bağlı üçüncü iradla qismən razılaşıırıq. Bunun səbəbini öz ətraflı rəyində hörmətli opponentimiz özü dəqiq ifadə etmişdir. Bu məsələ ilə bağlı möhtərəm professorumuz Cəlal Abdullayevin də qeydləri vardır. Əgər bir-birindən xəbərsiz iki ədəbiyyatşünas eyni iradı söyləyirsə, burada nəsə bir həqiqətin olması şübhəsizdir. Həmin məsələ ilə bağlı birinci opponentimə cavab verdim üçün yenidən ətraflı danışmağa ehtiyac görmürəm. Ancaq mən yenə də o fikirdəyəm ki, ədəbiyyatşünaslıq elminin tədqiqat obyektinə bədii söz olduğundan, yeri gəldikdə, fikrin daha dəqiq ifadəsinə yardımçı olmaq şərti ilə obrazlı ifadələrdən, şairanə cümlələrdən istifadə etmək o qədər də böyük qüsurlu deyildir. Bir daha xatırladıram ki, istər rus, istərsə də Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının dəyərli nümunələri olan tədqiqatlarda yeri gəldikcə bu tipli cümlələrdən istifadə olunmuşdur. Azərbaycanda ilk "Ədəbiyyat tarixi" dərsliyinin müəllifi Firidun bəy Köçerlinin bircə cümləsini xatırlatmaqla fikrimi yekunlaşdırmaq istəyirəm. O, Füzuli yaradıcılığına qiymət verərkən deyirdi ki, Füzuli ilk dəfə dilimizi xar və xaşakdan təmizləyərək onu çiçəkli bir çəmənə döndərmiş və bununla boynumuza böyük minnət qoymuşdur.

Kamran müəllimin dördüncü iradı ilə tam razılaşıram. Misralardakı qafiyə sistemini göstərərək latın qrafikasındakı ardıcılıqdan yox, kiril əlifbasının ardıcılığından istifadə olunmuşdur. Bu da ondan irəli gəlmişdir ki, sonradan dissertasiya nə qədər təkmilləşdirilsə də, əsər latın qrafikasına keçmədiyimiz bir vaxtda yazılıb müzakirə olunmuş və müdafiəyə buraxılmışdır. Dissertasiyanın kitab variantı çapa hazırlanarkən bu qeydləri də mütləq nəzərə alacağam. Böyük Füzuli demişken:

Məndə tövfiq olsa, ol düşvəri asan eylərəm,

Növbəhar olğac, tikəndən bərgi-gül izhar olur...

Sədr: - Müzakirəni davam etdiririk. Elmi Şura üzvlərindən kim çıxış etmək istəyir?

F.e.d. Nazif Qəhrəmanlı: - Hörmətli sədr, hörmətli şura üzvləri, qonaqlar! Mən bir Elmi Şura üzvü kimi dissertasiyanı oxumamışam, ancaq avtoreferatla tanışam. Bu avtoreferatda kifayət qədər konsentrasiya var, yəni bütün dissertasiyanın məğzi ifadə olunub və mənim çox xoşuma gəldi, ona səs verəcəyəm. Ancaq eyni zamanda bir iki qeydlərimi də bildirmək istəyirəm. Mən istərdim ki, Vaqif müəllim deyən

kimi iyirminci ilə qədərki poemalar da təhlilə cəlb olunaydı. Ancaq qəbul etmək olar sovet dövründə, sovet ədəbiyyatında poema janrının araşdırılmasını. Əslində sovet dövründə çoxlu poemalar yazılıb və biz bu poemaları gec-tez özümüz üçün saf-çürük etməliyik, yaxşı-pisini göstərməliyik. Tələbələrə dərs deyəndə bunları soruşurlar bizdən. Rafiq müəllim özü də müəllimdi, Sumqayıt Dövlət Universitetinin dosentidi. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi haqqında yaxşı tədqiqatları var. Ədəbi tənqid haqqında, ədəbi proses haqqında kitabları var. Mənə elə gəlir ki, bu məsələlərdə o bir qədər həssaslıq göstərməli idi. Digər tərəfdən bir çox məsələlər var ki, onlara da aydınlıq gətirilməli idi. Tutaq ki, poema janrı ilə epik şeirin münasibətləri çox mühüm məsələdi və mən bilmirəm dissertasiyada bu necə öz əksini tapıb? Bəzən kiçik bir mənzuməyə poema deyirlər, ancaq böyük bir poemaya deyirlər ki, şeirdi, filandı. Bax bu cür zidd fikirlərə, mülahizələrə də rast gəlmək olar.

Mənə elə gəlir ki, Azərbaycan ədəbiyyatında poema janrı çox böyük yer tutur. Poemalar çox yazılıb və onlarda janr baxımından rəngarənglik var. Mənə xoş gələn cəhətlərdən biri elə o janrın tipologiyasını açmaq oldu. Janrın tipologiyası çox yaxşı açılıb və onun təsnifatı məni maraqlandırdı. Mən elə bilirdim ki, biz bu təsnifatdan müəyyən dərəcədə istifadə edə bilirik və yəqin ki, istifadə eləyəcəyik. Yəni bu əsərdə çoxlu maraqlı yeniliklər var, həm elmi baxımdan, sistem baxımından, həm janrın özünəməxsusluğu baxımından, həm də sənətkarlıq baxımından. Hiss olunur ki, Rafiq müəllim çox böyük əziyyət çəkib, böyük iş görüb. Ona görə də bu işin məziyyətləri o böyük zəhmətin nəticəsi kimi görünür əsərdə.

Rafiq müəllimlə bir yerdə Sumqayıt Dövlət Universitetində dərs demişik. Demək olar ki, filologiya fakültəsinin bir çox dərslərinin – ədəbiyyat nəzəriyyəsinin, müasir ədəbi proses və ədəbi tənqidin, müasir ədəbiyyatşünaslığın aktual problemlərinin ağırlığı Rafiq müəllimin çiyinlərindədi. Elə bilirdim ki, bu təsadüfi deyil. Mən hələ onun şairliyini, ədəbi mühitin içində olmağını kənara qoyuram, bir redaktor, nəşir kimi xidmətlərini kənara qoyuram. Elə o filoloq kimi, pedaqoq kimi çox böyük işlər görüb və elə bilirdim ki, bugünkü məclisə də tamamilə hazırlıqlı gəlib. Onun verdiyi cavablar da bunu sübut elədi.

Mən Rafiq müəllimi təbrik eləyirəm. O, doğrudan da, filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa layiqdir.

Sədr: - Çox sağ olun! Professor Elmira Rəhimovaya söz verilir.

File.d, prof. Elmira Rəhimova: Poema nəinki Azərbaycan ədəbiyyatında, bütün dünya miqyasında çox geniş, çox dəbdə olan bir janrdır. Hətta o qədər dəbdə olan bir janrdır ki, bu ayrı bir ədəbi növ kimi, yəni epik-lirik ədəbi növ kimi ədəbiyyatımıza daxil olmuşdur. Və eyni zamanda

da poema çox özünəməxsus, orijinal bir janrdır. Bu özünəməxsusluq, orijinallıq nədən ibarətdir? Yəni poema epik-lirik bir janr kimi bütün ədəbi növlərə xas olan bütün gözəl cəhətləri özündə cəmləşdirir. Müəllifin öz dili ilə desək, özünüküləşdirir. Poema haqqında çox yazılmış, çox deyilmişdir, bu, hamımıza aydındır. Məhz bu baxımdan da poema haqqında bu gün yeni bir söz demək, kimisə heyretləndirmək çox çətin bir işdir. Çıxışlardan da gördüyünüz kimi, iddiaçının öz çıxışından da bəlli olduğu kimi, müəllif nəinki öz sözünü deyə bilmiş, həm də müdafiə şurasına çox dəyərli, sanballı bir əsər təqdim etmişdir. Müəllifin işi çox gərgin bir əməyin məhsuludur. Niyə? Çünki XX əsrdə yazılmış poemaları qruplaşdırmaq, onları növlərə ayırmaq, onların hər birini ayrı-ayrılıqda təhlil etmək həm çətin, həm də məsuliyyətli bir işdir. Müəllif bu işin öhdəsindən çox layiqincə gələ bilmişdir.

Bizim qarşımızda çıxış eləyən bu iddiaçı ədəbi ictimaiyyətimizdə çox geniş tanınan bir müəllifdi, yaradıcı şəxsdi. Mən bunu fəxrlə deyirəm. Nəyə görə? Çünki o çox yaradıcı, çox məhsuldar, çox sərbəst düşünən, çox sərbəst yazan bir şəxsdir, yaradıcı insandır. Müəllifin yaradıcılığında, əsərlərində ən çox diqqəti çəkən, cəlb eləyən nədi? Sadə, aydın, obrazlı dil. Misal üçün, Tahirə xanım sual verəndə ki, portretə Sizin münasibətiniz, onun cavabı məni heyretləndirdi. İddiaçının ilk çıxışında mən hələ Rafiq müəllimin üslubunu hiss eləməmişdim. Ancaq elə ki, Rafiq müəllim bu suala cavab verib dedi ki, bəs portret xarakterin üzünə açılan qapıdı, onda dedim ki, hə, bu müəllifin cavabıdı. Bu sərbəst yanaşmadı, sərbəst baxışdı. Mən bu dediklərimə misal olaraq Rafiq müəllimin yaradıcılığından bir misal çəkmək istəyirəm, niyə? Çünki mən özüm də ədəbiyyat nəzəriyyəsini tədris eləyirəm və ona görə müəllifin kitabları ilə çox yaxından tanışam.

Rafiq müəllim yazır: "Balzak yazıçını, şairi bəşər tarixinin, cəmiyyətin katibi, Maksim Qorki isə insan qəlbinin mühəndisi adlandırmışdır. Bir məsələ var ki, mühəndis öz yaratdığını idarə edir, amma yazıçının işi bir qədər çətinidir. Çünki insan qəlbinin yaradıcısı yazıçı yox, Allahdır. Allahın yaratdığını bədii sözün gücü ilə şövqə gətirmək, həyəcanlandırmaq, yeri gəldikdə onu səfərbər etmək çox-çox çətin bir işdir. Amma bir məsələ də var ki, Allah yazıçıya, şairə xüsusi qabiliyyət bəxş etmişdir."

Fikir verin, nə qədər global bir məsələ... Adi bir abzas. Amma bu abzasda yer-göy, Tanrı-insan, yazıçı-şair, adi adam... Nə qədər global bir problemlərə toxunub adi abzasda müəllif. Mən çox fikir söyləyə bilərəm müəllifin yazıları haqqında, əsərləri haqqında. Amma mənim iki qeydim var. O qeydlər nədən ibarətdi? Birinci, Rafiq müəllim, Siz XY əsrdək, daha doğrusu, orta əsrlərdə yazılan poemaları mənzum roman kimi qiymətləndirirsiniz. Burada qəlbimdən acı bir hiss keçdi. Çünki bu

fikir Azadə Rüstəmovaya məxsusdur. Bu fikri ilk dəfə Azadə xanım gətirmişdi bizim ədəbiyyatşünaslığımıza. Biz bu gün bir-birimizi yaxından tanıyıraq. Bizim bir-birimizi unutmağa haqqımız yoxdur. Bəs biz yeri gəldikcə bir-birimizi yada salmasaq, gələcək nəsil bunu eləyər? Ona görə də biz bir-birimizi yada salmalıyıq. Azadə xanım Rüstəmovanın adını çəkəydiniz və ona istinad etsəydiniz, çox yaxşı olardı, çox yerinə düşərdi. Və mənim ikinci qeydim nədən ibarətdir? Siz yazırsınız ki, poemanın inkişaf tarixinin öyrənilməsi, poemalar üçün xarakterik olan problemlər əsasında aparılır. Rafiq müəllim, bu fikir mənə aydın deyil, niyə? Çünki indiyəcən bizə məlumdu ki, hər bir əsərin, nəinki poemanın, hər bir əsərin inkişaf tarixinin öyrənilməsi mövcud olan iqtisadi-siyasi tarixi şərait əsasında aparılmalıdır. Bəlkə poemanın məzmunu başqa bir tərəfə yönəldəcək bizi? Amma tarixi inkişaf başqa söz deyir bizə, iqtisadi inkişaf başqa söz deyir bizə.

Şübhəsiz ki, mənim bu iradlarım Sizin işinizin elmi dəyərini, nəzəri səviyyəsini heç də azaltmır. Bu, ötürü bir qeyddir. Sizin burada istinad etdiyiniz diskusiyalardan birinin adı "Poema, axtarışlar və problemlər"dir. Sizin monoqrafiyanızın özü də belə adlanır: "Azərbaycan poeması: axtarışlar və perspektivlər". Rafiq müəllim, Sizin bu işiniz gərgin axtarışlarınızın çox perspektivli nəticəsidir. Ona görə də mən Sizə gələcək işlərinizdə uğurlar arzulayıram.

Sədr: - Növbəti çıxışçıya söz verməzdən əvvəl bir prosedur məsələni həll etməliyik. Səsvermə komissiyasının tərkibi təklif olunur:

Filologiya elmləri doktoru, professor Qəzənfər Paşayev

Filologiya elmləri doktoru Tahirə Məmməd

Filologiya elmləri doktoru Tərlan Quliyev

Hesablayıcı komissiyanın tərkibi ilə bağlı başqa təkliflər varmı?

Yerdən: - Xeyir.

Sədr: - Hesablama komissiyasının tərkibini səsə qoyuruq. Lehinə? Əleyhinə? Bitərəf? Komissiya bir səsle seçilir.

Sədr: - İndi isə növbəti çıxışçıya, professor Qəzənfər Paşayevə söz verilir.

Fil.e.d., prof. Qəzənfər Paşayev: - Çox nadir hallarda belə rahatlıqla, bədənində, özündə, ürəyində heç bir narahatlıq hiss etmədən müdafiədə iştirak edirik. Bu gün çox rahatıq. Biz həm vicdanımız qarşısında rahat olacayıq bu gün, həm də Rafiq müəllimin qarşısında ki, o belə bir dissertasiya işi yazıb. Həqiqətən də, mən Qafar müəllimlə oturmaşdım orda, Cəlal müəllim danışanda dedim ki, Cəlal müəllim mənim fikirlərimi deyir. Bu əsər bütöv bir əsərdir, bu əsər bütün əsrlərdə yaşayacaq, Azərbaycan elmi yaşadıqca bu əsər yaşayacaq. Harda poemadan söz düşəcək, axtaracaqlar bu əsəri. Axtaracaqlar ki, belə bir

fundamental əsər meydana gəlib və əsərdə görək müəllif nədən söz açıb?

Təbii ki, bəzən bizdə belə şeylərə çox rast gəlmişik; ərəb əlifbasını, hələ mən dilini demirəm, fars əlifbasını, hələ mən dilini demirəm bilməyən adamlara mövzular qismət olub. Heç əlifbanı bilmir, o gedib Azərbaycanca rus qrafikası ilə, latın qrafikası ilə hardasa əsərlər tapıb dissertasiya yazıb. O dissertasiya görün necədir? Poemadan yazan adam gerek onu duysun dərindən, şairliyi olsun, fitri istedadı olsun. Onda onu dərk eləyər, qiymət dəqiq verilə bilər. Bax mən belə başa düşürəm ki, Rafiq müəllimin əsəri bu mənada böyük qiymət kəsb eləyir.

Mənim bu əsər barədə bir-iki qeydim var. İradlar olmalıdı. Rafiq müəllim, mən Vaqif müəllimin dediklərinin bir qismi ilə razıyam. Əsərdə müəyyən yerlərdə publisistika üstünlük təşkil eləyib. Yəni o adam ki, o sahədə çalışır, görürsən çətinlik olur. Mən nə vaxtsa "Kommunist" qəzetində oxumuşdum: "Qatlayıb dizinin altına qoyar, alim Bəxtiyarı şair Bəxtiyar". Bəxtiyar Vahabzadədə bir vaxt şairlik sönmüşdü. Ona görə ki, o, ömrünün bir neçə ilini doktorluq dissertasiyasına həsr eləmişdi, Səməd Vurğundan yazmışdı. Sizin bütün yazılarınızı biz oxuyuruq. Sizdə publisistika o qədər güclü olub ki, həmişə, bəzən elmilik unudulub, ona görə bu qüsurlar meydana gəlib. Məsələn, Siz avtoreferatda bir dənə də mənbə göstərməmişiniz. Dissertasiyanın özündə var, ancaq burada mən onu görmədim. Bu da həmin məsələdən xəbər verir.

Sonra mənim ümumi dərdim odur ki, bizim Azərbaycan dilində yazılan dissertasiyaların sonunda xülasə verilir. O xülasənin ingiliscəsini ingilis dillilər oxumalıdır və bütün dünya bu saat Azərbaycan ədəbiyyatı ilə maraqlanır. Ancaq mən Sizi əmin eləyirəm ki, tam məsuliyyətimlə deyirəm, Rafiq müəllim, bu xülasəni bir ingilis dilli oxuyan kimi onu yana qoyacaq. Çünki xülasə çox zəif tərcümə olunub. Mən bunu ona görə deyirəm ki, bu tək-cə Rafiq müəllimin dissertasiyası ilə bağlı deyil. Teymur müəllim, buna ciddi fikir vermək lazımdır.

Sədr: - Siz həmişə qaldırırsınız bu məsələni.

Qəzənfer Paşayev: - Bu çox yaralı bir məsələdi. Bizim ədəbiyyatımıza xaricilər bu məsələyə görə qiymət verirlər.

Elmi katib: - Qəzənfer müəllim, üzr istəyirəm, təklif eləyin görək neyləmək olar?

Qəzənfer Paşayev: - Mənim təklifim budur ki, bütün dissertasiyaların xülasəsi xüsusi tərcümə mərkəzlərində tərcümə olunmalıdır. Ədəbiyyatşünaslar dillə məşğul olan xüsusi tərcümə mərkəzlərindən o xülasələri gətirməlidirlər. Onda mən elə hesab eləyirəm ki, elmimiz qazanar.

Mən onu deyim ki, müəllif bu dissertasiya işi üzərində 1987-ci ildən məşğul olur və 1993-cü ildən ardıcıl məqalələri çıxıb ki, hər məqalə bir

namizədlik dissertasiyasının mövzudur. Mən bir daha demək istəyirəm: hərtərəfli işlənmiş bir əsərdir. Elmira xanım, düz deyirsiniz, poema bütün dünyada çox sevilən bir janrdır, bizdə də belədir. Belə bir söz var ki, çörəyi ver çörəkçiye, birini də üstəlik. Bu gün poema haqqında o adam yazıb ki, onu bilir. Özü yazır, özü yaradır.

Mən Sizi təbrik eləyirəm, Rafiq müəllim! Güman edirəm ki, əsərinizə hamı səs verəcək. Çünki aktual mövzudu, gözəl mövzudu, özü də hərtərəfli işlənib.

Sədr: - Çox sağ olun, Qəzənfər müəllim. Çıxış üçün fil.e.d. Tahirə Məmməd söz istəyir.

Fil.e.d. Tahirə Məmməd: - Avtoreferatı mən də oxumuşam. Burada çıxış eləyənlərin hamısının sözündən ümumi bir qənaət hasil oldu ki, dissertasiyanın məziyyəti XX əsr Azərbaycan poeması haqqında dolğun məlumat yaratmasındadır. Yəni bunu bir monoqrafiya kimi, dissertasiya kimi istənilən bir şəxs oxuyanda XX əsr Azərbaycan poemasının hansı yollardan keçməsi, əsas müəlliflərinin kimliyi ona aydın olar. Doğrudan da, əsərdə Azərbaycan ədəbiyyatının ifadə zənginlikləri, dil, ifadə xüsusiyyətləri, bədii gözəlliyi, sənətkarlıq xüsusiyyətləri poemalar əsasında çox gözəl ifadə olunmuşdur. Çıxış edənlərin dissertasiya haqqında dedikləri müsbət fikirlərə mən də qoşuluram və bir məqam üzərində dayanmaq istəyirəm. Çıxış eləyənlər bəzən elə təkliflər irəli sürdülər ki, bunlar həyata keçirilsə, dissertasiyanı öz indeksindən uzaqlaşdırardı. Dissertant özü də qeyd edir ki, əsas məqsəd nəzərdə tutduğu tədqiqat predmetini – Azərbaycan poemalarını nəzəri aspektdə araşdırmaqdır və elə o normativ poetika əsasında da nəzəri aspektdə araşdırılıb. Bundan artıq nəzəri problemlərin tələb olunması, janrın özünün nəzəri cəhətlərinə çox varmaq dissertasiyanı ədəbiyyat tarixi indeksindən ədəbiyyat nəzəriyyəsi indeksinə uzaqlaşdırardı. Mənə elə gəlir ki, normativ poetika istiqamətində bu cürə tədqiqat ədəbiyyat tarixi indeksi üçün yetərlidir. Bundan artıq nəzəriyyəyə meyl işin indeksinə xələl gətirə bilərdi.

Mən yenə də deyirəm, söylənilən müsbət keyfiyyətlərin hamısı ilə razılaşıram. Amma mən də bir iradəmi bildirmək istəyirəm Rafiq müəllimin dissertasiyası, daha doğrusu, avtoreferatı haqqında. Bəzi ifadələrin işlənməsində bir az qeyri dəqiqlik var. Bu mənim Rafiq müəllimin dissertasiyasına yox, eyni zamanda Dissertasiya Şurasının üzvlərinə də olan münasibətimdi ki, biz dissertasiyaları ekspert kimi nəzərdən keçiririk. Mənə elə gəlir ki, əsəri qəbul eləyən ekspert bunun məsuliyyətini daşımaldır. Bizə qədər əsər çox ekspertizadan keçib, ancaq bu bizim, müdafiə şurası üzvlərinin məsuliyyətini azaltmamalıdır. Avtoreferatın 5-ci səhifəsində Rafiq müəllim yazır ki, poemanın inkişaf tarixini həm sosioloji, həm də nəzəri aspektdə öyrənmək tədqiqatçının qarşısında

duran başlıca vəzifədir. Mənə elə gəlir ki, burada "ədəbi-nəzəri" sözü getməlidir, həm sosioloji, həm də ədəbi-nəzəri baxımdan.

Rafiq müəllimin dissertasiyasını ümumiyyətlə ədəbiyyatşünaslıq elmimizin faydalı işi hesab edəyirəm və onun müdafiəsinə tərəfdaram, səs verəcəm və Sizi də səs verməyə çağırıram. Sağ olun!

Sədr: - Sağ olun, Tahirə xanım. Şura üzvlərindən daha kim çıxış etmək istəyir? Buyurun, Tərlan müəllim.

File.d. Tərlan Quliyev: Adətən mən dissertasiyanı, əsəri oxuyanda ilk öncə sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə baxıram, ondan sonra qayıdıb birinci, ikinci fəslə oxuyuram. Sənətkarlıq xüsusiyyətləri isə adətən axırıncı fəsillərdə öz əksini tapır. Bu dəfə də mən belə elədim. Avtoreferatı əlimə alanda arxadan oxumağa başladım və ilk növbədə əsər mənim çox xoşuma gəldi ki, iddiaçı tədqiq etdiyi dövrün bütün poemalarını vəzn baxımından təhlil edəyib və qoymayıb ki, Azərbaycan poemalarının vəzn baxımından bir nöqtəsi də, məsələsi də tədqiqatdan kənarda qalsın. 5 hecalı şeirlərdən tutmuş 16 hecalı şeirlərə qədər hamısını təhlil edəyib ətraflı. Əsər məni çox təmin elədi və mənə elə gəlir ki, bu, dissertasiyanın əsas uğurlarından biridir. Bundan əlavə orada xüsusi bir bölmə var ki, əruz vəznli poeziyaya, əruz vəznində yazılmış poemalara müraciət olunub və bu da mənim çox xoşuma gəldi. Eyni zamanda mən ilk dəfə elmi ədəbiyyatda görəəm ki, ərəb təfəllülərindən başqa, "əkrəmi"lərdən, təfəllülərin Azərbaycan variantından da eyni zamanda istifadə olunub. Bunların hamısı təbii ki, dissertasiyanın məziyyətlərini artıran cəhətlərdəndi və əsərin uğurundan xəbər verir. Bu baxımdan mən, həqiqətən də, dissertasiyanı uğurlu iş hesab edirəm və inanıram ki, hamımız ona səs verəcəyik.

Sədr: - Sağ olun, Tərlan müəllim! Mənə elə gəlir ki... Yox, buyurun...

File.d. Zaman Əsgərli: - Hörmətli alimlər, mən də Rafiq müəllimi çoxdan tanıyıram. Rafiq müəllim olduqca mədəni, mərifətli, eyni zamanda istedadlı bir yoldaşdı. Mən onu ən çox bir şair kimi tanıyıram. Burada isə daha çox Rafiq müəllimin elmi fəaliyyəti haqqında söhbət getdi. Amma mən demək istəyirəm ki, Rafiq müəllim gözəl şairdi və bayaq kimsə dedi ki, alim Bəxtiyar şair Bəxtiyar yerə vura bilər. Burada həmin sözü təzədən təkrar edəyirəm. Rafiq 10 dissertasiya da yazsa, 15 dissertasiya da yazsa, mən onu birinci növbədə şair kimi tanıyıram və bundan sonra da şair kimi tanıyacam.

Bu işin məziyyətləri haqqında yoldaşlar çox danışdılar. Mənə də belə gəlir ki, bu mövzu aktual mövzudu, müasir səviyyədə yazılıb. Bunların hamısına inanıram.

Burada məni bir məsələ maraqlandırır. Dissertasiyanın adı belədi: "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri". Poemanın

sənətkarlıq xüsusiyyətləri ifadəsinin özü, fikrimcə, düzgün deyil. Mən bu qüsuru Rafiq qarşı demirəm. Fikrimcə, sənətkarlıq birbaşa şəxsiyyətlə bağlıdır.

Mən də başqa yoldaşlar kimi Rafiq müəllimə uğurlar arzulayıram və güman edirəm ki, onun əsəri həm burdakı, həm də yuxarıda oturan yoldaşlar tərəfindən layiqincə dəyərləndiriləcək.

Replika: - Əgər desəydik ki, XX əsr Azərbaycan poemasında sənətkarlıq məsələləri, bu necə olardı?

Zaman Əsgəri: - Əlbəttə, olardı. Yox, mən bunda heç kəsi günahlandırmaq istəmirəm. Yenə o sözün üstünə gəlirəm ki, Rafiq müəllimin zəhmətinə, Rafiq müəllimin çalışqanlığına, daxili məsuliyyətinə filologiya elmləri doktoru adını vermək mümkündür və bu lazımdır. Mən indidən onu təbrik eləyirəm.

Sədr: - Çox sağ olun, təşəkkür eləyirik. Elmi şura üzvlərinin ürəkləri doludu, hələ boşalmayıb. Filologiya elmləri doktoru Alxan Məmmədov söz istəyir.

Fil.e.d. Alxan Məmmədov: - Rafiq müəllimin işinin məziyyətlərindən çox danışdılar, ona görə də mən o barədə danışmayacam. Həm də AAK-a icazə üçün göndəriləndə əsərin rəyçilərindən biri də mən idim və o zaman öz sözlərimi demişəm. Burada mən birçə məsələdən danışmaq istəyirəm. Müdafiə eləyənin həm də şəxsiyyətini nəzərə almaq əsas cəhətlərdəndi. Rafiq müəllimin həm işində, həm şairliyində, həm də elmi yaradıcılığında birinci növbədə nəzərə çarpan onun səmimiyyəti idi. Rafiq müəllim çox səmimi və həssas adamdır. O həssaslıq da onun təbiətindən və şairliyindən irəli gəlir. Bir məsələ də var. Bir var elmi işi yazasan və onun təbliğatını, tətbiqini başqa mütəxəssislərin öhdəsinə buraxasan. Rafiq müəllim həm də tətbiq eləyəndi. Yeni, o yazmaqla bərabər, həm də dərs deyir, tədrislə məşğuldur, eləcə də mətbuatda ədəbiyyatımızı təbliğ eləyir.

Bir cəhəti də nəzərə çatırmaq istəyirəm. Kamran müəllim Rafiq müəllimin ədəbiyyatşünaslıq əsərlərində şairanəlik, obrazlılıq gördü. Nəinki onun ədəbiyyatşünaslıq əsərlərində, onun bütün yaradıcılığında elmlə poeziyanın qovuşduğu özünü göstərir. Hətta ismin hallarını, qrammatik terminləri də o, şeirə gətirib. Rafiq müəllim uşaqlar üçün ayrıca çıxan "Söz çəmənisi" kitabında isim nədi, sifət nədi, şeirlə izah eləyib, bütün nitq hissələrini, cümlə üzvlərini şeirlə izah eləyib. Yeni Rafiq müəllim elmlə publisistikası, elmlə poeziyanı birləşdirən bir mütəxəssisdirdi.

Mən eyni zamanda onun çox zəhmətkeşliyini qeyd etmək istəyirəm. Dedilər ki, filan şeyi niyə belə eləməmişən, filan şeyi niyə nəzərə almamışsən? AAK-ın qoyduğu prosedur tələblərin yerinə yetirilməsində bunun vaxtı çox uzandı. Hətta Rafiq müəllim hansı məqalələri ki, AAK-ın

sonradan tövsiyə etdiyi jurnallarda çap etdirməmişdi, məcbur oldu ki, məqalələrin əksəriyyətini təzədən başqa formada işləyib başqa orqanlarda çap elətdirsin.

Bayaq iddiaçının çıxışında bir az bədbinlik notları səsləndi. Bütün bunlar o əziyyətdən, yorğunluqdan irəli gəlir. Mənə elə gəlir ki, bu zəhmətkeşliyin, bu iradənin yiyəsi bədbin olmamalıdı. Mən Rafiq müəllimə uğurlar arzulayıram. Özüm səs verəcəm, elmi şuranın üzvlərini də ona iddiasında olduğu adı almaq üçün səs verməyə çağırıram.

Sədr: - Elmi şura üzvləri kifayət qədər ürəklərini boşaltılar. Qonaqlara söz vermək istəyirəm.

SDU-nun tarix fakültəsinin dekanı, tarix elmləri doktoru Adil Baxşəliyev: - Mən Rafiq müəllimin əsəri haqqında geniş danışmayacam, çünki filoloq deyiləm, tarixçiyəm. Rafiq müəllim bu əsəri ilə bizim gələcək, gənc tədqiqatçılar üçün çox böyük baza yaradıb. Gənc tədqiqatçılar Rafiq müəllimin əsərlərindən lazım olduqca faydalanacaqlar. Bu bir. Bir də Rafiq müəllimin bu əsərindən bütün ali məktəblərdə, təhsil müəssisələrində, elm ocaqlarında dəyərli bir mənbə kimi, yaxşı bir vəsait kimi istifadə olunacaq. Rafiq müəllimin işinin dəyərinə gəldikdə isə o, XX əsr Azərbaycan poemasının istər lirik, istər epik, istərsə də dramatik xüsusiyyətlərinin dərinliklərinə qədər getmiş, dərinliklərinə qədər bas vurmağa çalışmış və müəyyən mənada da buna nail olmuşdur. XX əsr Azərbaycan poemalarında bizim Azərbaycan xalqının milli varlığının, həyat tərzinin, məişətinin hansı sənətkarlıqla üzə çıxarılması araşdırılması vacib məsələdir. Bax, bu onun əsərinin çox müsbət tərəflərindəndi və özü də qarşısına qoyduğu əsas məqsəddi. Bu mənada mən Rafiq müəllimin əsərlərini bir tarixçi kimi yüksək qiymətləndirirəm. Rafiq müəllim bu əsəri işləyərkən çox zəhmət çəkib. Mən Rafiq müəllimlə bir müəssisədə işlədiyimə görə onun bu işi yazanda hansı əziyyətlərə qatlaşmasının şahidiyəm. Uzun illərin gərgin axtarırlarının nəticəsidir bu əsər və Rafiq müəllim bu əsəri yazmaqla ədəbiyyatşünaslıq elmi qarşısında mövcud olan boşluğu doldurmağa çalışmışdır.

Məndən əvvəl danışanların əsər haqqında söylədikləri müsbət fikirlərlə mən də şərikəm. Rafiq müəllim həm publisistdi, həm şairdi, həm də onunla bərabər bir pedaqoqdu. Və mənə elə gəlir ki, bir tərəfdən də onu bu əsəri yazmağa məcbur edən şərt onun pedaqoqluğudur. Rafiq müəllim ömrünün hansı yaşında müdafiə eləyir eləsin, bunun fərqi yoxdur. Rafiq müəllim Azərbaycan ədəbiyyatşünaslıq elmi üçün sanballı bir əsər yaradıbdır. Və bu əsər məndən əvvəl danışanların dediyi kimi bizim ədəbiyyatımızın tarixində, ədəbiyyat nəzəriyyəsi tarixində böyük bir əsərdir.

Rafiq müəllim, mən Sizi təbrik eləyirəm. Sumqayıt Dövlət Universitetinin rektorluğu adından Sizə bu işdə uğurlar arzulayıram. Və rektorluğun adından Bəkir müəllimə, Teymur müəllimə, elmi şuranın bütün üzvlərinə minnətdarlığımı bildirirəm ki, bu ağır işdə, belə bir şərəfli işin öhdəsindən gəlməkdə bizim iş yoldaşımıza kömək olub. Sağ olun!

Sədr: - Növbəti çıxışçı. Xahiş eləyirəm özünüzü təqdim eləyin.

Sumqayıt Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinin dekani, filologiya elmləri namizədi, dosent Aslan Bayramov: - Hörmətli sədr, hörmətli şura üzvləri! Doğrudan da, bu qayğılı günlərdə, burada bir neçə saat oturmusunuz. Rafiq müəllimin dissertasiyasının müzakirəsində iştirak etdiyinizə görə mən də sizə öz minnətdarlığımı bildirirəm. Doğrudan da, bu çox aktual mövzudu, çox böyük mövzudu. Yaxşı ki, elə Rafiq müəllim bunu toplayıb bir yerə gətirə bilibdi. Bizim gözümlərimizin qarşısında əsəri işləyib neçə ildə, biz bunu görmüşük. Rafiq müəllimin işləri çoxdu. Bir şeyi də qeyd etməliyəm ki, Sumqayıt Dövlət Universiteti təsis olunandan, yəni 2000-ci ildən bəri Rafiq müəllim orada dərs deyir. Ədəbiyyatşünaslığa giriş, ədəbiyyat nəzəriyyəsi, müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid, uşaq ədəbiyyatı fənlərindən həm bakalavr, həm də magistr pilləsində dərs deyir. Eyni zamanda həm də məsul bir vəzifədə çalışır, böyük işlər görür. Adil müəllim demişkən, onun əsəri çox gözəl bir mənbədi. Bakalavrlar, magistrlər, təzə bu işlə məşğul olanlar yəqin ki, bu əsərdən faydalanacaqlar. Mən də sizin hamınıza minnətdaram. İnanıram ki, Rafiq müəllim elmlər doktoru adına layiqdi, ona səs verəcəksiniz.

Sədr: - Çox sağ olun! Əlbəttə, mən öz ustadıma, professor Əmirxan Xəlilova çıxış təklif etməyə bilmərəm.

Fil.e.d., professor Əmirxan Xəlilov: - Rafiqin dissertasiyasını dərinləndirib oxumadıqıma görə söz almadım. Amma bir halda ki, hörmətli Teymur müəllim mənə söz verdi, bir-iki kəlmə danışaram. Rafiq Yusifoğlunu mən bir şair kimi çoxdan tanıyıram. Ən çox nəzəri cəlb edən insanlığıdı, həssaslığıdı, nəzakəti. Hər hansı gəncliyə nümunə ola biləcək xüsusiyyətləri ilə seçilir. Alimliyi, şairliyi öz yerində, mən gözəl müəllimliyinə görə onu yüksək qiymətləndirirəm. Sumqayıt Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsində 100 tələbənin qarşısında, ya üç, ya dörd qrupun qarşısında çıxış etmək, mühazirə oxumaq çətin işdi. Mən tələbələrle çox yaxınam və görərdim ki, hamısı Rafiq Yusifoğlunun bütün mühazirələrinə çox diqqətlə qulaq asırlar və onu sevirlər.

Replika: - Hətta ona şeirlər də həsr eləyirlər.

Əmirxan Xəlilov: - Bəli, bunlar da var. Amma müəllimin özünü sevdirməsi, tələbənin rəğbətini qazanması əsas şərti. Ən başlıca bir xüsusiyyəti var ki, müəllim çoxdu, amma Rafiq müəllim çox saf

müəllimdi, çox təmiz müəllimdi. Ona heç bir şeylə məcbur eləmək olmaz ki, qüsurlara yol versin. Mümkün deyil. Böyük şəxsiyyətdi, heysiyyəti var, onu heç nə ilə doğru yoldan çıxarmaq olmaz.

Mən elmi şüaranın üzvlərinə minnətdarlığımı bildirirəm ki, onu yüksək qiymətləndirirlər. Avtoreferat haqqında mən də rəy yazmışam, gözəl əsərdi. Bir dissertasiyada XX əsr poemalarını təhlil eləmək, əlbəttə, çətindi. Yığcam bir dövrü əhatə edəcək əsər yazmaq daha asandı, daha yaxşıdı, nəinki bir neçə gənc tədqiqatçının gələcəkdə əlindən ixtiyarını almaq. Buna baxmayaraq, bu qədər dövrü əhatə edəsən, özü də bunda beş-üç para nöqsan tapa bilələr. Opponentlər də, Cəlal müəllim də, Vaqif müəllim də, Kamran müəllim də gözəl çıxış elədilər, amma elə bir ciddi nöqsan demədilər ki, bizim nəzərimizdə nöqsan gəlmiş olsun Rafiq müəllimin işinə.

Mən təbrik eləyirəm Rafiq müəllimi. Ən yaxşı, gözəl müəllim olmağına görə, tələbələrin hüsn-rəğbətini qazandığına görə. Hər yerdə barmaqla göstəriləcək beş-üç müəllim varsa, biri də Rafiq müəllimdi. Sağ olun!

Sədr: - Çox sağ olun, Əmirxan müəllim! Məncə, müzakirəyə yekun vurmaq olar. Bir-iki kəlmə də mən demək istəyirəm. Əlbəttə, müzakirə çox səmərəli və geniş keçdi. Bu cür müzakirə sədarətin işini xeyli asanlaşdırır. Yeni dissertasiya haqqında elə bir tərif, elə bir tənqid qalmadı ki, deməsinlər. Əsərin yüksək qiymətini verdilər, müəllifin ləyaqətini təsdiq elədilər. Amma mənə belə gəlir ki, biz belə bir faktla barışmalı olacağıq ki, doğrudan da, alim-şair üslubu da deyəsən formalaşır bizim ədəbiyyatşünaslığımızda və bunu biz qəbul eləməli olacağıq. Nə qədər Vaqif müəllim ona qarşı sinə gərsə də, görünür barışmalı olacağıq bu həqiqətlə.

Replika: - Görək ardı gəlirmi?

Sədr: - Burada çox doğru dedilər ki, dissertasiyanın məziyyətləri onun təbiətindən irəli gəlir. Rafiq Yusifoğlu, doğrudan da, çox zəhmət-keş, əziyyət çəkməyi sevən və bu ağır işin öhdəsindən gəlməyi bacaran bir adamdı. Mən bəlkə də bir qərinə olar ki, Rafiq müəllimi tanıyıram. Biz bir yerdə aspirant olmuşuq, bir yerdə kitabxanada küllüng çalmışıq və mən onun nə qədər ciddi bir adam, ciddi bir tədqiqatçı olduğunu çox gözəl bilirəm.

Amma gəlin onu da etiraf eləyək ki, bu mərhələnin, məhz bu mərhələnin ən gözəl əsərlərindən birini biz müzakirə elədik. Ona görə mən bu mərhələ deyirəm ki, artıq dünya elmi elə bir səviyyəyə çatır ki, bizim istər alim-şair, istər alim-akademik üslubu artıq tələblərə cavab verə bilmir. Məsələn, dahi Azərbaycan alimi Lütvizadənin nəzəriyyəsinə görə artıq bayaq Rafiq müəllimin dediyi kimi ədəbiyyatşünaslıq elmi subyektiv fikirlərdən, subyektiv mühakimələrdən ibarət deyil, o da bir dəqiq elmdi.

Bunu sübut eləyir Lütvizadə nəzəriyyəsi. Yeni nəzəriyyələr meydana gəlib ki, bütün bunlar ədəbiyyatşünaslıq elminin də yanından keçə bilməz. Ədəbiyyatşünaslıq elmi mütləq bunlara reaksiya verməli, bunlara qoşulmalı, informasiya əsrinin tələblərinə cavab verməlidir. Amma bu gələcəyin işidir. Yeni nəsil yetişir. Və bu mərhələdə biz, doğrudan da, çox gözəl bir əsər müzakirə elədik və hamı bir ağızdan təsdiq etdi ki, Rafiq müəllim tələb etdiyi, iddia etdiyi elmi dərəcəyə layiqdir. Mən də elmi şura üzvlərini səsverməyə çağırıram.

Çox sağ olun! Son söz üçün söz iddiaçıya verilir.

R.Y.Əliyev: - Dissertasiyanın çox ətraflı müzakirəsi üçün möhtərəm sədr, Sizə, bütün elmi şura üzvlərinə, hörmətli opponentlərim professor Cəlal Abdullayevə, professor Vəqif Arzumanlıya, filologiya elmləri doktoru Kamran Əliyevə, müzakirədə iştirak edən elmi şura üzvlərinə, qonaqlara, əsərimə rəy göndərən ədəbiyyatşünas alimlərimizin hamısına dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Bir yaradıcı adam kimi sizin hamınızın irad və təkliflərinizə diqqətlə, həssaslıqla yanaşmağa, gələcək tədqiqatlarımda bunların hamısını nəzərə almağa çalışacağam.

Sədr: - Çox sağ olun. İndi hesablama komissiyası öz işinə başlaya bilər. Xahiş eləyirəm zalı tərk eləyəsiz.

Fasilə

Fasilədən sonra

Sədr: Dissertasiya Şurasının iclasını davam etdiririk. Söz hesablayıcı komissiyanın sədri, fil.e.d., pof. Qəzənfər Paşayevə verilir.

Qəzənfər Paşayev: Hörmətli şura üzvləri! Dissertasiya Şurasının tərkibi 19 nəfərdən ibarətdir. İclasda 18 nəfər şura üzvü, o cümlədən müzakirə olunan dissertasiyanın profili üzrə 8 nəfər filologiya elmləri doktoru iştirak etmişdir.

Paylanmış bülletenlərin sayı – 18. Paylanmamış bülletenlərin sayı – 1. Qutudan çıxan bülletenlərin sayı – 18. Səs verilmişdir: Lehinə – 18, əleyhinə – yoxdur, bitərəf qalan – yoxdur.

Sədr: - Təklif var ki, hesablayıcı komissiyanın protokolu təsdiq olunsun. Etiraz edən yoxdur? Yoxdur (Təsdiq olunur).

Hörmətli Şura üzvləri! Yekun rəy barədə nə kimi təklif var?

Yerdən: - Əsasən qəbul olunsun.

Sədr: - Təklif var ki, yekun rəy göstərilən qeydlər nəzərə alınmaqla qəbul olunsun. Etiraz edən yoxdur ki? Yoxdur.

Dissertasiya Şurası aşağıdakı yekun rəyi qəbul edir:

"Dissertasiya Şurası Rafiq Yusif oğlu Əliyevin doktorluq dissertasiyasının açıq müdafiəsi zamanı rəsmi opponentlərin, aparıcı müəssisənin, ayrı-ayrı ədəbiyyatşünas alimlərin dissertasiya və onun avtoreferatı

haqqında rəylərini, müzakirədə iştirak etən mütəxəssislərin çıxışlarını nəzərə alaraq aşağıdakı nəticəyə gəlmişdir:

Dissertasiya mövzusunun aktuallığı, öz mükəmməl elmi strukturu ilə seçilən, ədəbiyyatşünaslıq elmimizin müasir tələblərinə cavab verən, janrın əhatəli elmi mənzərəsini yaradan sanballı, əhatəli bir tədqiqat işidir. Əsərdə keşməkeşli bir tarixi mərhələdə yaranan Azərbaycan poemalarının mövzu və problematikası, onların sənətkarlıq xüsusiyyətləri dövrün tələbləri baxımından araşdırılmış, janrın məziyyət və nöqsanlarını elmi-nəzəri meyarlarla müəyyənləşdirmək cəhdi göstərilmişdir.

Tədqiqatın obyektı XX yüzillikdə yaranan Azərbaycan poemalarıdır. Əlbəttə, ədəbiyyatımızın bu aparıcı janrı həmişə tənqid və ədəbiyyatşünaslığın diqqət mərkəzində olmuşdur. Lakin sovet dövründə yazılan poemalar sosialist ideologiyası baxımından tədqiq edilmişdir. Rəngarəng məziyyət və nöqsanlara, müxtəlif bədii quruluşa malik Azərbaycan poemalarını küll halında, ümumsovet ədəbiyyatı kontekstində, özü də müasir dövrün tələbləri baxımından araşdırmağa ilk dəfədir ki, təşəbbüs göstərilir. Əsərin elmi yeniliyi də məhz buradan qaynaqlanır. Azərbaycan poemalarının nəzəri problemlər istiqamətində sistemli araşdırmaya cəlb edilməsi də ədəbiyyatşünaslıq elmimizdə yeni hadisədir.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının milli ideologiyası, yeni əxlaq meyarları, dünya ədəbiyyatşünaslığının tarixi-metodoloji və tipoloji ənənələri tədqiqatın nəzəri və metodoloji əsaslarını təşkil edir.

Tədqiqatın elmi-praktik əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, əsərdə ilk dəfə ədəbiyyat tariximizi yeni istiqamətdə araşdırmaq prinsipləri müəyyənləşdirilmişdir. Dissertasiyadan tədqiqatçılar, müəllimlər, tələbələr nəzəri və tarixi faktlarla zəngin bir mənbə kimi istifadə edə bilərlər.

Dissertasiyanın quruluşu janrın bir əsrlik mənzərəsi haqqında dolğun elmi təsəvvür yaradır. Əsərin girişində mövzunun aktuallığı, işlənmə dərəcəsi, tədqiqatın məqsəd və vəzifələri, elmi yeniliyi, metodoloji əsasları düzgün elmi istiqamətdə şərh olunur. Dörd fəsildən ibarət bu dissertasiyada poemanın strukturu, süjet və kompozisiyası, janr xüsusiyyətləri, inkişaf meyilləri, tipləri, zaman və qəhrəman problemi, mühüm bədii sənətkarlıq komponentləri: portret, peyzaj, bədii detal, bədii təsvir və ifadə vasitələri, vəzn və qafiye sistemi kimi çox mühüm problemlər tədqiqatın əhatəliliyindən, onun elmi istiqamətindən xəbər verir. Dissertantın bütün sənətkarlıq məsələlərinə kompleks şəkildə yanaşması, təhlilləri tipoloji planda, müqayisəli-tarixi aspektdə aparması tədqiqat işinin dəyərini artırır, janrın sənətkarlıq xüsusiyyətləri haqqında dolğun təsəvvür yaradır.

Müəllifin təkcə müxtəlif strukturlu, rəngarəng mündəricəli bədii əsərlərə deyil, poema janrı haqqında çoxsaylı diskussiya və müzakirə

materiallarına, tədqiqat əsərlərinə, kitablara, məqalə və resenziyalara istinad etməsi onun tədqiqat işinin elmi dəyərini artırır və əhatə dairəsinin genişliyindən xəbər verir.

İddiəçinin təhlillər zamanı irəli sürdüyü fikir və mülahizələr, gəlidi elmi qənaətlər ədəbi faktlar, eləcə də janr haqqında yazılan tədqiqat əsərləri əsasında formalaşdığı üçün inandırıcıdır, obyektiv təsir bağışlayır.

İddiəçinin dissertasiya mövzusunda çap etdirdiyi monoqrafiya, kitab və məqalələr əsərin mərkəzində qoyulan problemləri əsaslı şəkildə əhatə edir.

Rafiq Yusif oğlu Əliyevin filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün 10.01.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisası üzrə təqdim etdiyi "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda tədqiqat işi Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının tələblərinə tam cavab verir və onun müəllifi filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa layiqdir."

Beləliklə, müdafiə materialları və gizli səsvermənin nəticələrinə (lehinə – 18, əleyhinə – yoxdur, etibarsız bülleten – yoxdur) əsasən AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu nəzdində D 01.131 Dissertasiya Şurası qərara alır:

- Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda yazdığı tədqiqat işi 10.01.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisası üzrə doktorluq dissertasiyaları haqqında qoyulan tələblərə cavab verir.

- Rafiq Yusif oğlu Əliyevə filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası qarşısında vəsatət qaldırılsın.

Dissertasiya Şurası sədrinin müavini,
filologiya elmləri doktoru:
Dissertasiya Şurasının elmi katibi,
filologiya elmləri namizədi:

T.H.Kərimov

İ.Y.Həmidov

DISSERTASIYA HAQQINDA RƏYLƏR

Respublika ədəbi ictimaiyyətinin yaxşı tanıdığı Rafiq Yusifoğlu bizim Nizami adına Ədəbiyyat institutunun yetişdirmələrindəndir. O, bu institutun aspirantı olmuş, böyük uğurla namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir. Bundan sonra da Rafiq müəllim institumuzla əlaqəni kəsməmiş, doktorluq dissertasiyasını yazıb tamamlamışdır. Dissertasiyanın əsas məzmununu özündə əks etdirən "Azərbaycan poeziyası: axtarışlar,

perspektivlər" (Bakı, Elm, 1998) adlı sanballı monoqrafiya professor Yaşar Qarayevin redaktorluğu ilə nəşr olunmuş və ədəbi-elmi ictimaiyyətin rəğbətini qazanmışdır. Bundan sonra da R.Yusifoğlu dissertasiya üzərində işini qurtarmamış, uzun axtarışlardan sonra tamamilə yeni strukturlu bir əsər ortaya qoymuşdur. Dissertasiyanı oxuyanda XX əsr Azərbaycan poemasının elmi-nəzəri mənzərəsi gözümüzün qarşısında canlanır ki, bu, əsərin başlıca məziyyəti kimi yadda qalır. Əlbəttə, bir dissertasiyada XX əsrdə yaranmış müxtəlif mündəricəli və rəngarəng bədii struktura malik əsərlərin hamısını ətraflı təhlil etmək imkan xaricindədir. Lakin R.Yusifoğlu bacarıqlı ədəbiyyatşünas səriştəsi ilə müxtəlif tipli poemaları müəyyən nəzəri problemlər aspektində qruplaşdırmış, bu yolla əsərlərin əksəriyyətini tədqiqatə cəlb edə bilmiş, onların məziyyət və nöqsanlarını araşdırıb üzə çıxarmağa nail olmuşdur. XX əsr Azərbaycan poemasının ən aparıcı janrlarından biri olan poemanın müasir metodologiya baxımından təhlili tədqiqatçılar üçün cəhətdir.

Dissertasiyada XX əsr poemasının strukturu, süjet və kompozisiyası, bədii sənətkarlıq xüsusiyyətləri, vəzn və qəfiyə sistemi zəngin bədii faktlarla araşdırılmış, folklor süjetləri əsasında yaranan poemalar öz ətraflı bədii təhlilini tapmışdır.

Dissertasiyada folklorla yazılı ədəbiyyatın qarşılıqlı əlaqəsi XX əsrin görkəmli poema yaradıcılarından H.Cavidin, A.Şaiqın, S.Vurğunun, M.Müşfiqin, S.Rüstəmin, R.Rzanın, M.Rahimin, N.Xəzrinin, B. Vahabzadənin, M.Arazın və başqalarının poemaları əsasında araşdırılmışdır. Müəllif doğru qənaətə gəlir ki, əfsanəvi mövzularda yazılmış poemalarda belə zamanın nəfəsi vardır. Birbaşa öz sözlərini deyə bilməyənlər, folklor süjetlərindən bir bədii vasitə kimi istifadə etmişlər. Müəllifin bu mülahizələri də şübhə doğurmur ki, şairlər təkcə folklor süjetlərindən istifadə etməklə kifayətlənməmiş, onların xalq təfəkkür tərzini və yığılmış fərdi poetik üslubları da folklor çeşməsinə qidalanmışdır. XX əsr Azərbaycan şairlərinin başqa mövzulu poemalarında da folklor ab-havası duyulmaqdadır. Bu sənətkarlar yeri gəldikcə xalq ifadələrindən, atalar sözü və məsəllərdən istifadə etməklə öz əsərlərindəki koloriti artırmağa nail olmuşlar.

Rəfiq Yusifoğlu çox zəhmətkeş bir qələm əhlidir. Son illərdə onun bir neçə şeir kitabı ilə bərabər "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" dərsliyinin nəşr olunub tələbələrin istifadəsinə verilməsi və "Uşaq ədəbiyyatı" adlı yeni dərsliyini çapa hazırlaması müəllifin zəhmətkeşliyi haqqında az söz demir.

Mənə elə gəlir ki, Əliyev Rəfiq Yusif oğlunun "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı dissertasiyasını müdafiə üçün elmi şuraya təqdim etmək olar.

**Məhərrəm Qasımlı,
filologiya elmləri doktoru.
22. 02. 2002**

Tanınmış ədəbiyyatşünas, şair Rafiq Yusifoğlu bizim Ədəbiyyat İnstitutunun yetişdirməsidir. O, institutumuzun aspirantı olmuş, 1984-cü ildə "Azərbaycan poemasının inkişaf problemləri (1956-1965)" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir. Bundan sonra Rafiq müəllim uzun müddət elmi araşdırmalar aparmış, "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyasını yazıb tamamlamışdır. Əsərin "Azərbaycan poeması: axtarışlar, perspektivlər" (Bakı, Elm, 1998) adlı monoqrafiya variantı müzakirə olunmuş, müəllifin uzunmüddətli elmi axtarışları yüksək qiymətləndirilmiş, lakin bununla bərabər, müəllifə dəyərli elmi məsləhətlər verilmişdir. Bundan sonra R.Yusifoğlu göstərilən iradları nəzərə almaqla əsər üzürdə yenidən işləmiş və XX əsr Azərbaycan poemasının dolğun elmi mənzərəsini verən bir dəyərli tədqiqat yaranmışdır.

Dissertasiya dörd fəsilədən ibarətdir. Hər fəsin daxilində başlıca problemi açmağa xidmət edən yardımçı problemlərə də yer ayrılması tədqiqatçıdır. Məsələn, "Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası" adlanan birinci fəsilə janrın inkişaf meyillərindən, onun məzmun və formasında əmələ gələn yeniliklərdən söhbət açılır, poemanın tipləri müəyyənləşdirilir, bədii əsərin strukturunda mühüm yer tutan süjet və kompozisiya məsələləri zəngin ədəbi faktlar əsasında şərh olunur. Bütün bunlar janrın strukturu, onun bədii quruluşu, eləcə də poemanın tipləri haqqında elmi mənzərəni dolğunlaşdırır.

Tədqiqat əsərinin "Zaman və qəhrəman problemi" adlanan ikinci fəsilində XX əsrdə yaranan Azərbaycan poemalarında qəhrəman problemi dövrün, zamanın tələbləri baxımından araşdırılır. Ədəbi faktlar əsasında ənənə və novatorluğun mahiyyəti, onların qarşılıqlı dialektikası, bədii əsərin strukturunda müəllif şəxsiyyətinin rolu məsələləri elmi şəkildə şərh olunur. "Qələmə vurulmuş qandal, yaxud keçmişin ibrət dərsləri", "Qəhrəman həyatda və ədəbiyyatda" bölmələrində ədəbiyyat tariximizin keşməkeşli bir dövrünün məhsulları saf-çürük edilir, qəhrəmanların hərəkət və davranışlarını qiymətləndirərək tarixi şəraitin nəzərə alınmasının vacibliyi xüsusi vurğulanır və müəllif özü də araşdırmalarını bu istiqamətdə aparır.

Dissertasiyanın sənətkarlıq problemlərinə həsr olunmuş üçüncü fəsil də öz elmi-nəzəri səviyyəsi ilə diqqəti cəlb edir. Müəllifin şairliyi bədii təhlillər zamanı onun köməyinə gəlir. XX əsr poemalarındakı müxtəlif bədii missiyaları yerinə yetirən xarakterik sənətkarlıq komponentlərinin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin seçilib qruplaşdırılması, sistemə salınması kimi ağır zəhmət tələb edən bir işin öhdəsindən müəllif bacarıqla gəlmiş, poemanın bədii xüsusiyyətləri nəzəri problemlərin

qarşılıqlı dialektikası zəminində araşdırılmışdır. Bütün bunlar əsərin elmi səviyyəsini daha da artıran amilə çevrilmişdir.

Poema janrının poetik əsərlərə məxsus sənətkarlıq prinsipləri istiqamətində öyrənilməsi əsərin nəzəri dəyərini artıran başlıca cəhətlərdən biri kimi yadda qalır. Azərbaycan poemalarında vəzn və qafiye sisteminin öyrənilməsi də ədəbiyyatşünaslıq elmimizdə yeni hadisədir. XX əsr Azərbaycan poemasının yeni milli metodologiya baxımından araşdırılması dissertasiyanın məziyyətlərini təşkil edən amillər sırasındadır.

Rafiq Yusifoğlunun doktorluq dissertasiyası çox aktual bir mövzuya həsr edilmiş, müəllif qarşısına qoyduğu elmi nəticələrə gələ bilmişdir. Monoqrafiya ilə dissertasiya arasında zəmin-asıman fərq vardır. Aydınca görünür ki, tənqidi qeydlərdən sonra müəllif dissertasiyanın üzərində ciddi şəkildə işləmiş, süjet və kompozisiya, vəzn və qafiye sistemi kimi çox mühüm sənətkarlıq problemlərinin şərhinə geniş yer ayırmışdır. Əsərin strukturundakı dəyişiklik elmi aparatın güclənməsinə zəmin yaratmışdır. tədqiqat çox əhatəlidir, elmi mündəricə, eləcə də yazılış baxımından diqqətəlayiqdir. O, doktorluq dissertasiyasının tələblərinə tam cavab verir.

Əsəri oxuyarkən XX əsr poemasının inkişaf yolunun ümumi mənzərəsi, onun tematika və bədii sənətkarlıq, struktur baxımından yeniləşməsi diqqəti cəlb edir. Cəsarətlə demək olar ki, "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı tədqiqat əsəri təkcə onun müəllifinin yox, müasir ədəbiyyatşünaslıq elminin nailiyyətlərindən biri hesab oluna bilər.

Yeri gəlmişkən onu da qeyd edim ki, istedadlı qələm sahibi Rafiq Yusifoğlu çox zəhmətkeş, özünə tələbkər bir alimdir. Mən onun ali məktəblərin filologiya fakültələrinin tələbələri üçün yazdığı "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" adlı monoqrafiyalarının rəyçisi olmuşam. Müəllifin öz elmi araşdırmalarının nəticələrindən bəhrələnməklə yazdığı bu kitabları ədəbi ictimaiyyət marqla qarşılamış, mətbuatda həmin əsərlərin məziyyətlərini açan məqalələr dərc olunmuşdur.

Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı dissertasiyası elmi-nəzəri baxımdan bitkin, sanballı, müasir ədəbiyyatşünaslıq elminin tələblərinə cavab verən bir əsərdir. Onun müəllifi filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa tamamilə layiqdir.

Akif Hüseynov,
filologiya elmləri doktoru, professor.
29.11.2002

Ayrı-ayrı janrların sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, janrın inkişaf yolunun sistemli şəkildə araşdırılması müasir ədəbiyyatşünaslıq elmimizin qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən biridir. Ədəbiyyat tariximizdə geniş yayılan janrlardan birinin poema olması heç kəsə şübhə doğurmur. Elə buna görə də ayrı-ayrı mərhələlərində yaranan poemalara ədəbiyyatşünaslıq elmimiz də heç zaman biganə qalmamış, bir sıra tədqiqat əsərləri yaranmışdır.

XX əsrdə, xüsusən sovet dövründə poema öz inkişafının yeni mərhələsinə qədəm qoymuş, müxtəlif mündəricəli və müxtəlif strukturlu əsərlər yaranmışdır. Bu dövrdə yaşayıb yaradan görkəmli sənətkarların demək olar ki, hamısı qələmlərini bu janrdə sınamış, sasız-hesabsız poemalar yaranmışdır.

Dövr, zaman dəyişdiyi üçün ədəbiyyatımızın sovet dövrünü yeni milli metodologiya və müasir ədəbiyyatşünaslıq elminin, dünya nəzəri fikrinin prinsipləri baxımından yenidən araşdırmaq zərurəti meydana gəlmişdir. Həyatını bədii yaradıcılığa, elmə həsr edən istedadlı şair, ədəbiyyatşünas Əliyev Rafiq Yusif oğlu məhz bu zərurəti ilk hiss edənlərdən olmuş, poemanın bir əsrə yaxın inkişaf yolunu elmi şəkildə araşdırmağa, yaranan əsərlərin məziyyət və nöqsanlarını obyektiv meyarlarla qiymətləndirməyə çalışmışdır. Dissertasiyanı oxuduqca hiss olunur ki, tədqiqatçı əsər üzərində çox işləmiş, yazılan poemaların biri də onun diqqətindən yayınmamışdır. Yaxşı cəhətdir ki, müəllif təkcə poemaları yox, onlar haqqında yazılan məqalələri, tədqiqat əsərlərini də nəzərdən qaçırmamışdır.

Dissertasiyanın mükəmməl strukturu, problemlərin məntiqi ardıcılıqla tədqiqata cəlb edilməsi göstərir ki, müəllif janrın nəzəri problemləri ilə bağlı bütün tədqiqat əsərlərini nəzərdən keçirmiş, onlardan yaradıcı şəkildə bəhrələnməyi bacarmışdır.

"Poemanın strukturu və bədi formanın tipologiyası" adlanan ilk fəsildə janrın inkişaf xüsusiyyətlərindən, onun keçdiyi yoldan söhbət açılır, poemanın rəngarəng tipləri elmi prinsiplər əsasında müəyyənləşdirilir. Poemanın strukturunda, onun kompozisiyasında nəinki süjetin, hətta yardımçı hadisələrin, epizodların, ricasatların, lirik haşiyələrin rolu da xarakterik faktlar əsasında elmi şəkildə müəyyənləşdirilir.

Axtarışların, araşdırmaların poema üçün xarakterik olan elmi-nəzəri problemlər istiqamətində aparılması janrın sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin ümumi mənzərəsini yaratmağa, çoxlu sayda poemanı tədqiqata cəlb etməyə imkan verir. Adi təfərrüatdan, xarakterik detaldan, peyzajdan, portretdən, bədii təsvir vasitələrindən tutmuş kompozisiyaya qədər bütün sənətkarlıq komponentlərinin poemada qarşılıqlı əlaqəsi inandırıcı şəkildə

şərh olunur ki, bütün bunlar müəllifin nəzəri hazırlığından, hadisələri, qəhərəmanların hərəkət və davranışlarını duyub əks etdirmək bacarığından xəbər verir.

Rafiq Yusif oğlu Əliyevin doktorluq dissertasiyasının başlıca məziyyətlərini şərtləndirən amillərdən biri ondan ibarətdir ki, XX əsr poemasına təkcə ədəbiyyatşünas yox, həm də şair baxışı vardır. Əsərin başlıca elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, poema janrının sənətkarlıq xüsusiyyətləri ilk dəfədir ki, problematik şəkildə araşdırılır. Dissertasiya monumental bir tədqiqat əsəridir. Burada böyük və keşməkeşli bir dövrün ədəbi məhsulu olan, müxtəlif bədii üslublarda yazılan əsərlər küll halında tədqiqata cəlb edilir. Rafiq Yusifoğlu əsərləri o dövrün Ümumittifaq nəzəri fikrinə əsaslanaraq araşdırır. Hiss olunur ki, müəllif poema haqqında yazılan nəzəri ədəbiyyatı dərinlən mənimsəmişdir. Rafiq Əliyev bizim ədəbiyyatşünaslarımızın tədqiqatlarından çox, rus mənbələrinə istinad edir, bəzən nəzəri əsərlərin təsirinə düşür. Lakin yaxşı cəhətdir ki, müəllif elmi müddəaları bədii əsərlərə lazımı səviyyədə tətbiq etməyi bacarır.

Azərbaycan poemasında qəhrəman problemi də, bədii sənətkarlıq məsələləri də dissertasiyada öz yüksək elmi şərhini tapmışdır. Poemaların vəzn və qafiye sistemi xarakterik nümunələr əsasında müəyyənləşdirilmişdir.

Rafiq müəllim ədəbiyyatşünaslıq elmimizdə təsadüfi adam deyildir. Son illərdə o daha fəal şəkildə ədəbi prosesi izləyir, mətbuatda problem məqalələrlə çıxış edir. Onun "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Uşaq ədəbiyyatı" dərsləkləri mütəxəssislər, müəllimlər və tələbələr tərəfindən maraqla qarşılanan, təqdir edilən kitablar sırasındadır. Müəllifin "Elm" nəşriyyatı tərəfindən nəşr edilmiş "Xatirə kəcavəsi" kitabında da onun dəyərli məqalələri toplanmışdır. Təvazökar və istedadlı bir qələm sahibi, zəhmətkeş bir ziyalı kimi tanınan Rafiq Yusifoğlunun əsərləri həmişə diqqət mərkəzində olmuş, onun ədəbi-elmi fəaliyyəti ilə bağlı mətbuatda xeyli məqalələr çap edilmişdir. Görkəmli alimlər, şair və yazıçılar Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılıq nümunələrini, onun çap olunan kitablarını həmişə yüksək qiymətləndirmişlər.

Bizə elə gəlir ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyası dəyərli bir tədqiqat əsəridir və onun müəllifi filologiya elmlər doktoru alimlik dərəcəsi almağa tamamilə layiqdir.

**Alxan Məmmədov,
filologiya elmləri doktoru.**

03.12.2002

Ədəbiyyat tariximizdə ən əhəmiyyətli, aparıcı janrlardan birinin poema olması şübhə doğurmur. Klassik ənənələrimiz və dünya ədəbiyyatının qabaqcıl nümunələri əsasında formalaşan Azərbaycan poemaları tədqiqat, elmi araşdırma üçün zəngin material verir. XX əsrdə, xüsusən sovet dövründə poema janrına maraq çox güclü olmuşdur. Hüseyn Cavid, Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm, Mikayıl Müşfiq, Rəsul Rza, Məmməd Rahim kimi tanınmış qələm sahibləri ədəbiyyat tariximizdə əhəmiyyətli yer tutan əsərlər yaratmışlar.

Əsrin ikinci yarısında Ümumittifaq poeziyasının təsiri altında Azərbaycanda da xeyli poema yaranmışdır. B.Vahabzadə, N.Xəzri, Qabil, B.Azəroğlu, Ə.Tudə, Q.Qasımzadə, Ə.Kürçaylı, B.Adil, M.Araz, Ə.Kərim, X.Rza, N.Həsənzadə, Fı.Qoca, F.Sadiq və başqa tanınmış şairlərin yaradıcılığında poema aparıcı janrlardan birinə çevrilmişdir.

Həmin illərdə bu janra maraq çox olduğundan, istər Ümumittifaq, istərsə də Azərbaycan mətbuatında poema ilə bağlı çoxlu diskusiyalar, ədəbi müzakirələr aparılmışdır. Bu dövrdə yaranan poemaların elmi tədqiqata cəlb edilməsi də əhəmiyyətli faktlardır. Lakin dövr, zaman dəyişdiyi üçün ədəbiyyat tariximizi, ayrı-ayrı janrların inkişaf yolunu yeni milli metodologiya baxımından araşdırmaq zərurəti meydana çıxmışdır.

Tədqiqatçı, filologiya elmləri namizədi Rafiq Yusif oğlu Əliyev məhz ədəbiyyatımızın ən aparıcı janrlarından biri olan Azərbaycan poemalarını tədqiqat obyekti seçmişdir. O, ziddiyyətlərlə dolu XX əsrdə yaranan çoxsaylı, müxtəlif bədii siqlətli poemaları küll halında araşdırmağa, janrın uğur və nöqsanlarını müasir ədəbiyyatşünaslıq elminin tələbləri nöqtəyindən nəzərdən müəyyənləşdirməyə çalışmışdır.

Dissertasiyanın tədqiqat obyekti böyük bir dövrü əhatə edir. XX yüzillikdə yaranmış saysız-hesabsız, müxtəlif bədii səviyyəli əsərləri sərf-nəzər etmək, onları bədii struktur, istərsə də tematika baxımından qruplaşdırmaq böyük zəhmət hesabına başa gəlmişdir.

Müəllif poemaları ayrı-ayrı problemlər üzrə tədqiqata cəlb etmiş, təhlillər zamanı tək-cə bədii əsərlərə deyil, onlar haqqında yazılan məqalələrə də istinad etmişdir. Tədqiqatçının yeri gəldikcə bəzi müəlliflərlə polemikaya girməsi, öz fikirlərini bədii faktlara istinadən əsaslandırmağa çalışması təqdirləyicidir. Həm bədii, həm nəzəri ədəbiyyatı mükəmməl bilməsi, həm də analitik düşüncə tərzinin onun təhlillərinin elmiliyini artıran başlıca amilə çevrilmişdir. Müəllifin Azərbaycan poemalarını ümumsovet ədəbiyyatı kontekstində araşdırması da işin uğurunu şərtləndirən amillər sırasındadır.

Dissertasiyanın girişində iş ümumi şəkildə səciyyələndirilmiş, mövzunun tədqiqat obyekti, onun aktuallığı, elmi yeniliyi müasir dissertasiyaya

verilən tələblər nöqteyi-nəzərindən şərh olunmuşdur. Dissertant öz fikirlərini, elmi qənaətlərini əsaslandırarkən saysız-hesabsız poemaların hamısına yox, problemin şərh üçün daha çox material verən əsərlərə istinad etmiş, bədii sənət nümunələrini janr üçün xarakterik olan ayrı-ayrı problemlər istiqamətində araşdırmağa çalışmışdır.

Dissertasiya dörd fəsildən ibarətdir. "Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası" adlanan birinci fəsilə janrın inkişaf meyilləri izlənilir, onun strukturunda əmələ gələn əhəmiyyətli dəyişikliklərdən söhbət açılır. Məllif faktlara əsasən bu qənaətə gəlir ki, XX əsrdə "Poema-müraciət", "Poema-monoloq", "Poema-dialog", "Nəğmələr poeması", "Səyahətlər poeması", "Fraqmentlər poeması", "Xatirələr poeması", "Poema-məktub" və s. tipli əsərlər yaranmışdır. Bütün bunlar janrın strukturunda əhəmiyyətli dəyişikliklərdən xəbər verən maraqlı faktlardır.

İddiaçı daha sonra süjet və onun təkamülündən söhbət açır, folklor, ailə-məişət və sosial münasibətləri əks etdirən süjetlər əsasında yaranan poemalar təhlil olunur. Müəllif bədii əsərin strukturunda ricətlərin və epizodik hadisələrin də poetik missiya daşdığını faktlar əsasında şərh edir.

Dissertasiyanın ikinci fəslə "Zaman və qəhrəman problemi"nə həsr olunmuşdur. Hər dövrün özünəməxsus qəhrəmanları olmasını vurğulayan tədqiqatçı doğru qənaətə gəlir ki, zaman, ictimai mühit bədii əsərin mövzusuna, məzmununa, bədii formasına, qəhrəmanların fəaliyyətinə və mübarizəsinə, onların mənvi dünyasına, xarakterlərinə, psixologiyalarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Müəllif bu qənaətlərini zəngin bədii faktlarla əsaslandırmağa çalışır və əsasən buna nail olur.

Disertasiyanın üçüncü fəslində poema üçün son dərəcə xarakterik olan peyzaj, bədii portret, bədii detal, bədii təsvir və ifadə vasitələri faktlar əsasında elmi şəkildə şərh olunur. Bədii əsərlərdən götürülən nümunələr iddiaçının elmi qənaətlərinin, nəzəri mülahizələrinin doğruluğunu sübuta yetirir.

Dissertasiyanın dördüncü fəslində isə poemaların vəzn və qafiye sistemi elmi araşdırmaya cəlb edilir. Hiss olunur ki, müəllif bu sahədə yazılan elmi əsərlərdən də xəbərdardır. Digər tərəfdən tədqiqatçının şairliyi ayrı-ayrı parçaların bədii təhlilində onun çox köməyinə gəlir. R.Yusifov istər əruz vəzninin ayrı-ayrı bəhrlərində, istərsə də heca vəzninin müxtəlif ölçülərində yazılan poemalara istinadən öz elmi qənaətlərini söyləyir. Belə nəticəyə gəlir ki, XX əsr Azərbaycan poemasında müxtəlif vəznlərdən istifadə bədii forma və üslub çalarları yaratmışdır ki, bu da poemanın ümumi mənzərəsinə bir əlvanlıq gətirmiş, janrın ümumi poetikasını əhəmiyyətli dərəcədə zənginləşdirmişdir.

İddiaçının qafiyə haqqında fikirlərində də maraq doğuran məqamlar az deyil. O, doğru qənətə gəlir ki, vəzn və qafiyə tək-cə ritm, ahəngdarlıq yaratmaq vasitəsi olmamış, həm də məzmunun daha gözəl ifadəsinə, poetik mənənin açılmasına, psixoloji vəziyyətlərin, duyğu və düşüncələrin gücləndirilməsinə zəmin yaratmışdır.

Hiss olunur ki, müəllif bu sahədə olan elmi ədəbiyyatdan da xəbərdardır. Nəticə də çox sıstəli qələmlə yazılmışdır. Hiss olunur ki, müəllifin elmi qənətləri göydəndüşmə deyildir. Bu fikirlər həm zəngin bədii ədəbiyyat nümunələri, həm elmi-tənqidi məqalələr, həm də nəzəri ədəbiyyat zəminində formalaşmışdır.

Hiss olunur ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı əsəri uzunmüddətli gərgin elmi axtarırların nəticəsində araya-ərsəyə gəlmişdir. Ayrı-ayrı fəsillərdə araşdırmaların istiqaməti birlikdə dissertasiyanın ümumi adının məzmununun açılmasına xidmət edir.

Dissertasiyada bəzi nöqsanlı cəhətlər də nəzərə çarpır. Bəzən ədəbiyyat tariximizdə o qədər əhəmiyyət kəsb etməyən poemalar da tədqiqata cəlb olunmuşdur. Fikrimizcə, mətnlərdə apostrofdan istifadə lüzumsuzdur.

Bütün bunlara baxmayaraq Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı elmi işi doktorluq dissertasiyasının tələblərinə cavab verir və onu müdafiəyə buraxmaq olar.

İslam Ağayev,
filologiya elmləri doktoru,
Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun
aparıcı elmi işçisi.

7 iyun 2006

Əgər biz çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı nəzəriyyəsini arı şanı şəklində təsəvvür etsək, bu gün müzakirəyə təqdim olunan dissertasiyanı o şanın bal ilə tam dolmuş bir hücrəsinə bənzətmək olar. Belə ki, poema janrı Şərqdə, xüsusilə də Azərbaycanda qədim köklərə malik olduğundan, bu janrın öyrənilməsi kifayyət qədər ədəbiyyatşünasların diqqətini cəlb etməmişdir. Bunun üçün dissertasiyanın biblioqrafiyasında göstərilən elmi əsərlərin siyahısına nəzər salmaq kifayətdir. Digər tərəfdən, dissertantın özünün də qeyd etdiyi kimi, XX əsrdə yaranmış poemalar haqqında olan araşdırmaları bu gün qənaətbəxş hesab etmək olmaz. Tədqiqatçı öhdəsinə götürdüyü problemin vacibliyini ətraflı şərh edərək problemin yeni təfəkkür baxımından tədqiq edilməsini vurğulayır. Bu gün

ictimai həyatda, humanitar elmlərdə, xüsusən ədəbiyyatşünaslıqda belə bir təhlükəli tendensiya özünə yer etmək istəyir ki, sovet quruluşu ilə, sovet ictimai-sosial sistemi ilə bağlı hər nə varsa, onu inkar etmək, dərinliyinə varmadan bugünkü sistmə zidd olan bir məfhum kimi qəbul etmək. Və Rafiq Yusif oğlu Əliyev bu pozisiyanın elm üçün, yeni ictimai fikrin formalaşması üçün nə dərəcədə təhlükəli olduğunu açıb göstərməyi, sübuta yetirməyi öz qarşısına məqsəd qoyur. Qeyd etmək istədik ki, bu günlərdə S.Rüstəm, S.Vurğun, R.Rza kimi Azərbaycan sovet poeziyası nəhənglərinin yubileylərinin qeyd edildiyi bir zamanda, bəzi çıxış və məqalələrdə bu cür yanaşma xüsusilə aydın sezilir. Bəzi tədqiqatçılar tarixi mühiti, zamanı nəzərə almaq istəmirlər. Halbuki, dissertantın qeyd etdiyi kimi, bu, hər bir şeyi, ictimai hadisəni, ya bədii əsəri təhlil edərkən ən vacib, nəzərə alınmalı amillərdən biridir.

Disertasiyanın əsas məzmunu araşdırılan problemlər baxımından dörd fəsilə öz əksini tapıb. Birinci fəsil "Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası" adlanır və üç bölümdən ibarətdir. Birinci bölümde müəllif poema janrının inkişaf meyllərini açıb göstərməyə çalışır və deməli ki, o, bu işin öhdəsindən çox böyük bacarıq və məharətlə gəlir, poema janrının meylləri ilə bağlı elmi ədəbiyyatı, bədii söz ustalarının və tənqidçilərin fikir və mülahizələrini, çoxsaylı disput və konfransların materiallarını nəzərdən keçirib, onlara öz münasibətini bildirir və yeri gəldikcə, öz tutarlı müddəalarını irəli sürür.

İkinci bölümde dissertant poemaları tiplər üzrə ayırd etməyə çalışır və sayırıq ki, həmin poemaların mövcudluğunu sübuta yetirir. O, öz mülahizələrini çox maraqlı faktlar üzərində qurur. Məsələn, poema-nəğmədən söz açarkən, böyük şairimiz S.Vurğunun bu poema tipinin tətbiqində xüsusi rolunu vurğulayır, onun məşhur sovet şairləri A.Tvordovski və Y.İsayevin yaradıcılıqlarına böyük təsirindən bəhs edir. Yaxud, R.Rza və Mustay Kərim poemaları arasında paralelləri açıb göstərir. Müəllif bu bölümde apardığı müşahidələr əsasında qərara gəlir ki, XX əsr poemalarının strukturunda əhəmiyyətli dəyişikliklər nəzərə çarpmaqdadır. Belə ki, bu illərdə müxtəlif mövzularda, müxtəlif tipli, müxtəlif bədii formalı poemalar meydana gəlmişdir. Ümumi, oxşar əlamətləri olmaqla bərabər, bu poemaların hər birinin özünəməxsus strukturu, bədii məziyyətləri vardır.

Üçüncü bölümde süjet və onun təkamülü məsələsi araşdırılır – folklor süjetləri, sosial münasibətləri əks etdirən süjeitlər, ailə-məişət süjetləri.

Süjetin kompozisiyanın ən vacib, aparıcı elementlərindən biri olduğunu qeyd edən dissertant nəzərə çatdırır ki, Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında süjet problemi hələ öz dolğun bədii-estetik həllini tapmamışdır.

Bu bölümde müəllifin epik-dramatik əsəri qollu-budaqlı ağaca bənzətməsi çox böyük maraq doğurur. Tədqiqatçının bədii söz əhli olması əsər

boyu çox qeyri-adi müqayisələrlə, təşbehlərlə özünü büruzə verir. Bu qeyri-adilik ola bilsin ki, oxucuya izah olunan materialı daha dərinədən, daha canlı qavramağa imkan yaradır. Məsələn, süjetin bir tağı məzmunun, bir tağı formanın çiyini üstündə dayanan körpü kimi təsəvvürünə gətirən oxucu, bunu heç vaxt yadından çıxartmaz.

Müəllifin süjet, onun xarakterik olmasının vacibliyi haqqında mülahizələri çox tutarlıdır və faktlar əsasında əsaslandırılır. Onun nailiyyətlərindən biri də odur ki, müəllif ədəbiyyatşünaslığımızda ilk olaraq poemada folklor motivlərini ümumilikdə təqdim etməyə təşəbbüs göstərmişdir. Məsələn, dissertant ardıcılıqla, ətraflı Qız qalası mövzusunda C.Cabbarlının "Qız qalası", M.Müşfiqin "Çoban", S.Vurğunun "Aslan qayası", A.Babayevin "Qız qalası" poemalarını təhlil edir, onların mifologiya ilə bağlı tərəflərini açıb göstərir. Bununla yanaşı, o, poemalarda o dövrün ədəbiyyatının səciyyəvi cəhəti kimi sinfi ziddiyyətlərin əks etdirilməsinin xarakterik olmasını izah edir. Araşdırmaların nəticəsində dissertant belə qənaətə gəlir ki, sovet dövründə yaranan poemalar üçün sinfi mübarizənin bədii əksini verən ictimai-siyasi məzmunlu süjetlər, eləcə də müharibəni, dövrün digər xarakterik səhnələrini əks etdirən, quruculuq işlərindən bəhs edən süjetlər xarakterik idi. Əsrin ikinci yarısında məişət hadisələrini əks etdirən əsərlərin yaranması insanın mənəvi-əxlaqi dünyasına marağın artması ilə əlaqədar idi.

Dördüncü bölmədə ricətlər və epizodlar araşdırılır. Qeyd edilir ki, ricət və rücu müasir Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında termin kimi öz ilkin mənasını saxlamaqla bərabər, lüğəvi mənasına uyğun gələrək "qayıtma", "geri dönmə", həm də əsas hadisələrə müəllif münasibətini göstərmək vasitəsinə çevrilir. Ricətlər əsas süjeti dolğunlaşdıran köməkçi süjetlər kimi diqqəti cəlb edir. Həmçinin epizodik hadisələrin də əsas süjetlə bağlılığı, onun dolğunlaşmasına zəmin yaratması S.Vurğun, B.Vahabzadə, H.Cavid poemalarından gətirilən misallarla təsdiqlənir.

Birinci fəslə tamamlayaraq dissertant belə qənaətə gəlir ki, XX əsr Azərbaycan poemalarının məzmun və formasında, bədii strukturunda, kompozisiya və süjetində əhəmiyyətli dəyişikliklər yaranmışdır. Yeni tipli poemalar müəlliflərin öz fikirlərini daha lakonik boyalarla əks etdirmək zərurətindən doğmuşdur. Lakin bununla yanaşı, zəngin poema ənənələri də yaddan çıxmamışdır. Novatorluq axtarışları nəinki öz, hətta dünya, əsasən, rus poeziyasının qabaqcıl təcrübələri zəminində aparılmışdır.

İkinci fəsil "Zaman və qəhrəman problemi" adlanır. Bu fəsilə dissertant hər bir tipik dövrün, zamanın öz qəhrəmanı, hər bir qəhrəmanın da öz dövrü, öz epoxası olmasını, insanın ətraf mühitlə, yaşadığı cəmiyyətlə, onu əhatə edən təbiət aləminə sıx bağlı olduğunu açıb göstərməyə çalışır.

Fəslin birinci bölümündə ədəbi prosesdə ənənə və novatorluq, müəllif və zaman fenomeni tədqiq edilir. Lap əvvəldən qeyd olunur ki, istedadı formalaşdıran, müəyyən axara salan sənətkarların yaşadığı ictimai, eləcə də ədəbi mühitdir. Bununla yanaşı, hər bir istedadlı sənətkar özündən əvvəl yaranmış sənət əsərlərindən bəhrələnməyi, onların müəlliflərinin yaşadığı epoxanı öyrənilməlidir, çünki əsl novatorluq əslində ənənəyə söykənir. Lakin müəllif Ş.Salmanovun "Lirikamızda ənənə və novatorluq məsələsinə dair" tədqiqatına əsaslanaraq təsdiq edir ki, novatorluq həm də sənətkarın yaradıcılıq məqsədlərinin yeniliyindən, ədəbiyyata gətirdiyi prinsiplərin, ideyaların, təşəbbüslərin orijinallığından çox asılıdır. Tədqiqatçı XX əsrdə yaranmış bir çox əsərlərin üzərində duraraq bu poemaların varislik prinsipləri əsasında formalaşmasını açıb göstərməyə nail olmuşdur. Bu bölümə yazıçı fantaziyasının, ilhamın da mühüm əhəmiyyəti qeyd olunur. S.Vurğunun, R.Rzanın, M.Müşfiqin və başqalarının poemalarının bədii üslubunu açıb göstərərək o, sosializm realizmi məsələsinə də toxunur və qeyd edir ki, bu metoddan bütün sovet şairləri istifadə etsələr də, onların hər birinin özünəməxsus fərdi üslubu vardır. Yeni metod ədəbi prosesin, üslub isə metodun qoludur. Buna görə də sosializm dövründə yaranan əsərləri təhlil edərkən, zaman, müəllif və qəhrəman amillərini nəzərə almaq lazımdır. Bədii əsərə tarixi yanaşma prinsipi hadisələrə, xarakterlərə daha doğru qiymət vermək imkanı yaradır.

İkinci bölüm "Qələmə vurulmuş qandal, yaxud keçmişin ibrət dərsləri" adlanır. Adından göründüyü kimi burada zamanın tələblərindən irəli gələn qadağalardan söz gedir və elə ilk sətirlərdən dissertant bu məsələyə öz münasibətini bildirir. Nizaminin də məcburiyyət qarşısında qalıb şahları, sərkərdələri mədh etməsini misal gətirərək müəllif yazır ki, biz Nizamini buna görə yox, onun əsərlərindəki bəşəri ideyalara görə sevirik. Bu baxımdan onun H.Cavidin, S.Vurğunun, M.Müşfiqin və bir çox başqa şairlərin müsbət və mənfi qəhrəmanlarına yanaşması çox böyük maraq doğurur və bu əsərlərə yeni prizmadan, yeni rəqəsdən baxış bir çox gündəmə gələn ideoloji suallara cavab verir. Müəllifin apardığı təhlillər inandırıcı, ağılabatandır və bu gün tənqid edilən bir çox sənət incilərinə, onları yaradanlara bəraət qazandırır. S.Vurğunun sosialist realizmində inqilabi romantikanın vacibliyini ortaya atmaq çağırışını elə bu cərəyanın özünü sarsıdan, dağıdan şimşəyə bənzədilməsi, demək olar ki, ədəbiyyatşünaslıqda yeni səslənən və çox maraqlı bir fikirdir.

Üçüncü bölüm "Qəhrəman həyatda və ədəbiyyatda" adlanır. Burada müəllif öz axtarışlarını sovet dövrü ədəbiyyatında, Azərbaycan poeziyasındakı xarakterlərin, insan obrazlarının zəif çıxmasının səbəblərinin yönündə aparır və bir çox tənqidçilərin fikirləri ilə razılaşaraq belə

qənaətə gəlir ki, bədii fərdiləşdirmə xarakterin cövhəri, onu xarakter edən başlıca vasitədir. Tədqiqatçı bir çox poemalardan gətirdiyi misallarla bunu təsdiqləyir. Burada müharibə mövzusunə həsr olunmuş poemalar xüsusi yer tutur. Bu da məqsəduyğundur, çünki ekstremal şəraitdə insan xarakteri özünü daha aydın büruzə verir. Əmək cəbhəsində çalışan qəhrəmanlara da tədqiqatda az yer verilmir. Maraqlı faktdır ki, ailə-məişət poemalarındakı xarakterləri aydınlaşdırarkən müəllif S.Vurğunun "Aygün" poemasının təhlilini verir və eyni zamanda şairin yaradıcılıq bioqrafiyasının bəzi qaranlıq tərəflərini işıqlandırmağa çalışır. Qeyd etmək istərdik ki, dissertasiyadakı təkcə S.Vurğuna aid materialları ayrıca verməklə gözəl bir iş alınardı.

Üçüncü fəsil "Bədii sənətkarlıq məsələləri" adlanır. Müəllif bədii obrazın mükəmməlliyini təmin edən sənətkarlıq komponentlərinin – bədii portret, peyzaj, bədii detal, təsvir və ifadə vasitələrinin əhəmiyyətini və funksiyalarını izləyərək açıb göstərməyi qarşısına məqsəd qoyur. Bu fəsil dörd bölümdən ibarətdir. Birinci bölümdə tədqiqat obyektı bədii portretdir. Bəzi tənqidçilərin portret haqqında verdiyi xeyli geniş anlayışlara rəğmən R.Yusifovlu portretin daha yığcam, daha konkret tərifini verir. O qeyd edir ki, bədii portret deyəndə konkret qəhrəmanların təsviri başa düşülür və tədqiqatını bu istiqamətdə aparmağı vacib sayır. Bir çox əsərlərdən nümunələr gətirməklə, onları analiz etməklə bu nəticəyə gəlir ki, bədii portretin əsas funksiyası zahiri görkəmin təsviri vasitəsilə qəhrəmanın daxili aləmini, onun xarakterini açıb göstərməkdir. Və hər bir sənətkarın üslub fərdiyyətindən asılı olaraq özünəməxsus portret yaratmaq üsullarının olmasını poemalardan gətirilən tutarlı misrələrlə təsdiq edir.

İkinci bölümdə poemalarda peyzajın bədii funksiyaları, onun qəhrəmanların xarakterini açmağa xidmət etmək missiyası təhlil olunur. Dissertant öz müddəalarının təsdiqi üçün H.Cavid, S.Vurğun, R.Rza, M.Müşfiq, N.Xəzri və digər görkəmli şairlərimizin əsərlərindən geniş istifadə edir. X.Rzanın "Bayatı-Şiraz" poemasının təhlilində muğamla təbiət arasında aparılan paralelləri dissertantın çox önəmli tapıntılarından saymaq olar. Lakin şairi "dəli-dolu" adlandırması bir qədər fəmiylar xarakter daşıyır və belə hesab edirik ki, bu dissertasiya stilinə uyğun gəlmir.

Fəslin üçüncü bölümündə bədii detallardan söhbət açılır, qeyd olunur ki, portret yaradıcılığında, qəhrəmanın xarakterinin açılmasında bədii detalın müstəsna əhəmiyyəti vardır. Bədii detalın obraz yaratmaqda lakoniklik, millilik çaları baxımından çox əhəmiyyətli olduğunu çoxsaylı misrələrlə təsdiqə yetirir. Qeyd etmək lazımdır ki, dissertant öz mülahizələrini quru yerdə yox, özündən əvvəlki alimlərin fikir və mülahizələrinin analizi üzərində qurur. Tədqiqatçı öz obrazlı düşünmə

tərzinə sadıq qalaraq bədii detallı məhək daşına bənzədir: "O elə bir məhək daşına bənzəyir ki, qəhrəmanların xarakteri, onların dünyagörüşü, tutduğu mövqə məhz bu təfərrüatlara münasibətdə müəyyənləşir. "

Dördüncü bölümde təsvir və ifadə vasitələri araşdırılır. Məllif qeyd edir ki, Azərbaycan poeziyasında epitetlər mühüm yer tutsa da, onlarla bağlı heç bir tədqiqat aparılmamışdır. Əsasən rus tənqidçilərinin epitet barədə fikirlərinə əsaslanaraq o, Azərbaycan poemalarında dar və geniş mənada epitetləri açıb göstərməyə, onların mənalarını, bədii funksiyalarını araşdırmağa çalışmışdır. Əsas funksiyalardan biri isə, əlbəttə, obrazların fərdiləşdirilməsidir.

Başqa bədii vasitələrdən dissertant əsasən təşbeh, metafora, metonimiya, təkrir, onun formaları – anafora, epifora, təzad, bədii sual, mübaligələrin geniş şəkildə Azərbaycan poemasında istifadəsindən söz açır və bir çox əsərlərdən misallar gətirərək bu təsvir vasitələrinin əsərin bədii strukturunda önəmli yer tutmalarından, obrazların xarakterlərinin açılmasında onların danılmaz rolundan danışır.

Dissertasiyanın dördüncü fəslı "Vəzn və qəfiyə sistemi" adlanır. Burada da digər fəsilərdə olduğu kimi dissertant əvvəldən vəzn və qəfiyyəyə aid mövcud olan bir çox xarici və Azərbaycan nəzəriyyəçilərinin, dilçi və ədəbiyyatşünas alimlərin əsərlərində poeziyanın vəznı, onun daxili bölgüsü, ritmi, daxili ahəngdarlığı ilə bağlı tutarlı fikirlər, mülahizələr gətirir və bununla yanaşı qeyd edir ki, Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında çoxəsrlıq poeziya tariximizdə bir-birinə bənzəməyən zəngin, rəngarəng ədəbi faktlar, poeziya nümunələri çox mühüm sənətkarlıq komponentləri olan vəzn və qəfiyə sistemi baxımından lazımi dərəcədə öyrənilməyib, ayrıca tədqiqat obyektı kimi seçilməyib. Dissertant mövcud olan boşluğun aradan qaldırılmasının müəyyən hissəsini öz öhdəsinə götürüb və qeyd etməliyə ki, bu işi uğurla görüb.

Fəslin birinci bölümündə Azərbaycan poeziyasında heca vəznı ilə bağlı problemlər araşdırılır. Hecaların sayından söhbət açarkən qeyd edir ki, dörd hecalı şeir yığcam, sadə olduğundan, əsasən uşaqlar üçün yazılan poemalarda ondan geniş istifadə olunur. Şairlərin hecaların sayından, onların yerdəyişməsindən hadisələrin sürətli inkişafını göstərmək, dinamizmi artırmaq məqsədilə istifadə etdiklərini misallarla açıb göstərir. Misraların daxili bölgüsü məsələsi də dissertant tərəfindən ətraflı araşdırılıb. Qeyd etmək istədik ki, dissertantın işi çox böyük zəhmət bahasına başa gətirməsi aydınca hiss olunur. Bu fəsil isə, demək olar ki, iynə ilə qor qazmaqdır. Yəni bu bölüm, eləcə də əruz vəzninə həsr olunmuş ikinci bölüm tədqiqatçıdan xeyli səy və səbr tələb edib. Bütün bunlar isə nəticəsiz qalmayıb, dissertant qarşıya qoyulan suallara tam, dolğun cavablar tapa bilib.

Qafiyəyə həsr olunmuş üçüncü bölüm də səbrlə işlənmişdir. Azərbaycan poemasında işlədilən əsas qafiye tipləri müəyyənləşdirilib, poetik üslubda onların səciyyəsi üzə çıxarılıb və belə qənaətə gəlinib ki, Azərbaycan poemasının özünəməxsus vəzn və qafiye sistemi vardır. Vəzn və qafiye təkcə ritm, ahəngdarlıq yaratmaq vasitəsi olmamış, o həm də məzmunun daha gözəl ifadəsinə, poetik mənanın açılmasına, psixoloji vəziyyətlərin, duyğu və düşüncələrin gücləndirilməsinə zəmin yaratmışdır.

Nəticədə müəllif gəldiyi qənaətlərin qısa xülasəsini verir və bir daha vurğulayır ki, poema istər mövzu və tematikasına görə, istərsə də qaldırdığı problemlərin aktuallığına, həyatiliyinə, istərsə də bədii məziyyətlərinə görə XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının ən aparıcı janrlarından olmuşdur.

Gərgin əməyin bəhrəsi olan bu dissertasiya işi Rafiq Yusif oğlu Əliyevin doktorluq elmi dərəcəsi almasına tam əsas verir. Disertant öz qarşısına qoyduğu bütün suallara böyük məharətlə, bacarıqla, əminliklə cavab verir, uğurlu nəticələrə gəlir.

Düzdür, hər bir ciddi, böyük həcmli işdə olduğu kimi, bu dissertasiya işində də xırda-para, düzəlməsi mümkün olan çatışmamazlıqlar var. Məsələn, bibliografiya bir qədər səliqəsiz tərtib olunub, bəzi orfoqrafik səhvlərə rast gəlmək olur. Yaxud "Qələmə vurulmuş qandal və ya keçmişin ibrət dərsləri" sərlövhəsi dissertasiya işinin mündəricatında bir qədər elmi səslənmir. Lakin bütün bu kiçik kəsirlərə baxmayaraq, dissertasiya müzakirəyə çıxarılmağa layiqdir.

Nailə Muradəliyeva,
filologiya elmləri doktoru, Nizami adına Ədəbiyyat
İnstitutunun Nəzəriyyə şöbəsinin aparıcı elmi işçisi.
1 iyun 2006

Dünya ədəbiyyatının ən qədim janrlarından biri olan poemanın Azərbaycan türk poeziyasında da özünəməxsus cəhətləri, sənətkarlıq xüsusiyyətləri vardır. "Janrlar janrı" kimi ən yüksək ada layiq görülən poemanın milli-mənəvi dəyərlərimizin ən emosional və süjetli bədii sənət forması olduğundan çıxış edən tədqiqatçı – alim Rafiq Yusif oğlu Əliyev doktorluq dissertasiyasını XX əsr Azərbaycan türk poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin öyrənilməsinə və tədqiqinə həsr etmişdir. Bu baxımdan iddiaçının təxminən 20 illik elmi axtarışlarının yekunu kimi diqqəti cəlb edən dissertasiyasında problemin qoyuluşu və onun elmi həlli mövzunun, həqiqətən də, səbr, yüksək alim erudisiyası ilə yazıldığını

deməyə əsas verir. Ən əsası isə budur ki, Rafiq Yusifoğlu indiyə qədər poema janrına həsr edilmiş dissertasiya və monoqrafik nəşrlərdən fərqli olaraq XX əsr Azərbaycan poemasının milli ideologiya baxımından yeni tədqiqat müstəvisindən elmi-nəzəri əsaslarının və poemanın sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin öyrənilməsinə tədqiqatın əsas məqsədinə çevirmiş və buna nail olmuşdur.

XX əsr Azərbaycan türk poemasının tarixini ədəbiyyatşünaslığımızda ilk dəfə milli ideologiya əsasında monoqrafik tədqiqat obyektinə çevirən iddiaçı poema janrını strukturuna, bədii quruluşuna görə sistemləşdirmiş, onun tiplərini müəyyənləşdirmiş, zaman və qəhrəman problemini təhlil və tədqiq etmişdir. Azərbaycan türk poemasının tarixini dünya və milli ədəbiyyatşünaslığın nəzəri müddəa və prinsipləri əsasında öyrənməyə cəhd göstərən R.Y.Əliyev poemaların ideya-bədii xüsusiyyətlərini, bu janrın strukturunun, tiplərinin səciyyəvi xüsusiyyətləri kimi ümumiləşdirməyə çalışmış və əsasən buna nail olmuşdur.

Giriş, dörd fəsil, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarət olan dissertasiyanın məzmun-mündəricəsində diqqəti çəkən məqamlar az deyildir. Poemanın tipləri, daxili strukturu və tipologiyası, süjet, onun təkamülü, əsərin ümumi kompozisiyasında, qəhrəmanların xarakterinin açılmasında bədii portretin, peyzajın, xarakterik detalların, ştrixlərin, ricətlərin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin rolu, vəzn və qafiye sistemi dissertasiyanın tədqiqat istiqamətini müəyyənləşdirən nəzəri problemlər olduğundan çıxış edən iddiaçı XX əsr Azərbaycan türk poemalarını qeyd etdiyi sənətkarlıq komponentləri çərçivəsində tədqiqata cəlb etmişdir. Rafiq Yusifoğlunun nəzəri problemlər müstəvisində araşdırdığı problem, eləcə də bədii təhlillər əsasında apardığı ümumiləşdirmələr dissertasiyanın məziyyətləri hesab edilə bilər.

XX əsrin Azərbaycan türk poemasını yeni tədqiqat müstəvisindən təhlil və tədqiq edən iddiaçının araşdırmasında ideoloji diktə ilə yaranmış bir sıra poemalarda əsrin tarixi həqiqətləri haqqında gizlinlərin açılması, zaman və sənətkar probleminə "ittihamsız" tənqidçi mövqeyi meyarlarının müəyyənləşdirilməsi müasir ədəbiyyatşünaslığımız üçün yeni hadisə kimi diqqətimi cəlb etdi.

Etiraf etmək lazımdır ki, indiyə qədər Azərbaycan türk poemalarının ayrı-ayrı problemlərinə həsr olunmuş bir sıra namizədlik və doktorluq dissertasiyaları, eləcə də Rafiq Yusif oğlu Əliyevin özünün 1956-1965-ci illər Azərbaycan türk poemasından bəhs edən namizədlik dissertasiyası da marksizm-leninizm ideologiyasının tələbləri əsasında yazıldığından, o dövrün tədqiqatları müasir ədəbiyyatşünaslığımızda mövcud problemin yeni təfəkkür və yeni milli metodologiya ilə milli poemalarımızın monoqrafik şəkildə tədqiqini gündəmə çıxarmışdır.

Və mənim üçün R.Yusifoğlunun yeni araşdırmasını oxuyub fikirlərimi bölüşdürmək içimdə böyük məmnunluq yaradı. Ona görə ki, mən Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi, bir sıra nüfuzlu ədəbi mükafatların laureatı Rafiq müəllimi həm də gözəl, öz sözü ilə oxucu ürəyinə körpü salan şeir və poemaların müəllifi – istedadlı və maraqlı bir şair kimi çoxdan tanıyıram. Onun ədəbiyyatşünaslıq məsələlərinə həsr olunmuş bir neçə kitabını oxuyub ədəbi – tənqidi aləmdə imzasının altında cəfakeş şair – ədəbiyyatşünas sözünün tərifdən çox əsl həqiqət olduğunu tərk etmişəm.

Və yeri gəlmişkən bir cəhəti də qeyd edirəm ki, Rafiq Yusifoğlunun 300 səhifədən çox olan yeni araşdırması ədəbiyyatşünaslığımızda XX əsr Azərbaycan türk poemalarının ilk dəfə əhatəli və monoqrafik öyrənilməsi və tədqiqinə həsr olunan dəyərli bir dissertasiyadır. Əsərin giriş, dörd fəsil və nəticəsində dissertasiyanın sərlövhəsinə çıxarılan "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri"ni bütövlükdə əks etdirirsə də, araşdırma haqqında aşağıdakı irad və təkliflərimizi də bildirməyi məqsəduyğun hesab edirik:

Əvvəla, dissertasiyanın 11-ci səhifəsində iddiaçının özünün özünə tutduğu iradına diqqət yetirək: "Bu fəsildə (2-ci fəsildə – Ş.X.) əsas hadisələrlə üzvi surətdə bağlı olmasa da, süjetin məzmununu daha ətraflı başa düşməkdə, eləcə də qəhrəmanların hərəkət və davranışlarını qiymətləndirməkdə xüsusi rolu olan ricətlərdən də söhbət açılır."

Belə bir şərhin yaratdığı rezonans ortaya müəyyən suallar çıxarır: "əsas hadisələrlə bağlı olmayan" nədir? Fikrimizcə, bu fikrin dəqiqliyinə, yaxud şərhinə yenidən baxmaq lazımdır.

Yenə də birinci fəsildə 1.3 sayılı yarımbölmənin sərlövhəsində "süjetləri" sözünün iki dəfə təkrarlanmasına ehtiyac yoxdur. Dissertasiyanın ayrı-ayrı səhifələrində müəyyən orfoqrafik səhvlərə də rast gəlmək mümkündür. Fikrimizcə, dissertasiyanın mətnlərində apostrof işarəsinin verilməsinə ehtiyac yoxdur.

Əlbəttə, yuxarıda qeyd etdiyimiz, təshihə mümkün olan bu kimi kiçik irad və təkliflər dissertasiya işinin ümumi məzmun və qayəsinə ciddi xələl gətirmir. Rafiq Yusif oğlu Əliyevin ciddi və məsuliyyətli yaradıcılıq və elmi axtarışlarının məhsulu olan monoqrafik tədqiqatı ədəbiyyatşünaslığımızın yeni uğuru kimi qiymətləndirilməlidir. Belə hesab edərim ki, mən özüm əslində ingilis ədəbiyyatı mütəxəssisi olsam da, Rafiq Yusifoğlunun milli ədəbiyyatımızın inkişafı istiqamətində bütün fəaliyyətini, xüsusilə elmi axtarışlarının yekunu olan bir sıra monoqrafiyalarını diqqətlə oxuyub mətbuatda rəylə çıxış etməyi öz mənəvi borcum hesab etmişəm.

XX əsr Azərbaycan türk ədəbiyyatının ən aparıcı janrlarından biri sayılan poemanın sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin ayrıca bir araşdırmanın

mövzusunə çevrilməsi təsadüfi deyildir. Rafiq Yusifoğlu dissertasiyasının nəticəsində apardığı ümumiləşdirmələrin tezis və müddəalarında bunu çox aydın, sadə və elmi şəkildə qələmə almışdır. Müəllifin dissertasiyasında müəyyənləşdirdiyi konsepsiyası, qarşısına qoyduğu məqsəd və vəzifələrinin bütövlükdə, işin ümumi məzmun-mündəricəsində öz əksini tapdığını cəsarətlə söyləmək olar. Ən başlıcası isə iddiaçı qarşısına qoyduğu məqsədə nail olmuşdur.

Elə düşünürəm ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda yazdığı dissertasiya Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının doktorluq dissertasiyasına verdiyi tələblərə tam cavab verir. Bu araşdırmanın Müdafiə Şurasına buraxılmasını və onun müəllifinə filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsinin verilməsini məsləhət bilirəm.

Şahin Xəlilli,
filologiya elmləri doktoru.
25 may 2006

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tək-cə mövzu və problematika baxımından deyil, eləcə də müxtəlif janrların və formaların inkişafı etibarilə də zəngin, hərtərəfli və çeşidlidir. Bu sahədə poema janrı diqqəti cəlb edir. Belə ki, bu janr özünün təşəkkül mərhələsini həmin dövrdə yaşasa da, ədəbiyyatşünaslıqda fundamental şəkildə tədqiq olunmamışdır. Halbu ki, dövrün hadisələrini əks etdirən mövzu, süjet, obrazlar sistemi, xarakter və sair problemlər baxımından poema janrının inkişaf yolunu araşdırmaq, onun sənətkarlıq xüsusiyyətlərini tədqiq etmək ədəbiyyatşünaslığımızın qarşısında duran vacib problemlərdən hesab olunmalıdır.

Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda yazdığı doktorluq dissertasiyası elmi tədqiqat sahəsində bu boşluğu doldurmağa, poemanın sənətkarlıq xüsusiyyətlərini kompleks halda araşdırmağa xidmət edir.

Tədqiqat obyektı böyük bir dövrü əhatə etməsinə baxmayaraq, tədqiqatçı müxtəlif bədii quruluşa, sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə malik Azərbaycan poemalarının ən xarakterik, səciyyəvi nümunələrini araşdırmaya cəlb edərək müxtəlif yönlərdən tədqiq etmişdir. Elmi tədqiqat işində bu dövrdə yazıb yaradan H.Cavid, S.Vurğun, S.Rüstəm, M.Müşfiq, R.Rza, B.Vahabzadə, N.Xəzri, Ə.Kərim, M.Araz, F.Qoca, N.Həsənzadə, A.Abdullazadə, R.Rövşən, F.Sadiq kimi şairlərin poema yaradıcılığının tədqiqində ən müasir elmi araşdırma üsullarına müraciət etmişdir. Bu mənada iddiaçının problemlə bağlı ədəbi-tənqidi tədqiqat materialları ilə

tanışlığı, müqayisəli araşdırmalar aparması tamamilə qanunauyğundur. M.Arif, B.Nəbiyev, Ə.Ağayev, Q.Qasımzadə, M.Əlioğlu, C.Abdullayev, Ş.Salmanov, A.Abdullazadənin araşdırmalarına həssaslıqla yanaşan tədqiqatçı bəzən onlarla elmi-nəzəri polemikaya girir, poemalara müasir ədəbi, elmi-nəzəri fikir mövqeyindən yanaşır.

Tədqiqat işinin girişində müəllif problemin ümumi səciyyəsinə, aktuallığını, öyrənilməsinə, elmi-praktik əhəmiyyətini, elmi yeniliyini, məqsəd və vəzifələrini əsaslandırmağa çalışır. Problemi isə tədqiqatçı dörd fəsildə araşdırmağı məqsədəuyğun hesab edir.

"Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası» adlanan birinci fəsil öz diapazonu və tədqiqat genişliyinə görə fərqlənir. Tədqiqatçı burada müxtəlif tipli, rəngarəng mündəricəli, bir-birinə bənzəməyən süjet və kompozisiya quruluşuna malik poemaları ümumiləşdirmə sistemi ilə tədqiq edir. Burada həm dramatik, həm lirik, həm də lirik-epik poemalardan söhbət açılır. Problemin genişliyi müxtəlif məsələləri ayrıca tədqiq etmək zərurəti doğurur və o, "Janrın inkişaf meylləri", "Poemanın tipləri", "Süjet və onun təkamülü: folklor süjetləri, sosial münasibətləri əks etdirən və ail-məişət süjetləri", "Ricətlər və epizodlar" janrın strukturuna və onun problemlərinə aydınlıq gətirir. Yaxşı cəhətdir ki, tədqiqatçı Azərbaycan poemalarından söhbət açarkən Ümumittifaq mətbuatındakı müzakirə və mübahisələrə də müraciət edərək ona münasibət bildirir...

Tədqiqatçı "Zaman və qəhrəman problemi" fəslində də aktual məsələləri yeni dövrün tələbləri baxımından araşdırmaya cəlb edir. Ədəbi əsərlərdə ənənə və novatorluq, müəllif və zaman fenomeni, qəhrəman həyatda və ədəbiyyatda problemlərini araşdıran tədqiqatçı poema janrının keçdiyi inkişaf yoluna nəzər salır və inkişafa mane olan katoqlizmləri, sosialist realizminin sərt qanunlarını "qələmə vurulmuş qandal" kimi dəyərləndirir. XX əsrdə yaranan çoxsaylı, müxtəlif mündəricəli poema yaradıcılığını araşdırarkən tədqiqatçı ənənə və novatorluq məsələsinə də toxunaraq qeyd edir ki, XX əsr Azərbaycan poemalarında folklor ənənələri çox güclü olmuşdur. Əsrlərin sınağından çıxan qoşma, gəraylı bir bədii forma kimi əlinə qələm alan, ədəbiyyatda öz yeni sözünü demək istəyən cavanların da sevimli forması olmuşdur. Müəllif haqlı olaraq ənənə və novatorluğu ədəbi prosesin qoşa qanadları hesab edir.

Dissertant "Bədii sənətkarlıq məsələləri" fəslini ümumən poema janrında əsas məsələlərdən olan bədi portret, peyzaj, bədii detal, bədii təsvir və ifadə vasitələri kimi problemlərə həsr edir. Əslində böyük bir dövrün zəngin poema yaradıcılığında bu problemləri araşdırmağın çox çətin və mürəkkəb olmasına baxmayaraq, dissertant ən yaxşı nümunələri tədqiqata cəlb etməklə bu işin öhdəsindən gəlmişdir.

Vəzn və qafiyə sistemi də poema janrında çox az tədqiq olunduğundan, dissertant bu məsələlərə dördüncü fəsildə aydınlıq gətirir. Məlumdur ki, poeziyanı (eləcə də poema janrını) vəznə, daxili bölgüsüz, qafiyəsiz təsəvvürə gətirmək mümkün deyil. Tədqiqatçı vəzn və qafiyə sisteminin araşdırılmasında nəzəri və praktik məsələləri önə çəkir. Bualo, V.Jirmunski, A.Şerbak kimi nəzəriyyəçilərlə yanaşı Əmin Abid, İsmayıl Hikmət kimi milli vəzn barədə tədqiqatlar aparan ədəbiyyatşünasların fikrinə də geniş yer verir. Bütün bunları 20-30-cu illərdə yeni poema janrının yaranmasının əsasını təşkil edən amillərdən biri kimi dəyərləndirən tədqiqatçı öz elmi qənaətlərində tamamilə haqlıdır.

Ümumiyyətlə, Rafiq Yusif oğlu Əliyev "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyasında poema janrına kompleks yanaşır, janrın inkişaf yolu izlənilir, yeni elmi qənaətlərə gəlinir və nəticədə poema janrının inkişaf yolu ilə bağlı fundamental tədqiqat əsəri ortaya çıxır. Poemanın inkişaf yolu ədəbiyyatşünaslığımızda ilk dəfə olaraq küll halında məhz Rafiq Yusif oğlu Əliyevin tədqiqatında araşdırılmış, poemanın sənətkarlıq xüsusiyyətləri elmi-nəzəri aspektdə tədqiq olunmuşdur.

Bununla belə, tədqiqatda müəyyən qüsurlar da nəzərə çarpır ki, gələcək tədqiqatlarda onu aradan qaldırmaq mümkündür.

Bu dövrdə yüzlərlə poema yazıldığı halda, fikrimizcə, sənətkarlıq, mövzu və problematika baxımından yüksək olan poemalar tədqiqata cəlb edilməlidir. Ədəbiyyat tariximizdə əhəmiyyətli yer tutmayan poemalar üzərində geniş dayanmağa ehtiyac yox idi.

Tədqiqat işinin adı "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" olduğundan, üçüncü fəslin "Bədii sənətkarlıq məsələləri" adlandırılması bir qədər yerinə düşür.

Əlbəttə, bütün bunlar işin ümumi xarakterinə heç bir xələl gətirmir. Rafiq Yusif oğlu Əliyevin gərgin, uzunmüddətli elmi axtarışlarının nəticəsi kimi meydana gələn "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı tədqiqat işi doktorluq dissertasiyasının bütün tələblərinə cavab verdiyi üçün onu elmi müdafiəyə buraxmaq olar.

**Bədirxan Əhmədov,
filologiya elmləri doktoru
29 may 2006**

OPPONENT RƏYLƏRİ

Zəngin yaradıcılıq ənənələrinə, yüksək bədii sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə, rəngarəng mövzu və problematikaya malik olan Azərbaycan poeziyası XX əsrdə də ədəbiyyatımızın aparıcı qollarından biri kimi diqqəti cəlb etmişdir. Poeziyamızda yeni məzmun və yeni forma axtarışları ədəbi irsimizin əhatə dairəsinin genişlənməsinə, eləcə də bədii sənətkarlıq komponentlərinin xeyli dərəcədə inkişafına və yeni məzmun kəsb etməsinə zəmin yaratmışdır. Poeziyanın ayrı-ayrı janrları təkmilləşmiş, onların strukturunda əhəmiyyətli dəyişikliklər meydana gəlmişdir.

Ötən yüzillikdə nəinki poeziyamızın, hətta ədəbiyyatımızın ən aparıcı janrlarından birinin poema olması qətiyyənlə şübhə doğurmur. Janrın geniş söz demək imkanları, onun strukturunda epizm, dramatizm və lirikanın qarşılıqlı vəhdəti yüksək istedad sahibi olan sənətkarları həmişə özünə çəkmişdir. Bu janr XX əsr Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndələrindən olan H.Cavid, S.Vurğun, S.Rüstəm, M.Müşfiq, M.Rahim, R.Rza, Z.Xəlil, N.Xəzri, B.Vahabzadə, H.Arif, Ə.Kürçaylı, B.Adil, Qabil, Q.Qasımzadə, N.Həsənzadə, M.Araz, X.Rza, F.Qoca, F.Sadiq kimi tanınmış qələm sahiblərinin yaradıcılığında olduqca əhəmiyyətli yer tutmuşdur. Tənqid və ədəbiyyatşünaslığın adı çəkilən şairlərin poemalarına biganə qalmaması da önəmli faktlardandır. Lakin dövr, zaman dəyişdiyi üçün ədəbiyyat tariximizi, onun ayrı-ayrı aparıcı janrlarını yenidən nəzərdən keçirmək, araşdırmaq zərurəti meydana çıxmışdır.

Mövzu və problematikasına, bədii məziyyətlərinə görə həmişə diqqəti cəlb edən poema janrını yeni təfəkkür tərz, milli metodologiya baxımından tədqiq etmək, araşdırmaq olduqca mühüm sənətkarlıq problemlərindəndir və araşdırıcıdan böyük dünyagörüşü, məsuliyyət, zəhmət və istedad tələb edir. Müxtəlif mövzu və problematikalı, rəngarəng strukturlu, müxtəlif bədii səviyyəli saysız-hesabsız poemaları oxuyub sistemli şəkildə tədqiqatla cəlb etmək, onun sənətkarlıq problemlərini araşdırmaq, yaranan əsərlərin məziyyət və nöqsanlarını tutarlı bədii faktlarla müəyyənləşdirmək olduqca çətin bir işdir.

Uzun illər ədəbiyyatşünaslıq sahəsində səmərəli fəaliyyət göstərən Rafiq Yusifoğlu bu ağır işin öhdəsindən məharətlə gəlmiş, "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda sanballı bir tədqiqat əsəri yarada bilmişdir. İstər tədqiqat işinin strukturu, istər əhatə dairəsi, istər müəllifin gəldiyi elmi qənaətlər sübut edir ki, əsər uzunmüddətli, gərgin yaradıcılıq axtarışlarının bəhrəsidir. Dissertasiyanı oxuyanda hiss olunur ki, XX əsrdə yaranıb nəşr edilmiş heç bir poema, onun haqqında yazılan məqalə, resenziya, yaradıcılıq müzakirələri müəllifin

diqqətindən yayınmamışdır. Tədqiqatçının janrın sənətkarlıq xüsusiyyətlərini şərh edərkən istər Ümumittifaq, istərsə də Azərbaycan mətbuatında poema haqqında gedən diskusiyalara, yaradıcılıq müzakirələrinə, eləcə də poemanın janr xüsusiyyətlərindən bəhs edən çoxsaylı nəzəri ədəbiyyata, kitablara, məqalələrə, dissertasiyalara istinad etməsi onun tədqiqat işinin nəzəri-elmi səviyyəsinə əhəmiyyətli dərəcədə öz müsbət təsirini göstərmişdir.

Elmi-nəzəri ədəbiyyata, çoxsaylı diskusiya materiallarına, eləcə də poetik əsərlərə yaxından bələdlilik bədii təhlillər zamanı müəllifin köməyinə gəlmiş, araşdırmanın istiqamətini və uğurunu təmin edən vacib amil kimi özünü göstərmişdir. İddiəçinin təhlilləri Ümumittifaq ədəbiyyatı kontekstində aparmağa çalışması, müqayisəli təhlillərdən istifadə etməsi onun dissertasiya işinin dəyərini, sanbalını artıran, elmi qənaətlərinin, fikir və mülahizələrinin inandırıcılığını, obyektivliyini şərtləndirən amillər sırasındadır.

Məlumdur ki, nəzəri qaydaları mükəmməl bilmək, onu bədii əsərlərə şamil etməyi bacarmaq, analitik təfəkkür tərz, yüksək təhlil mədəniyyəti ədəbiyyatşünas üçün olduqca vacibdir. Lakin bütün bunlarla bərabər, poetik əsərlərin lazımi səviyyədə araşdırılması tədqiqatçıdan xüsusi istedad tələb edir. Rafiq Yusifoğlu məhz belə istedadlı, zəhmətkeş, alimliyi şairliyinə, şairliyi alimliyinə yardımçı olan ədəbiyyatşünaslarımızdan biridir.

Mükəmməl struktura malik dissertasiya giriş, dörd fəsil, nəticə və ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Qoyulan problemlərin hamısı poemanın mövzu və problematikasını, mühüm sənətkarlıq komponentlərini bütönlükdə əhatə edir, onun janr xüsusiyyətlərinə uyğundur. Girişdə mövzunun aktuallığı, tədqiqatın obyekt və öyrənilməsi, məqsəd və vəzifələri, nəzəri və metodoloji əsasları, dissertasiyanın elmi yeniliyi, əsərin nəzəri təcrübi əhəmiyyəti Ali Attestasiya Komissiyasının tələblərinə uyğun şəkildə qələmə alınmışdır.

"Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası" adlanan birinci fəsildə janrın inkişaf meylləri, onun çoxsahəli problemləri, perspektivləri elmi şəkildə şərh olunur, poemanın strukturundakı əhəmiyyətli dəyişikliklər ön plana gətirilir. Tədqiqatçı ədəbi faktlara istinadən XX əsrdə yaranan Azərbaycan poemalarının tiplərini müəyyənləşdirir. Poema-müraciət, poema-monoloq, poema-dialog, poema-səyahətnamə, fraqmentlər poeması, poema-xatirə, poema-məktub, poema-gündəlik, poema-reportaj, poema-peyzaj, alleqorik poema, poema-əfsanə, poema-rəvayət, ballada və s. tipli əsərlərin özünəməxsus janr xüsusiyyətləri şərh olunur.

Dövrün, zamanın xarakterik hadisələrinin "Süjetin təkamülü" bölümündə şərhə də elmi cəhətdən məqbuldur. Burada müəllif XX əsr

Azərbaycan poemalarındakı hadisələrin üç əsas istiqamətdə inkişafını müəyyənləşdirir, folklor motivli, eləcə də sosial və ailə-məişət münasibətlərini əks etdirən süjetlərin o dövrün poemaları üçün xarakterik olması elmi şəkildə əsaslandırılır. Ümumiyyətlə, birinci fəsil XX əsr Azərbaycan poemalarının bədii strukturu haqqında dolğun təsəvvür yaradır, o dövr üçün xarakterik həyat hadisələrinin bədii əsərlərin süjetinə çevrilməsi prosesi şərh olunur.

Lirika ilə bərabər poemada epik və dramatik ünsürlərin aparıcı yer tutması bu tipli əsərlərdə qəhrəman problemini araşdırmaq zərurətini meydana çıxarır. Bunu dərk edən tədqiqatçının öz dissertasiyasının ikinci fəslini zaman və qəhrəman probleminə həsr etməsi də təhlillərin məntiqi istiqamətindən qaynaqlanır. Bədii əsərləri, qəhrəmanların hərəkət və davranışlarını qiymətləndirərkən onların yarandığı, eləcə də insanların fəaliyyət göstərdiyi tarixi şəraitin, mühitin nəzərə alınmasının vacibliyini vurğulayan müəllifin öz tədqiqatlarını bu istiqamətdə aparması yaxşı cəhətdir.

Müəllifin fikirlərini əsaslandırmaq üçün təkcə Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələrinə yox, yeri gəldikcə ümumsovet ədəbiyyatına müraciət etməsi, müqayisələr aparması, ayrı-ayrı xalqlara məxsus əsərlər, onların qəhrəmanları arasında ümumi cəhətlərin olmasını da sosial mühitlə bağlamaq cəhdi təhlillərin obyektivliyini, inandırıcılığını şərtləndirən amillər sırasındadır.

Fəslin ilk bölümünün ədəbi prosesdə ənənə və novatorluq axtarışlarına, qəhrəmanların xarakterinin yaradılmasında, eləcə də onların hərəkət və davranışlarının qiymətləndirilməsində zamanla bərabər onun övladı olan müəllif mövqeyindən də xeyli dərəcədə asılılığı da bədii faktlarla lazımi səviyyədə əsaslandırılır. "Qələmə vurulmuş qandal, yaxud keçmişin ibrət dərsləri" bölməsində o dövrdə yaşayıb yaranan bütün şairlərin yaradıcılığında bu və ya digər dərəcədə özünü göstərən ideoloji nöqsanlar müstəqil Azərbaycan reallığı prizmasından şərh olunur. Müəllifin arqumentləri, gəlidiyi elmi qənaətlər maraq doğurur.

"Qəhrəman həyatda və ədəbiyyatda" bölümündə zəngin, inandırıcı faktlarla göstərilir ki, həyatın qəhrəmanı olan konkret insanların bədii obrazını ədəbi əsərlərdə, o cümlədən də poemalarda yaratmaq günün tələbi idi. Tədqiqatçı müxtəlif mövzularda yazılmış əsərləri bədii təhlil süzgecindən keçirərək Azərbaycan poemasında qəhrəman problemini yeni aspektdə şərh etməyə nail olur.

Dissertasiya boyu təhlillərin ayrı-ayrı aktual problemlər istiqamətində aparılması tədqiqatçıya o dövrdə yaranmış saysız-hesabız əsərlər haqqında bu və ya digər şəkildə söhbət açmaq, poemaların məziyyət və nöqsanlarını ümumiləşdirmək, janrın bir əsrlik elmi-nəzəri mənzərəsini

oxucunun gözləri qarşısında canlandırmaq imkanı yaradır. Yaxşı cəhətdir ki, sosioloji təhlillərlə bədii təhlillər paralel şəkildə aparılır və tədqiq olunan problemə uyğun şəkildə onlardan birinə nisbətən üstünlük verilir. Məsələn, əgər "Zaman və qəhrəman problemi"nə həsr olunan fəsildə sosioloji təhlilsiz keçinmək mümkün deyilsə, "Bədii sənətkarlıq komponentləri" adlı fəsildə bədii təhlillər, sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin araşdırılması daha aparıcı yer tutur. Burada müəllif Azərbaycan poemalarını janr üçün daha xarakterik olan "Bədii portret", "Peyzaj", "Bədii detal", "Bədii təsvir və ifadə vasitələri" istiqamətində araşdırmaya cəlb edir. İddiaçının nəzəri fikirləri, elmi qənaətləri ümumi sözlərlə yox, poemalardan gətirilən sayız-hesabsız xarakterik nümunələr vasitəsi ilə şərh olunur, əsaslandırılır.

Qeyd edək ki, nümunələrin seçilməsi, sistemləşdirilməsi çox böyük zəhmət hesabına başa gəlmişdir. Bütün bunlar müəllifin tədqiqat obyektini çox diqqətlə öyrənməsindən xəbər verən əhəmiyyətli faktlar sırasındadır.

Dördüncü fəsildə dissertant Azərbaycan poemasının vəzn və qafiyə sistemini araşdırmaya cəlb edir. Doğru qənaətə gəlir ki, vəzn və qafiyə poetik əsərlərin kompozisiyasında, onun strukturunda çox mühüm yer tutan əhəmiyyətli bədii komponentlər sırasındadır. Müəllif bu fəsildə əsasən heca və əruz vəznində yazılmış poemalar üzərində dayanır, şairlərin təsvir etdikləri hadisələrə uyğun şeir ölçüsü, daxili bölgü tapmaları, yeri gələndə bir ölçüdən digərinə keçilməsinin qanunauyğunluqları əsaslandırılır.

Məlumdur ki, poetik əsərlərin təhlili, onların sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi zərgər dəqiqliyi tələb edən işdir. Tədqiqatçının ən kiçik sənətkarlıq komponentlərinin belə bədii əsərin strukturunda tutduğu yeri, oynadığı rolu, onların bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəsini elmi şəkildə əsaslandırmağa çalışması dissertasiyanın elmi dəyərini artıran amillər sırasındadır. Bədii təhlillər və onların əsasında aparılan elmi ümumiləşdirmələr XX əsr Azərbaycan poemasının mövzu və problematikası, eləcə də onun strukturundakı bütün xarakterik sənətkarlıq ünsürlərinin cəmi haqqında dolğun təsəvvür yaradır.

Onu da qeyd edək ki, poemalar haqqında məqalələr, kitablar, hətta dissertasiyalar yazılsa belə, ilk dəfədir ki, XX əsr Azərbaycan poemaları küll halında problemlə təhlillərə cəlb olunur. Poemaların inkişaf qanunauyğunluqlarının, janr xüsusiyyətlərinin bədii sənətkarlıq, nəzəri problemlər istiqamətində araşdırmaya cəlb olunması da ədəbiyyatşünaslıq elmimizdə yeni hadisədir. XX əsrdə yaranan Azərbaycan poemalarının tipləri ilk dəfədir ki, elmi şəkildə əsaslandırılıb qruplaşdırılır. Poemanın strukturunda süjetin, ricət və epizodların rolu, peyzaj, bədii portret, bədii

detal, bədii təsvir və ifadə vasitələri kimi mühüm sənətkarlıq komponentlərinin qarşılıqlı vəhdətdə öyrənilməsi də ədəbiyyatşünaslıq elmimiz üçün əhəmiyyət kəsb edən problemlər sırasındadır.

Ümumiyyətlə götürsək, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin böyük zəhmət, uzun axtarışlar bahasına başa gələn "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı dissertasiya işi son illərdə yaranan ən dəyərli elmi əsərlər sırasındadır. Bu dissertasiyada ədəbiyyatımızın ən aparıcı janrlarından birinin inkişaf problemləri, onun janr spesifikasi, bədii strukturu, tipləri, sənətkarlıq komponentləri, vəzn və qafiyə quruluşu sistemli şəkildə öyrənilir. Əsərin nəzəri-təcrübi əhəmiyyəti də elə buradan doğur.

Lakin böyük həcmli, bitkin struktura malik bu tədqiqat əsəri nöqsanlardan da xali deyildir. Ona görə bəzi irad və təkliflərimizi də söyləmək istəyirik.

Əvvəlcə, dissertant XX əsrdə yaranan poemaların hamısını tədqiqatə cəlb etməyə, heç bir əsərin bədii təhlildən kənarda qalmamasına çalışıb. Əlbəttə, bir dissertasiyada bu qədər işin öhdəsindən gəlmək imkan xaricindədir. Ona görə də yaxşı olardı ki, iddiaçı daha xarakterik əsərlər üzərində dayanaydı. Bu, təhlillərin mükəmməlliyinə, dərinliyinə zəmin yaratmış olardı.

İkincisi, dissertantın şairliyi təhlillərə bir şirinlik gətirsə də, bəzən bu əks nəticə də verir. Məsələn, ikinci fəslin bölmələrindən birinin "Qələmə vurulmuş qandal, yaxud keçmişin ibrət dərsləri" adlandırılması bir qədər elmi səslənmir. "Poemanın üfüqləri" və s. bu kimi ifadələr elmi yox, bədii, poetik tutumludur.

Üçüncüsü, dissertasiyanın ayrı-ayrı fəsillərində eyni poema haqqında bir neçə dəfə söhbət açılır. Ona görə də təhlillər səpəli təsir bağışlayır.

Dördüncüsü, "Vəzn və qafiyə sistemi" adlanan dördüncü fəsildə sərbəst şeir formasında yazılmış poemalardan ötəri bəhs edilir. Halbuki XX əsrdə bədii təhlillərə imkan verən son dərəcə maraqlı poemalar yaranmışdır.

Lakin bütün bu deyilənlər sanballı tədqiqatın elmi dəyərini qətiyyənlə azaltmır və ümid edirik ki, müəllif gələcək tədqiqatlarında arzu və təkliflərimizi nəzərə alacaqdır.

İddiaçının elmi mətbuatda çap olunan məqalələri, monoqrafiya və kitabları dissertasiyanın məzmununu bütünlükdə özündə əks etdirir. Dissertasiya mövzusunda bir neçə kitabın, çoxlu - 46 jurnal məqaləsinin çap olunması da tədqiqatçının zəhmətkeşliyindən xəbər verən önəmli faktlardandır. Avtoreferat dissertasiya haqqında dolğun elmi təsəvvür yaradır.

Ümumiyyətlə, Əliyev Rafiq Yusif oğlunun "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı tədqiqat işi Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının tələblərinə, 10.01.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı indeksinə uyğundur və onun müəllifi filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa tamamilə layiqdir.

Cəlal Abdullayev,
filologiya elmləri doktoru, professor, Bakı
Dövlət
Universitetinin Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı
kafedrasının müdiri.

22 sentyabr 2006

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında poema janrı xüsusi yer tutur. Həm mövzusunə, həm bədii quruluşuna, həm də sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə görə özünəməxsus cizgilərə malik Azərbaycan poeması XX əsrdə zəngin inkişaf yolu keçmiş, böyük uğurlar qazanmışdır.

Görkəmli ədib Cəfər Cəbbarlıdan başlamış, əsrin sonlarında yazıbyaradan ədəbi gəncliyin ayrı-ayrı nümayəndələrinə qədər ədəbiyyatımızın ən tanınmış yazarları poema janrına müraciət etmiş, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları qazanmışlar.

Sovet ideoloji sistemi Azərbaycan ədəbiyyatına, o cümlədən Azərbaycan poemasına öz möhürünü vursa da, illər keçdikcə ədəbiyyatımızda poema janrının üfüqləri xeyli genişlənmiş, həm mövzu, həm də sənətkarlıq xüsusiyyətləri baxımından zənginləşmişdir.

Öz növbəsində Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı da ədəbiyyatımızda poema janrının inkişaf yolunu diqqətlə izləmiş və bu istiqamətdə xeyli sayda məqalələr yazılmış, bir sıra əsaslı araşdırmalar aparılmışdır.

Ən tanınmış ədəbiyyatşünaslarımız XX əsrdə yaranmış Azərbaycan poeması nümunələrini öyrənmiş, onların inkişaf dinamikasını izləmişlər. Bu problemin öyrənilməsinə və təbliğinə öz töhfəsini vermiş ədəbiyyatşünaslardan biri də tanınmış şair, publisist, tərcüməçi, pedaqoq, filologiya elmləri namizədi Rafiq Yusif oğlu Əliyevdir. Rafiq Yusifoğlu ötən əsrin 70-80-ci illərində gənc və istedadlı ədəbiyyatşünas kimi Azərbaycan poeziyasının inkişaf problemlərini araşdırmaqla məşğul olmuş, 1984-cü ildə "Azərbaycan sovet poemasının inkişaf problemləri" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir. Bu əsərində Azərbaycan poemasının on illik tarixini (1956-1965) araşdıran gənc ədəbiyyatşünas sonralar bütünlükdə XX əsr Azərbaycan poemasının inkişaf yollarını öyrənməyi qarşısına məqsəd qoymuşdur.

XX əsr Azərbaycan poeması ilə bağlı R.Yusifovun indiyə qədər 46 jurnal məqaləsi və "Azərbaycan poeması: axtarışlar və perspektivlər" monoqrafiyası (Bakı, Elm, 1998) nəşr edilmişdir. Dissertantın 2001-ci ildə çapdan buraxdığı "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" adlı dərs vəsaitində də (Bakı, "Sabah") poema janrı ilə bağlı fikir və mülahizələrə yer verilmişdir.

Müdafiyyə təqdim olunan "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müasir ədəbiyyatşünaslıqda öyrənilməsi çox vacib olan problemlərdən biri kimi diqqətəlayiqdir.

R.Yusifovun dissertasiyasının daha çox diqqəti cəlb edən cəhətlərindən biri onun müasir ədəbiyyatşünaslığımızın tələblərinə uyğun hazırlanması, milli-nəzəri məfkurəyə söykənərək yazılması, eyni zamanda yeri gəldikcə sovet ideoloji sisteminin ənənəvi stereotiplərinin inkar edilməsidir. Məhz bu cəhət hazırkı araşdırmada özünü büruzə verir.

R.Əliyevin hazırkı dissertasiya işinin təsnifatı XX əsr Azərbaycan poemasının təşəkkülü və inkişaf yolunu bütünlükdə izləməyə imkan verir.

"XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" dissertasiyası giriş, dörd fəsil, nəticə və istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

Girişdə dissertasiya işinin ümumi səciyyəsi, tədqiqatın obyektı və öyrənilməsi, məqsəd və vəzifələri, nəzəri-metodoloji əsasları, elmi yeniliyi, praktik (əməli) əhəmiyyəti və s. haqqında yığcam və qısa şəkildə məlumat verilmişdir.

Dissertasiyanın birinci fəslı "Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası" adlanır. Bu fəslin dörd bölməsində – "Janrın inkişaf meylləri", "Poemanın tipləri", "Süjet və onun təkamülü: folklor, sosial münasibətləri əks etdirən və ailə-məişət süjetləri", "Ricətlər və epizodlar" poema janrının inkişaf meyllərindən, məziyyət və çatışmamazlıqlarından bəhs olunur. Dissertant poemanın tiplərini müəyyənləşdirir, onların özünəməxsus cəhətləri şərh edilir, forma yenilikləri, süjet və ricətlə bağlı məsələlər nəzərdən keçirilir.

Belə bir cəhət vurğulamaq istədik ki, XX əsr Azərbaycan poemasının tiplərindən danışarkən R.Yusifov ədəbiyyatşünaslıqda indiyə qədər məlum üç qrupa – lirik, epik, dramatik poemalara ayırdığını göstərməklə yanaşı, həm də ilk dəfə poemalarımızın tiplərini müəyyənləşdirməyə cəhd göstərərək onun on səkkiz olduğunu bildirir. Daha doğrusu, dissertantın fikrincə, XX əsr Azərbaycan poemasını bu tiplərə ayırmaq olar: poema-müraciət, poema-monoloq, poema-dialoq, nəğmələr poeması, səyahətlər poeması, fraqmentlər poeması, poema-xatirə, poema-məktub, poema-gündəlik, poema-reportaj, alleqorik poema, düşüncələr poeması, poema-əfsanə, publisistik poema, kino-poema, fantastik poema (səh. 18-44).

Dissertasiyanın ikinci fəslı – "Zaman və qəhrəman problemi" üç bölməni – "Ədəbi prosesdə ənənə və novatorluq, müəllif və zaman fenomeni", "Qələmə vurulmuş qandal və yaxud keçmişin ibrət dərsləri", "Qəhrəman həyatda və ədəbiyyatda" əhatə edir.

Bu fəsilə dövrün real həyatının bədii əksi və müəllif mövqeyi, sosializm realizmi yaradıcılıq metodunun Azərbaycan poemasına vurduğu möhürlərdən söhbət açılır, müxtəlif mövzularda yazılmış poemaların həm sosioloji, həm də bədii təhlilini verməyə cəhd göstərir.

Dissertasiyanın üçüncü fəslı – "Bədii sənətkarlıq komponentləri" dörd bölməni – "Bədii portret", "Peyzaj", "Bədii detal", "Bədii təsvir və ifadə vasitələri" bütünlükdə XX əsr Azərbaycan poemasının bədii sənətkarlıq məsələlərini əhatə edir. Araşdırıcı çalışıb ki, Azərbaycan poemasına xas olan portret, peyzaj, detal və digər bədii komponentlərdən bəhs etsin.

Nəhayət, əsərin dördüncü fəslı – "Vəzn və qafiye sistemi" adlanır və üç bölmədən "Azərbaycan poemasında heca vəznı", "Əruz vəznı", "Qafiye" ibarətdir. Burada heca və əruz vəznlərinin, sərbəst şeir formasının XX əsr Azərbaycan poemasında əhatə dairəsi öyrənilir, ayrı-ayrı şairlərimizin poemaları vəznlər üzrə qruplaşdırılaraq təhlil olunur.

Nəticədə dissertasiyanın bütün fəsillərində irəli sürülən ədəbi-nəzəri fikir və mülahizələr ümumiləşdirilir, bu nəticəyə gəlinir ki, poema istər mövzu və tematikasına, istər qaldırdığı problemlərin aktuallığına, həyatiliyinə, istərsə də bədii məziyyətlərinə, sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə, poetikasına görə Azərbaycan ədəbiyyatının ən aparıcı janrlarından biri olmuşdur (s.307).

Dissertasiya işində müəllifin bəhrələndiyi və araşdırdığı elmi və bədii ədəbiyyatın siyahısı verilmişdir.

Qeyd etmək istərdik ki, dissertasiyanın mövzusu aktualdır. İndiyə qədər XX əsr Azərbaycan poemasının ayrı-ayrı problemlərinə həsr edilmiş dissertasiya işləri yazılsa da, monoqrafik əsərlər nəşr olunsada, məhz R.Yusifovlu mövcud dissertasiyasında XX əsr Azərbaycan poemasını küll halında tədqiqata cəlb etmişdir.

Dissertant Azərbaycan poemasını əsasən nəzəri problemlər işığında öyrənməyə cəhd göstərmişdir.

Dissertasiya işi həmçinin nəzəri-əməli əhəmiyyətə malikdir. Həqiqətən, "XX əsr Azərbaycan poemasının milli ideologiya baxımından yeni elmi-nəzəri aspektdə öyrənilməsi işin praktik əhəmiyyətini şərtləndirən başlıca amillərdəndir" (s.10). Bütünlükdə bu dissertasiya işi bədii, nəzəri və tarixi faktlarla çox zəngindir.

Dissertasiyanın avtoreferatı, müəllifin mövzu ilə bağlı nəşr etdirdiyi məqalə, kitab və monoqrafiyalar tədqiqatın məzmununu bütünlükdə əhatə edir.

Lakin bütün bunlarla yanaşı dissertasiya işində bəzi nöqsan və çatışmazlıqlara da təsadüf olunur. Gələcəkdə bu məsələlərə xüsusi diqqət yetirməyi müəllifə məsləhət görərdik. Əsərin gələcəkdə nəşri zamanı onların aradan qaldırılması çox faydalı olardı.

Dissertantın diqqətinə çatdırmaq istədiyimiz qeydlərin bir qismi dissertasiya işində nəzərdən keçirilmiş elmi-nəzəri problemlərlə, digər qismi isə əsərdəki texniki səhvlər və diqqətsizliklərlə bağlıdır. *(Stenoqramda iradların hamısı getdiyindən, təkrara yer verməmək məqsədilə onları ixtisar etdik. R.Y.)*

...Lakin bu sadalanan nöqsan və çatışmazlıqlar bütövlükdə dissertasiya işinin elmi dəyərini aşağı salmır, onu daha yüksək səviyyədə görmək niyyətindən irəli gəlir. Araşdırmanın aktuallığına, elmi yeniliyinə, bu sahədə çox faydalı bir iş olmasına, mövzunun əsasən əhatə edildiyinə, polemik ruhuna görə mövcud dissertasiya AAK-ın tələblərinə bütövlükdə cavab verir və onun müəllifi Əliyev Rafiq Yusif oğlu filologiya elmləri doktoru adını almağa tamamilə layiqdir.

Vaqif Arzumanlı,
filologiya elmləri doktoru, professor, AMEA Nizami
adına Ədəbiyyat İnstitutu Xarici ədəbiyyat və Ədəbi
əlaqələr şöbəsinin müdiri.

29 sentyabr 2006

Çoxəsrlik tarixə malik olan Azərbaycan ədəbiyyatı zəngin və tükənməz irs kimi həmişə müxtəlif cəhətlərdən tədqiq olunmuş və bundan sonra da olunacaqdır. Məsələ burasındadır ki, bu irsin məzmun və ideya, forma və janr təbiəti nə qədər öyrənilirsə, yenə də öyrənilməyə ehtiyac qalır. Bu baxımdan poema janrı Azərbaycan ədəbiyyatının dünya ədəbi prosesinə daxil olunmasında əvəzsiz rola malikdir. Gizli deyil ki, Azərbaycan poeması Nizami Gəncəvidən Bəxtiyar Vahabzadəyədək uzun bir yol keçmiş, həm janrın poetika baxımından zənginləşməsinə, həm də demokratik, humanist ideyaların oxuculara ötürülməsində ardıcılıq, fasiləsizlik təmin edilmişdir. Bu baxımdan Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda yazdığı doktorluq dissertasiyası diqqət və maraq doğurur.

Dissertasiya giriş, dörd fəsil, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyatın siyahısından ibarətdir. Girişdə ənənəvi qaydaya uyğun olaraq mövzunun aktuallığı, obyekt və tədqiqat tarixi, məqsəd və vəzifələri, nəzəri və metodoloji əsasları, praktik əhəmiyyəti, aprobeşiyası və işin quruluşu

haqqında danışılır. Dissertant son dərəcə aydın, lakonik formada və konkret müddəalarla həmin məsələlərin mahiyyətini şərh edir.

Dissertasiyanın birinci fəslı "Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası" adlanır. Bu fəslin əvvəlində janrın inkişaf meyilləri araşdırılır. Tədqiqatçı poema janrı ilə bağlı indiyə qədər elmi fikirdə mövcud olan mülahizələrə ümumi bir nəzər yetirir, həmin mülahizələrin obyektivlik dərəcəsini saf-çürük edir və bu janrın təbiəti barədə ədəbi-elmi müddəaların mənzərəsini yaradır.

Dissertantın qənaətinə görə poema ətrafında meydana çıxan müzakirə və mübahisələrin ana xəttini süjet ətrafında olan problemlər təşkil etmişdir. Həmin problemlə bağlı müzakirələrin açılması və müxtəlif elmi baxışların toqquşması isə poemanın lirik və yaxud epik xarakterdə olması qənaətindən törəmişdir. Hər halda poema haqqında olan nəzəri mübahisələrdən daha çox, poema janrının özünün yaradıcılıq problemləri, yəni praktikasını Rafiq Yusif oğlu Əliyevə belə bir doğru hökm çıxarmağa əsas vermişdir ki, lirika ilə epos arasında keçilməz sədd yoxdur.

Digər bir əhəmiyyətli cəhət ondan ibarətdir ki, dissertant poema haqqında olan ədəbi-nəzəri mülahizələri janrın inkişaf meyilləri istiqamətində araşdırarkən yalnız peşəkar ədəbi tənqidin mərhələlərindəki mənzərəni araşdırmaqla kifayətlənmir, eyni zamanda Azərbaycan yazıçılarının müxtəlif vaxtlarda keçirilən qurultaylarında söylənilən mülahizələri də nəzərdən qaçırmır. Deməli, həmin məsələləri bütün böyük-kıçık faktları ilə birgə, yəni küll halında araşdırmağa səy göstərir və buna nail olur.

Dissertasiyanın birinci fəslinin ikinci bölməsi "Poemanın tipləri" adlanır və burada poema təsərrüfatında müşahidə olunan bütün tiplər saf-çürük edilir, həmin tiplərin səciyyəvi keyfiyyətləri aşkarlanır. Dissertantın nöqtəyi-nəzərincə, XX əsr Azərbaycan poemasının iyirmiyə qədər tipi vardır: müraciət poema, poema-monoloq, poema-dialog, nəğmələr poeması, səyahətlər poeması, fragmentlər poeması, poema-xatirə, poema-məktub, poema-gündəlik, poema-reportaj, ballada, poema-peyzaj, alleqorik poema, düşüncələr poeması, poema-əfsanə, poema-rəvayət, publisistik poema, kino-poema, fantastik poema və s. Daha geniş mənada lirik, epik, dramatik poemalar vardır ki, bu cəhətlər həm ayrı-ayrılıqda, həm də vəhdətdə özünü göstərir.

Təqdirəlayiqdir ki, Rafiq Yusifoğlu bu bölgülərin hər birinə nümunələr gətirir, konkret faktlarla irəli sürdüyü mülahizələri əsaslandırır və nəticəyə gəldiyi müddəaların inandırıcılığını təmin edir. Məsələn, tədqiqatçıya görə poema-monoloqun ən bariz nümunələri S.Vurğunun "Zəncinin arzuları" və M.Arazın "Mən də insan oldum" əsərləridir. Yaxud, nəğmələr poemasının ən səciyyəvi nümunələri yenə də S.Vurğunun "Müğən" və "Bakının

dastanı", poema-xatirənin xarakterik nümunəsi isə R.Rzanın "Qızılgül olmaydı" poemasıdır. Balladaya misal olaraq Ə.Kərimin "Bir santimetr haqqında ballada" və M.Arazın "Əsgər qəbri haqqında ballada" əsərlərini xatırlatmaq olar. Dissertant sadəcə olaraq bu əsərlərin adını çəkmir, eyni zamanda onların xüsusiyyətlərini aşkarlayır, bölgüyə nə dərəcədə uyğun olmasının mahiyyətini meydana çıxarır.

Birinci fəslin üçüncü bölməsi "Süjet və onun təkamülü: folklor süjetləri, sosial münasibətləri əks etdirən süjetlər, ailə-məişət süjetləri" adlanır. Bölmənin əvvəlində süjet, fabula, kompozisiya məsələlərinə nəzəri aydınlıq gətirilir. Poema süjetinin folklor əsasından danışarkən əsas diqqət C.Cabbarlının "Qız qalası", S.Vurğunun "Aslan qayası", "Aydın əfsanəsi" və F.Qocanın, F.Sadiqın, R.Rzanın poemalarına yönəldir. Konkret olaraq "Dədə Qorqud" eposunun təsirindən söhbət açanda isə N.Xəzrinin "Əfsanəvi yuxular", A.Abdullazadənin "Ulu Qorqud", N.Kəsəmənlinin "Dəli Domrul" poemaları təhlil süzgəcindən keçirilir.

Sovet dövrünün reallıqlarını, beynəlxalq mövzunu, tarixi mövzuları əks etdirən, rəcətlərlə və epizodlarla səciyyələnən əsərlər də geniş təhlil edilir. Hər halda dissertant qarşıya qoyduğu məqsədə çatır və poema janrının strukturu ilə bağlı məsələlərə elmi aydınlıq gətirir.

Dissertasiyanın ikinci fəslı "Zaman və qəhrəman problemi" adlanır. Bu fəsil üç bölmədən ibarətdir. Burada varislik prinsipi, müəlliflə qəhrəmanın bərabərliyi, sənətkar fantaziyasının rolu məsələlərinə diqqət yönəldilir. Poema janrının inkişafında S.Vurğun və R.Rza ənənəsinin mahiyyəti aşkarlanır. Dissertant həmin sənətkarların yaratdığı ənənəni XX əsrin ikinci yarısında yaranan poemalar üçün yeganə ənənə hesab edir.

Azərbaycan poemasının XX əsrdə ideoloji təsirlərə məruz qaldığı da dissertantın diqqətindən yayınmamışdır. İmperialist rejim Azərbaycan ədəbiyyatının bütün janrlarında olduğu kimi, poema janrında da öz mənfi izini qoymuşdur. Xüsusilə bədii düşüncə Lenin obrazı və komsomol əxlaqı ilə əlaqədar poema janrında müəyyən təsəvvür yarada bilmişdir. Onun bariz nümunələri S.Vurğunun "Leninin kitabı" və "Komsomol poeması", R.Rzanın "Lenin", B.Vahabzadənin "Leninlə söhbət" əsərləridir.

Bu fəsildə dissertant sosialist işi uğrunda mübarizə aparan, müharibə cəbhələrində vuruşan, əmək meydanlarında tər təkən, ailə-məişət və mənəvi-əxlaqi problemləri qaldıran qəhrəmanlar barəsində də ətraflı bəhs edir. Eyni zamanda, həmin qəhrəmanların bədii mətndə tutduqları mövqe və digər sənətkarlıq məziyyətləri də aşkarlanır.

Dissertasiyanın üçüncü fəslı "Bədii sənətkarlıq komponentləri" adlanır. Bu fəsil də "Bədii portret", "Peyzaj", "Bədii detal", "Bədii təsvir və ifadə vasitələri" adlı 4 bölmədən ibarətdir. Dissertant hər bölmədə konkret

məsələ qoyur və poema janrının nümunələri əsasında həmin məsələni işıqlandırır. Məsələn, H.Cavidin "Azər" poemasında Səlmanın portreti, S.Vurğunun "Üsyan" poemasında Elxanın portreti, "Bəsti" poemasında "Bəsti"nin portreti, yenə S.Vurğunun "Kənd səhəri" poemasında Gülzarın portreti, N.Xəzrinin "Günəşin bacısı" poemasında Sevilin portreti, M.Müşfiqin "Əfşan" poemasında Əfşanın portreti və s. həm sənətkar tərəfindən xarakterik cizgilərlə canlandırılmış, həm də onlar dissertant tərəfindən obyektiv qiymətləndirilmişdir.

Bu fəsildə peyzaj, bədii detal və epitet, təşbeh, metafora, metonimiya, təkrir, təzad kimi bədii təsvir və ifadə vasitələri də konkret faktlar və nümunələrlə əsaslandırılmışdır.

Dissertasiyanın 4-cü fəsli "Vəzn və qafiye sistemi" adlanır və burada poemaların heca vəznı və əruz vəznində yazılmasının imkanları, eyni zamanda qafiye quruluşu ilə bağlı xüsusiyyətlər araşdırılmış, müasir elmimiz üçün qənaətbəxş mülahizələr irəli sürülmüşdür.

Dissertant poemaların heca vəznində yazılması ilə bədii sözün qüdrətinin, təsir dairəsinin nə dərəcədə artdığını əyani misallarla nəzərə çatdırır. Eyni zamanda heca vəznı ilə qafiyələnmənin məntiqi əlaqələri aydınlaşdırılır.

Əruz vəzninə gəldikdə isə bu tipli poemaların XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında az olması faktı meydana çıxır. Lakin bununla bərabər bu vəznə yazılan poemalar klassik ənənəni davam etdirməklə poemanın inkişaf tarixində müəyyən rola malik olmuşdur. R.Yusifovlu H.Cavidin "Azər" poemasındakı əruzla yazılmış hissələri ayrıca təhlil edir, eyni zamanda əruz vəznində qələmə alınan S.Vurğunun "Hörmüz və Əhrimən", C.Cabbarlının "Qız qalası", S.Rüstəmin "Yaxşı yoldaş" poemalarına da diqqət yetirir.

Rafiq Yusifovlu poemanın sənətkarlıq məziyyətlərini yalnız poema janrı kontekstində deyil, ümumiyyətlə ədəbi mətn, bədilik müstəvisində araşdırır və onlara yazıçı sənətkarlığının nailiyyətləri kimi dəyər verir. Dissertasiyada qarşıya qoyulan məqsəd və vəzifələr, demək olar ki, tam şəkildə yerinə yetirilmişdir.

Lakin bununla bərabər dissertasiyada bəzi qüsurlara da rast gəlik ki, onları dissertantın nəzərinə çatdırmağı lazım bilir:

1.Birinci fəslin üçüncü bölməsi dissertasiyada bir cür, avtoreferatda isə başqa cür adlandırılmışdır. Belə ki, həmin bölmə dissertasiyada "Süjet və onun təkamülü: folklor süjetləri, sosial münasibətləri əks etdirən süjetlər, ailə-məişət süjetləri" kimi adlanır (s.45). Avtoreferatda isə bu ad müəyyən qədər fərqlidir: "Süjet və onun təkamülü: folklor, sosial münasibətləri əks etdirən və ailə-məişət süjetləri" (s.12). Bilavasitə

dissertasiyanın strukturuna aid olduğuna görə dissertant bu məsələyə hökmən aydınlıq gətirməlidir.

2.Ümumiyyətlə, XX əsr Azərbaycan poemasını M.Şəhriyarın "Heydər-babaya salam" əsərindən kənarda təsəvvür etmək mümkün deyildir. İndiki şərait və mövzunun əhatə dairəsi həmin poemanın ideya-bədii xüsusiyyətlərinin, poetika-sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin öyrənilməsinə də tam imkan verərdi. Çox təəssüf ki, dissertant bu əsəri bilərəkdən və ya bilməyərəkdən nəzərdən qaçırmış və Azərbaycan poemasının sənətkarlıq məsələlərinin tam halda təqdiminə açıq-aşkar xələl gətirmişdir.

3.Rafiq Yusif oğlu Əliyevin alimliyindən başqa şairliyi də vardır. Buna görə də dissertasiyada bəzi cümlələr şairənədir. Məsələn: "Bədii formanın üfüqləri əhəmiyyətli dərəcədə genişlənmişdir" (s.12). "Həyat davam etdiyi kimi, süjet də sona yetmir, davam edir" (s.50). "Bütün həyat hadisələri qızıl, yaxud, digər qiymətli metallar kimi külçə halındadır" (s.129). Yaxud bunun ən bariz nümunəsi ikinci fəslin ikinci bölməsinin adıdır: "Qələmə vurulmuş qandal, yaxud keçmişin ibrət dərsləri" (s.132). Bu faktların sayını artırmadan da demək olar ki, dissertasiya elmi janrdır və onun mövzusunun hansı bədii problemə həsr olunmasından asılı olmayaraq orada akademizm, elmi üslub gözlənilməlidir.

4.Bizim bu gün latın qrafikalı əlifbaya keçməyimiz tam reallıqdır. Dissertasiya özü də latın qrafikalı əlifba ilə yazılmışdır. Lakin bununla bağlı bəzi məqamları dissertant nədənsə unutmuşdur. Məsələn, misralardakı qafiyə sistemini göstərərək "a" və "b" hərflərindən sonra "q" və "v" hərflərindən istifadə etmək kiril qrafikalı əlifbanın 3-cü, 4-cü, latın qrafikalı əlifbanın isə 17-ci və 30-cu hərflərindən istifadə etmək deməkdir. Belə olduğu tərzdə aydınca sübut olunur ki, latın qrafikası əsas götürülməmişdir, çünki hərflərin ardıcılığı latın qrafikasına deyil, kiril qrafikasına aiddir (dissertasiya: s.286-300: Avtoreferat: s.29).

Mən dissertasiyanın avtoreferatı, dissertantın çap olunmuş kitabları və məqalələri ilə də yaxından tanışam. Onlar dissertasiyanın əsas məzmununu əhatə edir.

Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda yazdığı elmi-tədqiqat işi doktorluq dissertasiyasının tələblərinə tam cavab verir və onun müəllifi filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa tamamilə layiqdir.

K.İ.Əliyev,
filologiya elmləri doktoru, AMEA
Folklor İnstitutunun aparıcı elmi
işçisi.

22 sentyabr 2006

AVTOREFERAT HAQQINDA RƏYLƏR

Elə aparıcı janrları vardır ki, onların sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, mövzu və problematikasının təhlili ədəbiyyatımızın ümumi tarixi haqqında müəyyən təsəvvür yaradır. Belə janrlardan biri də poemadır. Azərbaycan poeması zəngin bir inkişaf yolu keçmişdir. Xüsusən XX əsrdə nəinki Azərbaycan, eləcə də Ümumittifaq poeziyasında poemaya maraq həddindən artıq güclü olmuşdur. Bir tərəfdən dövrün, zamanın tələbi ilə müxtəlif bədii formalı poemalar meydana gəlmiş, digər tərəfdən bu janr çoxsaylı mübahisə və diskussiyalar predmetinə çevrilmişdir.

Rafiq Yusif oğlu Əliyevin doktorluq dissertasiyasının tədqiqat obyektini məhz XX yüzillikdə yaranmış müxtəlif çeşidli Azərbaycan poemalarıdır. Göründüyü kimi, tədqiqat əsərinin əhatə dairəsi çox genişdir.

Nəzərə alsaq ki, XX əsrdə S.Vurğun, S.Rüstəm, M.Müşfiq, M.Rahim, R.Rza, N.Xəzri, B.Vahabzadə, Qabil, M.Araz, X.Rza Ulutürk, N.Həsənzadə və başqa bu kimi poeziyaya nəhənglərimizin yaradıcılığında poema janrı əsas yer tutmuşdur, onda tədqiqat işinin əhatə dairəsi haqqında müəyyən təsəvvür yaranar. Həmin dövrün Azərbaycan poemaları haqqında bir yox, bir neçə doktorluq dissertasiyası yazmaq mümkündür.

Tədqiqatçının bütün dövrün poemaları haqqında müəyyən elmi təsəvvür yarada bilmək üçün təhlilləri nəzəri problemlər istiqamətində aparması ən məqbul variantdır. Başqa cür bir əsrdə yaranan saysız-hesabsız poemaları bir tədqiqat əsəri çərçivəsində əhatə etmək imkan xaricindədir.

İstər poema haqqında nəzəri ədəbiyyatı, istərsə də tədqiq etdiyi dövrün poemalarını mükəmməl öyrənən Rafiq Yusifoğlu dövrün poemaları, onların bədii quruluşu, tipləri, sənətkarlıq məziyyətləri, mövzu və problematikası haqqında dolğun təsəvvür yaradan mükəmməl struktura malik bir tədqiqat əsəri yazmışdır.

Giriş, dörd fəsil, nəticə və istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısından ibarət olan bu tədqiqat əsərində qoyulan problemlərin hamısı janr üçün xarakterikdir, onun sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin tam açılmasına zəmin yaradır. İstər janrın bədii quruluşuna, poemanın inkişaf meyillərinə, onun tiplərinə, istər qəhrəman probleminə, istər sənətkarlıq komponentlərinə, istərsə də vəzn və qafiye sistemində həsr olunmuş fəsillər yüksək nəzəri-elmi səviyyədə yazılmışdır. Tədqiqat işinin bu qədər

mükəmməl struktura malik olması göstərir ki, müəllif əsər üzərində uzun müddət işləmiş, ən məqbul, xarakterik varinatlar üzərində dayanmağı bacarmışdır.

Tədqiqatın ayrı-ayrı nəzəri problemlər istiqamətində, özü də tipoloji planda aparılması işin məziyyətlərini şərtləndirən ən başlıca amildir. Yaxşı cəhətdir ki, tədqiqatçı XX yüzillikdə yaranan Azərbaycan poemalarını təcrid edilmiş şəkildə yox, Ümumittifaq poeziyası kontekstində öyrənməyə cəhd göstərmişdir. Təhlillər zamani tarixi-müqayisəli metoddan istifadə araşdırıcının elmi arqumentlərinin inandırıcılığına zəmin yaratmışdır.

Aftoreferat dissertasiya, onun quruluşu, problematikası, tədqiqatın nəzəri istiqaməti haqqında dolğun təsəvvür yaradır. Təhlillər məntiqi ardıcılıqla aparılır. Kompozisiyadan, süjetdən tutmuş ədəbi portretə, peyzaja, bədii detala, bədii təsvir və ifadə vasitələrinə, vəznə, qafiyə quruluşuna qədər heç bir problem tədqiqatçının diqqətindən kənarda qalmır.

Yaxşı cəhətdir ki, nəzəri müddəalar ədəbi faktlara, xarakterik nümunələrə əsaslanmışdır. Tədqiqatçının nəzəri hazırlığı, bədii əsərlərə yanaşma tərzı yaxşı təsir bağışlayır. Müxtəlif istiqamətli bədii və sosioloji təhlillərdən sonra müəllifin gəldiyi elmi nəticələr XX əsr Azərbaycan poemalarının məziyyət və nöqsanları haqqında dolğun təsəvvür yaradır.

Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı tədqiqat işi doktorluq dissertasiyasının tələblərinə tam cavab verir. Bizcə bu əsərə görə Rafiq Yusif oğlu Əliyev filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsinə tamamilə layiqdir.

**Təhsin Mütəllibov,
filologiya elmləri doktoru,
BDU-nun professoru.**

2.09.2006

Azərbaycanın istiqlaliyyət əldə etməsi ədəbi-nəzəri irsə münasibətdə mövcud ideoloji stereotipləri aradan qaldıraraq milli-kulturoloji zəminə söykənən yeni baxışlar sisteminin əsasını qoymuş oldu. Məhz bunun nəticəsində çağdaş ədəbi prosesin yenidən araşdırılması zərurəti yarandı. Son illərdə H.Cavid, Y. V.Çəmənzəminli, Ə.Cavad, S.Vurğun, R.Rza, M.S.Ordubadı, B.Vahabzadə, İ.Şıxlı və başqa sənətkarların yaradıcılıq yolunun yeni təfəkkür işığında təhlilə cəlb olunması bu baxımdan səciyyəvidir. Araşdırılmasına zəruri ehtiyac olan məsələlərdən biri də ötən əsrin ədəbiyyatının janrı, poetika və sənətkarlıq məsələləri ilə bağlıdır. Çünki sovet imperiyası illərini əhatə edən bu dövr ədəbiyyatın

spesifikasının öyrənilməsi xüsusi aktualıq kəsb etməkdədir. Dissertant Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyası həmin zərurəti aradan qaldırmaq yolunda atılan ilk təşəbbüslərdən biri kimi diqqətə layiqdir.

Avtoreferatdan bilindi ki, dissertasiya işi giriş, dörd fəsil, nəticə və ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Girişdə mövzunun aktuallığı, elmi yeniliyi, məqsəd və vəzifələri, tədqiqat tarixi, metodoloji əsası, nəzəri-praktiki əhəmiyyəti və başqa məsələlər haqqında qısa, yığcam şəkildə danışılmışdır.

Dissertasiyanın ayrı-ayrı fəsillərində ötən əsrdə Azərbaycan poemasının təkamül yolu nəzəri-estetik baxımdan təhlil obyektinə çevrilmişdir.

Nəticədə dissertasiyanın ayrı-ayrı fəsillərində irəli sürülən fikir və mülahizələr ümumiləşdirilmişdir. Doktorantın fikrincə, XX əsrdə Azərbaycan ədəbiyyatında poema janrı özünəməxsus yol keçmiş, çox novator poetik çalarlarla zənginləşmişdir.

Qeyd edək ki, dissertasiyanın fəsilləri və fəsillərə daxil olan bölmələri elmi şəkildə təsnif olunmuş, bu da poema janrının poetik təkamülünü izləməyə imkan vermişdir.

Dissertant mövzu ilə bağlı ən mühüm nəzəri mənbələri araşdırmış, iyirminci əsr poemaları haqqında yazılan tədqiqatları nəzərdən keçirmiş, yeri gəldikcə onların qüsurları və nöqsanlarını tənqid etmişdir. Həmçinin təhlillərdə ayrı-ayrı əsərlərə və problemin qoyuluşuna dair qənaətlərə də müəyyən yer verilmişdir.

Tədqiqatın nəzəri səviyyəsi qənaətbəxşdir, müəllifin mühakimələri maraqlıdır. Əsərdə diqqəti çəkən cəhətlərdən biri poema janrının ayrıca, təcrid edilmiş şəkildə deyil, dünya ədəbiyyatı kontekstində araşdırılmasıdır. Bu cür yanaşma müəllifə problemin bütövlükdə ədəbiyyatımızda qoyuluşunu izləməyə imkan vermişdir.

Avtoreferatın sonuna əlavə olunmuş, müəllifin mövzu ilə bağlı nəşr etdirdiyi kitab və müxtəlif səpkili tədqiqatlar dissertasiyanı məzmununu bütövlükdə əhatə etməkdədir.

Tədqiqat işi aktuallığına, elmi yeniliyinə, mövzusunun əhatəliliyinə, bu sahədə ilk araşdırma olmasına, nəzəri-praktik əhəmiyyətinə görə AAK-ın doktorluq dissertasiyaları qarşısında qoyduğu tələblərə bütövlükdə cavab verir və onun müəllifi filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa tamamilə layiqdir.

**Vaqif Sultanlı,
filologiya elmləri doktoru,
BDU-nun professoru**

Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyası çox aktual bir mövzuya həsr olunmuşdur. Əsərdə XX əsrdə yaranan Azərbaycan poemaları bədii sənətkarlıq problemləri baxımından tədqiqatə cəlb edilmişdir.

Avtoreferatı oxuyanda dissertasiya işi, onun elmi strukturu, mövzunun aktuallığı, tədqiqat işinin predmeti, məqsəd və vəzifələri, elmi yeniliyi haqqında dolğun təsəvvür yaranır. Hiss olunur ki, müəllif bu əsərin üstündə çox işləmiş, həm tədqiq olunan dövrün poemalarını, həm onlar haqqında yazılan məqalələri, resenziyaları, tədqiqat əsərlərini, həm də bu janrın müxtəlif problemlərinə həsr edilən müzakirə və diskussiya materiallarını dərinlən mənimsəmişdir. Bundan başqa, hiss olunur ki, müəllif poema nəzəriyyəsini mükəmməl bilir, həm Ümumittifaq, həm də Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında poema haqqında yazılan heç bir tədqiqatın nəzərdən qaçırılmaması tədqiqatçının öz araşdırmasına nə qədər ciddi yanaşmasından xəbər verir.

Dissertasiya dörd fəsildən ibarətdir. Birinci fəsil öz nəzəri səviyyəsi ilə daha çox diqqəti cəlb edir. Müəllif burada poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası haqqında dolğun elmi təsəvvür yaradır. İlk bölümdə poemanın inkişaf meyllərindən söhbət açan müəllif poemalar haqqında aparılan yaradıcılıq müzakirələrindən danışır və bədii faktlara istinadən bu məsələlərə öz münasibətini bildirir.

Həm nəzəri, həm də ədəbi materialı yaxşı bilməsi tədqiqatçının elmi arqumentlərini gücləndirir.

İddiəçinin ilk dəfə Azərbaycan poemalarının tiplərini müəyyənləşdirməsi də ədəbiyyatşünaslıq elmimizdə yeni hadisədir. Bu fəslə oxuyanda poema, onun janr xüsusiyyətləri, tipləri haqqında dolğun təsəvvür yaranır. Müəllif epik-dramatik poemaların strukturunda süjetin mühüm rol oynamasını poemalar əsasında müəyyənləşdirməyə çalışır. Hər dövrün özünəməxsus süjetləri olduğunu vurğulayan tədqiqatçı müxtəlif tipli hadisələri əks etdirən poemaları süjet baxımından ümumiləşdirir və elmi təhlilə cəlb edir.

Əsərin "Zaman və qəhrəman problemi" adlanan ikinci fəslində də müəllifin elmi ümumiləşdirmələr aparması onun ədəbi materialı yaxşı bilməsindən xəbər verir. Tədqiqatçının poemaların məziyyət və nöqsanlarını, qəhrəmanların hərəkət və davranışlarını, düşüncə tərzini müasir milli metodologiya istiqamətində sərf-nəzər etməsi əsərin elmi dəyərini artırır.

Məlumdur ki, hər bir bədii əsərdə ayrı-ayrı sənətkarlıq komponentlərinin mühüm rolu və yeri vardır. Bu komponentlərin hamısının ayrı-ayrılıqda öyrənilib sistemləşdirilməsi janrın sənətkarlıq xüsusiyyətlərini elmi

aspektdə öyrənməyə, ümumiləşdirmələr aparıb elmi nəticələrə gəlməyə zəmin yaradır. Bu baxımdan mühüm sənətkarlıq komponentləri olan ədəbi portret, peyzaj, bədii detal, bədii təsvir və ifadə vasitələrinə həsr olunan səhifələr öz elmiliyi ilə diqqəti cəlb edir. Burada müəllifin ədəbi fiqurları seçib qruplaşdırmaq bacarığı özünü qabarıq şəkildə göstərir. XX əsrdə yaranan müxtəlif mündəricəli, əlvan bədii strukturlu poemalarımızda vəzn və qafiə sisteminin öyrənilməsi də ədəbiyyatşünaslıq elmimizdə yeni hadisədir.

Müəllifin gəldiyi elmi nəticələr tədqiqat işinin ümumi strukturuna tamamilə uyğundur. Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında poema janrının fundamental təhlili, onun yaradıcılıq problemlərinin sistemli şəkildə araşdırmaya cəlb edilməsi, saysız-hesabsız əsərlərin məziyyət və nöqsanlarının yeni milli metodologiya baxımından, özü də ümumittifaq ədəbiyyatı kontekstində öyrənilməsi əsərin elmi dəyərini qat-qat artırmışdır.

Müəllifin hələ 1998-ci ildə "Elm" nəşriyyatı tərəfindən çap olunan və dissertasiyanın əsas məzmununu özündə əks etdirən "Azərbaycan poeması: axtarışlar və perspektivlər" monoqrafiyasının mətbuatda mütəxəssislər tərəfindən yüksək dəyərləndirilməsi də təsadüfi deyildi. Çünki həmin əsərdə janrın inkişaf yolu, onun strukturunda əmələ gələn əhəmiyyətli dəyişikliklər müasir ədəbiyyatşünaslıq elminin tələbləri baxımından şərh olunmuşdu. İddiəçinin elmi mətbuatda çap olunan məqalələri, kitabları göstərir ki, o, bu sahədə təsadüfi adam deyildir. Həyatını, ömrünü yeni tipli ədəbi nümunlərin yaranmasına, ədəbiyyatımızın tədqiqinə, təbliğinə həsr edən Rafiq Yusifoğlu zəhmətkeş alim, tədqiqatçı, istedadlı qələm sahibi, namuslu ziyalıdır.

Dissertasiya işinin avtoreferatı onu deməyə əsas verir ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda yazdığı tədqiqat işi son illərdə ədəbiyyatşünaslıq sahəsində yaranan ən dəyərli, fundamental elmi əsərlər sırasındadır.

Bizə belə gəlir ki, həmin tədqiqat işi Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının tələblərinə uyğundur və əsərin müəllifi 10.01.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisası üzrə filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa tamamilə layiqdir.

**Himalay Qasimov,
filologiya elmləri doktoru, professor.
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji
Universitetinin kafedra müdiri.**

20.09.2006

XX əsr, xüsusilə sovet dövrü Azərbaycan poeması hədsiz zənginliyi ilə diqqəti cəlb edir. Əgər daha əvvəllər yaranmış mənzum romanları nəzərə almasaq, poema janrı heç bir əsrdə bu dövrdə olduğu qədər inkişaf etməmişdir. Odur ki, dissertasiya geniş və sanballı bir mövzunun tədqiqinə həsr olunmuşdur. Həm də nəzərə almaq lazımdır ki, belə bir aktual mövzu bu zənginlikdə tədqiqat obyektı və konkret problem üzrə bu vaxta qədər bütövlükdə öyrənilməyib.

İlk tanışlıqdan aydın olur ki, dissertasiyanın əhatə dairəsi çox genişdir. Müəllif bir əsrə yaxın bir müddətdə yaranmış Azərbaycan poemasının ümumiləşmiş mənzərəsini yarada bilmiş, janrın sənətkarlığını səciyələndirən bütün əsas əlamətləri üzə çıxarmışdır.

Giriş, dörd fəsil, nəticə və kitabıyyatdan ibarət olan bu dissertasiyanın birinci fəsilində janrın inkişaf meylləri, tipologiyası ön plana çəkilmişdir.

Aydındır ki, poema adətən ya lirik, ya da epik planda yazılır. Müəllifin üslubundan asılı olaraq, "Ölüm kürsüsü" kimi dramatik poemalar da qeyd etmək olar. Bunlar poema janrının dünya ədəbiyyatının min illərlə sınaqdan çıxmış əsas növləridir. Müəllif bu cəhəti düzgün müşahidə etmiş, lirik və epik poemanın poema-müraciət, poema-dialog, fraqmentlər poeması, poema-xatirə, poema-məktub, poema-gündəlik, poema-reportaj, poema-peyzaj, alleqorik poema, poema-əfsanə, poema-rəvayət kimi mövzu və təsvir üsulu ilə bağlı çalarlarını ortaya çıxarmış, zəngin Azərbaycan poemasını bu əsasda diqqətlə qruplaşdırabilmişdir.

Bu fəsildə poema janrında – epik poemalarda süjetin təkamül və inkişafına xüsusi diqqət verilmiş, məişət süjetləri, sosial-ictimai və folklor süjetləri fərqləndirilmiş və ətraflı təhlil olunmuşdur.

"Zaman və qəhrəman problemi" adlanan ikinci fəsildə müəllif bu qənaətə gəlir ki, qəhrəmanın səciyyəsi deyil, şairin sənətkarlığı da dövrlə, zamanla bağlı olur. Yüksək sənət əsərləri despotizmin gücləndiyi dövrlərdə meydana çıxır, sənətkar hansı fikri söyləyəcəyindən çox, onu necə ifadə edəcəyi üzərində düşünür. Bu cəhətləri nəzərə alaraq, müəllif ənənə və novatorluq, müəllif və zaman məsələlərinə fəsildə geniş yer vermişdir. Doğru mülahizə yürüdülmüşdür ki, bədii əsərə tarixi yanaşma prinsipi hadisələrə, xarakterlərə daha düzgün qiymət vermək imkanı yaradır.

Mövzunun zamanla bağlılığı XX əsrin birinci yarısında onunla şərtlənirdi ki, əgər 20-30-cu illərdə sinfi mübarizə məsələləri ön planda idisə, 40-cı illərdə şairlərimizin qələmi bütövlükdə müharibə ilə mübarizəyə yönəlmişdi. Müəllif bu sahədə yaranmış əsərlərin düzgün xarakteristikasını vermişdir.

Növbəti fəsil "Bədii sənətkarlıq komponentləri" adlanır. Bu fəsildə konkret faktlar əsasında Azərbaycan poemasının bədii-estetik keyfiyyətlərini üzə çıxarmaqda bədii portret, peyzaj, bədii detal, epitet, metafora, metonimiya, təşbeh, təzad, mübaliğə və s. kimi bədiilik vasitələrinin rolu ətraflı araşdırılmışdır.

"Vəzn və qafiye sistemi" adlanan son fəsil poemalarımızda heca və əruz vəzninin, qafiye sisteminin tədqiqinə həsr edilmişdir.

Tədqiqat işində H.Cavid, H.Sanlı, C.Cabbarlı, S.Vurğun, S.Rüstəm, Ə.Cavad, M.Müşfiq, M.Rahim, R.Rza, N.Xəzri, B.Vahabzadə, Z.Xəlil, Ə.Kərim, Qabil, Q.Qasımzadə, M.Şəhriyar, H.Arif, M.Araz, X.Rza, F.Sadiq, B.Adil, Ə.Kürçaylı, N.Həsənzadə və başqalarının poemaları quruluş, forma, sənətkarlıq baxımından təhlil edilmişdir.

Ən mühüm cəhət budur ki, belə bir mövzu gənc və təcrübəsiz tədqiqatçıya tapşırılmamış, ədəbiyyatşünaslıq sahəsində xüsusi xidmətləri olan, janrın nəzəri və praktik məsələlərindən bir ədəbiyyatşünas alim, bir şair kimi yaxşı baş açan təcrübəli tədqiqatçı tərəfindən öyrənilmişdir.

Müəllif böyük bir problemin öhdəsindən gəlmiş, zəngin XX əsr poemasını sənətkarlıq baxımından ustalıqla ümumiləşdirə bilmişdir. Mövzu ilə əlaqəli beş kitab, 46 məqalə çap etdirmişdir.

Dissertasiyanın elmi və praktik əhəmiyyətini nəzərə alaraq qeyd edirik ki, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı əsəri doktorluq dissertasiyasının tələblərinə tam cavab verir və onun müəllifi filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa tamamilə layiqdir.

**Q.Ş.Kazimov,
filologiya elmləri doktoru, professor,
AMEA Nəsimi adına Dilçilik
Institutunun şöbə müdiri.**

30.09.06

Bütün sahələrdə ciddi radikal yeniləşmənin aparılması, ictimai-siyasi quruluşun dəyişdirilib müstəqil, demokratik və suveren dövlətçilik siyasətinin həyata keçirilməsi ədəbiyyata yeni baxışın formalaşmasını, müasir tələblər baxımından bədii əsərlərin təhlil edilməsini, ictimai fikir və ideyalara zaman və mühit kəsiyində düzgün qiymət verilməsini ədəbiyyatşünaslığın müasir problemlərinə çevirir. İkinci bir tərəfdən bədii əsərlərin poetikasını açmaq, sənətkarlıq məsələlərini tədqiq etmək də bu elmin qarşısında qoyulmuş aktual məsələlərdir. Etiraf edək ki, bu istiqamətlərdə tədqiqat aparmaq böyük məsuliyyət, ciddi tədqiqat tələb edir. Bu baxımdan ədəbiyyatın böyük bir mərhələsində – XX əsr ədəbiyyatında poemaların sənətkarlıq xüsusiyyətləri

yətlərini açmaq, bu əsərlərə müasirlik prizmasından yanaşıb düzgün qiymət vermək Rafiq Yusif oğlu Əliyevin dissertasiya mövzusunun aktuallığını, istiqamətinin seçiminin düzgünlüyünü təsdiqləyir.

Avtoreferatın giriş hissəsində mövzunun aktuallığı, tədqiqatın obyekti və öyrənilməsi, məqsəd və vəzifələri, nəzəri və metodoloji əsasları, elmi yeniliyi, nəzəri və təcrübi əhəmiyyəti, nəhayət, işin apro-basiyası aydın, konkret, məntiqə uyğun elmi faktlarla əsaslandırılır. Bu faktlar bizə əsas verir ki, Rafiq müəllimin tədqiqat əsərini ədəbiyyatşünaslıq elminin son nailiyyətlərindən biri kimi müsbət qiymətləndirək. Müəllifin çap etdirdiyi monoqrafiya, dərsliklər, çoxsaylı elmi məqalələr bir daha təsdiq edir ki, onun tədqiq etdiyi problemin – "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri"nin elmi-nəzəri və metodoloji əsası işlənmiş və faydalı bir tədqiqat əsəri yaranmışdır.

Dissertasiya giriş, dörd fəsil, nəticə və ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

Birinci fəsil "Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası" adlanır. "Janrın inkişaf meylləri", "Poemanın tipləri", "Süjetin təkamülü: folklor, sosial münasibətləri əks etdirən və ailə-məişət süjetləri", "Ricətlər və epizodlar" bölmələri birinci fəslin əsas məğzini təşkil edir. Bu bölmələrdə problemin həm Azərbaycanda, həm də ittifaq və dünya miqyasında tədqiqinə münasibətin bildirilməsi, poemanın tiplərinin elmi şəkildə müəyyənləşdirilməsi və bu istiqamətdə tədqiqata cəlb edilməsi iddiaçının tədqiqatçılıq diapozonunun genişliyini və məntiqinin gücünü bir daha təsdiq edir. Folklorla bağlılıq və klassik irsin dərinədən öyrənilməsi ideyasının da poemanın inkişaf mərhələlərində əsas ideya-estetik meyar kimi tədqiqata cəlb etməsi və bu aspektdə janrın strukturunun müəyyənləşdirilməsi dissertasiyanın sanbalını, elmə gətirdiyi dəyəri bir daha təsdiqləyir.

"Zaman və qəhrəman problemi" adlanan ikinci fəsildə aktual problemlərin araşdırılması dissertasiyanın müsbət məziyyətləri kimi qiymətləndirilməlidir. Bu fəsildə söylənməmiş elmi fikirlər yenidir, orijinallığı ilə fərqlənir. Alimin özünəməxsus ifadə tərz, ümumiləşdirmə qabiliyyəti fəslin ayrı-ayrı bölmələrində açıq-aydın hiss olunur.

"Bədii sənətkarlıq komponentləri" adlanan üçüncü fəsildə poemaların strukturunda əsas yer tutan problemlər tədqiq olunur. Bu fəsildə daha çox nəzəri məsələlərin tədqiqi üstünlük təşkil edir. Problemi həll etmək üçün tədqiqatçı "Bədii portret", "Peyzaj", "Bədii detal", "Bədii təsvir və ifadə vasitələri" bölmələri zəminində fikirlərini əsaslandırır və belə bir qənaətə gəlir ki, obrazların fərdiləşdirilməsində, xarakterlərin hərtərəfli açılmasında bədii sənətkarlıq komponentlə-

rindən istifadə olduqca vacibdir. Əks təqdirdə ədəbi uğurlardan, poetik sənətkarlıqdan söhbət belə gedə bilməz.

İnanırıq ki, tədqiqatçının H.Cavidin, S.Vurğunun, M.Müşfiqin, R.Rzanın, S.Rüstəmin, N.Xəzrinin, B.Vahabzadənin, Ə.Kürçaylının, N.Həsənzadənin, X.Rzanın, M.Arazın, R.Rövşənin poemaları əsasında elmi fikirlərini söyləməsi gənc yazarların yaradıcılığında sənətkarlıq elementlərindən istifadə olunmasına da müsbət təsirini göstərəcəkdir.

Dissertasiyanın dördüncü fəslı "Vəzn və qafiyə sistemi" adlanır. Müəllifin poemaların iki vəznini – heca və əruz vəzninin tələbləri baxımından tədqiqata cəlb etməsi və maraqlı elmi qənaətlərə gəlməsi alimin uğurları kimi qiymətləndirilməlidir. Müəllif faktlar əsasında belə nəticəyə gəlir ki, heca vəznində yazılmış poemalarda 4 hecalı şeirlərdən 16 hecalı şeirlərə kimi istifadə edilmişdir. Hecanın müxtəlif növlərindən istifadə daha çox S.Vurğunun poemaları üçün xarakterikdirsə, əruz vəzninin müxtəlif bəhrlərindən istifadə H.Cavidə, S.Vurğuna, S.Rüstəmə məxsusdur. Müxtəlif tipli qafiyələrdən istifadə də poemanın poetikliyini, ahəngdarlığını, musiqililiyini, ritmini artırır.

Dissertasiyada əldə olunmuş elmi nailiyyət avtoreferatın nəticə hissəsində konkret, dəqiq ifadəsini tapır. Hər fəslin bölmələrinin nəticələrinin ayrı-ayrılıqda verilməsi müsbət məziyyət kimi qiymətləndirilməlidir.

Müəllifin çap etdirdiyi monoqrafiya, dərslıklər, elmi məqalələr dissertasiyanın əsas məzmunu ilə bağlıdır, ideyalarının elmi təsdiqidir.

Bütün bu müsbət məziyyətlərinə görə dissertasiya Ali Attestasiya Komissiyasının tələblərinə tam uyğundur. Ona görə də onun müəllifinə filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi verilməsi tamamilə məqsədəuyğundur.

**Əmirxan Xəlilov,
filologiya elmləri doktoru, professor,
Yusif Aslanov,
pedaqoji elmlər namizədi, dosent**

Poema istər klassik, istərsə də müasir Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində ən aparıcı yer tutan, tədqiqata, elmi araşdırmalara cəlb olunan janrlardan biridir. Bizim həm çoxlu sayda poemalarımız, həm də onlar haqqında yazılan tədqiqat əsərlərimiz vardır. Lakin bu janr tədqiqatçı üçün həmişə zəngin material verən elə bir xəzinədir ki, zaman-zaman ədəbiyyatşünaslarımızın yeni-yeni nəslinin poemaya müraciəti təsadüfi deyildir.

1984-cü ildə "Azərbaycan poemasının inkişaf problemləri (1956-1965)" mövzusunda namizədlik dissertasiyası yazıb uğurla müdafiə

eləyən, filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi alan Rafiq Yusif oğlu Əliyevin yenidən bu janra müraciəti də təsadüfi deyildir. Dövr, zaman dəyişdiyi, Azərbaycan müstəqil respublikaya çevrildiyi üçün ədəbiyyat tariximizi yeni prizmadan araşdırmaq ehtiyacı yaranmışdır. Tədqiqatçı məhz bunları nəzərə alaraq XX əsrdə, xüsusən sovet dövründə yazılan, həmin dövrün ideoloji nöqsanlarını özündə əks etdirən poemaları yeni bədii-estetik meyarlarla təhlil etmək, dəyərləndirmək fikrinə düşmüş və son dərəcə maraqlı, sanballı bir tədqiqat əsəri yarada bilmişdir.

Dissertasiyanın girişində müəllif mövzunun aktuallığını, onun elmi yeniliyini, əsərin tədqiqat istiqamətini, nəzəri və təcrübi əhəmiyyətini, qarşıya qoyulan məqsəd və vəzifələri yığcam, inandırıcı şəkildə əsaslandırma bilmişdir.

Dissertasiyanın əsas məzmunu "Poemanın strukturu və bədii formanın tipologiyası", "Zaman və qəhrəman problemi", "Bədii sənətkarlıq komponentləri", "Vəzn və qəfiyə sistemi" adlanan fəsillərdə öz əksini tapmışdır. Hər fəslin özünəməxsus bölmələri vardır ki, müəllif poemaları bu problemlər istiqamətində araşdırır və sonra onu hər fəslin elmi strukturu ilə əlaqələndirib, ümumi elmi nəticələr çıxarmağa çalışır. Məsələn, birinci fəslin "Poemanın inkişaf meylləri" adlı ilk bölümündə istər Ümumittifaq, istərsə də Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında janr haqqında gedən elmi mübahisələr, diskussiyalar ümumiləşdirilir, onlara münasibət bildirilir. Digər bölümə istər nəzəri mülahizələrə, istərsə də konkret ədəbi faktlara istinadən poemanın rəngarəng tipləri müəyyənləşdirilir. Daha sonra müəllif poemanın strukturunda müxtəlif tipli süjetlərin əlamət və ünsürlərindən, əsərin ana xəttinin inkişafında və dolğunlaşmasında ricətlərin, epizodik hadisələrin rolundan danışır, xarakterik poemalara istinadən fikirlərini əsaslandırmağa çalışır və buna nail olur. Nəticədə bütün bunlar poemanın strukturu və tipologiyası haqqında bitkin təsəvvür yaradır.

Zaman və qəhrəman probleminə həsr olunmuş fəsildə sosioloji təhlillərin bədii təhlillərə nisbətən aparıcı yer tutması da təsadüfi deyildir. Çünki bunu təhlillərin yeni estetik istiqaməti, qəhrəmanların xarakterindəki müsbət və mənfi cəhətləri dövrün, zamanın tələbi ilə qiymətləndirmək məramı tələb edir. İdeoloji nöqsanları lazımi səviyyədə açıb göstərmək üçün sosioloji təhlillərə böyük ehtiyac duyulmuşdur.

Vacib bədii sənətkarlıq komponentlərindən olan portret, peyzaj, bədii detal, bədii təsvir və ifadə vasitələri, vəzn və qəfiyədən bəhs edən hissələrdə isə bədii təhlillər ön plandadır. Burada tədqiqatçının nəzəri hazırlığı, elmi-nəzəri müddəaları, qənaətləri bədii əsərlərə tətbiq etmə bacarığı, poetik əsərləri yüksək səviyyədə duyma və qiymətləndirmə

qabiliyyəti özünü aydın şəkildə göstərir. Ayrı-ayrı nəzəri problemlərə uyğun onlarla poemadan xarakterik nümunələr seçib qruplaşdırmaq, onların əsasında fikir yürütmək tədqiqatçıdan böyük zəhmət və səbr tələb etmişdir.

Təəssüf ki, indiye qədər Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında poetik əsərlərin strukturunda son dərəcə mühüm yer tutan vəzn və qafiye probleminə yetərinə diqqət verilməmişdir. Rafiq Yusifoğlunun öz dissertasiyasının bir fəslini məhz bu problemə həsr etməsi təqdirəlayiq haldır. Çünki bu problemlərdən söhbət açmadan poemaların sənətkarlıq xüsusiyyətlərini dolğun şəkildə öyrənmək imkan xaricində olardı.

Müəllifin bədii əsərlərə kompleks yanaşma prinsipi onun tədqiqat işinin elmi dəyərini artırmış, nəzəri-estetik əhatə dairəsini genişləndirmişdir.

Avtoreferat dissertasiyanın ümumi məzmunu, əhatə dairəsi haqqında dolğun təsəvvür yaradır. Müəllifin dissertasiya mövzusunda xeyli kitabının, 40-dan çox elmi məqaləsinin çap olunması da onun zəhmətkeşliyindən xəbər verir.

Ümumiyyətlə, Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı tədqiqat işi Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının tələblərinə tam cavab verən sanballı bir dissertasiyadır. Onun müəllifi isə filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa tamamilə layiqdir.

Məhəmməd Əliyev,
filologiya elmləri doktoru, professor,
Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu
Quba
filialının direktoru

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində lirik, epik və dramatik janrların araşdırılması dövrümüzün əsas problemlərindən biridir. Bu baxımdan AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun dissertantı Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda yazdığı dissertasiya çox əhəmiyyətli problemə həsr olunmuş, arxiv materialları, rəsmi sənədlər, çap olunmuş poemalar, xüsusilə XX əsr poemalarının nümunələri üzrə zəngin materiallar tarixilik və elmlilik prinsipləri əsasında diqqətlə araşdırılmış, tədqiq edilmiş, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində aparıcı yerlərdən birini tutan poema janrının sənətkarlıq xüsusiyyətləri, bu janrın poetikası doktorluq dissertasiyasının tələbləri ilə vəhdətdə ətraflı şərh olunmuşdur. Poemanın süjetli, obrazlı, emosional forma olduğu, yeni-yeni ideya-sənətkarlıq

təcrübəsi ilə zənginləşdiyi, Azərbaycan milli-mənəvi intibahının amili və stimulu olduğu, yeni üslub və struktura əlamətləri ilə formalaşdığı orijinal təhlil edilmişdir. Azərbaycanın müstəqil respublikaya çevrilməsi dövründə poema janrının təhlili gözəl təsir bağışlayır.

Dissertasiyada XX əsrdə yaranan əsərlər yeni istiqamətdə təhlil edilmiş, poemaların bədii sənətkarlıq məziyyətləri səmərəli tədqiq edilib düzgün qiymətləndirilmiş, bədiiilik meyarı və tarixi mühit nəzərə alınmış, poema janrının bir əsrlik tarixi elmi-nəzəri təhlilini tapmışdır.

Avtoreferatda tədqiqatın obyektı və öyrənilməsi, məqsəd və vəzifələri, nəzəri və metodoloji əsasları inandırıcı göstərilmiş, dissertasiyanın elmi yeniliyi, nəzəri və təcrübə əhəmiyyəti, mövzunun aprobeiası şərh olunmuşdur.

Dissertasiyanın ayrı-ayrı fəsilərində və bölmələrində qoyulan problemlər ətraflı elmi-nəzəri şərhini tapır, tarixilik və elmilik prinsipləri əsasında poemaların şərhı verilir. Dissertant əsərlərin mövzusu, ideyası, məzmunu, bədii və sənətkarlıq xüsusiyyətləri haqqında tarixi qaynaqlar, ədəbiyyatşünaslıq və ədəbi tənqid əsasında ətraflı təhlil aparır, səmərəli ümumiləşdirmələr və maraqlı nəticələrlə yekunlaşdırır.

Dissertasiyanın "Zaman və qəhrəman problemi" adlanan ikinci fəslində ədəbiyyat tariximiz zəngin xarakterlər qalereyası adlandırılır, ictimai mühitin bədii formaya, qəhrəmanların fəaliyyətinə, ənənəvi dünyasına və xarakterlərinə ətraflı dərəcədə təsir göstərdiyi şərh edilir.

Dissertant ədəbi prosesdə ənənə və novatorluq, müəllif və zaman fenomeni, qələmə vurulmuş qandal, yaxud keçmişin ibrət dərsləri, qəhrəman həyatda və ədəbiyyatda problemlərinin elmi təhlilini verir.

Dissertasiyanın "Bədii sənətkarlıq komponentləri" adlanan üçüncü fəslində poemalar bədii əsərin strukturunda əsas yer tutan problemlərlə tədqiq edilir. Bədii portret, peyzaj, bədii detal, təsvir və ifadə vasitələrinin, sənətkarlıq komponentlərinin ətraflı şərhı, poetik təhlil, sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin aşkarlanması tarixilik, elmilik, bədiiilik və ideyalılıq prinsipləri üzrə inandırıcı verilir.

Bədii portret adlanan ikinci bölmədə bədii portreti aydın, xarakterik cizgilərlə yaradılan qəhrəmanların zahiri görünüşü ilə daxili aləmləri arasındakı uyğunluq H.Cavidin "Azər", S.Vurğunun "Üsyan", M.Müşfiqin "Əfsanə", R.Rzanın "Qızılgül olmayaydı", "Xalq həkimi", "Xalq müəllimi" və sair poemaları əsasında ətraflı şərhini tapır.

Üçüncü fəslin "Peyzaj" adlanan bölməsində görkəmli sənətkarların sözlə yaratdıqları əsrarəngiz təbiət mənzərələrində təbiətə, gözəlliyə estetik münasibət öz əksini tapmış, qəhrəmanların düşdüyü psixoloji vəziyyətə uyğun peyzajların yaradılması ətraflı şərh olunmuşdur.

"Tanrısı gözəllik, sevgi " olan H.Cavidin "Azər" poeması elmi-nəzəri və sənətkarlıq baxımından ətraflı təhlil edilmiş, zəngin nümunələr verilmişdir. S.Vurğunun "Komsomol", M.Müşfiqin "Dağlar faciəsi", R.Rzanın "Bir min dörd yüz on səkkiz", X.Rzanın "Krasnodon qartalları", M.Arazın "Qayalara yazılan səs" poemaları maraqlı bədii detallar əsasında orijinal şərhini tapmışdır.

Üçüncü fəslin "Bədii detal" adlanan bölməsi obrazların fərdiləşdirilməsinə, portret yaradıcılığına həsr edilmiş, zəngin nümunələr əsasında ümumiləşdirmələr aparılmışdır.

Üçüncü fəslin "Bədii təsvir və ifadə vasitələri" adlanan dördüncü bölməsində poemanın poetik əsərlər sırasına daxil olduğu əsaslandırılır, bədii təsvir və ifadə vasitələri, xüsusilə epitetlər, təşbehlər, metaforalar, metonimiyalar, mübaliğələr, litotalar və s. məcazlar təhlil edilir.

Dissertasiyanın "Vəzn və qəfiyə sistemi" adlanan dördüncü fəslində poeziyada vəzn, daxili bölgü, qəfiyə elmi şərhini tapır, əsərin ideya-məzmununun səmərəli qavranılmasına kömək etdiyi göstərilir.

XX əsr Azərbaycan poeması üçün ən aparıcı vəznin heca olduğu, şairlərimizin bu vəzndən istifadə etdikləri, hecanın müxtəlif bölgülərində dəyərli poemalar yaratdıqları, misraların neçə hecadan ibarət olduğu inandırıcı nümunələr əsasında təhlil edilib əsaslandırılır.

Dissertant Azərbaycan ədəbiyyatında yaranan poemaların əksəriyyətinin heca vəznində yaradılmasını, əruz vəznində və sərbəst formada qiymətli əsərlərin olmasını, bu janrın ümumi mənzərəsinin zənginliyini, əlvanlığını düzgün tədqiq etmişdir. Azərbaycan poemasının XX əsrdə də ədəbiyyatımızın aparıcı janrlarından olması, bədii forma ilə məzmunun dialektik vəhdəti, sənətkarlıq məziyyətləri dissertasiyada ətraflı şərhini tapır.

Dissertasiyanın nəticəsində XX yüzillikdə Azərbaycan şairlərinin klassik poema və folklor ənənələrindən, dünya poeziyasının ən yaxşı nümunələrindən yaradıcı şəkildə bəhrələnib yeni səpkili, yeni bədii formalı poemalar yaratdıqları tarixilik və elmilik prinsipləri əsasında şərh edilib yekunlaşdırılır. Bu dövrdə epik, lirik və dramatik ünsürləri özündə birləşdirən onlarla monumental, epik-dramatik poemaların yaradılması nümunələr əsasında göstərilir.

XX əsr Azərbaycan poemasının mövzu və məzmun baxımından zənginliyi, sosial həyatın və qəhrəmanların fərdi dünyası, poemanın rəngarəng olması, yaradıcılıq axtarışları geniş elmi şərhini tapır. Epik və dramatik poemalarda həyatın geniş lövhələri, ziddiyyətli mənzərələri, insanların müəyyən məqsəd uğrunda mübarizəsi ətraflı təsvir olunur. Lirik poemaların bədii forma və məzmun etibarilə rəngarəng olması düzgün təhlil edilir.

Dissertasiyada poemanın mövzusunə, həyatiliyinə, bədii məziyyətlərinə və poetikasına görə XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının ən aparıcı janrlarından olması elmi-nəzəri və ədəbi-tənqidi baxımdan ətraflı araşdırılıb təhlil edilir.

Dissertant tədqiqatın yeniliyini, elmi nailiyyətlərini, mənbələrini, nəzəri və praktik əhəmiyyətini tarixilik, elmlilik, bədillik, ideyalılıq və pedaqoji-metodik prinsipləri əsasında düzgün, orijinal və ətraflı müəyyənləşdirir, ümumiləşdirir və yekunlaşdırır.

Dissertant tədqiqatında əsas ideyanı müqayisəli araşdırmalarla reallaşdırmış, tədqiqatı elmi səviyyədə, ədəbi dildə yazmış, XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətlərinin elmi-nəzəri təhlilini vermiş, fundamental tədqiqat əsəri yaratmış, ədəbiyyatşünaslığımızı zənginləşdirmişdir.

Dissertant tədqiqatın elmi nəticələrini verən ədəbiyyatın səliqəli siyahısını vermiş, bibliografiyanın tələblərini nəzərə almışdır.

Dissertant Rafiq Yusif oğlu Əliyevin "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı dissertasiyası filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağın bütün tələblərinə tamamilə cavab verir və onun müəllifi filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almağa tam layiqdir.

Abbas Səmədov,
filologiya və pedaqoji elmlər doktoru,
Gəncə Dövlət Universitetinin
professoru

R.Y.Əliyevin tədqiqat mövzusu elmi cəhətdən olduqca aktualdır. Dünya, Şərq, eləcə də Azərbaycan ədəbiyyatında ən qədim və müasir janrlardan biri olan poemanın yeni ictimai fikir və ideyalar tarixi baxımından zənginləşməsinə, janrın strukturundakı dəyişiklikləri və s. həlli vacib nəzəri məsələləri elmi-nəzəri və tarixi aspektdə araşdırmağı bir vəzifə olaraq qarşısına məqsəd qoyur, konkret elmi nəticəyə gəlir.

Tədqiqat obyektı Azərbaycan poeması olsa da, müəllif bu problemi dünya ədəbiyyatı kontekstində araşdırır, belə bir doğru elmi tezislə çıxış edir ki, milli ədəbiyyatımızda bu janr haqqında, xüsusən, XX əsr poeması barəsində monoqrafik tədqiqat əsərləri yaranmamış, janrın inkişaf tarixi yeni ədəbi və sosioloji meyarlarla qiymətləndirilməmişdir.

İddiaçı tədqiqatın nəzəri və metodoloji əsası kimi ümummillî liderimiz Heydər Əliyevin dövlətimizin milli ideologiyası, eləcə də xalqımızın çoxəsrlik ədəbiyyatı və incəsənəti haqqında məruzə, çıxış və tövsiyələrinə, Azərbaycan və dünya ədəbiyyatşünaslığının qabaqcıl ənənələrinə əsaslanır. Çox yaxşı haldır ki, bu zaman o, sabiq ümumsovet ədəbiyyat-

şünaslığının nəzəri müddəalarından da tənqidi şəkildə yararlanmışdır. Məlumdur ki, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının, eləcə də poema janrının inkişaf tarixinin yetmiş ili sovetlər dövrünə təsadüf edir və sözü gedən dövrdə ədəbiyyatşünaslıq bu məsələ ilə bağlı xeyli iş görmüşdür ki, bunların yeni zaman və tənqidi baxımından araşdırılması işin ümumi səviyyəsinin xeyrinə olmuşdur. Uzun müddət bu istiqamətdə ardıcıl və səmərəli tədqiqat işi aparan R.Y.Əliyev problemlə bağlı dövrü mətbuatda, elmi konfrans və müzakirələrdə maraq doğuran tezis və məqalələrlə çıxış etmiş, iyirmi illik elmi axtarırlarının nəticəsi kimi "Azərbaycan poeması: axtarırlar və perspektivlər", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid", "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" və digər monoqrafiyalarında dissertasiyanın əsas nəticələrini əks etdirmişdir.

Dəqiq düşünölmüş plan əsasında ərsəyə gələn tədqiqat işinin hər bir fəslı elmi yeniliyi ilə diqqəti cəlb edir. XX əsr Azərbaycan poemasının inkişaf tarixini, sənətkarlıq xüsusiyyətlərini öyrənən R.Y.Əliyev onun folklorumuzdan, dünya ədəbi təcrübəsindən necə bəhrələnməsini də diqqət mərkəzində saxlayır, janrın inkişafında, zənginləşməsində görkəmli şairlərin xidmətlərini elmi baxımdan düzgün qiymətləndirir.

R.Y.Əliyevin filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim etdiyi "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda dissertasiya işi tələblərə tam cavab verir və işin müdafiəyə buraxılmasını məsləhət bilir.

**Eyvaz Eminaliyev,
filologiya elmləri namizədi,
Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu
Şamaxı filialının dosenti**

P.S. Bütün bunlar rəsmi sənədlərdir. Ancaq bu yolu keçənlər yaxşı bilirlər ki, doktorluq dissertasiyasının araya-ərsəyə gəlməsi, onun müzakirəsi, məqalələrin çap etdirilməsi üçün müvafiq jurnalların axtarılması, AAK-dan müdafiənin təşkili üçün icazə alınması, illərlə müdafiə növbəsində dayanmaq, elmi seminarla müzakirə, müdafiə, sənədlərin hazırlanıb yenidən AAK-a göndərilməsi, təsdiq və diplomun təqdimatı gününə gözləmək olduqca ağır-əzablı bir prosesdir.

Çox şükür, qismətimizdə bu yolu da ləyaqətlə keçə bilmək xoşbəxtlikli var imiş... Çox şükür ki, ömür davam edir, çox şükür ki, arzular bitib tükənmir...

QƏZET VƏ JURNAL SƏHİFƏLƏRİNDƏ

"GÜNLƏRİMİZ, AYLARIMIZ"

Böyük rus ədəbiyyatşünası V.Q.Belinskinin fikridir: "Tarix bütün xalqlarda var. Bu, birində xronika, birində əfsanə, birində poema şəklində olur." Bu baxımdan yanaşanda xalqımızın tarixinin həm xronika, həm əfsanə şəklində, söz sənəti nümunələri formasında yaşaması önəmlidir. Bu tarix əslində ayrı-ayrı yadda qalan günlər, hadisələr hesabına yaranıb. Həmin gün və hadisələri gənc nəsə, hər bir Vətən oğluna, qızına öyrətmək onda tarixi mədəniyyəti formalaşdırmaq deməkdir. Bunun bir yolu tarixin bir tədris fənni kimi öyrənilməsidirsə, ikinci yolu həmin tarixi hadisə məzmunlu poetik əsərlərin yaradılmasıdır.

"Azərbaycan" nəşriyyatının "Göyərçin"in kitabxanası" seriyasından buraxdığı "Günlərimiz, aylarımız" kitabı bu baxımdan maraq doğurur. Burada toplanmış şeirlərin müəllifi "Göyərçin"in baş redaktoru, şair-alim Rafiq Yusifoğludur. Müəllif "Böyük arzuya gedən yol" kitabını yenidən işləyərək bu toplunu nəşr etdirmişdir. 64 şeirin hər biri müəyyən bir mövzuya həsr olunmuşdur. İlk səhifələrdə verilmiş şeirlərdən biri belə adlanır: "Allahım".

...Qaçqınların harayı
Göylərə bülənd olub.
Müqəddəs yurd yerimiz
Kafirlərə kənd olub.
Yetmir köməyimizə
Bu qədər səbr, hövsələ.
Allahım, yurdumuzu
Bələlərdən hifz elə!

Orucluq Bayramı, Qurban Bayramı, 1 Yanvar, Təzə il, 20 Yanvar, Şəhidlər günü, Gənclər günü, Sevgililər günü və s. ilə bağlı şeirlər kimi 8 Mart, 21 Mart, 31 Mart tarixi günləri ilə bağlı poetik parçalar da orijinaldır.

Müəllif kiçikyaşlıların qan yaddaşının təzələnməsi niyyətilə Kəlbəcər, Laçın, Zəngilən və s. yurd yerlərimizin işğalı ilə bağlı əsərlər də qələmə alıb.

Konstitusiya günü, Milli Dirçəliş günü, Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəilik günü mövzusunda şeirlər lakonikliyi, poetizmi ilə maraq doğurur. "Üçrəngli bayrağım" adlı poetik parçada oxuyuruq:

Bu üçrəngli bayrağım
Gözümün işığıdı.
Azadlıq yağışından
Doğan göyqurşağıdı...

Kiçikyaşlı oxucular üçün nəzərdə tutulmuş şeirlərin toplandığı kitabın rəssamı İlqar Tofiqoğludur. Orijinal illüstrasiyalı toplu müəllifin uşaq ədəbiyyatı sahəsində uğuru sayılmalıdır.

Ş. Elnur

"Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 5-11 sentyabr 2003

UŞAQ ƏDƏBİYYATI. Bakı, Təhsil nəşriyyatı, 2002.

Filologiya elmləri namizədi, şair-ədəbiyyatşünas Rafiq Yusifoğlunun "Uşaq ədəbiyyatı" adlı dərs vəsaiti tərbiyəçilər, müəllimlər, tələbələr, habelə geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Kitabda həm uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı ayrı-ayrı mövzular nəzərdən keçirilir, həm də Azərbaycan, rus və dünya ədəbiyyatı şair və yazıçıların uşaq ədəbiyyatı nümunələrindən parçalar verilir. Kitabın elmi redaktoru, uşaq ədəbiyyatı mütəxəssisi, professor Zahid Xəlildir.

"Azərbaycan" jurnalı, №11, 2003

UŞAQ ƏDƏBİYYATINDA TARİXİ HADİSƏLƏRİN BƏDİİ ƏKSİ

Həyatı bədii söz və obrazlarla əks etdirən, bəzən də bədii söz adlanan ədəbiyyatın tərkib hissəsi və qollarından biri uşaq ədəbiyyatıdır. Bu ədəbiyyatda uşaqların, onların mənsub olduqları xalqların həyatına, tarixinə aid, yaş səviyyəsi və qavrama qabiliyyətinə uyğun müxtəlif janr, forma və üslublarda bir çox problemlər gündəmə çıxarılır. Bununla da gələcəyimiz olan gənc nəsildə vətənpərvərlik, xeyirxahlıq, düzgünlük, sadəlik, etibar, sədaqət, dostluq və başqa yüksək əxlaqi keyfiyyətlərin formalaşmasına zəmin yaradılır.

Bildiyimiz kimi uşaq ədəbiyyatı əsasən yetkinlik yaşına qədər oxucular üçün nəzərdə tutulur. Əsas şərt bu ədəbiyyat nümunələrinin dilinin sadə, anlaşılqı və səliqəli olmasıdır. Ədəbiyyatımızın bu növünün əsas mənbəyi folklorumuz – şifahi xalq ədəbiyyatımızdır. Lakin bu sahədə çalışan klassik və müasir şairlərimizin, yazıçılarımızın əməyi danılmazdır. Onlar öz qələmləri, sözləri ilə vətənin xoş gələcəyi naminə onun körpə övladlarına layiqincə xidmət edirlər.

Həyatını uşaq ədəbiyyatına həsr edən şair Rafiq Yusifoğlunun belə qələm sahibləri sırasında özünəməxsus yeri var. O, müasir uşaq ədəbiy-

yatımızın sayılıb-seçilən nümayəndələrindən biridir və mövzu etibarilə maraqlı, rəngarəng şeirlərin müəllifidir.

Filologiya elmləri namizədi R.Yusifovun uşaq ədəbiyyatına aid bir neçə şeir və hekayələr kitabları – "Çiçək yağışı", "Böyük arzuya gedən yol", "Söz çəməni", "Möcüzəli xəzinə" (tərcümə), "Günlərimiz, aylarımız" işıq üzü görüb və ürəklərə yol tapıb. Çünki şair uşaq psixologiyasına çox yaxşı bələddir. Təsadüfi deyil ki, o bu yaxınlarda 45 yaşı qeyd edilən, bir çox nəslin əxlaqi və estetik tərbiyəsində mühüm rol oynayan "Göyərçin" jurnalının baş redaktorudur.

Kiçik oxucular tərəfindən daha çox bəyənilən kitablardan biri də "Günlərimiz, aylarımız" adlanır. Qeyd edirəm ki, bu, şairin uşaqlar üçün yazdığı və nəşr olunan hələlik son kitabıdır. Kitabda ilin əlamətdar günlərinə həsr olunan şeirlər xronoloji ardıcılıqla toplanıb. Əslində bu kitab böyük bir tələbatdan yaranıb. Belə ki, R.Yusifovlu sinif və bağça müəllimlərinin müəyyən tədbirlər keçirdikləri zaman material cəhətdən əziyyət çəkdiklərini nəzərə alaraq bu kitabı araya-ərsəyə gətirib.

Kitab həcm etibarilə kiçik olmasına baxmayaraq, dəyəri əvəzsizdir. Çünki kitabda həm uşaq ədəbiyyatının qarşısında duran vəzifələr bədii formada öz əksini tapıb, həm də bütün tarixi hadisələr şeir dili ilə uşaqlara çatdırılır.

Dini bayramlara, ulu Tanrımıza həsr olunan şeirlərlə başlanan kitab uşaqların təmiz, saf, körpə qəlbində müqəddəs dinimizə məhəbbət, Allah sevgisi yaratmaq məqsədi daşıyır. Şeirlərdə Qurban və Orucluq bayramlarının xüsusiyyəti, onların mahiyyəti, insanların paklığına xidmət etməsi təsvir olunur.

"On bir ayın soltanı
Ramazanım xoş gəlib.
Gözəl günlər yaşamaq
Bəxtimizə tuş gəlib..."

"Yaradan qəlbimizə
İlahi nur ələsin.
Verdiyimiz qurbanı
Tanrı qəbul eləsin."

Əsrlər boyu qadağan etdirilən milli bayramımız Novruz, onun adət-ənənələrini, həmin ərəfədə təbiətdə baş verən canlanmanı, baharın gözəlliklərini, insanların qəlbindəki, üzündəki sevinci vəsf edən şeirlərə də rast gəlirik. Bununla soykökümüze qayıdış, milli adət-ənənələrə hörmət etmək, onları göz bəbəyimiz tək qoruyub saxlamaq kimi mühüm vəzifələri və körpələrdə gözəlliyə məhəbbət ruhu aşılamağı şair qarşısına məqsəd qoyub və mənə elə gəlir ki, buna nail olub.

"Çatıb Novruz tonqalını
İlk baharı gözləyirik.
Biz günəşə ocaqlarla
Kömək etmək istəyirik."

"Ağacları baharın
İliq nəfəsi dəycək,
Budaqlarda yarpaqlar
Yandı yaşıl işıq tək"

"Günlərimiz, aylarımız" adlı bu kitabda əxlaq tərbiyəsini özündə əks etdirən şeirlərin əhəmiyyəti daha böyükdür. Bu cür şeirlərdə böyüklərə – ataya, anaya, qocalara, ahıllara, bizi gələcəyə hazırlayan müəllimlərə, sağlamlığını itirmiş əlillərə hörmət, məhəbbət, qayğı hissi gözəl təsvir olunmuşdur.

"Ata olmasa əgər,
Övlad ömrü başlamaz
Atanı sevməyəni
Ulu Tanrı xoşlamaz..."

"Bu həyat yollarında
Qalxıb ucalacaqsan.
Qocalara hörmət et,
Sən də qocalacaqsan!"

Şair təhsil ocağı sayılan məktəbə, bilik gününə, ilk və son zəngə aid şeirlərdə isə bu sehrli aləmin qapılarını uşaqların üzünə açır, elmin, biliyin insanlara lazım olduğunu şeir dili ilə uşaqlara çatdırır:

"Mən məktəbə gedirəm,
Təptəzə dostlarım var.
Çantamda dəftər, kitab,
Ürəyimdə arzular."

"...Vuruldu birinci zəng,
Ta bizim nə qəmimiz.
Biliklər ölkəsinə
Yola düşür gəmimiz."

Ənənəvi bayramlara və beynəlxalq tədbirlərə aid şeirlər isə uşaqların dünyagörüşünə müsbət təsir edir. Məsələn, Beynəlxalq poeziya, teatr, yer günləri və s.

"Təzə il, ay təzə il,
Gəlməyəsən gözə, il!
Uğurlu qədəminlə
Ömrümüzü bəzə il..."

"Biz insanıq, dünyanın
Baharıyıq, yazıyıq.
Bircə vətənimiz var:
Yer oğlu, yer qızıyıq..."

Kiçik məktəbliləri əməyə məhəbbət ruhunda tərbiyə etmək və onların peşəyə istiqamətləndirilməsi yönündə iş çətin olsa da, mənə elə gəlir ki, şair bədii cəhətdən bunun da öhdəsindən məharətlə gəlib. Belə ki, bir çox peşə günlərinə, peşə sahiblərinə – müəllimlərə, həkimlərə, polislərə, neftçilərə, sərhədçilərə, tibb işçilərinə aid şeirlər də bu kitaba daxil edilmişdir:

"Gündüzlər sərhəd boyu
Günəş kimi yanıram.
Gecələr sübhə qədər
Keşikdə dayanıram..."

"Danışır, göstərir Bakı,
İndi dünya görür bizi.
Uzaq-uzaq diyarlarda
Eşidirlər səsimizi."

Sinifdən xaric oxu üçün qiymətli hesab edilən "Günlərimiz, aylarımız" kitabında vətənimizin tarixi keçmişini, uğurlarını, çətinliklərini, müstəqil Azərbaycanın tarixini, simvollarını, Konstitusiyasını, başına gələn müsibətləri, uğrunda verdiyimiz qurbanları, gənclərin həyatını əks etdirən şeirlər daha çox üstünlük təşkil edir

"...Neçə-neçə kəndim yanıb,
Düşməni marıqda dayanıb.
Odlu bir nifrət oyanıb
Qəlbimdə səbir sözünə..."

"Güllələr haqq, ədalət
Deyən dillərə deydi.
Təzəcə qönçələyən
Qərənfillərə deydi..."

Yurdumun adı yazılıb
Ölkələrin sırasında.
Aylar, günlər arasında
Əziz günüm, ayım mənim,
28 Mayım mənim."

Yuxarıdakı şeirlərdən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, hər bir vətəndaş öz vətəninin tarixini, Konstitusiyasını, musiqisini lap körpə yaşlarından öyrənməyə başlamalı, dostu ilə düşməninə seçə bilməli, düşməne nifrət hissi bəsləməlidir. Ona görə də müəllimlərin üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Yadda saxlamalıyıq ki, keçmiş və bu günkü tariximiz, müsibətlərimiz unudulsa, gələcəyimiz təhlükə altında olacaq. Çünki tarix təkrar olunur. Bunun ən sadə yolu isə şagirdlərdə bu cür şeirlərə maraq oyatmaq və onlara öyrətməkdən ibarətdir.

Sonda istərdim ki, gələcəyimiz olan uşaqların mədəni, intellektual inkişafı naminə haqqında böyük həvəslə və məhəbbətlə söhbət açdığım "Günlərimiz, aylarımız" kimi maraqlı, informasiyası bol, təsir gücü böyük olan kitablar nəşr olunsun və kiçik oxucular tərəfindən sevilərək oxunsun.

Mehparə Orucəliyeva,
Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu Sumqayıt filialının
"Elmi əsərlər " bülleteni, Sumqayıt, 2003, s.104-108

Azərbaycan yazıçılarının X1 qurultayı qarşısında.

Yaradıcılıq müşavirəsi: ədəbi tənqid.

Aydın Xanın "Qurultaylararası milli ədəbi tənqid" adlı məruzəsinin "Peşəkar ədəbi tənqid və ya ədəbi-nəzəri tənqid" bölməsindən:

Ədəbiyyatşünas, şair Rafiq Yusifoğlu "Azərbaycan poemasi: axtarışlar, perspektivlər" monoqrafiyası, "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Uşaq ədəbiyyatı" araşdırmalarında, eyni zamanda ədəbi proses, yaradıcılıq məsələləri ilə bağlı "Ulduz", "Azərbaycan", "Literaturniy Azerbaydjan" kimi dərgilərdə silsilə məqalələrində ədəbi tənqidimizin bir sıra maraqlı tərəflərinə, xüsusilə də çağdaş lirik-epik əsərlərin, uşaq ədəbiyyatının problemlərinə toxunmuş, onları elmi-nəzəri süzgecdən keçirməyə nail olmuşdur.

"Ədəbiyyat qəzeti", 30 yanvar 2004-cü il

Azərbaycan yazıçılarının X1 qurultayı qarşısında. Yaradıcılıq müşavirəsi: uşaq ədəbiyyatı. Qəşəm Nəcəfzadənin "Muasir uşaq ədəbiyyatının problemləri" adlı məruzəsindən:

"Göyərçin" jurnalının baş redaktoru, istedadlı şair və alim Rafiq Yusifoğlu son beş ildə çox gərgin və məhsuldar yaradıcılıq yolu

keçmişdir. Ali və orta ixtisas məktəbləri üçün uşaq ədəbiyyatı dərslisi, uşaqlar və böyüklər üçün bir neçə şeir və nəsr kitabları nəşr etdirmişdir. "Söz çəməni" kitabında sait və samitlərə, nitq hissələrinə, cümlə üzvlərinə, durğu işarələrinə, "Günlərimiz, aylarımız" kitabında günlərə, aylara yazdığı şeirlər ibtidai sinif şagirdlərinin həm Azərbaycan dilinin qrammatikasının, həm də əlamətdar gün və ayların öyrənilməsi üçün ədəbi-bədii vasitədir. "Sual" şeirində olduğu kimi:

Yorulmur, hey soruşur
Deyingən bir qarı tək.
Ona cavab verməyə
Sözlər tapasan gərək.

Sual işarəsinin forması, daxili əlamət və keyfiyyətləri ədəbi-bədii lövhələrlə uşağa çatdırılır. Əslində bu cür əlamətlərlə tanıma və qavrama R.Rzadan gəlir.

"Ədəbiyyat qəzeti", 6 fevral 2004-cü il

BİR SEVDALI ÜRƏYİM VAR. Bakı, "Çaşıoğlu" nəşriyyatı, 2003

Tanınmış şair, "Göyərçin" jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğlunun bu kitabında müəllifin elmi-publisistik, ədəbi-tənqidi düşüncələri öz əksini tapmışdır. Kitabda şairin yaradıcılığı haqqında son illərdə mətbuatda çap edilmiş məqalələr, həmçinin müxtəlif illərdə müəllifə ünvanlanmış məktublar da öz əksini tapmışdır. Eitabın redaktoru professor Məhərrəm Qasımlıdır.

"Azərbaycan" jurnalı, №4, 2004

FAYDALI DƏRSLİK

Tüstülənən küləş gözü açışdırar, göynəder. Zərərli kitab da beyni, ürəyi xarab edər. Yaxşı dərslük isə od kimidir. Odu hərərətindən cana gəlmək, güc almaq mümkün olduğu kimi, dərslükdən alınan biliklə də yüzlərlə, minlərlə insanın ağılı itiləşər, beyni zənginləşər, könül dünyası nurla dolar.

Tanınmış şair, alim, müəllim Rafiq Yusifoğlunun "Uşaq ədəbiyyatı" dərslisini oxuduqdan sonra yuxarıdakı qənətə gəldik. "Təhsil" nəşriyyatında işıq üzü görən bu dərslük Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Elmi-Metodik Şurası "Məktəbəqədər tərbiyə və ibtidai təhsil" bölməsinin qərarı ilə nəşr edilmişdir. 268 səhifədən ibarət olan bu kitabın əhəmiyyəti onun həcmnin böyüklüyündə yox, elmi-bədii dəyərindədir. Dərs vəsaitinin elmi redaktoru filologiya elmləri doktoru, professor Zahir

Xəlil, rəyçilər isə filologiya elmləri doktoru, professor Məhərrəm Qasımlı və pedaqoji elmlər namizədi Şamxəlil Məmmədovdur.

Bu dərslik bir günün içində yaranmayıb. Ömrünün bir qolunu müəllimlik təşkil edən Rafiq Yusifoğlu 1993-cü ildən Sumqayıt Özəl Orta İxtisas Kollecinə (əvvəlki adı Sumqayıt Pedaqoji Seminariyası olub) gələcəyin sinif müəllimlərinə uşaq ədəbiyyatı fənnindən mühazirələr oxuyur. Bu dərslik onun uzunmüddətli pedaqoji fəaliyyətinin yekunu hesab oluna bilər. Yeri gəlmişkən onu da qeyd edək ki, Rafiq Yusifoğlu həm də Sumqayıt Dövlət Universitetində çalışır və elmi pedaqoji axtarışlarının daha bir yekunu olan "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" dərsliyi neçə illərdir ki, tələbələrin ixtiyarındadır.

Kiminse sözüdür: "Ana dili müəllimi öz şagirdlərinə elə bir kitab verməlidir ki, bu kitab onların şüurlarında ömürlük iz buraxsın." Rafiq Yusifoğlu ixtisasca dil-ədəbiyyat müəllimidir, ədəbi irsin gözəl araşdırıcılarındandır. Bilir ki, M.Ş.Vazeh, S.Ə.Şirvani, S.M.Qənizadə, A.Şaiq də dərslik hazırlamışlar. Hələ vaxtilə S.M.Qənizadə yazırdı: "Müəllimdən haqq-hesab çəkəcəklər: kimləri öyrətdin, nə öyrətdin, necə öyrətdin?"

Bu arşınla yanaşıqda Rafiq müəllimin üzü ağdır.

R.Yusifoğlunun "Uşaq ədəbiyyatı" dərsliyi səkkiz bölmədən ibarətdir. Kitab "Uşaq ədəbiyyatının mahiyyəti, xüsusiyyətləri, məqsəd və vəzifələri" ilə açılır. "Folklor" bölməsində şifahi xalq ədəbiyyatı, onun xüsusiyyətləri, bəzi janrların əlamətləri açıqlanır, uşaq ədəbiyyatında folklorun yeri və rolu məsələsi şərh olunur.

Dərsliyin oxunaqlı bölmələrindən biri də "Azərbaycan klassiklərinin yaradıcılığında uşaq ədəbiyyatı"dır. Bu bölmədə Xaqani, Nizami və Füzulinin ədəbi irsi, onların yaradıcılığındakı təlim-tərbiyə məsələləri araşdırılır. Ən təqdirəlayiq xüsusiyyətlərdən biri də klassiklərin əsərlərindən uşaqların oxusu üçün yararlı olan bədii parçaların da seçilib, uşaqlar üçün işlənilib kitabda verilməsidir. Ümumiyyətlə uşaq yazıçılarının həyat və yaradıcılığı haqqında yığcam oçerklərdən sonra onların əsərlərindən nümunələrin verilməsi əsərin dəyərini daha da artırır.

"XI əsrdə uşaq ədəbiyyatı" bölməsində A.Bakıxanov, Q.Zakir, S.Ə.Şirvani kimi sənətkarların ədəbi, pedaqoji fikir dünyasına güzgü tutulur, örnəklərin dili ilə tələbə dünyasına istiqamət verilir.

"XX əsrin əvvəllərində uşaq ədəbiyyatı" bölməsi də maraqla oxunur. Rafiq müəllim XX əsrin əvvəllərində işıq üzü gören uşaq mətbuatımızın ədəbiyyatın inkişafında rolundan söhbət açır. Bu bölmədə M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, A.Səhhət, S.S.Axundov və b. qələm sahiblərinin fikir dünyası çözlənir, onların əsərlərindən bəzi nümunələrlə tələbələrin fikir aləminə bələdçilik edilir.

"XX əsrin birinci yarısında uşaq ədəbiyyatı" bölməsində uşaq ədəbiyyatının ümumi mənzərəsi şərh olunmuş, A.Şaiq, S.Rəhimov, Ə.Vəliyev, M.Rzaquluzadə, S.Vurğun, M.Müşfiq, M.Rzaquluzadə kimi sənətkarların yaradıcılığına münasibət bildirilmiş, onların əsərlərindən nümunələr dərsliyə salınmışdır.

"XX əsrin ortalarında uşaq ədəbiyyatı" – dərsliyin bölmələrindən biri də belə adlanır. Bu bölmədə R.Rza, M.Dilbazi, Q.İkin, Y.Əzimzadə, B.Bayramov, Həbibə, Z.Cabbarzadə, X.Əlibəyli, X.Hasilova, Ə.Babayeva, H.Abbasızadə və b. haqqında, onların əsərləri haqqında maraqlı bilgiler verilmişdir.

Müasir uşaq mətbuatı da nəzərdən qaçırılmamış, "Günəş", "Göyərçin" jurnallarının, "Savalan" qəzetinin nəşr tarixləri, onların səhifələrində çap olunan əsərlərin mövzu və problematikası yığcam şəkildə şərh olunmuşdur.

Müəllifin gərgin işi "Müasir uşaq ədəbiyyatı" bölməsində özünü daha qabarıq şəkildə göstərir. İnsafla deyək ki, bu sahədəki boşluğu müəllif uğurla doldura bilmişdir. Bu bölmədə T.Elçin, E.Mahmudov, N.Abdullayev, H.Ziya, T.Mütəllibov, N.Süleymanov, Ə.Səmədli, F.Sadiq, Ə.Kərim, T.Mahmud, Ə.Əhmədova, F.Tanrı, T.Ağayev, İ.Tapdıq, M.Günər, Elçin, M.Namaz və b. haqqında yığcam öçerklər verilmiş, onların əsərlərindən nümunələr dərsliyə salınmışdır.

Çağdaş uşaq ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri də elə Rafiq Yusifoğludur. İstər uşaq ədəbiyyatı nümunələrinin yaradılmasında, istərsə də onun tədqiqi və təbliğində "Göyərçin" jurnalının baş redaktoru kimi səmərəli fəaliyyət göstərən Rafiq müəllimin əməyi danılmazdır. Kitabda Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılığı haqqında da yazı vardır. Lakin xoşa gələn cəhət odur ki, Rafiq müəllim haqqında məqaləni gözəl uşaq yazıçımız, filologiya elmləri doktoru, professor Zahid Xəlil yazmışdır.

Dərsliyin yığcam, ancaq maraqla oxunan bölmələrindən biri də "Son söz əvəzi"dir. Müəllif burada müasir uşaq ədəbiyyatının ümumi mənzərəsini yaratmağa nail olmuş, yaşlı və cavan nəslin son illərdə uşaqlar üçün yazdıqları əsərləri bədii təhlil süzgəcindən keçirmişdir.

Dərsliyin ən uğurlu, təqdirəlayiq cəhətlərindən biri də ondan ibarətdir ki, müəllif burda rus və dünya uşaq ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri, onların həyat və yaradıcılıqları haqqında da ətraflı söhbət açmışdır. Rus və dünya uşaq ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən A.S.Puşkin, L.N.Tolstoy, K.Çukovski, S.Marşak, S.Mixalkov, A.Barto, Ş.Perro, D.Defo, Qrimm qardaşları, Andersen, Jül Vern, M.Tven, C.Rodari, Q.Lorka və başqaları haqqında yazılan məqalələr göstərir ki, Rafiq Yusifoğlu nəinki Azərbaycan, eləcə də dünya uşaq ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin də həyat və yaradıcılıqlarını gözəl bilir. Bu da

təsadüfi deyildir. Sovet dövründə Moskvada keçirilən üç ümumittifaq seminarında, Qazaxıstanda keçirilən dünya uşaq ədəbiyyatı günlərində respublikamızı ləyaqətlə təmsil edən Rafiq Yusifoğlu uşaq ədəbiyyatının bütün problemlərindən xəbərdardır. O, dünya xalqlarının nağıllarını, eləcə də tanınmış yazıçı və şairlərin əsərlərini məharətlə dilimizə tərcümə edən zəhmətkeş qələm sahiblərimizdən biridir.

R.Yusifovlunun "Uşaq ədəbiyyatı" dərslisi son dərəcə maraqlı, orijinal strukturlu, əhatəli, coğrafi dairəsi geniş, ensiklopedik xarakter daşıyan bir əsərdir. Bu kitabı oxuyanda adamın gözü qarşısında Azərbaycan və dünya ədəbiyyatının ümumi mənzərəsi canlanır.

A.Şaiq ömrünün sonunda yazdığı ömürlüyündə etiraf edirdi: "Mən yaradıcılığımın daha çox müəllimliyimlə fəxr edirəm." Fikrimizcə, müasir uşaq ədəbiyyatımızın cəfəkeşi Rafiq Yusifoğlu həm yaradıcılığı, həm də müəllimliyini qürur duymağa layiq bir insandır.

Deyirlər ki, təfəkkür od kimidir. Ona həmişə qida lazımdır, əks halda, o tüstü verəcəkdir. İnanırıq ki, Rafiq Yusifoğlunun araya-ərsəyə gətirdiyi "Uşaq ədəbiyyatı" dərslisi könüllərə hərarət verəcəkdir. Gözəl şair, alim, müəllim Rafiq Yusifoğlunun "Uşaq ədəbiyyatı" dərslisi haqqında ürək sözlərimizi aşağıdakı cümlə ilə bitirmək istəyirik: "Uşaq ədəbiyyatımızın daha gözəl əsərlərlə zənginləşəcəyinə, yeni-yeni istedadlı qələm sahiblərinin üzə çıxacağına, bu sahədə sanballı dərslilər yaranacağına dərin bir ümidlə məqaləmizə son nöqtələr qoyaraq arzu edirik ki, bu nöqtələr nağıllarımızın sonunda düşən üç almanın simvolik rəmzinə çevrilsin..."

Aydın HACIYEV,

pedaqoji elmlər doktoru, professor.

Ədalət ƏSƏDOV,

Sumqayıt Özel Orta İxtisas kollecinin müəllimi.

"Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 4 iyun 2004

"ƏDALƏTLİ HAKİM"

Bu gün dünya xalqlarının adət-ənənələrinin, milli-mənəvi dəyərlərinin öyrənilməsində ən maraqlı və zəngin informasiya vasitələrindən biri folklor materallarıdır. Xalq zəkasının məhsulu olan bu sənət nümunələri vasitəsilə oxucu hər bir xalqın həyat təzi, dünyaduyumu, bədii-estetik baxışları ilə tanış olur. Məhz bu cəhəti nəzərə alan "Göyərçin" uşaq jurnalı dünya xalqlarının nağıllarının dilimizə çevrilməsinə və öz səhifələrində nəşrinə üstünlük verir. "Ədalətli hakim" – jurnalın 6-7-ci

sayılarını əhatə edən materiallar bu ad altında kiçikyaşlı oxuculara təqdim edilmişdir. "Göyərçin"in kitabxanası" seriyasından buraxılmış nəşrdə 13 nəfər verilmişdir. (Tərcüməçi Rafiq Yusifoğludur). İllüstrasiyalarla təqdim olunmuş kitabda hind, şotland, vyetnam, birma, ingilis, fars, kxmer, tax, laos, əfqan və koreya folklorundan nümunələr əksini tapmışdır.

**"Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 30 iyul
2004**

"MÜASİR ƏDƏBİ PROSES VƏ ƏDƏBİ TƏNQİD"

Şair-tədqiqatçı Rafiq Yusifoğlunun "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" adlı yeni kitabında ədəbiyyatımızın, ədəbiyyatşünaslığımızın və ədəbi tənqidimizin problemlərindən bəhs edən məqalələr toplanıb. Respublika Təhsil Nazirliyi tərəfindən dərs vəsaiti kimi təsdiq edilən bu nəşr (Bakı, "Çaşıoğlu, 2004) Azərbaycan ədəbi tənqidinin inkişaf mərhələlərini, çağdaş və klassik ədəbiyyatımıza ədəbi tənqidin münasibətini aydınlaşdırmaq, nəsr, poeziya və dramaturgiya nümunələrimizi təhlilə cəlb etmək baxımından maraq doğurur.

Ali məktəblərin filologiya fakültələrinin tələbələri üçün nəzərdə tutulan dərs vəsaitində "Ədəbi proses, onun mahiyyəti və xüsusiyyətləri", "Yaradıcılıq psixologiyası", "Ədəbi prosesdə folklor ənənələri", "Ədəbi proses və ədəbi tənqid", "Müasir poeziyada sənətkarlıq axtarışları", "Yazıçı və həyat", "Müasir ədəbi əlaqələr", "Müasir uşaq ədəbiyyatı" və s. bu kimi sanballı məqalələr özünə yer almışdır.

Bu yazılarda dünyaduyumunun intuitivliyi müəllifin şairliyinə söykənir. Əslində Rafiq Yusifoğlunun elmi məntiqi onun bədii məntiqindən, yaxud yaradıcı təxəyyülündən gəlir. Müəllif fərdi fikrini əsaslandırarkən Azərbaycan, türk və rus qaynaqlarından sistemli şəkildə istifadə edərək özünə-məxsus elmi, monoqrafik kitabın meydana çıxmasına nail olur.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının ölməz korifeylərindən Yaşar Qarayevin, Mikayıl Rəfilinin, Mir Cəlalın, Cəfər Xəndanın, Əkrəm Cəfərin hələ də aktuallığını itirməmiş məqalələrinin ədəbi mühitimizdə, tənqid və ədəbiyyatşünaslığımızda oynadığı rolu yüksək dəyərləndirən Rafiq Yusifoğlu milli ədəbiyyata sözügedən ziyalıların sağlam mövqeyindən yanaşır. Bundan əlavə, V. Belinski, V. Jirmunski, S. Marşak kimi görkəmli rus ədəbiyyatşünaslarının dəyərli fikirlərindən də yeri gəldikcə verilən sitatlar kitabın elmi siqlətini bir qədər də artırır.

"Müasir uşaq ədəbiyyatı" məqaləsindən hiss olunur ki, Rafiq Yusifoğlu istər klassik, istərsə də müasir uşaq ədəbiyyatımızın ümumi mənzərəsinə yaxşı bələddir və bu "mətbəxdə" hazırlanan ədəbi məhsullara qiymət

verməkdə kifayət qədər səriştəlidir. Bir sözlə, güman edirik ki, "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" kitabı filoloq tələbələrimizin karına gələcək dərs vəsaitinə çevriləcəkdir.

A. Savalan

"Ədəbiyyat qəzeti", 27 avqust 2004

"ŞİRİN YUVA"

Jurnalın səkkizinci və doqquzuncu sayı "Göyərçin"in kitabxanasına həsr olunmuşdur. Bu xüsusi sayda "Göyərçin"in baş redaktoru Rafiq Yusifoğlunun jurnalın müxtəlif saylarında çap olunan hekayə və nağılları "Şirin yuva" adıyla toplanmışdır. İndi kiçik oxucular "Şirin yuva", "Adamlı göl", "Bir qutu şokoladın nağılı", "Qorxu", "Çölpişiyi", "Sarı ürkə", "Üzəngi yarası", "Tüstü dərsi", "Balkon ölkəsindən məktub", "Telefon söhbəti" və s. hekayə və nağılları bir kitabda oxuya bilərlər.

Bu bədii yazılara rəsmləri İlqar Tofiqoğlu, Vəfa İbrahimqızı, Nərgiz Məmmədova, Mətanət Aslanova, Orxan Hüseynov və Altay Quliyev çəkmişlər.

"Ədəbiyyat qəzeti", 10 sentyabr 2004

ƏDƏBİ PROSES VƏ ƏDƏBİ TƏNQİD

Rafiq Yusifoğlu. Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid. Bakı, Çarşıoğlu nəşriyyatı, 2004.

Son illər mətbuatda, ayrı-ayrı məruzə və çıxışlarda, məqalə və müsahibələrdə ədəbi proses və onun mahiyyəti barədə, yaxud tənqidin ədəbi prosesdə yeri və mövqeyi haqqında bir sıra subyektiv və yanlış mülahizələrlə qarşılaşırq. Belə məlum olur ki, yazılan bütün əsərlər – səviyyəsindən asılı olmayaraq ədəbi prosesə daxildir, ədəbi tənqid isə sadəcə olaraq bu prosesi izləməli, çap olunan əsərləri təbliğ etməlidir. Bu mülahizələrin elmi-nəzəri əsası və kökü yoxdur. Yazılan hər bir əsər ədəbi prosesə daxil ola bilməz, çünki bu əsərin bədii-estetik tutumu, sanbalı olmalıdır. Belə əsərlər istedadın və sənətkarlığın tərkib hissəsi kimi diqqəti cəlb etməlidir. Lakin ədəbi prosesi yalnız YAXŞI ƏSƏR məfhumu ilə məhdudlaşdırmaq olmaz. Ədəbi proses daha geniş anlayışdır – o, özündə bütövlükdə canlı ədəbi həyatı əks etdirir, ədəbi mübarizələri, ədəbiyyatın müxtəlif meyl və təmayüllərini, nəsillər

arasındaki qarşılıqlı əlaqələri, yaxud gizli, aşkar ədəbi münacişələri özündə cəm edir.

Ustad tənqidçi Yaşar Qarayev yazırdı: "Proses anlayışı müəyyən hüdudlarda tamlıq və bütövlüyü, vəhdət və sistemi, baş verən, cərəyan etməkdə olan canlı ədəbi gerçəkliyi nəzərdə tutur. Çılpaq empirik fakt həqiqəti ilə yox, məhz prosesin həqiqəti ilə nə dərəcədə uğurlu məşğul ola bilməsi onun müasirlik və professionallıq simasını müəyyən edən meyar seçilə bilər". Yaşar Qarayev başqa bir məqaləsində də ədəbi prosesdən söz açanda onu estetik şüurun hərəkəti və tərəqqisi baxımından şərh edirdi.

Filologiya elmləri namizədi, şair - ədəbiyyatşünas Rafiq Yusifoğlunun "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" məqalələr məcmuəsi də məhz bu həqiqətlərdən söz açır. Ali məktəb tələbələri üçün nəzərdə tutulan bu kitab, deməli həm də dərs vəsaitidir və bəri başdan qeyd edək ki, ali məktəb tələbələri bu dərslikdən çox şey əxz edə bilərlər. Onlar bu kitabda ədəbi prosesin mahiyyəti, sənətkar şəxsiyyəti, yaradıcılıq psixologiyası və onlarca bu kimi ən vacib məsələlərin elmi izahı ilə tanış ola bilərlər. Ancaq kitab ali məktəb tələbələri üçün nəzərdə tutulsa da, heç şübhəsiz, burada ədəbi tənqidi düşündürən bir sıra suallara da cavab tapmaq olar. Yaxud bu məqalələr toplusunda – dərs vəsaitində müəyyən çatışmazlıqlar da diqqəti cəlb edir, bəzi məqamlarda isə qoyulan məsələlər səthi və üzdən işlənib. Odur ki, kitabla bağlı fikir və mülahizələrimizi ümumən bir yerə cəm etməyi qərara aldığımız.

Hər hansı bir resenziyada, ənənəvi də olsa, kitabın (əsinin) müəllifi barədə bir ümumi fikir hasil olmalıdır. Rafiq Yusifoğlunu oxucular uşaq şairi və "Göyərçin" jurnalının redaktoru kimi tanıyırlar. Ancaq Rafiq təkcə uşaqlar üçün yazmır. Onun çoxlu şeir kitabları çap olunub, bu şeir kitabları ilə o, müasir poeziyada seçilməyə, fərqlənməyə can atır və çox zaman buna nail olur. Rafiq həm də ədəbiyyatşünasdır, müasir nəsrin, poeziyanın, dramaturgiyanın problemləri ilə bağlı məqalələr çap etdirir, uşaq ədəbiyyatına dair yazılarla mətbuatda çıxış edir. 2001-ci ildə Rafiqin "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" adlı bir dərs vəsaiti də işıq üzünə görüb. Həmin kitab öz elmi-nəzəri səviyyəsinə görə heç də digər bu tipli öyrədici kitablardan geri qalmır, ən önəmlisi odur ki, Rafiq Yusifoğlu "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları"nda daha çox müasir ədəbi prosesin faktlarına istinad edir və kitab həm də anlaşıqlı, səlis elmi dildə qələmə alınmışdır.

"Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" kitabında da Rafiq öz üslubuna, dəst-xəttinə sadiq qalır.

Yuxarıda qeyd etdik ki, ədəbi proses anlayışı həm dar, məhdud, həm də geniş məqamda anlaşıla bilər. Rafiq Yusifoğlu onu geniş mənada, bütün aspektləri ilə təqdim etməyə çalışmışdır. Burada əsasən bir neçə

problem xüsusilə diqqəti cəlb edir. Ədəbi proses anlayışının mənə və mahiyyəti, yazıcının bu prosesdə iştirakı, ədəbi prosesi formalaşdıran amillər və ədəbi proseslə ədəbi tənqidin qarşılıqlı əlaqələri...

Rafiq Yusifoğlu ədəbi proses anlayışını kifayət qədər sadə və anlaşıqlı tərzdə izah edir - bu barədə təfərrüatı ilə söz açıq. Bir yerdə qeyd edir ki, prosesin inkişafı tərəqqiyə doğru da gedə bilər, tənəzzülə doğru da. Həyatda inkişaf spiralvari xarakter daşdığı kimi, ədəbi prosesdə də belədir. Əlbəttə, bu fikirlə razılaşmamaq olmur, çünki ədəbi prosesin varlığını, mövcudluğunu təyin edən müxtəlif yazıçıların yaradıcılıq söyləridir, onların əsərləridir, bu əsərlərdə qaldırılan problemlərdir. Doğrudur, "zaman çox böyük tənqidçidir. Onun qanadları insanın bütün gördükləri işləri havaya sovurub, xırmanda yalnız az miqdarda dən qoyur, zir-zibili isə yelə verir" (Belinski), amma unutmaq olmaz ki, hər bir ədəbi dövrdən gələcək nəsillərə çox şey qalır. Bu məqamda XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatından da bu günə çox şey gəlib çatıb. Yaxşı cəhətdir ki, Rafiq Yusifoğlu bəzi müəlliflərdən fərqli olaraq sovet dövrü ədəbiyyatına xor baxmır, bu dövrdə yaranmış əsərlərə "bunlar sovet dövründə yaranmışdır" prinsipi ilə yanaşmır, onları ədəbi prosesin reallığı kimi qəbul edir ("Mühit və ədəbi proses" bölməsində bu məsələ kifayət qədər izah olunur). "Ədəbi proses və sənətkar şəxsiyyəti", "Yaradıcılıq psixologiyası", "Yazıçı və həyat" bölmələrində Rafiq Yusifoğlu sənətkarın həyata baxışının, dünyagörüşünün bədii inkişafda son dərəcə vacib amil olmasını vurğulayır, ilham və onun yaradıcılıq prosesində müstəsna rolu barədə mülahizələr söyləyir, ümumən yaradıcılıq prosesinin ədəbi prosesdən təcrid olunmadığını sübuta yetirir. Çünki istedadı formalaşdıran, onu müəyyən axara salan sənətkarın yaşadığı ictimai, ədəbi mühitdir, yaradıcılıq atmosferidir. Müəllif haqlı olaraq qeyd edir ki, ədəbi proses yazıcının yaradıcılıq yoluna təsir etdiyi kimi, fərdi üslublar da ədəbi prosesə təsirsiz qalmır, onu zənginləşdirir. Sovet dövründə də məhz orijinal fərdi üslublar diqqəti cəlb edirdi. Ancaq bu nöqtədə müəllif gərək bunun əksi olan məqamlara da diqqət yetirəydi. Məsələn, gizli deyil ki, Azərbaycan sovet poeziyasının təxminən 20 illik bir dövrü Səməd Vurğun yaradıcılığının təsiri altında formalaşmışdır – bu, nə mənim, nə də Rafiq Yusifoğlunun fikridir. Amma belə bir fikir var, bu fikirdə də müəyyən həqiqət olması mümkündür. R.Rzani, S.Rüstəmi istisna etsək, əksər şairlər yaradıcılığa başlayanda S.Vurğun poeziyasının təsiri altında olmuşlar. Bəziləri bu təsirdən qurtula bilməmiş, bəziləri isə tezliklə öz fərdi dəst-xəttini, üslubunu tapa bilmişlər. Fakt budur ki, poeziyada S.Vurğun ədəbi məktəbi formalaşmışdır. Məlum məsələdir ki, ədəbi məktəbin funksiyası təkə təsir dairəsinin mövcudluğu ilə məhdudlaşmır. Kitabda bu haqda ayrıca bir bölmənin olması zəruri idi. Yaxşı olardı ki,

Rafiq Yusifoğlu "yaratıcılıq prosesində ən aparıcı sima sənətkardır, onun dünyagörüşü, həyatı əks etdirmək bacarığıdır. Şəxsiyyət yoxdursa, onun gözəl sənət əsəri yaratmağından söhbət belə gedə bilməz. Ona görə ki, yaradıcılıq müəyyən mənada şəxsiyyətdən başlayır" tezisini S.Vurğun və R.Rza poetik məktəbləri təmsalında ciddi elmi-nəzəri bir söhbətin mövzusunə çevirəydi.

Ədəbi prosesin formalaşmasında müəyyən amillər də mühüm rol oynayır. Kitabdakı ayrı-ayrı bölmələrin adlarına diqqət yetirək: "Ədəbi prosesdə folklor ənənələri", "Klassik ədəbiyyat və ədəbi proses", "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi və ədəbi proses", "Ədəbi proses və ədəbi tənqid", "Ədəbi prosesdə oxucu problemi" və s. Bu məlum həqiqətləri bir daha xatırlatmaqla R.Yusifoğlu ədəbi prosesin artıq ÜNSÜR halına keçmiş, qanunauyğunluğa çevrilmiş məqamlarına diqqəti yönəldir. Doğrudur, bu amillərin rolunu nəzərə cərpdirərkən bəzən həmişə məlum faktları xatırlanır, ancaq müəllifin gətirdiyi misalların müxtəlifliyi maraqlı doğurur. Tələbələr üçün yazılan hər hansı belə bir kitabda müasir ədəbiyyatın nəfəsinin hiss edilməsi təqdirləyicidir.

"Klassik ədəbiyyat və ədəbi proses" bölməsində əsas fikir bundan ibarətdir ki, klassik şeir, ölməz poeziya nümunələri çağdaş şerimizin inkişafına təsirsiz qalmır, bugünkü poeziyada Füzuli ruhu, Nizami ənənələri, sözü bu klassiklər kimi obrazlı demək məharətində yaşayır.

Kitabda məni maraqlandıran bölmələrdən biri də "Ədəbi prosesdə oxucu problemi"dir. Burada rus şairi S.Marşakın bir fikrini xatırlayıram: "Ədəbiyyata təkcə istedadlı yazıçılar yox, həm də istedadlı oxucular lazımdır..." Axı, R.Yusifoğlunun da qeyd etdiyi kimi yaradıcılıq prosesinin məhsulları son nəticədə oxucuya ünvanlanır.

Şəxsən bir ədəbiyyat adamı kimi mən heç də o fikirdə deyiləm ki, bu gün Azərbaycanda heç kəs heç kəsin kitabını oxumur. Əlbəttə, belə hallara rast gəlmək olar (hətta yazıçılar arasında). Lakin əvvəlki dövrlərdə olduğu kimi, bu gün də Azərbaycanda çox ağıllı, tükü-tükdən seçən bir oxucu zümresi var. O da məlumdur ki, yazıçı əsər yazanda çox vaxt oxucunu düşünür, amma bunun əksi də var. Oxucu çox vaxt yazıçını düşünür, o, yaradıcılığının hansı dövründəyə susmağa başlayanda bu, oxucunu narahat edir. Bəlkə də bu gətirəcəyim misal heç yerinə düşmür, amma deməliyəm – Əkrəm Əylisli uzun müddət idi nəsr yazmırdı, elə ki "Ətirşah Masan" romanı işıq üzü gördü, bu, oxucunun yaşadığı ən gözəl anlara çevrildi.

Təbii ki, yazıçı-oxucu münasibətlərində maraqlı məqamlar çoxdur. Rafiq Yusifoğlu bu məqamlardan bəzilərini misal da gətirir. Məsələn, o, Meksika yazıçısı Xuan Rulfunun bir müsahibəsinə müraciət edir. Xuan Rulfo jurnalistin "Sizə elə gəlmirmi ki, indi başa düşə-düşə ki, onu

oxumayacaqlar, hamı yazır?" sualına belə cavab verir: "Mənim fikrimcə, öz oxucusunu düşünərək əsər yazan yazıçı yoxdur." Amma məşhur Braziliya yazıçısı Jorj Amadu bu suala belə cavab verir: "Mənim həyatım və yaradıcılığım ayrılmaz şəkildə xalqımın həyatı ilə bağlıdır. Mən hər şeyi xalqdan öyrənmişəm və bütün yaradıcılığımı qaytarıb yenidən ona vermişəm."

Əlbəttə, yazıçı-oxucu münasibətlərinə belə müxtəlifliyin olması təbiidir. Bu gün Azərbaycan ədəbiyyatında – şerdə və nəsrə müxtəlif ədəbi təmayüllər mövcuddur. Elə bu səbəbdən də oxucuların da eyni bədii zövqə malik olduğunu düşünmək sadəlövhlik olardı.

Kitabda "Ədəbi proses və ədəbi tənqid" bölməsinə də xüsusi diqqət yetirdim. Çox təəssüf ki, bu bölmə, eləcə də ondan sonra gələn "Ədəbi tənqidin inkişaf mərhələləri" bölmələri o qədər də əhatəli deyil. Yəni, bu problem barədə daha geniş söz açmaq olardı. Axı, R.Yusifovlunun özünün də qeyd etdiyi kimi "ədəbi tənqidi ədəbi prosesiz təsəvvür etmək mümkün deyildir. Ona görə ki, tənqid təkcə ədəbi prosesi izləmir, həm də onun ayrılmaz tərkib hissəsidir." R. Yusifovlu Belinskidən, Kamal Talıbzadədən, Elçin Əfəndiyevdən, Yaşar Qarayevdən gətirdiyi sitatlarla həmin fikrini daha da qüvvətləndirir, hətta yazıçı Süleyman Rəhimovun tənqid haqqındakı fikirlərinə də istinad edir. O biri bölmədə Azərbaycan ədəbi tənqidinin inkişaf mərhələlərini izləyir – bunlar çox yaxşıdır. Lakin hər iki bölmədə elmi-nəzəri səviyyə nisbətən aşağı enir, icmalçılıqla əvəz olunur. Ədəbi tənqidin keçdiyi inkişaf yolunun mənzərəsini təqdim etməklə yanaşı, bu inkişaf yolunun elmi-nəzəri səciyyəsinə də vermək lazım idi. Məsələn, bu fikir olduqca mübahisəlidir: "Müəyyən ideoloji nöqsanlara baxmayaraq, ədəbi tənqid tariximizin sovet dövrü daha zəngin, daha əhatəlidir. Bu dövrdə ədəbi tənqid xüsusi nüfuza və səlahiyyətə malik olmuş, ədəbi proses yeni quruluşun tələbləri baxımından sistemli şəkildə izlənilmiş, yeni yaranan heç bir əsər diqqətdən kənarda qalmamışdır. Bu dövrdə ədəbi tənqidlə məşğul olan yazıçılardan, şairlərdən başqa bütün həyatını, ömrünü bu sahəyə həsr edən peşəkar tənqidçilər, ədəbiyyatşünaslar ordusu yetişib formalaşmışdır."

Əlbəttə, inkar etmək olmaz ki, sovet dövründə Azərbaycan ədəbi tənqidi mövcud idi, tənqidin Ə.Nazim, M.K.Ələkbərli, M.Quliyev, H.Zeynallı, A.Musaxanlı, M.Arif, M.Cəfər, C.Cəfərov, M.Hüseyn, M.İbrahimov, Mir Cəlal, Əkbər Ağayev kimi görkəmli nümayəndələri olmuşdur. Lakin o da məlumdur ki, sovet dövrünün ədəbi tənqidi həm də (bəlkə daha çox!) ideoloji mahiyyətə malik idi. Ədəbi tənqid daha çox partiyanın yazıçıların qarşısına qoyduğu başlıca vəzifələrə nəzarət etmək funksiyasını yerinə yetirirdi. Bax, bu məqamları nəzərə çatdırmaq lazım idi, özü də danılmaz faktlarla, misallarla.

Ədəbi tənqidin inkişafında yeni bir mərhələ keçən əsrin 80-ci illərindən başlayır. Bəli, bu mərhələnin əsası sovet dövründə qoyulur. Lakin Yaşar Qarayevin, Akif Hüseynovun və yeni tənqidçi nəslinin yazılarında, ədəbiyyata baxışlarında artıq sosializm realizmi kabusunun izləri hiss olunmurdu. 90-cı illərdə və yeni əsrin əvvəllərində isə tənqiddə yeni qüvvələr gəldi, doğrudur, demək olmaz ki, bu cavan tənqidçilər ədəbi prosesdə "karvnbaşı" missiyasını uğurla yerinə yetirirlər. Əlbəttə, belə deyil. Lakin bu günün ədəbi tənqidi hər halda ədəbiyyata baxışın yeniliyi ilə seçilir. Rafiq Yusifoğlu "Tənqid və ədəbiyyatşünaslıq müasir mərhələdə" adlı həcmcə kiçik bölmədə, yaxşı ki, xəsisliklə olsa belə, tənqidin bu yeni nəslə barədə söz deməyə çalışır.

Mən qələm dostuma belə bir **maraqlı və gərəkli kitab** üçün öz təşəkkürümü bildirirəm. Onun yeni nəşrinin daha sanballı, elmi-nəzəri səviyyəyə daha mükəmməl olacağına inanıram.

Vaqif YUSİFLİ

"Azərbaycan" jurnalı, №10, 2004

"MÜASİR ƏDƏBİ PROSES VƏ ƏDƏBİ TƏNQİD"

"Hər hansı bir musiqi alətini kökləməmiş gözəl mahnı, muğam, simfoniya çalmaq mümkün olmadığı kimi, ilhamsız da gözəl bir sənət incisi yaratmaq mümkün deyil. İlham sənətkarın üreyini hadisələrin ritminə uyğun kökləyən ecazkar bir vasitədir, Allah vergisidir". – Bu cümlələr "Qızıl qələm", "Vətən", "Araz", "İlin ən yaxşı kitabı", "Tofiq Mahmud" mükafatları laureatı, gözəl şair, tanınmış ədəbiyyatşünas, publisist, tərcüməçi Rafiq Yusifoğlunun yeni kitabından – ali məktəb tələbələri üçün nəzərdə tutulmuş "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" dərsliyindəndir.

Bu kitab alimin ədəbi aləmdə araşdırmaları, Azərbaycan ədəbiyyatının dünəni haqqında dəyərli mülahizələri, bu günün ədəbi prosesi və ədəbi tənqidi haqqında fikirləri ilə zəngindir. Kitabda zaman və qəhrəman problemi diqqətlə araşdırılır, ədəbi prosesin formalaşmasında mühitin danılmaz rolu təsdiqlənir, ədəbi proses və sənətkar şəxsiyyəti, yaradıcılıq psixologiyası, yaradıcılıq prosesi və onun mərhələləri, ədəbi prosesdə folklor ənənələri, ədəbi prosesin formalaşmasında bədii tərcümənin rolu, ədəbi prosesdə ənənə və novatorluq, ədəbi tənqidin inkişaf mərhələləri, bədii dil və ədəbi prosesin qarşılıqlı dialektikası, müasir poeziyada sənətkarlıq axtarışları, müasir Azərbaycan dramaturgiyası və onun problemləri, müasir ədəbi əlaqələr və s. mətləblər haqqında yığcam və əsaslı müəllif şərhə verilib. Müasir ədəbi prosesin mahiyyəti və onun

inkişaf qanunauyğunluqları nəzəri və praktik şəkildə təhlil edilir və oxucuya çatdırılır.

"Proses hərəkət, axın deməkdir. "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" dərsliyini yazmaqla bu sahədə atılan ilk addımın gələcəkdə davam və inkişaf etdiriləcəyinə inanıram. Ən əsası odur ki, bu sahədə də proses başlayıb. Həyat da, ədəbi proses də öz əbədi, əzəli axarını davam etdirməkdədir." – Bu, müəllifin qənaətidir.

Sevinc NURUQIZI

"Mədəniyyət" qəzeti, 7 may 2005

"TƏRBIYƏNİ BİZNESƏ ÇEVİRMƏK OLMAZ"

Uşaq mətbuatı nümayəndələri təhsil nazirliyindən narazıdır

"Misir Mərdanov uşaq mətbuatına nə diqqət yetirir, nə də satışına və yayımına imkan verir"

Bu gün Azərbaycanda uşaq mətbuatı adına çap edilən qəzet və jurnalların çoxu, təəssüf ki, uşaqların təfəkkürünə, əxlaq və mənəviyyətinə xidmət etmir. Acınacaqlı haldır ki, dərc edilən uşaq mətbuatı nümunələrinin çoxu kommersiya xarakteri daşıyır. Aydın məsələdir ki, kommersiya olan yerdə də ciddi mətbuat nümunələrindən danışmaq çətindir. Bu gün dövlət büdcəsindən üç adda uşaq mətbuatı təmsilçisi dotasiya alır. Digər uşaq qəzet və jurnalları isə şəxsi vəsait və sponsorlar hesabına işıq üzü görür.

Dövlət büdcəsindən dotasiya alanlar "Günəş" və "Göyərçin" jurnalları, eləcə də "Savalan" qəzetidir.

"Göyərçin" jurnalının əsası 1958-ci ildən qoyulub. 47 ildir ki, nəşr olunur. Bu jurnal sovet dönəmində 270 min tirajla nəşr edilib, Azərbaycanda, eləcə də Ermənistan və Gürcüstan azərbaycanlıları arasında yayılırdı. Hazırda isə dövlət büdcəsindən maliyələşən "Göyərçin" jurnalı yüksək tirajla yayılmır, jurnalın ciddi problemləri var. "Göyərçin"-in baş redaktoru, şair, tərcüməçi, "Uşaq ədəbiyyatı" dərsliyinin müəllifi Rafiq Yusifoğlu bizimlə söhbətinin əvvəlində uşaq ədəbiyyatının strateji əhəmiyyətə malik olduğunu vurğuladı: "Ümumiyyətlə, uşaq ədəbiyyatı birbaşa əxlaqla, mənəviyyətlə, yeni nəslin tərbiyəsi ilə bağlıdır." Rafiq Yusifoğlu uşaq mətbuatına lazımı qayğı göstərilmədiyini önə çəkdi: "Təəssüf ki, elə zaman, dövr gəlib ki, hər şey peşəkarlıqdan uzaq düşüb. Uşaq mətbuatında da vəziyyət belədir. Hər şeyi biznesə çevirmək olar, amma uşaq ədəbiyyatı və mətbuatı, o cümlədən də tərbiyəni biznesə çevirmək olmaz. Uşaq ədəbiyyatının və mətbuatının vəzifəsi cılığın, enerjili uşağın enerjisini

lazımı istiqamətə yönəltməkdir. Bizim jurnal da pis-yaxşı öz fəaliyyətini davam etdirir. Amma zamanla bağlı bəzi problemlərimiz meydana çıxıb. Deyirlər ki, mətbuatda bazardır. Hər şeyi bazarın öhdəsinə buraxmaq lazımdır. Mətbuata, xüsusən də uşaq mətbuatına bu cür yanaşmaq düzgün deyil. "Göyərçin" yenə də özünün əvvəlki yolu ilə gedir. Bu gün bizim ibtidai dərslük kitablarında çap olunan şeir və hekayələrin çoxu əvvəlcə "Göyərçin"də işıq üzü görür. Bunu nəzərə alan görkəmli pedaqoqların hamısı deyir ki, "Göyərçin" ikinci əlifbadır. "Göyərçin" klassik tərbiyə metodunu əsas götürən bir jurnaldır. İndi acınacaqlısı odur ki, vaxtilə bu jurnal 270 min tirajla çap olunurdu. Hazırda isə jurnalın tirajı 1500-ə enib. Təbii ki, indi internet əsridir. Kitabla maraqlanan, oxuyan çox azdır. Əvvəllər jurnalımızın tirajının az olması mənə pis təsir edirdi. İndi isə xeyli nikbinləşmişəm." Rafiq Yusifoğlu söhbətlərində Rusiyada nəşr olunan uşaq ədəbiyyatı və mətbuatı nümunələrinin keyfiyyəti və yüksək səviyyəli tərtibatı məsələsinə də toxundu: "Mən bir mütəxəssis kimi onların nəşr etdiyi kitablara baxıb heyrətə gəldim. Bizdə isə o cür nəşrlər yoxdur. Lakin onların da kitablarının tirajı azdır."

Adıçəkilən məsələ ilə bağlı Təhsil Nazirliyi Aparatının rəhbəri İlham Pirməmmədovla əlaqə saxladıq. O, baş redaktorların "uşaq nəşrlərinin məktəblərdə satışına nazirlik tərəfindən qadağa qoyulub" fikrini təsdiqlədi: "Uşaq ədəbiyyatının çapı və yayımı bizi nazirlik olaraq həmişə sevindirib. Ancaq bununla belə uşaq nəşrlərinin məktəblərdə satışının əleyhinəyik. Çünki orta məktəblərdə təhsil alan bütün şagirdlərin sosial vəziyyəti eyni deyil. Elə uşaq var ki, satışı məcburi olan qəzet və jurnalı ala bilmir. Ancaq əgər həmin nəşrlər məktəblərə verilərsə, müəllim də pul verib jurnal, qəzet almayan uşağı danlayır. Biz bir neçə ildir ki, buna qadağa qoymuşuq. Həmin nəşrlər məktəbin heyətində satıla bilər. Onda hansı valideyn istəyə, uşağı üçün həmin jurnal və qəzetləri ala bilər."

İradə

"Bakı Xəbər" qəzeti. 28 iyun 2005

DÜNYA XALQLARININ NAĞILLARI

Alternativ psixologiya xalq yaradıcılığından qaynaqlanır. Geniş mənada xalq yaradıcılığı onun mənəviyyat və psixologiyasının, bədii təfəkkür dərinliyinin ifadəsidir. Həmin zəngin dəyərlərə söykənən alternativ psixologiya dünya xalqlarının oxşar xüsusiyyətlərini insanlığın bir mənbədən su içdiyi ilə əlaqələndirir, hər bir xalqın geniş mənada folklorunu, əslində xalqın informasiya təbiətinin mənbəyi kimi qəbul edib, ictimai şüurun xüsusi forması sayır. Bu elmi fikri dünya xalqlarının folklor nümunələrinin alternativ psixologiya baxımından tədqiqi də təsdiq edir.

Dünya xalqlarının nağıllarına Azərbaycanın kiçikyaşlı vətəndaşlarının marağı bu və ya digər baxımdan təbii qarşılanmalıdır. Odur ki, "Göyərçin" jurnalı öz kitabxanası seriyasından dünya xalqları nağıllarını ayrıca kitabça halında çap etdirmişdir. "Min dovşan otaran çoban" adlanan kitabçaya slovak, yunan, Makedoniya, macar, polyak, bolqar, çex, rumın və hind nağılları daxil edilmişdir. Tərcüməçi Rafiq Yusifoğlu el sənəti nümunələrinin dilimizdə bədii və yığcam səslənməsinə çalışmışdır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunmuş kitabçada mövzulara müvafiq şəkilləri rəssamlar – Orxan, İlqar, Mətanət, Aytən və Vəfa çəkmişlər.

Nağıllar məktəbəqədər yaşlı uşaqlara və ibtidai sinif şagirdlərinə ayrı-ayrı xalqların söz sənəti, folklor obrazları, məişəti ilə tanış olmağa imkan verəcəkdir.

Ş.Elnur

"Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 8 iyul 2005

"GÖYƏRÇİN" №6-7

"Göyərçin"-in kitabxanası seriyasından "Min dovşan otaran çoban" adı ilə nəşr olunan jurnalın bu ilki 6 və 7-ci sayları dünya xalqlarının nağıllarına həsr olunub. Məktəblərdə əlavə dərslək kimi nəzərdə tutulan bu sayda yunan, Makedoniya, macar, Polşa, bolqar, çex, rumın, hind nağıllarına geniş yer ayrılıb. İbrətəməz mövzulardan bəhs edən nağılları dilimizə Rafiq Yusifoğlu çevirib. Bu sayın rəsmlərini Orxan, İlqar, Mətanət, Aytən və Vəfa çəkib.

"Ədəbiyyat qəzeti", 15 iyul 2005

NECƏ GÖZƏL, YAŞAMALI DÜNYADI...

Bu, yarım əsrdən artıq yaşamış ömür sahibinin keçib gəldiyi yollara xəyali qayıdışı ilə dilə gələn etirafı, düşüncəsi, qənaətidir.

Rafiq Yusifoğlunu oxucuya xüsusi təqdim etməyə ehtiyac yoxdur; çünki onun yaradıcılıq məziyyətləri barədə çox deyilib, çox yazılıb. Onun yüksək insani keyfiyyətlərini, xarakterik xüsusiyyətlərini açıb göstərmək, onu layiqli bir insan, istedadlı şair, gözəl alim kimi xarakterizə etmək üçün, güman edirik, portretindəki bəzi ştrixləri hökmən vurğulamaq lazımdır.

Azərbaycan yazıçılar Birliyinin üzvü, filologiya elmləri namizədi Rafiq Yusifoğlu 1970-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsini, sonra isə aspiranturanı bitirmişdir. "Azərbaycan

poemasının inkişaf problemləri" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmiş, "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı doktorluq dissertasiyasını tamamlamışdır. Bir müddət Azərbaycan Dövlət Televiziyasının "Xəbərlər" baş redaksiyasında "Elm, mədəniyyət, incəsənət" şöbəsinin müdiri işləmişdir. 1997-ci ildən "Göyərçin" jurnalının baş redaktorudur.

1989-cu ildə "Ətirli düymələr" kitabına görə Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının, Mətbuat Komitəsi və Gənclər İttifaqının mükafatına layiq görülmüşdür. "Vətən" ali ədəbi mükafatının laureatıdır.

"Yurdum-yuvam", "Ətirli düymələr", "Ocaq yeri", "Aylı cığır", "Qəm karvanı", "Həsret köçü", "Şirin yağış" (rus dilində), "Təzə sevdalara doğru", "Ayrılığın qəm hasarı" adlı şeir, "Bahar qatarı", "Şirin yuva" adlı nəsr, "Dədə Qorqud" komiksler kitabının, XX əsr Azərbaycan poemasının yaradıcılıq xüsusiyyətlərindən bəhs edən "Azərbaycan poeması: axtarışlar, perspektivlər" monoqrafiyasının müəllifidir.

"Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" adlı kitabı müəllifin "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" və "Uşaq ədəbiyyatı" dərsliklərindən sonra bu silsilədən olan üçüncü kitabıdır. Ali məktəblərin filologiya fakültələrinin tələbələri üçün nəzərdə tutulmuş bu kitabda ədəbi prosesin mahiyyəti, onun qanunauyğunluqları öz əksini tapmışdır.

Ədəbi prosesi izləmək, ona düzgün qiymət vermək asan iş deyildir. Bunun üçün elmi səviyyə kifayət etmir. Tənqidçi həm müasir həyatı, dövrün tələblərini, yaradıcılıq prosesinin qanunauyğunluqlarını bilməli, poetik duyuma malik olmalıdır. Bütün bu xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla uzun axtarışlardan sonra araya-ərsəyə gələn "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" dərsliyi bu sahədə atılan ilk addımdır.

Yaşamağı, bu dünyaya gəlişin özünü xoşbəxtlik sayan şair: "Xoşbəxtəm ki, mənim də köksümdə sevdalı bir ürək çırpınır. Təbiətin əsrarəngiz gözəlliklərindən zövq almağı bacarıram", – deyir.

Onun şeirlərində, poemalarında dərin fikir, fəlsəfi tutum, Azərbaycan dilinə böyük məhəbbət, sevgi duyulur. Vətənə, anaya, ailəyə, insanlara olan sonsuz məhəbbət şeirlərin mayasına, ruhuna hopub.

Rafiq Yusifoğlu kiçik yaşlı oxucuların ürəyinə yol tapan istedadlı qələm sahibidir. Hər dəfə "Göyərçin"-in kitabxanası seriyasından buraxılmış kitablar uşaqlara əsl hədiyyə olur.

Şairin "Söz çəməni", "Günlərimiz, aylarımız" kitabları dediklərimizə nümunə ola bilər. Burada əsasən ilin əlamətdar günlərinə, milli bayramlara həsr olunmuş şeirlər toplanıb. 15 Sentyabr – "Bilik günü", "18 Oktyabr – "Azərbaycanın Dövlət Müstəqilliyi günü", 12 noyabr – "Konstitusiya günü", 28 May – Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaranması günü" və s. həsr olunan şeirlər balaca oxucuların diqqətini

milli fəxarət mənbəyi – tarixi hadisələrə, rəmzi dövlət atributlarına cəlb edir, onlara vətənpərvərlik və vətəndaşlıq duyğuları aşılayır. Habelə "Əlifba bayramı", "Durğu işarələri" sırasından şeirlər məktəblilərin intellektual səviyyəsini artırmağa xidmət edir.

Rafiq Yusifoğlu həm də müəllimdir, Sumqayıt Dövlət Universitetinin dosentidir. O, bir pedaqoq kimi tələbələrinin yaxın məsləhətçisi və sırdaşıdır.

Vaxtilə SSRİ Yazıçılar İttifaqı Uşaq və Gənclər Ədəbiyyatı şöbəsinin sədri Sergey Mixalkovun Rafiq Yusifoğluna ünvanladığı məktubda deyilir: "Siz öz yaradıcılığınızı uşaq və gənclərə həsr etmisiniz, bunun üçün qarşınızda baş əyirəm!"

Bəli, özünü tanıyandan kağızla, qələmlə ünsiyyət yaradan Rafiq Yusifoğlu öz qələmi ilə xalqına xidmət etməkdədir: "Çox fəxr edirəm ki, həmişə başısağrı olan qələmim məni millətin, xalqın, dost-taşın, məhəbbət təşnəsi olan gənclərin, hər şeyi öyrənməyə çalışan uşaqların yanında heç zaman başısağrı eləməyib."

Rafiq müəllim, bu, xoşbəxtlik deyilmi?!

Nərgiz RÜSTƏMLİ

"Respublika" qəzeti, 17 avqust 2005

ÜRƏK DİNƏNDƏ

Vüsəlin uzaq, gəndə, hicranınsa yenə də öndə olduğu çağlarında belə şair Rafiq Yusifoğlu öz sevgisinə, ismi-pünhanına üz tutub. "Divin canı şüşədə, mənim canım səndədi..." deyə bilir. Sevdini qadından, həsrətliyi olduğu ismi-pünhanından da qabaq bu etirafı şeirə, sənətə edib Rafiq Yusifoğlu. Və onun "Həsət sazağı" ("Şirvannəşr", 2005) adlı şeirlər kitabını oxuya-oxuya ilk düşündüyümüz o oldu ki, əslində Rafiq Yusifoğlunun canı da, qanı da bu şeirlərdən yoğrulub. Bir zamanlar böyük sevgi arzusu ilə için-için qovrulan bizlər bu kitabı oxuya-oxuya həm də böyük sevgiyə tuş olmaq xoşbəxtliyinin məsuliyyətindən qorxduğumuzu da etiraf etməyə məhkumuq.

Əslində "Həsət sazağı" dönüb-dönüb edilən sevgi etirafı kimi oxunur, insana, həyata, öz qəlbinə, düşüncələrinə olan sevginin etirafıdır bu yazılanlar.

Rafiq Yusifoğlunun

İnsanam, mələk deyiləm,

Sevgiyə ehtiyacım var,

arzusu da hər bir oxucu könlünün sarı simi üstündə köklənib,

Üzümlən öpmədin, neynək,

Öpərsən qəbir daşından –

təsəllisi, təskinliyi də.

"Sən olan dünyaya qurban olaram" mesajı ilə sənət taleyi, sənət ömrü izlənen şair xoşbəxtlikdir, öz sözləri ilə demiş olsaq, bu xoşbəxtlikdən Rafiqin heç özünün də xəbəri yoxdur. Onun şeir dili, ifadə tərzı oxucu üçün səmimi və yaddaqalandır:

Gizli bir sevdəylə göynəyir içim,
Gözündə bir damla qərib yaş qalıb.
Əllərim darıxıb əllərin üçün,
Köksümdə köksünün yeri boş qalıb.

Bu sadə və səmimi deyim tərzı oxucunu özünə çəkir, adam bu misraları öz yaşantılarının dilmancı kimi dönüb-dönüb yenidən oxuyur. Və hər dəfə gəlib o fikrin üstünə çıxır ki, "dünyada elə şeylər var ki, onu yalnız şeirin dili ilə ifadə etmək mümkündür."

Nə yaxşı ki,
Qış bütöv olmur,
Yarısı bir ilə düşür,
Yarısı bir ilə.

Dəqiq, gözənilməz şair müşahidəsidir bu. Hamımızın bildiyi, ancaq fərqlənə varmadığımız təbiət hadisələrinə şairin bu münasibəti yadımıza ömrümüz boyunca gördüyümüz qış aylarını yenidən salır. Və bütün gözəlliyi ilə yanaşı, qışın həm də ifadəsi sözlə çətin olan nəse çox ağır qayğı-qarğasalarla dolu fəsil olduğu görünməz bir sızıltı, anlaşılmaz təəssüf hissi ilə xatırlanan bomboz silueti gəlib durur göz önündə.

"Sevgidə geriyə yol yoxdu" məntiqindən yanaşsaq, şeir, sənət dünyası Rafiq Yusifoğlu üçün geriyə dönüşü olmayan əbədi bir sevgi səfəri, səyahətidi. Bu səfər, səyahət boyunca o, xəyallar aləmində, möcüzələr dənizində üzür, hər dəfə də ona təəccüblənir ki, niyə

Xəyalımdakı dəniz mehriban,
Qarşımdakı dəniz qəddardır?

O yerdə ki, qarşımızda dayananların qəddarlığını, o yerdə ki, xəyalımızda yaşatdıqlarımızın mehribanlığını dönə-dönə etiraf edirik, onda Rafiq Yusifoğlunun sözü gedən kitabını yenidən oxumaq istəyirik; ovunmaq, təsəlli tapmaq istəyi ilə.

Rafiq Yusifoğlunun bu il "Göyərçinin"ın kitabxanası seriyasından çap edilən başqa bir kitabı "Zamanın qatarı" adlanır. Sınıf müəllimlərinin, tərbiyəçilərin, kitabxana işçilərinin arzu və təkliflərinə uyğun olaraq, müəllifin bu kitabında əsasən, ilin fəsilləri haqqında düşüncələr öz əksini tapıb. Vaxt qatarının "ayları, illəri çəkib, dünyanın bu başından o başına apardığı" məqamlarda fəsillər möhtəşəm vağzallara bənzəyir və bu dayanacaqlarda bizi darıxmağa qoymayan yalnız dünyanın rəngbərəngliyi, rəng çalar idi:

Yol üstündə dörd qardaş,
Tapdılar dörd karandaş.
Qırmızını Yay seçdi,
Yaşıl rəngi Yaz aldı.
Ağ rəngi Qış götürdü,
Sarı Payıza qaldı...

Bu dörd qardaşın gözləriylə baxanda görürük ki, "Günəş təbiəti öpə-
öpə oyadır", Yaz bizə hər kəlməsi çiçəkdən olan məktubunu "yaşıl
qələmlə yazıb", Baharda "çiçəklər, yasəmənlər özünü günə verir", Yayda
"dalğalar dənizin nəbzi kimi döyünür", Payız "yerə xəzəl döşəyir ki, qar
dənəsi əzilməsin" və Qışda əlimizi suya ona görə toxundurmuruq ki,
"qaymağı buzdu suyun"...

Bu müşahidələr həssas, səmimi bir şair dünyasının şeirin dili ilə bizə
nəql etdikləri. Və biz bu sətirləri oxuduqca, hər dəfə diksiniirik. Ona görə
ki, bu nəql edilənlər lap elə bir az öncə bizim özümüzün də könlümüzdən
keçənlərdir...

Sərvaz Hüseynoğlu

"Ədəbiyyat qəzeti", 19 avqust 2005

"QARTALLAR" YETİŞDİRƏN "GÖYƏRÇİN" VƏ...

**Rafiq Yusifoğlu: "İndi uşaq mətbuatına və ədəbiyyatına əvvəlki
maraq yoxdur"**

Mediamızın bugünkü durumu bəllidir. Yəni hazırda bu sahədə baş
verənlər, o cümlədən mövcud problemlər barədə kifayət qədər məlumatı-
mız var. Fəqət gələcəyimiz olan uşaqlar üçün bu gün gərəkli mətbu
orqanlarımız çoxdurmu? Hələ onların sayı bir yana qalsın, belə nəşrlər
məzmun və keyfiyyət baxımından qənaətedicidirmi? Ümumiyyətlə, uşaq
mətbuatının indiki durumu necədir?

Mövzunun aktuallığını nəzərə alıb qərara gəldik ki, bu sahədə
araşdırmalar aparaq. Qabaqcadan deyək ki, bununla bağlı yazılarla tanış
ola biləcəksiniz. İlk olaraq isə tanınmış şair-publisist, "Göyerçin" jurna-
lının baş redaktoru Rafiq Yusifoğlunun təəssüratlarını sizlərə təqdim
edirik.

"Göyerçin" müqəddəs bir ocaq olub

"XIX əsrdə maarifçilik hərəkatı yarananda və sonrakı dövrlərdə
məktəblərdə tədris olunmaq üçün kitablara, jurnallara böyük ehtiyac
duyuldu. O zaman, daha doğrusu, bir qədər sonra bir sıra qəzet və
jurnallar meydana çıxdı. S.Ə.Şirvani, S.S.Axundov, R.Əfəndiyev, F.Kö-
çərli və bir çox görkəmli ədiblərimiz uşaq ədəbiyyatı üçün gözəl nümunə-
lər yaratdılar. Sovet dönəmində isə bu missiyanı "Göyerçin" və "Pioner"

jurnalları öz üzərinə götürdü. "Göyərçin" məktəbəqədər yaşlı uşaqlar və ibtidai məktəb şagirdləri üçün nəzərdə tutulmuşdu. O, 1958-ci ildə Yusif Əzimzadənin baş redaktorluğu ilə fəaliyyətə başladı. Hüseyn Abbaszadə, Xalidə Hasilova, Tofiq Mahmud, Hikmət Ziya, Xəlil Rza Ulutürk, Bayram Həsənov, Həbibə, Vəqif İbrahim və başqa ədiblər "Göyərçin"lə əməkdaşlıq ediblər. Hikmət müəllim həmişə deyirdi ki, "Göyərçin" qartal-lar yetişdirir. Həqiqətən də, elə bil "Göyərçin" müqəddəs bir ocaq olub. Bu ocaqda kimlər olmayıb? Mirzə İbrahimov, Rəsul Rza, Əli Vəliyev, Əhməd Cəmil, Məmməd Araz, Osman Mirzəyev, Əmrəh Əmrəhov, Tofiq Mütəllibov, Tofiq Ağayev, Emin Mahmudov və digər yaradıcı adamların qibləgahı idi bura. Respublikanın tanınmış yazıçıları, şairləri, az-çox sayılan adamların çoxu "Göyərçin"in auditoriyasından çıxıb. Yəni o dövrdə bura ədəbi məktəb olub."

Çərxi-fələk tərsinə dövrən edir indi

"Lakin dövr dəyişdi və problemlər yaranmağa başladı. Çünki sovet dönəmi ilə indinin arasında böyük fərqlər var. O dövrdə ideologiya ön planda idi. Hazırda isə hər kəsə sərbəstlik verilib. Bu isə bəzən mənfi hallara aparıb çıxarır. Müasir dövrdə oxucu problemi yaranıb. İnsanlar az oxuyurlar. Təsəvvür edin ki, 270 min tirajla çıxan "Göyərçin" jurnalının tirajı iki minə enib. Alıcıda kitaba maraq demək olar ki, yoxdur. O, 3 min manatı jurnala, kitaba vermir, əvəzində hansısa bir oyuncağı ondan baha qiymətə həvəslə alır. İndiki dövrdə çoxları belə düşünür ki, uşaq mətbuatı yalnız ibtidai sinif şagirdləri üçündür. Pioner yaşlı, yəni 6-8-ci sinifləri və yeniyetməlik yaşında olan 9-11 sinif şagirdləri üçün heç bir bədii əsər və mətbu orqan yoxdur. Həmin dövr isə uşaqlar üçün çox çətin və mürəkkəb bir dövrdür. Təəssüf ki, bu bölgülər artıq müəyyən mənada itib.

Bir neçə müddət əvvəl Rusiya səfirliyinin bir tədbirində uşaqlar üçün hazırlanan nəşrləri nümayiş etdirirdilər. Siz təsəvvür edə bilməzsiniz ki, necə gözəl kitablar var idi. Üstəgəl də həmin nəşrlərdə uşağı maraqlan-dıran bütün məsələlər əksini tapıb. Orada otdan da, çiçəkdən də, böcəkdən də bəhs edən ayrıca kitablar var idi. Təəssüf ki, bizdə belə səviyyədə mətbu orqanlar və kitablar yoxdur."

Uşaq mətbuatındakı problemlərimizin krossvord həlli

"İndi də bizdə bir sıra uşaq mətbu orqanları fəaliyyət göstərir. Ancaq deyim ki, onlar məni professionallıq baxımından elə də qane etmir. Düzdür, onlar poliqrafik baxımdan nəfis tərtib olunurlar. Ancaq heç birində müasir uşağın tələblərini ödəyə biləcək qədər yaxşı yazı nümunələri yoxdur. Yüz şəkil çəksən də, krossvord yerləşdirsən də

həmin boşluq dolmur. Bu da ondan irəli gəlir ki, uşaq mətbuatına, ədəbiyyatına əvvəlki maraq yoxdur. Bir zaman bizim nəsil bu meydandan gedəcək. Bəs onda nə olacaq? Buna görə də mütləq yeni nəsil yetişməlidir. Bu sahədə hazırda ümidverən gənclər yox səviyyəsindədir. Bu məsələ uşaqlar üçün "şəir, nağıl yazdım" ilə bitmir. Uşaq ədəbiyyatı ilə ciddi məşğul olmaq üçün ilk növbədə pedaqoq olmaq lazımdır. Uşaq ədəbiyyatının tarixinə nəzər salsaq görürük ki, uşaqlar üçün yazan yazıçıların əksəriyyəti pedaqoq olub. Əgər uşağın psixologiyasını bilməsən, onun üçün əsər yazmaq çətin olar. Uşaq ədəbiyyatını bəziləri "uşaq-muşaq" ədəbiyyatı hesab edir. Lakin uşaqlar üçün dünyanın dərinə kömək edən və tərbiyəvi əhəmiyyət daşıyan əsl ədəbiyyat nümunələri yaratmaq lazımdır. Məndə olan son məlumata görə Azərbaycanda üç milyon 11 yaşına qədər olan uşaq var. Üstəgəl bundan sonrakı yaş dövrünü əhatə edən uşaqlar. Onlar da bəlkə üç milyon olar. Razılaşın ki, bu çox böyük rəqəmdir. Bu qədər oxucunu itirmək böyük günahdır.

Rus yazıçısı Sergey Mixalkovun belə bir sözü var: "Uşaq yazıçısı ki, uşaqla oynaya bilmədi, ondan uşaq yazıçısı çıxmaz".

Bilirsiniz, xarici ölkələrdəki nəşrləri yamsılamaq lazım deyil. Bizim xalqımızın özünəməxsus milli adət-ənənələri var. Düzdür, indi qloballaşma gedir. Amma uşağı soykökünə məhəbbət ruhunda tərbiyə etmək lazımdır. Biz Azərbaycan uşağı yetişdirməliyik, ingilis yox!"

İndiki gənclər tez küsüb gedirlər

"Mənə elə gəlir ki, qələmi olan gənclərin uşaq ədəbiyyatına gəlməsi vacibdir. Şillərin belə bir sözü var: "Madam ki, həyat mənim qarşıma çətinlik çıxarır, demək məndən böyük adam hazırlamaq istəyir." İndiki gənclərin qarşısında isə çox ciddi maneələr yoxdur. Bizim ədəbiyyata təzə gələn vaxtlarımızda "Ulduz" jurnalında Tofiq Bayramdan, İsa İsmayilzadədən, "Ədəbiyyat qəzeti"ndə Qabildən, "Azərbaycan" jurnalında Nəriman Həsənzadədən şərh keçirmək, çap olunmaq hər oğulun işi deyildi. İndi mən düzəliş etmək üçün bir gəncin yazısını geri qaytarıram və o, küsüb gedir... Bütün bu problemləri saymaqla qurtarmaq olmur. Təvazökarlıqdan uzaq olsa da demək istəyirəm ki, "Göyərçin" jurnalı bu məsələlərdə uşaqlara əzmlə xidmət edir. Fəxrlə deyə bilərəm ki, dərslək kimi çap olunan əsərlərdə, məsələn "Əlifba"-da, "Oxu" və "Ana dili" dərsləklərində bizim jurnalda çap olunanlara istinad edilir. Jurnalımızda uşaqlar üçün gözəl şerlər, hekayələr və nağıllarla yanaşı tarixi bilgiler, islami və milli dəyərlər və s. haqqında yazılar dərc olunur.

Hesab edirəm ki, yaranan bu çətinliklər tədricən aradan qalxacaq. Çünki keçid dövründə olan bütün ölkələrdə bu qəbildən olan problemlər yaşanıb. Bu problemləri həll etmək üçün və uşaqlarla bağlı mədəni işimizi nümayiş etdirmək bir az da KlV-lərin üzərinə düşən məsuliyyətdir".

Yasəmən

"Üç nöqtə" qəzeti, 08 oktyabr 2005, №194

"HEÇ VAXT ÇIXARMA SƏN MƏNİ YADDAN"...

Rafiq Yusifoğlu "Həsərət sazağı"nda isti-ılıq şeirlərini təqdim edir.

Rafiq Yusifoğlunun imzası "Göyərçin"severlərə yaxşı tanışdır. Elə ona görə də Rafiq müəllimi adı qaydada təqdim edə bilərik. Amma birçə faktı deyək ki, hələ sovet dövrünün uşaqları bu jurnalın səhifələrində maraqlı nağıllar, şeir və balacaları maraqlandıran digər janrlı yazıları hər ay səbirsizliklə gözləyirdilər.

Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılığı təkcə jurnalistika sahəsini əhatə etməyib, bu gün oxucular onun "Həsərət sazağı" kitabıyla tanış olmaq imkanı qazanıblar. Öncə qeyd edək ki, "Qızıl qələm", "Vətən", "Araz", "İlin ən yaxşı kitabı", "Tofiq Mahmud" mükafatları laureatı olan Rafiq müəllimi görkəmli şair adlandırmaqla bərabər, onu tərcüməçi, publisist, ədəbiyyatşünas kimi də xarakterizə etmək olar. O, oxucularla görüşə heç vaxt əliboş gəlməyib. "Yurdum-yuvam", "Ətirli düymələr", "Ocaq yeri", "Aylı cığır", "Qəm karvanı", "Həsərət köçü", "Şirin yağış", "Təzə sevdalara doğru", "Ayrılığın qəm hasarı" və digər çoxsaylı kitablarını diqqətli oxucuların ixtiyarına verib. "Bir sevdalı ürəyim var", "Xatirə kəcavəsi" adlı publisistik kitabların müəllifi olan Rafiq Yusifoğlu "Həsərət sazağı" adlı yeni nəşr olunan kitablarında son illərdə yazdığı həzin şeirlərlə oxucuların görüşünə gəlib.

Kitabın adı heç də sizi üşütməsin, çünki şair deyir ki, ürək doymur bu yerlərin baharından, qışından. Ana torpağın həm təbib, həm dərman olduğunu qeyd edən şair, torpağın ürəyinin istisini varlığına səpərək doğma hisslərdən söz açır. İnsan ürəyinin daimi ehtiyacı olan məhəbbətdən danışan şairin şeirləri bütün dövrlərin nəsilləri üçün xarakterikdir. Elə buna görə də şair sevgini "Yaşıl sevda" adlandırır.

Dözə bilib hicranın sərt qışına,
Tufanlara sinə gərüb məhəbbət.
Köz ələlib ürəyimin başına,
Təzələlib ötən qərüb məhəbbət.

Biz bu yazıda Rafiq müəllimin bütün şeirləri barədə yazı bilirik, lakin "Mənim sevgi payım", "Söz karvanım", "Kəpəz", "Arazın cavabı", "İyde ətirli nəğmələr" müəllifinin bütün yaradıcılığı barədə bəhs etmək fikrində deyilik. Çünki oxucular inciyə, bu yeni kitabla özlərinin müstəqil şəkildə tanışlıq imkanını qaçıрмаğımıza görə bizi qınaya bilərlər.

Yasəmən Bağirova

"Üç nöqtə" qəzeti, 28 noyabr 2005

YENİ NƏŞRLƏR

Rafiq Yusifoğlu. Ədəbiyyatşünaslığın əsasları. Bakı, Şirvan nəşr, 2005, – 276 səh.

"Qızıl qələm", "Vətən", "Araz", "İlin ən yaxşı kitabı", "Tofiq Mahmud" mükafatları laureatı, görkəmli Azərbaycan şairi, tanınmış ədəbiyyatşünas, tərcüməçi, publisist Rafiq Yusifoğlu "Yurdum-yuvam", "Ətirli düymələr", "Ocaq yeri", "Aylı ciğir", "Qəm karvanı", "Həsərət köçü", "Şirin yağış", "Böyük arzuya gedən yol", "Çiçək yağışı", "Təzə sevdalara doğru", "Söz çəməni", "Ayrılığın qəm hasarı", "Günlərimiz, aylarımız" adlı şeir, "Bahar qatarı", "Şirin yuva" adlı nəsr, "Xatirə kəcavəsi", "Bir sevdalı ürəyim var" adlı publisistik kitabların, "Azərbaycan poeması: Axtarışlar və perspektivlər" monoqrafiyasının, "Kitabi-Dədə Qorqud" adlı komikslər toplusunun, "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Uşaq ədəbiyyatı", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" dərsliklərinin müəllifidir.

Rafiq Yusifoğlunun "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabının yeni, təkmilləşdirilmiş nəşri ali məktəblərin filologiya fakültələrinin tələbələri üçün nəzərdə tutulmuşdur. Kitabda ədəbiyyatımızın nəzəri problemləri haqqında proqrama uyğun, sistemli şəkildə məlumat verilir. Müəllifin bədii söz, onun xüsusiyyətləri və poetikası haqqında mülahizələri maraqlıdır. Dərslikdən müəllimlər, ədəbiyyat həvəskarları, orta məktəb şagirdləri də bəhrələyə bilərlər.

Kitabın elmi redaktoru və MEA-nın müxbir üzvü, filologiya elmləri doktoru Yaşar Qarayev, rəyçiləri filologiya elmləri doktorları Akif Hüseynov və Məhərrəm Qasımlıdır.

Nərgiz RÜSTƏMLİ

"Respublika" qəzeti, 18 dekabr 2005

"HƏSRƏT SAZAĞI"

Bu gəldi-gedər dünyanın keşməkeşlərini dərinəndən duyub dərk etməklə sözü hikmətə çevirib geniş oxucu auditoriyasına çatdırırlar bəşəriyyət tərəfindən sevilərək şair adını qazanırlar.

Poeziya sadə göründüyü qədər dərin, fəlsəfi bir "elm"dir. Bu elm yalnız həssas qəlbi, incə duyğulu, geniş təxəyyüllü, dərin hikmətlərə malik olana, Vətəni, xalqını dərin məhəbbətlə sevənə, elinin, obasının qeyrətini çəkənə, bu incə hissləri ürəyində yaşatmağı bacaranlara nəsis olur.

Həyat duyğularını, ülvə, bəşəri dəyərləri, sevgi müqəddəsliyini, Vətəni və vətənpərvərlik hisslərini poetik dillə qələmə almaq müəllifdən başqalarına nəsis olmayan yaşantılar tələb edir. Və Allah vergisi olan bu məziyyətləri özündə cəmləşdirənlər həyatın müxtəlif sferalarına nüfuz etməyi bacarı, duyub hiss etdiklərini söz-söz, misra-misra poeziyaya çevirərək bu gəldi-gedər dünyada özlərinə məxsus əbədi iz qoyurlar.

Belə insanlardan biri, Azərbaycan poeziyasında öz dəsti-xətti olan, tanınmış şair Rafiq Yusifoğlu haqqında söz açmaq, onun yaradıcılıq məziyyətləri barədə oxuculara məlumat vermək niyyətindəyik.

Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi, "Qızıl qələm", "Vətən", "Araz", "İlin ən yaxşı kitabı", "Tofiq Mahmud" mükafatları laureatı tanınmış Azərbaycan şairi, ədəbiyyatşünas, tərcüməçi, publisist Rafiq Yusifoğlu neçə-neçə şeir, nəsr, publisistika, tərcümə kitablarının, bir sanballı elmi monoqrafiyanın, "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Uşaq ədəbiyyatı", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" dərsliklərinin müəllifidir. Onun günün tələbləri ilə səsleşən xeyli əsəri orta məktəb dərsliklərinə düşmüşdür.

Rafiq Yusifoğlunun "Həsərət sazağı" adlı yeni kitabında (Bakı, Şirvan-nəşr, 2005) onun son illərdə yazdığı həzin, kövrək şeirləri toplanmışdır.

Onu da qeyd edək ki, tanınmış şair-alim, filologiya elmləri namizədi Rafiq Yusifoğlu Sumqayıt Dövlət Universitetində dərs deməklə ömrünü gənclərimizin layiqli mütəxəssis kimi yetişməsinə həsr etməkdədir. O, həm də "Göyərçin" jurnalının baş redaktoru kimi körpələrimizin təlim-təربiyəsi üçün əlindən gələni əsirgəmir.

Rafiq Yusifoğlunun özünəməxsus poetik duyumu, sözdəmə qabiliyyəti, ifadə tərzidir. Müəllif şeirlərində oxucular tərəfindən sevilən, daha az nəğməleşə bilən və yadda qalan qoşma və bayatı üslubuna üstünlük verir. Rafiqin şeirlərində Azərbaycanımızın ecazkar gözəlliyi, dost və dostluğun dəyəri, ana və övlad məhəbbətinin ülviliyi, bəşəriyyəti yaşadan sevginin müqəddəsliyi tərənnüm edilir.

Kitabı vərəqlədikcə, müxtəlif səpkilərdə yazılmış şeirlərə nəzər saldıqca, şairin ürək döyüntüsünü, daxili, iç dünyasını, saf və təmiz duyğularını

hiss edir, səmimiyyətinə inanır, özünü tamam bir başqa, ecazkar dünyada sanırsan.

Müəllifin şeirlər toplusuna "Həsərət sazağı" adını verməsi də təsadüfi deyildir. Torpaqlarımızın yağı düşmənin tərəfindən işğal edilməsi, murdar tapdağı altında qalması ilə barışmayan şair daxili üsyan edir:

Yuxuma giribdir dağlar, meşələr,
Göylərdə ildırım çaxıb bu gecə.
Kəndimizdə olan çaylar, çeşmələr
Yuxu dənizimə axıb bu gecə... –

Deyən şair Vətən həsrəti ilə yaşadığını kövrək duyğularla qələmə almışdır.

Müəllifin yüksək məziyyətlərindən biri də Vətəni, xalqı, ana torpağı ülvə və səmimi duyğularla sevrək poetik dillə tərənnüm etməsidir.

"Azərbaycan torpağı" şeirində oxuyuruq:

Bəxtəvərsən, bura gəlmək qismət olmur hər kəsə,
Dostumuzdur, kim özünü lovğalanıb, öyməsə,
Hiss etməzsən, əziz qonaq, ayaqların dəyməsə,
Bu yerlərin atəşini, - bir yerə düş məşından...

Şair Vətənin füsunkarlığından qürur duyur. R.Yusifov bu qəbildən "Mənim xalqım" adlı şeirində:

Dili sənə dost deyənin əli gizlicə,
Əsrlərlə ayağının qazıb altını.
Sən ba ağır günlərdə məğrursan necə,
Mənim xalqım, uca saxla təmiz adını: –

Deyərək bir tərəfdən özünü uzun illər dost kimi göstərən yağı düşmənin iç üzünü açırsa, digər tərəfdən, Azərbaycan xalqının təmkinliliyini, müdrikliyini sadə və səmimi dillə oxucuya çatdırır

Kövrək və səmimi duyğularla yaranmış belə şeirlər müəllifin təmiz və saf dünyasını, Vətənə, xalqa, torpağa bağlılığını göstərməklə yanaşı, müasir gənclərimiz üçün böyük tərbiyəvi əhəmiyyətə malikdir.

Rəfiq Yusifov poeziyasını geniş oxucu auditoriyasına sevdiren onun yaradıcılığında bəşəri hiss olan sevgiyə daha çox yer verməsidir. Müəllif "Mənim sevgi payım" şeirində:

Məhəbbət ocağı hey için-için
Közərir köksümdə,
Açılıb dilim.
Dünyaya gəlmişəm yaşamaq üçün,
Dünyaya gəlmişəm sevim, sevilim! –

yazmaqla bəşəriyyəti yaşadan sevginin ülviliyini, müqəddəsliyini yenə də sadə və səmimi dillə tərənnüm edə bilmişdir.

Ümumiyyətlə, Rafiq Yusifoğlunun öz yaradıcılıq dünyası vardır. Onun şeirləri həyat reallığından bəhrələndiyi üçün sadə və oxunaqlıdır, yaddaqalandır. Təbii yazılmış şeirlərində Vətənə məhəbbət, insanlara sədaqət və digər insani hissələr tərənnüm edilir.

Əksər hallarda insanın doğulub boya-başa çatdığı coğrafi şərait onun psixoloji durumuna təsir edir. Rafiq Yusifoğlu Azərbaycanımızın dilbər guşələrindən olan Qubadlı rayonunda dünyaya göz açmışdır. Bəlkə də elə buna görə Rafiqin şeirləri gözəl və cəlbedicidir.

Əminəm ki, Rafiq Yusifoğlunun on bölmədən ibarət olan "Həsət sazağı" şeirlər toplusu geniş oxucu auditoriyası tərəfindən maraqla və məhəbbətlə qarşılanacaq.

Və sonda, şairin "Deyirəm yaxşı ki, bu qələmim var" şeirindən:

Deyirəm yaxşı ki, bu qələmim var,
Könlümü açıram mən ona hərdən.
Bir həsrət çeşməsi coşar, çağlayar,
Mən arzu göyərər o dəyən yerdə. –

misralarını sevimli oxuculara çatdırmaqla ona daha yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

Nizami MİRZƏYEV,

yazıçı-publisist, "Araz" ədəbi media mükafatı laureatı.

"Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 3 fevral 2006

YENİ KİTABLAR

Həsət sazağı. Şeirlər, Bakı, "Şirvanəşr, 2005.

Görkəmli Azərbaycan şairi, tanınmış ədəbiyyatşünas, tərcüməçi, publisist, Azərbaycan Respublikasının əməkdar mədəniyyət işçisi, "Qızıl qələm", "Vətən", "Araz" və s. mükafatların laureatı Rafiq Yusifoğlu bir sıra kitabların, dərsliklərin, monoqrafiyaların müəllifidir. Müəllifin təzəcə çapdan çıxmış "Həsət sazağı" adlı kitabına isə onun son illərdə yazdığı həzin, kövrək şeirləri toplanmışdır. "Mənim Azərbaycanım", "Tərəzidir elin gözü", "Haqqın yolu", "Ömrüm-günüm", "Möcüzəli-sirli dünya", "Sevda diyarı", "Sevgi yağışları", "Əsir ayrılığın soyuq yelləri", "Mənə məktub yazan əllər", "Ötən sevdaların həsrət nəğməsi" adlı bölmələrə ayrılmış bu şeirlərdə saf məhəbbət, vüsəl sevinci, həsrət nisgili, Vətən sevgisi, yurd həsrəti və b. bəşəri duyğular tərənnüm olunur.

Nərgiz Rüstəmli

"Respublika" qəzeti, 12 fevral 2006

"ƏDƏBİYYATŞÜNASLIĞIN ƏSASLARI"

Şair-ədəbiyyatşünas Rafiq Yusifoğlunun bu yaxınlarda çapdan çıxmış "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" dərsliyi (Bakı, "Şirvannəşr", 2005) yeni və təkmil nəşr olaraq filoloq tələbələrin və müəllimlərin ixtiyarına verilmişdir. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qərarı ilə çap olunan kitab əvvəlki illərdə müxtəlif müəlliflər tərəfindən dərc olunan "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" dərsliklərindən yeni ruhuna, predmetin tədrisilə bağlı yeni mülahizə və analiz çevrəsinə görə fərqlənir.

Əlbəttə, inkar etmək olmaz ki, görkəmli ədəbiyyatşünaslardan Cəfər Xəndanın, Mir Cəlalın, Pənah Xəlilovun və başqa neçə-neçə alimin ədəbiyyatın nəzəriyyəsi, qayda-qanunları, janr, növ, forma, bölgü və ölçü prinsipləri ilə bağlı çox dəyərli kitab - dərslikləri bu gün də öz tərəvətini saxlamaqdadır.

Rafiq Yusifoğlu ədəbiyyatşünaslıq elminin nəzəri müddəalarını sistemləşdirərkən yeni-yeni nümunələrə müraciət edir, rus və Avropa ədəbiyyatından da maraqlı misallar gətirir. Müəllif nəzəri problemləri metodoloji struktura salarkən görkəmli rus ədəbiyyatşünaslarından Jirmunskinin, Qulyayevin, Timofeyevin, Pospelovun, Şepilovanın ədəbiyyatla bağlı fikirlərinə də meydan verir.

Dərslik aşağıdakı bölmələrə ayrılır: Giriş, Ümumi nəzəri prinsiplər, Bədii əsərdə obrazlar sistemi, Bədii əsərin strukturu, Bədii əsərlərin dili, Ədəbi növlər və janrlar, Şeir sənəti və onun qanunauyğunluqları, Bədii əksətdirmənin prinsipləri.

A.Savalan

"Ədəbiyyat qəzeti", 14 mart 2006

"ƏDƏBİYYATŞÜNASLIĞIN ƏSASLARI"

Filologiya elmləri namizədi, şair Rafiq Yusifoğlunun "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" dərsliyi ali məktəblərin filologiya fakültələrinin tələbələri üçün nəzərdə tutulmuşdur. Kitabda ədəbiyyatşünaslığın ümumi nəzəri prinsipləri, bədii əsərlərdə obrazlar sistemi, bədi əsərin strukturu, dili, ədəbi növlər və janrlar, şeir sənəti və onun qanunauyğunluqları, bədii əksətdirmənin prinsipləri şərh olunur.

Dərsliyin elmi redaktoru mərhum professor Yaşar Qarayev, rəyçilər Məhərrəm Qasımlı və Akif Hüseynovdur.

"Azərbaycan" jurnalı, №3, 2006

UŞAQ ƏDƏBİYYATI MƏSƏLƏLƏRİ

RAFİQ YUSİFOĞLUNUN YARADICILIĞINA BİR NƏZƏR

V.Q.Belinski yazmışdı: "Uşaqlar üçün də predmetlər böyükklər üçün olan kimidir. Ancaq onları uşaqların anlayacaqları, təsəvvür edə biləcəkləri tərzdə izah etmək lazımdır. Bu, həmin işin ən mühüm təərəflərindən biridir."

Mən böyük rus tənqidçisinin həmin fikrinə əsaslanmaya da bilərdim, "kiçiklər üçün ədəbiyyat" anlayışının spesifikliyini nəzərdə tutmasa idim. Tarixən "böyük ədəbiyyat" dediyimiz və onun bir qolu saydığımız "uşaq ədəbiyyatı", şübhəsiz, fərqlənir və onun "özəl" sənətkarları vardır. Belə ki, Nizami və Füzuli kimi dahi sənətkarların yaradıcılığında uşaqlara aid bədii nümunələr axtarışı da peşəkarlığı ödəmir. Sadə dildə yazmaq, təbiət təsvirləri vermək, hardasa uşaqların marağını özünə çəkən şeir nümunələri də uşaq ədəbiyyatında yer ala bilmir. Ona görə ki, şair bu mövzuda yazmaq zorunu könüllü seçərsə, yenə də uğur qazana bilməz. Bunun da səbəbləri az deyil. Şairin uşaq ədəbiyyatını dərinlən anlaması və özünün uşaqlığını aydınlığı ilə xatırlaması, müşahidəsinin psixoloji incəliklərinə varması, daxili məkan-pafos və nəhayət, istedad... Uşaqlar üçün yazmaq o qədər məsuliyyətli işdir ki, M.Ə.Sabir, A.Səhhət, A.Şaiq kimi böyük söz ustaları çox cüzi sayda şeirlər qələmə almışlar. Bir yerə toplansa, beş-on şeirdir. Bu da bəsdır, dərsləklərə səpələnib və üzümüzü ağardır. Belə şeirlərdir ki, uşaqlığın və böyüklüyün qədrini başa düşürük, ədəbiyyatın da necə sənət olduğunu qiymətləndiririk.

Uşaq poeziyası (yəni uşaqlar üçün şeirlər) şirnikdirici ədəbiyyatdır və hər 20-25 il yığnağında bir-iki şair ixtisaslaşır. Sonra bu silsilə o birini unutturur və beləliklə, lap yüz il ötür, ancaq yüz şeir seçmək müşkülləşir. Klassiklərimizdən sonra M.Rzaquluzadə, M.Seyidzadə, Z.Cabbarzadə, İ.Soltan uşaqlara aid saysız şeirləri ilə "klassikləşdilər" və heyf ki, kəmiyyətin dalısınca qaçdılar. Onların arxasınca X.Əlibəyli, T.Mütəllibov, Tofiq Mahmud, İlyas Tapdıq... nəslə gəldi. Ancaq heyf ki, onların hərəsinə iki-üç şeir də düşmədi. Mən bununla müqayisə aparmaq fikrinə düşməmişəm, sadəcə onu demək istəyirəm ki, uşaq ədəbiyyatının meydanı zahirən adi görünür, amma ora çıxanda aləm adamın başına fırlanır. Elə bu dünyanın elə sualları var ki, biz böyükklər onu bəzən cavabsız buraxırıq. İşə baxın ki, vaxtilə S.Vurğun, S.Rüstəm, R.Rza, M.Dilbazi də balalara şeirlər, nağıllar, poemalar həsr etdilər, dövründə sevildi və bu günə duruş gətirmədilər. Axı mövzu hələ hər şeyə cavabdehlik daşımır və dil təmizliyi də həmçinin. Uşaq şeirlərində...

Bəlkə elə S.Vurğunun öz sözlərini xatırlayaq? "Balalarımız üçün əsərlər yaratmaq" arzusuna baxmayaraq o, bu işə peşəkar yanaşmaq iddiasına düşmədi və səbəbini əslində ümumiləşdirdi: "Düşünmək, duymaq, sevmək, küsüb-incimək, ağlamaq, gülmək, qəzəblənmək... bütün insan xassələri uşaqlıq aləmində mövcuddur. Demək istəyirəm ki, biz uşaqla danışdığımız zaman insanla danışdığımızı, uşaqlar üçün yazdığımız zaman insan üçün yazdığımızı unutmamalıyıq. Uşaq üçün yazılmış hər bir əsərin əsasında mənə gözəlliyi yaşamalıdır."

Təkcə mənə gözəlliyimi? Son 10-15 ildən artıqdır ki, təkcə uşaqlar üçün yox, böyüklər üçün də ciddi şeirlər yazan Rafiq Yusifoğlunun imzası özünü təsdiqləmişdir. Lirik şair kimi tanıdığımız Rafiq Yusifoğlu "Yurdum-yuvam", "Ətirli düymələr", "Ocaq yeri", "Aylı cığır", "Qəm karvanı", "Həsret köçü", "Şirin yağış", "Ayrılığın qəm hasarı", "Çiçək yağışı" və s. şeir kitablarının müəllifidir. Müxtəlif illərdə işıq üzü görən bu topluları elə olub oxumuşam, yaxud haqqında resenziyaları nəzərdən keçirmişəm. Rafiq Yusifoğlunun şəxsiyyətinə gəldikdə, otuz ildi tanıyıram, mətbuatda həmkarlıq eləmişik. Dissertasiya üzərində işləyib və uğurla başa çatdırıb. Bir neçə monoqrafiya və dərslik də yazıb. Hazırda "Göyərçin" jurnalının baş redaktorudur. Və unutmayaq ki, o, pedaqoji təhsillidir, müəllim-pedaqoqdur. Bu sonuncu faktı xatırlamaya bilməzdim, çünki uşaqların sirli dünyasına bələdlilik, onlarla "dil tapmaq", sehirli "oyunlarından" baş çıxarmağın yolu müəllim-tərbiyəçilikdən başlanır və qurtarır. Uşaqlar üçün şeir qələmə alan şairlərimizi barmaqla sayırıqsa, yaxşı şeirləri barmaqhesabına gəlir. Niyə? Suala ədəbi-nəzəri nöqtedən gerek analitik cavab verəsən. Amma məqsədimiz bu deyil. Sadəcə uşaqların iç dünyasını: psixologiyasını, davranış stixiyasını, intuitiv suallarını, "böyük" ədalarını və ilaxırı zahirən görüb duymaq azdır, mahiyyətinə varmaq və yeri gələndə fantaziyaalarını əsaslandırmaq başlıca şərtlərdən sayılır. Rafiq Yusifoğluda məhz belə bir duyum fəhmi, real anlam qabiliyyəti olduğu üçündür ki, yaddaqalan şeirlər yazır və yazdıqlarının xəcalətini çəkmir. Təsədüfə də oxşamır ki, haçansa qələmə aldığı "Uşaq" şeirini oxumuşam.

Körpələri incidəndə
Xeyir-şər qarışıq düşür.
Uşaq görəndə adamın
Çöhrəsinə işıq düşür.

Ağacların budağında
Açılan çiçək – körpədi.
Köksümüzdə gecə-gündüz
Döyünən ürək – körpədi...

Və daha neçə bəndi nümunə gətirmədim. Amma ki, şeiri uşaqlar üçün ünvanlamaq istəməzdim. Şair uşaq varlığının mənəvi cizgilərini verməklə böyük-valideyn vücudundan qopmuş bir sərvət olduğunu təsdiqləyir. Şairin predmeti üçünse onun başını aldatmaq, qəfiyəsi, misrası, bəndi yerində olan şeir yazmaq günah sayılır.

Rafiq Yusifoğlunun şeirlərindən uşaq obrazı keçir: ağıllı, suallı, narahat, təbiəti sevin, dəcəl və sair. Bu uşaq konkret deyil, boy-buxunu, əl-ayağı, səsi-qışqırması yoxdu, amma görünür, şairlə ünsiyyətdədi. Bəzən başqa adla üzə çıxır: Aygün, Gursel, Gülzar və i.a.

Aygün kimdir?

Baxıb kiçik Aygünə,
Belə deyir Ay Günə:
-Bu balaca qıza bax,
Elə bil ki, çiçəkdi.
Xalasından ağıllı,
Bibisindən qəşəngdi...

Kiçik bir detal: uşağın adı Ay və Gün birləşməsidir, demək, onun barəsində Ayla Gün məlumat verə bilər. Uşaq bu şeiri oxuyanda öz adının ecaskar cisimlərdən yaranması ilə qürurlanır. Gülzar qürurludu, özünü xoşlayandı, ona görə də əlini sinəsinə qoyur və birbaşa sözünü deyir:

"Məndən artıqsan?" – demə,
Mən bir dan ulduzuyam,
Ana, məndən incimə,
Yaxşı olar kirisən.
Axı, mən bir kişinin
Bircə dənə qızıyam,
Sən isə bir kişinin
Üç qızından birisən...

Gursel daha çoxbilmişdir, hey hərəkətdədir, sual verəndir, yumoru sevəndir. O, meyvə dərir, yemir, xörək gəlir, qaytarır, amma cavabıyla bunun səbəbini əsaslandırır:

...Xörək verdik yemədi,
Acıqlandıq, ağladı.
-Bilmirəm mənə niyə
Danlayırsız həmişə?
Toxam, axı, yuxuda
Cücə-plov yemişəm?

Maraqlıdı, Gündüzün, Ayselin, Aynurun xasiyyətləri müxtəlifdi. Şair bununla uşaq xarakterlərinin çeşidliliyini, təkrarsızlığını göstərir.

Gündüzdə kişi cizgiləri var, özü bunu duyur, ona görə də soruşanda ki, kimi çox istəyirsən?

Elə cavab verir ki,
İnciməsin heç hansı:
-Mən atamın oğluyam,
Anamınsa balası.

Rafiq Yusifoğlunun şeirlərində əşya, predmet xassəsiylə, mahiyyətiylə obraza çevrilir. Uşaq maraq içərisində gördüyü, barəsində eştdiyi cansız nə var onun diqqətini çəkirsə, məlumat almaq istəyir, bəli, çalışmır, məhz istəyir! "Açar", "Süd", "Təkərli beşik", "Top", "Krandaş", "Çəkmə" və s. şeirlərdə adların daşdıqları mənə açılır, əsaslandırılır. Ulu babalar, böyükklər qoyublar bu adları. Poeziyada isə şair obrazlaşdırır onları və poetik mənaya bükür.

Bapbalaca, xırda açar,
Yekə qapıları açar.
Hər qıfılın öz açarı,
Hər ürəyin söz açarı.

Uşağa bu fikrin məntiqi gerekdi ki, onun mənə assosiasiyası yaransın və sözün dəyərini qiymətləndirsin. "Süd"də uşaq yediyi, körpə ikən əmdiği bu ağ maddəni görüb, qidalandığından da xəbərdardır. Amma bilmir ki, süd doğulacaq körpə üçündü yalnız və onu yedikcə böyüyür, sağlam olur, insani keyfiyyətlər qazanır. Demək, təbiətin qanunudur bu. Şair əyanilik üçün quzunun anasını predmet seçir:

Ən çıxılmaz dəqiqədə
Ürəyə bir ümid gəlir.
Balası doğulan kimi
Ana döşünə süd gəlir...

Rafiq Yusifoğlunun şeirlərində canlılar aləminin uşaqlarda oyatdığı heyrət, maraq duyğuları təbiidir. "İt və gecə", "Qaranquşun döşündə", "Cücələr və uşaqlar", "Siçan və öküz", "Quzum", "Vurağan qoç", "Qara qarğa", "Quş" və s. şeirlərdə həmin canlıların zahiri görünüşü nəzərə çarpdırılmır, bəzi assosiativ fikirlər uşaqları düşündürür. "İt və gecə"də ata (valideyn) oğlunu yoxlamaq üçün sual edir ki, it gecəni çox sevir, yoxsa gündüzü? Alınan cavabda, baxmayaraq ki, gecə mənfi fondur, işıqdan uzaqdır, amma azadlıq olan yerdə hər şey ona xidmətlidir, it də həmçinin:

Qaranlıq düşən kimi
İtin qəlbi şad olur.
Gecəni sevir, çünki
Zəncirdən azad olur.

"Quzum" şeirində klassik şeir havası var, sanki uşaq da o zamanın sadələvh uşaqlarından biridir, quzunun quzuluğuna heyrandır, oxşayır onu, gözəlliyini bəyan eləyir:

Quzum necə sevimli,
Quzum necə qəşəngdi.
Gözləri bir cüt ulduz,
Tükü sanki ipəkdi...

Uşaq bilir ki, bu məsum quzu böyüyüb qoyun olacaq, onda onun quzusu onu tərk eləyər, axı:

Razı olmaram onun
Ömründə oyun ola.
İstəmirəm ki, quzum
Böyüyüb qoyun ola.

Rafiq Yusifoğlunun şeirlərində təbiət, onun əşyaları ümumiləşmiş obrazdır. V.Q.Belinski yazırdı ki, təbiəti seyr edərkən insanın qəlbi suallarla deyil, heyrət və məftunluq hissiylə dolur. Bir qədər fəlsəfi səslənsə də, hər halda o qənaətə gəlirik ki, təbiətin duyumu, tamaşası qəlbə zənginlik gətirir. Şeirin vəzifəsi bir də ondadır ki, onu mütaliə eləyən uşaqda estetik zövq yaranır, balaca oxucu gözəlliyi qiymətləndirir. "Bu bahar", "Gül və çiçək", "Ağ buludlar", "Payızla qışın görüşü", "Novruzgülü", "Çiçək" və s. şeirlərdə təbiətin gözəlliyi, insanda oyatdığı kövrək xəyal, uşaqların marağı şeirlərdə təsvirini tapmışdır. Hətta onların rəng çaları da əlvandır. "Günəbaxan" şeirində R.Yusifoğlu bitkini uyğun təsvirlə müqayisə edir, oxşarlıq tapır. Bu o deməkdi ki, uşağın bədii təxəyyülü müqayisəli assosiasiyaları seçir.

Tarlalarda sarı saçlım
sayrışır indi,
Bərəkətli torpağın da
barı günəşdi.
Günəbaxan elə bil ki,
arı şanıdı,
Bu şanlara bal dolduran
Arı – günəşdi...

Günəş şəfəqiylə oynayan günəbaxan günə boylanmaqla hərəkətdədi, işləkdə. Arı tək "şan"larına doldurur bu bar gətirən işığı, hərəti.

Günəşin həyat nəfəsinin daha realını digər bir şeirdə oxuyuruq:

Alma – ağacın
Qəpqəşəng qızı.
Bir yanağı ağ,
Biri qırmızı.
...Kölgəli yanaq

Saralıb, solub.
Gün tutan tərəf
Qırmızı olub.

Rafiq Yusifoğlunun şeirlərində Bahar, Payız, Dəniz rəmzi mənə çalarlıdır. Hər biri öz daxili və xarici xüsusiyyətləriylə təqdim olunur.

"Baharın məktubu" obrazdır başdan-başa; öz atributlarını sanki insandan alıbdır:

Bahar məktub yazıbdir,
Xətti necə qəşəngdi!
Bu məktubun hər sözü,
Hər kəlməsi çiçəkdi.
O, quru budaqların
Üstündən yarpaq asıb.
Bizə öz məktubunu
Yaşıl qələmlə yazıb.

"Dənizin yolu", "Dənizdən keçən yollar", "Dənizin üzü", "Dəniz qoxusu", "Dənizi oyadan qız", "Dəniz döşəyi", "Dənizə yağış yağır" kimi maraqlı şeirlərin təsvir nöqtəsində Dənizdir. Bədii obraz kimi şair dənizə üz tutur, fikrini əşyalandırır. "Dənizə yağış yağır" – uşaq duyumunu əyaniləşdirən tərənnümün qeyri-adiliyi.

Hələ dəniz yatmayıb,
Biz də ləpələr kimi
Deyək, gülək, atacan!
Yırğalayıb dənizi
Yatızdırmaq istəyir
Yoxsa külək, atacan?

Yaxud:

Göy yağış əlləriylə
Dənizi çimdikləyir.
Elə bil sehrli quş
Dənizi dimdikləyir,
Dənizə yağış yağır,
Sulara baxıram mən.
Balaca "fontan" qalxır
Hər damla düşən yerdən.

Rafiq Yusifoğlunun şeirlərində rəng çaları mahiyyəti açıq. "Rəng və səs", "Gözlər nə rəngdə olsa", "Rənglərin isti-soyuğu" və digər şeirlərində rənglər predmetlərin, o cümlədən insanın qəmini, kədərini – ovqatını əks etdirir. Uşaqlara bu duyum erkən yaşlarında aşılmalıdır. Şair rəngin isti-soyuğunu "əsaslandırarsa", fantaziyası oyanar, qeyri-

adiliyə meyilli olar. Rəssam ata oğluna deyir ki, ağ rəng soyuqdu, qərmızı, sarı istidi. Cavab əvvəlcə ona inandırıcı görünür, sonra:

Atam güldü:
-Niyə olmur,
Məzən olsun sənin, Araz.
Qar çəkmişəm, üşüyürsən,
Günəş çəkim, qızın bir az.

Bu parçada rənglə materiya (əşya) arasında genetik bağlılıq görünür, rənglə hissin harmoniyası anlaşılır. Təsadüfi deyil ki, fransız alimi M.Dariber göstərir ki, narıncı rəng insanlar tərəfindən közərmiş kimi qavranılır. O, insanı isidir, gümrahlaşdırır, fəaliyyətə çağırır... Göy işıq suyu, uzağı, soyuğu yada salır; şəffaf, təmiz və yüngül olduğu üçün fiziki gərginliyi azaldır, insan nəfəsinin ritminə belə təsir edir, onun nəbzini sakitləşdirir. Ona görə də Rafiq Yusifoğlunun şeirlərində rəng-ışıq-səs triyosu mənaların cəmini bərabərləşdirir.

Oğlum, hər rəngin
Doğma səsi var.
Hər səsin rəngi,
Rayihəsi var.

Yaxud:

Qırmızı isti,
Bəyaz soyuqdu.
Ana laylası
Yaşıl işıqdı.

Rafiq Yusifoğlunun şeirlərində "sual" fikri fəaliyyətin "açar" rolunu oynayır. Psixoloji və didaktik araşdırmalara əsaslansa, uşağın böyüklər qarşısında qoyduğu suallar son dərəcə analitik və mütəhərrikdir. Uşaq hələ qavramağı bacarmadığı halda, onun beynində (təxəyyülündə) gedən proseslərə fikrən hazırlıq mərhələsi keçirir. Uşaq bəzən özü verdiyi sualın cavabını özü də analogi cavablandırır. Digər yandan, sualla həqiqəti aşkarlamalı olur. "Qəribə sual" şeirində həqiqətdən qəribə suala ata qəribə cavab eşidir. Gündüz onu toya apararı atasına qəribə, insanın üzündə təbəssüm oyadan bir sual verir:

Dedi: -Atacan,
Bəs sənın toyun
Olacaq haçan?

Rəngli televizorda rəngli verilişə baxan uşaq həqiqətin, gördüyü şeyin "dəyişməsinə" təəccüblənir. Bunu didaktik baxımdan belə də yozmaq olar ki, uşaqlar, ümumiyyətlə olduqları kimi görünən əşyaların başqalaşmasını qəbul etmirlər. Necə ki:

...Dedi ki, yaşıl deyil,
Eh, bu necə yarpaqdı?
Baxmağım da gəlmir heç
Rəngsiz çiçəyə, ota.
Bəlkə televizorun
Rəngi qurtarıb, ata?

Digər bir bədii parçada uşağın

İnək yaşıl ot yeyir,
Südü niyə ağ olur? –

sualı da düşündürücüdür, maraqlıdır.

"Yastıq" şeirində fikrindən keçən sualın cavabını özü verir, daha doğrusu, yastığın görkəmini görüb yəqinləşdirir ki:

Başımla üstəndən basdım,
Balışım oldu yastı.
Yəqin ki, buna görə
Ona deyirlər yastıq.

Rəfiq Yusifoğlunun şeirlərində dilimizdə özünə yer alan həтта qədim işlək əşyalar uşaqlara poetik dillə təqdim olunur. Və sözə olan qiymətin müqabilində sözə qarşı məhəbbət yaradır, uşaqların sözə həssaslığını, qədrini bilməyi – bir tükənməz xəzinə gözündə dəyərləndirməyi tövsiyyə edir:

İgid odur xalqının
Keçmişindən söz aç.
Dil – tükənməz xəzinə,
Məna – kilid,
Söz – açar.
Sözün hər çalarında
Həyatın səhri vardır.
Söz babaların bizə
Qoyduğu yadigardır...

Şairin yaradıcılığında Vətən, torpaq, ana, hava, su kimi müqəddəs anımların poetik mənalandırılması qırmızı xətlə keçir, leytmotivdir. Və maraqlı odur ki, quru təhkiyə, ritorik sözçülük, didaktik-nəsihət və sairə uşaq zövqünə ötürülmür; predmet uşaq yaşına və düşüncəsinə müvafiqdir. Rəfiq bəy yaxşı bilir ki, uşaqlar üçün yazmaq daha məsuliyyətli, çünki onlar şairə, sözə güzəştə anlamaq iqtidarında deyillər: – Mənə yalan söyləsən, böyüyəndə səndən əvəzini çıxaram! – hədə-qorxusunu gəlməyə tam haqları çatır.

Akademik Bəkir Nəbiyev hələ 80-ci illərdə yazmışdı: "Uşaqlar üçün əsər yazmağın mürəkkəbliyini hamı bilir. Onlara birbaşa, müstəqim müraciət edib "nəcib ol!", "səliqəli ol!" deməklə bu keyfiyyətləri aşılamaq,

əlbəttə, istənilən nəticəni verməz. Balacalar həyatda, təcrübədə nümunə göstərməyə daha həssasdırlar; həm də bu nümunə bədii əsərdə təqdim olunursa, şəxsiz təsir qüvvəsi kəsb edir."

Məncə, belə bir prizmadan uşaqlar üçün yazılan şeirlərə yanaşmaq ədalətli səslənərdi. Unutmamalı ki, uşaq ən yaxşı və küsəyən oxucudur!

Sevinirəm ki, Rafiq dostum, qələm həmkarım bu hissi daima qiymətləndirmişdir, bu məsuliyyət meyarından şeirinin keşiyini çəkmişdir. Və bir baş redaktor kimi də...

Düzü, Rafiq Yusifoğlunun uşaq poeziyasının "altını-üstünə" çevirdim, bəzən bir şeiri iki dəfə oxudum, misraların, hətta sözlərin altından xətt çəkdim ki, nəzərimdən heç nə yayınmasın. Çünki bu mənim uzun illər yaradıcılığını izlədiyim istedadlı bir şair haqqında ilk yazımdı. Vallah, "ilk"lər mənə düşərlidir, bircə ilk sevgidən savayı! Poeziyada da ilk sevgi gərəkdir ki, ilk şeirindən itirməyəsən son şeirinə qədər. Rafiq Yusifoğlu hələ ki, qazanmaqdadır, şeirləri ona xəyanət etməmişdir. Buna da təbii baxıram. Ürəyindən, fikrindən keçənləri yazır. Hə, xatırladım onun bir şeirini "Uşaq şeirinə ağız büzənlərə" adında.

Məni yazmağa çağırır
Ürəyimdən gələn səslər,
Baxışlarım bir çiçəkli
Kövrək budağa dirənir.
Uşaq şeirini sevməyib,
Sevgiyə üz tutvən kəslər,
Sevginin müqəddəs yolu
Gəlib uşağa dirənir...

Şair saf estetik hissə aşıyan olur. Heç kəsə də zövq, gözəllik doğurmayan adi əşyaya sevrəlilik göstərir; bu ölçünü bütün yaradıcılara aid edərdim, ona görə ki, onlar yazıb-yaratmaq əzabının özünün daxili gözəlliyindən danışırlar.

Allahverdi EMİNOV,

pedaqoji elmlər namizədi, dosent

"Kredo" qəzeti, 8 avqust 2007, 15 avqust 2007

"ZAMANIN QATARI" HAQQINDA BƏZİ QEYDLƏR

Uşaq ədəbiyyatı nisbi mənada ayrılan janrdır, lakin ümumi ədəbiyyatın bir qoludur. Ona görə "ciddi" şair və yazıçılar da üzlərini uşaqlara tutmuşlar. S.Vurğun, R.Rza, S.Rəhimov, M.İbrahimov, B.Vahabzadə, N.Xəzri və başqa sənətkarların yaradıcılığında bu meyli görürük, özü də yüksək səviyyədə. Son on illiklərdə, xüsusilə poeziya sahəsində maraqlı müəlliflər meydana çıxmışlar. Onların yaş senzini fərqləndirmək

istəməzdim; o baxımdan: Tofiq Mütəllibov, Xanımana Əlibəyli, Hikmət Ziya və nəhayət, Rafiq Yusifoğlu 60-70-ci illərdə nisbətən cavan, bir neçə kitabın müəllifləriydilər. Amma bu o demək deyildi ki, onlar məhz sırf uşaq ədəbiyyatı sahəsində çalışmışdılar. Nə isə, bu başqa bir mövzudur. Məni istedadlı şair Rafiq Yusifoğlunun uşaq poeziyasına verdiyi töhfələr maraqlandırır. İndiyə qədər xeyli saylı şeir məcmuələrinin müəllifi olan şair dostum haqqında analitik məqaləyə rast gəlmədiyimə təəssüflənirəm. Bunun, əlbəttə, bəzi səbəblərini axtarmaq problem gətirməz. Birincisi, uşaq poeziyasına tənqidçilərimiz lazımı diqqət yetirməmişlər. Onlar üçün guya "ciddi" ədəbiyyatdan yazmaq, araşdırma aparmaq tənqidçilərin özünü "ciddi"i plana keçirir. İkincisi, Yazıçılar Birliyində uşaq ədəbiyyatı ilə məşğul olan şöbə fəalliyət göstərsə də, arxa plandadır, kütləvilikdən, bu sahədə məşğul olan pedaqoqlardan uzaq düşmüşdür. Üçüncüsü, Təhsil Nazirliyi uşaq ədəbiyyatının gənc nəslin intellektual və əxlaqi tərbiyəsindəki misilsiz roluna əhəmiyyət vermir, yoxsa rəsmi bir mətbuat orqanını maliyələşdirər və iş görməyi tələb edərdi. Dördüncüsü, təəssüf ki, nüfuzlu şairlərimiz uşaq şeirinə "dayanıb nəfəsini dərmək" kimi baxırlar, bəsit, poetik fikirdən uzaq şeirlər qələmə alırlar. Beşincisi, dərslük problemidir. Yeganə bu sahədə səmərəli fəalliyət göstərən professor Yəhya Kərimovdur, hey axtarır, çək-çevir edir, ələcsiz qalıb bir neçə müəllifin əsərini dərslüklərinə daxil edir. Bu və ya digər səbəblər ucbatından uşaq poeziyasının layiqli nümayəndələri kölgədə qalır.

Rafiq Yusifoğlunu 70-80-ci illərdən yaxından tanıyıram və "ciddi" şeirləriylə bərabər, balalarımız üçün yazdığı poetik nümunələri də izləyirəm. Və deyim ki, çox uğurlu alınır. Məsələyə yaradıcılıq psixologiyası kontekstində yanaşsaq, Rafiq Yusifoğlu uşaq psixologiyasını eyni zamanda bir filoloq-nəzəriyyəçi mövqeyindən bilir. Pedaqoq zövqü və davranışı ilə yanaşır. Mən şairin ümumi yaradıcılığı ilə maraqlananda bu haqda yazmışam. Ancaq təzə kitabını oxuyanda yeni bir forma və ovqatın şahidinə çevrildim.

Əvvəla, uşaqlar "zaman" məfhumu ilə tanış olurlar. Zahirən bu söz mahiyyətə açılmaz, lakin zamanın içərisi və fiziki görünüşü "qatar lokomotivi" mənasında rellərlə – yollarla hərəkət edir və təbii ki, sənişinləriylə. Burada şairin poetik yozumunda Zaman qatarın yedəyindədir və bu, ilin fəsillərinin timsalında verilir. Müəllif uşaqlara tanışlıq məqsədiylə "ön söz"ündə yazır ki, hər bir il qatara bənzəyir. Hər bir fəsil bu qatarın bir vaqonudur: bahar, yay, payız və qış. Hər vaqonun üç kupesi var. Hər ay bir kupedi. Hər kupədə iyirmi səkkiz, ya iyirmi doqquz, otuz və ya otuz bir gün əyləşir. Günlərin içində saatlar, saatların içində dəqiqələr, dəqiqələrin içində saniyələr yol gedir. Zamanın qatarı ayları, illəri çəkib dünyanın bu başından o başına aparır...

Rafiq Yusifoğlu mənzum nağıl-poemasında orijinal forma və məzmun seçimi etmişdir. Bu, kiçik yaşlı oxucular üçün xarakterikdir. Və iki aspekti fərqləndirərdim: birincisi, uşaqların estetik zövqünün tərbiyəsidir, ikincisi, zehni-intellektual inkişafıdır.

Uşaqların, əlbəttə, məktəbəqədər yaşlıların və ibtidai sinif şagirdlərinin zövqünü formalaşdırmaq tərbiyə işində mühüm amildir. Poeziya (eləcə də nəsr) spesifikliyi baxımından daha çox diqqəti cəlb edir. Rafiq Yusifoğlu bir pedaqoq peşəkarlığı ilə deyəcəyi fikri ilin fəsilləri fonunda ifadə edir. Maraqlıdır, təbiətin inkişaf ardıcılığı ilə tərənnüm olunur. Qar-su; tumurcuq-yarpaq; meşə-bənövşə – bunlar oyanışdır, ruhun təzələnməsidir. Güllərin solması, yarpaqların torpağa düşməsi, şaxtadan suyun donması, yağışın qara dönməsi və qışın gəlişi. Təbiətin elmi inkişaf strukturu belədir və özünün spesifik xüsusiyyətləri vardır. Təbiətşünasın işidir bunu şərh etmək. Şairin gücü, qüdrəti isə bunu potik sözün köməyi ilə poetik möcüzəyə çevirməsindədir.

A daşdı, daşdı, daşdı,
Qar əridi, su daşdı.
Tumurcuqlandı meşə,
Baş qaldırdı bənövşə.

Bu tərənnümdə bir soyuqluq, qar havası duyulur. Təbiət qışda özünü təmizləyir. Və həm də uşaqlara bəllidir ki, qarda bir təmizlik rəmzi var. Müəllif təsadüfi demir ki, üzün ağ olsun, üzümü ağartın – yaxşı işin nəticəsi mənasında.

A yandı, yandı, yandı,
Çöllər nura boyandı.
Az qalır ki, od yağa,
Gərək köçək yaylağa.

Bu təsvirlərdə təmizlənmədən, dirçəlişdən sonra yayın istisi, çöl-bayırın nura boyanması ovqatı canlanır. Günəşin hərəkətinin qida yetişdirən bitkilərdə rolunu uşaqlar anlaya bilirlər. Yalnız günəş bu ecazkar qüvvəyə malikdir.

A düşdü, düşdü, düşdü,
Yarpaqlar yerə düşdü.
Soldu çöllər, yamaclar,
Çılpaqlandı ağaclar.

Bu lövhədə yaşamadan sonrakı boşalma, ömrün sonuna çatma, saralma – payızlaşma dinamikası aydın görünür poeziya diliylə. Uşaqlara elmi mühakimə ilə fəslin mahiyyətini aydınlaşdırmağa ehtiyac qalmır. Və yenə fəsillərin əzəli. İndi qalır fəsillərin rəngi. Təbiət bu fəsilləri fiziki qanunlarla belə, rənglərə ayırmamışdır. Lakin təbiətlərinə, doğurduğu

hadisələrə və canlılar aləminin mövcud rəngini dəyişdirdiyinə görə. Şair elmi mühakiməni poetik dillə şərtləndirmişdir:

Yol üstündə dörd qardaş,
Tapdılar dörd karandaş.
Qırmızını Yay seçdi,
Yaşıl rəngi Yaz aldı.
Ağ rəngi Qış götürdü,
Sarı Payıza qaldı.

Fəsillərin "gözü" olmur, amma fəsillərin gözü (ən yaxşısı mənasında) var; bu da şərtidir, hər kəsin öz anlama və xarakterik zövqü mövcuddur. Əgər fəsillərin gözü yoxsa, onlar təbiətin predmetlərini necə seçər və öz xasiyyətinin əks-sədasını necə görər? Suallarını vermək və cavabını almaq bəsit zehni (əqli) tərbiyə üsuludur və bu, artıq arxaik metodikadır. Amma yenə ağırlıq şairin üzərində qalır. Rafiq Yusifoğlu daha dərsliklərə ümid yeri kimi baxmır və haqlıdır.

...Yazın gözü dumanlıdı,
Yayın gözündən od çıxır. –

Yaz ilk çağlarında təbiətə, əlbəttə, insanlara duman-çən gözüylə baxır. Çiskin, şəh dənələri, duman günəş şəfəqlərində jaləyə – şehe dönür. Yay isə od-alov püskürür və yazın özünü yandırır.

Payızın gözü nəmlidi,
Qışın gözləri ağarıb. –

İnsan da belədir, qocalanda göz işığı öləziyir, tez-tez nəmlənir, ağ qaradan seçmir. Eləcə də qışın gözünün ağarması bənzətməsi...

Bahar – birinci vaqondur rəmzi. Bu vaqon lokomotive ən ilk qoşulandır. Ondan sonrakılar ardıcill gəlir.

Uşaqlar üçün bahar həm elmi, həm də təbiətin bir görünüşü kimi aydınlaşır. Bütün detallar elmin illər hənirtisiylə, istiliyi, rəngi, qoxusuyla cəlvələnir. Sonda isə uşaqlar baharın gəlişi meyarını axtarırlar; çox sevdikləri quzunun timsalında. Axı bu heyvanın özü zərifdi, dərisi qıvrımdı, incə saçaqlıdı.

Hələ qar ərimeyib,
Quzum tapsın ot harda?
Kövşənlərdə ot azdı,
Yağış yağa, ot arta!
-Bu da bahar, quzunu
Apar çöldə otar da!

Səmimi, təbii qafiyəli və uşaq təkəbbürlü.

Yay fəsli spesifik xüsusiyyətləriylə təqdim olunur: buludu, qarpızı, küləyi, yağışı, nəhayət, biçiniylə. Müasir uşaqları bəzən şairlər yaşlılarla az qala eyniləşdirirlər: yüksək düşünür, "ağır otur, batman gəl" misali

sayağı, böyükrlə eyni tonda danışır və s. Lakin Rafiq Yusifoğlunun uşaq qəhrəmanı kövrəkdir, sadələvhdür yeri gələndə, inanandı, ancaq məntiqdən məhrum deyil. Qarpız soyuqdur dondurma kimi. Uşaq onu yesə xəstələne bilər, baxmayaraq ki, dilimlər onun xoşuncadır.

Qeşəng-qeşəng dilimlər
Çox gəlsə də xoşuma,
Çox yemirəm, qorxuram
Oyun aç başıma.

Rafiq Yusifoğlunun uşaq qəhrəmanı hər bir fəslin mahiyyətindən xəbərdardır və bəzi məqamlarda nikbindir, ağzibütövdür, şəndir.

Yay ola,
Çay ola,
Qonşuda
Toy ola.
Çayda
üzəsən,
Toyda
süzəsən...

Şeirlərin demək olar ki, hamısında peyzajlar təbii, canlı, cazibədar təsvir edilmişdir. Elə bil şəhər uşağıdır, yolu kəndə, biçinçilərin yanına düşüb. İsti də bir yandan. Biçinçilərə Rövşən də qoşulubdur, onlara kömək edir. Tam bir idillik mənzərə:

Bir xala su daşıyır
Onlara sənək-sənək.
Yavaş-yavaş əriyir
Allı-güllü biçənək.

Şeirdə deryazların otları xışıldatmasının səsinə eşidirik, şəfəqlərin altında kərəntilərin gümüşü rəngi parlayır, yoncanın xoş ətri kövsənə səpələnir və ilaxır bütöv obrazdır.

Otların arasından
Deryaz şütüyüb keçir.
Qızmar günəş altında
Biçinçilər ot biçir.

Rafiq Yusifoğlunun şeirlərində təbiətin gözəllik çalarları çoxplanlıdır və öz təxəyyülünün məhsuludur. Mənə Abbas Səhhetin bəzi şeirlərini xatırladır. "Dalğalı dəniz", "Qızıl şəfəqlər altında", "Dalğa qovur dalğanı", "Sahildə" şeirlərində uşaqların müşahidəsini inkişaf etdirən görümlər, seyrətmələr hətta yaşlı oxucunun da zövqüncüdür:

Seyr edirəm dənizi,
Dalğalar uca-uca.
Dalğa qanadlarını

Geniş açıb, elə bil
İstəyir dəniz uça.

Yaxud:

Günün fırçası sarıdır,
Niyə belimi qaraldır?

Bir detala baxaq:

Uzanmışam sahilə,
Kiçik qızım Həlimə,
Balıqulaqlarını
Düzür mənim belimə.
Danışır, qulaq asın
Onun şirin dilinə.
Deyir: -Banka salıram
Mən atanın bilinə.

Daha bir aydın bənzətmə:

Ağ dalgalar elə bil ki,
Pianonun dilləridi.
Onları çalan küləyin
Görünməyən əlləridi...

"Payız" – üçüncü vaqon öz kupeləri – ayları ilə. Bu fəslin öz anlayışları, adları olur, necə ki: "Xəzəl", "Quş yuvası", "Qızıl don"... Bahar, yay fəsillərindən fərqli olaraq, şair Payızla uşaqların dialoquna üstünlük vermişdir. Verilən suallar da, cavablar da ağıllıdır. "Nə üçün", "Qışa hazırlıq", "Hardan bilir", "Payızda" və s. poetik nümunələr maraqlıdır.

-Niyə çıpaq qoyursan
Bu uca budaqları?
Ay payız, sən nə üçün
Tökürsən yarpaqları?
-Ağaca xeyir gəlməz
Bu saralmış xəzəldən –
Qışa hazırlayıram
Mən onları əzəldən...

Yaxud:

-Ata, niyə saralıb
Ağacların budağı?
-Nə var bunu bilməyə,
Oğlum, payızdı axı!
Sarı don geyinibdir
Yenə yaşıl yamaclar.
-Payızın gəldiyini
Hardan bilir ağaclar?

"Payız" silsiləsində mən poetik vəzn haqqında bir məsələni vurğulamaq istədim: uşaqlarla əruz vəznində danışmaq. Bu, əhəmiyyətlidir, uşaqlar klassik vəznin xüsusiyyətləriylə elə bu yaşda tanış olurlar. A.Səhhət, M.Ə.Sabir, A.Şaiq təsadüfən uşaqlar üçün qələmə aldıkları şeirləri "əruzun diliylə" təqdim etməmişlər. Rafiq Yusifoğlunun "Payız"ı da, əruzda yazılan digər şeirləri də bu baxımdan xarakterikdir:

Çən yığılıb sanki uca dağlara,
Gəldi payız bağçalara, bağlara.
Çöldə çiçəklər saralıb soldular,
Bağda xəzəllər nə qədər boldular!
Yarpağını tökdü ağaclar yerə,
Sapsarı paltar geyinib dağ-dərə...

Şairin qeydi: "Qatar qarlı düzlərdən keçir. Hava bərk soyuqdu. Ancaq bu nə Dekabrın, nə Yanvarın, nə də Fevralın vecinə deyil. Dördüncü vaqon – qış bəmbəyaz rəngdədi. Qış nəğmələri adama ləzzət verir."

Rafiq Yusifoğlu qış barədə bu sonuncu fəslin soyuqluğunu, şaxta-ayazını, salxım buzunu göstərmiş, uşaqlar üçün sevimli fəsil olduğunu poetik təhkiyə, xırda detallar, obrazlar vasitəsilə təsvir etmiş və on yeddi şeirlə oxucularını görüşdürmüşdür. "Bir gecənin içində", "Qatar ilə gələn qış", "Şəhərə qar yağır", "Şaxta baba və çay", "Buz" və s. şeirlər oynatdığı, düşündürücülüüyü, poetikliyi ilə maraqlıdır. Uşaq psixologiyasına uyğun şəkildə qışa nəzər salan şairin şeirlərini oxuyanda görürük ki, qış qatara minib gəlib, qış dəcəldir, hər yoldan keçəni yerə vurur. Şəhərdə qarın qalmaması, göydən ulduzun yağması – qar dənələri obrazında; ağ kəpənəklər kimi qarın lopa-lopa uçuşması və ilaxır bənzətmə assosiasiyaları...

O qədər atılıb düşdü ki,
Fasilədə çay istədi
Şaxta baba.
Əgər içsən, əriyəsən,
Çay istidi, Şaxta baba.

Uşaq psixologiyasındakı təbiilik, xeyirxahlıq, həm də incə yumor, istehza, çoxbilmişlik... Uşaq istəmir ki, Şaxta baba öz görkəmini itirsin və həm də uşaq elmi cəhətdən bilir ki, qar istidə əriyir.

Rafiq Yusifoğlunun "Buz" şeiri mənə məşhur "Uşaq və buz"u xatırlatdı. Yaddaşımızın əbədiyyəti! Amma şair klassik mövzuya öz təxəyyülündə toxunmuşdur:

Şaxta şiddət elədi,
Buz çoxaldı, buz artdı.
Qış yağışın yerinə
Qar elədi, buz atdı.

Adamı yerə vurur,
Elə bil ki, buz atdı!
Çıxdım onun üstünə,
Məni yerə uzatdı...

Rafiq Yusifoğlunun haqqında söhbət açdığım "Zamanın qatırı" adlı şeirlər kitabı şəksiz son illər uşaq poeziyamızın ən yaxşı nümunəsidir. Bunu mən bəzi rakurslardan səciyyələndirərdim. Birincisi, şair müntəzəm və ilhamla bu ədəbiyyata sadıqdır. Uşaq ədəbiyyatı onun yaradıcılığının ayrılmaz tərkib hissəsidir. İkincisi, bir şair müşahidəsi ilə uşaqların yaş və fərdi xüsusiyyətlərini əhatəli bilir və onların "dilini" də həmçinin. Üçüncüsü, poema – poetik parçalar dil baxımından, təsvir nöqteyi-nəzərindən yüksək səviyyəlidir, axıcıdır, lakonikdir, əlvan çalarlıdır. Dördüncüsü, uşaqların dünyagörüşünə istiqamətlidir, onların elmini, biliyini, dünyagörüşünü sadə yolla, dialoqla, əşyalaşdırma və sairə inkişaf etdirir. Beşincisi, klassik ənənələrə klassik və çağdaş münasibət dozası öz üslubuna müvafiqdir.

Və daha bəzi məsələləri də sadalamaq mümkündür.

Allahverdi EMİNOV,
pedaqoji elmlər namizədi, dosent
"Kaspi" qəzeti, 5 sentyabr 2007-ci il.

ÜRƏYİMƏ DAMIB Kİ...

Rafiq Yusifoğlu. "Həsret sazağı". Bakı, "Şirvannəşr", 2005

"Xatirələri təzələyəsi, vərəqlərə söz ələyəsi" yaz buludu kimidi Rafiq Yusifoğlunun "Həsret sazağı" adlı şeirlər kitabı. Elə ilk misraları oxuyan kimi özün üçün qəti olaraq yəqinləşdirirsən ki, indicə bol-bol ötən xatirələrin, vətən, yurd, doğma od-ocaq sevgisinin leysanına düşəcəksən. Vərəqləri çevirdikcə səmimi, kövrək poeziya havası bizi elə çulğalayır ki, artıq bu leysanın bizi necə islatmasının fərqi varmırq....

Artıq buradan belə "Ata evi"di, "Qaraçı yurdu"du, "Kəpəz"di, "Üşüyən daşlar"dı həmsöhbətimiz, "Azadlıq"dı nicat yerimiz, "Yaz dumanı" kimidi fikirlərimiz. Bu kitab boyu "Dağlara sarı üz tut"uruq və bilirik ki, bu sevdada "Yora bilmez yollar bizi"...

Elə bu səbəbdən müəllifin "içində Ay gecələyən" çayı "Sinəsi üstünə saz kimi" basmaq, "bir körpə dağ çayını bələdçi tutmaq" marağı da bizə təbib gəlir.

"Qapımızda bitən tutlar", "Tək armudun önündə düşüncələr" adlı şeirləri də oxucu olmaqdan daha çox öz yaşantımız kimi qəbul edirik. Müləlifin tut ağacına xitabən:

Qapımızdan getməmisiz heç hara,
Hamımızdan etibarlı sizsiniz, –
minnətdarlığı da səmimi və yadda qalandı, –
Təklil sıxdı ürəyimi, boynumu burdum,
Həsret odu yanağıma süzüldü dən-dən.
Bir qurumuş tək armudun yerində durdum,
Ağac olub bitmək keçdi mənim qəlbimdən –
qənaəti də. Elə bil müəllif hər bir oxucunun mənəvi təəssüfünün, peşimançılığının şəklini çəkib:

Əziz gəlir burda mənə ot da, ağac da,
Bu dərədən, bu tərədən adam utanır.
Köhlənimi oynatdığım o yal-yamacda
Ayrı uşaq məhmizləyir indi atını.

Bu kitab boyunca Rafiq Yusifoğlu "titrək qələmiylə açdığı şuma" fikirlərini toxum kimi səpməyi bacarıb.

Bu kitabda bizim hər birimizin ürəyinə daman ən xoş duyğulardan nəse bir mətləb, nişanə var. Kitab "Mənim Azərbaycanım", "Tərəzidir elin gözü", "Haqqın yolu", "Ömrüm-günüm", "Möcüzəli, sirli dünya", "Sevdalı diyar", "Sevgi yağışları", "Əsir ayrılığın soyuq yelləri", "Mənə məktub yazan əllər", "Ötən sevdaların həsrət nəğməsi" fəsilləri ilə təqdim olunur və hər fəslin öz ovqatı, öz duyğu sovratı var. Oxuyanlara daha çox pay düşər...

S.Hüseynoğlu

"Ədəbiyyat qəzeti", 11 avqust 2006

BALACA SOYDAŞLARIMIZ ÜÇÜN

Şair-tədqiqatçı, "Göyərçin" jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğlu çoxşaxəli və çoxsahəli yaradıcılığa ömrünü həsr edən yazarlarımızdandır. Onun elm, ədəbi, publisistik yöndə işıq üzü görmüş sanballı kitabları dediklərimizə əyani sübutdur. Bütün bunlarla bərabər Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılığında uşaq aləmi, balaca yurddaşlarımızın dünyası qabarıq görünən aparıcı bir xətti təşkil edir. Kiçik yaşlı uşaqlar üçün əsər yazmaq, onlarla öz yaş səviyyəsində ünsiyyət qurmaq hər qələm adamına nəsib olmur. Lakin Rafiq Yusifoğlu illərdən bəri baş redaktoru olduğu "Göyərçin" jurnalı və uşaqlar üçün yazıb nəşr etdirdiyi kitabları ilə uşaq ədəbiyyatımızda öz yeri, öz nəfəsi və öz dəyəri olduğunu təsdiqləmişdir.

Bu yaxınlarda şairin uşaqlar üçün yazdığı "Yollar" və tərcümə etdiyi "Meymunlar ölkəsi" dərgiləri "Göyərçin"in kitabxanası" seriyasından çapdan çıxmışdır. Hər iki dərginin əlvan şəkillərlə, yüksək poliqrafik icrada təqdimi balaca dostlarımıza ən yaxşı hədiyyədir.

"Yollar" kitabında maraqlı süjetlə qarşılaşırıq. Müəllif giriş sözündə yol haqqında ümumiləşdirilmiş bilgi verir, uşaqlarda yolun mahiyyəti barədə təsəvvür yaradır. Sonra bir-birindən maraqlı şeirlər vasitəsi ilə dağ, meşə yolu, cığırı, eləcə də at-araba yolu, avtomobil, su, dəmir yolu, hava yolları barədə, həmçinin bu yolları çəkən texnika və onları idarə edən insanlar haqqında söhbət açır. "Maşının başı varmı" şeirinə diqqət yetirək:

Deyirsən ki, mühərrik
Maşının ürəyidi.
Maşının başı varmı
Bizə de görək indi?
Fikirleş yaxşı-yaxşı.
-Maşının yoxdur başı.
Sürücünün başıyla
İşləyir axı maşın...

Belə nümunələr balaca oxucuların diqqətini çəkir, uşaq təfəkkürünə təsirsiz qalmır.

Maraqlı yerlərdən biri də "Danışan işarələr"dir. Müəllif yol hərəkəti qaydalarını əks etdirən nişanların hər birinin məzmununu bir bənd şeirlə açır. Bu da maraqlıdır və yenidir. Bir sözlə, Rafiq Yusifoğlunun "Yollar" kitabında yol haqqında verilmiş sistemli şeir nümunələri təqdirəlayiqdir..

R.Yusifoğlunun "Meymunlar ölkəsi" adlı tərcümə kitabında isə balaca oxucularımızın diqqətini çəkən maraqlı nağıl nümunələri toplanıb. Dünya xalqlarının (yapon, monqol, Vyetnam, fransız, polyak, ispan, Hersoqavina və s.) nağıllarından doğma dilimizə çevirmələrin müəllifi bu yöndə də uşaqları sevindirəcək və maraqlandıra biləcək seçim etmişdir.

A.Savalan,

"Ədəbiyyat qəzeti", 15 sentyabr 2006

BİR AĞRI VAR

Hərənin ürəyində bir ağrı olduğuna öz varlığıma inandığım kimi inanıram. Elə bilirəm ki, çox vaxt o ağrının sahibi heç bilmir ki, o nə ağrıdır. Kütləşib yığılır adamın ürəyinin başına. Həzm olunmayan yemək kimi bədənə müxtəlif tərəflərinə ağrı yolları açılır. Və o ağrı insanın bütün canına yayılır. Mən deməzdim ki, o ağrı insanın əbədi can yoldaşdır.

Onun bir yüngülləşən vaxtı da olur. Onun yaddan çıxan vaxtı da olur. Kefin istəsə də onun yaddan çıxan anında da qaytarıb gətirə bilməzsən

Söz adamının, ədəbiyyat adamının, sənətkarın mənəvi aləmində olan ağrı da elə bu cür, elə buna bənzər illətdədir.

Duyğu ağrısı deyərəm buna. Qəlbinə çökmüş duyğuların sıxılması, yumrulanması, toplanması daxili enerjinin özünəməxsus bir formasıdır. Yazacağın, danışacağın, sözə çevirəcəyin fikirlərin, düşüncələrin özüdür.

Rafiq Yusifoğlu. Bu adı, bu ünvanı Azərbaycanın ədəbiyyat aləmində, uşaqların məktəb dünyasında tanımayan yoxdur.

Hərdən öz aləmində söz-sənət adamları üçün bölgülər aparıram. Kimdir görkəmli sənətkar? Kimdir məşhur şair? Kimdir tanınmış filosof, populyar müğənni?

Mənə qalsa, bu bölgülərin hamısının üstündən xətt çəkərdim. Söhbət sənəti yaradandan gedirsə, söhbət sözün ağrısını çəkəndən gedirsə, mahiyyət mənəviyyat aləminin hakimindən gedirsə, orda görkəmliyə də, məşhura da, tanınmışa da, populyara da heç bir ehtiyac yoxdur. Sənət dünyasında özünün bütün daxili imkanlarını səfərbər edib nəsə bir qeyri-adi, ecazkar, yaxud da elə indi çox işlənən bir ifadə var – şedevr. Yaratmaq istəyənlər çox vaxt istəklərinə çata bilmirlər. Amma özünün daxili-mənəvi dünyasının ehtiyacından doğulan, sənətkarın özünün içindən gələn bir səs var. O səsi öz donunda, öz biçimində, özünü zora salmadan ifadə eləyənlər öz ürəklərindən başlanan ağrı yollarını insanların ürəklərinə qədər, insanların könül dünyalarına qədər çəkə bilirlər, uzada bilirlər.

Mən qəti hökmlə deyirəm ki, bu fikri bir sözlə ifadə etmək daha düzgün olardı. Ancaq mən özüm bu mahiyyəti elə beləcə də ifadə edərdim – səmimiyyət.

Rafiq Yusifoğlunun son dövr yaradıcılığını izləməklə bu qənaətə gəlmişəm ki, o çox səmimi bir sənətkardır. Səmimiyyət donunda görünmək istəməyən, bəlkə o səmimiyyət haqqında da düşünmədən özünün daxili dünyasındakı hissələrini yazmağa çətinlik çəkməyən bir sənətkardır. Ən böyük kitab, ən zəngin kitab sənətkarın özünün daxili aləmindədir. Sənətkarın daxili aləmindəki o zəngin kitabın yazılması üçün sənətkarın həyatı müşahidəsi, elmi, biliyi, dünyagörüşü olmalıdır. Əgər belə demək mümkünse, bu yad təsirlərin özü sənətkar üçün daxili dünyasına bir açardır. Rafiq Yusifoğlunun sənət aləminin belə bir açarı var. O, alimdir, ədəbiyyatşünasdır. Həyatın içindən gəlmiş adamdır. Həyatın hər üzünü görüb gəlmiş, elmin dərinliklərinə baş vurmuş adamları asanlıqla təəccübləndirmək, heyətdə qoymaq olmaz. Yaşadığı dövrün, müasiri olduğu insanların ağrıyan tərəflərini görmək, göynəyən yarasının ağrısını öz ürəyində hiss etmək sənətin bünövrə daşıdır.

Rafiqin yaradıcılığında – istər bədii yaradıcılığında, istər elmi araşdırmalarında və istərsə də uşaqlar üçün nəşr etdirdiyi "Göyərçin" jurnalında öz yaşından böyük, zəmanəsi kimi başı ağrılı, ürəyi göynərtili bir sənətkar görünür. Rafiq üçün mövzu qıtlığı yoxdur. Onun üçün səhərin açılması da, axşamın düşməsi də, anasının arxasınca ağlayan bir körpə uşağın səsi də, yollarda maşınların tıxac yaratması da, mənasız bir hay-küyə yığılan insan toplumu da, tez açılan gül də, budağından vaxtsız üzülüb açılmamış solan qönçə də... bütün bunların hamısı mövzudur və Rafiq adicə görüntü olan, amma ona fikir deyən bu məqamların hamısını sözə, sənətə çevirə bilir və ona fikir yükü vurur. Oxucunu düşüncə qarşısında qoyur və çox vaxt nəticə çıxarmağı onların ixtiyarına buraxır.

Rafiq Yusifoğlu heç düşünmür ki, onun yazdığı şeirlər kimsənin qəlbini titrədəcək, ya titrətməyəcək, ancaq özünün tutduğu mövzu öz qəlbini titrədirsə, onun sənət dünyası üçün bu bəs edir. Demək orda fikir var, demək orda söz var.

Qərībā də olsa Rafiqin səmimiyyət dünyasına şahidlik edən bir qeydinə rast gəldim – "Ayrılığın qəm hasarı" kitabının sonunda: "Yaşın bu çağında mənə həsrətli sevgi nəğmələri yazdıran qızlara... minnətdarlığımı bildirirəm." Və bütöv təqdim etmədiyim bu qeydin özü Rafiqin səmimiyyət aləminə gedən yolun ən yaxşı şahididir. Deyəsən bu "yaxşı" sözü burada yerinə düşür. "Yaxşı şahid, pis şahid" ifadələri haqsız olanın məhkəmədə özünə haqq qazandırması üçün gerek olan adamların karına, kərəmətinə işarədir. Onda gerek ən "doğru", lap elə "ən doğru" ifadəsini işlədəydim.

Rafiq Yusifoğlu qələmdən qorxmayan alim olduğu kimi, sözdən də usanmayan şairdir. "Yurdum-yuvam", "Ətirli düymələr", "Ocaq yeri", "Aylı cığır", "Qəm karvanı", "Həsərət köçü", "Şirin yağış", "Azərbaycan poeması: axtarışlar və perspektivlər", "Bahar qatırı", "Kitabi-Dədə Qorqud", "Xatirə kəcəvəsi", "Böyük arzuya gedən yol", "Təzə sevdalara doğru", "Çiçək yağışı", "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Uşaq ədəbiyyatı", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid", "Həsərət sazağı"... və əlimdə olan "Ayrılığın qəm hasarı" kitabı da heç sonuncu deyil... Çağlar bir çeşmə kimi yazıb-yaradan müəllifdir Rafiq Yusifoğlu.

Hərdən fikirləşirəm: cəmiyyət şairə borcludur, yoxsa şair cəmiyyətə? Kim kimə hesabat verməlidir? Filosofların, sənətkarların cəmiyyətdəki yeri hardadır? Daha doğrusu, onların bu yeri cəmiyyətdə görünə bilirmi? Antik dünyanın Aristoteli öz zeytununun kölgəsində yanına gələn hikmət elmini öyrənmək istəyənlərə ayaqyalın dərs deyirdi. Şeyx Nizami Gəncədəki hücrəsində kimin üçün yazıb-yaradırdı? Doğrudur, onun əbədiyaşar sənəti öz səhifələrində zəmanəsinin hakimlərinə də səxavət göstərüb. Onların da adını hörmətlə çəkib. Ancaq bu hörmət və ehtiramlar

hökmdarların ünvanlarına yönəlsə də, o hökmdarlar şairi bəxtəvər etməyib. Şairi bəxtəvər edən öz sənətidir, öz əllilə ruhundan qida, qəlbindən şirə verdiyi söz çəməninin gülləridir.

Xalqın şairi – kimdir xalqın şairi? Xalqın şairi xalqa bənzəyirmi? Onun nəyi xalqa bənzəyir? Zahiri görkəmi, irsi-genetik xüsusiyyətləri: məsələn, kəllə-qafa quruluşu, üz-gözünün, saçının rəngi, yoxsa hissləri, duyğuları? Tez-gec şair də, sənətkar da cismani dünyasını başa vurur. Və bu zaman onun dirilik ömrü başlayır. Şairin doğuluşunu təmin etmiş xalq onun yaratdıqlarında özünü tapırsa, şairi də öz yaddaşında yaşatmalı olur. Demək, şairin hissləri, duyğuları milli olmalıdır. Bəşəriilik, insanilik şairin fərdi, mənəvi dünyasından keçir, onun mənsub olduğu xalqdan keçir.

...Qarabağdan gələndə çox zəngin kitabxanamdan beş-on nüsxə seçib götürə bilmişdim. Daha doğrusu, o qədər seçim imkanım da olmamışdı. İlk gözüme dəyən, adları mənə çağırən kitabları götürmüşdüm. İndi hərdən tənhalıq könlümün qapısını döyəndə o kitabları vərəqləyirəm. Bəlkə o illərin balaca bir qeydinə rast gəldim, ya hansısa bir ağacın bir yarpağını qoparıb qoymuşam kitabın vərəqləri arasına. Bəlkə bir gülün ləçəyi nə vaxtsa gözümlə oxşayıb, ətrini ciyərimə çəkib, o ləçəyi atmışam səhifələrin üstünə. Hələ də o ümiddəyəm ki, bir gün o yarpağı, o ləçəyi vərəqlədiyim kitabların arasından tapacağam. Və o yarpaq, o ləçək mənim üçün dumanlara bürünməkdə olan keçmişdə qalmış dünyamı mənə qaytaracaq, yaddaşıma açar olacaq. Bəlkə elə o ləçəyin səhri ilə onun hansı güldən, o yarpağın hansı budaqdan qopduğunu yada salacağam. O çiçəyin bitdiyi çəmənin, çölün adını dilimə gətirəcəyəm. O ağacın hansı dərənin üstündə boy atdığını göy yaddaşım çəkib gətirəcək. O çəməndən hansı bulağın axıb getdiyini, o yarpağın hansı təpədən əsən küləklərlə titrədiyini könlümün gözü ilə görəcəyəm.

Rəfiq Yusifoğlunun "Ayrılığın qəm hasarı", "Həsret sazağı", "Həsret köçü" kitablarında o saralmış yarpaqları, o qurumuş ləçəkləri elə öz rəngində, öz dadında-tamında gördüm. Bu kitablarda toplanmış şeirlərin misra-misra, söz-söz mənə necə doğma, necə tanış olduğuna inandım. Qarabağın qara rəngli dünyası "Ayrılığın qəm hasarı", "Həsret sazağı", "Həsret köçü" kitablarının canına hopub. Və şair özü də heç bu kitab adlarını poetik bir duyğu kimi seçməyib, ruh oxşayıcı ifadələr kimi dilinə gətirməyib. "Ayrılığın qəm hasarı", "Həsret sazağı", "Həsret köçü" kitabları Rəfiq Yusifoğlunun mənəvi dünyasının tikanlı məftilləridir. Onun alabəzək sərhəd dirəkləri görünməsə də, səhifələrə əlini çəkdikcə o tikanlar barmaqlarını didməsə də, gözünü göynədir, könlünü qanadır...

Müharibənin məğlubiyyətinə inanmıram. Mənəvi məğlubların qələbəsinə inanmadığım kimi.

Rafiq Yusifoğlu sevgi dolu bir ürəklə bu həyatı yaşayır. Bu həyatdan aldığı güc, enerji, yaşamaq həvəsi və bu yaşamaq həvəsini yaratmaq həvəsinə çevirmək qüdrəti onun ilham mənbəyidir. Lap elə özünün dediyini deyir:

"Həyat eşqi -
Sevdayla dolu
nəfəsimdi.
Məni qüdrətli eləyən
yaşamaq həvəsimdi.
İçimi bəxtəvərliklə dolduran
nəğməyə çevrilən səsimdi.
Nə Nizami olmaq istəyirəm,
nə Füzuli,
nə Puşkin olmaq istəyirəm,
nə Bayron, -
Rafiq Yusifoğlu olmaq
bəsimdi..."

Öz adı, öz ünvanı ilə tanınan Rafiq Yusifoğlu budur.

Mən bilmirəm, onu gördüyüm kimi, tanıdığım kimi sözə çevirə bildimmi? Ya heç bilmədim, bacarmadım? Amma onu bilərəm ki, ilk sözləri dilimə gətirəndə sinəmin üstünə yığılmış o ağrı indi seyrəlib. İndi bir az özümü o ağrıdan xilas olmuş hiss edirəm. İndi o ağrının adını daha dəqiq deyə bilərəm. Bu SÖZ ağrısı imiş. Kim nə deyir desin, betər olur söz ağrısı.

Qədim dünyanın şəhərlərində bir adət varmış. Duluşçular, xarratlar, misgərlər, zərgərlər... sənətkarlar öz yanlarında şeyird saxlayardılar. Öz yanlarında, emalatxanalarında o şeyirdlər tam püxtələşib yetişmiş. Ustad biləndə ki, daha şeyird kamildir, onda deyərmiş ki, sənin xeyir-dua vaxtıdır. Şeyird də öz ustadından və ustadının dostlarından bu xeyir-duanı almaq üçün süfrə açarmış...

Deyəsən, indi belə bir adət alimlərin müdafiəsində indi də qalmaqdadır. Elmi işlərin müdafiəsindən sonra gənc alim ziyafət verir. Və bu ziyafətdə elmi rəhbərindən, dövrün görkəmli alimlərindən və həmçinin, ata-anasından, doğmalarından, dostlarından bir daha xeyir-dua alır.

Rafiq Yusifoğlu doktorluq dissertasiyasının müdafiəsi ərəfəsindədir. İndi o həm bədii yaradıcılığının, həm də elmi-ədəbi yaradıcılığının kamillik çağındadır. Necə ki, bir insan kimi, bir vətən övladı kimi ömrünün yetkinlik çağını yaşayır.

Mən də bu qeydlərimi Rafiq Yusifoğlunun həyatının, mübarizələrinin, mənəvi sarsıntılarının bundan sonrası üçün xeyir-dua hesab edirəm.

Rafiq Yusifoğlu mənə çox doğmadır. Bəlkə, yaralarımız çox oxşardır, bəlkə zamanəmiz çox oxşardır. Lap doğrusunu isə deyə bilmirəm.

...Söz ucalığı arzusu – bundan üstünü yoxdur...

Əli Rza XƏLƏFLİ

04.10.2006

"Kredo" qəzeti, 7 oktyabr 2006-cı il.

UŞAQ NƏŞRLƏRİ: DÜNƏNLƏ SABAH ARASINDAKI YADDAŞ KÖRPÜSÜ

Gələcəyə yol keçmişdən başlayır. Gələcəyimizi qurmaq üçün keçmişimizi yaşatmalı, qorumalıyıq. Gələcəyimizi necə quracağımız təbii ki, keçmişimizi necə qoruyacağımızdan asılıdır.

Bu gün istənilən sahədə keçmiş-gələcək, qoca-gənc, köhnə-yeni ... mübahisə predmetinə çevrilib. Bu antonimlərin sırasını təhsil sistemi və uşaqların intellekti müstəvisində bir az da genişləndirmək olar: süpürcə-mətbuat və "Göyərçin", "Bala dili"...

Mövzu haqda söhbətə başlamazdan əvvəl qeyd etmək istərdik ki, dəyişən dünyamızda texnologiya özünün pik nöqtəsinə çatsa belə, mətbuatın həyatımızdakı rolu əvəzolunmazdır.

...Lakin bu sirdir ki, niyə süpürcə, fond üçün yığılan pulların müəyyən hissəsi uşaq nəşrlərinə ayrılır?

1958-ci ildən bu günədək müntəzəm nəşr olunan "Göyərçin" jurnalı uşaqlar üçün bir məktəbdir desək, yanılmarıq. "Göyərçin"i "Əlifba"dən sonra ən vacib oxu mənbələrindən biri hesab etmək olar. İbtidai sinif dərslərinin hazırlanmasında "Göyərçin"də getən materiallardan ilkin mənbə kimi istifadə edilir. Həmişə adət-ənənələrimizin qorunub saxlanmasına çalışan jurnal balacalarımıza müqəddəs islam dininə, vətənə məhəbbət hissləri aşılayır. Jurnalın hər nömrəsində uşaqların marağına səbəb olacaq materiallarla, rəsmlərlə yanaşı "Quran-i Kərim"dən ayələr verilir. Vaxtilə 270 min tirajla nəşr olunan "Göyərçin" in bu gün 1500-2000 tirajla yayılması müşkülə dönüb. Dərginin baş redaktoru Rafiq Yusifoğlu yayımın ən aktual problem olduğunu dedi: "Bu jurnalın yayımını Mətbuat Yayımı İstehsalat Birliyi, "Qasid", "Qaya", "Metro Servis", "Ekspress-Elita", "Səma" həyata keçirir. Öz işçilərimizin köməyi ilə ayrı-ayrı məktəblərdə də yayımı təşkil edirik. Təəssüf ki, məktəb direktorları bu jurnalın yayılmasında, satılmasında maraqlı deyillər."

R.Yusifovlu jurnalın digər dərgilərdən fərqli özəlliklərindən də söhbət açdı: "Azərbaycan mətbuatında ilk dəfə "Göyərçin" jurnalında komikslərdən istifadə olunub. "Dədə Qorqud" komikslərinin hissə-hissə jurnalda verilməsi böyük marağa səbəb oldu və ilk dəfə dövlətin vəsaiti hesabına kitab şəklində çap edildi.

Balalarımızı millilik, bəşəriyyət ruhunda tərbiyə etmək jurnalın başlıca amalıdır. Elə buna görə də müasir yazıçılarımızın əsərləri ilə bərabər dünya ədəbiyyatından seçmə nümunələrlə də uşaqları tanış edirik. İlin sonunda isə bu nağıllardan istifadə yolu ilə "Göyərçin"nin kitabxanası" seriyasından kitablar çap olunur."

Rafiq Yusifovlu reklam bazarının təşkilinin də mətbu orqanının satışında başlıca faktor olduğunu söylədi. O, özəl dərgilərdən fərqli olaraq həmişə öz oxunaqlılığını, səviyyəsini qoruyub saxlayan "Göyərçin"nin satış naminə heç vaxt profesionalılıqdan uzaq olmayacağını bildirdi: "Günah təbliğat işinin düzgün qurulmamasındadır. "Göyərçin" çox az miqdarda yayılır. Jurnalda maraqlı göstərən azdır. "Göyərçin" reklam bazarından uzaqdır. O yerdə ki, şou-biznes öndə gedir, orda uşaq mətbuatı arxa plana keçir. Kiməsə səs vermək üçün konturlarını əsirgəməyənlər, kitab-jurnalda pul vermək istəmirlər. Tərbiyə işini biznesə döndərmək, tərbiyədən qazanc götürmək olmaz. Bəzi uşaq nəşrləri çox təəssüf ki, bu məqsəddə xidmət edir. Tərbiyədən o vaxt xeyir güdmək olar ki, vətənin adına layiq övlad yetişdirilsin."

...sözün açığı, "Göyərçin"dən aldığım xoş təəssüratı, hiss etdiyim soy-kökə bağlılığı mən "Bala dili"ndə və "Elli"də duymadım. Təbii ki, məqsədimiz antireklamla məşğul olmaq deyil. Seçim oxucunundur.

Bizə isə onu demək qalır ki, "Göyərçin"imizi pərvəzləndirməsə, "Günəş"imizin istisini duymasa, "Bala dili"nin şirinliyini də hiss etməyəcəyik. Deyərlərimizi dəyərləndirməyi bacarmalıyıq.

Xuraman HÜSEYNZADƏ

"525-ci qəzet", 17 noyabr 2006

RAFİQ YUSİFOĞLUNUN ŞEİRLƏRİNDƏ VƏTƏNƏ BAĞLILIQ

Əsil poeziyanın insanlarda milli-mənəvi dəyərlərin inkişaf etdirilməsində və vətənpərvərlik duyğularının formalaşmasında rolu böyükdür. Bu cəhətdən Rafiq Yusifovluğun şeirləri əhəmiyyət kəsb edir. Onun "Azərbaycan topağı", "Mənim imzam", "Yumruq kimi birləşməse elimiz", "Mənim xalqım", "Azərbaycan yaşayır" və s. kimi şeirlərində bir şair qəlbi-

nin öz vətəninə nə dərəcədə bağlılığı, vətən yolunda nələrdən keçməyə qadir olduğu çox gözəl bədii boyalarla təsvir olunmuşdur:

Nə vaxtacan yurdumda yad gəzəcək,
Ürəyimiz haqsızlığa gəzəcək? –
Yağı bizi tapdayacaq, əzəcək
Yumruq kimi birləşməsə elimiz.

Nikbin şair olan Rafiq Yusifoğlu şeirlərində vətəninə hər zaman uca tutur. Bu torpağın gözəlliklərindən, onun əsrarəngiz təbiətindən, öz hünərləri ilə tarix yaddaşında silinməz izlər qoyan qəhrəman vətən övladlarından ürəkdolusu söhbət açır.

Vətəninə, xalqını sevən şair millətinin imzasının digər imzalar içində seçildiyini vurğulayır. Dünya ədəbiyyatına nizamilər, füzulilər bəxş edən ulu torpağın zəhmətkeş insanlarından tutmuş zərif təbiətli gözəllərinə kimi R.Yusifoğlunun poeziyasında orijinal boyalarla, fərdi üslubi çalarla əks olunur.

Burda nələr yaradıbdır təbiətin öz əli,
Qayaları dilləndirir Füzulinin qəzəli.
Düz ilqarlı, sərv boyu Azərbaycan gözəli-
Heyrətindən daş olarsan bir yol keçsə qarşından.

İnsan bədəninin hissələrə bölünərək yaşamağı mümkün olmadığı kimi, bir vətənin də parçalanaraq yaşaması mümkün deyildir. "Arazın cavabı" şeirində bu qənaətə gələn şair sanki bütöv Azərbaycan eşqi ilə alışıb yanan Şəhriyar harayına səs vermiş olur.

Əsrin sonunda millətin başına gətirilən qanlı faciələrin canlı şahidi olan R.Yusifoğlu vətən övladlarını intiqam hissi ilə yaşamağa, düşməndən qisas almağa səsləyir. Öz şəhid şagirdinə şeir həsr edən şair şəhidliyin nə qədər uca bir zirvə olduğunu sözün sığalına gətirir. Eyni zamanda vətən uğrunda yalnız ölməyin yox, milli-mənəvi dəyərlərin yaradılmasında iştirak etməyin də böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini bildirir:

Ünvanızsız külək kimi əsmə,
Unutma ki, köksündəki daş deyil,
ürəkdi.
Vətən uğrunda ölməyə tələsmə,
Vətən uğrunda yaşamaq gerəkdir.

Ümumiyyətlə, R.Yusifoğlu şeirlərində soykökə, milli dəyərlərə, torpağa bağlılıq çox güclüdür.

Rəhimov Pərvin

Sumqayıt Dövlət Universiteti tələbə-elmi cəmiyyətinin ikinci elmi konfransının materialları.
Sumqayıt, 2006, s.196-197

"ZAMANIN QATARI" NDA

Zaman keçdikcə bütün sahələrdə olduğu kimi təhsilə olan tələblər də yeniləşir. Bu tələblərə cavab vermək üçün üsul və vasitələr də dəyişir. Bu üsulları tətbiq etmək üçün yeniliklər edilir. Rafiq Yusifoğlunun "Zamanın qatarı" kitabını da bu yeniliklərə aid etmək olar. Hər şeyə yeni baxış XX1 əsrin məqsədidir. Və bu məqsədi həyata keçirmək üçün Rafiq Yusifoğlu "Zamanın qatarı" kitabını ərsəyə gətirmişdir. "Zamanın qatarı" fəsillər, aylar, təbiət hadisələri haqqında şeirlər toplusudur. A.Şaiq, A.Səhhət və M.Müşfiqin uşaq şeirləri ilə yanaşı, bu əsərlərin də ibtidai siniflərdə keçilməsi müsbət nəticə doğura bilər. Çünki yalnız gənclər deyil, həm də uşaqlar özəlliyə, yeniliyə can atırlar. Bu özəlliyi çatdırmaqda "Zamanın qatarı" kömək ola bilər.

Kiçikyaşlı şagirdlər əyləncəni çox sevirlər. Dərsi bir qədər əyləncəli etmək onlarda maraq doğura bilər. Bu maraq məktəbliləri elmə doğru istiqamətləndirir. "Zamanın qatarı" bu marağı yarada bilərmi?

Müəllif uşaqlara il, fəsil və aylar bəhsini aydınlaşdırmaq üçün il uşaqların sevimli oyuncağına – qatara bənzədib. Bu qatarın dörd vaqonu var. Hər bir vaqon ilin bir fəsidir: bahar, yay, payız və qış. Vaqonlar üç kupeyə bölünür, necə ki, hər fəsil üç aydan ibarətdir. Hər kupenin pəncərəsindən otuz, ya otuz bir, iyirmi səkkiz, ya da iyirmi doqquz gün boylanır. Və Rafiq Yusifoğlunun "Zamanın qatarı" kitabı fəsilləri, ayları, günləri bu sonsuz həyatda gəzdirir.

Bu kitabın üstün cəhətlərindən biri odur ki, orada hər sinif səviyyəsində şeir tapmaq mümkündür. Bu şeirlər öz rəngarəngliyi ilə seçilir, həm də əqli tərbiyənin yaranmasına və formalaşmasına kömək edə bilər. Bu şeirlər uşaqları fikirləşməyə, xəyallarında təsvir prosesini yaratmağa məcbur edir. Məsələn, "Dörd qardaş" şeirində oxuyuruq:

Yol üstündə dörd qardaş
Tapdılar dörd karandaş.
Qırmızını Yay seçdi,
Yaşıl rəngi Yaz aldı.
Ağ rəngi qış götürdü,
Sarı Payıza qaldı.

Bu şeir hər bir fəslin rəngini xatırladır. Uşaqlar artıq onun təsvirini yaradırlar. Sual-cavab xarakteri daşıyan ("Yarpağın yolu", "Qış nə vaxt gələcək", "Qışa hazırlıq", "Nə üçün", "Niye yağır, niyə əriyir" və s.) şeirlər uşaqların axtardıqları suallara cavab tapmaqda kömək edə bilər.

-Yarpaq qışda harda olur?
-Torpaqda.

-Yarpaq yazda harda olur?
-Budaqda.
-Necə qalxır bəs budağa
Yarpaqlar?
-Ağacların içi ilə
Yarpaqların yolu var...

Ümumiyyətlə, kitabdakı şeirləri belə qruplaşdırmaq olar:

1.Didaktik məzmunlu şeirlər. "Yaz dumanı", "Baharın məktubu", "Yağış yağanda", "Buz", "Təbiətin rəngləri", "Yay yağışı", "Təbiətin dörd keşikçisi" və s. şeirlər özünün didaktik məzmunu, forma yığcamlığı ilə diqqəti cəlb edir. Uşaqların təbiət hadisələri haqqında məlumat almalarında bu şeirlərin rolu böyükdür.

Quraqlıqdan torpağımın
Dodaqları olub çat-çat.
Rəngi solğun ağacların,
Çiçəklərin dadına çat!
Yaradanın buludlardan
Göndərdiyi pay yağışım, –
Yay yağışı.

2.Fikirlərin obrazlı təsvirini əks etdirən şeirlər. "Yağışdan sonra", "Bir gecənin içində", "Dalğalı dəniz", "Zoğal çiçəkləyəndə" və s. şeirləri oxuyarkən verilmiş təbiət hadisələrinin təsvirini göz önündə canlandırmamaq mümkün deyil. Bu qəbildən olan şeirlər öz rəng əlvanlığı ilə seçilir. Məsələn:

Bu çiçəkdən rəng alıb
Qaranquş döşü bəlkə?
Ta bulud çəkə bilməz
Qızıl günəşi bərkə.
("Zoğal çiçəkləyəndə")
Qış dəcəldir yamanca,
Yerə vurur keçəni.
Axşam belə deyildi,
Kim ağardıb küçəni?
("Bir gecənin içində")

Beləcə, deyə-gülə bu qatar ayları, fəsilləri və illəri ötərək uşaqları daha gözəl gələcəyə aparır.

2005-ci ildə "Azərbaycan" nəşriyyatı tərəfindən çap olunan bu kitab 1500 tirajla işıq üzü görmüşdür. Kitabın rəssamları Ramil və Leyladır. "Göyərçin"in kitabxanası seriyasından olan bu kitab müəllim və tərbiyəçilərin arzu və istəklərinə əsasən yaranmışdır. Həqiqətən, bu tipli

kitablar uşaqlarımızı formalaşdırmaqda kömək edə bilər. Və Rafiq Yusifoğlu elə bunun marağındadır.

Uğurlar, Rafiq müəllim. Yolunuz həmişə açıq olsun, qatarınız heç zaman dayanmasın.

Aynurə Məmmədova

"Kredo" qəzeti, 3 fevral 2007

UŞAQLARI ALDATMAQ OLMUR

Həssas və zərif, pak və məsum uşaq dünyasının qurulmasında uşaq ədəbiyyatı nümunələrinin rolunu heç nə ilə müqayisə etmək mümkün deyil. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı zaman-zaman yaddaşlarda yaşamış folklor nümunələri ilə başlayır. Sonra bu ədəbiyyatın ən yaddaşalan nümunələrini M.Ə.Sabir, A.Səhhət, A.Şaiq və başqa klassiklərimiz yaratmışlar.

Müasir uşaq ədəbiyyatının səciyyəvi nümunələrinin yaradıcısı Rafiq Yusifoğludur. Rafiq Yusifoğlu özünü bütövlükdə uşaqlara həsr etmiş bir şairdir. Onun uşaq dünyasına bu qədər yaxın olması da təsadüfi deyil. O, müəllim ailəsində böyüyüb. Pedaqoji təhsil alıb. Müəllim işləyir. Uşaq dünyasının içərisindədir. Azərbaycan uşaq mətbuatının məhək daşlarından sayılan, uşaqların sevimlisi olan "Göyərçin" jurnalının uzun illər aparıcı əməkdaşı, xeyli müddətdir ki, baş redaktorudur.

Uşaqlar üçün yazmaq çox çətindir. Bəzi böyüklər belə güman edirlər ki, hər cür yazı-pozu ilə uşaqların başını aldatmaq olar. Uşaqları aldatmaq mümkün deyil. Hamımız razılaşırıq ki, uşaqlarda anadangəlmə eqoizm olur. Uşaq özünü hamıdan güclü və hamıdan ağıllı sayır. Unutmayaq ki, Tanrının uşaqlara bəxş etdiyi bəsirət gözünü "bağlamaq" mümkün deyildir. Rafiq Yusifoğlu uşaq dünyasına – uşaq mühakiməsinə və uşaq məntiqinə hörmətlə yanaşır. Onun şeirlərini oxuyanda ilk növbədə səmimiyyətlə tanış olur. Riya və hiylədən çox-çox uzaq olan uşaq dünyasının bütövlükdə panoramını görürük.

Rafiq Yusifoğlunun şeirləri klassik və müasir uşaq şeirlərindən küll halında fərqlənir. Bu ciddi fərqi ortaya qoyan onun şeirlərindəki obrazlılıqdır. Bu məqamda bəziləri hövsələsizliklə etiraz edər ki, heç obrazlılığı olmayan şeir varmı? Unutmayaq ki, uşaq şeirlərində, adətən, obrazlılıq olmur. Bu mövcud ənənəni ilk dəfə qırmaq Rafiq Yusifoğluna nəsib olub. Obrazlılıq yalnız şeirin ziqzaq, parıltılı paltarı deyil, o həm də uşaqların təfəkkürünü zənginləşdirir. Obrazlılıq uşaq intellektinin və yaradıcılığının inikasına təkan verir. Belə ki, obrazlı ifadə ilə üz-üzə qalmış uşaqda təəccüb və maraq hissi güclü şəkildə baş qaldırır. Uşaq beynində axtarışa başlayır, min suala min bir cavab tapır. Texnologiyalar əsrinin

uşaqları isə daha "çoxbilmiş"dilər. Bu "çoxbilmiş" uşaqlar üçün indi şeir yazmaq daha çətinidir. Qloballaşan dünyaya tərəf addımlayan Azərbaycan uşaqlarının intellektinin inkişafı üçün yeni texnologiyalarla bərabər, onların mənəvi dünyasını zənginləşdirən uşaq ədəbiyyatının da əvəzsiz rolu danılmazdır. Texniki, texnoloji təfəkkürün inkişafı alqışlanandır. Ancaq mənəvi dünyanın zənginləşməsi daha mühümdür.

Rafiq Yusifoğlunun uşaq şeirlərinin əksəriyyəti həcmcə kiçikdir. Onun elə şeirləri var ki, cəmi iki misradan ibarətdir. Bu iki misrada epik bir məzmun verilib.

Rafiq Yusifoğlunun uşaq şeirləri üçün xarakterik olan bir məsələni də bu məqamda qeyd etmək yerinə düşər. Onun uşaq şeirlərinə güclü bir kolorit xasdır. Texnoloji eranın yaşadı olan uşaqlara xalqın keçmiş həyat tərzini, məişətini xatırladır. Şair uşaqları çoxdan sıradan çıxmış məişət əşyaları ilə tanış edir. ("Sapand", "Ərsin, oxlov və sac", "Sicim və çatı", "Kirkirə" və s.) İnanıram ki, artıq muzeylərin eksponatına çevrilmiş həmin məişət əşyaları uşaqlar üçün maraqlı olar.

Rafiq Yusifoğlu bütün ömür-gününü uşaqlara – uşaq ədəbiyyatına həsr edib. O, vaxtilə uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı Moskvada keçirilmiş birinci, ikinci, üçüncü Ümumittifaq seminarlarının və 1989-cu ildə Qazaxıstanda keçirilmiş Beynəlxalq uşaq ədəbiyyatı günlərinin iştirakçısı olmuşdur.

Rafiq Yusifoğlu həm də uşaq şeirlərinin ustad tərcüməçisidir. F.Lorkanın, S.Yeseninin, B.Zaxoderin, Y.Blaqininanın, Edi Oqnesvetin, Vasil Maruqanın, Leon Briedisin və başqalarının şeirlərini dilimizə tərcümə etmişdir. "Dünya xalqlarının nağılları", "Möcüzəli xəzinə", "Ədalətli hakim", "Min dovşan otaran çoban", "Meymunlar ölkəsi" kitablarını da Azərbaycan dilində nəşr etdirmişdir.

Xeybər Göyyallı

"Mədəniyyət" qəzeti, 23 fevral 2007

POETİK SÖZÜN YADDAŞI

Bədii yaradıcılığını elmi-pedaqoji fəaliyyətlə sıx bağlayan Rafiq Yusifoğlu Azərbaycan poeziyasında özünəməxsus poetik nəfəsi olan şairlərimizdəndir. Real gerçəkliyə fəal sənətkar müdaxiləsi həyatı yaşantılar, daxili duyğu və düşüncələrin obrazlı ifadəsi, lirik üslubun zəngin poetik çalarları onun şeirlərinin əsas cizgilərini şərtləndirir. Cəsarətlə demək olar ki, R.Yusifoğlu ədəbi mühitdə və mənsub olduğu ədəbi nəslin içərisində məhsuldar sənətkardan sayılır. Əlbəttə, məsələ sayda yox, sanbaldadır. Şairin poeziyasına bələd olanlar yaxşı bilirlər ki, o, sözə çox məsuliyyətlə yanaşır, onun şeirlərindəki poetik tutumun, məna yükünün dərinliyi və eyni zamanda genişliyi sözə həssas münasibətdən, sidq ilə ona bağlanmaq etirasından irəli gəlir.

Bəri başdan onu qeyd etmək lazımdır ki, poetik söz haqqında fikir (ədalətli və obyektiv!) söyləmək, doğru-dürüst mühakimə yürütmək elə də asan məsələ deyil. Bu baxımdan XII əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Xətib Təbrizinin bir kəlamını xatırlatmaq olduqca yerinə düşər: "Şeiri tənqid etmək onu yazmaqdan çətindir".

Söz yoxdur ki, görkəmli mütəfəkkir bu sözləri yazarkən əsil poeziyanı nəzərdə tutaraq həmin qənaətə gəlmişdir. Əslində zəif və ya ortabab bir şeir, əsər haqqında fikir yürütmək, söz demək çox asandır. Çünki zəif əsərdə hamının bildiyi sözün ancaq özü var. Əsil poeziya nümunəsi olan isə hamının bildiyi söz yox, ilahi verginin şairə pıçıldadığı, həyat və nəfəs dolu ürəyətımlı söz var. Bu sözü duymaq, onu təhlil etmək, ədəbi-estetik dəyərlərini qiymətləndirmək ona görə də çətin olur.

Şeirlərini sevə-sevə oxuduğum Rafiq Yusifoğlunun poeziyası haqqında söz demək də mənim üçün çətin olsa da, onun sənət dünyası həmişə ürəyimdə xoş duyğular oyadıb. Əlbəttə, bu o demək deyildir ki, R.Yusifoğlunun bütün şeir və poemaları əsil poeziya nümunələridir. Onun da zəif və ortabab şeirləri var. Ancaq məsələ qeyd etdiyimiz kimi, onun poeziyasının özünəməxsusluğundadır. "Həsərət sazağı" adlı kitabında (Bakı, 2005) toplanmış şeirlər şairin son illər yaradıcılığının orijinal nümunələri kimi diqqəti cəlb edir.

Özünün də etiraf etdiyi kimi "bir sevdalı ürəyi" olan R.Yusifoğlunun şeirləri sevdalı günlərin həsrəti, təmiz və duru hisslərin kövrəkliyi ilə doludur. Bəşəri məhəbbətin orijinal və dolğun misralarla ifadəsi, deyim tərzinin obrazlılığı R.Yusifoğluna məxsus olduğu kimi, real gerçəkliyin, elmi-texniki tərəqqinin sərt dövrlərində özünün kövrək duyğularını yaşatmaq da onun lirik "mən"inin qismətidir. Bu qismət iyirmi birinci əsrin çağdaş insanını qane edir, hətta onu sevindirir, duyğulandırır. Ona görə də lirik "mən"in səmimiyyəti oxucuya da sirayət edir, onu da təmiz hisslərin arxasında özünə baxmağa, özünü görməyə vadar edir.

Yarpaq pıçiltısı, ləpə nəğməsi,
"Sevirəm" söyləyən səsimdi mənim.
Sən varsan, dünyada sevgi var hələ,
Sən varsan, bu elə bəsimdi mənim.

Onun şeirlərində lirik "mən"in düşüncələri, həzz və iztirabları şairin yaradıcılıq əzabları və sevinci ilə birləşir. Müəllif bu hisslərin səmimiyyətində qəlbindən keçənləri misralara köçürür. Təbiiyin və səmimiyyətin vəhdəti sözün oynaq və ahəngdar çalarlarında dolğunlaşaraq poetik məzmun qazanır:

Arı bal çəkmir ki, bircə çiçəkdən,
Şair şeir yazsa bircə gözələ?!

Şairin "Təsəlli", "Niyə belə gec gəlmisən dünyaya?", "Mənim sevgi payım" və s. şeirlərində sevnən qəlbin pıçılıtları, duyğu və düşüncələri sözün funksional obrazlılığında həssaslıqla qələmə alınır. Qeyd etmək lazımdır ki, Rafiq Yusifoğlunun ənənəvi və əbədi mövzudan-məhəbbətdən bəhs edən şeirləri çoxdur və bu şeirlərdə "sevdalı" sözünü də o, çox işlədir. Ancaq qətiyyətlə demək olar ki, "sevdalı" epiteti hansı misrada işlənirsə, o, misraya bir üreyəyatımlıq, yüngüllük gətirir.

Şair bəzən ikicə misra ilə bütöv bir lövhə cızır, müxtəlif əşya və predmetlər poetik səviyyəyə qaldırılır, qısa və lakonik deyim, obrazlı misralar poetik düşüncəni gerçəkləşdirir. Məhəbbətin şirinliyi və gözəlliyi bədii təxəyyülün təqdim etdiyi həmin vaxt (kəpənəklə gülün sevişdiyi an) təbii bir görüntüyə çevrilib oxucunu heyrətləndirir:

Kəpənəyin qanadları titrədi,

Ağ çiçəyin ləçyinə iz düşdü.

"Arı və çiçək" şeiri başdan-başa metaforik düşüncə tərzində qələmə alınmışdır. İncə və kövrək duyğular bədii xitabların, inversiya və metaforaların harmoniyasında oxucunu da özü ilə çəkib aparır, arı və çiçək bədii sözün gücü ilə sanki maddiləşir, yeni biçimdə, yeni görkəmdə sevnən ürəkləri duyğulandırır. Bir neçə epik cizgi bu romantik səhnənin daha şanlı çıxmasını şərtləndirir:

Təzəcə açan çiçəyin,
Körpə gözü yol çəkirdi.
Dünyagörmüş arı isə
Başqa güldən bal çəkirdi.
Çiçək özündə deyildi,
Ağlayırdı için-için.
Üreyi tr-tir əsirdi,
Bir sevdalı arı üçün.

Şairin "Taleyə boyun əydik", "Bu bağçadan payız keçib", "Qırılında ömrümüzün kəndiri" və s. şeirlərindəki obrazlılıqdan danışarkən bu obrazlılığın daha dərin, alt laylarında mifik düşüncənin işartılarını da çəzmək mümkün deyil. Yeri gəlmişkən, qeyd etmək lazımdır ki, çağdaş ədəbi tənqidimizdə (elə əvvəllərdə də) müasir şeirimizin poetik xüsusiyyətlərindən söhbət açılarkən obrazlılıqdan, şairin sənətkarlıq özəlliklərindən, istedad və zəhmətindən və s. məsələlərdən kifayət qədər bəhs olunur. Sənətkarın qan yaddaşı, sövq-təbii hissi ilə bağlı olduğu mifik düşüncənin, ilkin təsəvvürlərin poeziyası isə bir növ unudulur. Bizcə, şairin bədit düşüncələrini yalnız onun istedadı, poetik axtarışları ilə bağlamaq fikir məhdudluğuna, birtərəfli təhlilə gətirib çıxarır. İstər folklorumuzda, istər klassik, istərsə də çağdaş poeziyamızda bir sıra obrazlar (dağ, qaya, su və s.) var ki, onları yalnız ənənəvi poetik

vasitələr kimi qəbul etmək düzgün deyil. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, həmin poetik vasitələrin alt qatındakı mifik qaynağın yaratdığı emosionallıq və obrazlılıq R.Yusifoğlunun şeirlərinə poetik çalarlar əlavə edir. Məsələn, "Qırılında ömrümüzün kəndiri" şeirində o yazır:

Məzar mənim əbədiyyət evimdi,
Qapısını kim döyəcək, ilahi?!

İlk baxışda adama elə gəlir ki, burada ömrünü mənalı yaşamaq istəyən bir sənətkarın obrazlı fikri, daxili emosiyası əks olunmuşdur. Əslində isə belə deyil. R.Yusifoğlu özündən asılı olmayaraq qədim bir inamın, mifik düşüncənin əski izlərini bu iki misrada poetikləşdirə bilmişdir. Dünyanın bir çox xalqlarında olduğu kimi bizim ulu əcdadlarımızın da mifoloji görüşlərində insanın öləndən sonra o dünyada ruhunun yaşaması, yaxınlarının və doğmalarının onun qəbir evini yad etməsi inamı çox davamlı və güclü olmuşdur. Həmin mifoloji inamın poetikası yuxarıda qeyd etdiyimiz misralarda uğurlu alınmışdır.

R.Yusifoğlunun şeirlərində fəlsəfi düşüncələr, humanist duyğular, romantik xəyallar zorla misralara, bəndlərə "pərçimlənmiş". Şeirin ümumi qayəsi oxucunu fikirləşməyə, olum və ölüm, həyatın mənası haqqında düşünməyə vadar edir. Bu baxımdan şairin "Yol", "Ədəbiyyat", "Düz-əyri" və sair şeirləri diqqəti çəkir-likir "mən"-in həyat sevgisi, ümid və inamı, intim və sosial emosiyaları çağdaş dünyanın qloballaşma prosesində itibbatmır, əzəli və əbədi dünyanı o, özünün isti və səmimi duyğularının, fəlsəfi mühakimələrinin axarında özünüküləşdirir. Bu özünəməxsusluqdan oxucu bir daha ürəkdən tananır ki, ölüm qorxulu deyil, qorxulu olan əbədi sevgisizlik, əbədi sükutdur. "Əbədiyyət" şeirinin "öldümdən sonra da əbədi sükutu qırmaq, əbədi sevgisizliyi dağıtmaq olar" ideyası yuxarıda qeyd etdiyimiz "məzarımızın qapısını kim döyəcək?" fəlsəfi düşüncənin bədii-məntiqi təsdiqinə çevrilir.

Elə buna görə də lirik "mən"-in fəlsəfi mühakimələri, çağdaş dünya və cəmiyyət haqqındakı baxışları süni təsir bağışlanırsa, oxucunun ürəyinə yol tapır.

R.Yusifoğlu poeziyasının ayrıca bir istiqamətini təşkil edən fəlsəfi düşüncələr, ictimai məzmunlu şeirlər fərdi yaşantıların sosial həyatdakı təzahürlərini əks etdirir. "Bəsdür tərifişlədik bu boz sərçəni" şeiri bu baxımdan səciyyəvidir. Şeirdə payızda köç edən durna ilə heç yere getməyib eyni yerdə, eyni məkanda ömür sürən sərçə qarşılaşdırılır. "Əfəlliyyindən peyin içində dən axtaran" sərçənin timasalında şair cəmiyyətin dinamikasından geri qalan, qorxusuz-hürküslü bir həyat keçirməyə çalışan mövqesizlərin mənəvi dayazlığını bədii sözün sığalına gətirir. Durna isə ölümün, qanın, qadanın içindən keçsə də, bahar eşqi ilə qanad açır, "döşü ilə buludları yararaq" öz ömrünü yaşayır. İctimai

həyatın, dinamikanın qanunauyğunluğu bu şeirdə əbədləşir, müəllifin yaratdığı təzadın məntiqi şeirdəki əsas fikrin uğurlu poetik ifadəsinə çevrilir:

Bilir: şahin, şonqar doludur, dolu,
Bu yol yüz qırğının içindən keçir.
Durnanın getdiyi baharın yolu,
Ölümün, qırğının içindən keçir.

R.Yusifoğlunun bədii-fəlsəfi mühakimələrini ifadə edən şeirləri bəzən poeziyamızın ümumi axarından kənara çıxmaqla bilməyə də, bu, şairin özünəməxsusluğunu, orijinal poetik təfəkkürünü inkar etmir. Çünki "kül özünü qalxan edib közü qoruduğu kimi", Rafiq Yusifoğlu da özünün poetik istedadı, yaradıcılıq axtarışları və cəfəkeşliyi ilə sözü qoruyur. Onun çağdaş poeziyamızdakı mövqeyini də elə özünün qoruduğu söz müəyyənləşdirir.

Avtandil Ağbaba,

filologiya elmləri namizədi

"Kredo" qəzeti, 10 mart 2007

"Kaspi" qəzeti, 20-27 mart 2007

ŞAİR DÜNYASINDA NƏSR PİLLƏSİ

*Qəlbimin sırdaşı dəniz,
Sənsiz yaman darıxmışam.
Elə bil dalğalarının
Üstündə uçan bir quşam...*

"Dəniz səviyyəsi"... Milli ədəbiyyatımızda, ədəbi tənqidimizdə xüsusi çəkisi olan, öz dəsti-xətti, öz üslubu ilə geniş oxucu kütləsi tərəfindən rəğbət qazanan və ən nəhayət hər kəs tərəfindən bir şair kimi tanınan və sevilən Rafiq Yusifoğlunun yeni kitabı belə adlanır. İlk öncə kitabın adı nəzərləri cəlb edir. "Dəniz səviyyəsi"... Əlamətdar haldır ki, R.Yusifoğlu şair kimi tanınsa da, bu kitabı yazmaqla özünü nəsr aləmində də sınaqlamaq istəmişdir. Öz poetik təxəyyülünü, özünün "nağıllar aləmi"ni və lirik-psixoloji üslubunu bir yerdə cəmləşdirən müəllif bu əsərini, nəzm və nəsrin vəhdətindən doğan orijinal kitab kimi oxuculara təqdim etmişdir. Kitabın adı da dediklərimizin bariz nümunəsidir.

Nəzm və nəsr... Nədir bunlar arasında oxşarlıq, nədir vəhdət? Məhz bu ideyanı əsas götürən müəllif qeyd olunan kitabında bu problematikanı irəli sürmüşdür. Ümumiyyətlə, nəsr aləminə girmək, bu aləmin dərinlik və incəliklərinə dalmaq hər hansı bir şairdən hünər və cəsarət istəyir, təbiidir ki, bir şairin yaratdığı nəsr, yazıçı nəsrindən olduqca fərqlənir, sözlün

geniş mənasında, hərtərəfli istedad tələb edir. Görkəmli şairimiz Qabilin təbircə desək, “Əgər istedad varsa, hər yerdə, hər işdə və hər şəkildə özünü göstərəcək: kiçik bir mahnıda, lirik bir romansda, böyük bir operada, mürəkkəb bir simfoniya, əl boyda natürlərdə, genişplanlı, dipdiri rənglər aləmində, stolüstü büstdə, əzəmətli abidədə, bir müxtəsər resenziyada, məqalədə, bir sanballı elmi araşdırmada, monoqrafiyada, bir mənsur şeirdə, bir romanda, təkcə bir cəmiyyətə mənə dəyərində...bir böyük dastandakı fikirlər, düşüncələr, əhvalatlar, talelər karvanının sığılmaz, ahəngdar yerində tamaşalı, qırılmaz düzümündə. Bəli, nəyə çevrildiyindən asılı olmayaraq istedad həmişə görünüb, görünür, görünməlidir. İrili-xırdalı vulkanlar kimi, damcı, şırlanlı bulaqlar kimi”.

Rəfiq müəllimin milli ədəbiyyatımızda yeri, şairlik istedadı, yazdığı gözəl şeirlər artıq həmişə bəllidir, özünü bu sahədə çoxdan təsdiq etmişdir. “Ətirli düymələr”, “Yurdum-yuvam”, “Aylı cığır”, “Böyük arzuya gedən yol”, “Çiçək yağışı”, “Söz çəməni”, “Ayrılığın qəm hasarı”, “Həsət sazağı” və s. şeir kitabları bu dediklərimizi bir daha təsdiq edir.

Bəs nəslə yazılmış bu kitab bizə nə deyir, nədən danışır, burada kimdən və yaxud kimlərdən söhbət açılır? Və ən maraqlısı da budur ki, hər zaman şeir yazan bir insanın yazdığı bu kitab nəsrimizi nə ilə, hansı özəlliyi ilə əlamətdar edir?

Rəfiq Yusifoğlu poeziyasına xas olan zəriflik, lirik təhkiyə, psixoloji üslub, bu və digər cəhətlər “Dəniz səviyyəsi” əsərində eynilə qüvvədə qalır və məhz Rəfiq müəllimin lirik şeir və poemalarındakı lirizm, qeyd etdiyimiz nəsr əsərində də görünür. “Dəniz səviyyəsi” həm adi, həm qeyri-adi, həm də olduqca obrazlı sərlövhədir.

İlk nəvbədə onu qeyd edə bilərik ki, müəllifin qələmindən çıxan hər bir söz, hər bir kəlam öz axıcılığı, lakonikliyi və poetikliyi ilə digər nəsr əsərlərindən kəskin surətdə fərqlənir. Bu da təbiidir, çünki şair yazısında olan dərin psixologizm, lirizm, emosionallıq yazılan hekayələri, roman və povestləri daha axıcı edir. Məhz bu amilləri nəzərə alan Rəfiq Yusifoğlu ilk nəvbədə kiçik “xatirələr” yazmaqla bir növ mənsur şeiri xatırladacaq “nağıllar aləmi” kəşf etmişdir. Bu halda qarşımıza sual çıxır: Nədir bu “nağıllar aləmi”?

Kitabın “Nağıl dünyası” adlanan ilk bölümündə müəllif demək olar ki, kiçik həcmli, lakin böyük mənə yükü daşıyan hekayələr yarada bilmişdir. Maraqlı burasıdır ki, bu hekayələrdə əsasən heç bir obraz iştirak etmir. Sənətkarlıq baxımından ustalıqla təsvir edilmiş bu hekayələr bədii ifadə və təsvir vasitələri ilə son dərəcə gözəl “bəzədilmişdir”. Burada bütün əşyalar cana gəlir, insan həyatının bir növ ayrılmaz hissəsinə çevrilir, cəmiyyətdə olan eynəcərliklər, haqsızlıqlar bu əşyaların dili ilə oxuculara çatdırılır.

"Qərənfil dənizi" adlı bir hekayədə 1990-cı ilin soyuq qış günündə milli-azadlıq hərəkatına qalxmış xalqın amansız surətdə qırılmasına şair qırmızı qərənfillərin dili ilə, obrazlı şəkildə öz vətəndaş münasibətini bildirir. Şəhid qanını öz canına çəkən güllər qıpqırmızı qızarırlar və Ana torpaqdan "izn" alıb "Şəhidlər xiyabanı"na gedərək onların məzarlarını bəzəyirlər və beləliklə, "Şəhidlər xiyabanı" qərənfil dənizinə dönür. Fəlsəfənin ən mühüm kateqoriyalarından olan Azadlıq ideyasını ön plana çəkən müəllif ("Şəkərdən də şirin") azadlığın hətta adi həşərat üçün də, nə dərəcə önəmli və vazkeçilməz olduğunu bir daha nəzərə çatdırır, azadlığın, hər hansı maddi nemətdən qat-qat üstün anlayış olduğunu dönə-dönə vurğulayır. Və yaxud öz isti yurd-yuvanı bir neçə günlük kefdən ötrü tərk etməyə ehtiyac varmı? ("Şirin yuva"). Bu və ya digər hekayələrlə zəngin olan bu kitabda xatirələrlə dolu əhvalatlar, hekayələr, çağdaş dövrümüzzlə səslşən povestlər və satira janrında əsərlər dərc edilmişdir.

Burada ən maraqlı cəhət ondan ibarətdir ki, şair nəsr olduğundan, bu hekayələr daha çox mənsur şeiri xatırladır. Kitabı oxuculara sevdiren önəmli səbəblərdən biri də yazılan hər bir hekayənin lirik təhkiyə üsulu və sadə dillə yazılmasıdır. Burada kiçik yaşlı uşaqlardan (Sevil, Anar, Gülzar, Tural) tutmuş böyüklərə qədər, ağsaqqal kişilərdən tutmuş (Orucalı əmi, Yaqub dayı, Calal dayı) ağbirçəkli qadınlara (Mülayim xala, Sevda xala, Hafizə bibi) qədər hər bir insanın daxili aləmi, gündəlik qaygıları təsvir edilmişdir. Müəllif bu obrazların dili ilə insanın cəmiyyətdə hansı mövqe tutması, nə kimi rol oynaması və nəhayət, bir şəxsiyyət kimi yetişməsinə nəzərə çatdırır. Sözün geniş mənasında, Rafiq Yusifoğlunun nəsr aləmi bu kiçik hekayələrlə, başqa sözlə "mənsur şeirlər"lə daha da ucalır, fəlsəfi anlam qazanır.

Kitabda diqqət cəlb edən məqamlardan biri də ictimai rəyin hər zaman diqqət mərkəzində olan rüşvətxorluq, riyakarlıq və haqsızlıq kimi mənfi tendensiyaları qınaq obyektinə çevirən povestlərdir. Əsasən təhsil, təlim-tərbiyə məsələlərinə həsr edilən bu kiçik povestlər keçmiş Sovetlər dövründə təhsildə olan rüşvətxorluq, məktəbi bitirən sadə kənd adamlarının institut və universitetə qəbul zamanı nə kimi çətinliklərlə qarşılaşdığı problemlərdən geniş söhbət açılır. Bu povestlərdə bir çox problemlər qoyulmuşdur: məktəblərdə olan savadsız müəllimlər, universitet həyatına qədəm qoymaq üçün rüşvət vermək və bu hadisələrin fonunda isə məhəbbət problemi.

Məlumdur ki, hər bir insanın həyatında məktəb illəri unudulmaz izlər buraxır, ilk həyat dərsi, ilk məhəbbət də məhz orta məktəbdən başlayır. Burada Orxanın, Gülyazın təmsalında ən nümunəvi şagird necə olmalıdır sualı ilə sosioloji anlamda "ideal tip" yaradan müəllif onu cəmiyyətdə

bütün müsbət keyfiyyətləri ilə ön plana çəkir ("Məktəb illəri", "Medal", "Çətinliklər üz-üzə"). Müəllif bu əsərlərində həmçinin təhsildəki problemləri ön plana çıxararaq şagirdlərin dili ilə savadsız müəllimləri tənqid atəşinə tutur, rüşvəti hər şeydən, əqidədən və ləyaqətdən də üstün tutan, hətta şəxsiyyətlərini də pula satan müəllimləri amansız dillə ifşa edir. Məktəbin direktoru, onun müavini, riyaziyyat müəllimi "Mısmırq Ciddizadə" məhz bu insanları təmsil edirlər. Lakin oxucular eyni zamanda Novruz müəllimin simasında əsl ləyaqətli müəllimlə də tanış olurlar. Bu ibrətamiz hekayə və povestlərlə oxucuların diqqətini cəlb edən Rafiq Yusifoğlu ictimai həyatın bütün sahələrində mənəvi amillərin üstünlüyünü nəzərə almağın vacibliyini bir daha gözlər önünə gətirmişdir. Həmçinin, Rafiq Yusifoğlu bir yazıçı, bir şair və tənqidçi kimi öz əsərində çağdaş nəsrimizin bir sıra üslub özəlliklərini ifadə etmişdir.

Sonda onu qeyd edə bilərik ki, nağıl və dastanlarımızda nəslrlə şeir, hekayətlə nəzm bir vəhdətdə olub, bir-birinə qaynayıb qarışdığı kimi, bu əsərdə də görkəmli şairimiz Qabilin təbircə desək, "şair fəhmi, yaradıcılıq stixiyası, proza və poeziya qanada çevrilmişdir".

Rövşən Məmmədəlioğlu
"Kredo" qəzeti, 21 aprel 2007

UŞAQLAR ÜÇÜN

Şair, nasir, publisist, filoloq və balaca oxucuların sevimli nəşri sayılan "Göyərçin" dərgisinin baş redaktoru Rafiq Yusifoğlunun kiçikyaşlı bədii ədəbiyyat mütaliəçiləri ilə növbəti görüşü bu yaxınlarda çapdan çıxmış iki yeni kitabı vasitəsilə baş tutub. "Şirvannəşr" nəşriyyatı tərəfindən nəşr edilmiş "Dəniz səviyyəsi" adlı nəsr kitabını və "Daha uşaq deyiləm" poetik toplusunu müəllifin uşaq dünyasına, yeniyetmələrin maraq dünyasına ədəbi səyahəti kimi də qiymətləndirmək mümkündür.

"Dəniz səviyyəsi" adlı nəsr əsərlərindən ibarət kitab "Nağıl dünyası", "Olmuş əhvalatlar", "Hekayələr", "Xatirə sovuqatı", "Qəhqəhə", "Kiçik povestlər" kimi bölmələrə ayrılıb. Bölmələrin adlarından da aydın olur ki, nağıl, publisistika, hekayə, xatirə yazısı, gülməcələr və kiçikhəcmli povest janrında qələmə aldığı nəsr əsərlərində müəllif balaca oxucularda işıqlı duyğular, elə, obaya, doğma torpağa, Vətənə, insana bəslənən ülvü hisslər yaratmaq istəyir.

Oxunaqlı, sadə dildə yazılan, balaca ədəbiyyatsevərlərin həvəsini tükədən qədər də uzun olmayan, yığcam həcmdə qələmə alınan bu bədii əsərləri uşaq ədəbiyyatımızın maraqlı nümunələri də saymaq olar. Ən sadə həyat hadisəsi də Rafiq Yusifoğlunun ədəbi süzgəcindən keçəndən sonra oxunaqlı bədii nümunəyə çevrilir və istər kiçikyaşlı

oxucularda, istərsə də gənc ədəbiyyatsevərlərdə çağdaş milli bədii söz sənətinə maraq oyadır.

Bu fikri Rafiq Yusifoğlunun "Daha uşaq deyiləm" adlı yeni poetik toplusundakı şeirlər barədə də söyləmək mümkündür. "Qızlar, balaca qızlar", "Dəcəllər", "Gülzarın, Gündüzün, Gurselin nəğmələri" bölmələrindəki şeirlər həm balaca oxucular üçün maraqlıdır, həm də onların tez-tez sual atəşinə tutduqları valideynlərinə – böyüklərə lazım olacaq:

–Atacan, bu qarpızdır?

–Yox, qızım, qlobusdur.

Bir bax, dənizlər, çaylar...

Qlobusun üstündə

Dünyamızın şəkli var...

Uşaq psixologiyasını, balacaların dünyagörüşünü gözəl bilən şair bəzən yumor hissiylə, bəzən nəsihətverici notlarla, çox zaman isə oxunaqlı, sadə üslubda kiçik yaşlı oxucuların estetik baxışlarının formalaşmasına yardımçı olmağa çalışır, onları öz bilgilərini artırmağa həvəsləndirir.

–Anacan, mənə gül dər, –

Dedi balacı Solmacı.

–Hər gələn bir gül dərsə,

Qızım, parkda gül qalmaz...

Kitabdakı şeirlərin çoxunun poetik qəhrəmanı qızcıqazlardır. Bu şeirləri milli Azərbaycan qız adlarının poetik sözlüyü də hesab etmək mümkündür. Müəllif adi həyat hadisələrinə də diqqət yetirəndə onlara uşaq baxışları ilə nəzər salmağa çalışır ki, bu da "Daha uşaq deyiləm" poetik toplusunun balacalar tərəfindən həvəslə oxunacağına təminat verir.

A.Əbilov

"Ədəbiyyat qəzeti", 1 iyun 2007

RAFIQ YUSIFOĞLUNUN YARADICILIĞINDA UŞAQ DÜNYASININ TƏRƏNNÜMÜ

Azərbaycan ədəbiyyatında ən görkəmli yazıçıların, şairlərin yaradıcılığına nəzər salsaq görürük ki, onlar balaca oxucuları nəinki unutmamış, hətta ən gözəl əsərlərini uşaqlara həsr etmişlər. M.Ə.Sabirin, A.Şaiqin dillər əzbəri olan şeirlərinin içərisində uşaqlara həsr edilmiş əsərlərin xüsusi yeri vardır.

Uşaq aləmi ilk baxışda sadə, bəsit görünə də, əslində o, sadəliyi qədər mürəkkəb, bəsitliyi qədər də zəngindir. Məhz buna görə də uşaqlar üçün yazmaq həm də çətinidir. Ona görə ki, uşaqların dilini bilmək, dünyasını duymaq müəllifdən böyük sevgi ilə bərabər həm də zəngin təxəyyül, uşaq mənəvi saflığı tələb edir.

Müasir dövrdə klassikləşən şairlərimizin ənənəsini davam etdirən, onu öz yaradıcılıq sərvəti ilə zənginləşdirən şairlərimizin içərisində bir imza daha çox diqqətimizi cəlb edir. Bu müasir yazar Rafiq Yusifoğludur. Mətbuatda, televiziya da adı tez-tez çəkilən, əsərləri nəşr olunan və səslənən bu adamın yaradıcılığı ilə anı tanışlıq belə onun zənginliyi qarşısında heyrət doğurur. Son illərdə şairin bir-birinin ardınca müxtəlif səpkidə kitabları dərc olunmuşdur. Təsədüfi deyildir ki, şair ədəbi ictimaiyyətin rəğbətini qazanmış və "İlin ən yaxşı kitabı" mükafatının laureatı olmuşdur. Şairin mükafatları çoxdur, lakin bu mükafatın adını ona görə çəkdim ki, o məhz şairə uşaq ədəbiyyatı sahəsində xidmətlərinə görə verilmişdir.

Görkəmli Azərbaycan şairi fəxri adını daşımağa layiq olan bu şair bir-birindən maraqlı, poetik biçimli, duzlu-məzəli uşaq şeirləri ilə ədəbiyyatımıza yeni nəfəs gətirmişdir.

Rafiq Yusifoğlunun az sözlə çox şey demək bacarığı, sadə və aydın poetik ifadələri daha yadda qalandır. "Arzunun arzusu" şeiri ilk baxışda sadədir:

Yay ola,
Çay ola!
Qonşuda
Toy ola!
Çayda
Üzəsən,
Toyda
Süzəsən...

Şeiri oxuyanda təsəvvürümüzdə gözəl bir mənzərə canlanır. Bürkülü yay, coşqun çay, sevincdən aşıb-daşan insanlar... İsti yayın bürküsünü uşaq dağ çayının köpüklü suyu ilə qovur, sonra isə qonşuların fərəhinə qoşulur, sındıra-sındıra süzür. Bütün pisliklərdən, yamanlıqlardan uzaq olan bu uşaq arzusu onun insanlara məhəbbətindən xəbər verir. Bir neçə misrada güclü romantika yaradan şair bunu uşaq sadədilliyi ilə canlandırırmışdır. Yadda qalan, oynaq, rəvan və axıcı poeziya nümunəsi yaradan şairin misraları arxasından gözəl mənzərələr boylanır. Məsələn, "Yaz" şeirində olduğu kimi:

Yaz tələsə-tələsə,
Əlləri əsə-əsə
Dağlara məktub yazdı...

Görəsən günəşin məhəbbəti üçün darıxıbmi bu yaz, yoxsa onu nə vadar edir ki, dağlara məktub yazır? Sağ olsun ulu dağları yazın arzusuna əməl etdiyi üçün:

Çiçəkləndi ağaclar,
Yaşıllaşdı yamaclar –
İndi hər yerdə yazdı...

Rəfiq Yusifoğlunun şeirlərində bir axıcılıq, ahəngdarlıq vardır. Sözçülükdən uzaq olan şeirlər ülvî bir istək, vətən məhəbbəti, torpaq təəssübkeşliyi əks olunmuşdur. Uşaqlarda doğma torpağa məhəbbət, insana qayğı, ana təbiətə ehtiram hissləri tərənnüm olunur. "Yer kürəmi" şeirində olduğu kimi:

...Öz qoynunda hamıya
Yer verib Yer kürəmi.
Gülüstana dönər o,
Bir gül əksək həməmi.
...Əgər istəmiriksə
Ağac kimi quruyaq,
Gərək göz bəbəyi tək
Təbiəti qoruyaq.

Şair zamanla səsleşən şeirlərində təbiətin qayğısına qalır, uşaqları sadə və anlaşıqlı bir dillə onu qorumağa çağırır. "Dünyamızı bəzəyək" şeirində bir daha xatırladır ki:

Əgər könül bağlasaq,
Dağlar, daşlar dil açar.
Mehriban əl toxunsa,
Quru torpaq gül açar.
Ətirli çəmənlərdən
Arılar bal daşısın.
Mehriban dünyamızda
Hamı xoşbəxt yaşasın.

Ədibin qələminin məhsulu olan şeirlər dərinliyi, mənalılığı ilə diqqəti cəlb edir. Bəzən fikirləşirsən ki, bu şeirlər elə böyüklər üçün də yazılıb. Rəvan oxunuşlu, səlis düzümlü, bədii boyalarla zəngin olan bu şeirlər yalnız fitri bir istedadın məhsulu ola bilər.

Yaz yağışı budaqların
Çoxunu yuyur.
Ağacların gözündəki
Yuxunu yuyur.
Yağış yağır, gülümşəyib
Boy atır günəş.
Təbiəti öpə-öpə
Oyadır günəş.

Şeirlərin əksəriyyəti yaddaqalandır. Oxunaqlı şeirlərin əksəriyyətində uşaq dünyası maraq və məntiqə üz-üzə qalır. Adı təbiət hadisələri çox

böyük ustalıqla qələmə alınıb və elə gözəl tablo yaradılıb ki, sanki şair bir rəssamdır. Düşünməyə və düşündürməyə qabil olan bu rəssam söz ustadı olmaqla həm də həssas bir insandır. İncə qəlbli şair hər diqqəti çəkən hadisəni bədii dillə əks etdirir.

Bulud buluda dəydi,
Gözlərindən
Od çıxdı.
Bulud zar-zar ağladı,
Harayına
Ot çıxdı...

Cəfərova Günel Fəxrəddin qızı
Ağdam rayonu, İkinci Baharlı kəndi.

"GÖYƏRÇİN"İN BALALARA HƏDİYYƏSİ

Bu hədiyyənin şəkəri də, şərbəti də "Göyərçin"in kitabxanası seriyasından Rafiq Yusifoğlunun tərcüməsində dünya xalqlarının nağılları əsasında tərtib olunmuş "Namuslu oğru" şəkilli kitabının boğçasındadı. Orxanın, Leylanın, Afərin mövzulara uyğun çədikləri baxımlı şəkillər də ki, bir aləm... Balaca oxucular ilk öncə "Zənci və Azman" adlı Bosniya nağılı ilə tanış olurlar. Sən demə qarğıdalısını üyütmək üçün dəyirmanı aparan və burada Azmana rast gələn zənci oğlan qorxunc azmanlardan çoxbilmiş, ağıllı və fərasətli imiş.

Macar nağılı "Namuslu oğru"da Marsi də zənci oğlan kimi ağıllı, bacarıqlı, həm də namusludur. Ölkədə hamı onu sevir və hörmət edir. Bu, kralın xoşuna gəlmir. Onu gözdən salmaq üçün Marsiyə əmr edir ki, mənim tarlamda indi 12 əkinçi yer şumlayır, onların kotanlarını öküzləri qarışıq oğurlaya bilməsən, ölümünü gözünün altına al. Marsi ilk sınaqdan bacarıqla çıxır. Bunu eşidən kral başqa bir şərt irəli sürür...

Bax, bu şərtlə tanış olmaq üçün "Namuslu oğru"nu sonacan əməlli-başlı oxumaq lazımdı. Elə ki, oxuyub başa çatdın, vərəqi çevirib fransız nağılı "Hiyləgər keşiş"lə üzbəüz qalacaqsınız. Keşişlər həmişə hiyləgər olub. Kənd əhli quraqlıq olduğuna görə keşişə üz tutub xahiş edir ki, Allaha yalvarsın, bəlkə yağış yağsın. Keşiş xahişi bir şərtlə qəbul edir ki, gərək hamı birlikdə yağışın yağmasına razı ola. Əsl həngamə də bundan sonra başlayır. Lap Mirzə Cəlilin "Ölümlər"ində olduğu kimi. Nəticədə məlum olur ki, heç kəs yağışın yağmasını istəmir.

Birma nağılları "Mirvari və qurbağa", "Susmaq minə dəyər", italyan nağılı "Meymunlar sarayı", Çin nağılı "Daşı sorğu-suala çəkən hakim", ispan nağılı "Uç oğlanın bir sevgilisi", Hersoqovina nağılı "Ölüm hökmü",

Xorvat nağılı "Şeytana kələk gələn əsgər" və s. də belə maraqla oxunur. İndikdəsə oxumaq növbəsi şəkər-nabat balalarınıdır...

Sərvaz

"Ədəbiyyat qəzeti", 6 iyul 2007

"SEVDALI SABAHLAR" A OXUNMUŞ NƏĞMƏLƏR

Rafiq Yusifoğlu. "Sevdalı sabahlar". Bakı, "Şirvannəşr" - 2007

–Məni xatırlayırsanmı,
Könül vermişən yadamı?
–Necə xatırlamaq olar
Unutmadığın adamı? –

Hal-əhvallaşmasına, xatırlamalarına verilən çeşid-çeşid cavablar kimi oxunur Rafiq Yusifoğlunun "Sevdalı sabahlar" kitabında cəm olan şeirlər. Kitabda gözümüz baxa-baxa ötüb-keçən ömrün-günün belə yürək olmasından yana olan əndişlər, artıq tarixə dönmüş olaylara dartınan yaddaş cığırıları, oğul-uşaq, nəvə-nəticə boyartımı ilə tapılan təskinliyin "oxay"ları bol-boldu. Şairin:

Bir yarpağam, budağımdan
Məni külək qoparacaq.
Allah bilir əsən yellər
Məni hara aparacaq? –

əndişəsinə, nigaranlılığına

Biz getməklə bilmirəm
Dünya nə itirəcək?
Məni aparan qatar
Nəvəmi gətirəcək –

təskinliyi, təsəllisi də var.

Səni bircə duyan varsa,
Kədər yükü ağır olmaz.
Sevgi yurd salan ürəkdə,
Ömrüm-günüm, paxır olmaz....

Şair qənaəti, şair duyumu ilə yüzdə-yüz razı olan oxucu bu sadə, səmimi misraların dərşini dəruni bir məmnunluq, minnətdarlıq duyğuları ilə mənimsəyir, kitabı oxuyub başa varınca, dönüb özü də bir sevgi çeşməsi olur. Və sövq-təbii aşağıdakı misraları artıq öz hesabı, öz insanlıq borcu, etirafı kimi məlum ünvana yönəldir:

Ömrüm boyu bir kimsənin
Ağrısına gülməmişəm.

Mən sənə sevgidən başqa
Bir şey verə bilməmişəm...

Çox şəffaf, gərəli bir etirafdı. Bütün bu yazılanları nikbin, ümidli bir şairin zərif duyğuları, dəqiq müşahidələri izləyir. Bu şeirləri oxuyursan və hər misra, hər bənd sənə təlqin edir ki, Rafiq Yusifoğlu bir şair kimi milli ədəbiyyatımızın tarixi qaynaqlarına, onun zəngin irsinə, yaradıcılıq ənənəsinə dərin köklərlə bağlıdır. O, ənənə və novatorluq prinsipinin təlqin etdiyi aydın yolun yolçusu olaraq çox inamlıdır, ustad-şeyird münasibətlərinin əbədi dərsləridir. Bu yolda cismən ürcəh olunan ölüm mənəvi diriliklə sonuclandır:

Zaman hər arzumu dən tək üyütdü,
Tale dəli kimi güldürdü məni.
Əli Kərim, Məmməd Araz dirilti,
Rafiq Yusifoğlu öldürdü məni...

Sərvaz Hüseynoğlu

"Ədəbiyyat qəzeti", 24 avqust 2007

Şəhərimizin elm adamları

ŞAİR-ALİM

Əziz dostum Rafiq! Sənin haqqında çox yazmış, bu və ya digər tədbirlərdə çox danışmışam. Bacarıqlı müəllim, istedadlı şair və yaxşı ədəbiyyatşünas olmağından söz açmışam. Xatırlayıram, bir neçə il əvvəl 50 illik yubileyin münasibəti ilə "Çay dənizə qovuşub" sərlövhəli böyük bir yazıda keçdiyin şərəfli ömür yolunu ardıcıl olaraq vərəqləmişəm. Bu gün yağı tapdığı altında olan Qubadlıda, doğma Çardaxlı kəndində keçən uşaqlıq və yeniyetməlik çağlarını xatırlatmışam. Bərgüşad və Həkəri çaylarının buz sularında çimən, aynagözlü bulaqlarından içən, dovşan ovlayıb, qaratoyuq, ciğ-ciğ vuran, xarici görünüşü ilə tay-tuşlarından heç nə ilə fərqlənməyən sən bu gün tanınan, sayılan, seçilən bir şair olmusan. Özünün yazdığı kimi şeirin əlifbasını baban, Molla Nəsrəddinçi şair Nuşirəvandan öyrənmişən, anan Şamamanın bayatıları ilə pərvəzlənmişən. Atandan, əmilərindən, dayılarından, doğmalarından dərslər almışan...

Əziz dostum, onda bu yazını sənə xəbərlə yazmışdım, indi də belə yazıram. Öz duyğularımı, düşüncələrimi qəzet vasitəsilə sənə çatdırmaq istəyirəm. Təkrar da olsa, qoy oxucular bilsinlər ki, sən istedadlı və məhsuldar söz adamısan, şeir, sənət xiridarısan. Qoy oxucular bilsinlər ki, Rafiq Yusifoğlu "Yurdum-yuvam", "Ətirli düymələr", "Ocaq yeri", "Aylı

cığır", "Qəm karvanı", "Həsret köçü", "Şirin yağış", "Böyük arzuya gedən yol", "Çiçək yağışı", "Təzə sevdalara doğru", "Söz çəməni", "Ayrılığın qəm hasarı", "Bahar qatırı", "Şirin yuva", "Xatirə kəcəvəsi", "Bir sevdalı üreyim var", "Həsret sazağı", "Dəniz səviyyəsi", "Zamanın qatırı", "Daha uşaq deyiləm", "Yollar", "Ana dilim", "Sevdalı sabahlar" və sair kitabların müəllifidir. Bunlar sənin sevdalı şair olmağından xəbər verir. Bu barədə, sənin şairliyin haqqında ətraflı danışmayacağam. Təkcə onu xatırladım ki, yuxusuz gecələrin diqqətdən, qayğıdan kənar qalmamışdır. Sən "Qızıl qələm", "Vətən", "Araz" mükafatları laureatısan. "İlin ən yaxşı kitabı" mükafatını almaq da, "Tofiq Mahmud" adına mükafata sahib olmaq da sənə nəsib olmuşdur.

2005-ci ildə möhtərəm prezidentimiz İlham Əliyevin sərəncamı ilə sən Azərbaycan mətbuatının inkişafındakı xidmətlərinə görə "Əməkdar mədəniyyət işçisi" fəxri adına layiq görülmüsən.

Bu yazıda isə sənin elmi-pedaqoji fəaliyyətin barədə qısa da olsa söhbət açmaq istəyirəm. Neçə illərdir ki, Sumqayıt Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsində oxuyan tələbələrə dərs deyirsən. Sumqayıtdakı Pedaqoji seminariyada, ümumtəhsil məktəblərində sənin dərslərinə həmişə böyük maraqla qulaq asıblar.

Ən önəmlisi budur ki, sən uzun illərdir ki, bədii yaradıcılıqla bərabər elmi işlə də məşğul olursan. "XX əsr Azərbaycan poemasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyası üzərində işləmişən. Elmi monoqrafiyanın redaktoru mərhum professor, AMEA-nın müxbir üzvü Yaşar Qarayev olmuşdur. Rəsmi opponentlərin, görkəmli ədəbiyyatşünaslar, professorlar Cəlal Abdullayev, Vaqif Arzumanlı, Kamran Əliyev sənə xeyir-dua vermişlər.

Yaxşı haldır ki, doktorluq işinə rəy verənlər də respublikada tanınmış ədəbiyyatşünas alimlər olmuşlar. Bunlar professorlar Təhsin Mütəllibov, Vaqif Sultanlı, Himalay Qasimov, Qəzənfər Kazimov, Abbas Səmədov, Məhəmməd Əliyev və Əmirxan Xəlilovdur.

Mövzunun aktuallığındanmı, sənin elmi yaradıcılığına olan diqqət və məhəbbətdənmı, nəyə görəsə elmi işinin müzakirəsində, eləcə də müdafiəsində son dərəcə çox ədəbiyyatşünas alim iştirak etmişdir. Dediklərimi təsdiq etmək üçün bu alimlərin adlarını xatırlatmaq istəyirəm. AMEA-nın müxbir üzvü Teymur Kərimli, professorlar Şamil Salmanov, Akif Hüseynov, Məhərrəm Qasımlı, Qəzənfər Paşayev, Nizaməddin Şəmsizadə, Aqşin Babayev, Aydın Abiyev, Həsən Quliyev, Elmira Rəhimova, Əflatun Saraclı, elmlər doktorları Vəli Osmanlı, Zaman Əsgərli, Nazif Ələkbərli, Rəhilə Qeybullayeva, İslam Ağayev, Şahin Xəlilli, Aydın Dadaşov, Şamil Vəliyev, Alxan Məmmədov, Nailə

Muradəliyeva, Bədirxan Əhmədov, Tahirə Məmmədova, Tərlan Quliyev...

Bu görkəmli ədəbiyyatşünaslar ötən əsrdə yazılmış poemaların sənətkarlıq xüsusiyyətləri, mövzu aktuallığı, bədii-elmi dəyəri, poeziyanın nəzəri əsasları haqqında sənin irəli sürdüyün fikirləri bəyənmiş və bu əsərin müsbət məziyyətlərindən söz açmışlar.

İştirakçılar bu doktorluq işinin müdafiəsini təşkil edən ali attestasiya komissiyasına razılıqlarını bildirmişlər. Bunula da sən elmlər doktoru adına layiq görülmüsən.

Əziz dostum, sən Sumqayıtın ilk "Əməkdar mədəniyyət işçisi" olduğun kimi, həm də ilk filologiya elmləri doktorusan. Bunun üçün səni təbrik edir, elmi işində və bədii yaradıcılığında sənə uğurlar arzulayıram.

**Qüdrət Muğanlı,
Əməkdar jurnalist
"Sumqayıt" qəzeti, 1 sentyabr 2007**

ANA DİLİMİZİN ECAZKARLIĞI

***Rafiq Yusifoğlunun "Ana dilim" ("Azərbaycan" nəşriyyatı, 2007)
kitabı
və özü barədə bir neçə söz***

Filologiya elmləri doktoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi, şair Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılığına yaxından bələd olsam da, nədənsə qeydlərimə onun bu kitaba daxil olmayan "Kötük" şeiri ilə başlamaq istəyirəm. Ola bilsin, oxucular mənə sual versinlər ki, nəyə görə məhz bu şeirlə?

Deyim nəyə görə. Maraqlıdır ki, ömrünün altmışına sarı mərd-mərdənə addımlayan şair bu şeiri poeziya aləminə hələ ilk addımlarını atdığı illərdə yazıb – on altı, on yeddi yaşlarında. Lakin şeirin cavan beynin, düşüncənin, dəliqanlı gəncliyin məhsulu olduğuna şübhələnmirsən. İnanmırsan ki, həyatı, torpağı, onun nemətlərini, insanlığı, insanları təzə-təzə öyrənməyə, sevməyə başlayan gənc şair filosofluq edib bu cür müdrikcəsinə düşünə, mühakimə yürüdə bilər, oxucuları ilə yaşından böyük, dünya görmüş, çoxbilmiş ağsaqqal kimi danışar. Doğrusu, köməyə, sübuta ehtiyac duymasam da, etiraf edirəm ki, heç mən də inanmadım. Ancaq həqiqətə sübut lazım deyil, axı, o, öz-özünü təsdiqləməyi bacarır!

Bu da sübut. Üzünü oxucusuna, daha çox öz "mən"inə tutan gənc şair onunla dialoqa girib danışır, ilk baxışdan qaranlıq görünən çox düşüünü, mətləbi açır. Rafiq təkcə insanların dilini bilmir, o, qoca bir kötüyün də, onun üstündə vaxtsız-vədəsiz doğranan şivlərin də "dilini"

bilir, səsini, fəryadını eşidir və onlarla öz ana dilimizdə, şeir dilində danışır. Soruşmursan: heç kötöklə, ağacla, şivlə, kötüyün yan-yörəsini dövrəyə alan körpə zoğlarla necə danışmaq olar?!

Sən demə, danışmaq olarmış! Bir də ona görə ki, əsl sənətkar – şair, bəstəkar, rəssam üçün heç bir sədd, hədd, qadağa yoxdur. O, bütün sədləri, hədləri, maneələri dağıtmaq güc və ixtiyarına malikdir. O, hamı, hər kəs, hər şeylə danışmağı, dil tapmağı, ünsiyyət saxlamağı bacarmalıdır. Elə Rafiq Yusifoğlunun özü kimi!

Kiçik zoğlar çıxıb hər tərəfindən,

Bürüyüb ətrafı yaşıl bir örtük.

Elə bil babadır, nəvələrini

Toplayıb başına qocaman kötük.

Qeyd etdiyim kimi, Rafiq bu şeiri yazanda cavanca oğlan idi, bığ yeri yenicə tərleyirdi, təzə-təzə sevib-sevilməyi öyrənirdi, ancaq uşaq da deyildi. İndiki Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin I kurs tələbəsiydi. Ədəbiyyatda, daha doğrusu, şeir-sənətdə ilk addımlarını atır, qələmini "məşq" elətdirir, ədəbiyyat məclislərinə, poeziya dərnəklərinə gedirdi. Məşqləri uğurlu keçirdi. 1983-cü ildə ilk şeir kitabı ("Yurdum-yuvam", "Gənclik") işıq üzü gördü. Sonra ikinci, üçüncü,... onuncu... Nəhayət, bu da otuz yeddinci kitabı – "Ana dilim".

İllər ötüb, Rafiq bu gün üç övlad atası, iki nəvə babasıdır. Yəqin illər ötdükcə, nəvələrin sayı da artacaq. Yeni zoğlar, pöhrələr xoş gəlirlər, tezliklə boya-başa çatsınlar. Görürsünüzmü, bir zamanlar qocaman kötüyü pirani qocaya – babaya bənzədən Rafiq Yusifoğlu bu gün təkcə öz nəvələrinin babası deyil, yüzlərin, minlərin, bəlkə də lap milyonların babasıdır. Elə təlim-tərbiyəli, elm, ədəbiyyat, mədəniyyət, məntiq, ədəb-ərkan... dərslərini də onlara verir. Yalnız şeir və poemaları, hekayə və povestləri, lətifə, əfsanə və nağılları ilə deyil, həm də müxtəlif məclislərdəki çıxışları, körpələrimizin jurnalı sayılan "Göyərçin"lə. Təkcə jurnalın hər sayında "Qurani-Kərimdən ayələr" bölməsinin verilməsi kifayət edər deyək ki, R.Yusifoğlu bütün canı, qanı ilə özünü balalarımızın təlim-tərbiyəsinə həsr etmişdir.

Rafiq Yusifoğlunun uğurlu sənətkar taleyi var. Orta məktəbi bitirən kimi keçmiş Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun dil-ədəbiyyat fakültəsinə daxil olub. Ali təhsili uğurla başa vurub Sumqayıt şəhər 10 və 23 saylı orta məktəblərində dil-ədəbiyyat fənnindən dərs verib. Özü də nə az, nə çox, düz 17 il! Deyəsən burda da bəxti gətirib (məcazi mənada). İnstitut partasından ayrılan kimi birbaşa yuxarı sinif şagirdlərinə – səkkizinci, doqquzuncu, onunculara dərs deyib. Siniflərdə ondan çekidə ağır gələnlər, boyda hündür olanlar da az olmayıb, lakin Rafiq müəllim onların hamısından yüksəkdə durub, uca görünüb, ağır gəlib. Ona görə də

sevilib, adı hörmətlə çəkilib – həm şagird-müəllim kollektivi, həm də valideynlər tərəfindən. Bu gün R.Yusifovğlunun dərş dediyi şagirdlər, tələbələr həkim, müəllim, alim, mühəndis, hərbi işçi kimi bütün respublikamıza səpələniblər. Və nə vaxt harda söhbət düşsə, onlar fəxr-fəxarətlə deyirlər: "Mən Rafiq müəllimin şagirdi, tələbəsi olmuşam!"

Bu, heç də gəlişigözəl söz deyil, həqiqətdi və mən bu həqiqətlə dəfəllərlə üzləşmişəm, onun şahidi olmuşam. Mən də bir dost kimi qürur hissi keçirmişəm. Eyni zamanda düşünürəm ki, gərək bütün müəllimlərimiz və yaxud əlinə qələm alıb özünü nasir, şair, ədəbiyyatşünas, jurnalist adlandıran, müxtəlif auditoriyalarla ünsiyyət saxlayan hər kəs belə olmalıdır! Əsl həqiqətdə, bu gün bizim bu mizan-tərəziyə, ad-sana, hörmət, ehtiram və məhəbbətə həmişəkəndən daha çox ehtiyacımız var! Hər bir azərbaycanlı ziyalısi bu yolda var gücünü, səy və bacarığını əsirgəməməlidir.

İndi də qələm dostumun "Ana dilim" kitabı barədə. Öncə onu qeyd edim ki, "Ana dilim" təkçə ana dilimiz barədə kitab deyil. Əvvəla, orda bütün dillərə, millətlərə, dinlərə hörmət və məhəbbət var. Bu dillə elmin, mədəniyyətin, təlim-tərbiyənin "tilsimli", sirli-sehrli qapıları açılır. R.Yusifovğlunun bir alim, pedaqoq, şair kimi o biri "Ana dili" və "Əlifba" kitablarının müəlliflərindən fərqi ondadır ki, onun "Ana dili", "Əlifba"sı yalnız ona məxsusdur. Bu kitabın sərhədi yoxdur, daha doğrusu, sonsuzdur, qapısı, pəncərəsi, bacası genişdir və hamının üzünə açıqdır. Heç bir qadağa, məhdudiyyət də yoxdur. Onların uşaqlar üçün yazılması da şərti xarakter daşıyır. Əsl həqiqətdə isə Rafiq Yusifovğlu yaradıcılığı böyükklər üçündür, onlara məxsusdur. O, bu məktəbdə həm kiçik yaşlı uşaqlara, şagirdlərə, həm müəllim və valideynlərə açıq dərş deyir. İnanmıram ki, onun "açıq dərş"inə dodaq büzən tapılsın və yaxud "dərş maraqsızdır" deyib ondan qaçan olsun. Ana dilindən böyük qürur, iftixar hissi duyan şair "mən"inin sevinci yerə-göyə sığmır, çünki bu dilsiz heç kimik, heç nəyik. Şairin gəldiyi qənaət sanki bir möhürdür, o, möhürün cazibə qüvvəsi bizi də maqnit kimi özünə cəzb edir:

*Odur ən çətin anda
Köməyimizə yətən.
Ana dili yoxdursa,
Nə Ana var, nə Vətən!*

Yuxarıda təsadüfən qeyd etmədim ki, R.Yusifovğlunun "Əlifba"sı o biri "Əlifba"lara bənzəmir. Səbəbini açıqlasam da, yenidən həmin fikrimə güc, qüvvət vermək, bəzi əlavələr etmək istəyirəm. Onun "Əlifba"sında hər misra bir ciğirdir, sehrli bir güzgüdür, ömrə yaraşlıq, gözlərdə təbəssüm, ürəklərdə işıqdi, qollarımızdakı gücdü, qüdrətdi, ürəklərdəki

cəsərətdi, təpərdi, zirvəyə aparan yoldu, elmin qapılarını üzümüze
taybatay açandı! Nəhayət, bu da şairin gəldiyi son qənaət:

*Əlifbam, ay əlifbam,
Bir sehrli açarsan,
Elmin qapılarını
Üzümüze açarsan.*

Təkcə elmin qapılarını yox, həm də kişiliyin, mərdliyin, yenilməzliyin!

Kitab bir neçə hissəyə bölünür. "Fonetika" bölməsi cəmi iki şeirdən ibarətdir: "Saitlər" və "Samitlər". Hər iki şeirdə sanki hərflər bir-birilə deyisir, didisir, aralarında "ölüm-dirim" müharibəsi aparırlar. "Ana" sözüne dodaq büzənlərə, onu bəyənməyənlərə çox sərt cavab verilir: "Ana" sözüne qalın deyən özü qalındır!

Məntiqə bax! Müzakirəyə ehtiyac yoxdur, cavab əladır!

Haşiyədən kənara çıxıb yenə Rafiqin cavanlıq illərinin məhsulu sayılan bir şeirinə müraciət etmək istəyirəm:

*Allah birdir,
Ata birdir,
Ana birdir.
Allaha ağ olanın,
Ataya ağ olanın,
Anaya ağ olanın
Yeri qəbirdir.*

Dilə baxın, sözlərin adiliyinə, fikrin aydın və səlisliyinə tamaşa edin, necə böyük ustalıq, məna var bu adi, sadə sandığımız sözlərdə! 70-80-ci illərdə bu cür sərbəst düşünmək, yazmaq qadağan edilsə də, Rafiq bu qadağanı rədd edərək, Allaha mehr-məhəbbətini gizlətmir, onu açıq bildirir, Atanın, Ananın Allahdan sonra Allah olduğunu poeziyanın ecazkar dili ilə təsdiqləyir.

"Nitq hissələri" bölməsi ilk baxışda oxucunu şübhələndirir, hətta bir az da "qorxudur". Düşünürsən ki, məgər nitq hissələrindən şeir yazmaq olar?

Bəli, olar! Şeirlərin içinə girəndən sonra "qorxu" hissi yox olur, hər şey aydınlaşır, adiləşir, sadələşir – nitq hissələrinin özü kimi. Əgər kim Rafiq Yusifoğlunun sözdən çələng hördüyünə, xalı toxuduğuna, zərgər dəqiqliyi ilə işlədiyinə, dilimizin şəhdi-şirəsindən bacarıqla istifadə etdiyinə, çoxbilmişliyinə zərrə qədər şübhə edirsə, təkcə onun "Nitq hissələri", "Cümlə üzvləri" silsiləsindəki şeirləri oxumaq kifayət edir. Çünki bu şeirlərdə Rafiqin necə söz, dil ustası olduğu, adi sözlərdən böyük məna yaratmaq bacarığı bütün incəlikləri ilə üzə çıxır. Həm də dilimizin zənginliyinə, ecazkarlığına heyran qalırsan. "İsim" şeirində nə qədər isim seçmək, onu peşəkar zərgərtək ipə-sapa düzmək olarmış?! Heyrətlən-

məmək qeyri-mümkündür! Baxın, isim necə dil-dil "ötür"! Sanki şirin bir nağıl, yanıltmac, bəhrinəvəl oxuyursan. Gəlın birlıkdə bu notsuz "nəğməni" dınləyək, yaxud pəstdən oxuyaq. İsim deyır: *"Maşın mənəm, at mənəm, quş mənəm, qanad mənəm. Günəş mənəm, ay mənəm, bulud mənəm, çay mənəm. Səmayam, ulduzam mən, oğlanam mən, qızam mən. Ocaq mənəm, köz mənəm, çörək mənəm, duz mənəm"...*

Elə bılırsız "deyişmə" burda bitir? Xeyr, bitmir. O, öz aşıb-daşmağında, bülbul kimi cəh-cəhini davam etdirməyindədir. Etirafda deyirəm ki, mən başdan-başda isimdən ibarət şeir görməmişəm, oxumamışam!

İsim sanki bilir ki, onu bəyənəməyənlər, "sən kimsən, niyə özünə vurulmuşan?" deyib ona ağız büzənlər tapılar, ona görə də sonda daha da sərtləşir, meydanda hökmranlıq etməyə başlayır: *"Büzməyin dodaq mənə. Ürəklərin oduyam, mən hər şeyin adıyam. Bildinizmi kiməm mən?! Mizrabam mən, siməm mən!"*

İçimdən bir səs gəlir: "Halal olsun!"

"Sifət", "Say", "Əvəzlik", "Qoşma", "Zərf", "Bağlayıcı", "Fəl", "Ədat" şeirləri də "İsim" kimi müəllifinin adını uca tutur, onu ləyaqətlə təmsil və təbliğ edir, adına, imzasına hörmət və şöhrət gətirir. Bu şeirlərin hər birini ayrı-ayrılıqda tədqiq və təhlil etmək mümkün olmasa da, R.Yusifovğunun söz üstündə necə zərgər dəqiqliyi ilə işlədiyini, onun bəzək və naxışlarından məharətlə bəhrələndiyini, ona məsuliyyətlə yanaşdığını bir neçə misalla sübuta yetirmək istəyirəm.

Sifət deyir: *"Sifətem, hər bir şeyin Əlaməti mənəm, mən. Ürəyə düşən həsrət, Saça düşən dənəm mən... Dərin mən, dayaz mənəm, Qara mən, bəyaz mənəm. Hər şeyin rəngi mənəm, Ən varlı, zəngin mənəm. Əlamət bildirirəm, Genişəm mən, daram mən. Axtarsanız, dünyanın hər yerində varam mən".*

Sayın sözü özü kimi konkret və qısaadır: *"Yerdə, göydə nə varsa, Gərək hər gün sayam mən. Həm miqdar, həm sıranı Bildirirəm, sayam mən... Məni saya salmasan, Sayları itirərsən, Günləri itirərsən, ayları itirərsən... İlk gündən yaranmışam, Çox qədiməm, uluyam. Sayam, mənim sayanın nökeriyəm, quluyam".*

Bir neçə nitq hissəsini əvəz etməkdə tayı-bərabəri olmayan əvəzlik də özünü heç kimdən əskik saymır. Niyə də saysın? Ona görə ki: *"...Nə əmr etsən, hazıram, Demə həvəsim yoxdu. Əvəzliyəm, əvəzlik, Mənim əvəzim yoxdu".*

Nitq hissələrinin içərisində feilin özünəməxsus yeri olduğu hamıya bəllidir. Şair isə belə deyir: *"Feiləm, mən də feiləm, Az aşın duzu deyiləm...Keçmiş, indi, gələcəyəm, Səslə məni, gələcəyəm! Əbədi hərəkətem mən, Xeyirəm, bərəkətem mən"...*

Felin yaxın dostu, sirdaşı və silahdaşı zərfin də deməyə sözü, öyünməyə haqqı var. Ona görə də, *"...Kəmiyyət, zaman, yerəm. Felsiz mən çətin ki, Suala cavab verəm"*, – deyir.

Bağlayıcı ağır oturub, batman gələn "kişilərdəndi". Hələm-hələm dinən, danışan deyil, yerini, oturuşunu, duruşunu biləndi. Danışanda da elə danışar ki, bir kimsə ona ağız büzməz, irad tuta bilməz: *"Adım bağlayıcıdı, Sanmayın ki, körpəyəm. Cümlələrin, sözlərin Arasında körpüyəm"*.

Bəli, elədir. Bağlayıcı olmasa, sözüümüzün, söhbətimizin duzu, istiotu, şəkəri, qəndi olmaz!

Cümlə üzvlərindən olan mübtədaya söz verməsən, yaxşı çıxmaz. Şair onunla da doğması, əziz-giranısı kimi danışır. Ona görə ki, mübtədə cümlə üzvlərinin əlasıdır, xasıdır, cümlə bir ailədirsə, mübtədə onun başçısıdır.

Sözsüz, bu, belədir. Nə R.Yusifovlu təəccüb doğuran, mübahisəyə səbəb olan bir söz deyir, nə də biz kimisə qızıdırırıq, "ailə" arasında nifaq salırıq. Ona görə ki, hər şey yerli-yerindədi, qanun çərçivəsindədi.

Yəqin "Tamamlıq" şeirində nədən danışıldığını bilmək istəyirsiniz, yoxsa onsuz fikrimiz aydınlaşmaz, məramımız, məqsədimiz bilinməz. *"Mən cümlədə işimi dürüst, tam anlayıram. Sözü dəqiqləşdirir, fikri tamamlayıram"*, – deyir tamamlıq.

Xəbəre söz verməmək, onu dindirib-danışdırmamaq, yaxud dinləməmək haqsızlıq sayılır. Ona görə yox ki, o, xəbərçidi. "Bilmək istəyirsənsə Mən cümlədə nəçiyəm?" – sualına xəbər belə cavab verir: *"Heç vaxt bunu unutma: xəbərəm, xəbərçiyəm... Həmişə, ömrüm boyu Dil-dodaqda gəzərəm. Mən cümlədə qayğıkeş Bir anaya bənzərəm... Məni tapsan, asanca Sən bir fikrə gələrsən. Mübtədanın hansı söz Olduğunu bilərsən. Mənə tapa bilməyən Avaradı, fərsizdi. Xəbəri tanımayan Dünyadan xəbərsizdi"*.

"Təyin" şeirində təyin özünü gözə soxmaq, tərifləmək istəməsə də, alınmır, çünki onun cümlədəki rolu elədir ki, mütləq təriflənməli, döşünə döyməli. Onun fikrincə, əgər mübtədə şahdırsa, onu təyin eləyən, nura bələyən təyindi.

Əlbəttə, bu sözdə də həqiqət var.

Zərflik də özünü cümlə üzvləri arasında ögey, qərib saymır. Heç yazı-pozumuzda, nitqimizdə zərfliksiz keçinmək olar?

"Xəbər havayı yerə çeviribmi üz mənə? Onu izah edirəm: möhtacdı baş üzv mənə" – deyib özünü öyməyə, lovğalanmağa başlayır...

Kitabdakı "Durğu işarələri" başlığı altında dərc edilmiş şeirlər maraqla oxunsa, indiyədək heç kim bu mövzuya toxunmasa da, bir qəzet məqaləsində geniş təhlilini vermək qeyri-mümkündür. Ancaq inanıram ki, bu

mövzu peşəkar tənqidçilərin, ədəbiyyatşünasların, daha çox dilçi alimlərimizin diqqətindən yayınmayacaq. Eyni zamanda, bu şeirlərə tamamilə uşaq şeiri kimi yanaşmaq lazım deyil. Çünki onlar ciddi, müdrik şeirlərdir, həm də oxucusundan sərbəst düşünməyi, baş sındırmağı tələb edir. Əsl həqiqətdə bu şeirlər uşaqlardan çox, böyüklər üçün, dil-ədəbiyyat müəllimləri üçün qələmə alınmışdır. Eyni zamanda hər uşaq şairi (elə böyüklər üçün yazan şairlər də) bu cür və yaxud buna bənzər şeirlər yazma bilməzlər (kim fikrimlə razılaşırsa, onlardan üzr istəyirəm). R.Yusifovun uzun illər dil-ədəbiyyat fənnini tədris etməsi (bu gün o, həm də Sumqayıt Dövlət Universitetinin dosentidir) ona bu mövzuda şeir yazmasına yaxından kömək etmişdir.

"Durğu işarələri" haqqında qısaca onu demək istəyirəm ki, heç kim düşüncə döyüb deməsin "mənə dərs vermək lazım deyil, cümlədə nöqtə, üç nöqtə, qoşa nöqtə, nöqtəli vergül, vergül, defis, apostrof, nida, tire, sual və s. yerini yaxşı bilirəm".

Belə düşüncələr yanlışdır. Hər halda bu şeirləri oxusanız, udumazsınız, əslində qazanarsınız.

Öyrənmək heç vaxt gec deyil, – nə uşaqlar üçün, nə də böyük üçün. Öyrətmək, dərs vermək isə daha çətindir!

R.Yusifovun söz boxcası, sandığı dopdolu və rəngarəngdi. İlk növbədə orta məktəbdən, sonra da kənd həyatından irəli gəlir. Heç şübhəsiz, gerek ali təhsili də kamil başa vurarsan. Yoxsa sürünə-sürünə ali təhsil alandan heç vaxt işini bilən, peşəsini sevən kamil mütəxəssis çıxmaz! Ümumiyyətlə, R.Yusifov bütün imtahanlardan üzəgə çıxıb. Ona görə də şeirləri, eləcə də yaradıcılığı ona üzəgəlik, başıucalıq gətirib, alınına açıq, dilini uzun edib.

"Dilimizin sözləri" bölməsində verilmiş şeirlərdə elə ifadələr var ki, nəinki uşaqlar, bəlkə də heç böyüklər onu eşitməyib, bilmir, yaxud bilir, mənasını başa düşmür və ona görə də yazı-pozusunda, nitqində ondan istifadə etmir.

R.Yusifovun bu silsilədən olan şeirlərini oxuyandan sonra öz-özümə düşündüm: nə üçün onun dili bu qədər zəngindir və bu zənginlik nədəndir, hardandır? Ümumiyyətlə, o, bu sözləri nə vaxt, kimdən eşidib, öyrənib, onun müəllimi kim olub?

Bir az əvvəl bu sualı qismən cavablandırıdım. Lakin şeirlər özləri mənə xahiş və tələb edirlər ki, cavabı bir az da zənginləşdirim, dərinləşdirim. Qoy balaca oxucularımız (elə yaşlı oxucularımız da) indidən bu mənbələri tanışlar, görsünlər və onlardan ürəklərinə bəhrələnilib istifadə etsinlər.

Əsl həqiqətdə burada elə böyük sirr, yaxud səbəb yoxdur. Rafiq Yusifov əksər rayon, kənd uşaqları kimi, adi, sadə həyat sürüb. Birinci

ev və çöl heyvanlarını görüb, sevib, onların adlarını özündən böyüklərdən soruşub, elə əksəriyyətinin də "dilini" onlardan öyrənib. Sonra meşə görüb, dağ, dərə, tala, yamac görüb, aran, yaylaq, çay, göl görüb. Rəngbərəng güllər, çiçəklər görüb, onlardan dəstdə bağlayıb, çələng hörüb. Zəmi, kotan, xış, biçin, dərz, başaq görüb, xırman yeri, anbar görüb, sünbülün necə "ətə-qana" gəldiyini, dən bağladığını və daha nəyi, nələri görüb. Və bütün gördüklərini maqnitofon yaddaşına köçürüb, sonra da qəlbinə həkk edib. Beləcə yaşın üstünə yaş gəlib, kəndin, kəsəyin, dağın, dərənin, aranın, yaylağın "əlifbasını" öyrənib. Tay-tuşları ilə oynayıb, gülüşüb, dalaşıb da. Yıxan vaxtı da olub, yıxılan vaxtı da, döyən vaxtı da olub, döyülən vaxtı da. Yəhərli, yəhərsiz at minib, yıxılıb, əzilib də. At, öküz arabasıyla dəyirmanı, meşəyə gedib. Bir sözlə, əsl kənd mənzərəsini görüb, kənd həyatını yaşayıb, – bütün var-dövləti, bərbəhrəsiylə. Bu gün isə onun zəngin bir həyat "ensiklopediyası" var. Və bu şeirlər də elə həmin "ensiklopediya"nın yazılmış səhifələri, məhsuludur. Rafiq şirin bir nağıl kimi "Dilimizin sözləri"ni xırdalamağa başlayır:

*Elin də tarixi var,
Dilin də tarixi var.
İgid odur xalqının
Keçmişindən söz aç.
Dil – tükənməz xəzinə,
Məna – kilid,
Söz – açar...*

Beləcə şair elin, dilin tarixini, xalqın keçmişini, dünənini səhifə-səhifə varaqlayır, oxucularına bu tarixin ən yaddaqalan, maraqlı hadisə və anlarını özünəməxsus bir dillə nəql edir. Mən R.Yusifovun "İgid odur xalqının keçmişindən söz aç" fikrini eyni zamanda onun özünə şamil edirəm. Çünki şair bir qələm sahibi kimi bu müqəddəs missiyanı, borcu şərəflə yerinə yetirir.

Bunu özümə borc bilirəm deməyə: kim herik şumunun, koğanın, sadağın, örüşün, deryazın, kirkirənin, sicimin, çatının, teşinin, badişın, cirənin, qəzilin, kərə-kürənin, hozəkinin və s. nə demək olduğunu bilmək istəyrsə, bu adlar altında dərc olunan şeirləri oxusun, onda çox qaranlıq suala cavab tapacaq, həm dilini, həm də söz boğçasını xeyli zənginləşdirəcək.

Bu silsilə şeirlərin hamısı barədə fikir yürütmək mümkün olmasa da, onların bir neçəsini "dilləndirmək" istəyirəm. Məsələn, "Qısır" şeirini. Qısırın nə olduğunu bilməyənlər cəmi dörd misra ilə hər şeyi başa düşər:

*Nənəm üreyini qısır,
İnəyimiz qalib qısır.
Bu il bala verməyəcək.
Uşaqlar süd görməyəcək.*

Hər şey elə sadə, elə aydındır ki, heç bir əlavə sorğu-suala, izahata ehtiyac qalmır.

Eyni zamanda bunu da deməyi vacib hesab edirəm: Rafiq bir bəndlik şeirlərində oxucunu yormur, uzun yolu qısaldaraq, fikrini konkretləşdirir, sözünü dolayı yox, birbaşa deyir. Bu, heç şübhəsiz, qələm sahibi üçün uğur sayılmalıdır. "Azan", "Sual-cavab", "Tez böyü", "Paytaxt", "Sırsıra" və s. bu qəbildəndir.

"Azan" şeirində müəllif yolundan azmışları doğru yola səsleyir, dinə, imana çağırır:

*Səhərlər verilir azan,
Qayıtsın yolunu azan!
Dönüb ötən günə gəlsin,
Bir imana, dinə gəlsin!*

"Paytaxt" şeiri sözcülükdən uzaq olması, fikir, məna aydınlığı, dilin səlisliyi ilə yadda qalır:

*Harda olub xan taxtı,
Harda olub bəy taxtı,
Ora olub ölkənin
Baş şəhəri, paytaxtı.*

R.Yusifovlu bu qəbilli şeirlərində özünü şifahi xalq ədəbiyyatımızın bilicisi kimi də tanıdır, təsdiqlədir.

"Tez böyü" buna yaxşı sübut ola bilər:

*Yaz gəlsin, iyun olsun,
Quzular qoyun olsun.
Mənim körpə çobanım,
Tez böyü, toyun olsun.*

Bu dörd misralıq şeir xalq bayatılarımızı, holavarlarımızı xatırlatmırmı? Xatırladır.

Nəhayət, kitabın ən maraqlı, yaddaqalan səhifələrinə qayıtmaq istəyirəm. R.Yusifovlu "Bu cinaslı şeirlər, gör sənə deyilər?" adlandırdığı bölmədə ənənəsinə sadıq qalaraq sözlə daha çox " oynayır". Hər cinas-şeir vur-tut bir bənddən, beytdən, yəni dörd və iki misradan ibarətdir. O, dörd, iki misra ilə uzaq yolları, məsafələri elə yaxınlaşdırır, məram, məqsədini elə açıqlayır ki, bu bacarıq və ustalığa heyretlənməyə, "əh-sən!" deməyə bilmirsən.

Bu silsilədən də yenə qədim xalq ədəbiyyatımızın, şifahi xalq yaradıcılığının ətri, nəfəsi, səsi gəlir. Burda bayatının, qoşmanın, qaravəllinin... həssas, incə izi, eləcə də ulu keçmişimizin, baba və nənələrimizin xeyir-duası, naləsi, fəryadı var. Elə ona görə də bu bölməni kitabın zirvəsi adlandırmaq olar.

Əvvəlcə beytlərə müraciət edək və siz də şairini "kəsə yolla" necə böyük mətləb hasil etdiyinin şahidi olun:

*Bilmirsən şirin dilini?
İşə sal şirin dilini!*

*Əynimdən düşdü fitə,
Məni basdılar fitə.*

*Dayanmışam üzü yola,
Adım qalıb üzüyola.*

*Kim işləsə özbaşına,
Oyun açar öz başına.*

*Tok yoxdur, yandır şamı,
İşıqda yeyək şamı.*

*Göz diksən özgə paya,
Başına dəyər paya!*

*Uşaq vaxtı şah idim,
Heyf, yoxdu şahidim...*

Bənd beytdən böyük olsa da, hökmü, iddiası böyük deyil, burda da şairin arzu, istək, mənzil yolu qısadır. Lakin nə olsun ki? Əgər o dörd misra ilə səni, necə deyərler, tərpedə, titrədə, düşündürə bilirsə, yaxud ovqatını təzələyirsə, kefini duruldursa, qoy elə bütün şeirlərimiz iki, dörd misradan ibarət olsun! Fikrimdən dönməsəm, onu sonadək müdafiə etməyi bacarsam da, etiraf edirəm ki, içimdə bir narahatçılıq, nigarənçilik var. Qorxuram ki, əksər şairlər fikrimlə razılaşmasın, məni tənqid atəşinə tutsunlar. Çünki bizim cəmiyyətdə hər şey ola bilər.

Ədəbiyyatımızda qısa şeirlər, daha doğrusu, təmsillər müəllifi kimi tanınan və sevilən mərhum şair Hikmət Ziya oxucularla bir görüşündə dedi ki, "mən sizi pis öyrətmişəm. Elə ki, təmsillərim dörd-beş, altı-yeddi misradan çox olur, "Eh, uzundur, oxumuruq!" – deyirsiniz. Xahiş edirəm, onları da oxuyun!"

Əlbəttə, mənim sözüm qanun, hökm deyil, ona əməl etmək də olar, etməmək də, onu eşitmək də olar, eşitməmək də. Ancaq danılmaz bir həqiqət də var: əgər əsrimiz atom, raket, kibernetika, kompüter əsridirsə, niyə şeirlərimiz təkmilləşməsin, əsrin, zamanın tələbləri ilə ayaqlaşmasın?!

Mənə elə gəlir ki, bu barədə düşünməyə dəyər.

Klassik ədəbiyyatımıza kiçicik ekskurs edib yaddaşlarımızı təzələmək istəyirəm. Hələ səkkiz yüz il əvvəl ölməz şairimiz Nizami Gəncəvi demişdi:

*Sözü mənzum demək asandır, asan,
Ancaq nəzm üstündə gərək durasan.
Sözün çoxsa əgər, çalış az olsun,
Yüz sözün yerində bir kəlmə qalsın.*

Ədəbiyyatımızda, poeziyamızda yeni Amerika açmıram ki, əsl həqiqətdə elə mən də bunu deyirəm və Rafiq Yusifoğlu da bu həqiqəti təsdiqləyərək böyük mənə və mətləbləri iki, dörd misra ilə açır, "baş sındıran" məsələləri həll edir, açılmaz tilsimli, sehrli düyünləri, qapıları açır, ölkələr dolaşır, dağlar, dənizlər aşır.

Baxın, şair dörd misra ilə simasız bir əclafın, əliəyrinin, qarınqulu və rüşvətxorun... şəklini (bilərəkdən portretini demirəm) necə "çəkir", obrazını necə yaradır! O, bu şərəfsiz, ləyaqətsiz və namərdin ünvanını deməsə də, adama elə gəlir ki, onu hardasa görmüsən, tanıyırsan və beləsiylə hər gün təmasda olursan. Vay bizim halımıza!

*Bu adamın ürəyində
Tamah kordu, tamah kardı.
Gözləri heç nədən doymur.
Tamahkardı, tamahkardı!*

Yəqin siz də tanıdız bu qarınqulunu, buqələmunu, gözüdoymazı, tamahkarı?! Belələrinin gözlərini yalnız adına "ana" dediyimiz qara torpaq doydura bilər, başqa heç kim, heç nə! Təkcə şair, qələm sahibləri yox, belələrinə qarşı hamımız sərt, amansız olmalı, onlara kişilik, mərdlik, bütövlük dərşini verməliyik!

Başqa bir bəndə müraciət edək:

*Daş divardan qopan deyil,
Hara qoysan qalasıdı.
Bu, babaların hördüyü
Xocamsaxlı qalasıdı.*

Bu qalanın harda yerləşdiyini heç mən də bilmirəm. Deməli, Rafiq Yusifoğlu yaradıcılığında mənim də bilmədiyim və öyrənməyə ehtiyac duyduğum bezi şeylər var. Güman edirəm ki, mənim kimi düşünənlər az deyillər.

Elə bu dördlük də o cümlədən:

*Şamaxıda bir çay var.
Durub baxsan bir saat,
Səni məftun edəcək
Dağlar qızı Pirsaat.*

Kitabda xeyli təbiət təsvirli şeir və lövhə var. Rafiq onların mənzərəsini rəssam dəqiqliyi ilə verir. Görün şair göyün, ayın, ulduzun "dilini" necə də gözəl bilir, onları necə vəsf edir. Gözlərimiz önündə poetik bir mənzərə canlanır:

*Göylər necə aydındı,
Ulduz güldü, ay dindi.
Səni başa düşmədim,
Sözlərini aydın de!*

Heç bu səhnə, mənzərə də ondan geri qalmır. Ulduzla, ayla danışan lirik qəhrəman bu bənddə ayna gölün bir anını sanki fotoobyektivin gözü ilə dondurub saxlayır, sonra onuilmə-ilmə "toxuyur":

*Bir daş atsan ayna gölə,
Çiliklənər, su da sınar.
Oraq zəmini biçəndə,
Su səhəngi suda sınar.*

Bu da qanqalın təsviri, obrazı. Qanqal haqqında heç nə bilməyənlərdə şair yaxşı təsəvvür yaradır, onun rəsmini çəkib oxucularına təqdim edir. Demir ki, ehtiyatlı olun, qanqaldan özünüzü qoruyun, ancaq ehtiyatla davranmağı tövsiyə edir.

*Əl uzatdım dərəm onu,
Dedim yaxşı qanqaldı.
Tikanı batdı əlimə,
Yarpağında qan qaldı.*

Kim boz ayın boz üzünü görməyibsə, deməli, o, heç nə bilmir, kənd həyatını tanımır, təbiətin möcüzələrindən xəbərsizdi:

*Boz ay, bəsdə bozardın,
Çıx get, gəlsin yaşıl ay.
Çöllər, düzlər, yamaclar
Qoy bürünsün yaşıla.*

Əlbəttə, qoy bürünsün! Hələ bir kimse "yaşıl ay"dan şikayətlənməyib, ondan bezdiyini deməyib.

Kitabda "Bu cinaslı şeirlər, gör, sənə nə deyirlər" adı altında ikilik və dördlüklərlə yanaşı xeyli adlı və adsız şeirlər də toplanıb. Yaxşı haldır ki, Rafiq Yusifoğlu bu yazılarında üslubuna, yaradıcılıq dəst-xəttinə sadıqdır. Onlar da dörd misradan, iki-üç bənddən artıq deyil. Burda da yığcamlıq, sözə məsuliyyət hissi ana xətt boyu davam edir.

R.Yusifoğlunun bu silsiləsindən olan şeirlərinin təhlilini, ümumiyyətlə, yeni kitabı haqqında sözümü onun "Rədd ol" şeiri ilə yekunlaşdırmaq istəyirəm:

*Mən səndən incimişəm.
- Niyə?*

Dedin ki, rədd ol!

- Pis söz deməmişəm ki? -

Demişəm iz ol, rədd ol!

Bunu mən qələm dostuma da arzulayıram. Əlbəttə, həyatda, şeir-sənətdə hər kəsin öz izi, dəst-xətti olması böyük səadətdir, xoşbəxtlikdir. Və Rafiq Yusifoğlu həmin xoşbəxtlərdən, sənət taleyi uğurlu olan qələm sahiblərindəndir. Ola bilsin dünən onun sənət, sənətkar cıdırı, izi kövrək idi, bu gün isə o, möhkəm zəmin üzərində durub. Çünki artıq o, tanınır, sevilir, ədəbi mühit, ictimaiyyət tərəfindən qəbul olunur. Həm də yaş o yaş deyil...

Sonda bir də onu demək istəyirəm ki, Rafiq Yusifoğlunun "Ana dilim" kitabı haqqında təəssüratım olduqca zəngindir. Onun poetik axtarışları, dili, üslubu, vəzn müxtəlifliyi, sözə həssas yanaşması, özünə qarşı tələbkarlığı... mənə bir dost kimi sevindirir. Və inanıram ki, çox keçməz, şair, alim Rafiq Yusifoğlu yaradıcılığı ədəbi prosesin, ictimaiyyətin diqqət-mərkəzinə çevriləcək, haqqında təkcə diplom işləri yox, dissertasiyalar yazılacaqdır. Mən buna inanır və o günü görürəm.

Hacı Ağəddin Mansurzadə

"Şaman" qəzeti, №21-22, oktyabr 2007

EKRAN –EFİR

"ÇİRAQ"

(Az.TV, 22 may 2004)

Zahid Xəlil: - Salam, məktəbli dostlar, xoş gördük hörmətli müəllimlər və valideynlər. "Çırağ"ın bugünkü verilişini Respublika Uşaq Kitabxanasından hazırlamışıq və bu verilişi Azərbaycanın gözəl uşaq yazıçılarından biri, "Göyərçin" jurnalının baş redaktoru Rafiq Yusifoğluya həsr eləmişik. Rafiq müəllimin özü də bizim verilişimizdə iştirak edir. Rafiq müəllim, xoş gördük Sizi!

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun!

Zahid Xəlil:- Uşaqlar, biz son vaxtlar həmişə gileylənirik ki, oxucularımız yoxdur. Uşaq kitablarımız öz oxucularına çatmır. Amma mən çox sevinirəm ki, Fəridun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının bu qiraət zalına hər dəfə gələndə burada çoxlu uşaq görürəm və bu uşaqlar elə-belə gəlmirlər bura. Onlar Azərbaycan uşaq ədəbiyyatını mütaliə eləməyə gəlirlər. Bu gün də mən onların qarşılarında Rafiq Yusifoğlunun kitablarını görürəm. Onlar bilirdilər ki, bu gün Rafiq Yusifoğlu ilə görüşəcəklər. Hətta, Rafiq müəllim, verilişin əvvəlində mən uşaqlarla söhbət elədim, onların çoxu Sizin şeirlərinizi əzbər bilirlər, indi yəqin ki, yeri gəldikcə o şeirləri söyləyəcəklər.

Mən istəyirəm məsələyə bir az problematik yanaşaq. Görürsünüz uşaqlar bizə necə həyəcanla baxırlar və fikirləşirlər ki, biz yazıçı ilə görüşə gəlmişik, yazıçılar bizə bədii sözün gücü haqqında nəse deyəcəklər. Bu yaxınlarda Azərbaycan yazıçılarının qurultayı olacaq və bu qurultayda şübhəsiz ki, uşaq ədəbiyyatının da problemlərinə toxunulacaqdır. Mən istəyirəm bir şeyi də xatırladam ki, son on ildə Azərbaycan ədəbiyyatı əvvəlki illərdə olduğu kimi nəşr olunmur, əvvəlki illərdə olduğu kimi yeni əsərlər yazılmır. Eyni zamanda onu da qeyd etməliyik ki, elə uşaqlar da əvvəlki illərdə olduğu kimi bizim kitablarımızı oxumurlar, oxumaq imkanları azalıb. Kitablardan az çap olunur. Kitabxanalarda da latın qrafikası ilə çap olunan kitablardan yox dərəcəsindədir. Rafiq müəllim, istəyirəm biləm, Siz uşaq ədəbiyyatını necə təsəvvür eləyirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: – Zahid müəllim, Respublika Uşaq Kitabxanasına uşaqların gəlməsi, onların kitab oxuması hər halda bizim ümidimizi artırır, bu fakt bir uşaq yazıçısı kimi məni də fərəhləndirir. Mənim üçün məktəbdə olan görüşlə burda olan görüş fərqlidir. Ona görə ki, bir var ki, sinfi gətirirlər görüşə, amma burada elədi ki, uşaqlar şəhərin ayrı-ayrı guşə-

lərindən, ayrı-ayrı məktəblərindən bu müqəddəs ocağa, uşaq ədəbiyyatımızın bünövrəsini qoyan Firudin bəy Köçerlinin adını daşıyan kitabxanaya özləri öz xoşları ilə oxumağa, elm öyrənməyə gəliblər, yazıçı ilə görüşə gəliblər. O ki qaldı Sizin məsələyə problematik yanaşmaq istəyinizə, bunu da təbii qarşılayıram. Çünki bizi qarşıda Azərbaycan yazıçıları'nın qurultayı gözləyir. O ki qaldı Sizin sualınızın cavabına, mənə elə gəlir ki, nəinki uşaq şeiri, eləcə də ümumilikdə şeir fikrin bədii ifadəsindən başlayır. Şeiri şeir eləyən birinci cəhət onun bədiiyi idi, onun obrazlılığı. Əgər obrazlılıq yoxdursa, bədiiilik yoxdursa, onda heç poetik əsərdən danışmaq düzgün deyil. Bir var ki, fikrini ümumi sözlərlə ifadə eləyəsən, bir də var ki, uşaq təfəkkürünə uyğun şəkildə, obrazlı ifadələrlə, mənalı detallarla söz söyləyəsən.

Uşaq təfəkkürü ilə şair təfəkkürü arasında bir yaxınlıq, oxşarlıq var. Uşaq ayın gülümsəməsinə inanır, günəşin danışmasına inanır, çayın nəğmə oxumasına inanır, yarpağın pıçiltısına inanır və s. Mənim "Kimdir qapını döyən" adlı bir şeirim var. Təsəvvür eləyin ki, lirik qəhrəman otaqda oturub düşüncələr içində payız haqqında şeir yazmaq istyir. Bu vaxt hardansa bir saralmış yarpaq uçub onun yazdığı şeirin üstünə qonur. Sonra onun ardınca qapını yarpaq balasından ayrı düşən budaq döyür:

-Kimdir qapını döyən,
Kimdir bu gecə vaxtı?
-Öz budaq anasından
Ayrı düşən yarpaqdı.
-Nə istəyirsən axı?
-Aç qapını ahəstə,
Uçub qonum yazdığın
"Payız" şeirinin üstə...
-Kimdir qapını döyən,
Kimdir bu gecə vaxtı?
-Öz yarpaq balasından
Ayrı düşən budaqdı.
-Nə istəyirsən axı?
-Yuxu getmir gözümə,
Mənim yarpaq balamı
Qaytar mənim özümə...

Mən bu şeiri təsadüfi demədim, Zəhid müəllim. Mən fikrin bu şəkildə ifadəsinə üstünlük verirəm. Bu misraların dərin qatında həm də ana-bala məhəbbətindən söhbət açılır, yarpaq da, budaq da simvolik obraz təsiri bağışlayır. Uşaq şeirlərində obrazlılıq olmalıdı, obrazlı düşüncə tərzinin əlamətləri özünü göstərməlidir. Bəlkə uşaq obrazlılıq sözünün mənasını

bilmir, obrazlılıq uşağa çatmır, ancaq uşaq bənzətmələri çox sevir və bu bənzətmələr vasitəsilə poetik əsəri qavraya bilir, müqayisələr aparmağı, düşünməyi bacarır.

Məsələn, təsəvvür eləyin ki, yağış yağır. Yağışın altında isə oxları biz-biz olan bir kirpi gəzişir. Uşaq baxır və ona elə gəlir ki, canlı bir varlıq olan damcılar kirpinin tikanına sancılıb göynəyə bilər. "Yağış, göz yaş, kirpi və kirpik" adlanan bu şeirim belədi:

Kirpilərin çətiri
Biz-biz, iynə-iynədi.
Yağış ona sancılıb,
Göyüm-göyüm göynədi.
Yenə hava tutulub,
Yenə şimşəklər çıxır.
Kirpilərin üstünə
Yağış yağmağa qorxur.
Kirpiyə sancılmaqdan
Çəkilir yaz yağışı.
Kirpiyə sancılmaqdan
Niyə qorxmur göz yaş.
Yağış altında bir qız
Ağlayır acı-acı.
Kirpiklər göz yaşına
Olubdur dar ağacı...

Mən bu şeirdə yağış altında islanan kirpi ilə bərabər xətrinə dəyilən bir uşağın müqayisəli portretini yaratmaq istəmişəm. Bu şeiri deyəndə yadıma görkəmli ispan şairi Federiko Qarsia Lorkanın bir sözü düşdü. Bir dəfə ondan soruşurlar ki, nəyə görə sənin şeirlərin qısa, mənalı və aydındır? O gülümsünüb cavab verir ki, ona görə ki, mən şeir yazanda gözlərimin qarşısında balaca bir qız uşağı canlanır. O, özündən hündür gülü dərmək üçün boylanır, ancaq əli çatmır.

Bax mənim şeirim balaca qəhrəmanı da bir növ Lorkanın təsəvvüründə canlandırıdığı o qıza bənzəyir. O uşaq ki, kövrəkdi, həssasdı, təbiəti həssaslıqla seyr etməyi bacarır, onun poetik duyumuna da inanıram. Bax bu baxımdan düşünürəm ki, uşaq ədəbiyyatı obrazlı olmalıdı. Ancaq obrazlılıq xətrinə obrazlı yox, şairin poetik məramını daha dəqiq, daha emosional ifadə etməyə imkan verən obrazlılıq... Bu obrazlılıq uşağa nəyisə öyrətməli idi, bu obrazlılığın isində lazımlı bir informasiya, lazımlı bir məlumat olmalıdır. Bir var adi həqiqət, bir var poetik həqiqət. Adi həqiqət obrazlı cildə girəndə, o, bədii həqiqətə çevrilir...

Zahid Xəlil:- Uşaq ədəbiyyatının elə üstünlüyü də ondan ibarətdir ki, bəzən çox cansız əşyalar haqqında canlı söhbət gedir. Məsələn, Sizin şeirinizdə olduğu kimi. Kim imiş qapını döyən, yarpaq imiş. Kim imiş qapını döyən, budaq imiş. Ancaq biz o yarpaqda da, budaqda da insanların düşüncəsini gördük, insanların sevgisini gördük və mən onu demək istəyirəm ki, Sizin başqa mövzulu şeirlərinizdə də obrazlılıq çox güclüdür. Bu baxımdan Sizin vətən mövzusunda yazdığınız şeirlər maraqlı doğurur. Uşaqlar bu şeirlərdən bir qismini əzbərləyiblər. Bu şeirlərin bəzində heç vətənin adı çəkilmir, heç deyilmir ki, mən vətəni sevirəm, ancaq şeirin daxili qatından bu sevgi boylanır.

Rafiq Yusifoğlu:- Bu çox vacib məsələdi, Zahid müəllim. Mən bir yaradıcı adam kimi, həm də uzun müddət müəllimliklə məşğul olan bir insan kimi düşünürəm ki, bizim uşaq ədəbiyyatına gəlməyimizin ən başlıca səbəblərindən biri də pedaqoji fəaliyyətimizlə bağlıdır. Bir var ki, uşağa şablon şəkildə deyəsən ki, vətəni sev, onun uğrunda ölməyə hazır ol, bu təsirsiz sözlərdir. Ona görə ki, həm fikir ümumi şəkildə deyilir, həm də burda səmimiyyət yoxdur. Səmimiyyət olmayan yerdə isə poeziyadan, sözün bədii təsir gücündən söhbət gedə bilməz. Şeirlərimizdə də, hekayələrimizdə də, nağıllarımızda da uşağa onu təlqin etmək lazımdı ki, vətən elə insanın özündən başlayır, insanın ailəsindən başlayır. Vətən yarpağa münasibətdən başlayır, çiçəyə münasibətdən başlayır, məktəb əşyalarına münasibətdən başlayır, sənin dərse necə hazırlığından başlayır. Vətənin ən böyük sərvəti isə insandır, bu sərvəti qorumaq lazımdır. Mən üzümü tutub uşaqlara deyirəm ki, vətənin bir parçası elə sizin özünüzsünüz. Vətəni qorumaq istəyirsənsə, sən gərək özünü də qoruyasan.

Uşaq ədəbiyyatı qanacaq ədəbiyyatıdı, ədəb-ərkan ədəbiyyatıdı, mədəniyyət ədəbiyyatıdı. Biz mədəniyyət öyrətməliyik uşağa, ancaq mədəni ol deməklə yox...

Zahid Xəlil:- Rafiq müəllim, şübhəsiz ki, uşaq ədəbiyyatının zəngin mövzu okeanında uşaq yazıçısı üçün çox vacib olan bir mövzu var. Bu da vətən mövzusu. Biz bütün yazılarımızda vətəndaş olmalıyıq və bir də məxsusi olaraq vətən məhəbbətini tərənnüm eləyən şeirlər yazılmalıdır. Sizin bu mövzuda yazdığınız şeirlərdən bir qismini uşaqlar əzbər bilirlər. O şeirlərə qulaq asaqlar, sonra söhbətimizi davam etdirərik.

(Şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil:- Çox sağ olun, uşaqlar. Rafiq müəllim, mənə elə gəlir ki, əgər biz uşaq ədəbiyyatının mövzusunı sıralasaq, bəlkə də ikinci yerdə məktəb mövzusu dayanar. Bizim Azərbaycan uşaq yazıçıları əllərinə qələm aldıkları ilk gündən məktəbi tərənnüm eləyiblər. Uşaq yazıçıları bütün zamanlarda dərk eləyiblər ki, uşaqlar məktəbə gedəndən sonra

xoşbəxt ola bilərlər. Bu çox gərəkli bir mövzudu... Dünyanın bütün təhsil texnologiyaları bizim orta məktəblərə də, ali məktəblərə də daxil olmaqdadır və bunlar tələb eləyir ki, biz məktəb üçün yeni tipli, yeni mövzulu əsərlər yaradaq. Mən istərdim ki, Siz bu məsələyə də öz münasibətinizi bildirəsiniz.

Rafiq Yusifoğlu: – Sizin sözlünüzdə bir həqiqət var. Uşaq ədəbiyyatı deyəndə ilk növbədə məktəb göz önünə gəlir. Məktəb gələcək nəsli yetişdirən müqəddəs bir ocaqdı, bax bu kitabxana kimi. Uşaq ədəbiyyatı nümunələrini yaradanları – maarifçilərimizi narahat eləyən məsələlərdən biri ondan ibarət idi ki, camaatın elmi azdı, biliyi azdı. Bunları yüksək səviyyəyə gətirmək üçün adamları oxutdurmaq, onlara elm öyrətmək, bilik vermək lazımdır. Bax bu baxımdan məktəb mövzusunə həmişə böyük ehtiyac olub. Bu indi də belədir. Tərbiyə ilə bağlı elə bir problem yoxdu ki, məktəbdə onu reallaşdırmaq mümkün olmasın. Məktəb həyatının, uşaqların rəngarəng dünyasını bədii ədəbiyyatda əks etdirməyə böyük ehtiyac vardır.

Zahid Xəlil: – Ədəbiyyatın da əslində başlıca vəzifələrindən biri elmi, məktəbi təbliğ etməkdə, uşaqlara onun mahiyyətini başa salmaqdı. İstəyirəm ki, indi balaca oxucuların ifasında Sizin məktəblə bağlı şeirlərinizi dinləyək.

(Şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil: – Rafiq müəllim, mənə elə gəlir ki, uşaq ədəbiyyatının ən başlıca mövzularından biri də təbiətdi. Belinskinin bir sözü var. O deyir ki, heyvanat aləmi başlanan yerdə insanat aləmi başlayır. Yeni insan təbiətin müəyyən mənada davamıdı və buna görə də təbiət haqqında çoxlu şeirlər yazılır. Sizin də bu mövzuda çoxlu maraqlı şeirləriniz var. Mən istərdim ki, bu barədə, təbiəti müşahidəniz barədə, bu mövzuda əsərlər üzərində necə işləməyiniz barədə bir az uşaqlara məlumat verəsiniz.

Rafiq Yusifoğlu: – Biz təbiətin bir parçasıyıq, uşaqlar da bunu bilirlər. Uşaq ədəbiyyatının ən başlıca vəzifələrindən biri də elə ondan ibarətdir ki, təbiəti uşaqlara sevdirdsin. Özü də ümumi şəkildə təbiəti sevin, biz onun bir parçasıyıq, təbiət gözəlliklər məskənidir deməklə iş bitmir. Adi otdan, çiçəkdən, böcəkdən tutmuş nəhəng dağlara qədər, dənizlərə qədər hamısı təbiətin bir parçasıdır. Uşaq ədəbiyyatı da təbiətin şair gözü ilə görünən tərəflərini göstərməyə çalışmalıdır. Yarpağın özünün obrazı var, çiçəyin özünün obrazı var, tutaq ki, xarı bülbülün özünün obrazı var. Təbiəti poetik sözün gücü ilə sevdirmək olduqca vacib və çətin məsələdir. Uşağa poeziyanın dili ilə başa salmalıyıq ki, biz təbiətin bir parçasıyıq, təbiəti gözəlləşdirməliyik, ağac əkməliyik, güllərə qulluq

etməliyik, quşları sevməliyik. Uşağa başa salmalıyıq ki, təbiətdə adi cücünün də özünəməxsus yeri var.

Göydə uçan ağ bulud
Zərif gülə bənzəyir.
Səmanın yaxasında
Quşlar gülə bənzəyir.
Sanki bizi çağırır,
Gəl-gəl deyir göy özü.
Əgər quşlar olmasa,
Qərubsəyər göy üzü.
Başımızın üstündə
Onlar uçur, yarışır.
Kimin ki, qanadı var,
Uçmaq ona yaraşır.
Mənə göy üzü verin,
Göy vətən əvəzidi.
Quşu quşa döndərən
Yaşamaq həvəsidir.

Zahid Xəlil:- Sizin təbiət şeirlərinizdə tək-cə obrazlar yox, yüksək bədiilik yox, həm də təbiətin sirlərini öyrətmək meyli var. Bu çox vacib məsələdi və uşaq ədəbiyyatının başlıca problemlərindədi. Mən istəyirəm ki, uşaqlar Sizin təbiətlə bağlı şeirlərinizin bir neçəsini əzbər desinlər. Buyurun, uşaqlar.

(Şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil:- Rafiq müəllim, mənə elə gəlir ki, uşaq ədəbiyyatı ilə məşğul olan yazıçıda çox mühüm bir keyfiyyət olmalıdır. O, uşaqları müşahidə etməyi bacarmalıdır. Siz də öz şeirlərinizi yazanda uşaqları, eyni zamanda dərs dediyiniz tələbələrə müşahidə eləyib yazırsınız.

Rafiq Yusifoğlu:- Uşaq ədəbiyyatının baş qəhrəmanı elə uşağın özüdür. Uşaq qədər maraqlı bir varlıq təsəvvür eləyə bilmirəm. Uşaq bir aləmdir. Bəzən uşaq elə söz deyir ki, görürsən ki, bu sözdə həm yumor var, həm dərrakə var, ağıl var. Məsələn, mənim yadıma düşür, kiçik oğlum balaca olanda dünyasını dəyişən babasının şəklini gördü və dedi ki, kaş baba şəkil olub divardan asılmayırdı. Bu sözdə bir dərin mənə var, fəlsəfə var.

Uşaqların qeyri-adi hərəkətlərini müşahidə eləyəndə, onların söhbətlərinə qulaq asanda heyrlənirik. Müxtəlif hadisələrlə bağlı, müxtəlif problemlərlə bağlı onların elə qərribə mülahizələri var ki, adam heyretə gəlir və düşünürsən ki, bu balaca varlıq bu qədər hikmətamiz sözləri necə deyə bilir. Bu balaca varlıqda bu yumor hardandı, bu fantaziya hardandı? Bu baxımdan sözümün üstündə dururam ki, uşaq

ədəbiyyatının başlıca qəhrəmanı elə uşağın özüdür. Uşağın daxili dünyasını lazımi səviyyədə əks etdirə bilsək, uşağı uşaq yerinə qoymasaq, uşağın dilini bilsək, uşağın arzularını bilsək, çox şey öfrənərik.

Zahid Xəlil:- Rafiq müəllim, uşaqlar indi yenə Sizin şeirlərinizdən nümunələr demək istəyirlər. Xüsusilə də uşaq dünyasından bəhs edən xarakterik şeirlərinizi dinləsək, maraqlı olardı.

(Şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil:- Uşaqlar, mən elə bilirəm ki, siz bugünkü görüşdən ləzzət aldınız. Yəni şairin dilindən şeirlər eşitdiniz, ədəbiyyatımız haqqında, söz sənətimiz haqqında, uşaq ədəbiyyatımız haqqında Rafiq Yusifoğlunun fikirlərini, onun rəngarəng mövzulu maraqlı şeirlərini dinlədiniz və yəqin ki, razı qaldınız.

Bununla da verilişimiz sona çatır, sağ olun, gələn görüşlərdə...

"VƏTƏNDAŞ" **Az.TV. 11.09.2004**

Vaqif Arzumanlı:- Salam, hörmətli tamaşaçılar. "Vətəndaş" verilişində xoş gördük sizi. Hər verilişimizdə olduğu kimi, hər dəfə xatırlatdığımız kimi bu gün də biz vətəndaşlıq hissindən, vətəndaşlıq duyğularından söhbət açacağıq, tariximizin səhifələrini vərəqləyəcəyik, müasir dövrdə ədəbiyyatımızın, mədəniyyətimizin tanınmış nümayəndələri ilə söhbətlərimiz olacaq.

Bu ildən başlayaraq istər orta, istərsə də ali təhsil müəssisələrində yeni təhsil təqviminə keçməyimizlə bağlı tanınmış ədəbiyyatşünas alim, şair, nəşir Rafiq Yusifoğlu ilə də söhbət edəcəyik. Bir sözlə, bu günkü verilişimizin bütün süjetləri Sizin xoşunuza gələcəkdir.

Azərbaycanda təhsil sahəsində irəliyə atılan addım hamı tərəfindən çox yüksək qiymətləndirilir. Müstəqil dövlətin müstəqil təhsil sistemi də reallaşmalıdı. Təhsil ilinin sentyabrın 15-də başlaması çox yaxşıdı.

Ümumiyyətlə orta məktəblərdə, ali təhsil müəssisələrində vətənpərvərlik tərbiyəsi və vətəndaşlıq duyğularının aşılınması ilə bağlı bizim söhbətimiz olacaq və bütün bu məqsədlərlə bağlı fikir mübadiləsi aparmaq üçün biz tanınmış ədəbiyyatşünas, tənqidçi, şair, "Göyərçin" jurnalının baş redaktoru, eyni zamanda Sumqayıt Dövlət Universitetinin dosenti Rafiq Yusifoğlunu verilişimizə dəvət etmişik.

Rafiq müəllim, gələn elə söhbətimizi bu məcradan başlayaq ki, ali məktəblərdə, orta məktəblərdə ədəbiyyatın, ayrı-ayrı ictimai, humanitar fənlərin vətənpərvərlik duyğularının tərbiyəsində rolu necədir?

Rafiq Yusifoğlu:- Vaqif müəllim, Siz xüsusi vurğuladınız ki, müstəqil dövlətin müstəqil təhsil sistemi olmalıdı. Vətən məhfumu indi bizdə

dəyişib, yeni mənə çaları kəsb eləyir. Bu dəyişməni şərtləndirən ən mühüm amil, bizim gənclik illərimizdə, Sizin gənclik illərinizdə yatsaq yuxumuza girməyən böyük bir hadisənin olması ki, bizim mədəniyyətəmiz də, ədəbiyyatımız da, hər bir şey bu saat o amillə ölçülür. Bu da ondan ibarətdir ki artıq Azərbaycan kiməsə qısılan bir əyalət ölkəsi deyil, Azərbaycan müstəqil ölkədi. Məhz bu prizmadan Azərbaycan öz müstəqil addımlarını atır, həyatın müxtəlif sahələrində olduğu kimi, təhsil sahəsində də yeniliklər vardır. Bütün bunlar Avropa, dünya standartlarına uyğunlaşmağımızın nəticəsində baş verir.

Mən praktik, ali məktəbdə mühazirə oxuyan bir adam kimi Prezidentimizin yeni dərslə ilinin, bilik gününün sentyabrın 15-də başlanması haqqında sərəncamını ətrafımda olan ziyalılar kimi alqışlayıram. Bu, hansı amillə bağlıdır? Əvvəla, sentyabr ayında Azərbaycanda havalər isti keçir, digər tərəfdən bütün yayı sərbəstliyə alışı uşaq, tələbə birdən-birə dərslə otağına gəlir, auditoriyaya gəlir. Bir tərəfdən isti, digər tərəfdən hələ alışı bilmədiyin mühit şagirdə, tələbəyə təsir edir və gərgin bir vəziyyət yaranır. Belə bir vəziyyətdə heç bir səmərəli qavramadan söhbət gedə bilməz. Digər tərəfdən, sentyabrın əvvəllərində bir iş üçün məktəblərə müraciət edəndə deyirlər ki, hələ sentyabr dı, qoyun bir işləri qaydaya salaq, sonra söhbət eləyərək. Mənə elə gəlir ki, məktəblərə verilən bu 15 günlük möhlət sinfə, dərslə girməmişdən əvvəl işlərin qaydaya salınmasına kömək göstərən ən mühüm amillərdən biridir. Bu, məsələnin bir tərəfi... O ki qaldı ədəbiyyat vasitəsi ilə balalarımızı tərbiyə etməyə, özü də yeni istiqamətdə, yeni milli metodologiyaya baxımından tərbiyə etməyə, fikrimizcə, bu gün hər sahəyə məhz bu prizmadan baxmaq olduqca mühüm, olduqca lazımlı, olduqca gərəkli amillərdəndir. Adətən biz çox zaman deyirik: ölkəmiz gözəlliklər diyarıdır. Bu, həqiqətən də, belədir və bunu heç kəs inkar eləyə bilməz. Vətənimiz haqqında danışanda həmişə fərəhlə, fəxrlə dediyimiz bir söz var. Dünyada olan 11 iqlim qurşağından doqquzu bizim Azərbaycanımızdadır. Mənə elə gəlir ki, bu doqquz iqlim qurşağının olması bir xoşbəxtlikdi, ancaq hər şey demək deyil. Əgər onuncu bir iqlim qurşağından söhbət açmaq olsaydı, bu onuncu iqlim qurşağı Azərbaycanımızın vətəndaşlarıdır Fəsillər dəyişdiyi kimi, nəsillər də, insanlar da dəyişir. Düzdü, biz özümüzəndən əvvəlki nəsillərin ənənələrini, onların ən yaxşı, bizə lazım olan, vətəndaş tərbiyəsində köməyimizə çatan tövsiyələrini yerinə yetirməyə çalışırıq, amma unutmmaq lazım deyil ki, təbiət dəyişdiyi kimi insanlar da dəyişir, hər dövrün öz tələbi var. Bir nəsil dünyasını dəyişir, onun yerinə yeni bir nəsil dünyaya gəlir.

Məktəb, təhsil sistemi dövlətin özəyidi. Özəyidi o mənada ki, mənəm bayaq qeyd elədiyim onuncu iqlimi yaradan bu amildir. Əgər gözəl

məktəb yoxdursa, əgər gözəl müəllim yoxdursa, əgər gözəl tərbiyə yoxdursa, o doqquz iqlim qurşağının o qədər də önəmi yoxdur. Əgər Azərbaycan vətəndaşı öz vətəninə sevmirsə, vətənpərvərlik duyğularına biganəliklə yanaşırsa, heç bir uğurdan söhbət açmağa dəyməz...

İndi müəyyən televiziya kanallarında şoular göstərilir, müəyyən sullar səslənir, viktorinalar, oyunlar keçirilir. Bəzən soruşanda ki, filan rayonun keçmiş adı necə olub, gənclərin bu tipli suallara cavab tapmağa acizlik çəkmələri adama ağır gəlir. Adamı dəhşət bürüyür. Bax bu baxımdan...

Vaqif Arzumanlı: – Düz deyirsiniz, Rafiq müəllim, orta məktəblərdə heç bəzi şagirdlər işğal olunmuş rayonlarımızın adını düz-əməlli bilmirlər.

Rafiq Yusifoğlu:– Düzdü... Bax bu baxımdan, mənə elə gəlir ki, ədəbiyyatın işi çoxdu, çünki onun təsir dairəsi böyükdü. Xüsusilə televiziya-ların üstünə böyük məsuliyyət düşür. Çünki indi zaman başqa zamandı, dövr başqa dövrüdü. Etiraf eləməliyik ki, tələbələr kitabxanalardan çox internet klublarına, ekrana meyillidirlər. Ona görə biz də işimizi yeni istiqamətdə qurmaq məcburiyyətindəyik.

Hüseyn Cavidin "Azər" poemasında belə bir misra var: "Bir çarə var ancaq: yeniləşmək!" Bizim də, sovet dövründə tərbiyə alan alimlərin də, ziyalıların da, tərbiyəçilərin də bir yolumuz var ki, o da yeniləşməkdən ibarətdir. Əgər biz istəyiriksə qarşımızda olan insanlara, oxuculara, tələbələrə, şagirdlərə təsir eləyə bilək, onda onların ürəyində olan arzuları, diləkləri mütləq nəzərə almalı, işimizi bu istiqamətdə qurmağı bacarmalıyıq.

Vaqif Arzumanlı: – Sonuncu əsəriniz "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid"dir. Sizin kitabınız bu sahədə yazılan ilk dərslik kimi maraq doğurur. Dərslik bir pedaqoji vəsait kimi nəşr olunur və onu tələbələr oxuyurlar, öyrənirlər. Pedaqoji proses zamanı Siz bir pedaqoq kimi, özü də bir var sırf peşəkar pedaqoq olasan, bir də var eyni zamanda pedaqoq olasan, şair olasan, alim olasan, vətəndaş olasan, vətəni sevən bir şəxsiyyət olasan, vətənin qayğıları ilə nəfəs alan bir yaradıcı insan olasan. Sizin bədii əsərlərinizdə də, ədəbiyyatşünaslıq əsərlərinizdə də mən tez-tez rast gəlmişəm ki, vətən sevgisinə, vətənə məhəbbət duyğularının təbliğinə də çox yer verməyə çalışırsınız. Son əsərləriniz içərisində, hətta uşaqlar üçün yenidən nəşr olunan "Günlərimiz, aylarımız" adlı şeirlər kitabınızda yalnız vətənə məhəbbətlə yazılmış şeirlər, vətənin təbliği, ölkənin ayrı-ayrı tarixi hadisələrini xatırlatmaq, bu tarixi hadisələrin gənc nəslin tərbiyəsinə verdiyi töhfələr, bütün bunlar poetik misralarla əks olunub. Siz bir ziyalı kimi yaxşı bilirsiniz ki, bu saat Azərbaycan torpağının qayğıları kifayət qədərdir. Siz öz çıxışınızda qeyd elədiniz ki, Azərbaycanın uğurları ilə yanaşı, onun qayğıları da, dərdləri də var.

Rafiq Yusifoğlu:– Bəli.

Vaqif Arzumanlı: – Bunların da ən böyüyü Qarabağ dərdidi, işğal olunmuş torpaqlarımızın düşmən tapdağından azad olunması və hər bir Azərbaycan genci, Azərbaycan vətəndaşı bu məqsədə xidmət etməli ki, bütün bu çətinliklərdən çıxış yolu tapaq. Bax, ədəbiyyatın dili ilə, ictimai, humanitar fənlərin dili ilə bir ziyalı kimi bu dərdlərdən çıxış yolunu tapmağı, gənc nəslin tərbiyəsi, onlara vətənpərvərlik hisslərinin aşılması ilə bağlı fikirlərinizi istərdim ki, tamaşaçılarımızla bölüşəsiniz.

Rafiq Yusifoğlu:– Vaqif müəllim, çox sağ olun. Müxtəlif istiqamətlərdə, istər şairlik, istər redaktorluq, istər müəllimlik, istərsə də kiçik bir ailənin başçılığı hamısı ümumi bir xətdə birləşir. Hamımızın bircə amalı olmalıdır ki, biz öz işimizi, öhdəmizə düşən işi layiqli şəkildə yerinə yetirə bilək. Mənə elə gəlir ki, vətəndaşlıq borcunun ödənilməsi elə buradan başlanır.

Mən Koroğlu nəvsiyəm, Babək nəvsiyəm, Xətai nəvsiyəm deyib qürurlanmaqla iş bitmir. Mənə elə gəlir ki, əsl vətəndaş olmaq üçün birinci növbədə ləyaqətli, vətənin qayğıları ilə nəfəs almağı bacaran insanlar yetişdirmək lazımdır. İntellektual səviyyəli, dünyanın işlərindən baş çıxaran, bəşəri dəyərlərə sahib olarkən öz milli soykökünü unutmayan insanlar gerekdi bizə. Bu insanı yetişdirmək isə tək bir adamın işi deyil. Nə vaxtsa "Vətənin düşməni" adlı bir şeir yazmışdım. Hadisələrə bir pedaqoq gözü ilə baxmağa çalışmışdım. 34 ildən artıq dərs deyən, yeni nəsillə daim ünsiyyətdə olan bir insan kimi bu qənaətə gəlmişdim ki, vətənin düşməni təkcə məlum düşmən deyil, həm də öz ixtisasını, öz peşəsini bilməyən adamlardır. Bundan dəhşətli heç nə təsəvvür eləyə bilmirəm. Deməli, vətəni qorumaqdan ötrü, Dağlıq Qarabağı geri qaytarmaqdan ötrü bizim hamımız öz öhdəmizə düşən işi ləyaqətlə yerinə yetirməyə çalışmalıyıq.

Bir az qabaq Siz mənim "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" kitabımdan söhbət açdınız. İlk dəfə bu fəndən mühazirə oxumağa hazırlaşanda nəinki bir dərslisin, metodik vəsaitin, hətta proqramın, hətta ədəbi proses haqqında təsəvvürün olmaması məni dəhşətə gətirdi. Məlum oldu ki, son on ilin ədəbiyyatını həm ədəbi proses, həm də müasir ədəbiyyat kursunda tədris eləyirlər. Bir yaradıcı adam kimi, düşündüm ki, belə ola bilməz axı. Ədəbi proses tamamilə başqa bir şeydi. Prosesin özündə bir hərəkət var. Həyatın, cəmiyyətin bütün sahələrində, hətta insan orqanizmində, onun dünyagörüşündə fasiləsiz bir proses gedir. Ədəbi proses həyatda, cəmiyyətdə, insan mənəviyatında olan rəngarəng proseslərin bir qisminin bədii ədəbiyyatda əks olunma məqamıdır.

Bayaq haqqında söhbət açdığımız məsələ – dərs ilinin sentyabrın 15-də başlanması haqqında Prezident sərəncamı bu sahədə gedən prosesin qanunauyğun nəticəsidir və bu nəticə özlüyündə təhsilimizdə gedəcək

yeni istiqamətli yeni bir prosesin səbəbidi, başlanğıcıdı. Bu qanunauyğun, bir-birindən doğan silsiləli proses bütün sahələrdə özünü göstərir. Proses yaşamağın, varlığın ilk və aparıcı atributudur.

Mən ədəbi proses haqqında təsəvvürün qeyri-dəqiq olduğu bir zamanda bir yaradıcı adam kimi özümə borc bildim ki, məsələnin mahiyyətini açan, tələbələrə kömək edə biləcək bir kitab yazım. Bu sahədə olan ehtiyacın mahiyyətini dərk etdiyimə görə, birbaşa yaradıcılıqla, ədəbiyyatşünaslıqla, şeirlə-sənətlə bağlı olduğuma görə və birbaşa məktəblə bağlılığımıza görə fikirləşdim ki, mən bu işləri görməliyəm. Bütün bunları özümün vətəndaşlıq borcum hesab elədim və mənə elə gəlir ki, müəyyən mənada iş görmüşəm və bu işi davam etdirməkdə israrlıyam. Dərslik haqqında mütəxəssislərin söylədikləri xoş sözlər məni daha da həvəsləndirir.

İstər ibtidai məktəb şagirdləri üçün jurnal buraxanda, istər uşaqlar, yeniyətmələr və gənclər üçün əsərlər yazanda, istər tədqiqat işləri aparanda, istərsə də dərs deyəndə – mühazirə oxuyanda bunların hamısının mənim vətəndaşlıq borcum olduğunu unutmuram.

Bir də təkrarlayıram. Bizim zəngin ədəbiyyatımızı, incəsənətimizi, musiqimizi, mədəniyyətimizi təbliğ eləməyi bacaran yeni nəsil yetişdirməliyik ki, onlar bizim nəslə əvəz eləyə bilsinlər.

Vaqif Arzumanlı: – Rafiq müəllim, gördüyünüz işlər üçün bir daha çox sağ olun deyirik Sizə. Siz həm də gözəl şairsiniz. Sizin uşaqlar üçün, gənclər üçün, müasir poeziyasevərlər üçün gözəl şeirləriniz nəşr olunub. Bəlkə elə verilişimizin sonunda vətənpərvərliklə bağlı bir şeir oxuyasınız?

Rafiq Yusifoğlu:– Böyk məmnuniyyətlə.

Ünvansız külək kimi əsmə,
Unutma ki,
köksündəki daş deyil, ürəkdi.
Vətən uğrunda ölməyə tələsmə, –
Vətən uğrunda yaşamaq gerekdi...
Ürəyində həyat eşqi olmayan
susuz ağac kimi quruyar.
Bir bədəni qoruya bilməyən,
bir vətəni necə qoruyar?!
Unutma ki, min ölü
bir dirinin yerini verə bilməz.
Özünü qorumayan
Arzu çiçəklərini dəre bilməz.
Yaşamağa layiqdi elin dərdinə yarıyanlar, –
Həyatının qədrini bilir kimin ki, ağı var.
Vətənin adını ucaldar

öz namusunu, ləyaqətini qoruyanlar, –
Deyərlər ki, halal olsun bu millətə,
belə namuslu qızı, belə qeyrətli oğlu var...
Öz qədrini bilməyən insanı
arif olanlar qınayarlar.
Vətəni daşıyla, torpağıyla yox,
Vətəni oğluyla, qızıyla tanıyarlar.
Bir elə də xoş gələr bir nəslin adını,
bir ata ocağının közünü qorusan.
Birin balasını, birin atasını,
birin əmisini, birin dayısını,
birin sevgilisini...
qorumuş olursan
özünü qorusan...
Övladları naxələf çıxsa,
bulaqları quruyar vətənin.
İnsan ulu yurdun bir parçasıdı, –
Özünü qoruyan
bir parçasını qoruyar vətənin...

Vaqif Arzumanlı: – Çox sağ olun, Rafiq müəllim. Bu şeirin məzmunu orijinal olduğu kimi, elə forması da orijinaldı. Burada intellektual fikir çox güclüdü. Həm də misralarda vətənə bağlılıq, vətəndaş məhəbbəti var. Mən çox istərdim ki, bizim şairlərimiz bir başa "ey vətən, mən səni sevirəm" ifadəsi ilə yanaşı, eyni zamanda vətəni sevməyin yollarını öz şeirlərində əks etdirlərsinlər. Vətənə bağlılığı, vətəndaşlıq borcunu əks elətdirən hissləri şeirə, nəsrə gətirsinlər. Müasir Azərbaycan poeziyasında, müasir Azərbaycan nəsrində vətənpərvərlik ruhu ilə yazılan əsərlər çox azdı.

Rafiq Yusifoğlu:– Vaqif müəllim, Siz mənim yadıma bir fikri saldınız. Sözsüz ki, Sizin də məlumatınız var ki, Vladimir Mayakovski günün hadisələrini əks etdirən çağırış ruhlu pəncərələr – şeirlər yazırmış. Bir müddətdən sonra kinayə ilə ondan soruşurlar ki, bəs sən o şeirlərin hanı, necə oldular? Mayakovski cavab verir ki, mənim şeirlərim əsgər idilər, vuruşdular, cəbhədə öldülər.

Görünür bu gün üçün də belə, əsgər olub cəbhədə döyüşən və ölən şeirlər lazımdır.

Vaqif Arzumanlı: – Əhsən!

"SÖZ VAXTINA ÇƏKƏR"

(Azərbaycan Dövlət radiosu, 21 noyabr 2004)

İbrahim Göyçaylı: - Hörmətli dinləyicilər, verilişimizin qonağı, istedadlı şair, tanınmış ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri namizədi Rafiq Yusifoğludur. Rafiq müəllim, verilişimizə xoş gəlmisiniz.

Rafiq Yusifoğlu: - Çox sağ olun, İbrahim müəllim.

İbrahim Göyçaylı: - Rafiq müəllim, bu bizim Sizinlə eyni verilişdə ikinci görüşümüzdü. Ona görə də əvvəlki verilişdəki məqamlara toxunmaq istəmirik. O vaxt bir verilişdə yekunlaşdıra bilmədiyimiz söhbəti indi davam etdirmək fikrindəyəm.

Rafiq Yusifoğlu: - Buyurun.

İbrahim Göyçaylı: - Bugünkü həyat və ədəbi prosesin qarşılıqlı əlaqəsi haqqında fikirlərinizi bilmək maraqlı olardı.

Rafiq Yusifoğlu: - Volterin belə bir sözü var. O deyir ki, sənətin sirri ondadır ki, o, təbiətin, cəmiyyətin naqisliklərini düzəldir. Blok isə deyir ki, şairin qabiliyyəti və istedadı xaosdan harmoniya yaratmaqdan ibarətdir. Bu baxımdan yanaşdıqda həyat hadisələri hər bir dövrdə ədəbi prosesin ilkin başlanğıc mənbəyidi. Proses özünün yaxşı tərəfini də, pis tərəfini də həyat hadisələrindən götürür.

Böyük rus yazıçısı Lev Tolstoyun bir fikri də bu məqamda yadıma düşdü. O deyir ki, sənətkar qatarda gedəndə də ümumi vəqonda getməli. Əgər sənətkar xalqın arasındadırsa, xalqla birlikdə nəfəs alırsa, onun ağrılarını hiss eləyirsə, onun əzablarını hiss eləyirsə, sevgisini, sevincini hiss eləyirsə, onun yazdıqları təbii ki, xalqın ürəyindən xəbər verəcək.

Müasir həyatımız, soydaşlarımızın keşməkeşli ömür yolu ədəbiyyatımız üçün zəngin material verir. Bir var həyat həqiqəti, bir də var bədii həqiqət. Həyat həqiqəti çoxdu. Sənətkarın böyüklüyü ondadı ki, ən xarakterik hadisəni seçə bilsin və buna istinadən dövrünün səciyyəvi mənzərəsini canlandırmağı bacarsın.

Biz bilirik ki, Mirzə Cəlil çox böyük sənətkardı. Onun əsərləri bu günümüzdə gedən proseslərin mahiyyətini anlamaqda da oxucuya çox kömək edə bilər. Ancaq indiki gəncliyin nümayəndələri onun əsərlərini seriallara, şoulara baxdıqları həvəslə oxuyurlarmı? Bu əsərləri yalnız mütəxəssislər oxuyurlar və görürlər ki, Mirzə Cəlil, Sabir öz yaşadıkları dövrün ziddiyyətli mənzərələrini necə ürək yanğısı ilə, yüksək bədii sənətkarlıqla əks etdirirlər. Xatırladaq "Poçt qutusu" hekayəsini. Ötən əsrin əvvəllərində bir Azərbaycanlı kəndlisinin təmsalında Cəlil Məmmədquluzadə göstərir ki, bu xalqın vəziyyəti nə gündədi, bu xalq hansı səviyyədə yaşayır. O zaman Mirzə Cəlilin təmsil elədiyi xalqın arzu və istəklərindən, idealların-

dan danışması mümkün idi mi? Ancaq indi biz elə bir dövrdə yaşayırıq ki, yatsaq yuxumuza girməyən müstəqillik qazanmışıq. Amma bu müstəqilliyin özünün də yaxşı tərəfləri olduğu kimi çətinlikləri, əzabları, problemləri var. İndiyəcən kiməsə sığınmışdın, amma indi təksən. Tək olanda sən həm də qüdrətli olmağı bacarmalısan. Çünki artıq sənin himayədarın yoxdu... İstər həyatda, cəmiyyətdə, istərsə də ədəbiyyatda sən özünü təsdiq eləməyi, qorumağı bacarmalısan. Qorumağı bacarmaq deyəndə mən təkcə onu nəzərdə tutmuram ki, əlinə silah alıb əsgəri borcunu yerinə yetirəsən, düşməne güllə atasan. İnsan əgər öz mənəviyyatını qoruya bilirsə, öz şəxsiyyətini, ləyaqətini qoruya bilirsə, elə vətəni qoruyur. Kənara çıxanda deyirlər ki, halal olsun, filan xalqın nümayəndəsi öz danışığı ilə məni heyretə gətirdi. Halal olsun, sən demə yer üzündə belə bir səviyyəyə malik xalq var imiş. Gör bu adam nə gözəl piano çalır, bu musiqini yaradan xalq ölməzdir və s.

Həyat davam eləyir. Bu həyatın rəngarəngliyi müstəqillik dövrü ədəbiyyatımızın yeni istiqamətdə inkişafına təkan verir. Lakin biz prolet-kultçular kimi özümüzədən əvvəl yaşayıb yaradan insanların, böyük şairlərin, yazıçıların, alimlərin əsərlərinə balta çalmamalı, əksinə onların fikirlərindən yaradıcı şəkildə bəhrələnməliyik. Ədəbiyyat tariximizin indi yeni ideologiya baxımından araşdırılmasına ehtiyac var. Ədəbiyyat hadisələrin fəvqündə dayanmamalı, onun içindən çıxmalıdı...

İbrahim Göyçaylı: - Təbii ki, ədəbiyyata, xüsusən şeirə insanın hava kimi, su kimi həmişə ehtiyacı olub. Bu mənəvi ehtiyaca son dövrlərdə tələbat azalmayıb ki? Mənə elə gəlir ki, azalıb.

Rafiq Yusifoğlu: - Sizin sualınızın məntiqində bir həqiqət var. Ancaq ədəbiyyat var, ədəbiyyat var da! Müasir dövrdə bizim şairlərimiz, yazıçılarımız əsərlər yazmasalar belə, ədəbiyyat tariximiz o qədər zəngindir ki, onunla müasir gəncliyi tərbiyə eləmək olar. Ancaq sovet dövründəki icbari tərbiyə üsulu ilə yox.

İbrahim Göyçaylı: - Ədəbiyyatın öz yolundan dayanmağı insanın ölümünə, xalqın ölümünə səbəb ola bilər.

Rafiq Yusifoğlu: - Bu düzdü. Ancaq insanın ölümünə o mənada səbəb ola bilər ki, əgər həyat varsa, insan varsa, onun mənəvi qida mənbəyi kimi ədəbiyyat da olmalıdı. Ədəbi proses həyatdakı, cəmiyyətdəki prosesin tərkib hissəsidir...

İbrahim Göyçaylı: - Ədəbiyyat dayanmamalıdı...

Rafiq Yusifoğlu: - Xalq öz inkişaf yolundan, mənəvi yüksəlişindən qalmırsa, onun ədəbiyyatının dayanmasından söhbət belə gedə bilməz. Xalqın mübarizəsi, sevgisi-sevinci, ağrısı-əzabı davam eləyirsə, ədəbiyyatın yaranması da qanunauyğundur. Təbii ki, cəmiyyətdə müəyyən prosesin getdiyini görən yaradıcı insan susa bilməz. Onu narahat edən,

onu düşündürən, həyəcana gətirən, qayğılandıran məsələləri bədii sözün gücü ilə əks etdirməyə çalışmalıdır.

İbrahim Göyçaylı: - Bütün bunlara baxmayaraq mənə elə gəlir ki, ədəbi mühitimizin çağdaş mənzərəsi o qədər də pis deyil. Necə bilirsiniz?

Rəfiq Yusifoğlu: Proses özü elədir ki, onda bir bulanıqlıq, gərginlik var. Proses zamanı bulanma təbiidir. Füzuli demişkən, axar sular bulanmazmı? Ədəbi prosesin durulması, onun ədəbi məhsulunun xalqın malına çevrilməsi üçün, Sabirin sözləriylə desək, "yağın yağ, ayrılan ayrınlıq" olması üçün müəyyən zaman keçməlidir. Bəli, ədəbi proses davam eləyir. İstedadlı cavanlar ədəbiyyata gəlir, yaşlı nəslin nümayəndələri də yeni ab-havanın diqtəsi ilə yeni əsərlər yazmağa çalışırlar. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, oxucu problemi baxımından yanaşdıqda (çünki prosesin bir tərəfi də bu amillə bağlıdır), tələbatı ödəyə bilmir müasir ədəbiyyat. Bir var şeirin ölçüsü, qafiyəsi, ibtidai qayda-qanunları yerində olan ədəbiyyat, bir də var tamam modern, dünya ədəbiyyatının təsiri ilə yaranan ədəbiyyat. Kütləviləşməsi o qədər də vacib olmayan ədəbi nümunələr də var. Məsələn, meyxana, rep... Bunlar hazırlıqsız, səviyyəsiz oxucu kütləsinin diqqətini cəlb edə bilər. Bunun da səbəbkarı radio, televiziyadır. Digər tərəfdən boz ədəbiyyat nümunələri, ilk nəzərdə hər şeyi yerli-yerində olan ədəbiyyat nümunələri məclislərdə, toyxanalarda baş alıb gedir və elə təəssürat yaranır ki, guya əsl ədəbiyyat budur. Çünki burada vətəndən, anadan, torpaqdan söhbət açılır. Ancaq necə?

Bir qrup özündənrazılar isə anlaşılmaz bir dildə yazır, anlaşılmaz mətləblərdən söhbət açır. Füzulidən çətin yazan, daha doğrusu, çətin anlaşılan şair olmayıb. Onun misralarının sətiraltı mənası o qədər güclüdür ki, bunu duymaq hər oğulun işi deyil. Məsələn, Füzuli deyəndə ki, "əlüm əyağım ola" adi oxucu çaşıb qalır ki, bu nə deməkdir. Burada əyaq badə mənasını verən sözdü...

Dilin qrammatik qaydalarına etinasızlıqla yanaşılan, cümlələri baş-ayaq olan, nöqtəsiz, vergülsüz, ritmsiz söz yığımından nə anlamaq olar axı? Bu cür sayğısızlıqla yüksək bədii əsərlər yaratmağın mümkünlüyünə inanmıram. Sayıqlama, sərşəmləmə, ağzına nə gəldi söyləmə nə zamandan bədii ədəbiyyat nümunəsi hesab olunur? Həyatın özü nizam üstündə qurulub. Əgər bu nizam pozulsa, dünya dağılar, alt-üst olar. Çox təəssüf ki, bəzi adamlar bunu dərk eləyə bilmirlər. Dilin qrammatik qaydalarını pozmaq olmaz. Dilin qanunauyğunluqları, onun heyvətəməz mənə çalarları əsl, istedadlı yazıçıya imkan verir ki, gözəl sənət nümunəsi yaratsın, fikrini lazımı şəkildə ifadə eləyə bilsin.

Bu iki qütbə dayanan bir-birindən fərqli cizmaqaraçıların "yaratdıqlarının" əsl ədəbiyyata qətiyyəən dəxli, aidiyyəti yoxdu... Əsl ədəbiyyat,

əsl poeziya nümunələri Əli Kərim, Məmməd Araz kimi şairlərin yaratdıqlarıdır. Bizim gözəl şairlərimiz, onların sevgisini, sevincini, əzabını-əziyyətini, daxili dünyalarını əks etdirən gözəl əsərlərimiz var. Çox təəssüf ki, biz əsl ədəbiyyatın təbliğinə lazımi dərəcədə əhəmiyyət, ekranda, efirdə yer vermirik. Azadlıq o demək deyil ki, ağzına gələni danışasan, nə gəldi onu təbliğ eləyəsən...

Mənim oğlum Amerikada təhsil alıb gəlib. Ondən soruşdum ki, Amerikada da bizdə göstərilən "boyavik" filmləri göstərilirmi? Dedi ki, yox, ata, onlarda güclü senzura var. O şey ki uşağın tərbiyəsinə, intellektinə təsir edə bilər, onu efirə verirlər. Bəs biz niyə belə etməliyik?

Vaxtilə Süleyman Rüstəmi ittiham edirdilər ki, yazıb: "Sus, tar". İndi zaman dəyişib, müstəqillik qazanmışıq. Tarımıza qayıtmaqdan, kamanımıza qayıtmaqdan, milli musiqimizə qayıtmaqdan bayağı xarici musiqilərə meydan veririk. Kaman ustası Həbil Əliyevin xaricə gedib gələndən sonra kinayə ilə dedi ki, söz mənim xoşuma gəlir: "Nə qədər ki, fransız xalqı var, kaman yaşayacaq." Niyə xaricilər kamanı, tarı maraqla dinlədikləri halda, bizim uşaqlarımız, yeniyetmələrimiz ona ağız büzürlər? Kaman bir simvoldu. Təkcə ondan söhbət getmir. Niyə indiki gəncliyimiz Səməd Vurğun, Mirzə İbrahimov, Süleyman Rəhimov, Əhməd Cəmi oxumasın?

Müəlliflərin şəxsi hesabına nəşr olunan kitabların tirajı ən yaxşı halda 500 nüsxədir. Bu 500 nüsxə kitabı da heç alan yoxdu. İstər klassik ədəbiyyat olsun, istər müasir. Lap bu kitabları alsalar belə 500 nüsxə kitab xalqın tələbatını ödəmək iqtidarında deyil. Ədəbi orqanlarımızın tirajı beş yüzdü, Yazıçılar Birliyi üzvlərinin isə mindən çox üzvü var. Bu vəziyyətdə ədəbiyyatın hansı təsir gücündən danışmaq olar? Müasir ədəbiyyat, müasir poeziya əgər kütləyə çatmırsa, hansı tələbatı ödəyə bilər?

İbrahim Göyçaylı: - Sizin sözünüzün qüvvəti, illər boyu həsrətinə olduğumuz müstəqillik, demokratiya dövründə yaranan ədəbiyyat ədəbiyyatımızın 70 illik dövründən çoxmu fərqlənir?

Rəfiq Yusifoğlu: - Əlbəttə, fərqlənir. O 70 illik dövrdə yaranan ədəbiyyat var e, ola bilsin ki, ideya baxımından, metodologiya baxımından həmin əsərlər bizim dövrümüzün tələblərinə cavab vermir. Bir sənət nümunəsi kimi götürdükdə isə o dövrdə yaranan əsərlər indiki yaranan əsərlərdən bədii səviyyə etibarilə çox güclüdür. Mən çox təəssüf eləyirəm ki, indiki nəsil Mirzə İbrahimov kimi bir sənətkarı tanımır.

İbrahim Göyçaylı: - Rəfiq müəllim, gələn Əkrəm Əylislinin sovet dövründə yazdığı əsərlərlə indiki dövrdə yaranan əsərləri müqayisə edək.

Rəfiq Yusifoğlu: - Əgər Əkrəm Əylislinin əsərlərindən söhbət gədirsə...

İbrahim Göyçaylı: - Misal üçün deyirəm.

Rafiq Yusifoğlu: - Mən "Ətirşah Masan" əsərini təzəcə oxumuşam. Bu əsərin əvvəlkilərdən o qədər də fərqi yoxdu. Burada da mövzu baxımından dəyişiklik olsa da, Əkrəmin yazıçı imici dəyişməyib. Üslub elə həmin üslubdu. O, əvvəlki bazanın üstündə davam eləyir. Yaradıcılıq üslubu formalaşan bir adamın başqa mövzuda əsər yazması ilə onun üslubunda əhəmiyyətli dəyişikliyin yaranması ağılıma batmır. Əkrəm müəllimin sovet dövründə yazılan əsərlərini o dövrün yeniyetmələrinin, gənclərinin əksəriyyəti oxuyurdu. İndi nəinki adi oxucu, heç filologiya fakültəsinin tələbələri də "Ətirşah Masan"-ı oxumayıblarsa, burda başqa səbəblər axtarmaq lazımdır. İndi əsər oxuyan yoxdu...

İbrahim Göyçaylı: - Çağdaş ədəbiyyatçılardan birinin müsahibəsində oxudum ki, müasir ədəbiyyatımızda dəyərli tənqid çatışmır. Bu söz, bu deyim qərribə səslənmir ki?!

Rafiq Yusifoğlu: - Bəlkə də qərribə səslənir. Profesional baxımdan yanaşdıqda indi heç orta səviyyəli tənqid də yoxdu. Ədəbi prosesi izləyən tənqidçilər olub, tarixi şəxsiyyətlər olub. Tutaq ki, Belinski öz dövrünün bir illik, iki illik ədəbi məhsullarını tənqid süzgəcindən keçirirdi. Özü də qərribə tərzdə. Bir müəllif iki zidd mövqedə dayanan adam kimi ədəbi prosesə qiymət verirdi. Tənqidçi "A" nə deyir, onun opponenti tənqidçi "B" nə deyir?

Bizim ədəbiyyatımızda da bu var idi. Məsələn, Bəkir Nəbiyevin "Lirika – 71" məqaləsini xatırlayıram. Əkbər Ağayevin icmal şəklində yazılmış məqalələri var idi. Qurultaylarda əsərlərin hamısı əməlli-başlı təhlil olunurdu, onların məziyyət və nöqsanları göstərilirdi. İndi o mövqedən yanaşdıqda Sizin dediyiniz "qəribəlik" diqqəti cəlb edir. Amma Füzulinin bir sözü var e: "Mən söyləməzəm ki, xaki-Bağdad Alayışı nəzmdəndir azad." Mən demək istəmirəm ki, indi potensial imkanları, səviyyəsi olan tənqidçilərimiz yoxdu. Var. Ancaq onların əsər oxumağa, fikir yürütməyə vaxtlarını yoxdu, zamanənin tələblərini belədi? Bu gün ədəbi tənqidin zəifliyinin, daha doğrusu, yoxluğunun səbəbini bilirsiniz nədə görürəm, İbrahim müəllim? Sovet dövründə ədəbi tənqid ideologiyanın övladı idi. Yuxarıdan deyirdilər ki, sən bu istiqamətdə təhlil eləməlisən əsəri. İndi biz müstəqillik qazanmışıq. Ancaq indi bizim xalqımızın milli mənafeyinə xidmət edən mükəmməl metodologiyamız işlənilib hazırlanıbmı? Bu milli metodologiya diqqət eləyirmi ki, ədəbiyyatımızın, incəsənətimizin istiqaməti necə olmalıdı? İndi hər şey xidmət eləməli idi xalqın mənafeyinin inkişafına, estetik zövqünün inkişafına və bunlar da hamısı formalaşdırır milli əxlaqi dəyərləri, hərbi gücü, potensialı.

Acı da olsa, bir fakt deyim. Qarabağ müharibəsinin ilk illərində məktəbli uşaqları, yeniyetmələri saxlamaq olmurdu. Onlar qaçıb cəbhəyə

gedirdilər. Vətənpərvərliklə bağlı sovet ideologiyasının təsiri hələ qalmaqda idi. İndi isə yetkinlik yaşına çatanlar əsgərlikdən qaçmaq yolları axtarırlar. Bütün bunların səbəbini yeni milli ideologiya mexanizminin işləməməsində görürəm.

İndi cızmaqaraçılar ağızlarına gələnı yazır, milli dəyərlərimizi təhqir edir, ədəbiyyatın başına turp əkir, ədəbi tənqidsə susur. Rəhmətlik Tofiq Bayramın bir sözü var idi: "Biz zəif yazanda oxucu şairləşir." İndi şairləşməyən varmı? İdarə müdirindən tutmuş sürücüyə qədər, mənzil istismar sahəsinin müdirindən tutmuş süpürgəçiyə qədər hamı şeir yazır, kitab çap elətdirir. "Axsaq atın kor nalbəndi olar", – deyirlər. Belələrinin də öz oxucusu var. Zövqlər əhəmiyyətli dərəcədə korlanır. Bədii meyar itdiyinə görə bu gün profesional ədəbi tənqiddə, bizə nəyin lazım, nəyin lazım olmadığını elmi şəkildə söyləyən ədəbi tənqiddə böyük ehtiyac var.

İbrahim Göyçaylı: - Yazıçının, şairin borcu insanı, onun hiss və emosiyalarını əks etdirməkdir. Bu mənada hansı yazılarınızı uğurlu hesab edirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: - Vallah, bunu demək çətindi. Yaradıcı adam yazı yazanda çox vaxt heç oxucu haqqında fikirləşmir. Yaradıcılıq prosesində öz ağrılarını, acılarını əks etdirməyə, ürəyini boşaltmağa çalışır. Amma bu əsərlər oxucunun xoşuna gəlir, gəlmir, bu tamam başqa məsələdir. Mən öz duyğularımı əks elətdirirəm. Təbii ki, bu yazıların içində uğurlu olanları da var, uğursuz olanları da. Amma ata öz övladına eyni gözlə baxdığı kimi, mən də yazılarımin hansınasa üstünlük vermək istəmirəm. Hər halda zəif də olsa, güclü də olsa bunlar mənim duyğularımdı, mənim düşüncələrimdi.

İbrahim Göyçaylı: - Dinləyicilərə şeir oxumaq istəmirsinizmi?

Rafiq Yusifoğlu: - Məmnuniyyətlə oxuyaram. ("Fürsət" şeiri oxunur.)

İbrahim Göyçaylı: - Siz indi "Göyərçin" jurnalının baş redaktorusunuz. Mənə elə gəlir ki, uşaqlarla işləmək çox maraqlıdır.

Rafiq Yusifoğlu: - Təbii ki, çox maraqlıdı. "Göyərçin" jurnalının özünəməxsus qayğıları, problemləri var. Uşaq gələcəyin gəncidi, gələcəyin vətəndaşıdı. Əgər uşaqların vətənpərvərlik duyğularının, eləcə də bədii zövqünün inkişafında "Göyərçin" jurnalı müəyyən iş görə bilirsə, bu mənim və mənim rəhbərlik etdiyim kollektivin uğurlarıdır. Səməd Vurğun demişken, biz uşaqlara uşaq kimi baxmırıq. İndinin uşağı hər şeyi bilir. Ona görə də onu aldatmaq çox çətin məsələdi. İndiki uşağı əsl vətənpərvər, zamanənin işlərindən baş çıxarmağı bacaran əsl insan kimi tərbiyə etmək olduqca vacib məsələdi. Bu işdə bizim yaradıcı kollektivin üstünə də böyük məsuliyyət düşür.

İbrahim Göyçaylı: - Rafiq bəy, Siz həm məhsuldar şairsiniz, həm də məhsuldar ədəbiyyatşünassınız. Mən istərdim ki, bu haqda dinləyicilərimizə məlumat verəsiniz.

Rafiq Yusifoğlu: - Çox sağ olun, İbrahim müəllim. Yeni əsr başlayan da, daha doğrusu, iyirmi birinci əsrin ilk illərində mən ali məktəb tələbələri üçün üç dərslik yazıb çap elətdirmişəm. "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Uşaq ədəbiyyatı", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" kitablarım nəşr olunaraq oxucuların, daha doğrusu, tələbələrin istifadəsinə verilib. Mən bu yolda öz işlərimi yenə də davam etdirirəm. Bundan başqa şeir kitablarımı da çapa hazırlayıram. Planlar çoxdu, işlər çoxdu. Amma xoşbəxtəm ki, bu işləri görmək üçün hələlik Allah mənə möhlət verib. Həmişə başımı aşağı salıb öz işimi görməkdən məmnunluq duymuşam.

İbrahim Göyçaylı: - Maraqlı müsahibə üçün Sizə təşəkkür edirəm.

Rafiq Yusifoğlu: - Çox sağ olun, minnətdaram (musiqi).

İbrahim Göyçaylı: - Bununla da "Söz vaxtına çəkər" verilişi sona yetdi. Verilişimizin qonağı şair, ədəbiyyatşünas Rafiq Yusifoğlu idi. Verilişin rejissoru Mehriban Bəşirzadə, səs operatoru Rəna Məmmədova idi. Sağ olun, sağlıqla qalın (musiqi).

"XƏBƏRLƏR"

Az.TV (20.01.2005)

"MƏDƏNİYYƏT XƏBƏRLƏRİ"

Az.TV (30.01.2005)

Kadr arxası mətn: (Mənzərə Sadıqova və Telli Pənahqızının reportajı) "Azərbaycan dünyası" qələyasında "Göyərçin" rəssamlarının sərgisi daha çox "Göyərçin"jurnalının keçib getdiyi yola nəzər salmaq imkanı verdi. "Göyərçin"in rəssamları sərgisinin açılış mərasimində jurnalın baş rəssamı Arif Hüseynov 1958-ci ildən nəşr olunan "Göyərçin" jurnalının nəfis tərtibatla çap olunmasında sənət adamlarının xidmətini ön plana gətirdi. Jurnalın baş redaktoru, filologiya elmləri namizədi Rafiq Yusifoğlu bu mətbu orqanının oxunaqlı çıxmasında, sevilməsində şəkillərin dili ilə danışmağı, sözünü azyaşlı uşaqlara çatdırmağı bacaran Azərbaycan rəssamlarının neçə nəslinin əməyini yüksək qiymətləndirdi. Qeyd etdi ki, dövrün tələbi ilə əlaqədar hazırda "Göyərçin" jurnalının da bədii tərtibatı dəyişib. Bu gün yaradıcı kollektiv klassika ilə müasirliyi özündə birləşdirən sənət nümunələrini oxuculara təqdim etməyə üstünlük verir. Dünyanı tanımaqda, təbiətə bələd olmaqda, rastlaşdıqları hadisələrdən baş çıxarmaqda balacalara kömək edən "Göyərçin" axı həm də onların zövqünü oxşamaladı.

Rafiq Yusifoğlu (sinxron): - "Göyərçin" 1958-ci ildən bu günə qədər öz uçuşlarını davam etdirir, zəngin ənənəyə malik olan bir jurnaldır. Bu jurnalda redaktorluq edən Yusif Əzimzadə, Hüseyn Abbaszadə, Xalidə Həsəlova və Tofiq Mahmudun adlarını minnətdarlıq duyğuları ilə çəkməyi özümə borc bilirəm. Bu gün jurnal öz yeni həyatını yaşayır. Həmişə jurnalımız haqqında danışan görkəmli alimlər, pedaqoqlar bu fikri xüsusi vurğulayırlar ki, "Göyərçin" "Əlifba"dən sonra ikinci bir dərslkdir. "Göyərçin" indi də həmin o missiyanı yerinə yetirir, yenə də ənənələr davam eləyir. İndi ibtidai məktəblər üçün tərtib olunan dərslərlərin əksər materialları "Göyərçin"dən götürülüb.

Bu gün isə jurnalımızın həyatında yeni bir gündür. "Göyərçin"də xalq rəssamları Yusif Hüseynov, Toğrul Nərimanbəyovdan tutmuş bizim müasir gəncliyimizin nümayəndəsi olan cavan rəssamlara qədər, demək olar ki, Azərbaycan rəssamlıq sənətinin görkəmli nümayəndələrinin əksəriyyəti öz əsərləri ilə iştirak eləyiblər. "Göyərçin" bu gün yeni dizaynda, yeni quruluşda, klassika ilə müasirliyin vəhdəti şəklində Azərbaycan oxucularının, məktəblilərinin görüşünə gəlib. Bu gün burada jurnalımızın səhifələrini öz əsərləri ilə bəzəyən rəssamlarımızın əl işləri nümayiş olunur, sərgi keçirilir. Mən inanıram ki, bu rəsmləri tamaşaçılar maraqla qarşılayacaqlar. İnanıram ki, "Göyərçin"-in yeni formada nəşri bizim oxucularımızın xoşuna gələcəkdir.

Kadr arxası mətn: - 47 yaşlı "Göyərçin"-in rəmzi uçuşlarının davam etdirilməsində özünəməxsus xidmətləri olan xalq rəssamı Altay Hacıyev qeyd etdi ki, bu dövrü nəşrdə çap olunan rəsmlərin kataloqunu hazırlamaq pis olmazdı.

Mərasimdə "Göyərçin" jurnalı ilə əməkdaşlıq eləyən balaca rəssamlara yeni nömrələr hədiyyə olundu. Sənət adamları "Göyərçin"-in yaradıcı heyətinə və oxuculara yeni-yeni uğurlar arzuladılar. Sərgidə nümayiş etdirilən əsərlər maraqla qarşılandı.

"NƏŞRLƏR VƏ NAŞİRLƏR" **"SPACE", 19 fevral 2005**

Sevinc Nəcəfova: - Salam. Xoş gördük sizi. Bu dəfəki verilişimizi uşaq ədəbiyyatına həsr edəcəyik. Bu sahədə olan nəşrlərdən söhbət açacaq, məktəblərdə uşaq ədəbiyyatının vəziyyəti ilə maraqlanacağıq. Elə bu mövzu ətrafında söhbət etmək üçün studiyamızın qonaqlarını sizə təqdim edirəm. Filologiya elmləri namizədi, şair **Rafiq Yusifoğlu** və pedaqoji elmlər namizədi **Bilal Həsəni**.

Xoş gəlmisiniz. Gəlin əvvəlcə bir süjetə baxaq, sonra söhbətləşərik.
(Süjet nümayiş olunur)

Sevinc Nəcəfova: – Süjetə Sizin münasibətinizi bilmək istərdik. Buyurun, Rafiq müəllim!

Rafiq Yusifoğlu:– Süjetdən aydın oldu ki, verilişinizin problematikası uşaq ədəbiyyatı və onun ünvanlandığı uşaqlarla bağlı olacaqdır. Yeni bir tərəfdə gözəl uşaq ədəbiyyatı nümunələri olmalıdı, digər tərəfdə isə onun oxucuları, həmin ədəbiyyatdan bəhrələnən insanlar. Çətin problemdi. Bütün dövrlərdə, bütün zamanlarda uşaq ədəbiyyatı ən birinci, ən aktual bir məsələ olub. Böyük xalqlar həmişə uşaq ədəbiyyatına çox böyük önəm veriblər, bu da təbiidi, təsadüfi deyil.

Biz yeni dövrdə, yeni zamanda yaşayırıq, öz dövlətimiz var, müstəqilliyimiz var, yeni milli metodologiyamız var, uşağı yeni istiqamətdə, dövrün tələblərinə uyğun şəkildə tərbiyə etməliyik. Bu baxımdan, uşaq ədəbiyyatının özündə də bir yenilik olmalıdı. Yeni, yenilik nə mənada, ənənədən istifadə eləyə-eləyə, öz funksiyasını, tərbiyəvi əhəmiyyətini, bədii dəyərini itirməyən materiallardan bəhrələ-nə-bəhrələ-nə, yeni dövrün tələblərinə uyğun şəkildə bədii əsərlər yazılmalıdı, nəşr olunmalıdı və nəhayət, uşağa ünvanlanmalı, uşağa çatmalıdı...

Sevinc Nəcəfova: – Ancaq, Rafiq müəllim, bu gün məktəblərdə uşaqların istifadə etməsi üçün həm nağıllar, həm bədii ədəbiyyat yox idi. Elə bu verilişdən əvvəl bir neçə bağça ilə əlaqə saxladığ, inanın, o bağçalarda dedilər ki, biz kitab tapıb uşaqlara öyrədə bilmirik. Bəs bunun səbəbi nədir?

Rafiq Yusifoğlu:– Bunun səbəbi yenə dövrlə, zamanla bağlıdı. Mən bir sadə, həm də ibrətamiz müqayisə aparım. Bilirsiniz ki, mən "Göyərçin" jurnalının baş redaktoruyam. "Göyərçin" 1958-ci ildən nəşr olunur. Mütəxəssislərin fikrinə görə "Göyərçin" jurnalı "Əlifba"dən sonra uşaq oxusunu təmin edən ən gözəl bir jurnal olub. Bunun da göstəricisi odur ki, indiki ibtidai sinif dərsliklərinə baxın, o dərsliklərdə istifadə olunan, "Oxu" kitablarında istifadə olunan materialların əksəriyyəti ilk dəfə "Göyərçin" jurnalında çap olunub.

Burada mənim yadıma böyük Mirzə Cəlilin bir sözü düşür. Bir cavan yazıçı gəlib ona deyir ki, Mirzə, mən uşaqlar haqqında bir kitab yazmaq istəyirəm. Mirzə Cəlil gülümsünərək sakitcə cavab verir ki, bala, mən başa düşə bilmirəm, uşaqlar haqqında məgər uşaqlar yazırlar?

Bu sözün çox dərin mənası var.

Ulu Şəhriyarın gözəl bir kəlamı da yadıma düşür:

Bizdən qabaqdadır avropalılar,

İşi iş bilənə tapşırırlar onlar.

İşbilənlər məşğul olmalıdı uşaq ədəbiyyatı ilə.

"Göyərçin" uzun illərdir ki, öz uçuşlarını davam etdirir. O jurnalın səhi-fələrində nələr yoxdu? Dövlətçiliyimizlə, günümüzün aktual problemləri

ilə bağlı hekayələr, şeirlər, nağıllar... Özü də professionallıq, sənətkarlıq baxımından səviyyəli yazılar...

"Dünya xalqlarının nağılları" rubrikasında ilk dəfə silsilə nağıllar çap eləyən biz olmuşuq. Latin qrafikasına ilk keçən mətbu orqanı da "Göyərçin" jurnalı olub. Böyük ehtiyac olduğu bir zamanda Azərbaycan nağıllarını "Göyərçinin kitabxanası" seriyasından ilk dəfə çap eləyən də biz olmuşuq. Ancaq təəssüf ki, on min tirajla çap elədiyimiz bu kitabın yarısını güclə yaya bilmişik. Bir tərəfdən şikayətlənirlər ki, uşaqların əlavə oxusu üçün heç nə yoxdu, digər tərəfdən, uşaqlar üçün çap olunan kitabları, jurnalları da alan yoxdu. "Göyərçin" sovet dövründə 270 min tirajla çap olunurdu. İndi iki min tirajı yaymaq böyük problemə çevrilib.

Bir tərəfdən tələbat var, istəyirlər, digər tərəfdən isə müəyyən qadağalar, baryerlər qoyulub ki, onu aşmaq müşkül məsələyə çevrilib. Bunun yolu əsasən ondan ibarətdir ki, valideynlər öz uşaqlarının qədrini bilməlidirlər. Nə vaxt onlar bizim jurnala abunə yazıldılar ki, biz onlara jurnal, onun əlavəsi olan kitablar göndərmədik?

Bağca dediniz, yadıma düşdü. Bağca uşaqları üçün xüsusi oxu kitabı tərtib olunub. Onu təhsil nazirliyi çapa hazırlayıb.

Sevinc Nəcəfova: – Ancaq bağçalarda bu kitab yoxdu, Rafiq müəllim.

Rafiq Yusifoğlu:– Bunun səbəbini bilmirəm. Ancaq o kitabın ilk nəşri məndə var, orda mənim də yazılarım çap olunub. Bildiyimə görə, həmin kitabın yeni nəşri çapa hazırlanır. Ancaq bu nəşrdə bağca yaşlı uşaqların anlaq səviyyəsinə uyğun əsərlər toplansa da, əslində o kitab bağca müəllimləri üçün bir metodik vəsaitdir...

Mən stolun üstündə "Çaşıoğlu" nəşriyyatının uşaqlar üçün çap elədiyi kitabları görəəm və bunu alqışlayıram. Ancaq indi tamamlə başqa bir zamandır. Həm uşaqlarda, həm də böyüklərdə kitab oxumaq meyli azalıb. Amma mənə elə gəlir ki, uşaq özü nağıl, digər bədii əsərlər oxumalıdı. Tutaq ki, televiziya hər hansı nağılın, hekayənin əsasında bir film çekilib tamaşaya qoyulur. Bu, rejissorun görünüşü və uşağa diqqət eləyir ki, bax filan obraz budur... Ən əsas məsələ uşağa nəyisə diqqət etmək deyil. Uşağın özünün fantaziyasını inkişaf etdirmək məsələsi ön planda dayanmalıdır. O mənada deyirəm ki, tutalım, "Çaşıoğlu" nəşriyyatının çap elədiyi "Cəsur qarışqa" nağılını bir var səhnələşdirsən, rejissorun gördüyü nöqtədən uşaq ona baxa, bir də var ki, həmin nağılı oxuyanda onun təxəyyülündə təzə, bənzərsiz bir obraz yarana. Ona görə də mənə elə gəlir ki, uşaq oxusunu heç nə əvəz eləyə bilməz...

(Süjet)

Sevinc Nəcəfova: – Orta məktəblərdə, uşaq bağçalarında uşaq oxusu üçün bədii ədəbiyyat yoxdu. Bu sahədə də problemlər var.

Bilal Həsəni: - Hörmətli şairimiz Rafiq Yusifoğlu həmin məsələlərə toxundu. Bu işdə ailə tərbiyəsindən də çox şey asıldı. Valideyn uşağın geyiminə, keciminə xüsusi fikir verir, dərsləri almağa məhkumdu, ancaq əlavə oxu materiallarına biganədi. Təəssüf ki, uşaqlar üçün hazırlanan kitablar, jurnallar öz ünvanına çatmır.

Sevinc Nəcəfova: – Uşaq ədəbiyyatının mənbəyi barəsində nə deyə bilərsiniz?

Rafiq Yusifoğlu:– Müxtəlif mənbələr var, Sevinc xanım. Folklor materialları da var, Firudin bəy Köçərlinin uşaq oxusu üçün nəzərdə tutulan "Balalara hədiyyə" kitabı da. Müntəxəbat kitabları da nəşr olunub. Buraya istər X1X, istərsə də XX əsrdə yaşayan şair və yazıçıların əsərləri daxil edilib.

Mən bir dəfə televiziya çıxışlarımdan birində dediyim fikri bir də xatırlatmalı oluram. Köhnə dərş sistemi ilə indi dərş demək mümkün olmadığı kimi, o dövrdə yazılan əsərlərlə də indiki uşaqları tərbiyə etmək mümkün deyildir. Niyə? Əvvəla, dil baxımından o mətnlər köhnəlib, anlaşılmır. Orada müəyyən sözlər var ki, müasir uşaq onun mənasını başa düşə bilmir. Həmin əsərlərin əsrlərin sınağından keçib gələn, seçilən nümunələri var ki, onlar bizim dərşliklərimizdə uzun illərdir ki, yaşayır. Dərşlikdə olan əsəri təzədən uşaq oxusu materialı kimi nəşr etməyə nə ehtiyac var axı?

O ki qaldı mənbələrə, birinci əsas mənbə odur ki, qədimdə çap olunan dərşliklərimizi təzədən nəzərdən keçirmək, yenidən işləmək, yeni formaya salmaq, dövrə uyğunlaşdırıb ondan bəhrələnmək lazımdır. Bu, birinci mənbədir.

İkinci ən əsas mənbə müasir uşaq yazıçılarınn əsərləridi, uşaq üçün mənəvi məhsul istehsal eləyən yazıçı təxəyyüldü. Müasir dövrün tələblərinə uyğun bədii əsərlər yazılmalıdı.

Sivil ölkədən söhbət gedirsə, dərşlikdə iki, üç dənə əsəri olan müəllif maddi cəhətdən korluq çəkməməli. Yeni, uşaq yazıçılarınnı həvəsləndirmək çox vacib məsələlərdən biridir. Onları profesional baxımdan da istiqamətləndirmək lazımdır.

Həyatını dərşliklər, metodik vəsaitlər yazmağa həsr eləyən hörmətli alimimiz Yəhya Kərimovun belə bir sözü var, bir var uşaqlar üçün elə-belə, dağdan, daşdan, otdan, çiçəkdən əsər yazasan, bir də var dərşlik şeiri yazasan, öyrədici xarakterli əsərlər yaradasan. Uşaq ədəbiyyatı nümunəsi təkçə uşağın əzbərləməsi üçün bədii parçadan ibarət olmamalıdır. Uşaq ədəbiyyatı həm də ondan ibarət olmalıdır ki, həmin əsərlər uşağa müəyyən informasiya versin, təbiətə məhəbbət oyadılsın,

dövrə, zamanla bağlı müəyyən məsələlər öz əksini tapsın. Deməli, ikinci mənbə, ən əsas qaynaq yazıçıların yeni əsərləridi...

Üçüncü mənbəyə gələndə xatırladım ki, indi qloballaşma məsələsi ön plandadır. Dünya artıq elmin, texnikanın inkişafı sayəsində, kompüterlərin, televiziya verilişlərinin sayəsində müəyyən mənada kiçilib, yer kürəsi insan üçün ümumi vətənə çevrilib. Dünya həmin dünyadı, ancaq bizim onun haqqında təsəvvürümüz o qədər genişləniib ki, elə bilir ki, dünya kiçilib. İstər-istəməz bizim uşaqlar dünyada olan bütün hadisələri izləmək imkanındadırlar, dünyanın cikinə-bikini bilirlər.

Dünya uşaq ədəbiyyatı nümunələrini dilimizə tərcümə etmək vacib məsələlərdəndir. Mən özüm xeyli nağıllar tərcümə eləyib çap etdirmişəm. Başqaları da bu işi görüblər. Ancaq tərcümə işində də böyük məsuliyyət lazımdır. Əsər seçmək ən vacib məsələlərdəndir. Elə filan yerdə bir nağıl görmüşəm, onu tərcümə eləyib nəşr etdirməklə iş bitmir.

Dünya folklorunun ən maraqlı cəhətlərindən biri ondan ibarətdir ki, hansı nağılı oxuyursan, elə bilirsən Azərbaycan nağılıdı, sadəcə adlar dəyişib, məkan dəyişib, ideya isə eynidi. Xeyirxahlığın bədxahlıq üzərində qələbəsinin təntənəsi bütün xalqların folklor nümunələri üçün xarakterikdir. Digər tərəfdən, uşaq hansı millətə mənsub olursa olsun, öz vətəni, torpağını, xalqını sevməli, uşaq anasını, atasını sevməli... Özü də bu sevgi ümumi sözlərlə ifadə olunmamalıdır. Mahiyyət ayrı-ayrı rəng-rəng çalarda özünü göstərir. Uşaq yarpağı, çiçəyi, otu... sevməli. O adamın ki, ürəyində sevgi var, o uşağın ki, ürəyində sevgi var, onda qəddarlıqdan söhbət gedə bilməz. Sevgi mütləq qəddarlığın əl-qolunu bağlamalıdır. Həm özünü, valideynlərini, xalqını, vətəni sevməli, həm də dərk etməli ki, sən vətənin dünyanın bir parçasıdır... Nə isə, əsas qaynaqlardan biri də dünya ədəbiyyatı, dünya folkloru... Ancaq tərcümə o qədər də asan məsələ deyil, xüsusi istedad tələb edir.

Qeyd elədiyimiz üç qaynağın üçü də əsasdır. Bu üç mənbədən bəhrələnən isə profesional yazıçı, profesional nəşir, profesional tərbiyəçi olmalıdır.

Bir faktı xatırladım. Uşaqlar üçün əsərlər yazan sənətkarlarımızın əksəriyyəti məktəblə bağlı adamlar olmuşlar. Bu, çox vacib məsələdir. O adam ki, sinfi bilmir, uşağın xarakterini, onun psixologiyasını bilmir, ondan uşaq yazıçısı olmaz axı?!

Ancaq təəssüf ki, hər əlinə qələm alan elə bilir ki, ondan yaxşı yazan yoxdu. Bayaq Mirzə Cəlilin sözünü təsadüfi misal gətirmədim...

Düzdü, dövr dəyişib, zaman dəyişib, ancaq uşaq ədəbiyyatı biznes vasitəsi ola bilməz. Mənə elə gəlir ki, tərbiyə biznesə, qazanca qurban verilməməlidir...

(Süjet)

"XƏBƏRLƏR" Az.TV 07.07.2005

"Qızıl qələm", "Vətən", "Araz" və digər ədəbi mükafatlar laureatı, şair, ədəbiyyatşünas, publisist, tərcüməçi Rafiq Yusifoğlunun "Həsret sazağı" adlı kitabına onun son illərdə yazdığı həzin, kövrək şeirləri toplanıb. Oxucular bu kitabda "Mənim Azərbaycanım", "Tərəzidir elin gözü", "Haqqın yolu" və digər başlıqlar altında şairin vətənpərvərlik ruhlu, Azərbaycanı tərənnüm edən, "Sevgi yağışları", "Əsir ayrılığın soyuq yəlləri", "Mənə məktub yazan əllər" bölmələrində həzin sevgi şeirləri ilə tanış olacaqsınız.

"ÇİRAQ" (Az.TV, 22 may 2006)

Zahid Xəlil: - Salam, məktəbli dostlar. Xoş gördük, hörmətli valideynlər və müəllimlər. "Çırağ"ın bugünkü verilişini Bakıdakı 158 sayılı məktəbdən hazırlamışıq. Uşaqlar, bu gün sizin görüşünüze şair, jurnalist, "Göyərçin" jurnalının baş redaktoru, Əməkdar mədəniyyət işçisi Rafiq Yusifoğlunu dəvət eləmişik. Rafiq müəllim, xoş gördük Sizi.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun, Zahid müəllim.

Zahid Xəlil: - Uşaqlar, Rafiq Yusifoğlu haqqında mən Sizə qısa bir məlumat verim ki, o, 1950-ci ildə Qubadlı rayonunda doğulmuş, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsinə qəbul olunmuş və oranı fərqlənmə ilə bitirmişdir. Tələbəlik illərində poeziya sahəsində ilk addımlarını atan Rafiq Yusifoğlu o zaman uşaqlar üçün şeir yazmaq niyyətində deyildi. O, böyüklər üçün yazırdı və bizim hamımız kimi o da böyük şair olmaq istəyirdi. O zaman bizim belə bir düşüncəmiz var idi ki, böyüklər üçün yazmasaq, böyük şair ola bilmərik. Amma sonradan başa düşdük ki, uşaqlar üçün də yazıb böyük şair olmaq olar. Ona görə də Rafiq Yusifoğlu işləmək üçün "Göyərçin" jurnalını seçdi, bu gördüyünüz və görmədiyiniz, burada olan və olmayan kitabları yazdı və bu kitabların hamısı, bu şeirlərin hamısı olduqca təsirlidi, olduqca gözəldi. İndi məktəblərdə Rafiq müəllimi çox seve-sevə qarşılayırlar və onun əsərlərini diqqətlə, maraqla oxuyurlar.

Uşaqlar, mən sizə Rafiq müəllim haqqında ötəri bir məlumat verdim. İndi isə gəlin onun özünü dinləyək.

Rafiq Yusifoğlu: – Uşaqlar, xoş gördük hamınızı. Sizinlə görüşmək mənim üçün çox maraqlıdı. Bayaq Zahid müəllim uşaq ədəbiyyatına necə gəlməyimiz haqqında danışdı. Cavan vaxtı adama elə gəlirdi ki, böyük-böyük işlər görmək lazımdır. Sonra başa düşdük ki, böyük işləri görmək

üçün lap sadə işlərdən başlamaq lazımdır. Bu yerdə "Fayda və qayda" adlı balaca bir şeirimi xatırladım:

Hər işin bir qaydası var,
Hər işin bir faydası var.
Öyrənməsən qaydasını,
Görəmməzsən faydasını.

O vaxt Zahid müəllim mənə dedi ki, Rafiq, sən uşaqlar üçün yazsan, böyük uğurlar qazana bilərsən. O dövrün məşhur şairlərindən bir neçəsinin adını çəkib dedi ki, böyüklər üçün yazsan, uzaqbaşı bunlar səviyyədə olacaqsan, ancaq uşaqlar üçün yazsan, səni çox böyük uğurlar gözləyir. Çünki səndə bu sahədə xüsusi istedad var. Zahid müəllim, gec də olsa, uzaqgörənliyinizə görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Uşaqlar, mən sevinirəm ki, Zahid müəllimin arzuları gerçəkləşib. Fəxr eləyirəm ki, "Əlifba"da mənim "Üçrəngli bayraq" şeirim var. Mən fəxr eləyirəm ki, ibtidai sinif dərslərlərində, "Ana sözü" kitablarında, oxu kitablarında mənim nə qədər əsərlərim var...

Zahid Xəlil: - Rafiq müəllim, Sizin şeirlərinizdən mövzu baxımından ən yaxşı olanları, mənə elə gəlir ki, vətənə həsr olunan şeirlərinizdi. Bu da təbii idi. Şairin gerek ilk mövzusu, nümunə mövzusu vətən olsun.

(Uşaqların ifasında Vətən haqqında şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil: - Rafiq müəllim, bu şeirlər çox simvolik düzülübdür. Biz əvvəl Sizin dünya haqqında bir şeirinizi dinlədik. Uşaqlar Şuşa haqqında şeirinizi əzbər söylədilər, sonra "Balaca əsgər" şeiri, daha sonra isə sülh mövzusunda bir şeirinizi səsləndi. Yəqin uşaqlar da bunun mənasını başa düşdülər ki, yer kürəsinə, ümumiyyətlə insanların yaşayışına sülh lazımdır.

Rafiq Yusifoğlu: – Elədir, Zahid müəllim. Uşaqların şeir oxumaları mənim də xoşuma gəldi. Sağ olsunlar. Uşaqlar, siz bilirsiniz ki, Azərbaycanda 8 milyondan artıq əhali var. Bu əhəlinin 3 milyondan çoxu siz yaşda olanlardı. Fikir verirsinizmi, bu çox önəmli bir faktdı. Düşmənin tapdığı altında qalan torpaqlarımızı xilas etməklə hələ iş bitmir. Bütün sahələrdə vətənimizin gələcək taleyini həll eləyən siz olacaqsınız. Mən arzu eləyirəm ki, böyük işləri görmək üçün siz məktəbdə yaxşı oxuyasınız, elm öyrənəsiniz. Dünya nə qədər böyük olsa da, elmin sayəsində, insan intellektinin sayəsində o kiçilibdi. Dünyanı idarə etmək üçün, dünyanın ləyaqətli sakini olmaq üçün, Azərbaycanın ləyaqətli vətəndaşı olmaq üçün, torpaqlarımızı qorumaq üçün, ana dilimizi qorumaq üçün siz gerek çoxlu oxuyasınız, öyrənəsiniz.

Zahid Xəlil: - Rafiq müəllim, yeri gəlmişkən qeyd eləyim ki, uşaqlar Sizin məktəblə bağlı, ana dili ilə bağlı şeirlərinizi əzbərləyiblər.

(Uşaqların ifasında şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil: - Rafiq müəllim, Sizin şeirlərinizdə şifahi xalq ədəbiyyatının motivləri çox güclüdür və şübhəsiz, bu elə belə də olmalıdı. Çünki Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının əsas mövzu mənbələrindən biri də folklordu. Siz özünüz də bu barədə yazmısınız. O cümlədən də bədii yaradıcılığınızda bunun izləri çox dərin görünür.

Rafiq Yusifoğlu: – Zahid müəllim, düz deyirsiniz. Bu çox vacib bir məsələdi, mövzudu. Bayaq uşaqlar dil haqqında şeirlər dedilər. Xalqın dilini bilməyən, xalqın folklorunu, adət-ənənələrini bilməyən əslində heç nəyi bilmir, xalqa ögeydi, xalqa yaddı. Elə gözəl xalq ifadələri var ki, onların əsasında şeirlər yazanda uşaqların çox xoşuna gəlir.

(Folklor motivində şeirlər səslənir)

Sual: - Rafiq müəllim, Sizin şeirlərinizin çoxu təbiət haqqındadır. Bunun sirrini bizə açıqlaya bilərsinizmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Əlbəttə, açıqlayaram, qızım. Bayaq Zahid müəllim mənim tərcümeyi-halımdan danışanda dedi ki, Qubadlı rayonunda doğulmuşam. Qubadlı Azərbaycan təbiətinin ən gözəl guşələrindən biridir. Çox təəssüf ki, Qubadlı ətraf rayonlarla birlikdə, Dağlıq Qarabağla birlikdə düşmənlə tapdağı altındadır. Mənim uşaqlığım təbiətin qoynunda keçib. Ona görə də təbiəti çox sevirəm, onu duya bilərəm. Otları, çiçəkləri, quşları, heyvanları yaxşı tanıyıram.

Uşaqlar, insanın özü də təbiətin bir parçasıdır. Bir var kiçik ev, bir var böyük ev. Geniş mənada dünya bizim evimizdi, onu qorumaq, gözəlləşdirmək lazımdır. Bunun üçün çoxlu gül-çiçək, ağac əkmək, yaşıllığı qorumaq vacibdir. Axı insan təbiətin bir parçasıdır. Təbiətsiz insan yaşaya bilməz.

(Təbiət haqqında şeirlər səslənir)

Zahid Xəlil: - Uşaqlar, çox sağ olun, şeirləri qəşəng dediniz. Mən istəyirəm belə bir faktı da sizin nəzərinizə çatdırım ki, Rafiq Yusifoğlu otuzdan çox kitabın müəllifidir. Bu kitabların böyük bir qismi uşaqlar üçün yazılıb. Mən istəyirəm Rafiq müəllimin keçən il çap olunan kitablarından biri haqqında ayrıca danışam. Bu kitabın adı "Zamanın qatarı"dır. Bu çox maraqlı bir kitabdır. Bu qatar adı qatar deyil, sehrli qatardır. Şair simvolik şəkildə zamanı qatara, hər fəslə bir kupeyə bənzədir. Hər kupenin sakini isə aylar, illər, günlər, saatlar, dəqiqələr, saniyələrdir. Əslində bu kitabı fəsillər haqqında kitab da adlandırmaq olardı. Çünki burada hər fəslə aid xarakterik cəhətlər, onun özünəməxsus gözəllikləri göstərilib. Bax bu şeir kitabı Rafiq Yusifoğlu yaradıcılığında, eləcə də Azərbaycan uşaq ədəbiyyatında irəliyə atılmış çox maraqlı bir addımdır. Rafiq müəllim, indi uşaqlar Sizin fəsillərə həsr olunmuş şeirlərinizi demək istəyirlər.

(Şeirlər səslənir)

Rafiq Yusifoğlu: – Uşaqlar, siz mənim balaca bir şeirimi yadıma saldınız.

-Yaşillığı sevirsen?
-Bəs necə!
-Neçə ağac əkmisən?
-Heç neçə!

Təbiət gözəldir. Onu qorumaq və gözəlləşdirmək insanın boynuna düşür. İnsan bağ salmalıdı, park salmalıdı, xiyabanlar salmalıdı, özündən sonra yadigar qoymalıdı. Mən öz şeirlərimdə bu cür insanların bədii obrazını yaratmağa çalışmışam. Arzu eləyirəm ki, siz də ağaclar əkəsiniz, vətənimizin yaşıllaşmasına sizin də öz töhfəniz olsun.

("Yadigər" şeiri sələnir)

Zahid Xəlil: - Sağ olun, uşaqlar. Şeirin qəhrəmanı Yusif babadan gələcək nəsillərə gözəl bir bağ yadigər qalıb. Gərək babaların yolunu siz də davam etdirəsiniz. Özümüzdən sonra gələn nəsillər üçün ağac əkməsək, təbiəti dəyişməsək, həyat olmaz, inkişaf olmaz.

Rafiq müəllim, Siz "Göyərçin" jurnalının baş redaktorusunuz və buna görə də məktəblərdə uşaqlarla tez-tez görüşürsünüz. Mənə elə gəlir ki, hər görüş şair üçün bir mövzu verir. Çünki uşaqların hərəsinin bir cür xarakteri var. Sizin şeirlərinizdə belə uşaqların maraqlı bədii obrazı yaradılmışdır.

Rafiq Yusifoğlu: – Uşaqlar ilk nəzərdə uşaq görünürlər, amma dünyanın elə bir problemi yoxdur ki, onları düşündürməsin. Bütün məsələlərlə onlar maraqlanırlar. Uşaqların elə maraqlı sualları olur ki, böyüklər bu sualın cavabını verməyə acizlik çəkirlər. Ona görə mən öz balaca oxucularımla ünsiyyətdə olmağı çox xoşlayıram. Mənim şeirlərimin baş qəhrəmanı elə bu maraqlı uşaqlardır. Düşündürücü sual verən, bir-biri ilə zarafat etməyi bacaran, duyumlu uşaqları çox sevirəm. Mən arzu eləyirəm ki, Sizin hamınız belə uşaqlar olasınız. Təbi ki, elə beləsiniz, ancaq mən sizi hələ yaxından tanımıram. Ancaq hiss eləyirəm ki, Sizin hamınızda həm yumor duyumu, həm də oturuşunuzda, duruşunuzda bizim üzümüzə təbəssüm qonduran cəhətlər var.

(Şeirlər sələnir)

Zahid Xəlil: - Uşaqlar, çox sağ olun. Şeirləri çox gözəl dediniz. Rafiq müəllim, Siz də sağ olun ki, zəhmət çəkib gəldiniz və bu gün sözün həqiqi mənasında bir poeziya bayramı oldu.

Rafiq Yusifoğlu: – Zahid müəllim, çox sağ olun, Sizə, məktəbin direktoru Zemfira xanıma, tədbiri hazırlayan Gülyaz xanıma öz təşəkkürümü bildirirəm. Uşaqlara da öz təşəkkürümü bildirirəm ki, zəhmət çəkib mənim şeirlərimi əzbərləyiblər. Və hətta elə şeirlər var idi ki, elə bil

onları unutmuşdum, yaddaşımdan silinmişdi, uşaqlar yaddaşımlı təzələdilər. Buna görə də onlara öz dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Zahid Xəlil: - Uşaqlar, bununla da verilişimiz sona çatdı, sağ olun, gələn görüşlərdə....

"BİR SEVDALI ÜRƏYİM VAR"

Dünya TV. 25.05.2005

Kadr arxası mətn: - Hər sözü, söhbəti bir yeni dünyadır. Gərək onu hiss edəsən, onunla həmsöhbət olasan. Onda biləcəksən ki, arzuları canına sığmayan şairin sözünü heç bir qüvvə susdura bilməyib. Bax budur əsl şairin qüvvəsi, tükənməz sərvəti, ucalığı, odlı-alovlu, həsrət yanğılı poetik duyğuları. Sözün əsl mənasında Azərbaycan şairləri sırasında özünə şərəfli yer tutan, müasir ədəbiyyatımızın görkəmli nümayəndəsi, ədəbiyyatşünas, şair, "Qızıl qələm", "Vətən", "Araz", "İlin ən yaxşı kitabı" ali ədəbi mükafatları laureatı Rafiq Yusifoğlu.

Şairin poeziyası ilə tanış olduqdan sonra qərara gəldim ki, onun özünü ilə görüşüm və nəhayət, arzuladığım gün gəlib yetişdi. Vətəninə, xalqını əsl övlad məhəbbəti ilə sevmə bir insanın ürək açan, könül oxşayan söz-söhbəti məni daha da sevindirdi. Elə bu məqsədlə Rafiq Yusifoğlunu tamaşaçılara təqdim etmək üçün verilişimizə dəvət etdim.

Eldəniz: - Rafiq Yusifoğlu – böyük düşüncələrə malik olan ziyalı bir insan. Siz həm jurnalistsiniz, həm alimsiniz, həm müəllimsiniz, həm də nəğməkar şairsiniz. İnsan qısa da olsa, uzun da olsa bir ömür yolu keçir. Yəni, enişli-yoxuşlu, acılı-şirinli... Bəs Rafiq müəllim bu ömür yolunu nədə görür?

Rafiq Yusifoğlu:— Ömrün başlangıcı var, sonu var. Ömür başlangıcla son arasında olan yoldu, məsafədi. Allah-Təala hərəyə bir ömür payı verir. Bu nöqtədən o nöqtəyə gedən yol qısa da ola bilər, uzun da. Amma insan ömrünün uzunluğu, faydası, o yaşanan illərin uzunluğu, keçilən yolların uzunluğu ilə ölçülmür, mənalı yaşamaqla ölçülür. O adam xoşbəxt idi ki, ömrün başlangıcından sonuna gedən yolda dünyanın gözəlliyini duyur, insanlığın nə olduğunu duyur. Təbii ki, yol həmişə hamar deyil. Ömür yolu bir az o biri yollardan fərqlidi. Fərqlidi nə mənada deyirəm? Elə belə, maşın üçün çəkilən yol, qatar üçün çəkilən yol hazır yoldu, bunun üstü ilə gedirsən. Ancaq insanın ömür yolu elədi ki, onun getdiyi yolun hamısı öz ayaq izlərindən yaranan yollardı, onun taleyindən doğulan yollardı...

İlk gənclik illərimdə, filologiya fakültəsində oxuduğum illərdə böyük alman şairi və dramaturqu Şillerin bir cümləsini özümə həyat devizi seçmişdim: "Madam ki, həyat mənim qarşıma çətinlik çıxarır, deməli, məndən böyük adam hazırlamaq istəyir." Mən özümü böyük adam hesab eləmirəm, adi insan sanıram və bununla özümü xoşbəxtlərin xoşbəxti sanıram.

İnsanın böyüklüyü onun sadəliyindədir və bu başdan o başa gedən ömür yolunda məni razı salan, məmnun edən odur ki, həyatda nə qazanmışam, öz zəhmətimin hesabına qazanmışam... Ancaq bu əziyyətin üstünə başqa məsələlər də gəlir. Bu məsələ də ondan ibarətdir ki, taleyi Allah verir. Sən hansı ailədə doğulmusan, hansı evdən maya tutmusan? – Bunlar da az rol oynamır. Bu mənada da mən xoşbəxtəm.

Tanrı buyruğuyla yol gedən kəsi
Nadanlar çətin ki, əyləyə bilər.
Kimin ki eşq ilə gəlir nəfəsi,
Qəlbimi gül kimi iyləyə bilər.
Elə bilməyin ki, naşı olmuşam,
Sevda gözəllərin yaşı olmuşam.
Mən hansı yuvanın quşu olmuşam? –
Nəslimmi tanıyan söyləyə bilər.
Doğma məclislərə mən bəzəyəmsə,
Təzələr yanında təptəzəyəmsə,
Əgər Tanrım ilə üz-üzəyəmsə,
Nadanlar könlümə neyləyə bilər?

Mən o xoşbəxtlərdənəm ki, həyatda sevgi ilə yaşamağı bacarmışam.

Eldəniz: – Rafiq müəllim, belə deyirlər ki, hər bir insanın taleyi öz əlindədir. Bu taleyi insan yaxşı da, pis də edə bilər. Başqa bir fikir də var ki, insanın taleyi Allah-Təalanın əlindədir. Siz buna bir ziyalı kimi necə baxırsınız?

Rafiq Yusifoğlu: – Əvvəla, hərənin bir taleyi var. Mən taleyə inanan adamam. Ancaq nənələrimizin, babalarımızın uzunmüddətli təcrübəsi göstərir ki, "Allahdan buyruq, ağzıma quyuq" ideyası düz deyil. Allah-Təala bu dünyaya insanları ona görə gətirib ki, həyatın sınaqlarından çıxarsın. Tale Allahın əlindədir, ancaq Allah bəndəsini sınağa çəkir ki, görsün o, sınaqdan necə çıxacaq? O öz taleyini qurmağı bacarırmı? O öz taleyi uğrunda mübarizə aparmağı bacarırmı?

Sizin sualınız mənim yadıma gənclik illərimdə oxuduğum bir qəzet materialını saldı. Sovet təbliğatının güclü olan bir vaxtında həmin informasiyanın nə dərəcədə doğruluğunu deyə bilmərəm. Ancaq yazılan fakt bundan ibarət idi ki, xaricdə bütün arzularına çatan bir oğlan, sonra prezidentin qızı ilə gəzmək sevdasına düşür və bu arzusunə də çatandan

sonra özünü öldürür. Bu ölümün səbəbini belə əsaslandırırıdılar ki, bütün arzulara asanlıqla çatmaq fəlakət doğura bilər.

İnsanın qəlbində arzular o qədərdir ki, o ömrü boyu bu arzuların dalınca gedir...

Söhbətimizin əvvəlində haqqında danışdığımız ömrün başlanğıcından sonuna qədər gedən o yol ki var e, orada insanın qazandığı elə bu yolda daddığı sevincli, prosesin sevincidi, prosesin həzzidi. Bax bunlarsız yaşamağın mənası olmur. İnsan bilir ki, doğulduğu gündən ölümə məhkumdur. Onda biz niyə işləyirik, əlləşirik, vuruşuruq? Niyə oxuyuruq, niyə hörmət qazanmağa çalışırıq? Onsuz da axırda fərqi olmur. Elə isə bu əzablı ömür yolu kimə və nəyə lazımdı? Sən demə həyatın gözəlliyi elə bu yolun gözəlliyində imiş...

Eldəniz: – Bəli, bəli...

Rafiq Yusifoğlu: – Və Allah-Təala istədiyi bəndəni çətinliyə salır və o çətinliyi görəndə insanın ürəyinə bir həqiqət nuru səpir ki, həzzin gözəlliyi, ləzzətin davamlılığı uzanır...

Eldəniz: – Rafiq Yusifoğlu – yaşlı nəslin nümayəndəsi, yeni ağsaqqal ziyalı, müəllimsiniz. Tələbələrə təlim-tərbiyə verirsiniz. Həm də bildiyimizə görə "Göyərçin" jurnalının baş redaktorusunuz. Yəqin ki, bunların da yaradıcılığınızın istiqamətlənməsində müəyyən rolu var. Kiminsə belə bir sözü var: "Əgər məndən təvəqqe etsəydilər, insanları özüm kimi tərbiyə edərdim." Bəs Rafiq müəllim necə?

Rafiq Yusifoğlu: – Bayaqqı sualınızla bu bir-birini müəyyən mənada tamamlayır. Sualınızın birinci hissəsinə qayıdıram. Yaşlı nəslin nümayəndəsi kimi... Əvvəla, mən özümü yaşlı nəslin nümayəndəsi hesab eləmirəm.. Halbu ki, Səməd Vurğun 50 yaşında olanda elə sanırdıq ki, o, ixtiyar bir qocadır. İndi yaşım onun yaşından çox olsa da, elə bilirəm ki, uşağam, cavanam. Təbii ki, nə uşağam, nə də cavan. Xeyli həyat təcrübəm var. Amma sözün bu məqamında mən bir şeir demək istəyirəm. Sizin sualınızın birinci hissəsini cavablandırmaq məqsədiylə.

Yağsa da üstümə illərin qarı,
Həyatım ağaca, gülə oxşayır.
Hələ ürəyimdə neçə baharın
Yolunu gözləyən qönçə yaşayır.
Dinclik tapa bilmir ürək bir hovur,
Özüne sevgidən çələng toxuyur.
Saçıma düşsə də ömrün qırovu,
Qəlbimdə yaz qışa meydan oxuyur.
Üşüyə-üşüyə çiçək dəyəndə,
Sənə soyuq olar, yağışdır, demə.
Gözlərim sevinir gözəl görəndə,

Qocasan, özünü yığışdır, demə.
Günəş məhəbbətlə üzə güləndə,
Titrəyir, gül ağır quru yamaclar.
Cavanlar var deyə, bahar gələndə
Çiçək açmasını qoca ağaclar?

Bu Sizin sualınızın birinci tərəfinin cavabı. O ki qaldı sualın ikinci tərəfinə, bir tərəfdən "Göyərçin" jurnalında işləməyim balaca uşaqlar, digər tərəfdən Sumqayıt Dövlət Universitetinin müəllimi kimi yetkin gənclərin arasında olmaq, sözsüz ki, yaradıcılığımıza təsirsiz qalmır. Onların etimadını qazanmaq üçün gerek uşaq, gənc olasan.

Sergey Mixalkovun belə bir sözü var: "O adam ki uşaqlarla oynamağı bacarmır, ondan uşaq yazıçısı olmaz." Mən əgər uşaq uşaq olmasam, onların qəlbinə yol tapa bilmərəm. O ki qaldı gənclərə, burada məsələ bir qədər fərqlidir. Uzunmüddətli təcrübəmdən bu qənaətə gəlmişəm ki, uşaqların da, gənclərin də ürəklərinin dərinliyində xoşlarına gəlməyən iki məxluq var: valideynlər və müəllimlər. Niyə xoşları gəlmir? Ona görə ki, onlar uşağa, yeniyetməyə öz fikirlərini dikte eləməyə çalışırlar. Belə durma, belə otur, onu eləmə, bunu elə və s. Bu metod uşağın, gəncin sərbəstliyini əlindən alır, ona qadağalar qoyur.

Mənim müəllimlik prinsipimdə, tərbiyə metodumda uşaqla dost olmaq, gəncə dost olmaq ən başlıca amildir. Onlarla tez dil tapa bildiyim üçün özümü xoşbəxt sanıram. Belə eləməsəm, mən onların üreyini ələ ala bilmərəm. Dediym dərsin də təsiri olmaz, sözün də...

Eldəniz: – Rafiq müəllim, mən hər sual verdikcə, Siz qələminizdən axan şeirlərlə ona cavab verirsiniz. Bax Sizin bu poeziyaya gəlişiniz nə ilə əlaqədardır? Bir də bu dövrün hadisələri ilə bir şair kimi ayaqlaşa bilərsinizmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Əlbəttə, bunu oxucular daha yaxşı bilər, ancaq mənə elə gəlir ki, zamanın nəbzini az da olsa tutmağı bacarıram. Şeir yazmağım, ədəbiyyata gəlişim isə tale işidi... Tanıyanlar bilir ki, üreyimdə həssaslıq var. Görünür atam bunu sezişmiş...

Fələfədə belə bir termin var: təsadüf və zərurət. Mənim valideynlərim: atam da, anam da fizika-riyaziyyat müəllimi olublar. Atam uzun müddət məktəb direktoru işləyib. Uşaq vaxtı yatsam yuxuma da girməzdi ki, şeir yazacam, şair olacam. Düzdür, şeir yazan bibim oğlu Sabirə qibtə eləyirdim. O, tez-tez şəhərdəki qardaşı Zakirə zarafatla şeirlər yazıb göndərirdi...

Atam da, anam da ədəbiyyat adamı deyildilər. Ancaq mənim ana babam isə sən demə şair imiş, "Molla Nəsrəddin" jurnalında "İstot" təxəllüsü ilə şeirləri çap olunubmuş... Sən demə babam o dövrün ən ali mükafatlarını alan bir nüfuzlu ziyalı imiş. O, "Lenin" ordeni ilə, o dövrün

bir sıra hörmətli orden və medalları ilə təltif olunubmuş, əməkdar müəllim fəxri adına layiq görülmüş... Bunları o vaxt mən bilmirdim. Adam bəzən öz valideynlərini də, nənəsini, babasını da yetərincə tanımır...

Uşaq vaxtı atam mənim dilimdən bir zarafat şeiri yazıb bibim oğlu Sabirə göndərmək üçün... Hər şey də elə burdan başlayıb. Mən bu haqda çox danışmışam, hətta yazmışam da. Ona görə də təfərrüata varmaq istəmirəm. Boynuma ağır bir yük düşüb. Deyiblər ki, bəs filankəs şeir yazır. Ona görə də qərara gəlmişəm ki, şeir yazmağın qaydalarını öyrənirəm. Bu işdə babam mənim ilk yardımçım, sənət müəllimim olub. O, ədəbiyyatı mənə sevdirib, poeziyanı mənə sevdirib.

Bayaq demişdim ki, mənim tərbiyə prinsipimdə ən birinci amil sevgidi... Bu sevgini mənim qəlbimdə ilk dəfə babam oyadıb. Sən demə mənim özümdən xəbərsiz içimdə bir şair ovqatı mürgüləyirmiş. Atam bu şairliyi oyatmağa ilk cəhd edib, babam isə onun başladığı işi sona çatdırıb...

İndi kitabların tirajı çox azdı. Yaxşı halda şeir kitabları 500 tirajla çap olunur. Mən o xoşbəxtlərdənəm ki, heç o 500 tiraja ehtiyacım da yoxdu. Çünki daim gənclərin, gələcəyin ədəbiyyatçıları olacaq insanların arasındayam. Mənim şeir oxumaq meydanım da var, söz demək meydanım da var. Auditoriyam genişdi...

Eldəniz: – Rafiq müəllimin hər seirində, yazısında yollar, yollar sözü təkrarlanır. Bu yolları nədə görürsünüz, Rafiq müəllim?

Rafiq Yusifoğlu: – Vallah, bilmirəm... Bu sözü Sizdən də qabaq mənə deyiblər. Mənim qardaşım, Razim müəllim (o, mifologiya ilə məşğul olan ciddi bir alimdir) bir dəfə mənə dedi ki, sənın xəbərin varmı kitablarının əksəriyyətinin adı yolla bağlıdır? "Aylı cığır", "Qəm karvanı", "Həsret köçü", "Xatirə kəcavəsi", "Böyük arzuya gedən yol", "Bahar qatırı", "Təzə sevdalara doğru"... Heyrətləndim. Doğrusu, heç o vaxta qədər bunun fərqi də varmamışdım. Görünür bu da bir tale işidi... Bir var ki, bir şeyi bilərəkdən eləyəsən, bir də var heç fərqi də varmı... Bunlar ayrı-ayrı şeylərdi... Qardaşımın sözündən sonra hələlik yolla bağlı kitab adı qoymamışam... Amma ömür özü də bir yoldu...

Eldəniz: – Rafiq müəllim, deyirlər ki, vətəni, torpağını sevməyən insan olmaz. Bu gün Rafiq müəllim itirilmiş torpaqlarımızın dərdi-sərinə necə çəkir?

Rafiq Yusifoğlu: – Dərd də sevinc kimi fərdidi... Onu da hərə bir cür çəkir. Hamı eyni şəkildə dərd çəkə bilməz. Yalandan deyim ki...

Eldəniz: – Rafiq müəllim, bağışlayın, sözünüzü kəsirəm, bilmək istəyirəm ki, nüfuzlu bir ziyalı kimi, gözəl bir şair kimi, tanınmış ədəbiyyatşünas kimi, bir azəri vətəndaşı kimi Rafiq müəllim hansı hisslərlə yaşayır? Bu torpağın dər-dərinə necə çəkir, öz ürəyindəmi, yoxsa ötəri?

Rafiq Yusifoğlu: – Ötəri söhbəti ola bilməz. Bu tale işidi. K.Simonovun şeirlərinin birində belə bir misra var idi: "Sığmaz xəyalına böyük bir vətən, sığar xəyalına doğulduğun kənd" və mən bu misranı epiqraf gətirib "Doğulduğum kənd" adlı bir şeir yazmışdım. Deyirdim ki, bir çayam, mənim ömrüm kəndimdən başlayır. Kənddən şəhərə insanlar gələn kimi o kəndin çeşmələri də uzun bir yol keçərək gəlib Xəzərə qovuşur. Atamın, anamın adları ilə birgə mənim yaş kağızımda kəndimin də adı yazılıb... İndi o doğulduğum kəndi itirmişəmsə, keçirdiyim hisslərin axarı, istiqaməti yəqin ki, bəlli olar. Keçirdiyim hisslər isə bu və ya digər dərəcədə yazılarımda öz bədii əksini tapıb. Bu mövzuda çoxlu şeirlərim var. Dərsliklərə vətənpərvərlik mövzusunda, günümüzün problemləri ilə bağlı xeyli əsərlərim düşüb. Açığını deyim ki, içimdə bununla fəxr eləyirəm... Madam ki, deyirsiniz, bir şeyi də xatırladım. Mənim hərbi vətənpərvərlik mövzusunda yazılan şeirlərim əsasında neçə il bundan qabaq dövlət televiziyası "Bütün Azərbaycan əsgər olmalı" adlı bir tamaşa hazırlayıb. Əsər qızıl fondadı, 1996-cı ildən, demək olar ki, hər il göstrilir, nümayiş etdirilir.

Vətən insanın doğulduğu məkandı. Ancaq vətən təkəcə təbii gözəlliyi ilə vətən deyil. İnsan harda doğulursa, harda boya-başa çatırsa, hansı mühitdə yaşayırsa, ora insan üçün zirvədi, gözəl bir məkandı. Bu haqda bir şeirim də var...

Ucalmaq, eşqimin əzəli, ilki,
Bir dəfə qıy vurmaq yüz ömrə dəyər.
Zirvə qartal üçün zirvə deyil ki,
Qartal yorulanda enər zirvəyə.
Könlümə ruh verən onun səsidə,
Mən qərrib saymıram özümü orda.
Zirvələr qartalın söz kürsüsüdür,
Qarğa deyə bilməz sözünü ordan...

Doğulduğumuz torpaqlar, indi təssüf ki, düşmənlə tapdağı altındadı. Mən inanıram ki, o torpaqlar qayıdacaq. Əslində torpaq yox, biz ora qayıdacağıq...

Bunların hamısı mənim şair dünyamı qayğılandıran əsas problemləridir. Şair əzabı, şair əziyyəti tükənmir ki, tükənmir. Bu əzablardan yığılan bir elegiya – esse yazmışdım. Dostum Eldar Baxışa müraciətlə yazdığım bu yazı "Cənnətdən qovulmuşlar" adlanırdı. Mən xatırladırdım ki, müqəddəs kitabımız "Qurani-Kərim"də yazılır ki, cənnət içindən çaylar axan gözəl bir yerdi. Bundan sonra üzümü qələm dostuma tutub deyirdim ki, bəlkə də biz içindən çaylar axan o gözəlliklər diyarının qədrini bilmədiyimiz üçün cənnətdən qovulmuşuq?

Bir də vətən torpağına, vətənpərvərliyə münasibət mənim anlamımda bir qədər fərqlidi. Mənim fikrimcə, vətən insanın özündən başlayır. Vətən torpağı mənim üçün ona görə gözəldi ki, orada doğmaları var, atam var, anam var, qohumlarım var, kəndçilərım var... Vətən torpağını həm də mənə bu insanlar doğmalaşdırıblar... Sarı Aşıq təsadüfi demirdi ki, vətənimdə qəribəm, bir şirin dilə bəndəm!

Təbiətin gözəlliyi hər yerdə var. Bizim təbiətimizdən də qat-qat gözəl yerlər var. Gedib orda yurd da salarsan, ev də tikdirərsən, qalarsan da! Ancaq vətən təkəcə təbiətinin gözəlliyi ilə insanı özünə çəkmir. Torpaq babaların, nənələrin ruhu dolandığına görə adamı özünə çəkir...

Mənim vətən anlayışım istər uşaqlar üçün, istərsə də böyüklər üçün yazdığım şeirlərdə məhz bu istiqamətdən öz əksini tapır.

Bir də xatırladıram. Mənim fikrimcə, vətən insanın özündən başlayır...

Bəzən belə deyirlər: "Vətən uğrunda ölməyə hazıram". İnsanın özü yoxdusa, vətən də yoxdu. Bir də ki, saxta vətənpərvərlik heç kəsə lazım deyil. Vətən uğrunda ölmək yox, vətən uğrunda yaşamaq lazımdı. Allah insanı ona görə dünyaya gətirib ki, yaşasın və yaratsın, müəyyən işlər görsün. Yeri gələndə vətən uğrunda ölmək başqa şeydi. Elə güllə gələndə sinəni qabağa ver ki, mən vətən uğrunda ölərəm, bu, düzgün deyil axı?!

Başqa veriləşlərdə demişəm, bir də təkrarlayıram. Əgər mən özümü qoruyuramsa, bir ananın, bir atanın övladını qoruyuram, özümü qoruyuramsa, kiminsə sevgilisini qoruyuram, kiminsə atasını qoruyuram, kiminsə müəllimini qoruyuram, kiminsə dostunu qoruyuram... Bir də deyirəm: vətən insanın özündən başlayır.

Deyirlər Azərbaycan gözəlliklər diyarıdır, on bir iqlim qurşağından doqquzu burda var. Mən deyirəm ki, bizə onuncu iqlim qurşağı da lazımdı. Onuncu iqlim qurşağı insanların özüdü. Əgər bu gözəl torpağın üstündə yaşamağa layiq insan yoxdursa, o doqquz iqlim qurşağı bir qəpiyə dəyməz. Vaxtilə gözəllik haqqında bir şeir yazmışdım, elə yerinə düşür, burda deyərəm. Belə bir atalar sözü var: "Gözəllik ondur, doqquzu dondur." Mən şeirimə həmin atalar sözünü epiqraf gətirərək yazmışdım:

Gözəl qız, küçədə gəlsən qarşıma,
Sürməli gözlərin güləcək sənin.
Desəm bənzeyirsən tovuz quşuna,
Bilirəm, xoşuna gələcək sənin.
Düzü, əynindəki o gözəl paltar
Az qalır məni də sala kəməndə.
Doqquz gözəlliyn doqquzu da var,
Onuncu gözəllik çatışmır səndə...

Əsas gözəllik onuncudu. O, gözəlliyin nüvəsidir, mayasıdır. Təbiəti gözəlləşdirən insandır...

Eldəniz: - Rafiq müəllim bir nəğməkar şair kimi bəstəkarlar, müğənilər Sizə müraciət edəblərmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Təbii ki, edəblər. Ancaq nəğməkar şair sözü indi məni qıcıqlandırır. Ona görə ki, indi o adamlara nəğməkar şair deyirlər ki, ümumiyyətcə o heç şair deyil. Mən çəkinmədən belə deyirəm. Qabaqlar da belə olub, musiqiyə "balvanka" əsasında mətn yazılıb. Təssüf ki, indi lap dəhşətdi. Mənim anlamıma görə mahnıda birinci növbədə əsas sözdü. O sözü dinləyiciyə, tamaşaçıya necə çatdırmalısan? Musiqi də, səs də buna yardımçı olmalıdır. Mənim ağılıma nə vaxtsa qərribə bir fikir gəlmişdi, onu burda demək bəlkə də yerinə düşərdi. Mənə elə gəlir ki, mahnının atası şairdi, anası bəstəkardı, sevgilisi isə müğənnidi, onu sevə-sevə ifa eləyən, yaşadandı... Əgər mahnını sevə-sevə ifa eləyirlərsə, o söz, o musiqi, o mahnı yaşayır...

Bəstəkarlar mənim yaradıcılığımıza az-çox müraciət edəblər. Sözlərimə bəstələnmiş xeyli mahnı var. Oqtay Rəcəbov, Cavanşir Quliyev, Elnarə Dadaşova, Nailə Mirməmmədli, Hikmət Mirməmmədli, Rəşid Şəfəq, Sevdə Məmmədli və başqaları sözlərimə mahnı bəstələyiblər. Ancaq mən bütün həyatımı mahnıya həsr eləməmişəm. Təəssüf ki, bu sahədə də dilə gətirmək istəmədiyim problemlər var..

Eldəniz: – Elə olubmu ki, Rafiq müəllim yaşın bu çağında öz həyatından incisin, küssün?

Rafiq Yusifoğlu: – Yox, olmayıb... Əvvəla, insan özü nə qədər yaşlansa da, arzular tükənmir, qocalmır. Qocalığa mənim münasibətim də başqadır. İnsan yaşlanıb çəliyə möhtac olanda belə ruhən cavan ola bilər. Elələri də var ki, sapsağlamdı, tullana-tullana gəzir, ancaq onun içində cavanlıqdan əsər-ələmət tapa bilməzsən.

O ki qaldı inciməyə, küsməyə, Sergey Yesenin şeirlərinin birində belə bir misra var: "Tutuldum şairliyin darıxmaq azarına." Mən də şairəm, darıxmaq azarı mənim də içimdədi. Həmişə darıxıram, həmişə narahatam. Necə ki, hava tutulur, hava açılır, bax yaradıcı insan da elədir. Mən şeirlərimin birində elə bu ovqatı təsvir eləməyə çalışmışam. Orda belə bir misra var: "Hər şeyim ola-ola çatışmır nəyimse"... Doğrudan da, belədi. Elə insan həyatını rəvnəqləndirən də o çatışmayan şeydi... Həyatın gözəlliyi də elə burdadı...

Bir dəfə böyük Füzuliyə həsr etdiyim "Qəm karvanı" poemasının ikinci variantını oxuyan ədəbiyyatşünas dostum İmamverdi Həmidov dedi ki, Rafiq, yaxşı olar ki, Füzuliyə həsr etdiyin poemanı Allaha müraciətlə başlayan. İkimizin də dostumuz Yaşar Qarayev də son vaxtlar bu

qənaətə gəlib ki, ulu Füzulidə insana məhəbbət, real sevgi Allaha məhəbbətlə qovuşur...

Mənə məktub yazan tələbələrimdən biri qeyd eləmişdi ki, Rafiq müəllim, Sizin sevgi şeirlərinizin ünvanı tez-tez dəyişir, amma mənə elə gəlir ki, Siz həmişə eyni sevginin nəğmələrini yazırsınız.

Çox heyrətləndirdi bu söz məni. Tələbəm öz fikrinə davam edərək yazırdı ki, ilk dəfə rast gəldiyiniz, sevdiyiniz adamdan əvvəl də bu sevgi Sizin ürəyinizdə oturubmuş...

O sevgi bir az arzuya bələnib, o sevginin içində bir az həyat işığı var. Bütün sevgilərin hamısı o böyük sevginin şaxələridi... Son məqam ulu Tanrıya, Yaradana olan sevgidi...

Bayaq mənim bir şeirimi yadıma saldınız. Şairlər qərribə olurlar, əhvali-ruhiyyə adamı olurlar. Mən hər il yeni şeir yazanda alverçilər "süftə" haqqında fikirləşdikləri kimi düşünmüşəm. Həmişə fikirləşmişdim ki, ay Allah, görəsən bu ilin ilk şeirini kimə yazım? Düşərli olacaq, düşərli olmayacaq? Mənə çoxlu sevgi məktubları gəlib, bunların hansınasa cavab yazım, ya neyləyim? Əsrin başlanğıcında fikirləşdim ki, İlahi, Pərvərdigara, ilin şeiri ayrıldı, görəsən əsrin ilk şeirini mən kimə yazım? Sonunun necə qurtaracağını təsəvvür etmədən yazmağa başladım və beləliklə əsrin ilk şeiri dünyaya gəldi...

Sevirəm, keçsə də ömür yarıdan
Qorxuram bu sevda yolunda azım.
Qəlbimə təpər ver, Ulu Yaradan,
Əsrin ilk şeirini mən kimə yazım?!
Ucadır insanın eşqi, əməli,
Bütün zamanların odur bəzəyi.
Eşq ilə qoyulsun əsrin təməli,
Ayları, illəri sevda bəzəyir.
Hərəməz bir eşqin şirin barıyq,
İllər üstümüzə çökür toz kimi.
Məhəbbət daşıyan eşq qatarıyq,
Zaman çəkir bizi parovoz kimi.
Saçımda bərq vurur illərin qarı,
Sükut qəbristanda xəyala dalıb.
Sərnişini düşən eşq vaqonları
Zaman qatarından açılıb qalıb.
Qəlbini atdılar oda anamın
Arzuları düşdü hey pərən-pərən.
Qəbri ayrı düşən ata-anamın
Ruhları qovuşa bilibmi görən?!
İllərlə biz həsrət odunda bişdik,

Düşdü tariximə bir qara kölgə.
O əsrin başında didərgin düşdük,
Bu əsrin önündə sevindik bəlkə?!
Qəlbimə təpər ver, Ulu Yaradan!
Əsrin ilk şeirini mən kimə yazım?
Sevirəm, keçsə də ömür yarıdan,
Qorxuram bu sevda yolunda azım.
Həsret bərq vurursa gözüm yaşında,
İnləməyə dəyməz "vətənim!" – deyə.
Olsam da dünyanın hansı başında,
Qəlbimdə eşq varsa, vətənimdəyəm...

Eldəniz: – Rafiq müəllim bu gün yazmaq istədiyini yazə bilirmi? Gəlin açıq-aşkar deyək, bəlkə qorxur yazmaqdan?

Rafiq Yusifoğlu: – Qətiyyə, qətiyyə... Amerika alimlərindən birinin belə bir sözü var: "Prezidentin hakimiyyəti beş, ya dörd ildi, qələm isə daim hakimiyyətdədi"... Mən elə qələm sahiblərindən olmuşam ki, (bu sözün deyilişində bir az lovğalıq görünməsin), uşaqdan danışanda deyirlər e, ilanboğan vaxtıdı, bax mənim də əlimə qələm alanda həmişə ilanboğan vaxtım olub... Həmişə sözümü deməyə bacarmışam. Heç bir çətinliyim olmayıb. Hətta çətin vaxtlarda da sözümü demişəm... Açıq, sözlərimə görə heç mənə "gözün üstə qaşın var" deyən də olmayıb.

Ancaq məkan dəyişdikcə, sözün çəkisi də dəyişir. Söz böyük qüvvədi, amma hər işi sözlə həll etmək olmur...

1969-cu ildə "Nə var nə yoxdu" adlı bir şeir yazıb çap etdirmişdim. Şeir uzundu, ona görə burada onu deməyə lüzüm görmürəm. Ancaq həmin şeirin məzmunu bundan ibarət idi ki, nə üçün Bakıda on bir Xreptovi küçəsi var, bircə dənə Qaçaq Nəbi, Babək, Cavanşir küçəsi yoxdu? Nə üçün Nəsiminin, Cavidin, Müşfiqin və onlarca görkəmli şəxsiyyətlərimizin heykəli yoxdur? O dövrdə bu məsələləri dilə gətirmək o qədər də asan deyildi... Yaxud "Araz haqqında düşüncələr" şeirimdə yazmışdım:

O tay Azər, bu tay Azər,
Nədir səbəb, keç, bilmirəm. –
İki odun arasında
Su nə gəzir heç bilmirəm?

Başqa bir şeirim də var idi "Avrora" adında:

"Kül elədi xəstəliyi
Avrora"nın sönməz odu.
Sıqar aldım, dünən sıqar,
"Avrora"ydı onun adı.
Bilmirəm ki, kimdi nadan,
Sıqarətlər hey satılır.

Sən işə bax, "Avrora"dən
Sağlamlığa top atılır...

O dövrdə bu tipli şeirlər yazıb çap etdirən bir adam dünyanın tamamilə dəyişdiyi, senzuranın ləğv edildiyi, demokratiyanın, söz azadlığının bərqərar olduğu bir vaxtda nədən qorxmalıdı ki? Mənə elə gəlir ki, qələm özü düz olduğu kimi, onun yazdığı da düz olmalıdı. Necə deyirlər, sözün doğrusunu yazmaq vacibdi...

Eldəniz: – Rafiq müəllimin bu yaşında sevgiyə münasibəti necədi?

Rafiq Yusifoğlu: – Məhəbbət yaşa baxmır deyənlərin sözündə həqiqət var. Arzu qocalmadığı kimi sevgi də heç vaxt qocalmır. İnsanın ürəyində sevgi həmişə var, həmişə yaşayır. Mən o xoşbəxtlərdənəm ki, ürəkləri kökslərinə meydan oxuyan qızların əhatəsindəyəm, cavanların əhatəsindəyəm. Onların sevgisiylə, sevinciylə şərikəm. Onlar mənim hissələrimi paslanmağa, həyat eşqimi sönməyə qoymurlar.

Dünyadan küskün adamlar həmişə olur. Mən tələbələrime də, ünsiyyətə olduğum adamlara da həmişə deməyə çalışıram ki, madam ki, sən doğulmusan, madam ki, sən yaşayırsan, dünyanın ən xoşbəxt adamısan. Bu xoşbəxtliyin qədrini niyə bilmirsən? Deyirəm təsəvvür eləyin ki, birdən-birə gözlünüz tutuldu, onun faciəsini dərk eləyə bilərsinizmi? Birdən-birə ayağınız tutuldu, yeriye bilmədiniz, onun nə demək olduğunu təsəvvürünüze gətirə bilərsinizmi? İnsan həmişə nikbin olmalıdı. İnsanın ürəyində nikbinliyi yaradan da, onun daxilində yaradıcılıq şövqünü oyadan da, həvəslə işləməyə sövq edən də onun ürəyində olan sevgidi. Bu sevgi yoxdursa, heç nə ola bilməz...

Yazırsan ki, qəlbin olub
Arzuların qəbristanı.
Ürəyinə axan yaşla
Neçə-neçə qəbr islanıb.
Bir gün məni öldürəcək,
Bu od ki var bəbəyində.
Bir şəhidlər xiyabanı
Salacaqşan ürəyində...

Körpə bir gül boylanırmış
Ayıma, ilimə doğru.
Ömür boyu yol gəlirmiş
Titrəyən əlimə doğru.
Sənsiz günlərim bir hədəf,
Mənə doğma olub kədər.
Adını çəkənə qədər
Gəlməyib dilimə doğru.

Qələm nə gəldi yazır ha,
Demə yolundan azır ha!
Qəlbində qəbir hazırla,
Gəlirəm ölümə doğru...

Sənin saldığın gülşənə
İlk güzər mənim olacaq.
Göz yaşınla suvardığın
Bu gülzar mənim olacaq.
Həsərimin gözləri dörd,
Əllərinlə gözümü ört.
Dərmanı olmayan bu dərd,
Bu azar mənim olacaq.
Gülüm, məni ha arzula,
Payızım çətin yaz ola.
Sənin qəlbində qazılan
Son məzar mənim olacaq...

Sevgi insan ömrünün nüvəsidir. Şair, yaradıcı insan sevgisiz təsəvvürə gəlmir.

Eldəniz: – Dostluğa necə baxırsınız, Rafiq müəllim? Ümumiyyətlə dostluğa münasibətiniz necədi?

Rafiq Yusifoğlu: – Böyük adamlardan hansınınsa sözüdü, adını xatırlamıram, o deyir ki, dost ikinci "mən" deməkdi. Ancaq həmin arşınla yanaşsaq, vəziyyət çətinləşir. Təkrarsız insanın ikinci "mən"ini tapmaq mümkündürmü? Ümumiyyətlə, dostluq çox böyük qüvvədir, insani duyğudur. Allaha şükür, mənim dostlarım çoxdu. Özü də bu dostluq təmənnasız dostluqdu.

Allah hamısına rəhmət eləsin, mənim sənətə gelişimdə, istedadımın formalaşmasında müxtəlif sənət adamlarının, müəllimlərimin böyük rolu olub. Onlardan bir neçəsinin adını çəkmək istəyirəm. Feyzulla Qasımzadə, Ə.Dəmirçizadə, Əhəd Hüseynov, İsmayıl Şıxlı... İsmayıl müəllim həmişə deyirdi ki, tələbəlik illərinin dostluğu təmənnasız dostluqdu. Mənim də təmənnasız dostlarım var. Tələbəlik illərində də, həyatda da çoxlu dostlar qazanmışam. Yaxşı deyirlər ki, qardaş yaxşıdır, onunla da dost olmaq lazımdır. Öz övladları ilə də, həyat yoldaşları ilə də dost ola bilərsiniz. Müxtəlif insanlarla da dost ola bilərsiniz. Amma ürəyiniz lap dərinliyində, tam səmimi deyirəm ki, insanın ən yaxın dostu onun Allahıdır və özüdür...

Eldəniz: – Rafiq müəllim, artıq verilişimiz sona çatmaq üzrədir. Bəlkə də ola bilsin bu rəyad, bəlkə də xəyaldır. Əgər Rafiq müəllim yenidən doğulsaydı, kim olmaq istəyirdi?

Rafiq Yusifoğlu: – Bu sual məni çox düşündürüb. Əvvəla mən yenidən doğula bilmərəm. Elə öz ömrüm, öz sevgim, öz sevincim nəyə desən dəyər...Həyatım boyu səhərlər dəniz sahilinə getməyi xoşlamışam. Bir dəfə Qubaya, ya da Qusara getməli idik. Tezdən dənizə gedib qayıtdım. Avtobusa bir azcana gecikdim, səbəbini söylədim ki, dənizə getmişdim. Dostlarım güldülər ki, buna bax e, meşəyə gedəndə də əvvəlcə dənizə baş çəkir. Zarafatla söylədim ki, o nə yoldu ki, dənizdən başlanmır? O nə yoldu ki, sevgidən başlanmır, sevincdən başlanmır?

Elə bil ki, adamla danışır gül-çiçəklər,
Çəməndə ulduz kimi sayrışır gül-çiçəklər.
Uçan kəpənlərə qoşulmalı dünyadı,
Könlümdən bir səs gəlir, yaşamalılı dünyadı.
Dənizlərə, çaylara, ucalan dağlara bax,
Dodağında təbəssüm körpə uşaqlara bax,
Gül qoxulu saçları oxşamalılı dünyadı,
Qəlbim nəgmə oxuyur, yaşamalılı dünyadı!
Göydə Ay gülümsəyir, könlümdə sevgi gülür,
Ürəyimin başında açılıb sevgi gülü,
Göylər necə lacivərd, quş olmalı dünyadı,
Kim nə deyir, qoy desin, yaşamalılı dünyadı.
Nə qədər qız var, Allah, heyran qoyur adamı,
Təzə-tər çiçəklərin yanağından od damır.
Ürəkdə sevgi, həsrət daşılmalı dünyadı,
Allahım, necə gözəl, yaşamalılı dünyadı!

İnsana ömrü Allah bir dəfə verir. Əgər sən bu ömür möhlətində, fasiləsində gözəlliyi görə bilmirsənsə, 20 dəfə dünyaya gəl, xeyiri yoxdu...

Eldəniz: – Çox sağ olun, Rafiq müəllim.

Rafiq Yusifoğlu: – Siz də sağ olun.

Eldəniz: – Sizə mənalı həyat, gözəl-gözəl şeirlər yazmaq arzulayıram. Sizə can sağlığı, uzun ömür diləyirəm.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun!

"VƏTƏNDAŞ"
Az.TV, 07.07. 2005

Vaqif Arzumanlı: – Hörmətli televiziya tamaşaçıları, bildiyiniz kimi biz ayrı-ayrı verilişlərimizə bugünkü ədəbiyyatımızın, mədəniyyətimizin, elmimizin ən tanınmış, görkəmli nümayəndələrini dəvət edəyirik, onlarla fikir mübadiləsi aparırıq və bu gün biz yenə tanınmış şair, alim, pedaqoq və çox təvazökar bir ziyalı olan Rafiq Yusifoğlunu verilişimizə dəvət

etmişik. Bu da təsadüfi deyil. Əvvəla, bu yaxınlarda Azərbaycan mətbuatının 130 illiyi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə Rafiq Yusifoğluna "Əməkdar mədəniyyət işçisi" fəxri adı verilib və Rafiq müəllim bu yüksək ada tamamilə layıqdi. Mən inanıram ki, Rafiq müəllim öz ədəbi, elmi uğurları ilə, yüksək mədəni səviyyəli pedaqoji fəaliyyəti ilə, poeziya sahəsində, ədəbiyyatşünaslıq elmi sahəsində qazandığı uğurlarla daha yüksək adlara layıq görülməkdir. Rafiq müəllimin bugünkü dəvəti isə onun yenidən çapdan çıxmış iki kitabı ilə əlaqədardır. Həm də bilirsiniz, ziyalı ilə söhbət etmək, xalqımızın bu günü ilə bağlı, mədəniyyətimizin bu günü ilə bağlı, tariximizlə bağlı söhbətlər aparmaq üçün Rafiq müəllim kimi ziyalıların bizim veriləşimizə gəlməsinə böyük ehtiyac var. Güman edirəm ki, Rafiq müəllimlə söhbətimiz sizin də xoşunuza gələcək.

Rafiq müəllim, veriləşimizə xoş gəlmisiniz. Sizi bu günlərdə aldığınız fəxri ad münasibətilə həm öz adımdan, həm də yaradıcı kollektivimiz adından təbrik eləyirəm

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun!

Vaqif Arzumanlı: – Bilirsiniz, Siz maraqlı ziyalisınız. Mən Rafiq Yusifoğlu deyəndə həmişə "Göyərçin" jurnalının baş redaktorluğundan tutmuş ali məktəb müəllimi Rafiq Yusifoğluya qədər, şair, publisist, nasir, öz yaradıcılıq nümunələri ilə həm yaşlı nəslin, həm də gəncliyin, uşaqların qəlbini ələ alan bir şairimizi, yaradıcı ziyalımızı xatırlayıram və Sizinlə həmişə fəxr eləyirəm.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox sağ olun!

Vaqif Arzumanlı: – Rafiq müəllim Sizin təzəcə çapdan çıxan kitablarınızın ikisi də maraqlıdır. Uşaqlar üçün nəzərdə tutulan "Zamanın qatırı" kitabının mündəricatı ilin dörd fəslə bağlıdır: qış, yaz, yay və payız. Sizin yaradıcılığınızda bir cəhət xüsusilə maraqlıdır ki, uşaqların dili ilə vətəndaşlığı, milli vətənpərvərlik hisslərini, torpağa bağlılığı təbliğ eləyirsiniz. Bu, çox gözəl cəhətdir. Bir növ Azərbaycan klassiklərinin yaradıcılıq üslubudur. Bu, Abdulla Şaiq üslubudur, Abbas Səhhət üslubudur, Sabir üslubudur, Səməd Vurğun üslubudur. Bu mənada ki, şeirin ecəzkar dili ilə uşaqlara vətənpərvərlik hisslərini təbliğ etmək hər sənətkara, hər şairə nəsisb olmur. Çünki hamı çalışır ki, eşqdən, məhəbbətdən və yaşlı insanın düşüncələrini əks etdirən mövzulardan yazsın, bəhs etsin. Təxminən Siz son vaxtlar, son on ildə jurnalda çap olunan əsərlərinizdən əlavə hər il uşaqlar üçün kitablar yazıb çap etdirirsiniz, bəzən bir kitab, bəzən iki kitab. Bu cəhət çox maraqlıdır. Sizin böyüklər üçün nəzərdə tutulmuş "Həsərət sazağı" kitabınız da çox sanballı bir əsərdir və bunu xüsusilə vurğulamaq istəyirəm ki, kitab "Mənim Azərbaycanım" silsiləsi ilə və "Mənim xalqım" şeiri ilə başlayır ki, bu da veriləşimizin qayəsinə, ruhuna

tamamilə uyğundur. Bəlkə bundan başlayaq? Bəlkə elə "Mənim xalqım" şeirini oxumaq istəyirsiniz?

Rafiq Yusifoğlu: – Əvvəla, dediyiniz xoş sözlərə görə Sizə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Möhtərəm Prezidentimizin Azərbaycan mətbuatının 130 illiyi ilə bağlı verdiyi sərəncam digər mətbuat orqanları ilə birlikdə bizim jurnala da olan qayğının nəticəsidir. Ona görə də fürsətdən istifadə eləyib yaradıcı kollektivimizin adından Prezidentimizə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

O ki qaldı verilişinizin qayəsi ilə bağlı olan söhbətə, Siz danışanda mənim ağılıma bir fikir gəldi. Siz tarixi şəxsiyyətlərdən danışdınız, Azərbaycanı dünya miqyasında tanıdan insanlardan danışdınız və mən özlüyümdə fikirləşdim ki, insanlar dəyişir, nəsillər dəyişir, bir-birini əvəz eləyir, ancaq Vətən dəyişmir, Vətən qalır. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, Vətəni təkcə təbiətinə, yeraltı, yərüstü sərvətlərinə görə tanıyırlar, Vətəni tanıdan həm də onu qoruyan, şərəfini ucaldan, elmini, mədəniyyətini inkişaf etdirən insanlardır. Vətənə insanın hansı nöqtəyi-nəzərdən baxması da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu çox vacib məsələdir. Bayaq Siz mənim haqqımda danışanda xüsusi vurğuladınız ki, mən həm balacalar üçün nəşr olunan "Göyərçin" jurnalının baş redaktoruyam, həm də universitet tələbələrinə dərs deyirəm. Bax bizim Vətənimizin vətəndaşları, daha doğrusu, onun gələcək taleyini həll eləyənlər də uşaqlar və cavanlar olacaqlar.

Maraqlı bir faktı xatırladım. Bu yaxınlarda radioda eşitdim ki, statistik məlumatlara görə Azərbaycanda səkkiz milyon yarım əhali var və bunun üç milyon nəfəri 11 yaşına qədər olan uşaqlardır. Bu çox maraqlı rəqəmdir. Əgər bunun üzərinə 12 yaşdan 20 yaşına qədər olanları da gəlsək, həmin rəqəmin nə şəkildə dəyişəcəyi də təsəvvürə gəlir. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarının əksəriyyətinin uşaqlar və cavanlar olması çox önəmli bir faktordur və bu haqda ciddi düşünməyə dəyər. Yeni nəsil çoxluq təşkil edir və onların gələcəkdə babaların yolunu nə şəkildə davam etdirəcəyindən çox şey asılıdır. Borcumuz ondan ibarətdir ki, bizdən əvvəl yaşayıb-yaradan insanlardan öyrəndiyimiz ən yaxşı cəhətləri müasir gəncliyə öyrədək. Bu işin öhdəsindən gələ bilsək, dilimizi, ədəbiyyatımızı, mədəniyyətimizi, incəsənətimizi, musiqimizi, torpağımızı onlara sevdire bilsək, xalqımıza zaval yoxdur...

Oxumağımı istədiyiniz "Mənim xalqım" şeiri isə 90-cı ildə yazılıb, xalqımızın başında oynayan qara buludların sıxlaşdığı bir vaxt qələmə alınıb...

Vaqif Arzumanlı: – Zamanın nəbzini tutan bir şeirdi...

Rafiq Yusifoğlu: – O şeirin mayasında olan ağrılar bu gün də davam etməkdədi. Biz bir tərəfdən müstəqillik qazanmışıq, digər tərəfdən tor-

paqlarımızın böyük bir qismi düşmən tapdağı altındadı. Nə yolla olur olsun biz bu torpaqları qaytarmalıyıq. Bunun da ən yaxşı yolu elm yoludu, mədəniyyət yoludu, intellekt yoludu, bilik yoludu. Haqqında söhbət açdığımız o yeni nəsil təəssüf ki, işğal olunmuş müqəddəs torpaqlarımızın üzünü belə görməyib, Azərbaycanın o dilbər guşələrinin gözəlliyi haqqında onların dolğun təsəvvürü belə yoxdu...

Vaqif Arzumanlı: – Rafiq müəllim, çox ağırlı məsələlərə toxunursunuz. Sizin sözlünüzdən sonra məndə belə bir təsəvvür yarandı ki, o üç milyon uşağı başlı-başına buraxmaq olmaz... Onların tərbiyəsindən çox şey asılıdır...

Rafiq Yusifoğlu: – Tamamilə doğrudu, Vaqif müəllim. Mən bu məsələ haqqında çox düşünmüşəm və indi də düşünürəm. Biz tərbiyə işimizi elə qura bilərik ki, o üç milyonu qazanırıq, ancaq tərbiyə işimiz düzgün qurulmasa, o üç milyonu itirmək qorxusu var. Bax söhbət bundan gedir...

Söhbətimizin axarı bir qədər öz məcrasından çıxsada, bu çox vacib və ağırlı məsələdi. Bilirsiniz, hər dövrün öz qanunauyğunluqları var. İndi qapalı bir cəmiyyətdə yaşamırıq, dünyaya pəncərə açılıb. İstəsək də, istəməsək də bu amil tərbiyə işimizə təsirsiz qalmır. İmkanlar böyüdükcə seçim də çətinləşir...

Vaqif Arzumanlı: – Amma, üzr istəyirəm, Rafiq müəllim, nə qədər ucalsa da gerek yaradıcı insan torpağa bağlı qalsın. Ayağı torpaqdan üzülməsin.

Rafiq Yusifoğlu: – Çox doğrudu. Ayağın torpaqdan üzülməməsi üçün yeni nəslə xalqımızın poeziyası, incəsənəti, musiqisi, mədəniyyəti, milli əxlaqı zəminində tərbiyə etmək zərurəti ortaya çıxır. İndiki zamanda isə bu çox çətin məsələdi...

Vaqif Arzumanlı: – Xahiş eləyirəm şeiri oxuyun.

Rafiq Yusifoğlu: –

Dili sənə dost deyən əli gizlicə
Əsrlərlə ayağının qazıb altını.
Sən bu ağır günlərində məğrursan necə,
Mənim xalqım, uca saxla təmiz adını!
Başımızın üstündədir yenə duman, çən,
Yolumuzu seçməliyik biz bəri başdan.
Ümidin var, heç bilmirəm nə gözləyirsən
"Dovşana qaç, taziya tut" – deyən qardaşdan?
Ədalətdən hey dəm vuran dostun səsinə
Bu günəcən bir zərrə də haqq görməmişəm.
Səndən başqa xəyanətin məngənəsində
Sıxılsa da, "uf" deməyən xalq görməmişəm.

Dost demisən qismətini basıb yeyənə,
Bəsdir daha, həqiqətin gözlərinə bax!
Neyləyəsən, bəs qatığa qara deyənə
Açıq-aşkar haqq verirsə güvəndiyin dağ?
Canavarla həvirləşib hiyləgər köpək,
Üzdə mənim tərəfimi saxlamasın o.
Dəysin özəcə təpəsinə etdiyi kömək,
Təki vuran qolumuzu bağlamasın o.
Azadlığı verməyəcək sənə kimsə pay,
Ayağa dur, öz oduna, közünə güvən.
Mənim xalqım, bir kimsədən gözləmə haray,
Ağır sınaq günlərində özünə güvən...

Bax bizim güvənəcəyimiz insanlar o yeni nəsil...

Vaqif müəllim, çox vaxt ümumi sevgidən söhbət açırlar

Vaqif Arzumanlı: – Ünvensiz sevgidən.

Rafiq Yusifoğlu: – Yox, ünvan var. Məsələn, deyirlər vətəni sevirəm. Ümumiyyətlə insan vətəni sevməlidir və sevir. Ancaq bu sevginin də qəribə çalarları var. Biz televiziya ekranlarında görürük ki, dünyanın ayrı-ayrı ölkələrindəki təbiət lövhələri heç də Azərbaycanın mənzərələrindən geridə qalmır.

Vaqif Arzumanlı: – Bəzən hətta üstələyir də.

Rafiq Yusifoğlu: – Söhbət ondan gedir ki, vətəni təbiəti gözəl olduğuna görə sevmirlər. Təbiətimizə müasir gəncliyin, müasir uşağın hansı gözlə baxmağından çox şey asılıdır. Sevgi gözü iləmi baxır, adi gözləmi baxır? Özü də bir var seyrçi baxışla baxıb təbiətə nə gözdəli söyləyəsən, bir də var təəssübkeş vətəndaş baxışı ilə. Sən o baxışınla həm də müəyyən işlər görə bilirsən. Sən görürsən ki, orda bir quru budaq var, onu kəsirsən bağban kimi. Sən görürsən ki, yerə nəse düşüb, onu götürüb lazımı yerə atırsan. Bunlar çox vacib məsələlərdir..

Bir də Vaqif müəllim, ən əsas məsələlərdən biri budur ki, nəsillər dəyişir. Gedən nəslin yerinə hansı nəslin gəlməsi çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Məsələn, mən bir ali məktəb müəllimi kimi bilərəm ki, yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlamaq çox vacibdir. Ona görə ki, o bayaq dediyimiz üç milyonun tərbiyəsi ilə məhz indi ali məktəbi bitirən mütəxəssislər məşğul olacaqlar. Hər şey bir-biri ilə bağlıdır. Tələbələrimlə də bu məsələ haqqında çox söhbət edəyirəm. Mənə elə gəlir ki, Vətənin düşməni təkcə məlum düşmənlər deyil, həm də öz peşəsini ala-yarımçıq bilənlərdir...

Zaman insanları seçir, ayırır,

Dağdan nə aparar hər əsən külək?

Əvvəl evin içi, sonra bayırı

Deyən babalara baş əyək gərək.

Kənarda gəzirsən hey pislilikləri,
Uzaq düşmənləri hədələyirsən.
Sən öz işindəki naqislikləri
Vətən kəlməsiylə pərdələyirsən.
Boğazdan yuxarı sözə uymayıb, -
Bir tük də yayınmaz elin gözündən.
Əlin daş üstünə bir daş qoymayıb,
Dilin qabar tutub "vətən" sözündən.
Sən öz sənətini bilmirsən hələ,
Ancaq danışsən hey dürək-dürək.
Kəsməkdən savayı hər şeyi bilən
Küt balta vətənin nəyinə gerek?
Dadsan da həyatın yüz nəşəsini,
Sevgi qazanmazsan fəğanla, ahlə.
Vətənin düşməni öz peşəsini
Yarımqıq biləndir, yadında saxla!

Vaqif Arzumanlı: – Tamamilə doğrudu. Rafiq müəllim, "Həsərət sazağı" kitabınızın zənginliyi, təsir gücü adamı heyran edir. Mən bilirəm ki, Sizin pərəstişkarlarınız çoxdu. Ziyalılar arasında da öz yeriniz, öz çəkiniz, öz reytinginiz var. Bu öz yerində. Amma sadə oxucular Sizə çox sayda, xeyli sayda məktublar yazırlar. Sizin şeirləriniz gəncliyi çox həyəcanlandırır. Yəni Sizin şeirlərinizdəki hisslər, duyğular gənc nəslin nümayəndələrinin üreyində elə bil ki, əks-səda doğurur, onların üreyindən xəbər verir. Mən bilirəm ki, Siz bir neçə il bundan əvvəl o məktublardan ibarət bir kitab çap elətdirmisiniz. Bax o məktublar indi də gəlirmi? Saf duyğunu, saf məhəbbəti tərənnüm eləmək azdı, gerek o əks-səda doğursun.

Rafiq Yusifoğlu: – O məktublar indi də gəlir, Vaqif müəllim. "Xatirə kəcavəsi", "Bir sevdalı üreyim var" kitablarımda onların bir qismini çap elətdirmişəm. İndi təzə kitabımda təzə məktubları da vermək fikrim var. O məktublar yenə də gəlməkdədir. Müasir gəncliyin arasında olduğum üçün özümü xoşbəxt hesab eləyirəm. Onlarla daim ünsiyyətdəyəm və sevinirəm ki, gənclərin mənə böyük etibarı var. Bu məktublarda qoyulan problemlər müasir gəncliyi narahat eləyən, düşündürən, insanın özünü özünü dərkilə, sevgisi, sevinci, əzabı, iztirabı ilə bağlı problemlərdir...

Vaqif Arzumanlı: – Sizi poeziya nümunələrinizin, şeirlərinizin kütlə arasında, oxucular arasında əks-sədasının dərəcəsinə müəyyənləşdirə bilərsiniz. Bu hər sənətkara, hər şairə nəsib olan məsələ deyil.

Rafiq Yusifoğlu: – Mən müşahidə eləmişəm, tələbələrə birbaşa nəzəri problemlərdən danışanda, ona qulaq asmaq istəmirlər. Bilirsiniz mən şeiri tələbələrə necə sevdilirəm? Əvvəlcə poetik təfəkkürü

formalaşmayan həmin gənclərə sevgi şeirləri oxuyuram. Mövzu onlar üçün maraqlıdı deyə şeirə heyranlıqla qulaq asırlar. Yavaş-yavaş poetik təfəkkürləri formalaşandan sonra onlar digər mövzulu əsərlərə də maraq göstərirlər, sənətin gözəlliyi məsələsinə diqqət yetirirlər. Qabaq uşaq şeiri oxuyurdun, ona qulaq asmaq istəmirdilər, vətən mövzusunda şeir oxuyurdun, dinləmək istəmirdilər. Ancaq sözün gözəlliyini, ifadənin gözəlliyini dərk eləyəndən sonra hətta adicə bir böcəkdən yazılan şeirə də maraqla qulaq asırlar.

Vaqif Arzumanlı: – Çox gözəl, Rafiq müəllim. İstəyirəm belə bir məqama da toxunaq. Siz ali məktəbdə dərs deyirsiniz. Sizin keçən il yaxşı bir kitabınız çıxdı ədəbi proseslə bağlı. Bir neçə il əvvəl "Uşaq ədəbiyyatı" kitabınız işıq üzü görmüşdü. "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabınızın yeni nəşrini çapa hazırlamısınız. Yəni mən demək istəyirəm ki, Siz yaradıcı ömrünüzün bir hissəsini də elmə, pedaqoji fəaliyyətə həsr eləmişiniz. Ümumiyyətlə bu gün ədəbiyyatşünaslıq elmimizlə bağlı, istər nəzəriyyə, istər ədəbiyyat tarixi ilə bağlı çoxlu nəşrlər olub. Bu sahədə uğurlar da var, kəm-kəsirlər də. Azərbaycan ədəbiyyatşünaslıq elminin bugünkü səviyyəsi Sizi qane edirmi?

Rafiq Yusifoğlu: – Siz özünüz də bu sahə ilə məşğul olan adam kimi hər şeyi bilirsiniz. Çox istedadlı qələm dostlarımız var, çox təfəkkürlü alim yoldaşlarımız var. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, quruluş dəyişəndən sonra, yeni milli metodologiyanın istiqaməti müəyyənləşəndən sonra ədəbiyyat tariximizi yeni aspektdə araşdırmaq zərurəti ortaya gəlib. İstər müəyyən tarixi dövrdə yazılıb yaradılan əsərləri, istərsə də nisbətən bir az yaxın tarixdə, sovet dövründə yaranan əsərləri yenidən təhlil etməyə, araşdırmağa zərurət var.

Vaqif Arzumanlı: – Amma mən istəyirdim Sizdən bunu qoparım ki, istəyirdim onu deyəsəniz ki, ədəbiyyatşünaslıq elmimizdəki indiyəqədərki konsepsiyalar, mövcud tədqiqatların istiqaməti, ədəbiyyatşünaslığımızın ən vacib tərəfləri bu gün yenidən öyrənilməli, yenidən yazılmalıdı.

Rafiq Yusifoğlu: – Bəli, həqiqət budu. Ancaq mən dostlarımızın, yoldaşlarımızın zəhmətini danmaq fikrində də deyiləm.

Vaqif Arzumanlı: – Yaxşı ki, onlar var.

Rafiq Yusifoğlu: – Bəli, yaxşı ki, onlar var. Bayaq biz yeni nəşildən söhbət açdıq. Mən filologiya fakültəsində dərs deyirəm və tələbələrin arasından yeni təfəkkürlü alimlərin çıxacağına ümid bəsləyirəm. Biz nə qədər olsa da sovet dövründə yaşayan, sovet tərbiyəsi alan adamlarıq. Nə qədər istəsək də bizim daxilimizdə bir mühafizəkarlıq hökm sürür.

Vaqif Arzumanlı: – Biz bacardığımızı eləmişik.

Rafiq Yusifoğlu: – Biz bacardığımızı eləsək də, hələ işimizi başa çatdırmamışıq. Ehtiyac, zərurət məcbur elədi ki, mən "Ədəbiyyatşünaslığın

əsasları", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid", "Uşaq ədəbiyyatı" dərsliklərini yazıb tələbələrin ixtiyarına verim. Ədəbiyyatşünaslar hər hansı bir mövzu ilə bağlı ciddi araşdırmalar aparırlar, ancaq müasir gəncliyin bunlardan xəbəri yoxdu. Elmi qənaətləri tələbəyə sadə dildə vermək zərurəti meydana çıxır. Təəssüf ki, çox vaxt tələbəyə elə alim kimi baxırıq...

Vaqif Arzumanlı: – Üzr istəyirəm, Siz bunu yaxşı qeyd elədiniz. Bəzən müəllim istəyir ki, tələbə suala elə müəllim səviyyəsində cavab versin.

Rafiq Yusifoğlu: – Biz də tələbə olmuşuq axı? O vaxt ədəbi cərəyanla, ədəbi metodla, ədəbi məktəblə, onların oxşar və fərqli cəhətləri ilə bağlı müəllimlərimə çox sual versəm də, mənə qənaətləndirən, inandıran cavablar almamışam. Allah rəhmət eləsin İsmayıl Şıxlıya, bizə xarici ölkələr ədəbiyyatından mühazirələr deyirdi. Bir dəfə həmin problemlə bağlı sualla ona da müraciət elədim. Uşaqlar mənə istehza ilə baxdılar o mənada ki, axı İsmayıl müəllim nəzəriyyə müəllimi deyil, niyə bu sualı ona verirsən? İsmayıl müəllim bir az duruxdu, fikirləşdi, sonra gülümsünb dedi ki, oğul, ədəbi metod elə bil ki, eynəkdi. Həyat hadisələrinə hərə bir eynəkdən baxır...

İsmayıl müəllimin cavabı ağılıma batdı. Sonra özüm də nəzəriyyə kitabı yazanda onun fikrindən istifadə elədim. İsmayıl müəllimin xarici ölkələr ədəbiyyatına həsr olunmuş dərsliyində Emil Zolya haqqında məqaləni oxuyanda gördüm ki, naturalizmin görkəmli nümayəndəsinin fikri ilə İsmayıl müəllimin fikirləri arasında bir uyğunluq var. İsmayıl müəllim ədəbi metodu eynəyə bənzətmişdisə, Emil Zolya onu pəncərəyə oxşadır. Romantiklər bu pəncərədən böyüdücü şüşənin arxasından baxırlar həyata, realistlər şəffaf şüşənin. Naturalistlər isə həyata şüşəsiz pəncərədən baxırlar... Görürsünüz necə maraqlı fikirlərdi?

Vaqif müəllim, Siz də ədəbiyyatşünaslıq sahəsində səmərəli fəaliyyət göstərən alim qardaşımsınız. Siz də yaxşı bilirsiniz bizdən əvvəl də çox gözəl ədəbiyyatşünaslarımız olub. Onlar bizdən çox-çox əvvəl yaşadıqlarından əsərləri bu günün tələbləri baxımından təhlil eləyə bilməzdilər axı?! Ancaq onların o qədər qiymətli fikirləri var ki, bədii əsərə yanaşma mədəniyyəti o qədər güclüdü ki... Biz onlardan öyrənilir yeni nəsle nəse öyrətməliyik. Mən hesab eləyirəm ki, ədəbiyyatımızın ən yaxşı tədqiqatçıları müasir gəncliyimizin arasından yetişəcək.

Vaqif Arzumanlı: – Rafiq müəllim, maraqlı söhbətinizə görə çox sağ olun. Mən hələ onu da qeyd etmək istəyirəm ki, Sizin yaxın gələcəkdə daha böyük uğurlarınız gözlənilir, həm elm sahəsində, həm də poeziya, publisistika sahəsində... Artıq çox böyük bir fəxri ada layiq görülmüş bir ziyalı kimi Sizin bundan sonra da yaradıcılıq uğurlarınızın olmasına

əminəm və biz "Vətəndaş" verilişində yenidən söhbətlərimizi davam etdirəcəyik, görüşəcəyik. Mən Sizə bir daha yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

Rafiq Yusifoğlu: – Çorx sağ olun, minnətdaram...

"ETİMAD"

Az. TV. 07.08.2007, 08.08.2007

Aparıcı: - Salam, istəkli tamaşaçılar. Bu gün bizi fərqli məkanda görürsünüz. Azərbaycan televiziyasının kamera və mikrofonları Respublika Uşaq Kitabxanasında qurulub. "Etimad" studiyasının özünəməxsus prinsiplərini yaxşı bilən diqqətli tamaşaçıya artıq məqsəd və məramımız aydın oldu. Uşaq ədəbiyyatının, uşaq mətbuatının bugünüdü "Etimad" studiyasında...

Bura Respublika Uşaq Kitabxanasının oxucu zalıdır. Verilişimizin hazırlıq mərhələsində sorğu apardıq. Məlum oldu ki, böyüklər uşaqların mütaliəyə marağının azaldığından gileylənirlər. Niyə belə azdı onların mütaliəyə marağı? Bugünkü ədəbiyyat onları qane etmirmi?

(Süjet)

Aparıcı: - Uşaqlar, bu gün Sizin problemlərinizə və fikirlərinizə aydınlıq gətirəcəyik. Əlbəttə ki, dəvət etdiyimiz qonaqların dəstəyi ilə.

Qəşəm Nəcəfzadə: - Bizim uşaq ədəbiyyatımız böyük problemlərlə yaşayır. Məncə bugünkü məsələnin müzakirəsi də öz böyük töhfələrini verəcək.

Qəşəm İsabəyli: - Məni narahat eləyən ən əsas problemlərdən biri oxucu problemidir.

Rafiq Yusifoğlu: - Firudin bəy Köçərlinin adını daşıyan Respublika Uşaq kitabxanasına gəlmək mənim üçün həmişə maraqlıdır. Ona görə ki, burada uşaq ədəbiyyatımızın zəngin nümunələri toplanıb, ona görə ki, bu kitabxana Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının bünövrəsini qoyanlardan birinin – görkəmli pedaqoq, alim, yazıçı, ədəbiyyatşünas Firudin bəy Köçərlinin adını daşıyır.

Bəhmən Mirzə: - Əsas məsələ budur ki, uşaq mətbuatının dünəni, bu günü və sabahı ilə bağlı gözəl balalarımıza məlumat verək.

Aparıcı: - Böyüklerin fikrincə, uşaqlar kitab oxumurlar, bədii ədəbiyyatdan uzaqdırlar. Bəs Sizin fikrinizcə?

Qəşəm İsabəyli: - Bunun ən böyük günahı elə böyüklerin özündədi. Həmin böyüklərə sual vermək lazımdı ki, sən bu gün neçə kitab oxumusan?

Qəşəm Nəcəfzadə: - Elə məktəblər var ki, üçü, dördü bir yerdədi. Onun ətrafında kitab mağazaları açmaq lazımdı.

Rəfiq Yusifoğlu: - Mənə elə gəlir ki, bu məsələdə valideynlərin, məktəbin günahı aparıcı amil deyil. Hər şey zamanə ilə, dövrlə bağlıdır. Həyatın problemi ədəbiyyatın da problemidir.

...Biz böyüklər istəyirik ki, biz necə görürüksə dünyanı, uşaqlar da elə görsünlər... Halbu ki, hər adamın öz fərdi təxəyyülü, dünyaya özünəməxsus baxışı var.

Bir televiziya verilişinə baxanda hər uşaq eyni şeyi görür, eyni şəkli görür, eyni süjeti görür. Başqa sözlə desək, verilişə rejissorun gözü ilə baxmaq məcburiyyətində qalır. Kitabın üstünlükləri isə ondadır ki, onu oxuyanda eyni qəhrəmanı hərə bir cürə təəvvür eləyir. Ona görə mənə elə gəlir ki, kitaba böyük ehtiyac var.

Aparıcı: - Söhbətimizin bu məqamında istəyirəm auditoriyaya müraciət edək.

Qız: - "Göyçək Fatma" nəğili hər kitabda bir cür yazılıb. Hərəsi dünyanın bir nağıl qəhrəmanını xatırladır. Əsl Azərbaycan qəhrəmanı hansıdır, onu bilmək olmur. Hər kitabda niyə nağıl bir cür yazılır?

Rəfiq Yusifoğlu: - Mən dünya xalqlarının nağıllarını tərcümə eləyib jurnalda çap etdirdiyimdən, maraqlı faktlarla üz-üzə gəlmişəm. Siz təəvvür eləyin ki, dünya xalqlarının nağılları bir-birinə necə oxşayır. Elə nağıl var ki, elə bilirsən "Məlikməmməd" nağılıdır. Təkcə obrazın adı dəyişib, məkan dəyişib, geyim dəyişib, insanın portret cizgiləri dəyişib...

Mən bilmirəm, "Göyçək Fatma"-nın hansı variantları ilə üz-üzə gəlmisiniz, ancaq onu bilirəm ki, folklorun elə ən əsas xüsusiyyətlərindən biri onun elə çoxvariantlı olmasıdır. Hansı variant xoşunuza gəlsə, elə onu da qəbul eləyə bilərsiniz. Bir də deyirəm: bütün dünya xalqlarının folklorunda bir ortaq məqam var.

Bəhmən Mirzə: - Rəfiq müəllim, Siz düz buyurursunuz, ancaq məsələ belədi ki, ayrı-ayrı nəşriyyatlar ordan-burdan götürüb kitab buraxırlar ki, onun da nəticəsi belə olur.

Rəfiq Yusifoğlu: - Elə məsələ var ki, onu biznes vasitəsinə çevirmək, ondan qazanc götürmək olmaz. Bu gün qazanarsan, nəse götürə bilərsən, o boşluqdan istifadə eləyib müəyyən kitabları satdıra bilərsən. Ancaq sən onu unutmamalısan ki, bu qazancınla millətin gələcək itkisinə səbəb olursan. Bir də deyirəm, uşaq ədəbiyyatından qazanc məqsədilə istifadə etmək olmaz. Ona görə ki, bu, strateji bir məsələdi, dövlət əhəmiyyətli bir məsələdi.

Kitabxana işçisi: - Azərbaycanda xüsusi uşaq nəşriyyatı olmalıdı. Kitablarımız bərbad vəziyyətdə üzə çıxır. Düzdü, Rəfiq Yusifoğlunun, Qəşəm İsabəylinin gözəl şeirləri var. Ancaq onları lazımi səviyyədə

təqdim etməyə ehtiyac duyulur. Rus kitabları çox gözəldi, rəngarəngdi. Ancaq bizim kitabların tərtibatı zəifdi.

Qəşəm İsabəyli: - Hansı kitab ki zəifdi, biz onu qrifimizi qoymadan çap eləyirik, Rafiq müəllim. Bir də ki, nəşriyyat istedadlı şairlərin öhdəsinə qalsa bağlanar.

Qəşəm Nəcəfzadə: - Zəif kitabların nəşrinin qabağını almaq mümkün deyil. Çox şükür ki, belə kitablara xərclənən pul nəşriyyat işçilərinə gedir.

Aparıcı: - Tərcümə ədəbiyyatı da problemsiz deyil. Dil baxımından çoxlu qüsurlər var tərcümə ədəbiyyatında.

Rafiq Yusifoğlu: - Biz dünyanın, ümumbəşəri mədəniyyətin ən yaxşı cəhətlərini götürməliyik, ən yaxşı əsərləri dilimizə tərcümə etməliyik. Bizim çox gözəl tərcümə ədəbiyyatımız var. Siz hansı əsərlərə istinadən danışırırsınız, onu deyə bilmərəm. İndi elə bir zamandı ki, kim nə istəyir yazır, tərcümə eləyir və onları maneəsiz nəşr elətdirir. Amma mən onu deyim ki, rus uşaq ədəbiyyatının ən gözəl nümunələri Azərbaycan dilinə tərcümə olunub. Dünya uşaq ədəbiyyatının xeyli gözəl nümunələri dilimizə tərcümə olunub, özü də yüksək səviyyədə. İndinin özündə də bu iş davam eləyir. Ola bilsin ki, Sizin əlinizə zəif tərcümə əsərləri düşüb.

Mən jurnal redaktoru olduğuma görə istər-istəməz dünya ədəbiyyatının ürəyimə yatan nümunələrini tərcümə eləyib çap etdirmişəm. Məsələn, Qarsia Lorkanın, Donald Bissetin, Sergey Yesenin, Leon Briedisin, Yuri Yarmışın, Vasil Maruqanın, Yelena Blaqqininanın, M.Sapgirin, Edi Oqnesvetin və onlarca başqalarının əsərlərini tərcümə eləmişəm. Bunları bir kənara qoyuram. Dünya xalqlarının nağıllarının tərcüməsinə isə daha çox vaxt ayırmışam. İstəmişəm ki, bu nağılları Azərbaycan uşaqları da oxusunlar. "Göyərçin" in kitabxanası seriyasından xeyli nağıl kitabları çap eləmişik.

O ki qaldı tərcümənin səviyyəsinə, bu əsər niyə belədi, niyə belə deyil məsələsinə, yadınızda qalsın ki, tərcümə etmək xüsusi bir istedadıdır. Hər dili bilən adam tərcüməçi ola bilməz. Tutaq ki, bu adam ispan dilini bilir, deməli ispan dilindən, rus dilini bilir, deməli rus dilindən, fransız dilini bilir, deməli fransız dilindən tərcümə eləyə bilər fikri yanlışdır.

Məsələn, bir faktı sizə xatırladım. Nizaminin əsərlərini fars dilindən Süleyman Rüstəm, Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Məmməd Rahim, Abdulla Şaiq, Mikayıl Rzaquluzadə tərcümə eləyiblər. Abdulla Şaiqi çıxmaq şərti ilə bu şairlərin heç biri fars dilini bilməyib. Onlar sətri tərcümə əsasında bədii tərcümə eləyiblər, özü də yüksək səviyyədə. Bir daha deyirəm, dili bilmək hələ tərcümə eləməyi bacarmaq demək deyil. Şeiri ancaq şair tərcümə eləyə bilər, başqa adam tərcümə eləyə bilməz.

Yadınıza salıram, Səməd Vurğun Puşkinin "Yevgeni Onegin" əsərini tərcümə etdikdən sonra yazmışdı:

Axıtdım alnımın inci tərini,
Yanmadım ömrümün iki ilinə.
Rusiya şeirin şah əsərini
Çevirdim Vaqifin şirin dilinə.

Bax başqa dildə olan əsərləri şirin dilimizə çevirmək çətin məsələdi, sizin təsəvvür elədiyiniz qədər də asan iş deyil.

Bizim çox dəyərlı uşaq yazıçılarımız var. Ancaq təəssüf ki, onları təbliğ eləyə bilmirik. Onların əsərlərini yeni qrafika ilə çap etdirə bilmirik. Kimin əlinə pul keçir, öz əsərini çap elətdirir. Kimdi başqasının əsərini çap etdirən? Tutaq ki, dərslıklərdə Abdulla Şaiqin şeirləri var, ancaq yeni qrafika ilə onun əsərlərinin mükəmməl nəşri varmı? Dövlət səviyyəsində çap olunan kitabını nəzərə almıram. Bir var cildlər şəklində çap eləyəsən, bir də var ki, ayrıca illüstrasiyalarla birlikdə kitablar dəsti. Məsələn, Sergey Mixalkovun, Korney Çukovskinin, Aqniya Bartonun və başqalarının bir şeiri bir kitabdı. Ruslar bunu çap eləyirlər. Bizdə uşaqlar üçün belə kitablar yoxdu. Görünür hər şey maliyyə imkanları ilə bağlıdı.

Qəşəm İsabəyli: - Bugünkü tərcümələrin əksəriyyəti xalturadı. Amma Rafiq müəllimin dediyi kimi bizdə yaxşı tərcümə nümunələri var. Əslinə qalanda problem o əsərlərin bugünkü çapındadı.

Qız: - Mən bu kitablar vasitəsilə ingilis dilinə yiyələnirəm. Qiyməti də mənı qane eləyir. Amma bunların rus dilində olması mənı qane eləmir. Nəyə görə belə kitablar Azərbaycan dilində nəşr olunmur?

Rafiq Yusifoğlu: - Bu, müxtəlif amillərlə bağlıdı. Əvvəla onu fikirləşin ki, müstəqil Azərbaycan respublikasının yaşı nə qədərdir, rus ölkəsinin yaşı nə qədərdir? Bu işləri görmək üçün ilk növbədə mütəxəssislər hazırlanmalıdı. Lüğət, dərslık elə belə asan əmələ gələn bir şey deyil ki, kiməsə tapşırısan ki, get bir lüğət hazırla. Bunun üçün mütəxəssis lazımdı ki, onlar da sizin aranızdan yetişməlidir...

Bayaq tərcümədən danışdıq. Moskvada Ümumittifaq seminarlarında iştirak eləyən zaman bir fakt diqqətimi daha çox cəlb elədi. Onlarda ispan dilindən tərcümə eləyən şair ayrıldı, fransız dilindən tərcümə eləyən şair ayrıldı, alman dilindən tərcümə eləyən şair ayrıldı və s. Amma bizim hamımız elə rus dilindən tərcümə eləyirik. Bizdə ayrı-ayrı dilləri mükəmməl bilən peşəkar tərcüməçilər yoxdu. Bu tərcüməçilər məhz yeni nəslin arasından çıxmalıdı.

Qəşəm İsabəyli: - Rafiq müəllim, əslində bu bizim yox, təhsil nazirliyinin problemidi.

Rafiq Yusifoğlu: - Bəli, buna bənzər problemlərimiz çoxdu. İndi bizə hər elm, ixtisas sahəsi ilə bağlı çoxlu kitablar lazımdı. Bu məsələlərin həllinin zamana ehtiyacı var. İnanıram ki, işlərin hamısı əvvəl-axır öz qaydasına düşəcəkdir.

Qəşəm Nəcəfzadə: - İndi ingilis dili hökmran dildi. Bu dili öyrənmək lazımdı. Ancaq biz bəzən xaricə çox meyl eləyirik.

Qız: - Mən çox kitab oxumuşam. Həm rus, həm də Azərbaycan dilində. Rus dilində olan kitabların bədii tərtibatı çox gözəldi, amma Azərbaycan dilində olan kitabların illüstrasiyaları demək olar ki, zövqsüzdü, niyə?

Qəşəm İsabəyli: - Bütün kitablar zövqüz deyil. Kompüter rəsmləri ilə çap olunan kitabların canı yoxdu. Bu gün əslində bizim çap məhsullarımız sovet dövründəkindən qat-qat yüksək səviyyədədi...

Rafiq Yusifoğlu: - Qızımızın dediyi sözdə müəyyən həqiqət var, Qəşəm müəllim. Siz bilirsiniz ki, Rusiyada olan texnologiya bizdə yoxdu. Digər tərəfdən, hər şey maliyə ilə bağlı məsələdi. O ki qaldı rəssamlara, bizim çox güclü, istedadlı rəssamlarımız var. Bizim rəssamlarımız dünyaya meydan oxuyurlar. Məsələn, Toğrul Nərimanbəyovu, Tahir Salahovu, Səttar Bəhlulzadəni, Mikayıl Abdullayevi kim tanımır axır?! Təkcə bizim "Göyərçin" jurnalında böyük bir rəssamlar ordusu yetişib. Təsəvvür eləyin ki, Yusif Hüseynov, Toğrul Nərimanbəyov, Rəsim Babayev, Altay Hacıyev, Rafiq Mehdiyev, Arif Hüseynov kimi tanınmış sənətkarlar bizim jurnalla yaxından əməkdaşlıq eləyiblər. Özü də bunların hamısı xalq rəssamlarıdı, çox böyük işlər görüblər. Dünyanın əksər sərgi salonlarında onların əsərləri uğurla nümayiş etdirilib, maraqla qarşılanıb...

Amma dediyiniz sözdə o mənada həqiqət var ki, poliqrafiya baxımından, bədii tərtibat baxımından bəzi kitablarımız zəif çap olunur. Lakin unutmayaq ki, bu da pul ilə bağlı məsələdi. Kağızı dəyişsən, eyni rəsm tamam ayrı cür görünür.

Bir də deyirəm, kitabların zəif çapı təkcə rəssamların yaxşı və pis rəsm çəkməsi ilə bağlı deyil, həm də maliyə imkanları ilə bağlıdı.

Qəşəm müəllim nəşir olduğu üçün bu məsələləri daha yaxşı bilir. Sovet dövründə kitablarımız çap olunanda bizə pul – qonorar verirdilər. Amma indi yalvarırıq ki, heç nə istəmirik, təki kitablarımızı çap eləyin. Bir var ki, rəssama heç nə verməyəsən, elə belə nəse çəkə, bir də var ki, sən ondan tələb eləyəsən ki, sənə bu qədər pul verirəm, sən də rəsmi elə yox, belə çəkməlisən. Ruslar çoxlu pul verirlər hər kitaba çəkilən rəsmlər üçün. Amma bizdə elə şey yoxdu. Məsələnin kökü bax burdadı.

Çox düzgün təklif elədilər ki, uşaq ədəbiyyatını çap eləyən xüsusi bir nəşriyyat olmalıdı. Özü də dövlət maliyələşdirməliidi bu nəşriyyatı. Hər əsər də çap olunmamalıdı, ən yaxşı əsərlər seçilməliidi, ilin ən yaxşı əsərləri nəşr olunmalıdı. Onda bilərlər ki, yaxşı nədi, pis nədi. İndiki halda isə hər cızmaqaraçı əlinə pul düşəndə kitabını çap elətdirir və bu da oxucuların əlinə düşəndə elə bilir ki, əsər elə belə olar. Təəssüf ki, yaxşını pisdən ayıran meyarlar itib. Həyalı adam heç kitabını satış məqsədilə

məktəbə də aparmır, mağazaya da aparmır. Ancaq o birisi aparır qoyur yolun qırağında, ya da hansı vasitə iləsə satdırır. Sizin də əlinizə belə kitablar düşəndə elə bilirsiniz ki, uşaq ədəbiyyatının səviyyəsi budur.

Qız: - Mən bir kitab oxumuşdum. Orada bütün mətnlər ləhcə ilə, dialekt ilə yazılmışdı. Bu necə ola bilər?

Qəşəm İsabəyli: - Müstəqil dövlətimiz yarananda çoxlu nəşriyyatlar açıldı, nəşirlər meydana oldu. Onların çoxu poliqrafiyanı bilsələr də, nəşriyyat, redaktə işində nəşirdilər. Bütün problemlər də məhz burdan əmələ gəlir.

Rəfiq Yusifoğlu: - Qızım, məsələnin başqa bir tərəfi də var. Ola bilsin ki, siz gələcəkdə ədəbiyyatşünas oldunuz. Ləhcədən istifadə etmək olar bədii ədəbiyyatda. Amma nə vaxt? Müəllifin sözü həmişə ədəbi dildə olmalıdı, ancaq ayrı-ayrı qəhrəmanlar ləhcə ilə danışa bilər. Obrazın nitqini fərdiləşdirəndə onun danışdığındakı koloriti artırmaq üçün bu vasitədən istifadə nəinki məqbuldur, həm də vacibdir. Ancaq əsəri başdan-ayağa ləhcə ilə yazmaq qəbahətdir.

Aparıcı: - Bir vaxt valideynlər yarı könüllü, yarı da məcburiyyət qarşısında uşaqları üçün abunə yazdırırdılar. Mənə elə gəlir ki, o məcburiyyət indi də lazımdı. Çünki evə gələn qəzet və jurnalları o vaxt biz oxuyurdur və hansısa bir məlumatı öyrənirdik. İndi uşaqların əksəriyyəti onlar üçün çap olunan qəzet və jurnallardan xəbərsizdir.

Qəşəm İsabəyli: - Bu gün uşaqlarda oxu verdişlərinin yaranmamasının birinci səbəbkarı valideynləridi, ikincisi məktəb. Məktəb məcburi abunə aparmalıdı. Əgər belə olsa, bizim uşaq ədəbiyyatımız, uşaq nəşrlərimiz çox fayda verə bilər. Qəşəm Nəcəfzadə dedi ki, bu gün Abdulla Şaiqin əsərləri səviyyəsində əsərlər yaranmır, ancaq mən inanıram ki, 40-50 ildən sonra bizi də xatırlayacaqlar.

Rəfiq Yusifoğlu: - Ümumiyyətlə ədəbi prosesin iki tərəfi var. Biri yazıçı yazır, məhsul istehsal eləyir, biri isə alıcıdır. Əsas məsələlərdən biri budur ki, bu məhsula yiyə duran var, yoxsa yox? İndiki dövrdə bu, çox ağırlı problemdir. Vaxtilə bizim jurnal 270 min tirajla çap olunurdu. İndi iki min, üç min tirajla çap olunan mətbuatı yaymaq problemə çevrilib. Amma mütləq bu sahədə işlər görmək lazımdı.

Mən sadə bir misal çəkim. Bunu vaxtilə televiziya, radioda demişəm, ancaq nədənsə qulaqardına vurublar. Respublikamızda 4500-dən çox məktəb var. Hər məktəb bir dəne "Göyərçin" jurnalına abunə yazılısa nə itirər, bir dəne "Günəş" jurnalına abunə yazılısa nə itirər, bir dəne "Savalan" qəzetinə abunə yazılısa nə itirər? Heç nə itirməz, əksinə, qazanar? Ancaq təəssüf ki, kömək bir yana, qadağalar qoyulur.

Digər tərəfdən tirajın az olmasını uşaq ədəbiyyatının, uşaq mətbuatının olduqca zəif təbliğində görəəm. Bayaq Qəşəm Nəcəfzadə dedi ki,

Abdulla Şaiq o dövrdə belə yaratmışdı, belə yazmışdı. O dövr tamam başqa dövr idi, bu dövr tamam başqadı. İnandırım sizi ki, indi bizim əhəmiyyətli dərəcədə çox, keyfiyyətli uşaq ədəbiyyatı nümunələrimiz var, ancaq onun təbliği son dərəcə aşağı səviyyədədi. Verilişdən əvvəl kitabxana işçiləri ilə söhbət elədim, yazılarımız, nəşr elədiyimiz əsərlər haqqında o qədər xoş sözlər dedilər ki, zəhmətimizin hədəf getmədiyini bizi sevindirdi...

Təəssüf ki, indi kimi dindirirsən bircə şeir bilir: "Ay pipiyi qan xoruz". Bu şeir əslində rus şeirindən tərcümədi:

Petuşok, petuşok,
Zolotoy qirbişok.
Zaçem rano vstaes?
Zaçem qromko poyoş?
Zaçem spat ne dayoş?
Ay pipiyi qan xoruz,
Gözləri mərcan xoruz.
Sən nə tezdən durursan,
Qışqırıb banlayırsan.
Qoymayırsan yatmağa
Ay canı məstan xoruz?

Göründüyü kimi, bu şeir tərcümədi və onda qeyri-adi heç nə yoxdu. Hələ dil, ifadə qüsurlarını demirəm. O dövrdə dərslik, oxu kitabı hazırlayanların hamısı bu yolla gediblər, yaxşı da eləyiblər. Hətta L.Tolstoy da dərslik hazırlayarkən digər xalqların ədəbi nümunələrindən istifadə eləyib.

Qəşəm Nəcəfzadə: - Bəs elədisə bu şeir niyə yadda qalıb?

Rafiq Yusifoğlu: - Əvvəla, yadda qalmaq hələ əsərin gözəlliyinə dəlalət eləmir. İkincisi, bu şeir ona görə yadda qalıb ki, yaranandan bu günə qədər dərsliklərdən düşmür, onun təbliğatı var. Digər tərəfdən, eləyə qalsa, Rəqsanəni bütün el-ələm tanıyır. Ən zəif müğənniləri də, meyxana deyənləri də tanımayan yoxdu. Ancaq bir nəfər də olsun müasir uşaq yazıçısını tanıyırlar. Uşaq yazıçılarını da qoyuram bir kənara. Sorğu aparın görün Mirzə İbrahimov kimi nəhəng yazıçını tanıyan varmı? Süleyman Rəhimovu, Mehdi Hüseyni, Əbülhəsəni... tanıyan varmı? Bax söhbət burdan gedir. siz soruşun, sorğu aparın akademiyanın prezidenti kimdi, görün tanıyan varmı? Bunların hamısı təbliğatın düzgün qurulmamasının, zəif olmasının nəticəsidir.

Müğənninin işi nədən ibarətdi? Oxumaq. Çıxsın mahnısını oxusun, sonra çıxıb getsin işinin dalınca. Elə bir problem yoxdu ki, onun müzakirəsinə müğənnini çağırmasınlar. Axşam oxuyur, səhər bütün kanallarda müsahibə verir. Hansı mənəviyyatın sahibi olduğu belli olanlar nə haqla

millətin balalarına əxlaq dərsi verməlidilər? Müğənninin itini də tanıyırlar, pişiyini də tanıyırlar, keçisini də tanıyırlar, maşınının markasını da bilirlər, nömrəsini də bilirlər. Heç yazıçının, alimin adını da bilmirlər, çünki təbliğat yoxdu axı!

Baxın Azərbaycan televiziya məkanında nələr verilir? Baxın da, fikir verin! Meyxana bir tərəfdən, rep bir tərəfdən, bazar şoular bir tərəfdən, maşın şou o yandan, bu biri şou bu yandan, qoca ulduz yarışı bu yandan, cavan ulduz yarışı bu yandan. Belə çıxır ki, televiziyanın başlıca işi toynalar üçün müğənnilər hazırlamaqdan ibarətdi.

Təsəvvür eləyin ki, kitab almağa gələndə hamı sızıldayır ki, pulumuz çatmır, nə bilim nə oldu, nə təhər oldu. Siz təsəvvür eləyin ki, minə qədər, yüz minə qədər kontur alıb bircə saatın içində bir müğənni üçün SMS göndərəndə qızırğalanmayanların bir dənə kitab almağa, jurnal almağa əlləri gəlmir. Bir tərəfdən milləti maddi cəhətdən soyurlar, digər tərəfdən onun gələcək mənəviyyatını alt-üst eləyirlər...

Başqa bir misal deyim. Latin qrafikasına keçdiyimiz ərəfədə yeni nəslin oxusu üçün ədəbiyyata çox böyük ehtiyac var idi. Bunu kitabxana işçiləri çox yaxşı xatırlayırlar. Mən öz kitabımı, Qəşəm isabəylinin və yaxud da Qəşəm Nəcəfzadənin kitabını çap eləməmişdim ki, deyəsiz əsər zəif olduğu üçün almadılar. (Yeri gəlmişkən "müasir uşaq ədəbiyyatı yoxdur" fikri kökündən yanlışdır... Nə isə.) Azərbaycan nağıllarının ən say-seçmə, həcmcə kiçik nümunələrini "Göyərçin"in kitabxanası seriyasından 10 min tirajla çap elədik, özü də ən ucuz qiymətə satdırmaq istedik. Latin qrafikası ilə çap olunan kitaba böyük bir tələbat olduğu bir vaxtda rəngbəreng rəsmlərlə bəzədilmiş, naşir dili ilə desək, dörd rəngdə çap olunmuş o kitabların nəinki hamısını, heç yarısını da satdırmaq mümkün olmadı. Bir də xatırladıram, bu mənim nağıllarım deyildi, Azərbaycan nağılları idi...

Bax vəziyyət bu cürdü. Burda müasir ədəbiyyatı inkar eləyib keçən əsrin əvvəllərini xatırlatdılar. Hələ bir az da qabağa gedib, Seyid Əzim Şirvaninin sözlərini yada salaq:

Ey oğul, hər lisanə ol rağib,
Xassə ol rus elminə talib.
Onlara ehtiyacımız çoxdur,
Bilməsək dil-ələcımız yoxdur...

Gedin Bakıda yeganə işləyən kitab mağazasına, istiqlal prospektindəki "Akademkitab"a. Baxın görün rusların nə qədər kitabları var? Onlar öz işlərini yaxşı bilirlər, öz yazıçılarının dəyərini dərinədən başa düşürlər.

Başqa bir məsələ. Mən Sergey Mixalkovdan tutmuş rus uşaq yazıçılarının əksəriyyəti ilə ünsiyyətdə olmuşam. Onlar bir-birlərinin qədrini elə bilirlər ki, bir-birlərini elə tərifləyirlər ki, biz də deyirik ki, bizdə uşaq ədə-

biyyatı yoxdu. İnandırım sizi İlyas Tapdıq Valentin Berestovdan, Xanımana Əlibəyli Bartodan, Yelena Blaquininadan heç də zəif şair deyil. Bizim yazıçılarımızın, şairlərimizin əsərlərinin təbliği yoxdu. Biz olanı da görmək istəmirik, deyirik bizdə müasir uşaq ədəbiyyatı yoxdu, varsa da, yoxsa da elə birçə "Ay pipiyi qan xoruz" şeiridi... Belə deyil axı...

Müasir ədəbiyyatı nəinki uşaqlar, heç aidiyyəti olanlar da oxumurlar. Əgər oxusalar, heç belə söhbət də ortaya çıxmazdı. Siz müasir Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələrini məhəbbətlə oxumağa çalışın, onları insaf tərəzisi ilə çəkin, əsərlərin mövzu və problematikasına baxın, bədii sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə fikir verin, onda görərsiniz ki, uşaq ədəbiyyatı var, ya yoxdu?!

Mən sevinirəm ki, kitabxana işçiləri çəkilişdən əvvəl yaradıcılıq nümunələrimizlə bağlı, mətbuatda fəaliyyətimizlə bağlı nə qədər xoş sözlər dedilər. Əsəri oxumaya-oxumaya onun haqqında necə danışmaq olar, onu necə təbliğ etmək olar?

Aparıcı: - Əziz qonaqlar, uşaqlarla canlı ünsiyyətdən sonra müşahidələriniz nə deyir? Bədii ədəbiyyatın oxucusu varmı?

Qəşəm İsabəyli: - Əgər bu gün uşaq ədəbiyyatı sahəsində çalışanlarla uşaqların görüşünü Azərbaycan televiziyası təşkil eləyibse, biz sabah üçün ümitsiz olmamalıyıq. Bu gün görüşümüze gələnlərə bir oxucu səadəti arzulayıram.

Rəfiq Yusifoğlu: - Ataların belə bir sözü var: "Zər qədrini zərgər bilər". Kitabı oxuyan, onun qədrini bilənlər adamlar var və mən inanıram ki, əgər təbliğat yaxşı olsa, yeni nəsil gərəkli ədəbiyyat nümunələrini həmişə oxuyacaq, öz mənəvi ehtiyacını ödəməyə çalışacaq. Fərsətdən istifadə edib televiziyanın rəhbərliyinə dərin təşəkkürümüzü bildiririk ki, biz yazıçıları öz oxucularımızla görüşdürdülər.

Bəhmən Mirzə: - Bir uşaq mətbuatı işçisi kimi deyə bilərəm ki, bizim oxucularımız var. Əgər uşaq mətbuatı yaşayırsa, onların daimi oxucusu olacaq.

Qəşəm Nəcəfzadə: - Bizim verilişimiz bir nağıla bənzədi, uşaq ədəbiyyatı haqqında bir nağıla və mən deyərdim ki, göydən üç alma düşdü, biri bizim, biri sizin, biri də hörmətli tamaşaçıların.

Aparıcı: - Bax belə, əziz tamaşaçılar, bu da verilişimizin sonu. Siz düşündürən, narahat edən problemləri bizə ünvanlayın. Biz sizin yardımçınız olarıq, təbii ki, bizə etimad göstərsəniz. Sağ olun, yeni görüşlərimizi gözləyin.

Sözdardı:

Qəşəm Nəcəfzadə: - Mən səhər-səhər bura gələndə çox yorğun idim. Uşaqların qaldırdıqları problemlər çox maraqlı idi.

Bəhmən Mirzə: - Mən bu verilişdən böyük zövq aldım.

Qəşəm İsabəyli: - Bu verilişdən mən ümidli gedirəm ona görə ki, bu gün heç olmasa bir dəstə uşaq tanıdı ki, biz varıq, biz yaşayırıq, biz yazırıq və bu veriliş efirə gedəndən sonra ona baxanlar da biləcəklər ki, bizim uşaq ədəbiyyatı yaradıcıları öz fəaliyyətlərində davam eləyirlər.

Rafiq Yusifoğlu: - Böyük rus yazıçısı Lev Nikolayeviç Tolstoyun belə bir sözü var. O deyir ki, yazıçı gerek qatarda gedəndə də ümumi vaqonda getsin. Biz özümüzü müəyyən mənada xoşbəxt hesab eləyirik ki, yazı masamızdan ayrılıb oxucularla ünsiyyətdə olduq.

Sevdiyim türk şairi Nazim Hikmətin sözləri ilə öz fikrimi yekunlaşdırmaq istəyirəm:

"Ən gözəl dəniz –
hənzur keçilməmiş olanıdı.
Ən gözəl uşaq –
hənzur böyümədi.
Və sənə söyləmək istədiyim
ən gözəl söz
- hənzur söyləməmiş olduğum sözdü"...

İnanıram ki, Azərbaycan televiziyasının ən gözəl verilişləri hələ qabaqdadı. Onlar sıralanacaq və bu veriliş də onlardan biri kimi yadda qalacaq. Hamınıza öz dərin təşəkkürümü bildirirəm.

P.S. Kitabın həcmi böyük olduğu üçün televiziyada və radioda gedən verilişlərin hamısının stenoqramından istifadə edə bilmədik.

MƏKTUBLARDA DÖYÜNƏN ÜRƏKLƏR

Hörmətli redaktor Rafiq bəy!

Sizə üç hekayə, iki də tərcümə göndərirəm. Xahiş edirəm oxuyub fikrinizi bildirəsiniz Hələlik. **Ələviyyə Babayeva.**

Rafiq Yusifoğluyla salamlar. Bu yaxınlarda Aləməzərdə "Uşaq ədəbiyyatı" adlı bir kitab gördüm. Həmin kitabı Siz yazmışınız. Təbrik edirəm. Əgər mümkünsə "Uşaq ədəbiyyatı"ndan birini də mənə göndərin. Sonsuz ehtiramla **Ələsgər Əlioğlu. 01.06.03**

İstəkli qardaşım Rafiq Yusifoğlu, yeni ilin mübarək! Səni yerində tapa bilmədiyimdən arzularımı və bu əl boyda kitaba görə minnətdarlığımı məktub vasitəsilə çatdırıram. Öpürəm səni.

İsmayıl İmanzadə. 02.01.2004

Rafiq müəllim, salam!

Mənim adım Sokratdır. Professor Əkrəm Cəfərin oğluyam. Bu yaxınlarda "Ədəbiyyat qəzeti"ndən xəbər tutdum ki, Sizin "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" adlı kitabınız nəşr olunub. Təbrik edirəm. Qəzetdə yazılmışdı ki, bu əsərinizdə Siz atam haqqında da yazmışınız. Çox sağ olun. Xahiş edirəm, mümkünsə, həmin kitabdan bir nüsxə mənə bağışlayasınız.

Hörmətlə **Sokrat. 12.10.2004**

Hörmətli müəllimim Rafiq Yusifoğlu! Bu ism həmişə mənim yaddaşımda yaşayacaq. Ona görə yox ki, müəllimim olmusunuz. Ona görə ki, gözəl insan, gözəl nətiq və ən əsası gözəl şairsiniz. Mən çox fəxr edirəm ki, Sizin tələbəsiniz.

Bir neçə etiraf etmək istəyirəm. Sizin ilk mühazirənizdəki tanışlıqdan sonra haqqınızda mənfi fikirdə idim. (Bəlkə də bu bir paxıllıq idi.) Mənim neçə gün ərzində edə bilmədiklərimi Siz bir saat yarımın içərində etdiniz. Bütün patokun qızlarının hamısının huşunu başından aldınız. Mən buna məəttəl qalmışdım. Axı mən onda bilmirdim ki, Siz Rafiq Yusifoğlusunuz.

Bu yaxınlarda rastlaşdığım bir hadisə ilə Sizi tanış etmək istəyirəm. Bir gün təhsil aldığım orta məktəbə getmişdim. Tanıdığım azyaşlı

şagirdlərdən birinin hansısa bir şeiri (müəllifini bilmirdim) ürəklə söylədiyini gördüm. Sınıf yoldaşları da diqqətlə ona qulaq asırdılar. Yoldaşlarımla ona yaxınlaşdım. Bu şeir kimindir? - deyə soruşdum. Rafiq Yusifoğlunun – deyəndə nə qədər fəxr hissi duyduğumu sözlə ifadə edə bilmirəm. Çox qürur hissi ilə "o mənim müəllimimdir" – dedim. Təbii ki, heç kəs mənə inanmadı.

Sizin mühazirədə tez-tez təkrarladığınız bir fikri yadınıza salmaq istəyirəm. (Yəqin buna tez-tez ehtiyacınız olur.) "Mən çalışıram ki, həyatı, ədəbiyyatı, şeiri Sizə sevdirim." – Sizi təbrik edə bilərəm. Çünki artıq mən ədəbiyyatı, şeiri sevirəm. Bütün bunlar inanılmazdır...

Sizin şeir üslubunuzun təsiri altında bir neçə şeir yazmışam. Bəli, bəli, Sizin təsiriniz altında...

Adıgözəlov Xəlil. 97-5. 2003

Mənim sevimli müəllimim, həyat sandığım, çox sevdiyim Rafiq müəllim elə bil atamdı, bəlkə də əmimdi, bəlkə də sevgilimdi. Qrupumuzun uşaqları bilir ki, mən o şairi necə sevirəm. Odur ki, rəfiqələrim görəndə deyir: Günel, sevgilini gördün, ürəyin üstünə gələr, çox arzulayırdın. Mən necə xoşbəxtəm ki, Rafiq müəllim haqqında yoxlama işi mənə düşdü və fəxr edirəm ki, Azərbaycanımızın belə şair oğlu var.

Cəfərova Günel Fəxrəddin qızı (907)

Ağdam rayonu, İkinci Baharlı kəndi.

17 aprel 2002

Həsərət göylərində süzən müəllimimə həsrət dənizində üzən tələbə-sindən səmimi salamlar. Bir zaman Sizinlə görüşəndə yeni bir dünya ilə görüşdüyümü anladım və indi damla-damla bu dünyanın mənasına qovuşuram. Burada mən məhəbbət, gözəllik, fədakarlıq adlı nişanələri tapdım.

İşıq eşqin mənbəyidir, eşq isə işığın təzahürüdür. Və bu təzahürdən də əsl həyat, mənalı həyat doğur. Maddi işığı təbiətə günəş bəxş edirsə, mənim dünyama mənəvi işığı Siz bəxş edirsiniz. Buna görə də Sizə minnətdaram. İnsanın ən böyük kəşfi məhəbbətdir. Bu kəşfi etməyimə yardımçı olduğunuz üçün Sizə və Sizi mənə rast getirdiyi üçün isə Tanrıma minnətdaram.

Hörmətlə, **Zöhrə. 22.10.2003**

Salam! Əsrlərlə müqayisədə çox qısa ömrünüzün qızıldan qiymətli bir neçə dəqiqəsini aparacaq bu məktuba görə Sizdən çox-çox üzr

istəyirəm. Amma bilin ki, bu məktubdan sonra özümü çox xoşbəxt və rahat hiss edəcəm.

Mən nə yazım? Özümü necə təqdim edirəm ki, bir adla mənim kim olduğumu biləsiniz. Söhbət şəxsiyyət vəsiqəsindəki adımdan getmir. 1983-cü ilin cümə axşamında, cümə gününə keçən gecə yağışlı bir havada dünyaya göz açmışam (03.11.1983). Arzum bu dünyaya nə üçün, hansı vəzifə üçün gəlmişəmsə, onu layiqincə yerinə yetirməkdən ibarətdir...

...Daha bəsdir. Keçək Sizə. Rafiq Yusifoğlu (bənzətməyə görə üzr istəyirəm). Yanıb qurtarmış tonqalınımı, ocağınımı yerində bir qalaq kül var. Siz isə kimsə üçün od-həyat tapmaq ümidi ilə yanmaqdan, batmaqdan, naümid olmaqdan qorxmayaaraq yalın əlinizlə o bir qalaq küllükdə bir kiçiklik olsa da köz parçası axtaran Məcnunsunuz... Bu ehtiras həm müəllim, həm ədəbiyyatşünas, həm şair, həm də dost kimi Sizde var.

Sizin mənfi cəhətləriniz yoxdur. Bunu Sizə çatdıran ən azı ya Sizə bərabər, ya da Sizdən güclü biri olmalıdır. Hələ ki, elə bir şəxs yoxdur. Həm də ki, mən kiməm və mənə kim səlahiyyət verib ki, yekə-yekə kəsib doğrayım. Mən Sizin etdiklərinizin heç üç faizini etməmişəm. Sizə kimsə irad olaraq deyib ki, "nəyisə bir-birinə qarışdırırsınız". O bədbəxtə Siz həyatı başa salmaqdan ötrü dəridən-qabıqdan çıxaraq çox asan misallarla, sözlərlə şirin-şirin danışırınsınız O bədbəxt isə ona lazım olanı duyub tuta bilmədiyi üçün (qəlbinin qulağı kar, gözü kor) belə tərif söyləyib, əslində öz duyumuna qiymət verib. *Sizin sətiraltı mənalar adama çatdıqca yaman ləzzət verir.* Belə sözlərə əhəmiyyət verməyin. (Günəşdəki ləkələr onun parlaqlığına, istisinə, möhtəşəmliyinə təsir edə bilməz).

Məktubumdan belə çıxır ki, mən də aləmi bir-birinə qarışdırıram. Hər bir fikir yenisinə təkan verir... Siz dərsin mövzusunı deyib onu aydınlaşdırmaq üçün izah edə-edə gedirsiniz. Çünki hələ heç bir şey bitməyib, hər prizmadan öz gözəlliyi görsənir. Sizde çox məlumat var. Çalışırınsız ki, hamısını saf niyyətlə çatdırasınız. Dərs zamanı coşqunluq, ehtiras duyulur, sezilir...

Anam mənə "soyuq uşaq" deyir. Çünki mən sevgimi bildirə bilmirəm. Amma nə edirəm? Bunu gərək qarşı tərəf hiss etsin, duysun mənə (deyərsən çox şey tələb edirəm adi insandan).

Sizinlə mənim aramda bir "divar" var. O mənə mane olur ki, Sizə yaxın durum. Söhbət Sizdən, məndən getmir, bizim problem deyil...

Sizdən bir xahişim var. Ədəbiyyatla bağlı hər sözünüzü, misranızı belə internet şəbəkəsinə yerləşdirin. Qoy kimsə ədəbiyyatımızla maraqlananda yeni, müstəqil bir fikir oxuya bilsin. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi ilə bağlı bir sayt işləyin, xalqımıza təqdim edin. Adınız qoy Azərbaycanın hüduqlarından aşsın. Öz imzanızı bir daha təsdiqləyin. Bilirəm, Sizin

buna yetərincə bilik və bacarığınız var. Mənə elə gəlir ki, bu işi ancaq Siz görə bilərsiniz...

Ürəyim, qəlbim səsdədir. Elə bil nə isə gözləyirəm... Axtardığımı ilahi sevgidə tapıram... Əminəm ki, xoşbəxt olacam.

Sağ olun. Cavab gözləyən tələbəsiniz.

Ramilə. 18.12.2003

Sevimli Rafiq müəllim! Mənim Sizə olan sevgimi cavabsız qoymadığınız üçün Sizə öz dərin təşəkkürümü bildirirəm. Ömrümün 28-ci qışında çoxdan arzuladığım elə bir xoşbəxtliyi mənə bəxş etdiniz ki, bu xoşbəxtlik mənim həyatımda heç nə ilə əvəz olunmayacaq. Bəlkə də həyəcədən Sizə ürəyimdə gizli saxladığım sözlərin çoxunu yazı bilmirəm. Bir bunu bilirəm ki, Sizi çox istəyirəm. Əyani şəbədə gəlib dərslərdə oturmağım bunu sübut edir.

Siz susunuz, isti və qızmar bir səhrada xoş xatirələr qoyan bir mehsiniz. Mən Sizə söz verirəm ki, adım kimi vəfalı və Sizə sadıq qalacam.

Vəfa B. 13.01.2004

Bu qədər sevgi ürəyinizdə necə yer tapır? Mən də sevirəm həyatı, insanları, gecəni, ayı, sayrışan ulduzları, günəşi, küləyi, dənizi, göyləri, bir sözlə, gözəlliyi.

Sizin ürəyiniz mənimçün kəhkəşandır. Ürəyinizdəki sevgilərsə kəhkəşanda bərq vuran ulduzlar qəddərdir...

Amandır, başınızı qaldırıb səmaya baxmayın, Sizi bərq vuran ulduzlara qışqırıram...

Küsdüyüm həyatla məni barışdırdığınıza görə çox sağ olun!

Sizi sevənlərdən fərqli olaraq mən Sizi həyatsevər bir şair kimi sevirəm.

Aytəkin. 09.01.2004

Hörmətli məktub. Özüm haqda bəzi məlumatlar vermək istəyirəm. Orta məktəbi Neftçala rayonunda bitirmişəm. Dostlarım mənə vəfasız çıxıb. Müəllimlərimdə haqq-ədalət görməmişəm... Bura gələndə mənə bərk-bərk tapşırıblar ki, heç kəsə inanma. Bu dünyada ata-anadan başqa heç kəsə inam qalmayıb...Mən özümü bədbəxtlərin xoşbəxti, xoşbəxtlərin bədbəxti kimi görürəm...

Müəllim, xahiş edirəm öz dərslərinizdə həyatın gözəlliyi haqqında çox şeirlər söyləyinin. Təşəkkür edirəm ki, uzun-uzadı məktubumu oxudunuz. Oxuyan gözləriniz var olsun.

Hörmətlə, Sizin dərslərinizi həvəslə dinləyən **V. İ. (SDU).07.10.2003**

Bu gün Sizə mühazirədə məktub yazmaq istədim. Fikirləşdim ki, mən nə yaxşı ki, məhz bu ali məktəbə qəbul olunmuşam. Ona görə ki, başqa məktəbə, başqa fakültəyə qəbul olunsaydım, bəlkə də Sizə rast gəlməzdim. "Yağış, kirpi, göz yaşı və kirpik" şeiriniz mənə çox təsir etdi...

Sonrakı mühazirədə göz yaşı ilə bağlı başqa bir şeir dediniz. Həmin şeiri mən ilk dəfə eşidəndə ağlamışdım. İndi isə bu şeiri dinləyəndə ürəyim titrəyir... Artıq mən özümdə müəyyən dəyişikliklər hiss edirəm. Dünyaya baxışım dəyişib. Gözümdə hər şey dəyişib. Buna görə Sizə ömrüm boyu minnətdaram, borcluyam. Əgər Siz bizə dərs deməsəydiniz, bilmirəm mənim axırım necə olardı?

Bilmirəm Siz bu qədər hörməti, sevgini necə qazanırsınız? Nə etmək lazımdır ki, məni də şagirdlərim Sizin kimi sevsinlər?

İndi hər şey gözəldir. Bilmirəm mən niyə bu qədər tez dəyişdim. Sizə minnətdaram. Çox sağ olun! Allah Sizə uzun ömür, can sağlığı versin!

V. İsayeva. 19. X1. 2003

Mən Neftçala rayonunun Astanlı kənd orta məktəbini bitirmişəm. Adi məktəb həyatından, evdən ayrılmağım bir qədər mənə çətinlik yaratdı.

Dərslər başlandı. Sizin birinci dərslərinizdə mənə elə gəldi ki, deyəsən axtardığımı tapmışam. Fikirləşdim ki, İlahi, görəsən bu müəllimin heç dərdi-səri yoxdur? Öz-özümə düşünürdüm ki, ola bilsin arzularına çatdığına görə belədir, şən, həyata bağlı. Çox arzulayırdım ki, Sizdə olan həyat qığılcımlarından biri də mənim ürəyimə düşsün. Deyəsən bu qığılcım artıq mənim ürəyimə düşüb. Özümdə əməlli-başlı fərq hiss edirəm.

Mən Sizi birinci dəfə görəndə (hələ söhbətə başlamamışdan əvvəl) diqqətimi çəkən hər şeydən narazı görkəminiz oldu. Sanki heç nədən razı deyildiniz. Bugünkü iclasdakı kimi. Mən Sizə fikir verirdim. Elə bil qanınız qaralmışdı. Bir ədəbiyyat müəlliməsi şeir deyəndə Sizi heç tanımaq mümkün deyildi. Mən fikirləşdim ki, indi Siz ayağa durub o şeiri deyəcəksiniz. Müəlliməyə elə baxırdınız, sanki...Sizə hirsli olmaq yaraşır. Mənim belə xoşuma gəlir. Sizin dərslərinizdən çıxanda başqa fakültənin qızları soruşurlar ki, necə müəllimdir, yaman hirsli adama oxşayır...

Mən Sizə ömrüm boyu minnətdaram. Çünki bu həyatı mənə sevdirdiniz. Solmuş gül-çiçəyə yeni həyat bəxş etdiniz. Suya həsrət qalmış dibçəyə sanki su tökdünüz.

Sizdən bir xahişim var. Həyatın gözəlliyinə aid şeirlərinizi ayrıca bir kitab şəklində çap etdirin.

Sizə bu həyatda ən şirin nemət olan can sağlığı arzulayıram.

Hörmətlə, mühazirənizi səbirsizliklə gözləyən tələbənz **Vəfa İsayeva**.

23 dekabr 2003

Məktəbə gəldiyim ilk gündən bəri,
Sözünüz dilimin oldu əzbəri.
Sizinlə görüşüb sevdim hər şeyi,
Unutdum dərd-səri, acı gileyi.
Gözlərin önümdə işıq yandırdı,
Sözlərin könlümü işıqlandırdı.
Bütün hasarları qırmaq istədim,
Sizinlə üz-üzə durmaq istədim...

Həyatı dərinəndən duyub dərk edən bir insan kimi Sizə müraciət edirəm.
Zəhmət olmasa müraciətimi cavablandırın.

A. A. 22. X. 2003

Əziz və hörmətli Rafiq müəllim! Mən Sizi bir şair və müəllim kimi çox sevirəm...

Tələbəlik dövründə mənim iki mayakım olub, biri Siz, o biri də Şamxəlil müəllim. Sizin ikinizi də Allah bizim universitetə gətirib çıxarıb. Şamxəlil müəllimi gətirdiyiniz üçün də çox sağ olun!

Rafiq müəllim, mən Sizi çox istəyirəm, çox sevirəm. Siz xoşbəxt insansınız. Siz bu il bizə dərs deməsəydiniz, bir insan qəlbini qırıq qoyub ayrılacaqdınız bizdən. Siz doğrudan da, sehrbazsınız. Ancaq bir az əsəbi sehrbaz. Birinci kursdakından indi əsəbisiniz. Yəqin çox işləyirsiniz. Ancaq Siz işləməsəniz, biz acından ölərdik, yəni mənəvi aclıqdan.

Bəzən fikirləşirəm. Görsən 20 il, 30 ildən sonra Sizin kimi müəllimlər olacaqmı Azərbaycanda? Belə getsə, olmayacaq. Çünki tələbələri çox əzirlər, sındırırlar. Məsələn, biz diplom işinə hazırlaşırıq. Bu proses o qədər iyrəncdir ki, adımın əli işdən soyuyur... Millətə yazığım gəlir.

Sizin dərsinizə gəldikdə isə mən onları çətinliklə ayırıram keçdiyiniz mühazirələrdə. Başa düşürəm ki, nəzəriyyə ilə ədəbi proses çox əlaqədədir. Hər halda dərslərinizin mahiyyəti maraqlıdır və gözəldir. Bu oxşarlıq bəzən Sizi də çaşıdır. Siz demiş, orda dediyinizi burda da deyirsiniz. Nəticədə isə belə olur. Dünən eşitdiyimizi bəzən bu gün də, sabah da eşidirik. Bu pis deyil, mən məmnuniyyətlə qulaq asıram. Ancaq Siz əsəbiləşəndə qorxuram. Elə həmin hallarda auditoriyada səs dalğaları əmələ gəlir.

Siz ailənizdən danışanda xoşuma gəlir, maraqlı insanların məişəti də maraqlı olur. Həm də Siz xasiyyətə eynən mənim atam kimisiniz. İki böyük fərqliniz var. O nə şairdir, nə də müəllim. Siz o gün dediniz ki, insan hamıdan çox özünü sevir. İstədim etiraz edim. Elə həmin saniyədə də belə bir səhnə təsəvvür etdim. Boğazıma kəndir keçirib mənə deyirlər ki, ya anan, ya canın. Anasını dəlicəsinə, atasını özündən çox sevən Aygün o an bilirsiniz nə etdi? – Tərəddüd etdi, ay müəllim, tərəddüd. O anda elə təsəvvür etdim ki, qaynar su tökdülər başımdan. Utandım özümdən. Niyə belə oldu, ay müəllim? O nə sual idi verib məni dəhşətli bir həqiqətlə üz-üzə qoydunuz? Ancaq yenə də sağ olun!

Bir də bilirsiniz nədən qorxuram? – Adi müəllim olub hansısa bir bucaqda itib-batmaqdan...

Görün Sizi nə qədər sevən var! Sizə daim belə sağlam, cavan, sevgili olmağı arzulayıram.

Cəfərova Aygün (94-7). 22.X.2003

Əziz Rafiq Müəllim! Əvvəla bütün ömrünü, həyatını, gecəsini, gündüzünü bizi görüşdürən ədəbiyyata həsr edən, Allahımızın sevdiyi bir insanın çox güclü stress keçirməsinə səbəb olduğum üçün öncə ulu Tanrımdan, sonra ən əziz müəllimimdən dönə-dönə üzr diləyirəm. Məni bağışlayın! Səbəbkarı olduğum o hadisənin Sizə yaşatdığı gərginlik bəlkə də hər anı qiymətli olan ömrünüzün bir neçə anını gödəltdi. Bu fikir kağız üzərinə köçürüləndən sonra mənə dəhşətli gəldi. Özüm də anlamadan etdiyim bir hərəkətin necə böyük günahə çevrildiyini anlayıram...

Ancaq ən qəti cinayətkara da özünü müdafiə etmək üçün imkan verilir. Bizim bu hadisəylə bağlı birinci söhbətimizdə Siz elə möhkəm əsəbiləşdiniz ki, elə bildim indi bu saat dünya dağılacaq. Siz əsəbdən əsirdiniz, mən isə qorxudan qurumuşdum. Ona görə də əsl həqiqəti deyə bilmədim. Siz o gün həmişəki kimi deyil sürətlə və əsəbi halda bizdən ayrıldınız. Mən isə birdən-birə tufana, doluya düşmüş kimi idim. Həqiqəti deyə bilmədiyimdən boğulurdum. Nə isə, daha hisslərimdən danışmayacağam.

O gün zəng edib Sizinlə danışmaqdan özümü güclə saxladım. Narahat olmuşdum, doğrusu, ağılıma min cür şey gəldi. Ancaq fikirləşdim ki, bəlkə mən Sizə zəng vuran an Siz evinizdə qayğısız bir mühitdəsiniz, əsəbləriniz sakitləşib. Odur ki, zəng vurmadım.

Mən çox təəssüf edirəm ki, Siz məni kənar bir təsirlə öz qərarını dəyişən insan hesab etmisiniz. Çox təəssüf edirəm.

Mənim diplom işi rəhbərim Vəqif müəllimdir. O, mənə mövzuları göstərdi. Doğrusu, heç biri məni çəkmədi özünə. Yarıkönül İsa Hüseynovun

nəsrilə bağlı mövzunu seçdim. Vəqif müəllimin mühazirəsi vaxtı bir fikir gəldi başıma və bu fikrin sevincindən qanadlandığıma Zöhrəgil şahiddirlər. Vəqif müəllimə yaxınlaşıb dedim ki, mövzumu dəyişmək, "Rəfiq Yusifoğlunun şeirlərinin bədii xüsusiyyətləri" mövzusunı işləmək istəyirəm. Vəqif müəllim dedi ki, lap yaxşı.

Təsədüfən 6-7 ayda görüşmədiyim həmin müəlliməni gördüm. Diplom işi mövzumu soruşdu. Dedim. Dedi ki, mən bilən onun adı ədəbiyyat tarixinə düşməyib. Dedim elə bir şey olsaydı, Vəqif müəllim deyərdi. Gülüb çiyinlərini çəkdi. Ondan ayrılıb Vəqif müəllimi axtardım ki, onunla məsləhətləşim. Dedi ki, ədəbiyyat tarixinə düşməyən adamlar haqqında mövzunu nazirlik təsdiq eləmir. Ona görə də mövzunu dəyişmişik. Vəqif müəllim də şahiddir ki, mən necə pis oldum. İsrar etsəm də, Sizinlə bağlı mövzunu mənə vermək istəmədilər, dedilər ki, o biri mövzunu nazirliyə təsdiqə göndərmişik.

Daha bu yerdə mənim Sizdən başqa bir pənahım qalmırdı. Xəyalə və Zöhrəylə məsləhətləşdim ki, bunu Sizə xəbər verim, ya yox. Zöhrə dedi ki, demə, Xəyalə isə dedi ki, de. Özüm də götür-qoy elədim. Fikirləşdim ki, bunu Sizdən nə vaxta qədər gizləyim? Yanıb tökülürdüm ki, niyə məhz mənim başıma belə iş gəlir. Doğrusu, deyilənlərə inanmışdım. Bunun doğru olub-olmadığını Sizdən soruşmaq üçün yaxınlaşanda təsədüfən kiminləsə etdiyiniz söhbəti eşidim, ədəbiyyat tarixi kitabına adınızın düşdüyünü söylədiniz. Bunu eşidəndə mən də cin atına mindim. Məni aldadanlara acığım tutmuşdu.

Hal-qəziyyə bax belə olub. Bir xətam o oldu ki, bunları Sizə sərt şəkildə çatdırdım. Bu günahımı Siz bağışladınız, ancaq mən özümü bağışlaya bilmirəm. Çünki... Bəlkə də mən aşağıdakı sətirləri yazanda onları nə vaxtsa Sizə çatdıracağımı inanmazdım. 21.XI. 2003-cü il tarixdə mən gündəliyimdə yazmışdım: "Bu səhər ölüm arzuladım özümə, ruhum sıxıldı. Ölməyi ən böyük xoşbəxtlik sanırdım. Problemlər, mübahisələr, əsəb, göz yaşları... Kimsəsiz, sakit, gözəl bir təbiət guşəsi arzuladım. Nəhayət, dərəcə getdim. "Nə olub?" – deyərək Zöhrəgil məni sorğu-suala tutdular.

...Dərəcə Rəfiq müəllimdən o kağızı almaq və... ümidi ilə getmişdim. Dünən pilləkəndə bizə oxuduğu şeirin yazıldığı kağızı. Ancaq ondan da maraqlı bir kağız aldım.

... Ömrümdə ilk dəfədir ki, belə gözəl hədiyyə alıram və belə böyük diqqət görürəm. Bircə onu bilirəm ki, bu şeir yazılmış vərəq mənim üçün həmişə qiymətli qalacaq, ən pis anlarımda da mənə xoşbəxt bir anı xatırladıb, o anı yenidən yaşadacaq. Mən indi yaşamaq istəyirəm! Hər şey gözümə gözəl görsənir. Bilmirəm Rəfiq müəllimə qarşı nə duyğu keçirirəm, bircə minnətdarlıq hissini daha dəqiq adlandıra bilərəm... *Onu özündən yaxşı heç kim tanıya bilməz. "Sinəsi bulaqdır" ifadəsi həqiqətən*

ona aiddir. İnsan beynində nə qədər informasiya olar, ilahi! Göz dəyməsin! Allah nəzərini ondan çəkməsin. Pis nəzərdən qorusun onu. O günü mühazirədə səsi dəyişdi. Elə qorxduq ki. Dedi: -Səsimin batmağından yox, mühazirə deyə bilməyəcəyimdən qorxdum.

İnanıram, çünki heç bir müəllim dərsə onun tək həvəslə, enerji ilə, sevinclə gəlmir... Ulu Tanrım! Sən yaratdığın insan bu insandır. İnsan adı verdiyin varlıq belə olmalıdır. Sənin zərərən olan varlıq belə olmalıdır. Nadan, cahil, kobud adam nə insan adına, nə də sənin bəndən adına layiq deyil. Mən Rafiq müəllimə qibtə edirəm. Nəsimiyə, Hüseyn Cavidə, "Məhşər"i yaradan İ.Hüseynova qibtə etdiyim kimi. Füzuli adlı bir şair olduğunu, yaşadığı dövrü, yeri tanıyırdım. O şəxsiyyəti isə şair kimi mənə Rafiq müəllim tanıtdı. Ona görə birinci Rafiq müəllimə, ikinci Füzuliyə baş əyirəm. Bu sözləri mənə şeir yazdığı üçün yazmıram, ey Aygün xanım. Sadəcə o şeir mənə təkan verdi bu hisslərimi qələmə alım. Bu, mənim həyatımda ən gözəl bir hadisədir. Bu günün sonunda deyirəm və hiss edirəm: "Mən xoşbəxtəm!!!" Bunun üçün Sevincə (müəllimə), Xəyaləyə, Aynura, Zöhrəyə, atama, anama, bacılarıma, hamıya və ən başlıcası Rafiq müəllimə minnətdaram..." Saat 04:25.

Əgər fikir verdinizsə, həmin günün başlanğıcında ölmək, sonunda isə yaşamaq istəyirəm. Məni həyatı sevməyə sövq edən bir şəxsi incitdiyimə görə üzr istəyirəm. Həmin gün gündəliyimə bir cümlə də qeyd etmişdim: "Xoşbəxtəm ki, Rafiq müəllimlə yaradıcılıq ünsiyyəti bağladım. Ürəklə başlayacam işimi, Allah qoysa! Cəddi ona kömək olsun, mənim də bir Allahım var." Sağ olun ki, bu xoşbəxtliyi əsəbləriniz – sağlamlığınız hesabına da olsa yenidən mənə qaytardınız.

*Ulu Tanrım, əfv et məni!
Çiçək gözündə şəh öpən bir şairin
qəlbini sındırmışamsa.
Kobud sözlə incə qəlbi
od vurub yandırmışamsa.
Səhvim məni hədəf etdi
çox danlağa.
Həqiqətdir, Yaradandan başqa
heç kəs qadir deyil
"Mələk ünü batırmağa."
Ulu Tanrım, məhv et məni
qüdrətimin gücü yoxsa
bir ürəyin yanğını yatırmağa.*

*Sizi çox sevirəm, mənim əsəbi sehrbaz müəllimim! Qüdrətim çat-
saydı, üreyimi bir dəstə gülə döndərüb qəlbini qırdığım sehrbazımın ayağı
altına səpərdim.*

Ad gününüz, yeni iliniz mübarək. Sizə və sözünüze Füzuli sözünün ömrü qədər ömür arzulayıram.

İmza: *Rafiq Yusifoğlunun özünün və sözünün heyranı olan bir qız.*

30. X11. 2003

Salam, Rafiq müəllim. Məktubumu şeirlə başladım. Amma Sizə başqa məktub yazmışdım. Nədənə o məktubu Sizə verməkdən çəkildim.

Mən filologiya fakültəsinin birinci kurs tələbəsiyəm. Ürəyim doludur. Yazmaqla bitməz. Amma mən hisslərimi ağ kağıza yazmaq istəmirəm. Çünki hissləri şifahi bildirdikdə daha səmimi olur.

Bildirmək istəyirəm ki, Sizə böyük hörmətim var. Siz çox maraqlı şeirlər söyləyirsiniz. Çox təəssüflənirəm ki, yanvar ayından sonra Sizi görməyəcəyəm. Yəqin ki, Allah qoysa yuxarı kurslarda görüşəcəyik. Sağ olun.

T. Günel. 25.X1.2003

Hörmətli Rafiq müəllim, bəlkə də indi Sizə etiraf edəcəyim şeyləri heç zaman, heç kimlə bölüşməmişəm. Nə üçün? Çünki mənim dostlarım yoxdur və olmayacaq. Bunun səbəbi ondadır ki, mən insanları sevmirəm, onlar məni yorur. Ümumiyyətlə çox bədbin bir qızam. Həyatım psixoloji sarsıntılarla zəngindir. Əvvəla sol ayağımı çəkməyim mənim ən böyük kompleksimdir. ...O qədər şeylər itirmişəm ki... Elə bil atamla birlikdə həyatımın mənasını da itirmişəm. Rafiq müəllim, mənasız, maraqsız boş həyatı və nankor insanları sevməyə dəyərmə? Ədəbiyyatşünas olduğunuz üçün Sizə bir sual vermək istəyirəm. Sizcə, formanın məzmunu tam ifadə etməsi çoxmu vacibdir? Məncə, yox. İnsan daxilən pessimist ola bilər. Lakin hesab edirəm ki, onun bu bədbinliyi bürüzə verməsi düzgün deyil. İlk baxışdan mənə qiymət verənlər elə bilirlər ki, mən çox sadə, səmimi, nəzakətli və nikbin qızam. Qətiyyə. Mən çox eqoist xarakterli, sərt və bədbin insanam. Nəzakətli və səmimi olanları ən zəngin şəxslər kimi qəbul edirəm.

Çox şey itirmişəm, hansından yazım? O ki qaldı xoşbəxtliyə, bu, ümumiyyətlə nisbi anlayışdır. İnsan müəyyən bir zaman kəsiyində xoşbəxt ola bilər, daha doğrusu, ona elə gəlir ki, xoşbəxtidir. Ən böyük xoşbəxtlik odur ki, istədiyin kimi azad, sərbəst yaşayasan, heç kəs səni mühakimə etməyə və olduğun kimi qəbul edə. Oğlaq bürcündənəm. Tənhalığı, arzular uydurmağı, düşünməyi və müşahidə etməyi sevirəm. Mən ağlamağı bacarmıram. Siz necə? Zəhləm gedir məni özlərinə və özlərini mənə bənzətməyə çalışan həmyaşıdlarımdan. Mənim kimi olmağı heç kəsə arzulamıram. Mən ziddiyyətlərdən ibarət birisiyəm, "Ovod" əsərinin

qəhrəmanı Ovodam... Mən çox çətinliklə sevirəm, çox asanlıqla nifrət edirəm... Bəzən düşüncələrim özümə çox gülməli görünür. Bəlkə məhz bu səbəbdən Ovodu və Bayronu bu qədər çox sevirəm. Çox soyuqqanlı qız olduğum üçün ətrafımdakıları bezdirirəm. Qoy olsun. Mən ki, onlardan daha gözəl, daha orijinal, daha maraqlı olduğumu bilirəm. 19 yaşıam var. Yalnız bir şeyə təəssüflənirəm. Ətrafımdakı insanların məni başa düşmək iqtidarında olmadıqlarına.

Mühazirələrinizdən birində qeyd etdiniz ki, ümumiyyətlə maraqsız insan yoxdur. Səhv edirsiniz, Rafiq müəllim. Özü üçün ifrat dərəcədə maraqlı olan insanlar başqası üçün həmişə maraqsızdır. Bu mənim subyektiv qənaətlərimdir.

Sizinlə çox şeydə razılaşıram. Siz öz istedadınızı yüksək qiymətləndirirsiniz. Belə də lazımdır. Bu isə tələbələrinizdən birinin dediyi kimi özünüzdən razı olmağınızı şərtləndirir. Mən yaxşı insan dedikdə kimləri nəzərdə tutmaq olar, bilmirəm, amma Sizi yaxşı insan hesab edirəm. Siz məndə zəif insan təəssüratı oyadırsınız. Güclü olun! *Sizin gözlərinizdə və təbəssümünüzdə əzəmət var.* Gəlin belə hesab edək ki, həm şair, həm də ədəbiyyatşünas kimi mənə imtahan verirsiniz. İcazə verin Sizə qiymət yazım. İnciməyin, Rafiq müəllim. Ədəbiyyatşünas kimi Sizə beşdən iki çıxıb yerdə qalanı yazardım. Bir şair kimi isə normal bal sistemindən kənara çıxıb, ədəbiyyatşünas kimi aldığınız qiymətin üstünə üç gələrəm. Beş Sizin üçün kiçikdir. *Siz şair olmaq üçün doğulmusunuz...*

Məktubumu oxuyandan sonra məni yaxından tanımaq istəyəcəksiniz. Məsləhət görmürəm. Çünki o zaman məni yaxından tanıyan bir-iki şəxs kimi düşüncələrim Sizə rahatlıq verməyəcək. Deyirlər düşməni ayağa baxar. Hərçənd mən düşməni deyiləm, ancaq qeyd etməyi lazım bilirəm ki, ayaqqabılarınızı təmiz saxlamanız çox xoşuma gəlir...

Sizə bol-bol uğurlar arzu edirəm.

İmza **Ovod (A. L.) 24. X11. 2004**

Əvvəla salam! Bütün hörmət və ehtiramlara layiq olan Rafiq Yusifoğlu! Sizdən xahiş edirəm ki, bu məktubumu səmimi qarşılayasınız. *Bu məktubu mən bir dühaya, səmimi, saf duyğularla qəlbləri oxşayan bir şairə, bütün bu səmimiyyətdən doğan gözəl bir insana bir övlad sevgisi ilə yazıram.*

Siz gözəl şair olmaqla yanaşı, gözəl bir insansınız. Sizin qəlbləri oxşayan şeirlərinizi oxuduqca, insanın ruhuna damla-damla axıb, qəmlərini ona unutdura bilir.

Rəbbim adəm övladlarını yaradanda ona xarici görünüşlə bərabər, daxili gözəllik də bəxş edib. Sizin daxili gözəlliklərinizdən ən başlıcası öz

ürək sözlərinizi, hiss və duyğularınızı ağ kağız üzərinə köçürə bilməyinizdir. Buna görə də Siz dünyanın ən xoşbəxt insanısınız. Çünki bu hamının arzu edə biləcəyi, amma buna heç də asanlıqla nail ola bilməyəcəyi bir hissdır.

Mütaliə ən yaxşı təlimdir. Böyük adamın fikirləri ilə məşğul olmaq ən maraqlı elmdir. Mən də bu maraqlı elmlərdən birinə Sizin yaradıcılığınızı daxil etmişəm. Yazığının yaradıcılığı atışmanı xatırladır. Güllə birbaşa oxucunun beyninə də keçə bilər, yandan da ötə bilər. *Sizin yaradıcılığınızda, şeirlərinizdə elə ifadələr var ki, onlar günəş şüalarına bənzəyir. Nə qədər bu ifadələr sıx olursa, o qədər də qəlbləri yandırır. Ona görə də Sizin gənc pərəstişkarlarınız çoxdur və Sizi sevirlər. Sizi sevməmək olmaz, çünki mən də onlardan biriyəm. Sizin şeirlərinizi sevä-sevä oxuyuram.* Yaxşı kitab ağıllı bir adamla söhbət etmək deməkdir. Oxucu kitabdən bilik alır, həyatı ümumiləşdirmək qabiliyyətini öyrənir. Sizin də kitablarınız belə kitablardandır.

Deirlər ki, şair həyatda yaxşı nə varsa, öz şeirlərinə daxil edir. Mən əminəm ki, Siz həyatınızdan götürdüyünüz yaxşı nə varsa, daha da Sizin həyatınızı və yaradıcılığınızı çiçəkləndirir. Öz xalqı tərəfindən sevlmək hər bir şairin ən böyük arzusudur. Siz bu arzunuza çatmışınız. Çünki *Sizi sevänlər, tanıyanlar Sizi Allahın yaratdığı və yaradarkən onu öz fitri istedadı ilə xalqına sevdiren bir insan, bir şair kimi qəbul edirlər. Çünki böyük şairlər xalqın vicdanıdır.*

Sizin şeirlərinizi oxumayan onlardakı mənanı bilməz, bilməyən isə sevməyi, duymağı, hiss etməyi bacarmaz. Bunlar bir tərif deyil. Bunlar mənim ürəyimdən keçənlərdir. Ürəyimdə isə söz çoxdur. Ancaq hamısını deyə bilmirəm. Bunları demək üçün Allah bilir, bəlkə mənə nə qədər vaxt lazımdır. Sizin haqqınızda və yaradıcılığınız barədə nə qədər yazsam, az olar. Mən isə vaxtınızı çox almaq istəmirəm.

Arif ol, söhbəti müxtəsər eylə,
Uzun danışmaqdan qaç, həzər eylə.
Yüz əyri ox atsan, olmaz dəyəri,
Bir ox at, hədəfdən keçməsin əyri.

Bilmirəm Sizə qarşı olan övlad, tələbə məhəbbətini bir oxla vura bilmədimmi, yoxsa yox?!

Mənim yazdıqlarımı səmimi qəbul edib oxuduğunuz üçün Sizə təşəkkür edirəm. Sizə yaradıcılığınızda yeni uğurlar arzulayıram.

Sağ olun!

Sizin pərəstişkarlarınızdan biri – tələbəmiz **Məmmədova Nahidə.**

18.02.2004

Salam, məhəbbət şairi Rafiq Yusifoğlu! Necəsiniz? İnanıram ki, yaxşı-sınız. Çünki Sizin əhvalınızın pis olması qeyri mümkündür. Axı məhəbbət Sizə yüksək enerji, həyatda yaşamaq üçün güc, qüvvə verir! Bəlkə də Siz mənim bu fikirlərimlə razılaşmırsınız. Amma mən Sizin simanıza fikir verəndə bu söylədiyim keyfiyyətləri görürəm.

Açığını deyim ki, Sizin ilk müəhazirələrinizdə mən özümü pis hiss edirdim. Qızlar Sizin dərslərinizi heyranlıqla qarşıladıklarını deyirdilər. Mən isə "Burada maraqlı nə var?" – deyə təəccüblənirdim.

Bir gün seminarlardan birində Sizin söhbətiniz nədənsə mənə çox, həddindən çox maraqlı gəldi və məndə Sizə qarşı maraq oyandı. Mən Sizin qeyri adi bir insan olduğunuzu kəşf etdim. O gündən sonra Sizdən mənə yalnız müsbət enerji gəlməyə başladı.

Doğrusu, mən Sizin zəhminizdən və gözünüzdən yalnız tələbə kimi deyil, həmçinin bir insan kimi düşməyə çox qorxuram, belə bir şeyin olmasını istəmirəm. Sizin gözünüzdə bəlkə də mən adi, heç vaxt xatırlamadığınız, xatırlasanız da xoşlamadığınız bir tələbəyəm. Amma bu məni heç qorxutmur. Siz məni xoşlamasanız da, sevməseniz də, mən həmişə bunların əksini edəcəyəm.

Mən Sizə salam verəndə və Siz mənim salamımı alanda çox sevinirəm. Lakin hərdən baş qarışıq olanda mənim salamıma heç fikir də vermirsiniz və mən bundan sonra özümü çox pis hiss edirəm. Sizə yaxınlaşıb nəyisə soruşmağa cürət etmirəm. Hətta yadımdadır, seminarlardan birində Sizə sevgiyə aid sual vermək istədim, lakin beynimdə qurduğum düzgün cümləni Sizə baxanda söyləyə bilmədim. Dərsi öyrəndiyim halda həyəcədən hər şeyi unuduram. Bəlkə bunun sirrini Siz bilirsiniz? Hər halda bu da Sizin zəhminizdəndir.

Ürəyim dalğaları kükrəyən dəniz kimidir, çox doludur. Sizə yazacağım da çoxdur, amma hələlik bu qədər... Məktubumu xoşlasanız, yenə də yazaram və bundan şərəf duyaram. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

Hörmətlə, xoş arzu və istəklərlə 305-ci qrupda adı yeganə **Günəl** olan qız. **07.04.2004**

Dəniz qoxulu, günəşli bir gündə Sizə məktub yazmaq ehtiyacı duy-dum. Odur ki, qəlbimdən gələn bu sözlərin Sizə yabançı gəlməyəcəyinə ümidvaram. Bu məktubu Sizə verərkən artıq sağollaşacağıq. Odur ki, ye-nidən salamlamaq ehtiyacı duyuram.

Beləliklə, *salam, dünyanın ən maraqlı müəllimi, ən istedadlı şairi və ən səmimi dostu olan Rafiq müəllim!* "Bir sevgi çiçəyi" ilə "bir sevdalı ürəyinizi" mənə bəxş edərkən həsrət dolu ürəyimdə yeni nəğmə

doğurdunuz. Artıq qürub etməkdə olan sevda günəşim yenidən dan yerini sökməyə başladı. "Bir sevdalı ürəyim var" kitabını oxuyarkən isə gözlərimdə donmuş yaşlar bahar yağışı tək ürəyimə sərinlik gətirdi. Sizi sevən ürəklərin həsrət sazaqlı sözlərini (bu sözü bəyəndiyinizi bildiyimdən qızların sevgi qoxulu sözlərini belə adlandıрмаğım yəqin ki, Sizi incitmədi) və Sizin xatirələrinizi dinləmək, bəli, oxumaq yox, məhz dinləmək məni çox kövrəltdi. Dinləmək ona görə deyirəm ki, *Sizin yazılarınızı oxuyarkən gözlər yorulmur, zamanın keçməsi isə fərq eləmir. Sadəcə, İlahidən köklənən ürəyin həzin pıçıltıları təbiətin rəvan ahənginə qarışb qəlbimizə axır. Neçə-neçə incə çiçək həsrətli ləçəklərini salsa belə, sevgi işığını günəş tək onlardan əskik etmirsiniz. Siz İlahidən feyz alaraq öz incə qəlbinizlə məhəbbət dolu ürəklərə ümid işığı paylayırsınız. Siz sevgi çiçəklərinin mənəvi günəşisiniz.*

Siz əsl şair, həqiqi müəllim olmaqla yanaşı, həm də gözəl dostsunuz. Bəzən ən xırda etinasızlığın Sizi incidə biləcəyindən çox qorxuram. Qorxuram ki, Sizin həssas qəlbini ətrafdakı heçlik, mənasızlıq kölgələndirsin. İstərdim həmin qəlb daim parlaq, coşqun olsun. Orada daim sevgi bulağı çağlasın və həmin sevgi bulağında daim məhəbbət işığı əks olunsun. Bu bulaq həsrət dolu qəlblərə sərinlik, həznilik gətirərək ümid hissini işığa çevirsin. Çünki bu ümid işıqlı ürəklər neçə-neçə ulduza çevrilərək yer üzünə sevinc, səadət gətirə bilərlər. *Siz isə bu ulduz karvanının sarvanı kimi yer üzünü dolaşaraq bir sevgi dənizi yaratmışınız.* Lakin sevgi dənizinizə düşən hər kəs burada öz dünyasına qovuşa bilər. Bu dənizi isə Siz yalnız səhərlər deyil, daim, bütün günü öz sevginizlə isidirsiniz. Sizin sevgi dənizinizin ləpələri məhəbbət dolu qəblərin sahilinə yan alaraq orada ümid, səadət və sevinc izini salır. Bu iz isə həmin ürəklərdə həyat eşqini artıraraq dönüş yaradır. Bu dönüş tarixi intibaha bərabər olan bir hadisədir. Belə ki, *Siz qəblərdə intibah edərək müəllimlikdən, şairlikdən də yüksəklərə – seçilmişlər zirvəsinə ucalmısınız. Siz bu zirvədə artıq öz yerinizi tutmusunuz. Siz öz ürəyinizdə həm ailənizi, həm də ələmi yerləşdirsəniz də, özünüz bu dünyaya sığmırsınız. Sizin məhəbbətiniz bütün dünyanı sarsa belə, heç zaman tükənməz, bitməz. Məncə, Allah Sizin qəlbini bizə hədiyyə göndərib. Sizin şeirləriniz həmin hədiyyənin nəğmə payıdır.* Mən sevinirəm ki, bu hədiyyənin nəğmə payından mənə də qismət olub. Sağ olun ki, həmin payı məndən əsirgəmədiniz.

Rafiq müəllim, mən sevinirəm ki, Sizin kimi ailənizi, övladlarınızı, dostlarınızı və tələbələrinizi sevən, dəyərləndirən bir insanla tanışam. Mən sevinirəm ki, dəniz kimi coşqun, çılgın olan həssas, incə qəlbli ilə insanları sevindiren bir şairin şeirlərini öz dilindən eşitmək imkanına

malikəm. Mən Allah-a şükr edirəm ki, mənə Sizinlə bu gün yenidən görüşdürəcək...

Hələlik bu qədər. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm. Hörmətlə **Zöhrə**.

12.04.2004. Saat 12:21.

P.S. Dərsinizə gecikirəm...

26.04.2004. "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" dərsinin son anları. "Bu gün son dərsimizdir" deyəndə elə bil Sizin gözləriniz dolmuşdu. Məni ağlamaq tutdu. Özüm də bilmədən, anlamadan (bəlkə də özüm anlamaq istəmirəm) ağladım. Ancaq göz yaşlarım yalnız sol gözümdən axdı. Sağ gözüm yaşlarını sonraya saxladı. Fikirləşdim ki, sol gözüm bu günlü keçmişim, sağ gözüm isə gələcəyimdır. Mən hərdən gələcəyimdən qorxuram. Qorxuram ki, gələcəyim insanlığımı sərt nəzərləri ilə boğsun. Allah qorusun.

Sizinlə razıyam, lakin mən Sizin son dərşiniz olduğu fikrini inkar edirəm. *Sizin fikirləriniz, ideyalarınız daim bizə dərs olacaq. Hər gün, hər an keçilən yeni bir dərs. Nə isə... Sizə hər an belə sevimli, mübariz, sağlam olmağı arzulayıram. Sağ olun ki, Siz varsiniz. Sağ olun ki, məhz belə insansınız.*

Hörmətlə: **Zöhrə**.

P.S. Sizin sevmədiyiniz auditoriyanı mən heç vaxt unutmayacağam. Siz orada daim xəyallarımda bizə şeir oxuyacaqsınız...

Əziz Rafiq müəllim! ***Siz fatehsiniz, qəlblər fatehi...***

Çox təəssüf... İndi təəssüfdən başqa bir hiss keçirmirəm. Sizi çox sevirəm. Allah Sizi qorusun!

Özü də ki, Siz nürsunuz. Nur isə nə qocalır, nə unudulur. Sizi heç vaxt, heç vaxt unutmayacağam. Sizi çox sevirəm.

Yaradıcılığınızı ömrümün sonuna qədər izləyəcəyəm. Sizin özünüzü də, şeirlərinizi də ailəmiz çox sevir. "Xatirə kəcavəsi"ndən özünüzü, şeir kitablarınızdan isə yaradıcılığınızı sevdilər onlar da.

Rafiq müəllim, kaş mən notları biləydim. Bilirsiniz şeirlərinizə necə mahnılar bəstələyirdim?! Elə bil bəstəkarlar görmürlər o şeirləri.

Allah mənə Sizin yanınızda üzüqara eləməsin. İnanın ki, mən diplom işimi heç də formallıq xətrinə yazmıram. Mənim diplom işimi Sizə yazılmış məktub kimi də dəyərləndirirəm bəzən. Çünki sevdinin insana yalnız elə sevgilə, məhəbbətlə yazı yazmaq olar. Kaş ki, Siz də məndən razı qalaydınız. Yalnız o zaman özümü xoşbəxt hesab edəcəyəm.

Ömrümün sonuna qədər – son nəfəsimə qədər belə "Sizi sevirəm" desəm, yorulmaram.

Sağ olun, var olun, hər gün yazın!

Hələ mənim kimi nə qədər tələbə Sizin yolunuzu gözləyir. *Sevimli, sevdalı, ilahi nurdan yoğrulmuş bir bəşəri! Sizi çox, çox sevirəm!*

Sağ olun!

Aygün. 26.04.04. Son müəhazirə.

Öncə qeyd edim ki, mən məktub yazmağı xoşlamıram. Çünki bütün hissələrimi adətən həmsöhbətimin gözlərinə baxmaqla söyləyirəm. Amma çox təəssüf ki, əvvəlcədən hazırlamış olsam belə, *Sizinlə söhbət zamanı bütün ürək sözlərim yadımdan çıxır. Deyəsən buna səbəb Sizin sehrli gözləriniz və həddindən artıq həssas olmağınızdır. Siz qarşınızdakı insanın dilindən tuta bilmədiklərinizi gözlərindən oğurlayırsınız.* Ürəyimdəki sözlərin bəzilərini sirr saxlamaq üçün Sizə məktub yazmağı qərara aldım. Bəlkə də heç bu məktuba bənzəmir. Çünki əvvəlcə salam yazmağı da unutmuşam...

İndi Sizi necə tanımağım haqqında yazım. İlk olaraq qeyd edim ki, mən də dənizi çox sevirəm. Məktəb illərində "Dəniz" mövzusunda inşa yazmaq üçün mənə şeir lazım idi. Üç şeir tapmışdım. Lakin rəfiqəmin gətirdiyi *"Dəniz mənim içimdədir"* şeiri mənə bütün dəniz şeirlərini *unutdurdu.* Müəllif ilə maraqlandığım an rəfiqəm: – Rafiq Yusifoğlunundu, hərdən bizim məktəbimizə də gəlir, - deyə cavab verdi. Daha sonralar Sizin bir kitabınızı oxudum. Belə gənc ruhlu şairi görməyi mən də arzula-dım. Bir neçə aydan sonra məktəbi bitirdim. İstəmədiyim yerdə, istəmə-diyim ixtisas üzrə təhsil almalıydım. Bu səbəbdən də ətrafdakılara qarşı çox küskün idim. Bir həftə dərsə gəldiyim halda, bu məktəbdəki heç bir şey məndə özünə qarşı maraq oyatmırdı.

Nəhayət ki, bir gün auditoriyaya əynində ağ kostyum, üzündə isə ilıq təbəssüm olan bir müəllim daxil oldu. Onu tanıyanlar "şairdir, adı isə Rafiq müəllimdir", - deyə pıçıladaşdılar. Mən Sizi həm tanıyırdım, həm tanıyırdım. Çox heyrətlənmişdim, həm də çox sevinirdim. Hər bir kəsə qarşı çox səmimi idiniz.

Həmin gündən Sizin dərsinizi səbirsizliklə gözləyirdim. Heç kəsin diqqətini cəlb etməmək üçün arxa sırada oturduğum halda, Sizi tanıdığım gündən ön partaya keçmişdim. Günlər keçdikcə Sizə daha çox bağlanırdım. *Siz mənim həyatımda yağışdan sonra çıxan günəşi xatırladırsınız. O qədər parlaq, o qədər səmimisiniz ki, Sizi sevmək qeyri-mümkündür.*

Rafiq müəllim, Sizi yormadım ki? Əgər yazdıqlarım Sizi bezdirmirsə, məmnun edirsə, yenə də yazaram. Gözəl gözələrinizdən öpürəm. Sağ olun!

İmzasız. (Özünüz tapın). **12. 04. 2004**

Mən Sizə qarşı olan fikirlərim, hisslərim haqqında heç nə yazmıram. Çünki o fikirlər, o duyğular ancaq və ancaq mənimdi. Lakin onu deyə bilərəm ki, Siz həyatda çox xoşbəxt bir insansız. Buna əmin ola bilərsiniz.

Mən uzun müddət Sizə yazacağım bu məktub haqqında çox düşünmüşəm. Nə düşünmüşəm, onu da deməyəcəm. Ancaq bunu deyə bilərəm ki, sözlər bu məktubu mənə yazmaqda kömək edə bilmirdi. Onlar acizlikdən çaşıb qalmış insanlar kimi özlərini itirmişdi... Bəlkə bu "əsl duyğular sözlərlə ifadə oluna bilmir" kəlamından irəli gəlir...

Bir tələbənin kimi qəlbimdə və düşüncəmdə Sizin yeriniz dünyanın ən uca zirvəsi olan Comoloqma zirvəsindən də uca bir zirvədə olacaq.

Bu fikirlərimi indi dərstdə olduğum zaman yazıram. Adətən insanlar nədənsə danışanda hadisə ilə əlaqədar yerin və şəxsin adını çəkmirlər. Mən bu qaydanı pozaraq hər şeyi olduğu kimi yazacam... (...) İndi mən mühazirə əvəzinə Sizə öz fikirlərimi yazıram. Siz məni qınaya da bilərsiniz. Ancaq hər halda məsləhət belədi...

Sizin mənə və mənim kimi çox tələbələrə təsiriniz böyük olub. Mən poetik duyumun, həyatın gözəlliyinin, bədii mənzərənin, sözün gözəlliyinin və s. nə demək olduğunu Sizdən öyrənmişəm. Siz özünüz də bilmədən mühazirə zamanı danışarkən içində çabalayıb qaldığım alqaranlıq məqamlara bir aydınlıq gətirmisiniz...

...Hər dəfə düşdüyünüz çətinliklərdən danışanda mən Sizin necə bir xoşbəxt insan olduğunuzu düşünürəm. Əvvəla, heç kəsə o çətinliklər qismət olmur. Belə ki, sənətlə bağlı çətinlik əsl sənətkara nəsib olur. İkincisi də o çətinliklərin gözəlliyi, şirinliyi unudulmazdır...

Sizi maraqla dinləyirlər, Sizə qibtə edirlər. Bax bu, özlüyündə ancaq cənnətdən ibarət bir dünyaya bənzəyir. O dünyanın padşahı olmaq və sonadək hakimiyyət kürsüsündə oturmaq Sizə nəsib olub. Bu, xoşbəxtliyinizin balaca bir hissəsidir. İndi görün Sizə bəxş olunan xoşbəxtlik nə dərəcədə böyükdür ki, mən ancaq onun bir hissəsindən danışa bildim. Sizin xoşbəxtliyinizin bəlkə də əsasını təşkil edən bir cəhəti qeyd edim: Siz özünüzü və həyatı dərk edirsiniz... Bu xoşbəxtliyin dadını, ləzzətini heç nə verə bilməz. Yəqin ki, Siz də mənimlə razısınız...

Mən Sizdən fərqli olaraq öz hisslərimi kağız üzərinə tam və dolğun şəkildə köçürə bilmirəm. Sizin haqqınızda fikirlərimi tamlığı ilə çatdırmaq

üçün mənə ancaq saatlarla şifahi şəkildə danışmaq kömək edə bilər. Ancaq düzünü deyim ki, mən bunu edə bilmirəm. Çünki mən əziz və doğma olan fikirlərimi heç kimlə bölüşmürəm. Ona görə ki, o fikirlər ancaq və ancaq mənim olmalıdır...

Söhbətimi bitirmək məcburiyyətindəyəm. Çünki bir az da davam etsəm, özüm də bilmədən hər şeyi açıb danışacam...

Dəyərli vaxtınızı sərf edib bu məktubu oxuduğunuz üçün Sizə təşəkkür edirəm.

Bilirəm, yazıya qarşı çox diqqətlisiniz. Bu səbəbdən bir qüsurlu olarsa bağışlamağınızı rica edirəm.

İbrahimova Pərvanə. SDU, 94-5.
07.05.2004

Salam, əziz və hörmətli Rafiq Yusifoğlu! Necəsiniz? Bu sualın cavabını mən də, Siz də bilirik.

Əziz məhəbbət şairim. Ötən məktubum deyəsən Sizi məmnun etmişdi. Əgər bu belədirsə, mən çox xoşbəxtəm. "Mənim Sizə olan məhəbbətimdən dastanlar yazmaq olar" deməyə utanıram. Çünki qorxuram Siz məni yanlış başa düşəsiniz. Amma mənim üçün bunun fərqi yoxdur. Bu sevgi qeyri-adi, heç kimdə olmayan hiss kimidir. Bəlkə də mənə elə gəlir. Bilirsiniz, mən bu sevgidən çox şey, bəlkə də heç nə gözləmirəm. Amma bir azca nəvaziş, hörmət gözləməyə, ummağa dəyən sevgidir. Bu sevgiyə həsrət də tab gətirər, iztirab da.

Əzizim Rafiq Yusifoğlu, mən başqa tələbələriniz kimi Sizdən şəir istəmirəm. Sizin nəfəsinizi duymaq, Sizinlə ünsiyyətdə olmaq, Sizi görəndə həyəcanlanmaq mənə Sizin gözəl şeirlərinizin yerini verir.

Bu dünya insanlarla doludur. Amma çox vaxt mən özümü yalnız hiss edirəm. İnanın ki, dünyadan bezdiyim anlar da olub, özü də çox. O zamanlar mənə dayaq olacaq heç kəs olmayıb, bəlkə də olub, mən hiss etməmişəm. İndi isə mənə dayaq, mənə yaxın insan Sizi sanıram. Bu sözlərə inanın. Çünki bunlar çox səmimi, ürəyimdən gələn sözlərdir. *Mən dara düşəndə Sizin xəbəriniz olmadan Sizinlə dərdləşirəm və rahatlanıram. Siz mənim üçün səhrada bir damla su kimi gərəksiniz, sırf yaşamaq, nəfəs almaq üçün.*

Səhrada bir damla su kimi
Yaralı qəlbimə düşmüşsən.
Sən məni yaşadan sevgisən.

Bəlkə bu sevgiyə möhtac olanlar çoxdur. Əgər bu sevgidən bir damla mənə ərməğan etmisizsə, mən çox xoşbəxtəm və bu damcını qoruyub saxlamağa çalışacağam.

Sizin sevginize möhtac olanları əliboş geri qaytarmayın, onlardan insana ruh gətirən, yaşamaq həvəsini yüksəldən sevginizi əsirgəməyin. Bunu Sizdən sevgiyə möhtac bir insan kimi xahiş edirəm.

Sizə sözüm, yazacağım çoxdur. Amma hər şeyi bir nəfəsə demək, bir dəfəyə yerinə yetirmək qeyri-mümkündür. Sizə yenə yazmağı söz verirəm. Mən Sizi ürəkdən sevirəm. Sağ olun, hələlik. İnşallah görüşərik. Özünüze yaxşı baxın. Ürəyiniz daim sevgi ilə vursun! Öpürəm!

B.Günel.

11. 05. 2004

Rafiq müəllim, Sizi çox sevirəm. Bunun nə qədər doğru olub olmadığını bilmək istəyirsinizsə, aşağıdakı abzası diqqətlə oxuyun.

1 aprel idi. Mənimlə iki dəfə zarafat edib aldatmışdılar. Çox gülmüşdüm. Öz-özümə fikirləşmişdim ki, Allah üçüncüsündən saxlasın. Amma üçüncü zarafat yaman oldu. Qızlar mənimlə çox şit bir zarafat etdilər. Bu dəfə gülmədim, əksinə ağladım. Bilirsiniz mənə nə dedilər? Nə dilim gəlir, nə də qələmim yazmaq istəyir. Əgər Sizə desələr ki, çox sevdiniz bir şəxs ölüb, Sizə necə təsir edər? Mənə dedilər ki, Rafiq müəllim ölüb. Bunun zarafat olduğu heç ağılıma da gəlmədi. (Deyin, ağıl var ki?!) Səbəb isə Sizin əvvəlki günlərdə özünüzü yaxşı hiss etməməyiniz, xəstə olmağınız idi.

Mənim pis olduğumu gördükdə qızlar bunun 1 aprel zarafatı olduğunu bildirdilər. Sizi elə görmək istəyirdim. Sonra Sizi müəllimlər topladığı otağa doğru gedən gördüm. Artıq içəri daxil olmuşdunuz və mən arxanızca gəlib, Sizi çağırıdım. Həmin an ürəyimdən Sizi qucaqlamaq, üzünüzdən öpmək keçdi. Ancaq utandım. Eh, olsun, bir anlıq bu hissləri yaşamaq özü də şirindir. Elə deyilmi, ürəkləri gözlərdən oxuyan şair?

Bir sualıma cavab istəyirəm. Builki tələbələrinizdən ən çox şeir həsr etdiyiniz və ən çox sevdiniz bəxtəvər kimdir?

Qeyd edirəm ki, Sizi bilmirəm, mənim yadımdan çıxmırsınız. Demək olar ki, yuxularıma da hakim kəsilmisiniz.

Olar öpüm gözlərinizdən? İcazə versəniz də, verməsəniz də öpürəm. Amma Siz fikirləşdiyiniz kimi ömürlük ayrılmaq məqsədilə yox. Yalnız və yalnız gələn yazıya qədər. Sağ olun.

Samirə M. 21.05.2004

Son neçə həftədir ki, sənli günlərimdə sənsizliyimi düşünürəm. Bu sənsizliyə, bu həsrətə dayanmaq olacaqmı? Acığımı tutdurursan. Gülgülə deyirsən ki, gələn ilin ilk semestrindən sonra sizə dərs deməyəcəyəm. Yeni tələbələr gələcək, biz unudulacağıq?

Məni başqaları maraqlandırmır. Mən unudulmaq istəmirəm. Bir də ki, Rafiq müəllim, yaxın günlərdə ölümə bağlı bir şeirinizi oxudum. Düzdür, çox təsirlidir. Nədənə yaradıcılığınızda olan belə şeirləri qəlbimə yaxın buraxmaq istəmirəm. Həmin an Sizin yaşamaq, yaratmaq sevgisi qığılcıma bənzər parlaq baxışlarınız, həyat dolu şeir oxuyan dodaqlarınız gözlərim önündə canlanır.

Bir sözlə, belə düşünürəm ki, mənim fikrimcə, sırf məhəbbət şairi olan Rafiq Yusifoğluna ölümdən yazmaq yaraşmaz.

Sağ olun! **Samirə M. 10. 06. 2004**

Fikirləşirəm ki, qəlbinizdə yer tutan milyon qızdan biri də mənəm. Lakin mən həyatda tənhalığı sevdiyim kimi, Sizin ürəyinizdə də tək olmaq istəyirəm. Sizi heç vaxt bölüşdürmək niyyətində olmamışam.

Üzdə yaxın, dost, sevimli görünsək də bir-birimizə, bəlkə də mən Sizin ən qatı düşməninizəm. Ona görə ki, mən Sizi sevenlərin hamısına nifrət edirəm. Maraqlıdır, elə deyilmi? Əgər mümkün olsaydı, mən onları sevgi cücərən yumşaq, torpaq qəlblərini daşa çevirərdim. Bu sözlərdən Siz heç qorxmayın, kədərlənməyin. Çünki mənim sevgim Sizi heç zaman tənha qoymaz. İnanın, mənim balaca ürəyimdəki sevgi, bütün Sizi sevenlərin sevgisindən daha çox, ən əsası daha müqəddəsdir. Bilirsiniz, mən öz sevgimlə onların hamısını əvəz edə bilərəm.

Çətinlik onda olar ki, şair qəlbinə müxtəlif çiçəklərdən müxtəlif sevgilər lazım ola. Çox istərdim ki, bu çiçəklər içərisində qalib bir mən olum. Necə ki, Siz qalib oldunuz.

İlk dərs günü müəllimlərdən birinin mühazirəsi xoşuma gəlmişdi. Elə bilirdim ki, ən sevimli müəllimim olacaq. Hər o müəllimin dərindən sonra evdə onun haqqında danışardım. Sizi tanıyandan sonra demək olar ki, yadımdan çıxmışdı. Həftənin üçüncü günü bizə o müəllimin dersi olurdu. Evə gəldim. Məndən "Daha Rafiq müəllim haqqında heç nə danışmırsan?" – deyə soruşdular. Bir an susdum, fikirləşdim və dedim ki, daha üçüncü günlər Rafiq müəllim haqqında yox, həftənin bütün günləri Rafiq müəllim haqqında danışacağam. O gündən indiyə qədər belə davam edir və edəcək.

Hələlik. İmzasız. **17.06.04**

Bu dəfə mən heç nə yazmıram. Ancaq Sizdən soruşuram: "Mən Sizi bu qədər sevdiyim halda Siz məni nə qədər sevirsiniz, hə???"

İmzasız. **21.06.04**

Salam, Rafiq müəllim! Sizə bu məktubu çoxdan yazmaq istəyirdim. Sonra fikirləşdim ki, Sizi nə qədər çox sevdiyimi bilməsəniz yaxşıdır. Onunçün də məktubu Sizə bu gün vermək istədim. Həm də bilsəydiniz, mən Sizin gözünüze heç vaxt baxa bilməzdim. Ona görə ki, mən çox sevdiyim insanların gözünə baxa bilmirəm.

Rafiq müəllim, Sizi ilk dəfə necə tanıdığım haqda yazmaq istəyirəm. Mən Sizi dörd il bundan qabaq, tələbəiniz olmuş bacım Aygünün sözlərindən tanımışam. O, həmişə Sizdən danışır. Mənim də çoxdanki arzumu idi ki, Sizin kimi bir insanla qarşılaşım. Çox fikirləşdim. Qərara gəldim ki, Sizinlə tanış olum. Ancaq Aygün qoymadı. Ancaq qismətimdə Sizin tələbəiniz olmaq var imiş.

Mən heç istəmirdim ki, bu məktəbdə oxuyum. Bu məktəbə məni Sizin sevginiz gətirib. Mən valideynlərimdən icazəsiz sənədlərimi bura verəndə artıq dərslər keçilirdi. Onlar üçün də maraqlı idi ki, bu məktəbdən zəhləm getdiyi halda, nə üçün sənədlərimi ora vermişəm?

Həqiqətən, heç indi də müəllim olmaq istəmirəm. Ancaq məni bu məktəbə bağlayan bir qüvvə var.

Müəllim, nə yazım, sözərim çoxdur.

Uzun danışmağın mənası yoxdur.

Sizə uzun ömür arzulayıram,

Bununla sözümü tamamlayıram.

Hər zaman səssizliyi sevdim,

Səni gördəndən sonra səs-küyə vuruldum.

Səni tanıdığım zaman inancı sevdim,

Sənin gözlərini gördüyüm zaman gözlərindəki mənanı sevdim.

Sənin qəlbinə tanıdığım zaman yaşamağı, həyatı sevdim.

Sizi heç zaman unutmayacağam. Rafiq müəllim, mən Sizə yaxınlaşmaq istədikcə, uzaq oluram. Bəlkə də belə yaxşıdır.

S. Günel. 306-cı qrup.

Əziz və hörmətli Rafiq müəllimə tələbəsi Ayrıgüldən.

Rafiq müəllim, ayrılıq mənim həyatımın böyük bir hissəsini əhatə edir. Siz bunu hiss edib, mənə bu adı verdiyiniz üçün çox sağ olun! Mənim öz adımdır Günaydır. Ayrıgül adını verməklə mənə bir daha sübut etdiniz ki, həyatda heç kim, heç nə mənim göz yaşlarım qədər, çəkdiyim əzab qədər dəyərli deyil.

Sizə təşəkkürlər. **O. Günay. 04.10.2004. SDU.**

Əziz və hörmətli Rafiq müəllimə...

Bəlkə güləcəksiniz, ancaq qabaqcadan deyim ki, bu məktubu Sizə dinlənilməyə, başa düşülməyə möhtac olduğum üçün yazıram. Sizi özümə bir dost, bir-birini hədsiz başa düşən sevgililər kimi görürəm. Mənim Sizə qarşı olan sevgim Sizi qorxutmasın, çünki mənim sevgim kimsəni incitməz, kimsəyə zərər yetirməz.

Gizləmək istəmirəm, ilk vaxtlar Sizin nəzərinizi özümə cəlb etmək istəyirdim. Sonra bunu necə etməliyəm deyə düşündüm. Nəhayət, Sizin kitabınız mənim ilk addıma səbəb oldu. Daha sonrasını da Siz bilirsiniz...

İndi keçək Ayrigülün hekayəsinə...

... Bütün bu olanları mən uşaq ikən yaşadım, Rafiq müəllim. İnsanlara olan inamım o qədər sarsılıb ki, kimi sevmək, kimi sevməmək lazımdır, bilmirəm. Mən Allahın qarşısında düz olmağı üstün tutan bir qızam. Cəmiyyətin mənim haqqımda necə düşünməsinə o qədər də fikir verən deyiləm. Təbiidir ki, bu da mənə bir az problem yaradır.

Bu yazılarıma Siz normal, hamının başına gələcək hadisə kimi baxa bilərsiniz. Ancaq bunları həzm etmək mənim üçün çox çətindir.

Həyatda birçə sevgiyə ehtiyacım var. Sizcə mən çox şey istəyirəm?...

Ayrigül. 24.11.04. Saat 03: 43.

Hörmətli Rafiq müəllim! Mən SDU-da oxumağa Masallı rayonunun Həsənli kəndindən gəlmişəm. Filologiya fakültəsinin birinci kurs tələbəsiyəm, 98-3-də 18-ci adamam.

Mən bu məktubu yazıb-yazmamaq haqqında çox fikirləşmişəm və son qərarım bu məktubu yazıb Sizə çatdırmaq oldu.

Mən Sizi ilk dəfə ikinci binanın zirzəmisindəki mühazirə zalında görmüşdüm. Sözün doğrusu, məndə Sizə qarşı oyanan ilk təssürat pis idi. Mənə elə gəldi ki, Siz çox qəddar bir adamsınız. Düşünürdüm ki, Siz bizə qan udduracaqsınız. *Dərsin axırlarında gördüm ki, üzünüzdəki ciddi cizgilər heç də qəddarlıq nişanəsi deyilmiş. Sizin danışığınız, mühakimələriniz, şeirləriniz məni valeh etmişdi.* Dərsin sonunda başa düşdüm ki, insan zahiri görünüşü ilə deyil, qəlbi ilə seçilir...

Həmin gündən sonra Sizin dərslərinizi səbirsizliklə gözləyirəm. *Sizin şeirləriniz məni həmişə duyğulandırır, sevindirir.* Sözün doğrusu, Sizin kitablarınızı ala bilməmişəm, ancaq başqalarından alıb oxumuşam və çox sevinmişəm, sevmişəm.

Mən SDU-da oxumağa gələndə pis-yaxşı çox sözlər eşitmişdim. Ancaq Sizi və Şamxəlil müəllimi görüb tanıyandan sonra az söz eşit-

diyimi anladım. Mən həmişə fəxr edəcəyəm ki, Siz və Şamxəlil müəllim kimi adamlar mənə dərs deyib.

Deyilənə görə Sizinlə dördüncü kursda yenidən görüşəcəyik. Əlbəttə, o zamana qədər yəqin ki, həyat təcrübəm artacaq və keçən bu vaxt ərzində Sizə qarşı sevgim də artacaq. Yəqin ki, o vaxtlar Sizə daha çox məktub yazıb göndərəcəyəm.

Mən də şeir yazıram. Amma mənim yazılarıma şeir demək olmaz...

Məktubumu qəbul edib oxuduğunuza görə çox sağ olun. Güman edirəm ki, məni az da olsa tanıdınız.

Məmmədova Gülnar. Noyabr 2004

On beş dəqiqədi Sizdən ayrılmışam. Amma elə darıxıram ki, elə bil neçə aydı Sizdən ayrılmışam.

Rafiq müəllim, əgər çırpı olmasa, bir qucaq közü olan yaş odunu yandırmaq olar? Mənə elə gəlir ki, yox. Deməli hər şey çırpıdan başlayır. Ona görə də çırpını çox küsdürməyin. Bir də deyirsiniz ki, zarafat edirsiniz. Qəbul edirəm. Onu da yaddan çıxarmayın ki, sözü zarafatda demək lap yaxşı olur. Nə isə, Siz necə fikirləşirsiniz, özünüz bilirsiniz.

12.10.04.Saat 14:00-dan bu günü səbirsizliklə gözləyirdim. Nəhayət, bu gün də gəlib keçdi. Bir də ki, Rafiq müəllim, Allaha yalvarıram ki, Sizin bizə dərs dediyiniz günə heç bir vaxt bayram, ya da matəm düşməsin. Yadınızda qalsın ki, Sizə olan məhəbbətim günlər keçdikcə azalmır, əksinə, artır.

Rafiq müəllim, Siz çox gözəl insansınız... Hələlik bu qədər. İmza Sizi çox sevən "mən".

Bilirsiniz niyə həmişə imza "mən" olur? Ona görə ki, bilirsiniz, Sizi ən çox sevən yalnızca "mənəm"...

19.10.2004

Salam, Rafiq müəllim! Əvvəlcə bildirmək istəyirəm ki, Sizi çox sevirəm. Ömrümdə birinci adamsınız ki, valideynlərimdən sonra Sizi özümə ən yaxın adam bilirəm. Bəlkə inanmazsınız, ancaq gözlərimin içinə baxanda bunu hiss edirsiniz.

Hərdən qrupda soruşanda ki, müəllimlərdən kimi çox istəyirsən, heç çəkinmədən Sizin adınızı söyləyirəm. Sizə belə açıq məktub yazdığım üçün əvvəlcədən üzr istəyirəm.

Bu yaşa qədər heç kimi sevməmişəm. Həmişə oğlan dostum olduğundan qorxmuşam. Elə əsas məsələ də budur. Hərdən öz-özümə sual verirəm ki, məni kim başa düşəcək? Ona görə də bu məktubu Sizə yazdım ki, bəlkə məni başa düşəsiniz.

Artıq yavaş-yavaş bu tənhalıqdan usanıram. Demək olar ki, dəli olmuşam. Bir ürək eyni sözləri nə qədər deyər axı?! Onsuz da bilirəm ki, taleyimiz öz əlimizdə deyil. Mən Allahdan çox şey istəmirəm ki, sadəcə bir az sevgi... Heç olmasa mən də sevim. Görsən nə vaxtsa mən də utanmadan sevdiyimi söyləyə biləcəyəmmi?

... Rafiq müəllim, yaxşı ki, Siz varsınız, yoxsa mən neyləyərdim? Əgər istəsəniz, Sizə tez-tez məktub yazardım.

Öləndə məzara qoymaram səni,

Məzarın qollarım arasındadır.

Təbii su ilə yumaram səni,

Suyun gözlərimin qarasındadır.

A. Esmira. 23.11.2004

Salam, hörmətli Rafiq müəllim!

Mən Sizə çoxdan məktub yazmaq fikrində olsam da, buna cəsarət etmirdim. Ancaq o gün, yeni 12.16.2004-cü il tarixdə olan müəhazirədən sonra Sizə məktub yazmaq qərarına gəldim. Sizin həmin dərstdə mənə dediyiniz "Sənin daxili dünyana vuruldum", "Sənin qəlbin mənim qəlbimə yaxındır" sözlərindən sonra (Həmin dərstdə şeir oxuyanda heyrətləndim. Çünki bu məktub sahibi oxuduğum sərbəst şeirlərimin hamısını əzbər bilir, mənimlə bərabər həmin şeirləri pıçıltyla oxuyurdu. –R. Y.) sanki uçmağa qanadım çatmırdı. İnanın ki, mən bu sözləri səmimi yazıram. Həmin gün özümü çox xoşbəxt sanırdım. Çünki mənə deyilən bu sözləri adi bir insanın deyil, şairin dilindən eşitmişdim. Mən Sizin kimi gözəl bir insanın, əsl şairin, ədəbiyyatı bizə varlığından daha artıq sevdiren bir müəllimin qəlbində özümə yer tapa bilmişdim. *Mən Sizə, Sizin aləminizə, şeirlərinizə, ümumiyyətlə, könül dünyanıza vurğunam. Şeirləriniz onu duyanlara mənəvi bir dayaqdır. Sizin şeirləriniz sözün həqiqi mənasında həddindən artıq ürəyəyatımlı, duyumlu və qəlbi rıqqətə gətirən şeirlərdir. Mən o şeirləri oxuyarkən ya xəyala dalır, yaxud da bu vaxtacan dərinliyinə kimi görə bilmədiyim gözəlliyi görür və özümü xoşbəxt hiss edirəm.* Heç özüm də bilmirəm nədəndirsə mən də Sizin kimi insanları, dənizi, yağışı çox sevirəm. Ancaq Sizin şeirləriniz bu varlıqları daha da doğma və əziz edib.

Mən çox xəyalpərvər bir adamam. Tez-tez dənizə gedib, onun gözəlliyini seyr etməyi, dalğaların oxuduğu həzin nəğmələri dinləməyi, bəzən də onun nə üçün hərdən şıltaqlıq edib tufan qopardığını soruşmaq istəyirəm. Mən dənizə hər gün gedə bilməsəm də, yayda tez-tez gedirəm. Dəniz mənim üçün daxili bir rahatlıq, işıqlı gələcəyin isə şər q tərəfidir.

Mən dənizin bütün saatlarını xoşlayıram. Lakin qürub çağı qəlbimdə mənəli bir ziddiyyət doğurur. Mən günün qürub çağını həm sevir, həm də nifrət edirəm. Sevirəm ona görə ki, dəniz mənim üçün həm günəş tam çıxmamışdan öncə, həm də günəş batan zaman daha həssas, daha romantik görünür. Nifrət edirəm ona görə ki, günün qürub çağında mənə elə gəlir ki, hər şey qüruba gedəcək, sanki dünya yerindən qopacaq, hər şey məhv olacaq. Bu zaman özümdən asılı olmayaraq içimdə dəhşətli bir təlatüm, kəskin, mənəvi bir etiraz yaranır. Ancaq bunlar ötüb də keçir.

Həyat gözəldir, yaşamağa dəyər. İçimdə qönçə olan arzularım çiçək açmalıdır. Ona görə ki, həyatda Sizin kimi gözəl insanlar vardır. Mən həmişə belə insanların yanında olmağı, onların uzaqgörən, sağlam düşüncələrinə beləd olmağı, onlardan nümunə götürməyi özümə borc bilirəm.

Sizə Tanrıdan uzun ömür, can sağlığı, işlərinizdə bol-bol müvəffəqiyyət, yeni-yeni uğurlar diləyir, Sizi sevənlərin isə birə min artmasını arzulayıram.

Cigərova İradə. SDU, filologiya, 1 kurs. 23.12.2004

Əvvəlcə salam, Rafiq müəllim! Hələ sentyabrdan bəri Sizə məktub yazmaq barədə fikirləşirdim. Doğrusunu desəm, cəsarət etmirdim, əslində çox utanırdım. Düzünü desəm, bu mənim birinci məktubumdur. Çox sevinirəm ki, bu ilk məktubumu da məhz Sizə – bütün patokun sevimli müəlliminə yazıram.

Rafiq müəllim, Sizin şeirlərinizi çox sevirəm. Onu da deyim ki, mən məktəbdə oxuyanda heç vaxt şeir əzbərləməzdim. Müəlliməyə bir bəhanə gətirərdim, ya deyərdim qonağımız var idi, ya da ki, evdəkilərə "xəstəyəm" deyib dərse getməzdim. Müəllim "dərsin üstündə qaldıq" deyəndə məcbur olub dərsi öyrənirdim. Amma Sizin "Ayrılığın qəm hasarı" kitabınızdakı şeirləri oxuduqdan sonra (xüsusilə də sərbəst şeirləri) bu kitab şeirlə mənim aramda sevgi körpüsü oldu. Bacardıqca həmin şeirləri əzbərləməyə çalışıram.

Rafiq müəllim, ümid edirəm ki, xəttimi oxuya biləcəksiniz. Bu mənim ən gözəl xəttimdir. Qeyd edirəm ki, mənim xəttimin pis olduğunu deyirlər.

Sağ olun, həmişə sağlam olun.

İsayeva İradə. SDU, filologiya, 98/5. 24.12.2004

Salam! Mənim adım **Könüldür**. 98-5 qrupunda oxuyuram. İlk vaxtlar Sizə məktub yazmağa çox utanırdım. Ancaq sonradan hiss etdim ki, bizi bir çox cəhətlər birləşdirir. Fikirlərimiz üst-üstə düşür.

Bunu ilk günlər duymurdum. Lakin sonrakı müəhazirələrinizdə Sizin danışığlarınızdan bunu hiss etdim. Bu cəhətlərdən biri də həyat-ölüm məsələsidir. Sizin oxuduğunuz sevgi şeirləri mənə çox toxunmur. Çünki heç kimi sevmirəm. Ancaq ölümə aid olan şeirlərinizi oxuyan zaman mənim göz yaşlarımı heç kəs hiss etmir. Çünki ölümün nə olduğunu görmüşəm, o anları yaşamışam. Həyatımda iki dəfə ən əziz adamlarımı itirmək təhlükəsi qarşısında qalmışam. 1998-ci ildə anamı, 2004-cü ildə isə atamı itirmişəm. Bu məktubu yazan zaman ağlayıram. Ölümə nifrət edirəm. Çünki o, həyatın bir parçasını aparır, sən isə heç nə edə bilmirsən. Ağlayırsan, ürəyin parçalanır, Allaha yalvarırsan, amma heç şey dəyişmir, alın yazısının öhdəsinə qalır.

Mən Sizinlə təxminən eyni vəziyyətə düşmüşəm. Lakin bu sınaqdan sonra Siz həyatınızın, mən isə valideynlərimin qədrini daha çox bilməyə başlamışam. Çox istədim ki, mənim keçirdiyim bu dəhşətli anlar, mənim obrazım Sizin hansısa şeirinizdə öz əksini tapsın...

Sağ olun. **18.12.2004**

Şeir yazmaq üçün bəhanə axtarırdım. Zəng vuruldu. Rafiq müəllim əlinde portfel və üstündə də öz kitabı 317-ci auditoriyaya daxil oldu. Yaxınlaşıb dedim: - Rafiq müəllim, olar bu kitabı götürüm, orda bir şeir var, yazım özüm üçün? –Apar yaz, - dedi. Oturub kitabı vərəqlədim. İlk səhifə 111 oldu. "Sən mənə doğru gəlirsən"...

Oxudum, elə bildim mənə yazılıb bu şeir və birdən ona belə bir cavab yazdım.

Aramızda illər durur, aylar durur,
Sənə doğru necə gələ bilərəm bəs?
Xoşbəxtliyin, səadətin olsam da mən,
Qəlbə ağrı necə gülə bilərəm bəs?
Yamacdayam, zirvədəki bəyaz qarsan,
Nə fayda ki, gözlə görüm, əl ki çatmır.
Bu dünyada nə yaxşı ki, sən də varsan,

.....

Son mənzilə yetməmiş sən
Mənə yetmək istəyirsən.
Son mənzilin ürəyimdi,
Nə vaxt getmək istəyirsən?

A. N. SDU, 1Y kurs.

21.12.2004

Salam!

Hörmətli filologiya fakültəsinin müəllimi, mən kimya fakültəsinin tələbəsiyəm. Sizi qiyabi tanıyıram. Bilirəm ki, Siz şeir yazırsınız. Mən kimyaçı olduğuma baxmayaraq məhəbbətə dair şeirləri öz dəftərimə qeyd edirəm. Tək olanda oxuyur və onlar bəzəsində fikirləşirəm. Arabir şeir yazıram, amma onları heç kimə oxumuram. Sizin şeirlərinizi oxumaq arzusundayam.

Sağ olun. **Kimyaçı. 10.12.2004**

Salam, ey qəlbimin sirdaşı! Mən Sizin şeirlərinizi gözlərimdən yaş axa-axa oxudum. Sanki hər mırada yenidən dünyaya gəldim. Ürəyimdə özünə böyük yer tapan əziz Rafiq müəllim, Sizə təşəkkür edirəm ki, xalqı düşünüb onlar üçün belə gözəl şeirlər yazırsınız.

Mənim Sizə bir sualım var. "Ayrılığın qəm hasarı" kitabında dünyanın ən ağır daşının məzar daşı olduğunu söyləyirsiniz. Sizcə məzar daşından ağır sevgi yükü deyilmi? Çox insan onu daşıya bilmir. Siz məndən böyüksünüz, Siz bilərsiniz düzünü. Sadəcə olaraq bu, mənim fikrimdir. Bu fikrə münasibətinizi bilmək istərdim.

Mən Sizin fanatınızam. Sizi çox sevirem.

N. Elvina. Qr. 403. 11.01.2005

Salam, Rafiq müəllim! Mən bu vaxta qədər heç kimə məktub yazmamışam. Bilirəm necə yazım ki, Sizin xoşunuza gəlsin?!

Rafiq müəllim, Siz bütün qızların qəlbinə yol tapırsınız. Ona görə də bütün qızlar Sizi çox sevir. Hətta elə qızlar da var ki, Sizi hamıya qışqırır.

Mən Sizi birinci dəfə görəndə elə bilirdim ki, çox ciddi, sərt müəllimlərdənsiniz. Amma Sizinlə tanış olandan sonra gördüm ki, tamam ayrı adamsınız. Sadə, sədaqətli, mülayim və hamının qəlbinə yol tapa bilən insansınız. Hətta birinci dəfə salam verəndə mənə elə gəldi ki, Siz mənim salamımı almayacaqsınız. Amma Siz mənim nəinki salamımı aldınız, həm də məhrəbanlıqla halımı xəbər aldınız. Mən hələ bu yaşına qədər Sizin kimi sadə müəllim görməmişəm. Həmişə sədaqətli olmağınızı arzulayıram. Onu da demək istəyirəm ki, Rafiq müəllim, *Sizi doğma atamdan da çox istəyirəm. Siz həmişə mənim qəlbimdə qalacaqsınız.*

Məni unutmayın. Mən də Sizi unutmayacam. Sağ olun, Rafiq müəllim.

İmza Sizi çox-çox-çox sevən tələbənim **Failə. 304.**

11. 01.2005

Bilirsiniz, neçə vaxtdır ki, Sizə yazmaq, ürəyimi boşaltmaq istəyirdim. Heç cür mümkün olmurdu. Nəhayət ki, bu gün imkan tapıb Sizə yazıram.

Bir xahişim var: özünü, sağlamlığınızın diqqət yetirin! Fikirleşin ki, *Sizin varlığınız bu qədər adamı (əsasən gözəl qızları) sevindirir, onların sevgisiz ürəklərində sevgi yaradırsa, həyatı, yaşamağı, yağışı, dənizi, payız yağışına bənzər həzin, kövrək göz yaşlarını və nəhayət, insanları sevdirdirsə, görün yoxluğunuz nələr, nələr edər?!...*

Mənə görə Siz bir dənizsiniz. O dəniz ki, su damcıları yerinə yanaqlarıma, dodaqlarıma qonan şirin busələr, ləpələr yerinə gözəl rəyalar, dadlı xəyallar, qəzəbli dalğalar yerinə dəli sevdalar ilə çırpınan, bəzən durğun, sakit, daim coşqun olan mənim sevgi dənizim! Əgər bir gün bu dəniz quruyarsa, onun suları sevgi, intizar, kədərle yüklənmiş şeir mısraları tək saçlarıma, kirpiklərimə düşüb məni islatmazsa, buxarlanıb, yağış olub susuzluqdan quruyan dodaqlarıma, sevgisiz qalıb cadar-cadar olmuş torpağı xatırladan ürəyimə tökülməsə nə olar?...

Nə isə. Hələlik bu qədər. Sağ olun! İcazə versəniz də, verməsəniz də nədənsə daim göz yaşı ilə dolu olan gözlərinizdən öpürəm.

Sizi çox seven və hər zaman düşünen **"Mən". 11.01.2005**

P.S. Ömrüm boyu dayanmadan Sizə qulaq assam, nə doyaram, nə yorularam...

Əziz və hörmətli Rafiq müəllim. *İncə qəlb yiyəsi şair, gözəl insan. "Ayrılığın qəm hasarı" adlı şeirlər kitabı məni lap sehirləyib. Bu kitaba tez-tez müraciət edirəm. Şeirlərinizdə bir cazibə, sehr vardır. "Bir sevdalı ürəyim var" kitabını oxumuşam. Maraqlı və səmimi yazılardır. O ki qaldı Sizin özünü, həm yaradıcılığınızın, həm də özünüzün vurğunuyam. Sizi çox sevirəm. Sizə uzun ömür, can sağlığı, yeni-yeni uğurlar arzulayıram.*

Ü. Həsərət qızı. 05.06.2005

Qəlbimin sultanına...

Hörmətli Rafiq müəllim! Əvvəlcə payız nəfəsi, məhəbbət dolu salamlarımı Sizə çatdırıram. Məhəbbət salamını hamıya vermirlər ha! Bu salami bir Sizə verirəm, bir də bir nəfərə.

Mən Sizi "Ayrılığın qəm hasarı" kitabı ilə tanıdım. Oradakı şeirləri oxuyanda sanki mən öz həyatımı görürdüm və inanın ki, hər bir şeiri oxuyanda göz yaşlarımı saxlaya bilmirdim.

Siz dərslərinizin birində dediniz ki, nədənsə hər il keçirilən rəy sorğusunda tələbələr daha çox mənim adıma çəkirlər. Bilirsiniz niyə? Çünki digər müəllimlərdən fərqli olaraq Siz tələbələrinizə həyat dərsi keçirsiniz. Onlara yaşamağı, sevməyi, ən əsası isə əsl insan olmağı öyrədirsiniz.

Bu ilin tələbələrindən, bildiyimə görə, təkəcə mənəm ki, Sizin artıq bir neçə kitabınızı oxumuşam. Bəzən uşaqlar məndən soruşurlar ki, sən müəllimlə necə açıq danışa bilərsən? Onun kitablarını haradan tapırsan?

Bütün bu sualların cavabı isə belə olur: "Onları mən deyil, mənim Rafiq müəllimə olan sevgim tapır."

Sizi nə qədər çox sevdiyimi bilmək istəsəniz bilin ki, gecələr saya bilmədiyim ulduzlar, yaz yağışının tuta bilmədiyim damlaları mənim Sizə olan məhəbbətimdir.

Məni xoşbəxt elədiniz,
Bilirsinizmi niyə?
Qəlbimdəki boş yuvanı
Doldurmusuz sevgiyələ!

İlk dəfədir ki, məktub yazıram, onun da ünvanı Siz oldunuz.
Sizin şeir yazdığınız qızlara paxıllıq edən **M.Nuriyyə.**

19.10.2005. 99-1.

İlahi nur kimi göydən endiniz
İnciyib küsəndə məhəbbətimdən.
Varlıqla sevməyin duyğusunu Siz
Qəlbimə saldınız birçə kəlmədən.

İlahi sevginin nə olduğunu
Bir daha anladım Sizi görəndə.
Fəqət düşdü qəlbə hicran qorxusu,
Demə boy atırmış gizli qəlbimdə.

Həsretdən qaçırdım vüsal dalınca,
Demə hicran ilə sevmək olarmış.
Bir an şeirinizlə yalqız qalınca,
Göz yaşıyla alışıb-yanmaq olarmış...

Yar bir od olanda yağısı oldum,
İndi odlanıram hicran odunda.
Onu itirməkdən yamanca qorxdum,
"Ayrılığın qəm hasarı"n duyanda...

Bu necə ürəkdir, hicranla vüsal
Yurd salıb sevgiyə ürəyinizdə?
Axı sevən ürək vüsal arzular,
Sevgilər ki, çoxdur taleyinizdə...

Bir sevgi bəslərkən taleyimdə mən
İstəmir hicranı sevdalı ürək.

Qurtarın hicranın qəmindən məni,
Nə qədər qüssədən ölməmişəm mən...

Hörmətlə, tələbəsiniz. **0211.2005**

Rafiq müəllim, Sizin kitabınızdan – "Ayrılığın qəm hasarı"ndan bəzi şeirlər oxudum. Nədənə çox şeirləriniz ayrılıq haqqındadır. Bu nə ilə əlaqədardır? Sevib ayrıldınız, yoxsa?...

İmza: **Mən. Aynurə İsayeva. 99.**

Müəllim, mənə elə gəlir ki, Sizin xəmiriniz sevgi ilə yoğrulub. Bu xəmindən ilk çörək kimə bişib? Mümkünsə, cavab yazın.

İmza: **Mən. Aynurə İsayeva. 99.**

Fizika ilə axtardım, kimya ilə tapdım. Ədəbiyyatla deyirəm: "Mən səni sevirəm!" Müəllim, xahiş edirəm bir bəndlik mənim üçün şeir yazasınız. Amma ayrılıq olmasın, başdan-ayağa sevgi olsun... **Mən. İ.A.E.99.**

Hörmətli qardaşım Rafiq müəllim! Salam! Məlumun olsun ki, bizim tərəflərdə sağlq və salamatlıqdır. Sənin də sağ və salamat olmağın tanrıdan arzu edirik.

Qardaş, səni "Əməkdar mədəniyyət işçisi" adı almağın münasibəti ilə təbrik edir, can sağlığı arzulayıram. Əlimdən heç nə gəlməsə də, sənin uğurlarını izləyir və çox sevinirəm. Televiziya verilişlərində, bəzən təsadüfən qəzet səhifələrində sənin söhbətlərini eşidir və çox sevinirəm.

Hörmətli Rafiq müəllim, özün də yaxşı bilirsən, indi kənd yerlərində kitab, qəzet almaq, tapmaq çox çətinidir. Demək olar ki, nə imkan yoxdur, nə də buralara gəlib çıxır. Ona görə də xahiş edirəm mümkünsə təzə çap etdirdiyin kitab və jurnallardan nə varsa, mənim üçün göndər. Bu məktubu sənə verən oğlan mənim yaxşı şagirdlərimdəndir. Dərs dediyim şagirdlər və müəllim yoldaşlar az-çox sənin yaradıcılığına bələddirlər. Sənin xasiyyət və yaradıcılığın yadımdan çıxmır və səninlə həmişə fəxr edirəm. Allah sənə tükənmez ilham və həyat enerjisi versin ki, bizə də bundan bir az pay düşsün. Məndən səni istəyən adamlara salam de. Sənə can sağlığı və uğurlar arzulayıram.

Səni heç vaxt unutmayan, uğurlarına sevinən "tələbəlik illərinin yadigarı" **Ağazər Qənbərov. Ağsu rayonu, Qəşəd kəndi.**

27.10.2005

Mən 1986-cı ildə Sumqayıtda anadan olmuşam. Orta təhsilimi Sumqayıt şəhər fars-ingilis təmayüllü internat məktəbdə almışam. 2005-ci ildə SDU-ya qəbul olunmuşam (99-3). İmtahan verib səbirsizliklə zamanın keçməsinə gözləyirdim. Məktəb üçün planlar qurur, hətta nə geyinəcəyimi də fikirləşirdim. Bütün həyatım alt-üst oldu. Heç vaxt sevmədiyim fakültəyə qəbul olundum. Dərsə gəlməmək üçün müxtəlif yollar axtardım, heç nə alınmadı... Artıq dörd ay keçib. Ancaq mənim sıxıntım gündü-gündən artır. Nə müəllimlər, nə tələbələr, nə də dərslər məni özünə bağlaya bilmədi.

Sizi gördüyüm an sanki fikirlərim dəyişdi. Elə zənn edirdim ki, Siz mənə ruh, məmavi ədəbiyyat səmasında uçmaq üçün qanad verəcəksiniz. Yox, Siz də buna nail ola bilmədiniz...

Artıq bu cür maraqsız həyat keçirməkdən bezmişəm. Hər gün ağlaya-ağlaya dərsə getmək, dərsdə çox həvəssiz, passiv iştirak etmək məni bezdirib... Gecənin düşməsinə qorxa-qorxa gözləyirəm. İndi yenə gələcək, Əzrayıl kimi sinəmə çöküb sevinc dolu ruhumu məndən ayıracaq... Ən sevincli anımda belə gözümdə bir damla yaş öz yolunu səbirsizliklə gözləyir.

Mənim bu sözlərimi nə özünü, nə də fənninizə qarşı hörmətsizlik kimi qəbul etməyin. Çox-çox üzr istəyirəm. Çünki mənə nə məktəbdə, nə də evdə ədəbiyyat sevdirlməyib... Bilirəm, mən heç vaxt Sizin kimi ədəbiyyatdan həvəslə, şövqlə danışa bilməyəcəm. Ancaq mən etdiyim bir şeyin mənasına varmağa, ondan zövq almağa çalışmışam. Bu, mənim həyat prinsipim olub.

Sizə yalnız bir sualım var: "Siz yaşamaqdan əl üzmüş bir insanı ruhlandırmağı, onu himayə etməyi bacararsınız mı?" – Eləse qaranlıqda işıq üzünə həsrət qalmış bir qızın Sizə çox böyük ehtiyacı var.

F.Gülınar. 30.11.2005

Çox sağ olun! Bu sözləri necə səbirsizliklə gözləyirdim! Necə onlara böyük ehtiyacım vardı! O qədər uşaq arasından seçilmək, qəlbinizdə mənə bir guşə ayırmaq ən böyük istəyim idi. Hər zaman insanlara öz gözümle yox, onların gözü ilə baxmağa çalışmışam. Xəbərdar olmadığım halda onları günahlandırmışam. Ancaq mənə qarşı heç vaxt belə münasibət olmayıb. Bəlkə də ilk dəfə idi ki, istədiyim qayğını, gözlədiyim sevgini mənə verdiniz.

Məktubumu oxumağınız mənə rahatlıq verməyən, içimi didib-parçalayan bu fikirlərimi başa düşməyiniz hər şeyə dəyər. Bu sözlərlə görə bilmə-

diyim, daha doğrusu, görmək istəmədiklərimi mənə işıqlandırdınız. Qaranlıqlar içində bir damla işıqla necə büsbütün nurlanmağı anlatdınız. Bəlkə də çox şey istəyirəm, Sizinlə daha çox vaxt keçirmək, gələcək planlarımı Sizinlə bölüşmək, mənə lazım olan məsləhətləri Sizdən almaq istərdim. İnanın, ilk insansınız ki, qəlbimə həmdəm oldunuz.

Hər şeyi əlimdən aldılar: sevgini, hörməti, gələcəyə ümidi... Bir-birimizə çox yaraşırdıq; onlar mənə, mən onlara. Ayrılmaq istəmədiyimiz halda bizi ayırdılar. Bəs Siz niyə? Siz ki sevgi hakimisiniz, Sizə qatillik yaraşarmı?

Çox xahiş edirəm, heç olmasa Siz məni başa düşün, mənə müqəssir kimi baxmayın. Məni də özünüzlə aparın. Axı Siz söz vermişiniz. Məgər yaxşı bağban olmadan çəmənlilik gülüstana çevrilə bilərmiz?

F.Gülzar 14.12.2005

Salam! Sizə bu məktubu Ramazan bayramınızı təbrik etmək münasibəti ilə yazıram. Çox sevindim və bu bayramı Sizin kiçik qələbəniniz adlandırıram. Çox axtardım, çox düşündüm ki, Sizi necə təbrik edirəm. Axır ki, tapdım. Mən Sizə bir ağ gül göndərirəm. O, adi bir gül deyil. Cansız şəkil bilib onu kənara atmayın! Diqqətlə baxın, o, sehlidir. Onun Sizə deyəcək, verəcək payı var. Yarpağında xoşbəxtlik var. Özünü ilə bərabər sevgi gətirib. Ətrində Hz. Mühəmmədin ətri var. Ona diqqətlə baxın, gülün simasında nur var. Hər dəfə ona baxın, qoy qəlbinizə nur dolsun! Elə bir nur ki, hər dəfə o Sizi səmälərə qaldırsın, əsl quşların göydə qanad çalib uçarkən Tanrıya səcdə etdiklərini duya bilərsiniz...

P.S. Mən ağ qızılgülü çox axtardım, təbrikim gözəl çıxsın deyə. Amma tapmadım. Bir tərəfdən sevindim, digər tərəfdən kədərləndim. Sevindim ona görə ki, mən Sizə adi ağ qızılgül yox, sehlili gülcə malik, yalnız və yalnız qəlbini gözü ilə görə biləcəyiniz gül vermək istərdim. Elə gülü isə nə şəkildə, nə də dükkanda tapmaq olmaz. O gül sahibinə bənzər. Onu yalnız qəlbə qorumaq olar. Çox sevindim ki, Siz standart insan deyilsiniz. Sizə veriləcək hədiyyə də adi olmamalıdır. O hədiyyəni inşallah Tanrı Sizə bəxş edər, bəlkə də edib, **ey sirlər adasına bənzər insan!** Niyə kədərləndim? Birdən gözümlə önümdə qara, soyuq məzar daşı, üstündə bir ağ qızılgül canlandı... Nəse... Heç yazı da bilmədim... Qızılgül də öz kolunda bitir, qönçələyir, gül açır və birdən onu qoparıb ya toy-düyünə, ad gününə, ya da məzar daşını bəzəməyə aparırlar. O da solur, quruyur... Xatirələrdə xoş günün təəssüratı, qara günün isə gözümüzə, üreyimizə batın tikanı qalır.

Eh, ağ qızılgül! Bəlkə də hörmət, sevgi əlaməti olsan da, bir gün səni necə axtadımsa, şairi də elə axtaracam, axtaracam... O artıq əlçatmaz

olacaq... Necə sən qeyri-adi sevgi rəmzisənsə, şair də sənə bənzəyir. Necə sən kövrəksənsə, o da sənə bənzəyir və həmişə də xəyalımda onun dolmuş gözləri canlanır...

Nə isə... Məktuba bax, hardan hara gəldim! Yazmıram, daha bəsdir! Sənin hər səhər getdiyin dənizə hərdən mən də gedirəm. Bir gün sənsiz o sahilə getsəm, çarəsiz çırpınan dalğalara, kimsəsiz sahilə nə cavab verəcəm?... Qəribədir, mən getdiyim sahil, "Göyərçin" tərəfin qumu qaradır, belədə gözəllik yoxdur. Amma sənin olduğun sahilin qumu da sarıdır. Elə bil bu sahil yay çağında həyat yaşayıb, indi qışda tərk edilib. Burada qəribə görüntü var və bunları hər səhər sənin gözlərin görür...

...Yaxşı ki, bu yazdıqlarımı oxumayacaqsan. Hərdən sənin sıxıldığını, boğulduğunu, hərdən heç kim olmayan sahilə gözlərinin dolduğunu, bəzən də hönkürtü ilə ağladığını duyuram... Bəlkə də bunu özüm yaşayıram? Nə isə...

...Hamı yanına şikayətlə, dərdlə gəlir, bəs sən çətin anlarında hara gedirsən, kimdən məsləhət alırsan? Bilirəm, sən də Allahı hiss edirsən, odur dostun, sirdaşın. Dəniz sahilində sanki onunla söhbət edirsən. Sanki orada bir sən, bir də O olur. Ona görə dəniz sahilini sevirsən, onunla söhbət edirsən, boşalırsan. Suallarına cavab alan beş yaşlı uşaq kimi geri qayıdırsan. Hərdən dostlarla qarşılaşırsan. Sanki Onunla təmasın xoşluğunu, o sevgini onlarla bölüşürsən.

...Qəribə xarakter və qəribə obrazsan. Səni misralara, cümlələrə çevirmək lazımdır. Çox maraqlı olar... Bunu yəqin sən də düşünürsən. Görəsən özünü necə qəhrəman kimi görürsən?...

...Hə, dost, yadımdan gör necə çıxıb, axı yayda yazılar vermişdin oxumağa, ay Novruz müəllim! ("Məktəb illəri" povestinin qəhrəmanı – R.Y.) Yox, sən mənim yazdığım əsərdə başqa obraz olmalısən, mütləq. Bax, mən ədəbiyyatda yeni obraz axtarıram, bəlkə o sənənsən? Yeni obraz adi şəkildə yox, fəlsəfi, psixoloji baxımdan açılan obraz. Yox-yox, çılgın aşiq, səni qocaltmayım, sən 25-28 yaşlı dəlisov, ehtirasla coşan bir aşiqsən.

Yox, məndən roman yazan çıxmaz. İncimə, dəyərli söz də tapa bilmirəm, ağ qızılgül kimi...

...Mənə deyirsən ki, gətir yazılarını oxuyum. İnan, utanıram. Yox, sən bunları oxumayacaqsan. Dost, pis başa düşmə. Yazılarımda sənə cürbəcür müraciət etmişəm. Amma içimdən nə gəlib, onu da yazmışam.

Allahı tapan nəyi itirmiş? Allahı itirən nəyi tapmış?

Dostum, bəs sən nə tapmışsan, nə itirmisən?

...Ax, şair, şair, gerek yazdığımı sənə verəm? Utanıram, ancaq eybi yox, verəcəm...

R. Həsənova
8.12.2005

Hörmətli məktub.

Kimyaçının duyğularına diqqət etməyən əzizim – Rafiq müəllim, öncə salam! Necəsiniz? Həmişə yaxşı olmanızı ulu Tanrıdan arzu edirəm.

Məktubumu oxuduğunuz üçün Sizə təşəkkür edirəm və bu sözləri oxuyan gözlərinizə Allah nur versin deyirəm. Amin!

Mən, 2 noyabr tarixdə 303-cü auditoriyanın qarşısında Sizinlə rastlaşdım, salam da verdim, amma cəsarətim çatmadı ki, özümü təqdim edim. Bilmirəm niyə, amma Sizinlə qarşı-qarşıya durmaqdan ehtiyat edirəm.

Müəllim, ürəklə, cürətlə, səmimi dediyim bu sözləri qəbul edin: ömrünüzün uzun olması üçün əsəblərinizi qoruyun! Düzdür, dünyaya gələn bir gün gedəcək, amma gerek yaşamaq həvəsini həmişə uca tutasınız.

Bəlkə Sizə bir də məktub yazmaq imkanım olmadı, çünki mən dördüncü kursda oxuyuram və rayona qayıdacam, əlbəttə ki, Allahın köməklili ilə.

Sizə bir sual: şairliyinizlə fəxr edirsinizmi?

Mən də sevib-sevilənlərdənəm. Hazırda nişanlıyam, amma onu çox qısqanıram. O mənə özündən çox sevir. Ancaq çox təəssüf ki, mən "sevgi" sözünə çox mücərrəd baxıram. Fikrimdə sevgi dediyimiz bu hissi qayğı ilə, istəklə müqayisə edirəm. Bilmirəm hansı doğrudur. Qısqanclıq nədən əmələ gəlir, güclü sevgidən, yoxsa...

Buna aydınlıq gətirməkdə çox çətinlik çəkirəm. Kömək etmək üçün Sizə müraciət edirəm və xahiş edirəm yardım əlinizi məndən əsirgəməyəsınız.

Sağ olun! "Allah amanında!" deyib, məktubumu sona çatdırıram. Sizi sevənləri həmişə xatırlayın! **Kimyaçı. 01.12.2005**

Təşəkkür dolu məktub.

Salam, mənim sevimli, əziz şairim. Şeirə görə təşəkkürlər. Bu gün həyatımda çox böyük dəyər verdiyim hadisə baş verib. Mən qələmi əlimə alıb, Sizə təşəkkür yazıram. Allahın köməkliliyi ilə Sizin görüşünüze gələcəyəm bu yaxınlarda.

Sözün düzü, Sizinlə tanış olmağın həsrətidəyəm. Arzular tükənməzdir, amma Sizinlə tanış olmaq arzusu mənim ən böyük arzularımdan biridir. Arzumun bu ilin sonuna yaxın baş tutmasını heç təsəvvür etməzdim. Arxada qoyduğumuz bu il mənə çox böyük uğurlar gətirib, o cümlədən Sizinlə ünsiyyətdə olmağı, Sizinlə tanış olmağı bəxş edib. Buna görə ilk növbədə Allaha şükr edirəm. Sonra isə bizim bir-birimizə yaxınlaşmağımızda böyük rolunu oynayan 96-1 qrup tələbəsi Heydərova Şəhləyə və Şeyda xanıma çox sağ ol deyirəm.

Sizi sevenlər siyahısına məni də qəbul edin.

Həmişə həyatda öz istədiyimi əldə etmək uğrunda mübarizə aparmağı xoşlamışam. Artıq Sizin uğrunuzda da mübarizə aparmağı (eqoistcəsinə) fikirləşirəm. Təkamüldə, seçmədə də güclülər qalib gəlir. Ümidvaram ki, mən də güclülərdən olacam. Sizə hələlik deyirəm. Görüşənə qədər. Sonda isə "Allah Sizi qorusun!" – deyirəm. Allah amanında...

Kimyaçı. 14.12.2005

Salam, dost, necəsən? ... O şeiri oxuduqca, gülün ləçəklərinə, kəpənəyin qanadının kölgəsinə çatanda, o ağ kəpənək bizə gəldi. Həmin an anamın boyanmış saçlarının dibinə qondu. Fikrim onun ağ saçlarına getdi. Nə isə, çox gözəl şeir idi. O şeiri oxuduqca iki rəng ahənginə büründüm: ağ və qara. Səsinizdə isə qərribə ahəng vardı...

Nə gizlədim, yəqin az yazmayıblar, az eşitməmişiniz: kaş bir az cavan olaydınız, kaş Sizinlə vaxtında tanış olaydım və s. Sizi sevgili kimi görənlər az olmayıb, amma mənə axırıncı oxuduğunuz şeirdə nəse qığılıcım gördüm. Heç cür səni sevgilim kimi görə bilmirəm. Sənin qayğına qalmaq, başına, saçlarına sığal çəkmək istədim bir ana kimi... Hərdən uğurlarınızdan danışanda bir hiss keçir könlümdən: kaş anan bu günlərini görəydi...

Elə bilməyin ki, bu sözləri nəyəsə xatir yazıram, əsla bu belə deyil. Nə bilim, qəlbimə əmr edə bilmərəm ki, Sizə başqa gözlə baxım. Hörmət məsələsi deyil. İstənilən insan kimisə həyatında xəyalən də olsa ya kişi, ya da qadın kimi canlandıra bilər. Məni bağışla. Amma o baxış, o qəlbin nisgili... Bəlkə yetimliyini danırısan? Yox, onu sezmək olur... Körpəyə bənzəyirsən, anasını itirənə. Özü də onu necə itirdiyini də bilirən. Daha niyə hər qadında, qızda onu axtarırsan? Gözəl sevgisi ilə qəlbinə aldatmaq istəyirsən, yox, yox...

Lap kövrəldim. Hətta bəzən o yetim sahili də niyə sevdini bilirəm. Yox-yox, çarəsiz çırpınan dalğalara özünü bənzətmə. Özünü aldatma. Dalğaların anası var, o, dənizdir. O sahil sənə, sənə çırpınan dalğalar – o gözəllər (hansı ki, yenidən öz yuvalarına qayıdırlar)...

İmza: Sonu bilinməyən geniş sahilə qonaq gələn ağ daş – mən. (Bəlkə dalğayam, nə bilim, amma o ağ daşı mənə mərkəzi kitabxanaya qonaq gələndə vermisen, hələ də saxlayıram). Amma məni daş edib bağrında saxlama. Bəlkə də zahirən soyuq daşa bənzəyirəm, amma əsla belə deyil. Məhəbbətim sahil qədər sonsuzdur...

R. 22.12.2005

Mən 1987-ci ilin fevral ayında Sumqayıtda anadan olmuşam. İndi SDU-nun birinci kurs tələbəsiyəm. Sizin "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabınız əladır. Bu kitabın qədrini indi bilməyənlər onu tam şəkildə anladıqdan sonra Sizə minnətdarlıq edəcəklər. Elə mən özüm də hiss edirəm ki, bu kitabı tam şəkildə dərk edə bilmirəm. Bu kitabı dərk etmək üçün ona dönə-dönə baxacağam.

Sizin mühazirələrinizə də münasibətim yaxşıdır. Mənfi xüsusiyyətiniz ondan ibarətdir ki, mühazirədə mövzudan xeyli kənara çıxırsınız. Müsbət cəhətləriniz isə həyata nikbin baxışınızda, cəmiyyətin, dövlətin xeyirinə iş görməyinizdə, sözü üzə deyə bilməyinizdə görürəm... Bu xüsusiyyətlərin məndə də olmasını istəyirəm. Bunun üçün nə etməliyəm?

Nərgiz A. 99-1.

Sənə olan məhəbbətim tükənməz,
Axı hardan qəlbimə hakim oldun?
Qəlbimdə ulduzun heç zaman sönməz,
Birdən-birə xəyallarıma doldun.
"Məni qoyma ürəkdən sevim" – deyə
Gecə-gündüz yalvarırdım Rəbbiyə.
Səndən sonra "Qəlbimi sevgi ilə
Doldur" – deyə yalvardım bilə-bilə.
İndi ayrılığa tab gətirməyib
İçin-için ağlayacağım günlər
Xəyalımda canlananda dözməyib,
Qəlbimdən gəldi bu səmimi sözlər.
Deyirəm bir neçə kəlməni bəlkə
Mən Sizə həsr edim, Siz edin diqqət.
Təki heç olmasın arada kölgə,
Qoy iki dost kimi biz edək söhbət.
Məni tilsimləyir şeirləriniz,
Qəlbimə dar gəlir məskənim bir an.
Nə tez ayrılığa tələsirik biz,
Nə tez ürəkləri ayırır zaman?!
İstəyəm hər zaman zövq ala bilim
Mən də Sizin kimi çaydan, dənizdən.
İstəyəm qalmasını heç zaman geri
Bu yazan qələmim qələminizdən...

**Nərgiz ABDULLAYEVA
(99-1)**

Salam! Adım Xədicədir. 1987-ci ildə Azərbaycanın dilbər guşəsi Qubadlıda doğulmuşam. O Qubadlıda ki, indi ora gedə bilmirəm. Uşaqlığımın beş ilini orada keçirmişəm. O yerlər haqqında çox az xatirələrım var. Hərden qorxuram ki, zaman bunları da mənə unutturdu. Elə buna görə də tez-tez xatırlayıram oraları, doğma yurdu.

Ədəbiyyat orta məktəbdə mənim sevimli fənnim olub. Ancaq heç vaxt ədəbiyyatçı olmaq istəməmişəm. Sizi də çox sevirəm. Hərden deyirlər ki, özü haqda çox danışır. Amma mən Sizi həmişə müdafiə edirəm. Qubadlı olduğum üçün yox, Sizə hörmət etdiyim və Sizi sevdiiyım üçün. Siz Azərbaycan ədəbiyyatını zənginləşdirən, adları böyük hərfərlə yazılan Rafiq Yusifoğlusunuz. Həmişə belə gümrah və həyatsevər olun. Sevgi hər zaman qəlbinizə işiq, qollarınıza qüvvət versin.

Xədicə Əlişova. Dekabr 2005

Salam! Mən qürur duyuram ki, Sizin tələbəniməm. Özümü ən xoşbəxt insan sanıram. Təsəvvürümə də gətirməzdim ki, bir gün Sizin kimi insan duyğularını dərinədən duyan, əsl sevməyi bacaran humanist bir insanla tanış olacağam. Buna görə özümü xoşbəxt sanıram. Neçə vaxt idi ki, Sizə öz qəlbimin sözlərini yazmaq istəyirdim, ancaq cürət edə bilmirdim. Sizə necə yazmağı götür-qoy edə-edə bir də gördüm ki, Sizinlə ayrılıq məqamı yaxınlaşır. Sizə nəse yazmadığım üçün rahatlıq tapa bilmirdim.

Mən Sizin mühazirələrinizi çox bəyəniyəm. Sizin mühazirələrinizdən elmi biliklə yanaşı həyat bilgisi də qazandım. *Sizin dərs saatınız qurtaranda hamılıqla çox təəssüflənirik. Sizin mühazirədən çıxanda isə mənə həyata, insanlara, hətta qurumuş ağac parçasına qarşı da sevgi oyanır.* Və ən başlıcası, Sizi əsl müəllim, əsl şair və ideal kimi sevməyə başlayıram. Səmimi şəkildə yazmaq istəyirəm ki, Siz əsl ədəbiyyat adamısınız. Mənim atam ədəbiyyat müəllimi olsa da, bəzən elə olur ki, o məni başa düşmür. Buna görə də bəzən bədbinləşir, həyatdan kəsür və mənə anlayan bir insanın sözlərinə ehtiyac duyuram.

Həyatda Sizin kimi insanlar az-az tapılar. Siz xoşbəxtsiniz ki, insanların qəlbine sevgi toxumu səpir, sonra isə onun bəhrəsini görürsünüz. Onu da deməliyəm ki, Sizin "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabınızı çox bəyəndim. Mən Sizin yaradıcılığınızla tam tanış olmasam da, bəzi şeirlərinizi oxumuşam və onlar mənim çox xoşuma gəlib. Mən N.Kəsəmənli kimi bir insanı itirib, R.Yusifoğlu kimi bir insanı tapmışam və buna çox sevinirəm.

Düşünürəm ki, bir gülüstansınız, hərə Sizdən bir çiçək qoparır, bəs bu mənə nə vaxt qismət olacaq? *Sizi o qədər insan sevir ki, bu artıq bəzilərinde qısqanclıq oyadır. Bəs qorxmursunuz bu qədər sevilməkdən? Bir*

dəfə qeyd etdiniz ki, heç bir probleminiz yoxdur, ancaq bir oxucuya cavabınızda yazmısınız ki, "qəbirə öz qəmini aparmaq istədim". Mümkünsə bu qəmin nə olduğunu deyəsiniz?

Mən Sizdən müvəqqəti ayrıldığı üçün çox təəssüflənir və Sizi bir daha dördüncü kursda görmək arzusu ilə yaşayırəm. Sonda Sizə ən gərəklı olan can sağlığı, xoşbəxtlik və saysız oxucu məhəbbəti arzulayıram...

Elnurə Nağıyeva (Dekabr 2005)

BU QƏLƏM

*...Yaxşı ki, yaxşı ki, bu qələmim var,
Ayağa dururam ona söykənilib.*

R.Yusifoglu

Nə əmr dinləyər, nə də ki, rica,
Zülm etməz fəqirə, xor baxmaz aca.
Bütün dərdlərini tək heca-hecə
Bir parça kağıza yazar bu qələm.

Yorulmaq bilmədən ədalət arar,
Gündüzləri yenər, gecələr yorar.
Gah bir təbib olub yaralar sarar,
Gah da qılınc olub kəsər bu qələm.

Hər zaman doğrunu gətirər dilə,
Nadanlar oyadar misralar ilə...
Səsini dinləyən olmasa belə,
Nə usanar, nə də bezər bu qələm.

Hər kəsə bərabər göz ilə baxar,
Onun öz sevinci, öz kədəri var.
Bəzən əsəbindən şimşəklər çıxar,
Bəzən yarpaq kimi əsər bu qələm.

Rüzgarda qovrulan közü yazarkən,
Ürəkdən süzülən sözü yazarkən,
Gedənə yaş tökən gözü yazarkən,
Bitməyən səbrlə dözər bu qələm.

Ey şair, sirrini gizləmə ondan,
Ürəklə sirdaşdır söz yaranandan.
Yalan dediyini bildiyi andan,
Səndən bir dəfəlik küsər bu qələm.

Afiq Quliyev (07.04.2006)

Salam, çox hörmətli Rafiq müəllim. Sizi çox, lap çox sevirəm. Hətta başqalarının sevgisinə belə qısqanıram. Birinci kursda oxuyanda fikirləşirdim ki, yekəxana, eqoist insansınız. Sonralar bu fikrimin səhv olduğunu bildim. Sizin kimi yaxşı, mehriban insan haqqında belə fikirləşdiyimə görə üzr istəyirəm.

Bu məktubu yazmaqda məqsədim də Sizə olan sevgimi bildirməkdir. *Çox təəssüf edirəm ki, daha Sizin mühazirənizi eşitməyəcəm, sevgi dolu gözlərinizi görməyəcəm, məlahətli həyat və sevgi dolu səsinizi eşitməyəcəm. Kaş ki, əvvəllər bunu anlaya biləydim.*

Rafiq müəllim, Sizə həyatda həmişə sevib-sevilməyi, gözlərinizdən sevgi dolu təbəssümün əskik olmamasını arzulayıram. Çoxlu tələbələr yetişdirib, çoxlu kitablar nəşr etdiresiniz...

Sonda Sizin sevgi dolu gözlərinizdən öpürəm.

4-cü kurs, filologiya. **Çox danışan qız.** Çox yəqin biləcəksiniz kim olduğumu. (Turanə) **21.04. 2006**

Əvvəla, salam! Gimnaziyanı bitirəndən sonra SDU-ya daxil oldum. Hər şey təzələndi. Kollektiv başqa, məkan başqa idi. Fikirləşirdim, görəsən hər şey gimnaziyadakı kimi yaxşı olacaqmı? Hərdən sevinirdim SDU-da oxumağıma, hərdən isə yox. Universitetə daxil olana qədər mənə elə gəlirdi ki, həyatda hər şey sadə və göründüyü kimidir. Sən demə belə deyilmiş. Sadə dil ilə desək, universitet mənim gözümlü açdı. *Təhsil aldığı vaxt yeganə sevdiyim an Sizin dərsləriniz olurdu. "Ədəbiyyatşünaslığa giriş".* Həm mühazirə, həm də seminar. Bu, ikiqat sevinc idi. Nə bilim, bəlkə də inanmazsınız, amma bu, belə idi. Siz eyni zamanda bizə məsləhət də verirdiniz. Həyat haqqında, sevgi haqqında və i.ə. Bu idi tələbələri Sizə bağlayan. Çünki Sizdə hər bir söz səmimi idi. Ancaq deyə bilmərəm mənə necə tanımissınız. Mən həmişə bu sahədə əziyyət çəkmişəm. Bir vaxtlar Siz soruşurdunuz ki, sənə nə olub? Nə isə qərribəsən, əvvəlki Vəfa deyilsən. Bunu mənim yoldaşlarım, valideynim hiss etmədi. Ancaq Sizin gözlünüzdən qaçmadı.

Çox ehtiyacım var idi Sizinlə söhbətə, amma alınmırdı, çəkinirdim. Hər mühazirədən sonra bir-iki dəqiqəlik söhbətiniz mənim əhvalımı, baxışımı dəyişdi. Bilmirəm hiss etdiniz, ya yox? *Ən əsas mənə kömək edən Sizin şeirləriniz oldu. Hər gün oxuyurdum, günbəgün dəyişirdim.* Anladım ki, mənim Sizin kimi dostum var, əhatəmdə yaxşı insanlar da var. Deməli mən tək deyiləm. Bütün bunlara görə Sizə minnətdaram, mənim sevimli Rafiq müəllimim! Mən Sizi çox, lap çox istəyirəm. Amma ayrılıqla barışa bilmirəm. Elə bilirəm yenə sentyabr ayı gələcək, Siz bizə dərs deyər-

cəksiniz. Təəssüf, mən düşündüyüm kimi deyil. Görəsən Siz də mənim qədər darıxacaqsınız, amma səmimi cavab verin. Vaxtınızı aldım, bağışlayın. Sizdən ötrü çox darıxacam, bizim səmimi şairimiz. Sağ olun! Daim belə gümrah, nikbin olun. Əsəbiləşməyin. Sizə təbəssüm yaraşır.

Sizin diqqətli tələbəsiniz **Ələkbərova Vəfa**.

SDU, 96-5. 10.05.06. Sizin imtahan günü.

Əziz və hörmətli Rafiq müəllim! Sevgi adlanan hiss, duyğu hamıya tanışdır. Ancaq hamı onu eyni cür yaşamır. Yəni sevginin yaşanma tərzı başqadır. Elə bu bənzərsizlik də onu bütün hissələrin ən ülvisinə, ən alisinə çevirir.

Mənə elə gəlir ki, Sizin sevgini yaşam tərziniz tamam başqadır. Başqa sözlə desəm, Sizin sevginiz də, özünüz də bizdən – adi insanlardan fərqlənir. Amma bilmirəm xəbəriniz var, ya yox, *Sizə böyük xoşbəxtlik nəsib olub. Siz sevirsiniz. Siz sevilirsiniz. Əminəm ki, nə qədər ki, biz və bizim kimilər var, gələcəkdə də seviləcəksiniz.*

Artıq beş ildir ki, (əyani olaraq) Sizi tanıyıram. *Sizin digər müəllimlərdən fərqliniz (savad baxımından yox) gözütöx, mərhəmətli və ünsiyyətçil olmağınızdır. Əgər biz də nə vaxtsa sevimli müəllim olsaq, birinci növbədə Rafiq Yusifoğlu məktəbinə borclu olmalıyıq. Çünki Siz mənim və mənim kimilər üçün, doğrudan da, əsl ziyalılıq simvolusunuz.*

Yazımı yazarkən yadıma Həzrət Əlinin bir kəlamı düşdü: "Sevən və sevilənlər Tanrı himayəsi altındadırlar." Allah bu himayəni Sizdən əskik eləməsin. Amin!

Yusifova Aytəkin

SDU, magistr. 30 may 2006

Heç kəsə də görmədiyim poetik duyumu Sizde görmüşəm, Rafiq müəllim və Sizin böyüklüyünüz qarşısında baş əyirəm. Bunu təm səmimi yazıram. Sizi həddindən çox sevdiyimdən heç nə yaza bilmirəm.

Heydərova Şəhla, SDU. May 2006.

"Həsərət sazağı" kitabınızı oxudum. 368 səhifəlik şeir kitabını bu müddətdə oxumaq, yaxşı oxumaq üçün vaxt yenə çatmadı. Bu, təbii ki, şeirlərin mənə tutumunun artıqlığından, duyum-dərketmə istiqamətindən irəli gəlirdi. Şeirlərin tutumu böyük və dəyərlı olduğundan, gün ərzində 5-10 şeirdən artıq oxuduqda qavrama çətinləşir. *Hər misranın, hər bəndin doğurduğu mənə, təəssürat o qədər böyükdür ki, beyində analiz və sintez etdikdən sonra həzm edilir.*

Şeirlərinizi oxuduqda onlarda qafiyələnən sözlərin düzlüyü, səslənməsi, şeirlərin mənaya malikliyi diqqəti cəlb edir. Ən xırda əsərləriniz belə təhlil olunmağa layiqdir. "Mənim xalqım" şeiri haqqında gözəl bir məqalə, inşa yazmaq olar. "Doğulduğum kənd" şeirindəki bənzətmə çox xoşuma gəldi. İnsanı çaya bənzədərək, onun doğulduğu kəndi çayın mənbəyinə, təzə mənzillərə üz tutmağını, kəndindən uzaqlaşmağını – çayın mənbəyindən mənsəbinə doğru axmasına bənzədirsiniz. Çay öz mənbəyindən güc aldığı üçün suyu artırsa, insan da doğulduğu kənddən, boya-başa çatdığı məkandan güc alır, ilham alır, enerji alır. Balıqların kürü tökmək üçün çayın axarına qarşı, mənbəyinə doğru üzməsinə – insanın fikrinin, xəyalının balıqlar kimi geriye üzməsinə bənzədir, doğulduğu kəndə yönəldiyini söyləyirsiniz.

Çayam, mənbəyimdən gərək güc alım,

Gec-tez bu həsrətin buzu əriyər.

Mən axıb getdikcə, fikrim, xəyalım

Döner balıqlara, üzər geriye...

"Bir gözəl yağışa meydan oxuyur" ən çox xoşuma gələn şeirlərdən biridir. Hətta bu ifadənin özü də çox xoşuma gəlir. Şeiri oxuyub onun qəhrəmanını göz önündə canlandırmamaq mümkün deyil. Rəssam bu şeir əsasında çox gözəl bir tablo yarada bilər. Gözəlin cəsarətlə, vüqarla yağışın altında durmasını, qara, uzun saçlarından süzülən yağışın təsviri...

Ümumiyyətlə, kitabdakı bütün şeirlər gözəldir. Sizin bənzətmələriniz, təşbəhləriniz xoşuma gəldi.

Kitab haqqında əsl söz demək mənim üçün yəqin ki, hələ tezdir. Ola bilsin ki, bir müddət sonra onu yenidən oxuduqda tamamilə başqa fikirlər yazdım Sizə, indi görmədiyim məqamları sonradan gördüm.

Kitabla ilk tanışlığım məmnunedici oldu. Təbii ki, hər dəfə "Həsrət sazağı"nı vərəqlədikcə, həmin şeirləri yenidən oxuduqca beynimdə başqa-başqa, fərqli-fərqli fikirlər oyanacaq, şeirləri dürüst qiymətləndirəcək, düzgün prizmadan baxmağı bacaracağam.

Hələlik bu qədər.

Səttarova Aygün, magistr.

Bu gün müasir ədəbi prosesdə yaxından iştirak edən şairlərdən biri də Sizsiniz, Rafiq müəllim. Lakin Sizin ədəbi fəaliyyətiniz təkcə şairliklə bitmir. Rafiq Yusifoğlu həm bir müəllim, həm bir tənqidçi, həm də bir ədəbiyyat nəzəriyyəçisidir. Əlbəttə, bütün bunları yazmaqda əsasım var. "Azərbaycan poemasi: axtarışlar və perspektivlər" monoqrafiyasının, "Kitabi Dədə Qorqud" adlı komiksler toplusunun, "Ədəbiyyatşünaslığın

əsasları", "Uşaq ədəbiyyatı", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" kimi əsərləriniz göstərir ki, tənqid və ədəbiyyatşünaslıq da Sizin yaradıcılığınızın ayrılmaz tərkib hissəsidir. Qətiyyətlə deyə bilərik ki, Siz görkəmli şair olduğunuz qədər, həm də bir ədəbiyyat nəzəriyyəçisi, tərcüməçi və publisistsiniz. Lakin *ilk növbədə Rafiq Yusifoğlu əvəzolunmaz bir şairdir. Segi şeirləri isə onun yaradıcılığının əsasıdır, demək olar ki, təməlidir. Öz şeirləri ilə Rafiq Yusifoğlu hər bir oxucunun daxili aləminə, iç dünyasına təsir etməyi bacarır.* Çünki bu şeirlərdə insanı yoran monotonluq yoxdur. Bunun isə səbəbi şeirlərin mövzu və məzmun, bədii forma cəhətdən rəngarəng olmasıdır. Şairin "Həsret sazağı" şeirlər kitabı bu baxımdan çox maraqlıdır. Məncə bu şeirlər şairin həyat yolunu, daxili dünyasını oxucu qarşısında açır. Belə ki, "Ata evi", "O bağın ağacları", "Həsret", "Tək armudun önündə düşüncələr" və s. kimi şeirlərdə xəyala dalan lirik qəhrəmanın gözləri önündə keçmiş xatirələri, ötən günləri canlanır. Son dərəcə təsirli misralar yaranır.

Şairin şeirlərində müəyyən mənada sufizmin izlərinə də rast gəlirik.

"İnsan bu dünyada yaşaya-yaşaya o dünya üçün hazırlamaladı özünü." Və yaxud, "Ruh əbədidir, bədən öteri. Dərd çəkməyə dəyərmir bədən-dən öteri?"

Bütün bunlar Rafiq müəllimin daxili aləminin paklığından, mənəvi təmizliyindən irəli gələn bir xüsusiyyətdir. O, artıq ədəbiyyatda öz dəstixətini yaratmış bir şairdir. Şeirlərindəki müasirlik, milli-mənəvi tarixi dəyərlər, özünəməxsus pafos, yumor və s. kimi cəhətlər Rafiq Yusifoğlunun imzasını dərhal müəyyənləşdirməyə yardımçı olur. Hətta imzasını yazmasa belə, onun şeirlərini min şeirin içərisindən seçə bilərik.

Kitab haqqında, oradakı şeirlər haqqında o qədər yazmaq olar ki... Lakin bilmirəm, bunlar Sizi qane edəcəkmi? *Siz öz sevgi şeirlərinizlə hər bir oxucunun qəlbindəki sarı simi dilləndirməyi bacarırsınız.*

"Mənim sevgi yuvam təzə dağılıb,

Hələ harda gəldi gecələyirəm"...

Bu və bu tipli misraların üstündən etinasız keçmək mümkün deyil. Bu isə birbaşa Sizin qələminizi qüdrətləndirən üreyinizin odu, təmiz hisslərlə bağlıdır.

Rafiq müəllim, arzu edirəm ki, imzanız daim imzalar içində seçilsin və biz də Sizin imzanızla həmişə fəxr edək.

Xasiyeva Günel. Şamaxı şəhəri.

Rafiq Yusifoğlunu ilk dəfə müəllim kimi tanımışam. Hələ ilk gündən, bizə dərs deməyə başladığı saniyələrdən onun müəllimlik fəaliyyəti ilə yanaşı, yaradıcı bir insan olması duyulurdu. Bir çox mükafatlara layiq görülən, respublikanın tanınmış adamlarından sayılan bu ziyalının bizə

dərs deməsi, əlbəttə ki, çox sevindirici idi. Müəllim kimi bir çox yüksək keyfiyyətlərə malik olan Rafiq Yusifoğlunu şair kimi tanıdıqdan sonra onun həm elmdə, həm də ədəbiyyatdakı nailiyyətləri bir daha onu sübut etdi ki, bu insan hər iki sahənin peşəkarıdır.

Kiçik yaşlarından ədəbiyyata böyük həvəslə yanaşan, İlahidən vergi verilən Rafiq Yusifoğlu bir çox kitabların müəllifidir. Onun çoxlu şeir, nəsr, publisistika kitabları, komikslər toplusu, elmi monoqrafiyası, ali məktəb tələbələri üçün dərslikləri vardır.

Təbii ki, Rafiq Yusifoğlu yaradıcılığını izləyən bir şəxs kimi deyə bilərəm ki, onun nəşr olunan kitablarını sevē-sevē mütaliə edirəm. Son vaxt əlimə düşən kitablarından biri də şeirlər toplusundan ibarət "Həsret sazağı" kitabıdır.

Şairin yaradıcılığında diqqətimi cəlb edən cəhətlərdən biri şeirlərin başlıqlar altında verilməsidir. Məsələn, "Ayrılığın qəm hasarı" kitabında "Zirvəyə gedən yol", "Qızlar, məni xatırlayın", "Məhəbbətin sevinc fəslisi"; "Çiçək yağışı" kitabında "Qəlbində varsa tərər, alından günəş öpər", "Baharım, sevinc payım, qışım, payızım, yayım", "Uşaqsız ev, uşaqsız el susuz dəyirmanə bənzər" və s. başlıqlar şeirlərin məzmununa tam uyğundur. Şairin bu dəsti-xəttinə "Həsret sazağı" şeirlər toplusunda da rast gəlirik. Buradakı şeirlər həm ictimai-siyasi, həm lirik-fəlsəfi, həm də məhəbbət mövzusunda.

"Mənim Azərbaycanım" başlığı altında verilən şeirlər sırf vətənpərvərlik mövzusunda. Bu şeirlərdə həm şairin doğulduğu kiçik kənd, həm ölkəmizin digər görməli yerləri, həm də bütövlükdə Azərbaycan yüksək bədii sənətkarlıqla təsvir və tərənnüm olunmuşdur. Şair Azərbaycan obrazı yarada bilmişdir.

"Yanvar rübailəri" insan qəlbinin sarı siminə toxunur. Şair burada qədim musiqi alətləri olan kamançaya, balabana, qaboya xitab edərək öz ah-naləsini bildirir.

Məlum olduğu kimi, bu alətlərdə həmişə həzin, qəmli musiqilər ifa olunur. Şairin onlara xitab etməsi də yersiz deyil.

"Mənə məktub yazan əllər" bölməsində toplanan şeirləri isə şair ona məktublar, mesajlar yazan insanlara ünvanlayıb. Şairə yazılan məktubların hamısında Rafiq Yusifoğlu şəxsiyyətinə və yaradıcılığına böyük məhəbbət, hörmət hiss olunur.

"Sevgi yağışları", "Əsir ayrılığın soyuq yelləri" bölmələrində toplanan şeirlər sırf məhəbbət mövzusunda. Bu yazılarda lirizm çox güclüdür. İnsan duyğularının yüksək bədii zövqlə, həssaslıqla, incəliklə əksi adamı heyrətləndirir, həyəcanlandırır.

Rafiq Yusifoğlunun sərbəst vəznli şeirləri də öz ritmikliyi, mükəmməl strukturu, mənə tutumu ilə diqqəti cəlb edir. "Ürəyin üstündəki əl",

"Deyirəm ki", "Ən çox sevdiyim bəxtəvər", "Sevgi payı", "Meşəyə yağış yağır", "Ağac bitirən qaya" və s. şeirləri öz dərin məzmunu ilə diqqəti cəlb edir.

Bir qışın qarı, çovğunu
neyləyəsidə axı
qəlbi bahar havasıyla köklənən
bir obaya, bir elə?
Nə yaxşı ki,
qış bütöv olmur,
yarısı bir ilə düşür,
yarısı bir ilə...

Şairin şeirləri bədii sənətkarlıq baxımından da çox böyük maraq doğurur. Onun şeirlərində bədii təsvir və ifadə vasitələrindən məharətlə istifadə olunub. Bu baxımdan da Rafiq Yusifoğlunun şeirləri diqqəti cəlb edir.

Əliyeva Sevinc Əli qızı. 16.05.2006

Əziz və hörmətli Rafiq müəllim! Sizinlə tanış olduğum ilk günlərdən özümü xoşbəxt hiss etdim. Ona görə yox ki, bizə "Ədəbiyyatşünaslığa giriş" fənnini tədris etdiniz, ona görə ki, bir insanla, sözün həqiqi mənasında insanla daha yaxından tanış olmaq şərəfinə nail oldum.

Sizin poeziyanızın vurğunuzam. Şeir kitablarınızdan ikisi – "Ayrılığın qəm hasarı" və "Həsret sazağı" kitablarınız kitabxanamın yüksək pillələrində qərar tutub. Birinci kitabınızı bütövlükdə oxudum. Çox xoşuma gəldi. Şeirlərinizdə məni ən çox sevindirən Sizin sadəliyiniz və səmimiyyətinizin misralarınızda da duyulması oldu. İkinci kitabınızı təzəliklə oxuyuram. Bu kitabı, yəni "Həsret sazağı"nı İsmayılıda coşğun çayın, gül bağçasının, cüt armudun yanında oxumaq fikrindəyəm.

Sizə hər zaman tükənməz poeziya yaradıcılığı arzulayıram. Bir də bizləri heç zaman unutmamağınızı xahiş edirəm.

Hörmətlə, **Taleh Rüstəmov. 22 may 2006. SDU**

Salam, əzizim Rafiq müəllim! Sizin haqqınızda yazmaq çox çətindir. Ona görə ki, qorxuram nəyisə unudum. Amma çalışsam bunun öhdəsindən gəlim.

Sizi necə xatırlayıram? Mühazirədən qabaq seminar olmuşdu. Siz otağa daxil olanda həyəcan məni bürüdü, özlüyümdə fikirləşməyə başladım ki, (necə ki, bütün birinci kursa gələn tələbələr bunu fikirləşir) bu müəllim imtahanda bizi kəsib doğrayacaq.

Özünüzü təqdim edəndə "Göyərçin" jurnalını, dərslikdəki "Bənövşə" şeirini xatırlatdınız. İllərlə bu şeiri əzbər danışmışıq, ancaq müəllifinin kim olduğunu bilməmişik.

Sonra bir-bir adlarımızı oxudunuz. Növbə mənə çatanda gülümsəyib adımlı dedim. Siz jurnalı yerə qoyub zarafatla ah çekdiniz və dediniz: axır ki, kimse üzümə güldü. Beləliklə, Sizin də ciddi özünüzdə təbəssüm görməyə başladığ, Sizi sevməyin təməlini qoyduq, o gündən bəri adınız dilimizin əzbəri oldu.

Rafiq müəllim – geniş qəlb sahibi, sevgi dolu insan. İnsanlığı, sevgini, nəcib duyğuları qiymətləndirməyi bacaran yüksək təfəkkür sahibi!

Rafiq müəllim, yaradıcılığınızla tam məşğul olmasam da, demək olar ki, 80 faizi ilə tanışam. Dərsliklərinizi, şeir kitablarınızın hamısını, jurnallarda əlimə düşən şeirlərinizi oxumuşam. Çox, həm də çox bəyənmişəm. Ona görə də Sizin və şeirlərinizin vurğunuyam. Həm də "Bir sevdalı ürəyim var" kitabı üstündə böyük mübahisəm olub. Elə səviyyəsiz, duyğusuz insanlar var ki, onların səmimi hisslərdən ümumiyyətlə xəbərləri yoxdur. Bu isə təbii haldır.

Məndə Sizin beş kitabınız var. Onları Sizi sevdiyim qədər, bəlkə də Sizdən də çox sevirəm və qoruyuram.

Mən sevdiyim insanlar haqqında yazmağa qorxuram. Elə fikirləşirəm ki, birdən hisslərim adıləşər. Mənim üçünse bu dəhşətdir. Bir də qəlbimə yaxın olan insanlarla ünsiyyətdən çox onları qıraqdan, kənardan seyr etməyi xoşlayıram.

Təbiətə çox danışan, zarafatcıl, şən, tez küsən, amma heç vaxt küsülü qalmayan bir qızam. Təbiətin qoynunda olmağı çox sevirəm. Bir də həddindən artıq kövrəyəm. Ətrafdakılara mənfi enerji verməməkdən ötrü daim şən görünməyə çalışıram. Ona görə də universitet illərində "Güləyən qız" ləqəbini qazanmışam.

Bəlkə Sizə gülünc görünər, amma *"Bir sevdalı ürəyim var" kitabınızı oxuyandan sonra özümü qalib kimi hiss etməyə başladım, bütün çətinliklərdən baş çıxarmağa inamım artdı.* Buna görə Sizə dərin təşəkkürümü bildirirəm. Bir sözlə, Rafiq müəllim, yaradıcılığınız mənə yaşamaq üçün yeni ruh verir... (İstəməsəm də kövrəldim)...

Sizi heç vaxt itirmək istəmirəm... Ola bilər mən Sizi heç vaxt görə bilməyim. Amma inanın ki, daim Sizin yaradıcılığınızla maraqlanacam, bütün yazılarınızı necə olursa-olsun əldə edəcəm. Çünki Sizin dünyanıza qapılındə özümü və dünyanı unuduram... Sizinlə sözün əsl mənasında fəxr edirəm! Özümü çox xoşbəxt sanıram ki, Sizin kimi insana rast gəldim, yolum Sumqayıtdan keçdi...

Hələlik bu qədər. Hörmətlə, Sizi yüksək səviyyədə dəyərləndirən və dünyalar qədər sevən **Şəhla Heydərova. 96-1. 13.06.2006**

Hörmətli Rafiq müəllim, Sizin dərslərinizin bir semestr olduğunu eşidəndə bütün patok kimi mən də doluxsundum. Qısa üç ay müddətində bizə sevgi ilə yaşamağı öyrətdiyiniz üçün Sizə minnətdaram. *İnanın ki, Sizin dərslərinizdə 80 dəqiqə necə keçir, insan bilmir. Sizin bizə sevməyi başa salmağınız, zibillikdə belə gözəllik tapmağı öyrətməyiniz bağbanın təzə salınmış, xam torpaqlı bir bağa gül-çiçək əkməyinə bənzəyir və bunu demək olar ki, bacarmısınız. Bu cür bağın bağbanı olmaq çox məsuliyyətli işdir.* Bu yolda Sizə uğurlar.

Bu həyatda yaşamağı, mübarizə aparmağı, hər bir şeyə sevgi ilə yanaşmağı Sizdən öyrəndim. Hər dəfə Siz şeir oxuyanda insan başqa aləmdə olur. Həqiqətən bir oxucu kimi Sizin şeirlərinizi çox sevirəm. Öz aramızda sirr qalsın, Rafiq müəllim, bu şeirlər hələ çox gözəlin qəlbində Sizə qarşı sevgi hissi oyadacaq.

Mənim üçün çox maraqlıdır, çiçəklərin vurğunu olan, onların ləçəklərindən şirə çəkən arı qış fəsli gələndə nə edəcək?

Siz çox qeyri-adısınız, özünü hamıya sevdirməyi bacarırsınız. Müsbət cəhətlərinizi saymaqla qurtarmaz. Əsl müəllimsiniz. Bütün patoku ələ almağı bacarırsınız. Əsl eşq, məhəbbət şairisiniz.

Həyatda Sizə uğurlar, can sağlığı, Allahımızdan uzun ömür, hər zaman sevdiklərinizin əhatəsində olmanızı arzulayıram. Allah Sizə nə qədər ömür verib, bizi gözəl şeirlərinizlə sevindirin.

Sizə məktub yazanda həyəcanlı olduğum üçün buraxdığım səhvləri bağışlayın. Ən böyük arzum budur ki, inşallah Qarabağ torpaqları alınsın, Sizinlə Ağdam, Şuşa və digər işğalda olan torpaqlarımızda görüşək. Amin inşallah! Sağ olun. Bizi unutmayın. Biz Sizi unutmayacağıq.

Hörmətlə, Sizin tələbəsiniz, həvəskar şair **Nemət Tahir**

10 dekabr 2006

Mən Rusiyanın Volqodonsk şəhərinin Rostov vilayətində dünyaya gəlmişəm. 1991-ci ildən Bakıda yaşayıram. Təəssüf ki, ədəbiyyat müəllimi-miz o qədər də güclü deyildi. O, ədəbiyyatı bizə lazımınca öyrədə bilməmişdi...Amma ədəbiyyatı yenə də sevirəm. Ən azından ona görə ki, o, insanı düşünməyə, yaşamağa, hiss etməyə, sevməyə vadar edir.

Hörmətli Rafiq müəllim, əvvəla Sizə öz adımdan dərin minnətdarlığımı bildirirəm ki, "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kimi gözəl bir dərslik işləyib hazırlamısınız. Nəzəriyyənin bütün incəliklərini öz kitabınızda əks etdirmisiniz. İnanın ki, bu, biz tələbələr üçün çox dəyərli bir kitabdır. Yəni ömürlük Sizdən bizə, bizdən də gələcək nəsllə bir xoş xatirə kimi qalacaq.

Siz əlinizdən gələn qədər çalışsınız ki, bizi ədəbiyyat aləminin dərinliklərinə aparasınız, yəni bizi ədəbiyyat adamı edəsiniz. Hər cür imkanlardan istifadə edib mövzunu daha dolğun izah etməyə çalışsınız. Bunun görə Sizə təşəkkürlər.

Siz şeiri sevirsiniz, söz adamısınız. Amma şeirlərinizi o dərəcədə çatdırı bilmirsiniz. Bəlkə də oxuduğunuz şeirlərdəki ritm buna maneçilik törədir, deyə bilmərəm. Yeni ritm şeirdəki mənanı ucuzlaşdırır. Adamın fikri ritmdə qalır, şeirin mənasına bir o qədər də fikir vermir. Bəzən vahiməli, bəzən də şən ritm seçirsiniz...

Kənardan baxanda özünüzdən razı görünürsünüz. Bəlkə də Sizi daxilən tanıyan insan üçün bu belə deyil. Amma yenə də nə olur-olsun, gözəl insansınız. "Ədəbiyyatşünaslığa giriş" fənnini deyən şən, şux, eyni zamanda çox həssas, şair qəlbli Rafiq Yusifoğlu, Rafiq müəllim olaraq qalrsınız.

Mən sadəcə içimdən gələnı yazdım. Sizə ağız dolusu tərif də yaza bilərdim. Amma mənə elə gəlir ki, burada bir sünilik özünü göstərərdi....

Sonda nə vaxtsa qələmə aldığım bir şeiri yazmaq istəyirəm.

...Dediklərimin hamısına inan.

Çünki mənim sənə sevgim

Deyildir yalan.

Çobanzadə Aynur (90-3)

Şanlı bir tarixdir yazdığım tarix. 3 dekabr 2006

Rusiyanın Tümen vilayətində anadan olmuşam. Ən çox sevdiyim məşğuliyyət nağıl və şeir kitabları oxumaqdır. Əli Kərimin "Qaytar ana borcunu" şeirini çox sevirəm. Oxuduğum şeirlər əhvali-ruhiyyəmə çox təsir edir.

Ay müəllim, Siz şeir oxuyanda istəyirəm ki, heç qurtarmasın. Aynurdan fərqli olaraq Sizin şeirləriniz mənə daha yaxındır. *Şeir oxumağınız isə mənim üçün səhrada susuzluqdan yanan tikanın su istəməsinə bənzəyir. Kitabınızı oxuyanda isə elə bilərəm ki, Sizinlə söhbət eləyirəm.* Hələ kitabdakı "arı", "çiçək", "bal" sözləri ilə bağlı fikirlər mənim üzümdə hər zaman təbəssüm yaradır.

Mən həmişə elə bilirdim ki, ilk görüşdən, söhbətdən insanı tanıya bilərəm. Amma bir dəfə bərk yanıldım. Bu yanıldığım gün heç vaxt yadımdan çıxmaz – 18 sentyabr 2006-cı il. İlk dəfə bizə mühazirə oxudunuz. Həmişəki kimi qabaqda oturmuşdum və birdən Siz içəri girdiniz, uşaqlarla tanış oldunuz. Nədənə Sizə çox diqqətlə baxırdım və qulaq asırdım. Dərstdən sonra Sizdən nə qədər danışdım, hələ evdə...

Elə bildirdim Siz heç gülmürsünüz, özünüzdən razısınız. Bəzi müəllimlər kimi uşaqlarla sərt davranırsınız. *Amma günlər keçdikcə gördüm ki, mənim müəllimim hamıdan mülayim, qəlbə yol tapan, eyni zamanda hamıdan ciddi, əsəbi, bəzən də kobud... Mən indi Sizi atam qədər çox istəyirəm* və bilirəm ki, dərsləriniz olmayanda danışacağam. Çünki Sizin söhbətiniz üçün heç qədər mənada ehtiyac duyduğumu hiss edə bilmirəm. Kobud sözünü heç Sizə yaraşdıra bilmirəm. Bəlkə də bu sözü yazmaqda yanlışdım. Amma axırıncı dərslərdə uşaqlar Sizi hirsələndirdilər. Həmin vaxt Sizi başa düşdüm, amma Sizin danışan uşaqlara dediyiniz acıqlı sözləri nədənsə (danışmasam da) özümə də aid elədim. Bəlkə də məni yaxından tanımadığınız üçün deyirsiniz ki, burada nə var, sözdü, dedim, çıxdı getdi. Amma mənim üçün belə deyil. Həyat təcrübəm az olsa da, insanlarla, ən çox da hörmət elədiyim, sevdiyim, qayğısına ehtiyac duyduğum adamlarla öz aramda müəyyən bir pərdənin olmasına çalışmışam. Həmişə istəyirəm ki, mehribanlıq, səmimiyyət qarşılıqlı olsun. Düzdür, bütün bunları qarşılıqlı surətdə görə bilmirəm və Sizə çox böyük hörmətlə yanaşıram. Amma çox istərdim ki, yaşadığımız o günün həmin dəqiqəsini – Sizin bərk hirsələndiyiniz vaxtı görməyəydim. Çünki Sizi öz xəyalımda çox böyük, hündür zirvələrə qaldırmışam və istəmirəm ki, həmin zirvələrə aşağılardan daş atsınlar. Bilirəm ki, insanın, özü də müəllimin hirsələnməsi mümkün deyil. Nə bilim, bütün bunlar mənim balaca təxəyyülümün məhsuludur.

Mən həm də hikmətli sözləri oxumağı və xoşuma gələnləri qeyd etməyi xoşlayıram. Sözümlərin canı bilirsiniz nədir? *Siz bütün tənqidlərə çox mehribanlıqla yanaşırsınız və onun izahını verirsiniz.* Düzü mən istəmirəm ki, sizə kimsə tənqidi fikirlərini bildirsin. Çünki *mən Sizdə, demək olar ki, mənfi cəhət görmürəm.* Çox istərdim ki, aşağıdakı hikmətli fikirləri diqqətlə oxuyasınız: "Tənqid ədalətli və xeyirxahdırsa, onu məmnuniyyətlə və hörmətlə qəbul etmək lazımdır. Əgər tənqid ancaq haqlıdırsa, onu minnətdarlıqla qəbul etmək lazımdır. Əgər nə haqlı, nə də xeyirxahdırsa, onda onun yanından ötür keçmək lazımdır. Belə tənqide cavab verməyin mənası yoxdur, çünki o buna layiq deyil."

Rafiq müəllim! Çox istərdim ki, sözlərimin səmimiyyətinə inanasınız. İnanın ki, bütün yazdıklarım mənim kiçik qəlbimin böyük pəncərəsindən baxan fikirlərimin ifadəsidir.

Mənim balaca qəlbimin çox kiçik kədəri var. Mən hər şeyə, Sizin dediyiniz kimi məhəbbətlə, sevgi ilə, hissiyyətlə yanaşmağı bacarıram. Yaşadığım həyatdan, gördüyüm gözəllikdən, eşitdiyim gözəl sözlərdən zövq almağı bacarıram. Amma mən qızla oğlanın məhəbbətindən qorxuram, sevməkdən qorxuram. Bəlkə də bu qorxu mənim ailəmin verdiyi tərbiyədən irəli gəlir. Onlar həmişə mənə "oğlanlar çox vaxt

qızlara yaxşı niyyətlə yanaşırlar" deyirlər. Ona görə də heç vaxt heç bir oğlana yaxınlıq verməmişəm və vermək fikrim də yoxdur. Amma çox vaxt ətrafımdakı qızlar, oğlanlar öz sevgilərindən danışanda mən susuram və özümdən acıgım gəlir. Öz özümə fikirləşirəm ki, bəlkə mənə lazım olan insan gələcəkdə qarşıma çıxacaq?! Ümid edirəm ki, belə olacaq. Allahın yazdığı yazıdan qaçmaq mümkün deyil. Mən çox sevinirəm ki, ətrafımda mənə çox istəyən, qayğıma qalan, sevincimi, kədərimi mənimlə bölüşdürən, mənimlə maraqlı günlər keçirən insanlar var. Onlardan biri həyatımın mənası olan bacımdır. Bizim bütün günlərimiz bir yerdə keçir. Mən həyatımdan razıyam və zövq alıram.

Allah qoysa dördüncü kursda görüşmək ümidi ilə, Sizi çox sevən, hörmət bəsləyən, həmişə üzünüzdə təbəssüm arzulayan tələbənim **Elif** (S.E. 90-3). 15.12.2006

Adım **Aytəndir**. 18 yaşı var. Qız bürcündənəm. Balım çatmadığına görə filologiya fakültəsinə daxil oldum. Əvvəlcə bunu könülsüz qarşıladım, amma Siz mənim qəlbimdə ədəbiyyata qarşı bir maraq, sevgi oyatdınız...

Düzü istərdim indiye qədər Sizə yazılan cümlələrin ən gözəlini yazım, amma təəssüf ki, üreyimdəkiləri yazmaqla qurtarmaz. Sizin şeirlərinizin çox az bir qismini oxumuşam. Lakin bu da Sizin həyat eşqiylə yaşayan, başdan-başa sevgiyə bürünmüş bir insan olduğunuzu bilməyə kifayət edir. *Etiraf edirəm ki, şeirlərinizdən çox məlahətli səsinizin vurğunuyam. Şeir söylədiyiniz zaman Sizi dinləməmək mümkün deyil. Şeirləri dinləyərkən xəyallara dalıram, hisslərimə qapılıram. Sanki bütün olanları yaşayıram. Hərdən fikirləşirəm ki, deyəcəksiniz: "Buna bax e, fikri Allah bilir hardadı".*

Şeiri çox sevirəm. Özüm də şeir yazıram.

Sizin kimi insanlar bizim fəxrimizdir. Allah Sizə uzun ömür, can sağlığı versin, həmişə zirvələrdə olasınız, övladlarınız, nəvələriniz Sizinlə fəxr etdiyi kimi, siz də onlarla fəxr edəsiniz, daim tələbələrinizin sevgisini qazanasınız və çalışın ki, dəyişməyəsınız. Həmişə belə qalın – bizim Rafiq müəllim kimi. Sağ olun, bizi heç vaxt unutmayın.

Sizi sevən və hörmət edən tələbənim **Aytən Xudaverdiyeva (90-1)**.

08.12.2006

Əvvəla, salam! Özümü tanıdım: Həsənova Züleyxa İbiş qızı. Mingəçevir şəhərindənəm, 1989-cu il yanvarın 6-da andan olmuşam.

Düzü bilmirəm məktubu necə başlayım. Amma istədim Sizinlə olan ilk görüşümüzdən yazım. Yadımdadı ki, Siz ilk dəfə auditoriyaya girəndə mən arxa partada oturmuşdum. Siz lap əvvəlinci partadan başlayıb

uşaqlarla tanış olmağa başladınız. Səbirsizliklə gözləyirdim ki, növbə mənə də çatsın. Nəhayət, Siz məndən soruşdunuz: "Hardansan, qızım?" Mən cavab verdim ki, Mingəçevirdənəm. Siz güldünüz və sonra dediniz: "Elə buna görə qarasan da!" Bu zaman özümü itirdim. Mən bu sözə öyrəşmişdim və onu adi bir söz kimi qəbul elədim. Çünki tanışlarım mənə "qara qız" deyə çağırırdılar. Heç inanmazdım ki, Siz də mənə qara deyəsınız...

Təsadüf nəticəsində SDU-nun filologiya fakültəsinə düşmüşəm. Düzünü desəm, heç də həvəslə oxumuram. *Amma hər dəfə Sizin dərsləriniz gələndə ədəbiyyata qarşı içimdə bir həvəs oyanır.* Buna görə də Sizə təşəkkür edirəm.

Xasiyyətimə gəldikdə isə çox kövrəyəm, inciyənəm, amma tez barışıram. Nəsə xətrimə dəyən bir söz deyiləndə mütləq tənha bir otağa çəkilib ağlayıram. Həyatda çox haqsızlıqlar görmüşəm. Sonda belə nəticə çıxarmışam ki, insanlar yaxşılıq başa düşürlər...

Rafiq müəllim, səmimi deyirəm, hər dəfə Sizin dərslərinizi səbirsizliklə gözləyirəm. Sizin dərslərinizdə vaxt su kimi axıb gedir. Sözləriniz mənə lap ləzzət eləyir.

Sizin birçə mənfi cəhətiniz var. Bir söhbəti başa çatdırmamış, digərinə keçirsiniz. Adamın ürəyi partlayır ki, görsən o söhbətin axırı necə oldu? Amma yenə də Sizə qulaq asmaq mənə ləzzət eləyir. *Sizin şeir deməyiniz... Heyatdı...* Bir də çox istərdim ki, mühazirədə mənim də gözümün içinə baxasınız. Mən Sizə ha baxıram, amma Siz baxmırsınız. Elə qarşıda oturanlara baxırsınız. Mənim də onlara paxıllığım tutur. Yox, bu bir zarafatdır. Amma mənə də baxsanız pis olmazdı. Çünki Sizin çox gözəl gözləriniz və çox mənalı baxışlarınız var...

Müsbət xüsusiyyətləriniz çoxdu. İnsanı başa düşürsünüz. Ən əsası insanda öz sənətinə qarşı həvəs oyadırsınız. Sizin şeirlərinizin çoxunu oxumuşam. Çünki "Ayrılığın qəm hasarı" kitabınızı əldə etmişəm. Şeirlərinizin hamısı gözəldi... "İtirdim" şeirinizi isə daha çox sevirəm...

Rafiq müəllim, bu da mənim məktubum. İstədim ürəyinizcə olsun, yaddaşınızda qalım. Çünki iyirmi gündən sonra ayrılıq. Bir də dördüncü kursda görüşəcəyik. Onu da deyim ki, Sizdən ötrü çoxooo darıxacayıq...

H.Züleyxa 16.12.2006

Rafiq müəllim, əvvəlcə Sizə ənənəvi salamımı çatdırmaq istəyirəm. Bu məktubu yazanda, bilmirəm fərqində olarsız, yoxsa yox, çox həyəcanlı idim.

Əvvəlcə Sizinlə ilk tanışlığımızdan başlamaq istəyirəm. Ümumiyyətlə, mən universiteti tamam başqa cür təsəvvür edirdim. Həmişə universitet müəllimlərini dahi hesab etmişəm və Siz ilk dəfə auditoriyaya daxil olan-

da və mən Sizə nəzər yetirəndə bu fikrim özünü doğrultdu, bir anlıq təsəvvür etdim ki, fikirlərimdə yanılmamışam. Çünki Siz, doğrudan da, çox dahiyənə görsənirdiniz. Sizin hərəkətləriniz, danışığınız, insana baxışınız bunu bir daha təsdiq edirdi.

Sizin şeir oxumağınız mənim çox xoşuma gəlir. Siz sözləri ritmlə deyəndə ahəngdar misralar mənim beynimdə musiqiyə, mahnıya çevrilir. Ümumiyyətlə, mən mahnıları çox sevirəm, bütün günüm mahnılarla keçsə, bezmərim və Sizin dərsinizdə elə bil mahnıya qulaq asıram. Bir sözlə, Sizin şeir söyləməyiniz mənə ləzzət eləyir...

...Rafiq müəllim, çalışdım öz haqqımda Sizdə az da olsa bir təsəvvür yaradım. *Sizi ilk tanışlıqdan dahiyənə görmüşəm*, həmişə belə olmağınızı arzulayıram. Sağ olun mənim Dahi müəllimim!

N.Aygün (90-3) 11.12.2006

Özüm haqqımda daha çox danışmağı xoşladığım üçün daha geniş məlumat verəcəm. Əqrəb bürcündənəm. Özümü əqrəb hesab etməsəm də, deyilənlərə görə çox pis sancıram. Kompiliment eşitməyi və deməyi çox xoşlayıram. Ətrafımdakı insanlardan yaxşı mənada seçilmək istəyirəm. Qəribəyəm. Çox dəyişkən auram var. Adi şeydən mənə enerji gəlir və ruhlanıram və eyni zamanda tezəcə də sönürəm.

Evdə tək qız övladiyam. Bu mənə bəzən ləzzət eləyir...

Rafiq müəllim, siz çox maraqlı insansınız. Hər halda bu mənim üçün belədir. Çünki Sizə qulaq asmaq mənə ləzzət edir. Mən Sizə bir şair, müəllim, insan kimi qulaq asmağı xoşlayıram. Sizin əl-qol hərəkətlərinizdən hiss olunur ki, əsəbi insansınız. Ancaq ürəyiniz heç belə deyil. Siz bizə hər zaman ancaq şair ürəyinizi göstərsiniz. Çox istərdim ki, Sizinlə adi bir söhbət edək. Mən insanlarla maraqlı və mənalı söhbətləri sevirəm, bu məni rahatlandırır.

Müəllim, etiraf edirəm ki, *neçə dəfə Sizin dərsinizdə əlavə kitab açmışam ki, guya növbəti dərsi hazırlayım, ancaq elə maraqlı danışsınız ki, əlimdəki kitab yadımdan çıxır.*

Rafiq müəllim, *Sizin şeirlərinizdə, hətta uşaq şeirlərinizdə belə dərin mənə hiss etmişəm. Hətta Siz bəzi uşaq şeirlərinizi uşaq səsi ilə oxusanız belə hiss etmək olmur ki, bu uşaq şeiridir ya yox. Siz şeiri elə ifa edirsiniz ki, adam şeirə vurulur. Sizi adi vaxtda gülümsəyən görməsəm də, şeir oxuyanda elə ürəkdən gülümsəyirsiniz ki...* Ancaq Sizi dəhlizdə görəndə heç tanımaq olmur. Elə bil heç həmin şeirləri deyən Siz deyilsiniz. Mən yüz faiz əminəm ki, Siz evdə də, adi həyatda da beləsiniz. Bu üz cizgilərini Sizə yaraşdırmıram. Təki elə bir hadisə ola ki, bu cizgiləri unudasız.

Müəllim, Sizi ilk dəfə görəndə heç adınızı bilmirdim, özünüzü tanıyırdım. Sizi Nüsrət Kəsəmənliyə oxşatdım. O da şeirləri Sizin kimi oxuyurdu.

Müəllim, Səməd Vurğunun yerlisi olduğumuz üçün evdə onun kitabları çoxdur. Ancaq bir dəfə də şeir oxumaq məqsədi ilə bu kitabları açmamışdım. Ancaq rəfdə rəqəmlərlə qəşəng düzürdüm. Ancaq sentyabrdan bu günə kimi bu kitablardan bir neçə dəfə maraqlı şeir tapıb oxumuşam. Mənə elə gəlir ki, bu, Sizin nailiyyətinizdir. Mən çox şeir oxumasam da, yaxşı şeir, yaxşı kəlam, hətta bir misra mənə tez təsir edir və heç vaxt yadımdan çıxmır. Ən çox bəyəndiyim kəlam budur: "Hər gününü son günün kimi yaşa!"

Rəfiq müəllim, Sizin müəllifi olduğunuz dərslik çox dəyərlidir, əhatəlidir, çoxlu mənbələrdən istifadə edilib. Bir mövzunu oxuyanda digər mənbələrlə də tanış oluruq. Başqa kitab oxumağa heç ehtiyac da qalmır. Əsərlərdən gətirdiyiniz nümunələr isə o qədər geniş və rəngarəngdir ki, həmin mövzunu başa düşməmək mümkün deyil. Çox başa düşüləndir. Digər dərsliklərdə mövzu haqqında iki vərəq oxuyursan, iki cümlə əsas fikir ortaya çıxmır. Sizin dərslikdə isə fikirlər aydındır, məntiqi ardıcılıqla bir-birini tamamlayır. İlk andan konkretlik, lakonizm diqqəti cəlb edir, uzunçuluq yoxdur. Gətirdiyiniz poetik nümunələr çox mənalıdır. Arzu edərdim ki, Sizin şeirlərinizə, Sizin özünüzlə layiqli dəyər verilsin ki, Siz də heç zaman ruhdan düşməyəsiz...

...Müəllim, bağışlayın, çox yazdım. Sizə əziyyət olacaq oxumaq...

Tükəzban Həsənova (90-3) 12.12.2006

Mən əslində Sizi tanıyırdım. Çünki şəklinizi, televiziya da canlı olaraq özünüzü görmüşdüm. İlk dəfə auditoriyaya girəndə özünüzü təqdim etməzdən əvvəl sual verdiniz: "Kim məni tanıyır?" İstədim əlimi qaldıram. Amma tərəddüd etdim. Şəkliniz, ekranda görünüşünüz həyatdakı görünüşünüzə o qədər də üst-üstə düşmür. Hər halda bu mənim fikrimdir. Sonra dostunuz jurnalist Ağəddin Mansurzadədən danışdınız. Biz dəniz qırağında qalanda o, bizim qonşumuz olub. Onda əmin oldum ki, Sizi elə düz tanımışam. Dedim ay... bilsəydim durub deyərdim. Çünki hiss etdim ki, Siz təəssüfləndiniz ki, gənclər öz yazıçılarını, şairlərini, ümumiyyətlə mədəniyyət xadimlərini tanımır, yalnız yüngül əyləncəli verilişlərlə maraqlanırlar.

Düzünü desəm, əvvəl Sizdən o qədər də xoşum gəlmirdi. Elə bilirdim ki, çox acıdılınsınız. Fikirləşirdim ki, ay... mən bu dərsdə 80 dəqiqə necə duracam. Ancaq Sizi get-gedə daha çox istəyirəm. Çünki artıq Sizi başa düşürəm. Düz deyiblər ki, vaxt hər şeyi öz yoluna qoyur.

Mən Sizə xoşbəxtlikdən başqa nə arzu edə bilərəm. Şükür Tanrıya ki, O da Sizi insanın həyatı boyu ehtiyacı olan bu nemətə layiq bilir. Çünki özünüz deyirsiniz ki, əgər bir insan gülün üzündən şəh öpməyi bacarırsa, öz özünü sərbəst idarə edə bilirsə, öz işindən zövq almağı bacarırsa, deməli ondan bəxtəvər insan yoxdur.

Bir gün, bir saat, bircə an
Ömür sürsən bəxtiyar,
Sığmaz bu dünyalara
Qəlbindəki arzular.

Rafiq müəllim, mən Sizə məhz belə həyat yaşamağı arzu edirəm. İstəyirəm ki, Siz bir saat, bir gün deyil, həyatınız boyu xoşbəxt olasınız. Düzdür, bu sadəcə bir istəkdir. Çünki Siz özünüz də yaxşı bilirsiniz ki, bu həyatda heç nə əbədi olmadığı kimi, o da daimi deyil. İnsanın ömrü boyu xoşbəxt yaşaması mümkün deyil. Lakin mən arzu edirəm ki, xoşbəxt günləriniz pis günlərdən çox olsun. Dönüb keçdiyiniz ömür yoluna baxanda deyə biləsiniz ki, xoşbəxt insan mənəm – Rafiq Yusifoğlu!

Dadaşova Ziba (SDU)

1987-ci il iyulun iyirmi altısında İsmayilli rayonunda anadan olmuşam. 527 balla bu universitetdə qəbul edilsəm də, sevinmədim, çünki ingilis dilini istəyirdim. Dərs oxuya bilmirəm, hətta arada fikirləşirəm ki, deyəsən dəli olacam. Namaz qılırəm. Allah tərəfindən verilən bir istedadım da yoxdur. Xarici görünüşümlə daxili dünyam arasındakı fərqi özümdən başqa heç kəs bilmir. Utancağam, kövrəyəm, gözümün yaşı kirpiyimin ucundadır. Toy-bayramı çox sevirəm. Yuxularımın səksən faizi düz çıxır. Ona görə də yuxu görməkdən qorxuram.

Sizin dərsləriniz çox xoşuma gəlir. Çox şeylər öyrənirəm. Gözlərim açılır. Sizin dərsləriniz haqqında Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində oxuyan rəfiqəmə danışanda o dedi ki, kaş bir dəfə mən də o dərstdə oturaydım, bizim də belə müəllimimiz olaydı.

Mən şeirləri çox sevirəm. Dinləməyi də, oxumağı da. Uşaqlıqdan həmişə özümə çoxlu kitablar alacağımı deyirdim. Alacam da. Qarşıdan imtahanlar gəlir. Çox qorxuram...

Vüsalə Bağirova ((90-1)

Adım Aliyədir. Abşeron rayonunun Novxanı kəndində yaşayırdıq. Təbiət vurğunuyam. Dənizi, yaşıllığı, sakit yağışlı havanı, musiqini, kitab oxumağı çox sevirəm.

Sizin bütün xüsusiyyətləriniz xoşuma gəlir. Müsbət cəhətləriniz çoxdur. İnanıram ki, aramızdakı tələbə-müəllim münasibətləri heç vaxt

qırılmaz. Çalışacağam ki, Sizin etimadınızı doğruldum. Sağ olun. Ən xoş arzularla, sizin tələbənz **Aliyə (90-1) 10.12.2006**

Salam, Rafiq müəllim, necəsiniz? Yəqin ki, yaxşısiniz. Çünki, Siz nə zaman auditoriyaya daxil olursunuz, gülüşünüz üzünüzdən əskik olmur. İnsan elə güldüyü qədər insandır və bu gülüş də Sizdədir. Tələbələrinizdən biri Sizə ünvanladığı məktubda yazmışdı ki, özünüzdən razısınız. Mən bu fikirlə razılaşmıram. Çünki bu, əslində müsbət cəhətdir. İnsan özünə inanmayanda, özündən razı olmayanda heç nə əldə edə bilməz. Siz hər şey əldə etmisiniz. Bu isə özünüzə olan inamın nəticəsidir. Nəyə görə hər şeyi dedim? Çünki Siz həm sevir, həm də sevilirsiniz. Mənə elə gəlir ki, bunlar bir insanın bəsidir.

Mən qismətə inanıram. Filoloq olmağıma peşiman da deyiləm. Çünki Sizin kimi, Şamxəlil müəllim kimi müəllimlərim var. Rafiq müəllim, mənim üçün çox maraqlıdır. Görəsən digər tələbə yoldaşlarınız da Sizin kimi maraqlıdırlarmı? Çox maraqlıdır – iki tələbə yoldaşı həyata eyni baxır. Gözəl xasiyyət, gözəl müəllim və daha nələr...

Çox təəssüf ki, Sizinlə ayrılıq. İnşallah dördüncü kursda görüşəcəyik. Sizin SİZSİZLİYİNİZDƏ də Siz varsiniz. Düzünü desəm, bu sözlər mənim deyil, ancaq çox xoşuma gəlir.

Sağ olun ki, varsiniz. **R.X. 04.11.2006. 00:15**

Salam, dünyanın ən xoşbəxt insanı. Qərribə gəlməsin, düz oxuyursunuz. Soruşa bilərsiniz niyə Sizə belə müraciət edirəm? İcazə verin səbəbini sonra yazım...

Mən 1987-ci ildə Qubadlı rayonunun Tinli kəndində anadan olmuşam. Orta məktəbi Sumqayıtda bitirmişəm. Allaha çox şükür ki, 2006-cı ildə ali məktəbə qəbul olunmuşam. Səmimi olaraq etiraf edirəm ki, sirlərimi ilk bilən insan Sizsiniz...

İndi isə gələk məktubun əvvəlində qeyd etdiyim xoşbəxt insan məsələsinə. Mənim üçün Siz dünyanın ən xoşbəxt insanısınız. Çünki Siz hər şeyi sevmə bilirsiniz, hər şeydə bir gözəllik tapıb ondan həzz almağı bacarırsınız...

Mənfi cəhətiniz odur ki, Siz bəzən çox cüzi bir hərəkətə əsəbiləşirsiniz. Mən isə bunu Sizə heç cür yaraşdıra bilmirəm.

...Sizin belə xoşbəxt olmanızın səbəbi nədir? Cansıxıcı naməmi oxuduğunuza görə Sizə əvvəlcədən öz minnətdarlığımı bildirirəm.

Sevinc Əliyeva (6-cı dəqiqə) (We love you. You are good end qrendly man.)

Salam, müəllim, necəsiniz? Nəzərə alın ki, bu mənim ilk məktubumdur. Küsəyənəm, xəyanət görəndə həyata nifrət edirəm. Deyilənə görə mehribanam, ürəyiaçıqam, qısqancam (özü də çox). Özümə çox hörmət edənəm, dikbaşam.

Siz çox ürəyi geniş adamsınız, heç də məndən az romantik deyilsiniz. Şair qəlblisiniz, gözəllik vurğunuzunuz. Səmimisiniz, sənətə qiymət verməyi bacarırsınız. Siz çox yaxşı müəllim, ata, ən başlıcası isə şəxsiyyətsiniz. Vətənpərvərlik ruhunda daha çox şeirlər yazmağınızı arzulayıram.

Rüfətin ölümünə həsr etdiyiniz şeir çox gözəl, çox super idi. Xüsusən də sonluq. Sadəcə super. Adam bilmir nə desin.

Nə isə, sağ olun. Tanış olmağa çox şad oldum.

Mahirə İsmayılova (90-3)

Mən çox həyəcanlıyam. Çünki bilirəm ki, yazdığım hər cümlə bir-bir Sizin nəzərinizdən keçəcək. Bu mənim üçün sanki bir imtahandır. Sanki Siz məni sınağa çəkirsiniz. Görəsən mən bu sınaqdan çıxı, yaddaşıınızda iz qoya biləcəyəmmi?

Rafiq müəllim, mən Şuşa şəhərində anadan olmuşam. Hazırda Sumqayıtda məskunlaşmışıq. Ailəmiz kiçik də olsa xoşbəxtik. Bir-birimizin varlığı ilə nəfəs alırıq.

Rafiq müəllim, düzü mən müəllim olmaq istəmirdim. Mənim xəyallarım tam başqa idi. Amma bu Sizi tanıyana qədər belə idi. *Sizi tanıyandan, mühazirələrinizi dinləyəndən sonra müəllimlik sənətinin, ədəbiyyatın vurğunu oldum. Mən anladım ki, bütün sənətlər gözəldir, sadəcə onu sevdiren lazımdır. Sizin sayənizdə mən ədəbiyyatın və həyatın gözəlliklərini dərk etdim.* Dediğiniz kimi, gül üzündən şəhər öpməyi öyrənməyə başladım.

İlk dərs günləri idi. Auditoriyaya təzə-təzə ayaq basırdım. Dərslər çox cansıxıcı idi. Fikirləşirdim ki, kaş evə gedəydim. Ancaq elə ki, Siz auditoriyaya daxil oldunuz, ab-hava tamam dəyişdi. Vaxtın, zamanın necə sürətlə keçdiyinin fərqi belə varmadım.

Müsbət cəhətləriniz birinci növbədə ürəyinizdəki həyat sevgisi ilə bağlıdır. Qeyri-adisiniz, xırda detallarda belə gözəllik tapmağı bacarmınıza heyranam. Digər bir müsbət cəhətiniz öz problemlərinizi gizli saxlamağınız, ətrafdıqları kədərləndirmək istəməməyinizdir. Öz şeirlərinizlə tələbələrinizin ürəyinə yol tapmağı bacarırsınız. İnsan dünyaya bir dəfə gəldiyi və bir dəfə dünyadan getdiyi kimi Rafiq müəllim də biz tələbələrin qəlbində bir dəfə doğuldu və son nəfəsimizə kimi bizimlə birlikdə yaşayacaq...

Bir böyük mənfi cəhətiniz var. O da mənfi cəhətlərinizin olmamasıdır. Bir insan ki, çirkinlikdə gözəllik tapmağı bacarır, bir insan ki, gül üzündə şəh öpməyi bacarır, bir insan ki, öz şeirləri ilə könülləri titrədir, mən belə bir insanda necə mənfi cəhət tapa bilərəm axı?

Sonda bir sualım var: Əgər Rafiq müəllim tələbələrə yaşasaydı taleyindən razı qalardımı?

Tərənə Verdiyeva 20.12.2006

"Göyərçin" jurnalının çox sevimli baş redaktoru, şair-ədəbiyyatşünas, ədalətli, ləyaqətli, cəsarətli Rafiq Yusifoğlu, pak ideya məfkurə ilə pərvazlanan "Quşciğaz"ın salamlarını qəbul edərsinizmi?

Ayaq atmaq istəyəndə dayaq duran "Göyərçin"ə minnətdaram. Mən həmişə mənən Sizin kölgənizdə dolaşıram. Bir elmlər namizədi (filoloji yox) Sizin cəsarətiniz haqqında mənə ağız dolusu danışır.

Qarşınızda uşaq kimi boyun burub dayanmış, həyatın ziddiyyətli burulğanlarında ömür-gün tacını itirmiş 70 yaşlı bir qocanı qismət ruzusuna qonaq etsəniz, taxt-tacım qayıdar. 30 oktyabr 2006-cı ildə göndərdiyim şeir nümunələrini 2 noyabr 2006-cı il tarixdə almısınız. O müqəddəs məbədgaha qədəm basmaq hər adama nəsim olmur. Siz məni qınamayın, bəzən uşaq kimi kövrəliyəm. Peyğəmbərlər düz deyirmiş: "Kasıblıq dərd-bəla imiş". O bəlalər içində mən qəvvəs kimi hey üzürəm. Cəmi bir kitab müəllifi olmaq yandırır məni.

Hər şeyi özünüz məndən yaxşı bilirsiniz. Taleyin kimlərə qənim çıxmağından da xəbəriniz var. Görəsən mümkünsüzə dayaq duran tapılacaq? Ya qismət.

Dərin hörmətlə,

**Əhmədov Sərxan Məmi oğlu.
Cəlilabad rayonu, Qarazəncir kəndi.**

Rafiq müəllim, düzünü desəm, bu universitetdə çox söz-söhbətlər gedir. Hər müəllim barədə çox danışılır. Yeganə iki müəllim var ki, onlar haqqında həmişə müsbət fikirlər eşitmişəm. Bunlardan biri Şamxəlil müəllim, biri də Sizsiniz.

Mən çox sevinirəm ki, Sizin tələbəmiz oldum, mühazirələrinizi dinlədim. Yeganə mühazirədi ki, 80 dəqiqənin necə gəlib-keçdiyini hiss etmədik.

Bunları yazmaqda heç də məqsədim yoxdur. Hər dəfə televiziya Sizin mahnıları verəndə, çıxışınızı dinləyəndə hamıya fəxrlə deyirəm ki, bu bizim müəllimdir. Bağışlayın, amma inanmıram ki, Siz nə vaxtsa

mənimlə fəxr edəsiniz. Uzaqbaşı evdar qadın, yaxud da müəllim olacam. Ancaq bircə şeyi demək istəyirəm. Nə yaxşı ki, Siz varsınız, nə yaxşı ki, Sizin şeirləriniz var...

Ruhanə Məmmədova

Filologiya, 4-cü kurs. Yanvar 2007

Nə yaxşı ki, Rafiq müəllim, Sizi tapdım. *Bu universitetdə heç bir müəllim mənə Sizin qədər təəccübləndirməyib. Əlbəttə ki, yaxşı mənada. Ədəbiyyatı sevirdim, ancaq Sizin mühazirələrinizdən sonra tam əmin oldum ki, nə yaxşı ki, bu peşəni seçmişəm.*

Hər mühazirənizi səbirsizliklə gözləyirdim. Heyf ki, mühazirələriniz artıq bitdi. Ancaq ki, bu vaxt ərzində Sizdən çox şey öyrəndim.

Rafiq müəllim, Sizə uğurlar. Gələcəkdə də yeniliklərinizi daim izləyəcəyəm.

Hörmətlə **şirvanlı qız (Abbasova Günay, filologiya, 97-5).07.05.2007**

Nədənə məktubumu N.Xəzrinin misraları ilə başlamağım gəlir. Tam səmimiyyətimlə yazıram.

...

Adını qəlbimin sahillərinə

Yazaram dəniz kimi.

"Sevirəm" söyləsən bir axşam mənə

Susaram dəniz kimi...

İlk dəfə Sizi görəndə, düzünü yazsam, xoşuma gəlməmişdiniz. Bir neçə müddətdən sonra az da olsa ürəyimə yatmışdınız, amma sonra ürəyimi elə qırdınız ki, hətta dərslərdə oturmaq belə istəmirdim. Özümə söz vermişdin ki, Siz verən tapşırığa tam şəkildə hazır olmayacam. Söz verdim, etdim də. Çox çalışırdım ki, Siz mənə "2" yazasınız. Bilmirəm necə başa salım, elə bildirdim ki, "2" alıyordım, daha doğrusu, yazsaydınız, Sizi görmək belə istəməyəcəkdim. Səhər evdən çıxanda qarşımda bir məqsəd var idi: Sizin mənə "2" yazmanız.

Bilmirəm fikir vermişdiniz, ya yox, Sizdən inciyəndən sonra dərslərdə mənə söz soruşanda heç vaxt üzünü baxmırdım və həvəsiz cavab verirdim. Hələ indi də başa düşə bilmirəm ki, niyə bu cür edirdim. Bəlkə qısqancılıq hissi idi? Bəlkə hə, bəlkə yox...

İlin axırına yaxın özümə sual verdim ki, axı mən özümə niyə bu qədər əziyyət verirəm? Bilirsiz həvəsdən niyə düşdüm? Çünki Siz mənə "2" yazmadınız ki, yazmadınız. Mən isə bunu istəmirdim.

Tam səmimiyyətlə yazdım. *Böyük bir sevgi ilə* **Nadirova X.Q.** (aprel 2007).

Sevimli baş redaktor, şair, alim və hər şeydən əvvəl mərhəmətli insan olan Rafiq müəllim! Allah Sizi imkansızlar üçün çox görməsin. Sara balanızı bəxtəvər, özünüzü minbudaq eləsin. 2006-cı ilin noyabr, dekabr, 2007-ci ilin isə yanvar, fevral, aprel saylarını almışam. Dördüncü sayda dörd şeirimi çap eləmişiniz.

Məni görüldüyüm kimi görmək fikriniz olsa, əllərimi müqəddəs "Göyərçin" in ətləklərindən üzmərəm. Təşəkkür və minnətdarlığımı qəbul edəcəyinizə inanaraq Sizlərdən ayrılıram. Xoş arzularla **Əhmədov Sərxan**. Cəlilabad, Qarazəncir kəndi. May 2007

Əvvəla, salam! Əziz müəllimim! İstəyirəm Sizin peşəninizi əsl adını deyəm: Siz bir oğrusunuz, özü də ən qəddar bir oğru – qəlb oğrusu. Getdiyiniz yerdə dönüb arxaya baxsanız, ləpirlərinizdə onlarla göz görürsünüz. Sizə bir sualım var: - Heç qızlara yazığınız gəlmirmi?

İstəyirəm Sizi də vəfasız oğlanların sırasına qatam, amma ürəyim gəlmir. Axı Siz atıb getmirsiz.

Əşitmişəm ki, hansısa bir ölkədə oğruların əlini kəsirmişlər. Amma Sizə nə etmək?! Bəzən qızlar onları atıb gedən oğlanlar haqqında deyirlər ki, yerləri cəhənnəmdi. Bu halda fikirlərim qarışır. Bəs Sizin yeriniz haradır? Yəqin ki, Sizi cəhənnəmə də yaxın buraxmazlar...

Bizim bu qızlar da bir az romantika görən kimi axıb gedirlər. Nə edəsən, onlar da sevmək, sevlmək üçün yaranıblar.

Sevmək çaydır, sevlmək şəkər.

Bizim kimi qəriblər çayı şəkərsiz içər...

P.S. Əzizim, Rafiq müəllim! Mən bu mesajı kağız üzərinə köçürəndə birinci kursda oxuyurdum. O vaxt mənim on altı yaşımdı. İndi isə həmin vaxtın üstündən artıq beş qanadlı il ötüb. O vaxt mənim dəli-dolu vaxtlarım idi, indi isə artıq özümü yetkinləşmiş sayıram. Biz özümüzü nə qədər də uşaq təbiətli saxlamağa çalışsaq da, illər öz işini çox məharətlə görür...

Universitetə yenidən gəlmişdik. Tələbə yoldaşlarımdan heç birini tanıyırdım. Həyəcan məni əməlli-başlı bürümüşdü. Bizə dedilər ki, sizin dərsləriniz 317-ci auditoriyadadır. Fikrimizin dolaşdığı, həyəcanımızın maksimal bir həddə çatdığı bir anda tələbə həyatımızın ilk dərsi başlandı. Bu ilk dərsi bizə Siz keçmişdiniz. *Sizin keçdiyiniz ilk dərslərimiz üçün o qədər maraqlı olmuşdu ki...* *Və elə bundan sonra da Sizə qarşı sevgi axını başlandı...*

Mən ümumiyyətlə, sevgiyə inanmıram. Daha doğrusu, etibar etmirəm. Sevəndən daha çox səmimiyyətə, hörmətə qiymət verirəm. Mənə elə gəlir

ki, sevgi elə səmimiyyətdən və hörmətdən başlanır. Yəqin ki, məni sözlərimə görə qınamazsınız. Amma faktla deyəcəm. Bəs Sizi vaxtilə dəli-divanə kimi sevmə qızlar haradadır? Hərəsi qanadlanıb bir evdə yuva qurmadımı? Əgər sevgiləri ülvə idisə niyə Sizi qoyub getdilər?

Sizi suallarım və mülahizələrimlə çox yormağın istəmirəm. Çünki Sizi bir insan kimi, müəllim və nəhayət, özümə yaxın bildiyim biri kimi səmimiyyətlə sevir, Sizə dərin hörmət bəsləyirəm. *Yaxşı ki, bu yalan həyatda Sizin kimi insanlar da var...*

Tələbənim **Gülzar (Naxçıvan)**. 12.06.2007

Salam, yer üzündə bənzəri olmayan, insanların ürəyini rıqqətə gətirən sevimli Rafiq müəllim!

Sizinlə artıq dörd ildir ki, tanış olmuşuq. Çox xoşbəxtəm ki, Sizin kimi müəllimim olub. Sizdə olan həyat sevgisi, yazıb-yaratmaq həvəsi mənə böyük təsir göstərmiş. Şeirlərinizdə olan yaşamaq arzusu məni həyata qaytarır. Düzü, əvvəllər Sizinlə ünsiyyət yaratmağa çəkinirdim. Elə zənn edirdim ki, çox qapalısınız. Tanıyandan sonra anladım ki, tamamilə ayrı cür insansınız. Sizə hər mənada etibar etmək olar.

Siz hər zaman digər müəllimlərdən fərqlənmişiniz. Ən əsası da odur ki, sadəliyiylə, mehriban davranışınızla, tələbələr arasında fərq qoymamağınızla, səmimi münasibətinizlə qəlbimizdə ən yüksək yer fəth etmişiniz. Sizi hər dəfə görəndə çöhrənizdəki təbəssüm qəlbimdə bir rahatlıq yaradır. Rafiq müəllim, Sizinlə özüm aramızda bir yaxınlıq hiss etməyimin bir səbəbi də hər ikimizin dənizə olan sevgimizdir. Mən də hər zaman dənizlə dərcləşirəm, onunla sirlərimi bölüşürəm...

Nə yaxşı ki, Sizin kimi səmimi, ürəyəyaxın adamlar hələ də var. Sizinlə ünsiyyətdə olduqdan sonra qəlbimdə bir sevinc doğur. Elə bil dünyaya yenidən gəlirəm. Bəzən uğursuzluqlarla rastlaşanda həyatdan birdəfəlik getmək istəyirəm. Amma Sizinlə söhbət etdikdə həyatın gözəl olduğunu, hələ yaşamalı olduğumu anlayıram və çalışıram ki, həyatı Sizin kimi sevmə bilim.

Əziz müəllimim, şeirlərinizi oxuyanda qəlbinizdəki təlatümləri sanki hiss edirəm, keçirdiyiniz hissləri mən də yaşayıram. Çox xoşbəxtəm ki, Sizin şeirlərinizi duya bilirəm, hər dəfə təkrar-təkrar oxuyanda yeni hisslər keçirir, həzz alıram. "Sənin əllərin" şeirini hər dəfə Sizin dilinizdən eşidəndə qəlbim titrəyir. Sizin şeir ifadə etməyinizdə də ayrı bir gözəllik var.

Uşaqlara həsr etdiyiniz şeirləri də oxuyanda mənə ləzzət edir, özümü uşaq hesab edirəm, sanki başqa aləmə düşürəm. Çox sağ olun ki, körpə balalarımızı da yaddan çıxarmamısınız.

"Ayrılığın qəm hasarı" kitabında toplanmış şeirlər məni çox duyğulandırdı. Bu gözəl hisslərə görə Sizə minnətdarlığımı bildirirəm.

Allah Sizi ailənin və bizim üstümüzdən əskik eləməsin. Amin!

Rafiq müəllim, Sizə mələklərin qısqanclığı qədər xoşbəxtlik, tarixin yazı bilməyəcəyi qədər uğur, heç kimin görməyəcəyi qədər sevgi arzulayıram. Məhəbbətlə dolu qəlbinizin hər zaman sevgi dənizində üzümünü, intizar, hicran qasırgalarına məruz qalmamağını arzu edirəm. Həyatınızdakı acı anlar sahiləki ayaq izləri qədər keçici olsun. Üzünüzdəki təbəssüm bir ömür boyu bizimlə olsun.

Sizinlə aramızda olan münasibətlərin gələcəkdə də davam etməsini çox istəyirəm. Əziz müəllimim, bizim üstümüzdə çox əziyyət çəkmişiniz. Əziyyətinizi halal edin.

Sizdən yeni-yeni şeirlər gözləyirəm və bu arzu ilə də ayrılıram.

Ən xoş arzularla keçmiş tələbənin **Qafurova Nübar (Göyçay)**.
03.08.2007. 01:59.

MESAJLAR

Sizi unutdum sanmayın. Siz həmişə qəlbimdəsiniz. Sadəcə olaraq həyatın bəzi çətinlikləri məni tək qoymur. **Mətanət. 14.08.03**

Rafiq müəllim, yoxsa məni unutmusunuz? Bunu fikirləşmək belə məni dəli edir. Çünki Sizi çox sevirəm və heç olmasa təsadüfi görüşün həsrindəyəm, mənim əziz şairim! **Mətanət. 09.09.03**

İnanın ki, bu gün universitetin hər yerində gözüm Sizi axtarıb. Təəssüf ki, Sizi görə bilməmişəm... Qorxuram məni düzgün başa düşməsinlər. Axı Siz mənim gizli dünyamsınız. **M. 09.09.03**

Həmişəki kimi çox alicənab idiniz. Ancaq, böyük şair, 80 dəqiqə Sizə qulaq asmaqdan məni məhrum etdiniz. Şerlərinizi oxuduqca fəxr edirəm. Çünki Sizin kimi dəyərli insanın sevgisini bir az da olsa qazana bilmişəm. Özümü çox zəngin hiss edirəm. **M. 24.09.03**

Siz mənim üçün göy üzündəki aysınız. Ulduzlar isə Sizə sonsuz hörmət və məhəbbəti bildiren pərvanələrdir. Həyatda daim uğurlar qazanarsınız. Dərin hörmətlə **Vəfa – 96-5. 23.09.03**

Salam, Rafiq müəllim! Mən Sizi unutmamışam. Siz necə, məni unutmamısınız ki? İ.

Rafiq müəllim, Sizinlə fəxr edirik. Bundan da böyük zirvələr fəth etməyinizi, daha böyük uğurlar qazanmağınızı arzu edirik. **Mətanət. 05.10.03**

Sizi görmək istəyən bu gözlərim mənə çox gözəl bir təsadüflə qarşılaşdırdı bu gün. Kimə sağ ol deyim, bilmirəm. **Mətanət. 29. 10. 03**

Bəzən bunu inkar etsəm də, bir şeyi dana bilmirəm ki, hərdən Sizi çox qışqanıram. Bu gün dəli bir qışqanclıq keçdi içimdən... Bir şeyi də deyim ki, Sizinlə fəxr etdim... **Mətanət. 14.11.03**

Ümumiyyətlə mən çox qışqanc qızam. Sevdiiyim insanları hər zaman qışqanıram. Sizi sevən qızlar çoxdur. O qızlardan biri də mənəm. **M. 14.11.03**

Həmişə olduğu kimi bu gün də çox şux və gözəl idiniz. **A.Aynur. 14.11.03**

Gözəl bir payız günündə nədənsə Siz düşdünüz yadıma. Başımda romantik bir hava, qəlbimdə coşub-daşan duyğular. Əgər şair ruhunuzu istəsəm necə, verərsinizmi? **M. 16.11.03**

Demək razı deyilsiniz. Sadəcə olaraq bir anlıq yazıb-yaratmaq hissi keçdi içimdən. Ehtiyacım olan isə Sizin ruhunuz idi. O ruh ki, məndə olmayan. **M. 16.11.03**

Həyat çox qəribədir. Bəzən insan istəyi ilə razılaşmır. Bu zaman susmağa məcbursan. Bu gecə vaxtı isə Sizə gözəl və mənalı yuxular, mənim əziz şairim. **M. 16.11.03**

Rafiq müəllim, Sizi gördüm, çox həyəcanlandım. Şekli Sizə təqdim etdiyim zaman da sanki sözlər dilimə dolaşdı. Bu həyəcanı mənə bağışlayın... **M. 03.12.03**

Öz sədəfinin içində mirvari düzəltmək. Həyat bax budur. Siz bunu bacarırsınız. Qəlbiniz həm inci, həm də incədir. Günəşlə inadlaşan göz kor olar. Rafiq müəllim, heç kəsdən inciməyin. Heç nəyi ürəyinizə salmayın. Allahın imtahanı bizə bilmək üçün deyil, bizi bizə bildirmək üçündür. Poeziya günəşinə tələbəsi. **Ramilə. 29.12.03**

Ədəbiyyatın möcüzə insanı. Yeni iliniz mübarək! Sizə bitib-tükənməyən uğurlar və daima sevməyi, seilməyi arzulayıram. Ruhunuz hər zaman belə gənc qalsın. **Tələbənim. 31.12.03**

Yeni ilinizi təbrik eləyirəm. **Rumiyyə. 01.01.04**

Ad gününüzü və yeni ilinizi gec təbrik etdiyim üçün üzr istəyirəm. Ayın 30-dan ürəyim partlayır. Telefonumuz işləmir ki, Sizə zəng edim. **Səadət. 02.01.2004**

Doğum gününüz mübarək, Rafiq müəllim! Sizə sevinc arzulayıram. Allah nəzərlərini üstünüzdən əskik etməsin. İnanın ki, xalqın çox hörmət etdiyi sevimli şairini şəxsən təbrik etmək mənim üçün fəxrdir. Sizi çox sevən keçmiş tələbəmiz **Lamiyə. 02.01.04**

Ad gününüzü təbrik edirəm. **Pəri. 02.01.04**

Gec də olsa, ad gününüzü təbrik eləyirəm. Bundan sonra qalan illərinizin bir-birindən maraqlı və sevgiylə dolu olmasını arzulayıram. **Ləman. 03.01.04**

Rafiq müəllim, 94-5 qrupu Sizə minnətdardır. Neçə tələbə qəlbini sevindirdiniz, onları ruhlandırdınız. Çox sağ olun. **Ramilə. 11. 01. 2004**

Rafiq müəllim, qurban bayramınız mübarək! Sizi və ailənizi müqəddəs bayram münasibətilə təbrik edirəm. Sizin əlinizi öpürəm. Tanrı Sizi qorusun. **Lamiyə.**

14 fevral Sizin bayramınızdır. Ən çox sevilən də, sevən də Sizsiniz. Arzum budur ki, sevgi Sizə xoş anlar, əbədiyyət bəxş etsin. Sizin üçün darıxırq... **R. 13.02.04**

Rafiq müəllim, Sizi sevgililər günü münasibətilə təbrik edirəm. Sizə olan sevgilər heç zaman tükənməsin. Sizi çox istəyirəm, çox sevirəm. **Lamiyə. 14.02.04**

Sizi dün sevdim, bu gün də seviyorum, əgər aşkıınızdan ölməzsəm, yarın da sevməyə yemin ediyorum. **Vəfa. 303. 22.02.2004**

Mən Sizin şeirlərinizi və Sizi çox sevirem. Yaxşı olar ki, vəfasız oğlanlara bir şeir yazasınız. **Nəcimə. 17. 02. 2004**

Axır çərşənbəniz mübarək. Arzularınız səməni tək cücərsin. Arzularım arzuladığınız arzuları arzular. Həmişə ailənizlə bol süfrə arxasında. Öpürəm. **R. 16.03.04**

Dünən də, bu gün də, sabah da ürəyim qədər yanımdasan. Özümü yalnız hiss edəndə əlimi ürəyimin üstünə qoyuram. Sən hər zaman ordasan. **B.Vüsalə. 25. 03. 04**

Günəş kendi şefeqləri ilə seni aldatmasın. Ona yaxlaşdıkca yakmasından habersizmisin? Kendi şefeğini itirməne lüzum buldunmu? Seni sevsinlər deyə kendini itirməyə deyermi? Onun sen olduğunu kim bilər ki?!... **S.S. birisindən...**

Sizi qızlara sevdiren üreyinizdir. Keçmiş tələbəniz **Aytəkin** müəllimədən sonsuz sevgilər. **01. 04. 2004**

Niyə könlümüz istəyəne qovuşmaq bu qədər çətin olur? Könlü istəyəne qovuşmaq asan olsa idi, həyat mənasız, hicran vüsalsız, biz də "Sizsiz" qalardıq. Sizi səbirsizliklə 303-cü otaqda gözləyirik. Günəş şefeqlərini otağımıza Sizin üçün salıb. **S.S. birisindən. 06. 04. 04**

Dünən rəya, sabah xəyaldır. Rəyanı xoşbəxt edən, xəyalı ümidli edən bu gündür. Ağlamağı bilin, gülməyi unutmayın. Məni xatırlayın demirəm, amma əsla unutmayın. Sizi heç vaxt unutmayan **Mətanət. 13. 04. 04**

Bizim qəlbimizin prometeıy, ölümdən əbədiyyəti almısınız. Mən Sizi çox sevdim. **Ramilə. 26. 04. 04**

Sabahınız xeyir. Gününüz sevgi dolu arzuların qucağında vüsala yetsin. Sizə uğur gətirəcək yeniliklər bu gün qaranquş olub pəncərənzə qonsun. **Sizi sevən birisindən.**

Taleyim günahlarını bağışlamağım üçün məni Sizinlə görüşdüdü. Həyatıma Sizinlə həm dəniz dolu səadət, həm də həsrət dolu nəğmə gətirdi. Həmin nəğmələri Sizin öz dilinizdən eşitmək həmin səadəti səmalar tək böyütdü. Amma bu gün zaman taleyin günahını öz üzərinə götürdü. **Sizi sevən birisindən. 26.04.04**

Həqiqət ayrılıqdısa, bəs sevda nədir? Həqiqət xatirədirsə, bəs yaşamaq nədir? ... Ədəbiyyat, əbədi mənə və Siz... Xatirələrində deyil, həqiqətdə yaşayan başqalarını xatirəyə çevirən mən, deyəsən özüm xatirəyə çevrilməkdəyəm... **S. S. birisindən. 30.04.2004**

Salam zamanın hesabında olmadığı üçün onu Sizə söyləməyə ehtiyac duydum. Salam, bəlkə ilhamımı cilalayıb, imtahanın suallarını öyrənməyə yönəltməkdə mənə kömək edəsiniz. Əgər belə getsə, sabah heç uğura ehtiyac yoxdur. **Zöhrə.**

Təbrik edirəm! Həmişəki kimi əla danışırıdınız. Ancaq heyif ki, Hikmət Ziyanın qələm yoldaşının universitetdəki fəaliyyətindən xəbəri olmayacaq. **Zöhrə. 19. 05. 04**

Hər gün ömrümüzdən bir yarpaq düşür. Üşüyən arzular xəzana dönür. Küləklər xəzanı alıb aparır. Onunsa yerində boş xəyal qalır. **Zöhrə.**

Sizi gün ərzində yalnız bir dəfə fikrimə gətirirəm, bu da iyirmi dörd saatımı alır. Sizi sevənlərdən birisi. **03.06.04**

Salam, Rafiq müəllim! Mən Sizdən üzr istəyirəm bu günkü hərəkətimə görə. Amma mənim kənd kişiləri haqqında dediyim sözün mənası var və mən bunu Sizinlə bölüşmək istəyirəm. Göz yaşları ilə yazılan sözlər. Görüşərik, mənim əziz müəllimim. Tələbənim **N. 12.06.04**

Salam, hər kəsin qəlbində yeri olan və çox sevilən Rafiq müəllim! Sizə bu gün də uğurlar və sevgi dolu anlar arzulayıraq... **13.05.04**

Siz mənə həyatda çox şeyi: sevib-sevilməyin necə gözəl olduğunu öyrətdiniz. Buna görə sizə minnətdaram, əziz müəllimim. **V. 96-5.**

Sevgini axtarmağa cəhd etmə, sevgi özü səni tapacaq, çünki sən aşıq olmağı öncədən düşünürsən, sən sadəcə eşqə düşürsən. Səni çox sevirəm. **H.A. 30.06.04**

Nə qədər möhkəm sevmişəm səni, bunu saxlamışam özüm özümə. Sevgim elə böyüyüb ki, daha yerləşməyib, çıxıb köksümdən... **H.A. 01.07.04**

Sən mənim həyatda qol-qanadım, çırpınan ürəyim, iki gözüksən.
Nuranə. 02.07.04

Dəniz, necə dərinsən, çıraq deyilsən. Ürək, necə incəsən, nurlu deyilsən. Ölüncə sevməsən ürək deyilsən. Sizi canı qəder seven **N. 02.07.04**

Sənin məhəbbət qayığının hər zaman sevgi dənizində üzməyini, intizar, hicran qasırğalarına məruz qalmamağını arzu edirəm. Öpürəm səni. **H. A.**

Ürəyimi sənə açdım, sevdiyimi yaydım. Qəlbimi sən oğurladın. Eşqimə cavab vermədin. Sağ ol! "TSQ". **N. 27.08.04**

Sizin həzircavablığınız üçün çox darıxmışam. Çox sağ olun...

Gözlərim gözüne baxdığı zaman ürəyim döyündü, qəlbim çırpındı. Qəlbimdə bir ocaq qalandı o an. Bilmədim sənsiz necə dözdüm mən? **N. 28.08.04**

Artıq adım vəfasız qız olubsa, buna haqqınız var. Amma inanın ki, bu tətil günlərində hər gün Rafiq müəllimi görüb, hətta söhbət etmişəm. Çünki kitablarınız bir gün də olsun əlimdən düşməyib. Sizin üçün çox darıxmışam. İnşallah görüşənədək. **M. 04.09.04**

Rafiq müəllim, bəzən yaşadığım bu həyatdan elə kəsürəm ki, mənə layiq olmadığım əzablara qərq elədiyi üçün. O köçəri quşların bir gün qayıdıb gələcəyinə ümid etmək istərdim. Amma çox təəssüf ki, onlar bir daha qayıtmayacaq... **M. 04.09.04**

Təbrik edirəm, gözəlliklər şahımız. Bu kitab bizə nəsib olmasa da, onun hər sətri Sizin düşüncələrinizdən bir nişanədir. Buna görə Sizə min-nətdaram. **Zöhrə. 11.09.2004**

Göydə Allah, yerdə sənsən mənimçün. Mən bütün həyatımı qurban edərdəm səninçün. Hər səni gördüyüm an xəyallara dalıram. Gözlərinə baxanda sevinirəm, kədəri unuduram. **N. 21.09.04. 23:43**

Sizi heç vaxt unutmayacağam. **Nahidə. 29.09.04**

Bəzən düşünürdüm ki, həyatımın ən ali duyğusunu – sevgini yaşamaq mənə nəsib olmayacaq. Lakin səni tapdım, sevməyə nail oldum. Bəxtiyaram, çünki sən varsan... **Leyla - 305**

Sizi dün sevdim, bu gün də seviyorum. Əgər aşkınızdan ölməzsəm, yarında da sevməyi yemin ediyorum... **Vəfa - 303**

Səni dünən sevmədim, çünki dünən geridə qaldı. Səni bu gün də sevməyəcəm, çünki bu gün də bitəcək. Səni sabah sevecəm, çünki sabahlar heç tükənməyəcək. **Xəyalə – 305. 09.10.2004**

Hər sevən bir adsız qəhrəmandır və insan seve bildiyi qədər insandır... **96-lardan. 14.10.2004**

Bir gün dodaqların qurusa, dənizi gətirərəm sənə. Axşam ayazında üşüsən, günəşi gətirərəm sənə. Könlün bir sevgi istəsə, qəlbimi gətirərəm sənə... Öpürəm. **Xəyalə C. 17.10.2004**

Rafiq müəllim, mənim üçün həyatın ən gözəl anı məni hər zaman düşünən birinin olduğunu bilməkdir. İstərdim ki, məni özünüə bu qədər yaxın biləsiniz. **Ayrıgül. 95 – 5. 18.10.2004**

İlk dəfə görəndə səni, elə ilk baxışda vuruldum sənə. Nəyi gizlədirəm, sevirəm səni, sevmək günahdırsa, bağışla məni. **Leyla. 24.10.2004**

Səni hər dəfə düşünəndə qəlbimə bir ulduz əlavə olunur. Neçə dəfə düşündüyümü xatırlamıram, amma mənim qəlbimdə artıq bir səma var. **Leyla. 30.10.04**

Sözlərim səni üzürsə, susaram, bir daha danışmaram. Əgər varlığım səni narahat edirsə, ölərəm, bir daha qarşına çıxmaram. Əgər səni narahat edən sevgimdirsə, bağışla, ona heç nə edə bilmərəm. **Leyla. 01.11.04**

Vur xəncəri ürəyimə, qana bulaşsın, amma çox enmə dərinə, çünki orada sən varsan. **Leyla. 02.11.2004**

Salam, mənim müqəddəs və əlçatmaz varlığım! Yəqin ki, yaxşısiniz və kefinizin daima elə olmasını arzulayıram. Sizə sözüm çoxdur, lakin üreyimdən keçənləri çatdırı bilmirəm. Bir sözlə, Sizi çox sevdim. Öpürəm. **Xəyalə C. 06.11.2004**

Dərs dediyi müddətdə bizi özünə valeh edən Rafiq müəllim! Sizi Əməkdar mədəniyyət işçisi fəxri adına layiq görülməyiniz münasibətilə təbrik edirəm. **Aynur. 22.07.05**

Bu sevən könlümün dərmanı sənsən,
Səni sevən gündən oldum divanə.
İnan, üreyimin hakimi sənsən,
Təkcə sən olmusan dərdimə çarə.

L.Q. 07.11.05.

Ey külək, ona doğru əs, onu çox istədiyimi söylə. Amma diqqət et, mənsiz xoşbəxtdirsən, sus və səssizcə geri dön. **L.Q. 07.11.05**

Sizə bir göyərçin göndərirəm, üreyində sevgi, qanadlarında xoşbəxtlik, dimdiyində öpüş var. **L.Q. 13.11.05**

Qəlbimdə üç çiçək yetişdirdim. Sevmək, sevilmək və gözləmək. Sən bunlardan ikisini qopartdın. Mənə sadəcə biri qaldı: gözləmək. Darıxıram. **Aygün (Xaçmaz) 19.11.05**

Qəlbim səni unutsa da, ruhum səni unutmayacaq. Bu dəli könlüm sənə ömür boyu sadıq qalacaq. Sevgi deyil, həsrətdir çətin. Gülməyi unutmaq deyil, ağlamağa alışmaq çətin. Yaşamaq deyil, gözləyərək görüşməməkdir çətin. **L.Q. 20.11.05**

Yeni ilin ən gözəl müjdələr, ən gözəl sürprizlərlə qapınızı döyməsini və Sizin yeni ili bütün dünyaya ümid sağan təbəssümünüzlə qarşılamagınızı diləyirəm. **Leyla –305. 30.12.05**

Xoşbəxtlik bankının sevgi şöbəsində olan 2006 nömrəli hesabınıza 365 gün yatırılmışdır. Onların hər birinin şən keçməsinə arzu edirəm. **Yeganə Mahmudova. 31.12.05**

Sizin yeni ilinizi təbrik edirəm. Qoy bu yeni ildə ancaq vəfalı insanlarla rastlaşsınız, gözleriniz həmişə xoşbəxtlikdən parılsın. **Mahmudova Mələk. 01.01.2006**

Təbriklər! Gecikdiyim üçün üzr istəyirəm. **Səadət. 01.01.2006**

Yeni iliniz mübarək, Rafiq müəllim! Neçə belə illər qarşılayasınız. Sizə can sağlığı, bədii yaradıcılığınızda yeni-yeni uğurlar arzulayıram. **Könül Nəsimova. 01.01.2006**

Salam Rafiq müəllim! Gecikmiş olsa da təbrikimi qəbul edin. Qoy həmişə şəirlərinizdə həyatınızdan sizə sevgi, xoşbəxtlik hiss olunsun. **Nazlı xanım. 03.01.2006**

Salam, Rafiq müəllim! Ad gününüz və yeni iliniz mübarək. Sizə can sağlığı, uzun ömür, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları diləyirəm. Tanrı Sizi qorusun. Sizi çox sevən tələbəmiz **Lamiyə. 02.01.06**

Salam, necəsiniz? Yeni ildə Sizinlə heç cür əlaqə yarada bilmədim. Sizə uzun ömür, işlərinizdə uğurlar, çoxlu tələbələr arzu edirəm. Mənim kimi bacarıqsız, savadsız yox, adınıza kölgə salmayan, Sizin işığınızdan nur qoparmağa çalışan tələbələr. Bayramınız mübarək. **F.Gülzar 10.01.06**

Salam, Rafiq müəllim! Qurban bayramınızı təbrik edirəm. Tanrı Sizi və ailənizi qorusun. Sizi çox sevən tələbəmiz **Lamiyə. 10.01.06**

Rafiq müəllim, bayramınız mübarək. Qoy böyük Allahımız bu mübarək gündə bütün niyyət və arzularınızı qəbul etsin. Bu gün əllərinizi göyə açın. Qoyun ovcunuza mələklər qonsun və Sizi xoş xəbərlərlə müjdələsin. Allah Təaladan hər yeni gününüzün ötən günlərdən daha gözəl, istəklərinizə uyğun və Sizi xoşbəxt edəcək şəkildə olmasını diləyirəm. Sizi çox sevən tələbəmiz **Rzayeva Esmirə. 10.01.06**

Müqəddəs qurban bayramınız mübarək! Allah Sizin dualarınızı qəbul etsin. **Mələk. 10.01.06.**

Gözəl insanlar Allahın gözəl günlərində xatırlanır, gözəl diləklər gözəl insanlara yollanır. Bu gözəl gündə bütün gözəlliklər Sizinlə olsun. Bayramınız mübarək. **Məlahət 10.01.06**

Rafiq müəllim, Sizdən çox xahiş edirəm məndən inciməyin. Doğrudan Sizin dərslərə qulaq asmaq mənim üçün çox xoşdu. Amma sözümün üstündə durmadığımı böyük səbəbləri var idi. Kaş əvvəlki cəsarətim olaydı, həyatımda baş verənləri Sizə deyə biləydim. Amma bir şeyi bilirəm ki, Sizi həmişə çox istəmişəm. **Mətanət (96-5). 21.01.06**

Bu qəlb Sizi çox sevir. Sizi görməsəm də çətinlik çəkmirəm. Çünki daxilən Siz həmişə mənimləsiniz. **Mələhət 15.02.06**

Sizinlə danışanda tam sərbəst oluram. Ancaq ismarıcı yazanda nələri yaşadığımı şahidi oldum. Xoşbəxtəm, həyatımda Sizin kimi insan var deyər... **M. 15.02.06**

Yolunuzda uğurlar tumurcuqlansın. Yaz yarpaqları kimi ürəyinizdə çiçəklər açılsın, çiçəklənən doğma diyar kimi. Bayramınız mübarək. Sizi sevən və vurğununuz **İlahə Vəliyeva. 21.03.06**

Salam, Rafiq müəllim! Sizi oğlunuzun toyu münasibətilə təbrik edirəm. Xoşbəxt olsunlar, Sizi həmişə sevindirsinlər. **Mələk. 17.04.06**

Səsinizi eşidib bərk sevindim. Fəxr edirəm ki, Rafiq müəllimin tələbəsi olmuşam. Sizi yuxumda görmüşdüm. Axtarıb nömrənizi tapdım. Sonsuz sevgiyə keçmiş tələbəsiniz **Aytəkin. 04.05.06**

Hər açılan səhəriniz xeyirli olsun. Həqiqətən də, həmişə tam əminliklə sevib ürəyə sığınanda darıxmaq məqamı gəlmir. Heç demə havalardan da çox şey asılıymış. **Mətanət 17.03.06**

Əziz Rafiq müəllim! 4 illik tələbəlik həyatıma nöqtə qoyub, buradan çox uzaqlara gedirəm. Bu yolda bilmirəm mənə nələr gözləyir. Gedərkən özümə gözəl təəssürat, unudulmaz an, xoş xatirə aparıram. Siz mənim qəlbimdə heç vaxt unudulmayacaq, silinməyəcək bir yer tutdunuz, inanın! Mən gedirəm. Bundan sonra bəlkə də Sizi heç vaxt görməyəcəm. Ancaq həmişə Sizin haqqınızda maraqlanacam. Sizi unutmaq mümkün deyil. Siz, doğrudan da, gözəl insansınız. Sağ olun, əziz şairim! Sizə sonsuz sevgisi və hörməti olan **Mətanət (Mingəçevir). 24.05.06**

Payız üçün darıxdığım kimi, Sizin üçün də darıxıram. Ona tələsdiyim qədər Sizə də tələsirəm. Amma düşünməyin ki, bir payız ömrü qədər sevilirsiniz. **Mələhət. 10.07.06**

Rafiq müəllim, sabahınız xeyir. Qubada bayram yox, ancaq kef edirəm. Bir yağış yağır ki. Keçirdiyim hissləri ancaq Sizinlə yaşadıram. Öpürəm. Özünüzdən müğayət olun. **Mələhət. 29.07.06**

Bu gün o qədər kövrəlmişəm ki, nədənsə oxuduğum şeirləriniz də sakitləşdirmədi məni. Nə yaxşı ki, kor duyğuların torundan qurtarmaq üçün Sizə üz tutdum. Tanrı Sizi qorusun, böyük insan, sevimli müəllimim! **Samirə Məmmədova. 11.09.06**

Salam, mənim sevimli müəllimim. Sizi yeni tədris ili münasibətilə təbrik edirəm. Bu gün mənim ilk iş günüm idi. Nədənsə bu gün Sizi heç fikrimdən çıxara bilmədim. Səsiniz, baxışlarınız, hərəkətləriniz gözlərimin önündən getmirdi. Sizin üçün çox darıxdım, Rafiq müəllim. Siz əvəzəlməzsınız. Keçmiş tələbəsiniz **Şəhla Heydərova (Astara). 15.09.06.**

Hörmətli Rafiq müəllim, əldə etdiyiniz nailiyyətlərə görə Sizi təbrik edirik. **405-ci qrup və onun komandiri. 11.10.06**

Sənin görüşünə gül dərmək üçün, Sinəmə çəkdiyin dağa çıxmışam. **Dalğın. 13.10.06**

Salam, Rafiq müəllim, Sizi doktorluq elmi dərəcəsi almağınız münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edirəm. Siz daha yüksək adlara layiqsiniz. Sizə dərin hörmət bəsləyən tələbəsiniz **N.Elnurə (99-3).**

Salam Rafiq müəllim, Sizi müdafiə etməyiniz münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm. O gün olsun ki, daha yüksək adlara layiq görülsünüz. **Günəl Xasıyeva. 15.10.06.**

Salam, Rafiq müəllim, necəsiniz? Şeirlərinizi oxuyurdum. Qəlbimdən Sizə mesaj göndərmək keçdi. Boş vaxtlarımda Sizin şeirlərinizi oxuyuram. Görünür ki, Sizin də mənim kimi yağışdan çox xoşunuz gəlir. Bir də ki, "sevdalı" sözünü çox işlədirsiniz. SDU-ya gələcəm. Onda görüşərik. İşlərinizdə uğurlar arzulayıram. **Nuranə (Bakı). 20.10.2006**

Bir damla yaş olub, qopub gözündən
Sənin kirpiyinə qonaq gəlmişəm.
Qırpmı kirpiyini, çıxma sözümdən,
Qaranlıq dünyana چراق gəlmişəm.

Dalğın. 20.10.06

Salam, necəsiniz? Ramazan bayramınızı ürəkdən təbrik edirəm. Sizi lap çox istəyən **Leyla. 23.10.06**

Əzəmətli, uca dağlardan kənarlaşıb ona uzaqdan baxanda dağın böyüklüyünü daha yaxşı anlayırsan, deyirlər. Siz bu dünyanı insanlara sevdirməyi bacaran müəllim, təkrarsız varlıqsınız. Sevgi, hörmət qazanmaqla çox zəngin olan bir insanın bayramı mübarək. *Siz tanrının möcüzəsi, insanların bu möcüzə qarşısında heyrətiniz.* **Samirə Nizami qızı. 23.10.06**

Salam, Rafiq müəllim! Sizi və yaxınlarınızı bu müqəddəs bayram münasibətilə təbrik edirəm. Allah Sizi bütün arzularınıza çatdırsın. Amin. Sağ olun. **H.Nuranə (Bakı). 23.10.06**

Salam, Rafiq müəllim! Sizi Ramazan bayramı münasibətilə təbrik edirəm. Allah Sizin orucunuzu qəbul etsin! **Günəl Xasıyeva (Şamaxı). 24.10.06**

Qoy on bir ayın sultanı Ramazan Sizə, ailənizə bol ruzi, bərəkət, sevinc dolu günlər, səadət bəxş etsin. Tanrı Sizə yar olsun. **İlahə Vəliyeva. 24.10.06**

Axşamınız xeyir, Rafiq müəllim! Sizin bu günkü mühazirəniz çox maraqlı idi. Mənə çox yaxşı təsir bağışladı. Fizika fakültəsinin tələbəsi **Gülü Qarabağlı. 20.10.06**

Salam, Rafiq müəllim, necəsiniz? 96-7-dən Mələkdı. Biz Sizin üçün çox darıxmışdı. Aynur da Sizə salam deyir. Özünüə yaxşı baxın. **Mələk Mahmudova (Bakı). 26.11.06**

Çox hörmətli Rafiq Yusifoğlu! Nəhayət ki, uzunmüddətli axtarışlardan sonra Sizin telefonunuzu tapdım. Adım Fidandır. Özüm Şamaxıdanam, 21 yaşıam var. Sizdən bu mesajı oxumağınızı və mənə təsəlli verməyinizi xahiş edirəm. Mənim bu təsəlliə çox ehtiyacım var. Mən sevirəm, özü də ilk dəfə sevirəm. Deyirlər ilk məhəbbət uğursuz olur. Biz bir-birimizi çox sevirik, lakim mənim ailəm bizi bir yerdə görmək istəmir. Ailəmizə görə mən V.-dən ayrıldım. Lakin bu ayrılığa dözə bilmədik və on aydan sonra barışdıq. Ailəm məni zorla başqasına vermək istəyir. Mənə bir yol göstərin. **Fidan. 05.12.06**

Salam, Rafiq müəllim, yenə də mənəm. Narahat etdiyim üçün mənə bağışlayın. Xahiş edirəm mənim üçün bir şeir yazasınız. Məndən ona Sizin vasitənlə son xatirə bu şeir olsun! Sağ olun, təşəkkürlər. **Fidan. 06.12.06**

Xəzəllərin arasından qızılgül, qarğalar arasından bülbül, yoncanın içindən sünbül, bir sözlə, əyridən düzü, pisdən yaxşını seçməyi mənə öyrətdiyiniz üçün Sizə minnətdaram. Hələ də bugünkü söhbətin təsirindəyəm. Bu təsirdən çıxmaq, o günü unutmaq da mənim üçün imkan xaricindədir. Tanrıma şükürlər olsun ki, Sizin kimi incə qəlbli insanla tanış olmağı mənə qismət etdi. İlk gündən qəlbimə yol tapan, könlümü fəth edən Rafiq müəllim! Hörmətlə, filologiya fakültəsinin 906-1-ci qrupunun tələbəsi **Nərmin (Yevlax). 05.12.06**

Sizcə dünyada ən çətin şey nədir? sualına cavabınız maraqlı idi, ancaq Sizdən gözlədiyim deyildi... **Xumar. 09.12.06**

Yaz yağışı torpağa düşərkən ona həyat verir. Bəs Siz hansı fəslin yağışısınız ki, ürəyimə düşüncə orada yeni bir dünya yaratdınız? **Xumar.**

Mənim sevimli müəllimim! Sizin yağışınızın sevgi çiçəkləri mənim həyatımın ayrılmaz hissəsidir. Mənim imkanım olmadığı üçün Sizin kitabınızı ala bilməmişəm, ancaq bu çiçəklər mənim gündəliyimi bəzəyir. Göy üzündə rüzgar olmayanda, ruhum avara bir bulud kimi səmada dolaşanda, özüm özümə belə yad olanda Sizin "göz yaşınızın sevgi kəpənəkləri" mənimlə görüşə gəlir və qulağıma həyata hər zaman sevgi ilə baxmağı pıçıldayır. **Xumar. 09.12.06**

"Sevgidir uzadan ömrü. Heyf ki, ömürdən qısadır sevgi" – deyirlər. Bəs Sizcə? **Xumar.11.12.06**

Mən Sizin sevgi çiçəklərinizin vurğunuyam. Bu çiçəklərdə Sizin qəlbinizin gözəlliyini görürəm. Kimliyimi isə yazmağa çəkinirəm. Amma Sizi çox sevən bir tələbənim. **11.12.06**

Sevgidən ölmək sevgi ilə yaşamaq deməkdir. Çünki sevgi dolu həyatdan sonra sevgi dolu əbədiyyət gəlir... **Xumar. 12.12.06**

Tuk-tuk! Rahatsız etdiyim üçün üzr istəyirəm. Qəlbim itibdir, onu axtarıram. Əcaba, Sizəmi gəlmiş? Bəli, mütləq Sizə gəlmiş. Çünki Siz öz

şeyirlərinizlə onu oğurlamısınız. İndi özünüz düşünün, Sizi rahatsız etməkdə mən müqəssirəm? **Xumar.12.12.06**

Aydındır ki, həyatda insanı sevdiren yalnız məhəbbətin gücüdür. Bəs nə üçün insanın xoşbəxtliyini təşkil edən bir şey həm də onun iztirablarının mənbəyi olmalıdır? **Xumar.13.12.06**

Qarşılıqsız, lakin gerçək məhəbbətlə sevən sevdini unuda bilərmi? Yoxsa ürək, könül münasibətlərinin zirvəsinə doğru irəlilədikcə ara-sıra yorğunluğunu alır? **Xumar.14.12.06**

Sevginin dadıdır dadı həyatın,
Sevgisiz ölümdür adı həyatın.

...**7919. 15.12.06**

Bu gecə ayın doğmasını gözləyin. Ulduzları tutmağa çalışın. Tuta bilmədiyiniz üçün üzülməyin. Seyr etməklə kifayətlənin. Mən Sizin şeyirlərinizlə kifayətləndiyim kimi... **Xumar.16.12.06**

Hərərəti şeyirlərinizdə, aydınlığı gözlərinizdə, ümidi sözlərinizdə, sevgini isə ürəyinizdə tapdım. Bunun üçün Sizə çox borcluyam. **Xumar.17.12.06**

Mən Sizə hər kəsdən, hətta özümdən də çox güvənirəm. Kimliyimi isə açıqlasam, utandığımdan Sizin mühazirənizə girə bilmərəm. Bağışlayın mənə. **18.12.06**

Düzdür, sevgiyə sevgi ilə cavab verilməlidir, ancaq Siz özünüz demişkən: "toxum cücərdənlər çoxdu dünyada, Mənə daş göyərdən ürək gərəkdir." **19.12.06**

Bir insanın ideali olmalı, sonsuzluq kimi. Bir insanın həsrəti olmalı, həsrətlə açan çiçəklər kimi. Bir insanın sevgi ilə dolu müəllimi olmalı, o da Sizin kimi... **Xumar. 20.12.06**

Sizcə, dəli sevdalı ürəyi aldatmaq asanmı? Bəzi dəlilərin beyninə girərək heç vaxt çıxmayan fikirlər kimi Sizin də sevgi şeyirləriniz mənim dünyama girib, qəlbimi gözəl hisslərlə doldurub. **X. 21.12.06**

Sizi sevdiiymə qətiyyən peşiman deyiləm. Allah mənim könlümü sevgisiz eləməsin... **X.C. 21.12.06**

Bir qadın eyni zamanda həm ana, həm də sevdalı ola bilməz, - deyirlər. Görəsən niyə? **X.C. 22.12.06**

Sizinlə göz-gözə gələndə oddan çəkinən kimi tez baxışlarımı yayındırıram. Ancaq yenə də hansısa bir qüvvə məni Sizə doğru çəkir. Görəsən bu nə qüvvədir belə? **X. 23.12.06**

Çox sevdiyim və hörmət etdiyim Rafiq müəllim, bayramınız mübarək! **Kəmalə (magistrant). 31.12.06**

Mən öz sevgimi dalğaların sahilə olan sevgisinə bənzədirəm. Dalğalar sahillə bir anlıq görüşüb ayrıldığı kimi, mənim də sevgim belədir, imkansız bir sevgi... **X. 24.12.06**

Könlümdə taxt qurdunuz, könlümün sultanı oldunuz. Gecə göy üzündə parlayan ulduzum, sabah isə ruhuma doğan günəşim oldunuz. Mən də Sizin qəlbinizin hansısa bir simini dilləndirə bilsəydim? **X.C. 25.12.06**

Sən Allahın bir lütfüsün, gözlərimin nurusun. Səni görən şəfa bulur, gəl də könlüm şəfa bulsun. Səni sevən aşkı bulur, gəl də könlüm aşkla dolsun. **X. 27.12.06**

Dünyanı insanlara sevdiren Rafiq müəllim, Sizi ad gününüz münasibətilə təbrik edirəm, can sağlığı, uzun ömür arzulayıram. Arzularınız həyata keçsin. **Samirə. 28.12.06**

Hər şey kainatda cəzbə bağlıdır. Filosoflar bunu eşq adlandırırlar. İdrakı dinləsək, söyləyir o da – Hər şey eşq üstündə durur dünyada. **Xumar.28.12.06**

Məncə elmdə ən çətin sahə xoşbəxtlikdir, yəni indini keçmiş tək hiss etməyi öyrənməkdir. Buna xatirə desəm, yanılmaram. Fikirləşmirəm ki, Siz yalnız xatirələrimdə yaşayırsınız. Siz varlığınızla həyatımızı xatirəyə çevirmisiniz. Buna görə Sizə yalnız minnətdar olmaq olar. *Yalnız Sizi*

deyil, insanların dahisini təbrik edirəm. Sizə Allahdan sevgi dolu ürək, həyat dolu arzu, sinə dolu azadlıq, şəir dolu sağlamlıq və uzun ömür arzulayıram. Sağ olun ki, varsınız. **Q.Zöhrə 28.12.2006**

Sevməyə niyyətliyənsə, yaxşı düşünməlisən, ağlamağı öyrənib, gülməyi bilməlisən. Sevgi qumar kimidir, sən diqqət etməlisən. Oynadığın zər deyil, duyğudur, biləsən. **7919. 30.12.06**

Ey mesaj, gizlicə ona get, mənim gözlərimlə gözlərinə bax və bayramını təbrik et: "Yeni ildə də sevgi dəyirmanının qapısı hər zaman üzünə açıq olsun!" **7919. 31.12.06**

Mənim həyatımda dənizlər vardır, sularında arzularımı üzdürdüyüm. Mənim həyatımda sevdiklərim vardır, bayramlar ayrı keçəndə üzöldüyüm. Bayramınız mübarək! **7919. 31.12.06**

Bu gözəl gündə bütün gözəlliklər Sizinlə olsun! **Q.Zöhrə. 31.12.06**

Sevgi dolu bayramlar keçirəsiniz. **V.İlahə. 31.12.06**

Rafiq müəllim, yeni ildə Allah Sizi bütün arzularınıza çatdırsın! **Nuranə. 31.12.06**

Rafiq müəllim, bayramınızı təbrik edirəm. Allah Sizi həmişə var eləsin. **Q.Sahəddin 31.12.06**

Gecikmiş təbrikimi qəbul edin. **Səadət. 01.01.2007**

Salam, Rafiq müəllim! Yeni iliniz mübarək! Eyni zamanda ad gününüzü təbrik edirəm. Sizə ən başlıcası can sağlığı və ailənizlə birlikdə xoş günlər arzulayıram. **Nazlı xanım. 02.01.2007**

Gecə də, gündüz də fikrimdə sənsən, Mən kimin fikrində yaşayım, söylə? De hansı bir ürək qəbul eyləyər mənə sən ünvanlı dərddə, gileylə? **7919. 03.01.07**

Xəbəriniz varmı Siz şokolad kimi şirin, vodka qədər çarpıcı, konyak kimi isti, şampan kimi özəl, kokteyl kimi qarmaqarışıqsınız? Mühazirələrinizə göz qırpmadan qulaq asan, amma fikri Sizde olub heç nə yadında qalmayan birisi bunu bilməsin bəs kim bilsin? **7919. 04.01.07**

Geri qaytarmayacağınıza ümid edərək sevgi dolu qəlbimi Sizə göndərirəm. **7919.**

Bağışlayın, daha Sizi narahat etmərəm. Qoy mənim duyğularım qəlbimdə qalsın. Eybi yoxdur, mən əzab çəkməyə alışmışam. Kimliyimi isə yaza bilmərəm. Üzr istəyirəm. **7919.**

Gözlərin dəniz, kirpiklərin körpü olsun. Mən ordan keçəndə iplər qopsun, o aydın dənizə düşüm, üzə-üzə qəlbimdə özümə yer edib əbədiyyən orda qalım. **7919. 08.01.2007**

Eşqin ruzisindən gözəl şey nə var? Onsuz nə gül gülər, nə bulud ağlar... Nə qədər ki dünyada alıb-verirsən nəfəs, Sən eşqin qapısını döyməyə göstər həvəs. **7919. 09.01.2007**

Eşqə düşər olan, yola göz dikən Hicran ağrısına heç vaxt sərt deməz. Eşqin əzabını birçə gün çəkən, Yüz illik dərdinə, susar, dərd deməz. **7919. 10.01.07.**

Salam, Rafiq müəllim! Allah Sizə uzun ömür, can sağlığı, bolluca şair təbi versin ki, şeir həvəskarları, xüsusən də Sizin pərəstişkarlarınız füsunkar şeirlərinizi oxumaq zövqündən məhrum olmasınlar. Həyatda heç nə təsadüfi deyil. Dünən mənim ad günümü təbrik elədilər, bu gün isə mən ən sevimli müəllimimi təbrik edirəm. Siz bəlkə də məni xatırlamırsınız, amma mən Sizi unutmamışam. Qoy həmişə günəş olsun, Siz də olun həmişə. Nə yaxşı ki, Siz varsınız. 906-1. Qiyabi şöbədən **Nərmin.** Yevlax şəhəri. 12.01.2007.

Salam, necəsiniz? Neçə gündü konturum yox idi deyə Sizə sms yaza bilmirdim və çox darıxırdım. Siz də vəfasız olub məni axtarıb-aramadınız (zarafat). Mənə sualın cavabını başa saldığınıza görə təşəkkür edirəm. Sizi çooooox sevirem. Öpücüklər. **7919. 13.01.2007**

Bu ulduz səni çox axtarır. Niyəmi? Çünki sənin üçün çooooox darıxıb. **7919. 13.01.2007**

Günün ilk işıqları dənizə vuranda qağayılar yalnız ikimizin anlayacağı dildə söyləyir dənizin qulağına: "Sənin üçün çox darıxmışam". **X. 14.01.07**

Ovcunun arasına bir ürək qoydum, istər götürüb kənara atarsan, istərsə də qaldırıb öz ürəyinin üstünə qoyar, hər zaman səninlə olduğunu xatırlayarsan. **X. 15.01.07**

Hər sevgi bir ürəyin səsidir. İçindəki səbrlə, inamla, qısqanlıqla bişər, gün keçdikcə, mey kimi gözəlləşər. **X. 15.01.07**

Körpə fidanın ayağa qalxması üçün o bağbana ehtiyacı varsa necə olsun? ...**X.C. 15.01.07**

Doğan hər günün səhərində içimdə gözlərini görə bilmək eşqi olmasa, inan, heç bir şeyə dəyməzdi yaşamaq. **X.C. 16.01.07**

Bircə gün səsinə eşitməyəndə ürək daş sükutla heykələ dönər. Bu gözəl həyatım, bu bahar ömrüm bir soyuq baxışla əriyər, sönər. **X. 17.01.2007**

Siz mənim sevgimin səmimiyyətinə inanmırsınız. Ancaq Sizinlə danışanda necə həyəcanlandığımı duysaydınız, məni anlayardınız. **X.C. 17.01.2007**

Gecənin qaranlığında, günəşin işığında, yağışın damllarında, selin coşqunluğundasən. Bəzən yuxumdasən, bəzən yanımda. Amma hər zaman ağılımdasən, bunu unutma. ...**7919. 20.01.2007**

Hər şeyə razı olaram, amma ağlamağınızı istəmirəm. Çünki Sizi çoxoooox sevirəm. ...**7919. 20.01.2007**

Sizin üçün qamət, yoxsa ürək önəmlidi? ...**7919. 21.01.2007**

Bakıda, evdəyəm. İmtahanlara hazırlaşıram. Bilin ki, mən də Sizin üz-gözünüzdəki o çapıqları görmüşəm. Əgər onları görməyib Sizi sevsəydim, bu, sadəcə vurğunluq olardı və bir gün görəndə tükənərdi. Amma mən onları görərək sevdim. Əsl sevgi də sevdiyinin eyblərini görərək sevməkdir. **X. 21.01.2007**

Niyə məni qısqandırırırsınız? Bu xoşunuzamı gəlir? ...**7919. 21.01.2007**

Bu gün səni iki nəfər soruşdu. Telefonunu istədilər, vermədim. Amma səni mütləq tapacaqlar. Bəlkə tanıyarsan, birinin adı sevgi, digərinin adı isə xoşbəxtlik idi. ...**7919. 21.01.2007**

Sənsiz keçən bu günləri həyatıma mən yazmaram, bu xəyaldan o xəyala addımlayıb mən yaşaram. ...**7919. 27.01.2007**

Sevən unutmaz, unudan sevməmişdir. Sevib unutmuşsa, sevməyi bilməmişdir. Yarpaqlar tökülə bilər, güllər sola bilər. Səni hər kəs unuda bilər, amma mən əsla! ...**7919. 22.01.2007**

Buludlara yüklədim həsrətimi, rüzgarlarla göndərdim sevgimi, yağmurları yağıdırdım göz yaşlarımla, mələklər göndərdim sənə, səni öpməyə gəldilərimi? ...**7919. 23.01.2007**

Dünyada sevgiyə layiq tək insan kim ola bilər? Öyrənmək istəyirsənsə telefonu tərs tut: N3S N3S. (açması sənsən) ...**7919. 24.01.2007**

Sevgini yaşamaq deyil, həsrətini yaşamaq çətinidir. Gülməyi unutmaq deyil, ağlamağa alışmaq çətinidir. Yaşamaq yox, ölmək də yox, darıxıb amma görə bilməmək çətinidir. ...**7919. 31.01.2007**

Mən tikanları könlümdə gül kimi gördüm. Ayın görkəminə deyil, günəşə belə aldanmadım. Sevdiyimi Allaha əmanət etdim, əsla unutmadım. ...**7919. 07.02.2007**

Qəlbindən, ürəyindən sevgi, üzündən təbəssüm, vücudundan sağlq, gözlərindən aydınlıq heç əskik olmasın. ...**7919. 08.02.2007**

Sizin üçün çox darıxmışam. Sağ olun. ...**7919. 12.02.2007**

Sevgililər günü daha çox Sizin payınıza düşür. Çünki sevgi həqiqətən sevə bilənin haqqıdır. Amma mənə sevginin günü olmaz. Sevgi hər zaman ürəyimizdə olmalıdır. ...**7919. 14.02.2007**

Qəlbinizə qar yağmağından qorxmayın, çünki mən günəş kimi doğub o qarı ərider, Sizi üşüməyə qoymaram.....**7919. 25.02.2007**

Gülü necə gəldi tutsan, tikanları batır. Yarpaqları açsan, duyğuları axar, tutmağın qaydasını bilsən, o gül sənindir. ...**7919. 05.03.2007**

Unutmaq çətin, anlamaq isə imkansız. Çünki sən daima qəlbimdə, ağılımda xatırlanan, anladığıca bitməyənsən. ...**7919. 18.03.2007**

Həyatın sevgi öpüşləri kimi doyumsuz, romantik, göz yaşı kimi gözəl, eşqin toxunuşu kimi xəfif, seven qəlb kimi həyəcanlı olsun. Bayramın mübarək! ...**7919. 20.03.2007**

Novruz yeni həyat, yeni arzular, yeni ümidlər deməkdir. Sizə yeniliklərlə dolu bahar, xoş ovqat, bol-bol sevinc arzulayıram. Bayramınız mübarək. **Leyla Qasımova. 20.03.07**

Əmilərin əmisi, bayramın mübarək. Sənə bahar tərəvətli, atəş hərəətli günlər arzulayıram. Bilirəm məndən gileyilsən, amma mən sənin könlünü almağı bacarıram. Öpürəm. **Arzu. 20.03.07**

Bahar bayramınız mübarək! Sizə bahar əhvali-ruhiyyəsi, yaz sevgisi, nərgiz tərəvəti, səməni bərəkəti, xonça şirinliyi və can sağlığı arzulayıram. **Məlahət. 20.03.2007**

Hörmətli Rafiq müəllim, Sizi bayram münasibətilə təbrik edirəm, can sağlığı, uğurlar, həmişə bahar əhvali-ruhiyyəli olmağınızı arzulayıram. **Samirə M. 20.03.07**

Salam, Rafiq müəllim! Sizi və sevdiklərinizin bayramını təbrik edirəm, yaradıcılığınızda uğurlar arzulayıram. **Günəl Beyləqanlı. 20.03.07**

Salam, Rafiq müəllim, bağışlayın, danışa bilmirəm, çünki iki həftədir ruhi aləmində həyatdan yox, insanlardan küskünlük yaranıb. Həyatımın ən önəmli qərarını dünən qəbul etmişəm. Allahı beş il dəlicəsinə sevdiiyim insandan üstün tutub ondan imtina etdim. Onu sevmək Allahla mənim arama girdi. Mənə dua edin! Sağ olun. **R.H. 14.04.07**

Yadına düşəcək ötənlər bir-bir, susacaq dodaqlar, elə bil laldır. Doğrudan yerində deyibdir şair: İnsan həsrəti də eşq vüsəlidir. **Aygün (Xaçmaz). 15.04.07**

Salam, Rafiq müəllim, necəsiniz? Darıxmışığ Sizin üçün. Hərdən Siz də yazın. Şeirləriniz üçün darıxmışam. **Xəyalə –301. 24.05.07**

Dünyanın ən şirin əmisini oğul "Dədə"si olmağı münasibətilə təbrik edirəm. Qoy bu balaca kişi mənim əmioğlumun evinə yalnız uğur, sevinc, bir də gülüş gətirsin. Əmican, necə xoşbəxt olduğumu bilirəm. Təəssüflə-

nirəm ki, o körpə hələ nə qədər xoşbəxt olduğunun fərqində deyil. Axı onun şipşirin, sevimli Dədəsi var... **Arzu. 07.06.07**

Salam, əmi. Doğum evindən gələn son xəbərlərə görə Sizin oğlan nəvəniz dünyaya gəlib. Bütün palataları fəth etdiyi üçün adını Fateh qoymusan. Adıyla böyüsün. Təbrik. **Yusif. 07.06.07**

Əmican, mən səni yarıda bilmədim. Bizim efirniyə getdim ki, alıb mahnılarını yazım. Dedilər ki, o hazır kaset idi, özü də Nailənin kaseti. Efirçün özü gətiribmiş, özü də aparıb. Maç-maç. **Arzu. 12.07.07**

Telefondakı səsiz nəfəsinə, sıvacıq gülümsəməyə, qarşımda oturarkən beni süzmələrinə hasrət kaldım. İnan ki, varlığına, dostluğuna möhtacam. **Aygün –301 (Xaçmaz). 22.07.07**

Gülməyi heç unutma, hər zaman gülümsə. Gülüncə aydınlat dünyanı, gülərək yaşa. Bunu o şirin gülümsəmənlə oxuyun və gülüşünüz üçün yaşayanları unutmayın. **Q.Nübar. 03.08.07**

Yağışın damlası ilanının dilinə düşüncə zəhər, incinin içinə düşüncə almas olarmış. Siz nəyin damlasısınız ki, ürəyimə düşüncə hər şeyim oldunuz? **N. 05.08.07**

Salam, Rafiq müəllim, necəsiniz? Ümid edirəm ki, əlasınız. Sizə mənalı istirahət arzulayıram. İlin bütün yorğunluğunu atıb, sonra geri dönün. Özünüze yaxşı baxın. **Nübar. 07.08.07**

Rafiq müəllim, televiziyaadakı çıxışınız mənə ləzzət elədi. Günümüzün problemlərini çox gözəl göstərdiniz. Darıxmışdım o gözəl sözlər üçün. Uğurlar. **Ramilə. 07.08.07**

Ağla öz dərdinə, gülməyəcəksən, Bir daha göz-gözə gəlməyəcəksən, Sevdinin gözləri görməyəcəksən, Sən mənim dərdimə ağlama, gözlər... **N.Q. 26.08.07**

Meşədə gəzəndə saralmış yarpaq olub çiyinə qonacağam, qaranlıq olanda gözəgörünməz çıraq olub qəlbində yanacağam. Ürəyin darıxanda nəfəsimi saçlarına sığal çəkən mehə döndərəcəm. Qəlbin qəmə бүрүнəndə ürəyimi kirpiklərinin ucunda şəhə döndərəcəm. Heç zaman əlindən, dilindən, dodaqlarından doymayacam. Mən sənin ömrünü də öz ömrüm kimi adiləşməyə qoymayacam. **Nuranə. 20.09.07**

AFTOQRAFLAR

Bizim dağların yazan əli, deyən dili Rafiq Yusifoğlu, gün o gün olsun ki, o dağları kitab kimi yenidən oxuya bilək. Sayqılarımla. **Məmməd Aslan**. Mövlana dərgahından əsintilər. 25.03.1997

Məndən sevimli, şəxsiyyətinə hörmət bəslədiyim gözəl şair, həmyerlim Rafiq müəllimə dərin duyğularla xatirə olaraq. **Xanəmir**. "Kül soyuğu". 16.11.1998

Rafiq müəllimə millət və yurd sevgisi ilə müəllifdən. **Nərman Qocatürk**. Qəzəblənmiş tanrının səhra qurdları. Bakı, 1998

Rafiq müəllimə hər zaman Tanrı nəzərində olmaq arzusu ilə müəllifdən. **Nərman Qocatürk**. Pıçıltı. Bakı, 2001

Şairim, dostum, əzizim Rafiq bəyə hörmət və sayğılarımla. **Fikrət Sadıq**. "Şeirli əlifba". Fevral 2000

İstedadlı şair dostum, eloğlum Rafiq Yusifoğluna ülvü diləklərimlə. **İsmayıl İmanzadə**. "Qərblə qalan dünyam". 06.01.2003

Qələm dostum Rafiq Yusifoğluna. **Mehman Qaraxanoğlu**. "Uzat əllərini". 11.02.2003

Şeir qədər sevimli, nəsr qədər oxunaqlı gözəl insana – Rafiq bəyə ən xoş arzularla. **İbrahim Göyçaylı**. Ümiddən uzun gecə. 12.03.2003

Qardaşım Rafiqə uzun ömür arzuları ilə. **İbrahim Göyçaylı**. "Lirika". 12.03.2003

Hörmətli və həmişə əziz dostum, şair qardaşım Rafiq müəllimə müəllifdən ən xoş arzularla. **R.Bəşirov**. Müasir təbiətşünaslığın konsepsiyaları. 12.05.2003

Rafiq müəllim üçün hörmətlə. **Tahir Talıblı**. Bu tale dediyin. 15.03.2003

Əziz Rafiqə hörmətlə. **Fikrət Qoca**. "Hələlik, qiyamətəcən..." 12.09.2003

Gözəl dost, şair qardaşıma – Rafiq müəllimə ən xoş duyğu və arzularla. **Tacəddin Şahdağlı**. "Üzeyir sevgisi, Səməd İstəyi". 20.10.2003

Yumruq boyda üreyimdə Vətən boyda görünən, misra-misra könlümdə ucalan, istiqanlı, mehriban şair qardaşım Rafiq müəllimə yadigar olaraq təqdim edirəm. Hörmət və sayğılarımla, **Məcnun Göyçəli**. "Tanrıdan payım mənim". 24.11.2003

Çox hörmət bəslədiyim şair, pedaqoq, dil və ədəbiyyatımızın cəfakəşi Rafiq Yusifoğluna müəllifdən. **Aslan Bayramov**. "Kitabi-Dədə Qorqud və Qafqaz". Bakı, 2003

Poetik sözün xiridarı əziz Rafiq müəllimə xoş arzularla. **Teymur Kərimli**. Görünməyən Füzuli. 26. 01. 2004

Zəhmətinə, istedadına pərəstiş etdiyim qələm dostum Rafiq Yusifoğluna xatirə. **Atababa İsmayıloğlu**. "İnkirlə Minkirin hüzurunda". 21.04.2004

Dostum Rafiqə böyük hörmətlə. **Fikrət Qoca**. "Ömrümdən anlar". 10.10.2004

Bədii yaradıcılığına heyran qaldığımız çox hörmətli Rafiq Yusifoğluna müəllifdən. Elmi və bədii yaradıcılığında uğurlar diləyi ilə. **Akif Abbasov**. "Dədəmə oxşayırsan". 03.03.2004

Əzizim Rafiq müəllimə böyük hörmətlə. **Əmirxan Xəlilov**. Məmməd Araz dünyası. 19.03.2004

Rafiq müəllimə – gözəl dost, gözəl şairə. **Əmirxan Xəlilov**. Kürçaylı. 19.03.2004

Nəzərimdə çox cəhətdən dəyərli insan, yaradıcılığını maraqla izlədiyim gözəl lirik şair, şirin yumorlu gülüş mətnlərinin toplayanı və yaradıcısı, dost, qardaş və əziz sandığım Rafiq Yusifoğluna məhəbbətlə. **Fəxrəddin Ziya**. Mənim şair anam. 18. 04. 2004

Dostum, qardaşım Rafiqə xoş arzularla. **Nizami Xudiyev**. Xalqın tarixi haqqı: dilimiz, varlığımız. 28.04.2004

İncə qəlbli, kövrək duyğulu Rafiq qardaşıma! Ömrümün və duyğularımın bir hissəsini sənə ərməğan edirəm. Yaradıcılığına və şəxsiyyətinə böyük məhəbbətlə. **Nurəddin Mənsur**. "Bu dünyadan gileyliyəm. 21 may 2004

İmzasına və şəxsiyyətinə böyük ehtiram bəslədiyim şair dostum Rafiq Yusifoğluna ən xoş arzularla. Mütərcimdən. **Zeydulla Ağayev**. 31.05.2004. Səmyuel A.İlmz. Ermənistan – terrorçu xristian ölkənin gizlinləri.

Qardaşım Rafiqə böyük yaradıcılıq uğurları arzusu ilə. **Məhəmməd İracoğlu**. Əruzunu necə öyrətməli. 06.08.2004

Ön sözün və kitabımın adının müəllifi şair qardaşım Rafiq Yusifoğlu üçün müəllifdən. **Ələmdar Quluzadə**. 01.09.2004

Dostum Rafiq Yusifoğluna hörmətlə. **Mövlud Süleymanlı**. Üç roman. 25.10.2004

Məhsuldar şair-alimə, mehriban insan, əziz dostumuz Rafiq müəllimə ən xoş arzularla müəlliflərdən kiçik xatirə. **Həsən Sadıqov, Ramazan Məmmədov**. "Sumqayıt: milli əsarət, ya səxavət?"

Əziz dostum, gözəl şairimiz Rafiq Yusifoğlu üçün kiçik bir müəllif xatirəsi. İşıqlı günlər arzusu ilə. **Qiyət**. İşığa sarı. 15.11.2004

Dostum Rafiqə xoş arzularla. **Nizami Xudiyev**. Sabaha inamla. 29.01.2003

Şəxsiyyətinə və sənətə sevgisinə böyük hörmətlə yanaşdığım Rafiq müəllimə. **Sabir Sarvan**. Çıx qaranlıqdan. 13.10.2004

Əziz dostum Rafiqə. **Vaqif Yusifli**. Yolayrıcı. Bakı, 2004

Dostum Rafiqə xoş arzularla. **Nizami Xudiyev**. Zamanın axarı ilə. 19.11.2004

Şair qardaşım, qələminə, özünə böyük hörmət bəslədiyim gözəl insan Rafiqə ən xoş arzularla. **İbrahim Göyçaylı**. "Yaşadığım bu dünya". 19.11.2004

Qardaşım Rafiqə sevgilərlə. **Nizami Cəfərov**. "Ədəbiyyatdan siyasətə". Bakı, 2003

Şəxsiyyətinə və sənətinə hörmət bəslədiyim fədakar ziyalıya – gözəl şair Rafiq Yusifoğluна ehtiramla. **Əli Rza Xələfli**. Həsret körpüsü. Bakı, 2004

Məllifdən sevimli şairimiz Rafiq Yusifoğluна ən xoş arzularla. **Yeganə Nadirqızı**. Qəlbim sənindədir. 09.01.2005

Əziz qardaşım Rafiq Yusifoğluна ən xoş arzularla. **Məhərrəm Qasımlı**. Sənə sözüm var. 17.01.2005

Əzizim Rafiq Yusifoğluна qardaşlıq duyğuları ilə. **Şamil Vəliyev**. XX əsr Azərbaycan ədəbi tənqidində poeziya problemləri. 23.01.2005

Xüsusi hörmət bəslədiyim şair dostum, eloğlum Rafiq Yusifoğluна xoş arzularla. **Ələsgər Həsənlı**. Tale yazısı. 31.01.2005

Hörmətli Rafiq müəllimə böyük hörmətlə müəllifdən. **R.İ.Bəşirov**. Botanika. 22.03.05

Mənim bir az ağıllı, bir az dəli dostum (hətta məndən də dəli) Rafiqə könül xoşluğu ilə. Allah səni qorusun! **Ağəddin Mansurzadə**. Ədəbi söhbətlər. 01.04.2005

Hörmətli Rafiq müəllim. Ən gözəl şair, yazıçı kimi, sadə, mədəni bir insan kimi Sizi qəlbimdə bəsləyirəm. Mənə ilk çörəyi Sizin ailəniz və ən istəklı əminiz Mirağa veribdir. Həmin illər heç vaxt yaddan çıxmaz. Həminizə böyük hörmətim var. Öz şəxsi kitabımı Sizə yadigar verirəm. Hörmətlə, **Rüstəmovna Məsudə**. 11.04.2005 (M.Mükərrəmoğlu. Raykom katibi. Bakı, 2005)

Yaradıcılığımə böyük hörmət və qayğı ilə yanaşan, ilk hekayələrimin səhifələrində çap olunduğu, neçə-neçə nəslin sevimlisi "Göyərçin"ə qol-qanad verən istedadlı jurnalist və yazıçı həmkarım Rafiq bəyə böyük ehtiram, səmimi duyğular, sonsuz uğurlar arzuları ilə. **Fuad Tannılı**. "Günççək". 25. 06.2005

Rafiq müəllim, Sizin kimi yazıçıların qarşısında dayanıb həyəcan keçirəmə. Bu həyəcan məsuliyyətdir. Bunu isə Siz bizə öyrətmisiniz. **Rəhilə Sultanqızı**. Rəngli dərdlər. 13.06.05

Qələm dostum, gözəl şair, məsləhətinə həmişə ehtiyac duyduğum Rafiq qardaşıma. Sağ ol ki, bu kitabın onda çap etdirməyin qarşısını aldın. **Nurəddin Mənsur**. Rübailər. 03.07.05

İntellektinə və istedadına inandığım və güvəndiyim şair-alim dostum Rafiq Yusifoğluna xoş arzularla kiçik bir xatirə. **Sadiq Elcanlı**. Sükutun sonu. 03.08.2005

Əziz dost, gözəl şair Rafiq Yusifoğluna böyük səadət arzuları ilə kiçik bir yadıgardır. **Bəkir Nəbiyev**. "Akademik Bəkir Nəbiyev" soraq kitabı. 3.10. 2005

Dostum Rafiq Yusifoğluna tezliklə müdafiəsini görmək arzuları ilə. Bədirxan Əhmədov. Azərbaycan satirasının inkişaf problemləri (1920-1980). Doktorluq dissertasiyasının avtoreferatı. Bakı, 2005

Görkəmli ədəbiyyatşünas, istedadlı şair, "Göyərçin"in baş redaktoru, gözəl müəllim, sevimli qələm dostum Rafiq Yusifoğluna müəllifdən ən xoş arzularla kiçik bir xatirə. **Mir Sabir**. Səni seven ürəkdir. Bakı, 2005

Gözəl şair, istedadlı alim qardaşım Rafiq Yusifoğluna ən xoş arzularla. **Adil Cəmil**. Tanrı mənə yar olanda. 01.02. 2006

Adil Cəmildən Rafiq Yusifoğluna sevgi və sayğılarla. **Adil Cəmil**. Hərənin öz həqiqəti. 01.02.2006

İncidiyim, xətrini isə Zəngəzur dağları qədər istədiyim qardaşım Rafiqə xoş arzularla. **Flora Xəlilzadə**. Yuxular. 03.02.06

Gənlik dostum, istedadlı şair və ədəbiyyatşünas alim, səmimi insan Rafiq Yusifoğluna gec də olsa müəllifdən. **Allahverdi Eminov**. Səməd Vurğunun poetikası. 14.03.06

Hörmətli Rafiq müəllimə xoş arzularla. **Gülşən Əliyeva**. Azərbaycan Füzulişünaslığının təşəkkülü. Çəşnoğlu, 2005

Bir şair kimi, bir insan kimi çox sevdiyim Rafiq müəllimə müdafiə qabağı uğurlar arzusu ilə. **Qəzənfər Kazımov**. Dil, tarix, poeziya. 26.05.06

Rafiq Yusifoğluna və ailəsinə, övladlarına Homer ömrü arzuları ilə. **Qəzənfər Kazımov**. Homerin poemaları və "Kitabi-Dədə Qorqud", 26.05.06

Çox hörmətli qələm dostum, tanınmış şair-alim Rafiq Yusifoğluna xüsusi hörmət və ehtiramla. **Kamran Veysəlli**. Ustad. 20.07.2006

Şəxsiyyəti və yaradıcılığı ilə bizə örnek olan hörmətli Rafiq müəllimə müəllifdən. **Aygün Əhmədova**. Müasir uşaq poeziyası (1980-1990-cı illər). Bakı, 2001

Hörmətli Rafiq müəllimə ən xoş günündə ən xoş arzularla... Həyatınız belə sevinclərlə bol olsun. **Elnarə Akimova**. Müstəqillik dövründə Azərbaycanda ədəbi tənqid (90-cı illər). 11.10.2006

İlk görüşümüzdən ürəyimə yatan, şəxsiyyətinə böyük hörmət bəslədiyim şair dostum Rafiq müəllimə ən xoş arzularla müəllifdən. P.C.Мамедов. Вокально-консонантная синтагматика в русском и Азербайджанском языках. 12.10.2006

Qardaşım Rafiqə ən səmimi arzularla müəllifdən. **Məmməd İracoğlu**. Əruz testləri. 17.08.2006

Müəllimim, şair dostum Rafiq Yusifoğluna hədiyyə olaraq. **Namiq Dəlidağlı**. Ağ gecənin nağılı. 06.10.2006

Gənc elmlər doktoru və gözəl şair qardaşım Rafiq Yusifoğluna uzun ömür arzuları ilə. **Alxan Bayramoğlu**. Azərbaycan Demokratik Respublikası dövründə ədəbiyyat. 01.11.2006

Hörmətli Rafiq müəllimə ən gözəl arzularla müəllifdən. **Nikpur Cabbarlı**. Mühacirət və Klassik ədəbi irs. 01.11.06

Böyük insan Rafiq müəllimə ən xoş arzularla. **Arzu Hüseynova**. Məmməd Səid Ordubadinin nəsrində Cənubi Azərbaycan. Namizədlik dissertasiyasının avtoreferatı, Bakı, 2006

Poeziya aləmində öz səsi, öz nəfəsi, öz dəst-xətti olan Rafiq Yusifoğluna həmişə qıvraq olmaq arzusu ilə müəllifdən. **Sevi Sevdimalı**. Həqiqət axtarıram. 21.04.2007

Şeirləri sevdalı misralardan yoğrulmuş qələm dostum Rafiq Yusifoğluna – istedadlı alim, pedaqoq və şairə səmimi duyğularla. **A. Ağbaba**. Folklorumuz və taleyimiz. 29.04.2007

Nəğməkar şair, istedadlı alim, səmimi insan Rafiq müəllimə ən səmimi arzularla. **Eyvaz Eminaliyev**. Məmməd Araz. 11.05.2007

Nəğməkar şair, istedadlı alim, gözəl insan, tələbələrin sevimlisi Rafiq müəllimə ən xoş arzularla. **Rəqub Kərimov, Eyvaz Eminaliyev**. Hüseynbala Mirələmovun yaradıcılıq yolu. Bakı, 2007

Gözəl şair və alim Rafiq bəyə həmişə uğurlar arzusu ilə. **Adilxan Bayramov**. "Səməd Vurğun: milli və ümumbəşəri". 18.07.2007

Əzizim Rafiq Yusifoğluna. **Zahid Xəlil**. Qızlar şeir oxuyur sevgi yaşında. Bakı, 2007

Əzizim Rafiq müəllim, Sizin kimi istedadlı alimə, tanınmış şairə monoqrafiyama təqdim etməyi özümə şərəf bilirəm. **Yusif Aslanov**. Cavidin söz dünyası. 12.09.2007

ÖMÜRDƏN DÜŞƏN YARPAQLAR (Gündəlikdən sətirlər)

26 fevral 2003. Xocalı soyqırımını ilə bağlı seminariyada tədbir keçirildi. Qızlar yaxşı hazırlaşmışdılar. Mən də çıxış etdim. Dedim ki, qızlar səhnəciklər göstərəndə, şeirlər oxuyanda mən "dağı arana gətirdim, aranı dağa apardım" yadıma uşaq vaxtı anamgilin kəndində gördüyüm divarlarında yanıq izi qalan ev düşdü. Eşitmişdim ki, bu evi ermənilər 1918-ci il hadisələri zamanı yandırılmışlar. Öz-özümə fikirləşdim ki, nə üçün qonşular arasında həmişə narazılıq olur? Görəsən "qonşu" sözünün etimologiyası nədir axı? Və birdən ağılıma qərribə bir şair uydurması gəldi: qonşu – qan, su... Düşmənlərimiz həmişə qan töküblər, biz isə onu həmişə su ilə yumuşuq. Üzeyir bəy yazılarının birində deyirdi ki, qonşularımız siçan düzəldəndə biz yatmışdıq, qonşularımız pişik düzəldəndə, biz yatmışdıq, qonşularımız... fil düzəldəndə biz ayıldığımızı və başladığımızı fil düzəltməyə. Nə qədər çalışdıqsa, bir şey alınmadı. Başa düşdük ki, fil düzəltməmişdən əvvəl siçan, pişik... düzəltmək lazımdır. Elə təzəcə siçanı düzəldib qurtarmışdıq ki, qonşunun pişiyi "hap" eləyib onu uddu... Mirzə Cəlil isə deyirdi ki, atımı sürüb bir erməni məhləsindən keçdim, gördüm ki, bir erməni diğası kitab oxuyur, o birilər də yığışib ona qulaq asırlar. Atımı sürüb bir müsəlman məhləsindən keçdim, gördüm ki, müsəlman uşaqları pişiyin quyruğuna konserv qutusu bağlayıb ora-bura qovurlar... Qəbriniz nurla dolsun Üzeyir bəy, Mirzə Cəlil! Məğlubiyyətlərimizin kökünü çox gözəl göstərmisiniz... İndi bizə ağlayıb-sızlamaq yox, faydalı işlər görmək lazımdır! İndi bizə Teymur Rəcəbov kimi istedadlı şahmatçılar lazımdır ki, Kasparov kimiləri mat eləyib pis günə qoysun...

8 mart 2003. Dənizə getdim. Elə soyuq idi ki, getdiyimə də peşman oldum. Axsım üstü Bakıya gedib uşaqların yanında qaldıq.

9 mart 2003. Səhər tezdən payı-piyada düşdüm Bakının küçələrinə. Çoxdan idi ki, Bakını piyada gəzmirdim. Küçələrin abadlığı xoşuma gəldi. Ancaq bir neçə cəhət məni pejmürdə elədi. O qədər əcnəbi dildə reklamlar gördüm ki, öz-özümə düşündüm ki, bu hansı ölkədi? Nizami küçəsində qarşıma bir nəfər də olsa ziyalıya oxşar adam çıxmadı. Azərbaycan dilində yazılan savadsız yazılar isə məni lap dilxor elədi: Xaqani küçəsi əvəzinə hər yerdə "Xəqani küçəsi", Bülbül küçəsi əvəzinə "Bül-bül küçəsi" yazılıb... Razimgilə getdim. Saat 1-də isə Fəzilənin xalası qızı İradənin təzə tapılan qohumları ilə – bibisi oğlu Çingiz və onun ailəsi ilə söhbətləşdik... Axsam Sumqayıta qayıtdıq.

12 mart 2003. İbrahim Göyçaylının dəvəti ilə radioya gedib "Söz vaxtına çəkər" verilişi üçün müsahibə verdim. Çıxışım İbrahimin çox

xoşuna gəldi. Dedi ki, doğrusu heç gözləməirdim ki, verilişə hazırlaşmamış bu cür yaxşı müsahibə alına.

13 mart 2003. Qara bayram olduğu üçün anamın qəbri üstünə getdik. Qəbristanda adam əlindən tərpenmək olmurdu. Tıxac əmələ gəlmişdi. Çox çətinliklə dərsə çata bildim. "Ədalət" qəzetində mənim müsahibəm dərc olunub... Həmişə olduğu kimi mühazirələrimi tələbələr bu gün də maraqla dinlədilər...

14 mart 2003. Dənizə gedib gəldim. Hava çox soyuq idi. Universitetdə magistrlərə dərs dedim. Aynurun suallarına cavablar verdim. C.Cabbarlının "Qız qalası" əsərinin mərkəzindəki hadisə ilə bağlı sual verib dedi ki, müəllimlərimiz bu suala cavab verməkdən imtina edəyiblər... Dərstdən sonra Anarə, Elnarə və Aynur üçün onların xahişi ilə şeirlər oxudum. Anarə dedi ki, Sizin "Xatirə kəcavəsi" kitabını oxuyub qurtaran kimi, mənə elçi gəldi, nişanlandım... Kitabı indi də oxumaq üçün Aynur apardı. Tələbələr mənim universitetə gəldiyimi görüb çox sevindilər... Günortadan sonra seminariyaya gedib iki qoşa saat dərs keçdim...

13 may 2003. İsmayıl Vəliyev xahiş eləmişdi ki, ona kitab göndərim. Göndərdim. *Əzizə Əhmədova ilə telefonla danışdıq. Məni çox təriflədi. Dedi ki, şeirlərini nəvələrimə öyrədirəm. Çox gözəl şeirlərin var. Sən indi Azərbaycanda bir nömrəli uşaq şairisən. Mən bunu bütün məsuliyyətimlə deyirəm...*

10 sentyabr 2003. Yazıçılar İttifaqına getmişdim. Fikrət Qoca mənim "Söz çəməni" kitabımı təriflədi. Dedi ki, çox gözəl və lızımlı kitabdı... Nə əcəb onun haqqında məqalələr yazılmayıb? Gülüb dedim ki, Fikrət müəllim, elə yaxşı işlər görmüşəm ki, ancaq mütəxəssislər elə bil ki, heç bunu görmürlər. Fikrət müəllim özünəməxsus bir zarafatla dedi ki, görmürlər yox, görmək istəmirlər...

Anar müəllim mənə Rəsul Rzanın 6 cildliyini bağışladı...

28 oktyabr 2003. "Azərbaycan müəllimi" qəzetinin baş redaktoru Valeh Mirzə dedi ki, nüfuzlu məclislərin birində sənin haqqında çox xoş sözlər dedilər. Hamı razılaşdı ki, sən bu çətin məqamda öz nüfuzunu və şəxsiyyətini qoruyub saxlaya bilən istedadlı qələm sahiblərimizdən, ziyalılarımızdan birisən. Mən də dedim ki, işıq işıqdır, onun da qarşısına hər hansı bir əşya çıxanda kölgə yaranır. Rafiq Yusifoğlunun qarşısına çıxan maneələr də onun işıqlı ömrünə kölgə sala bilməyib.

Söhbətə qoşulan "Azərbaycan müəllimi" qəzetinin məsul katibi Ədalət Daşdəmirov da dedi ki, qəribədi, bu gün mən də tamam başqa adamdan sənin haqqında xoş söz eşitmişəm. Bir məqamla bağlı Şamxəlil sənin sözlərindən birini misal çəkdi.

...Noyabr ayının əvvəllərində "Göyəzən" şadlıq evində söz bayramı keçirildi. Şeir oxumaq üçün ilk sözü mənə verdilər. Sumqayıt Dram Teatrının aktirisası Əsmər xanım mənə yanaşıb görüşdü və dedi ki, bacımın da, mənim də müəllimim olmusunuz.

Keçmiş tələbəm Rauf Qaraişiq gəlib dedi ki, səhərdən Sizi axtarıram ki, görüşüm. Deyəndə ki, Rafiq müəllim mənim müəllimim olub, qələm dostlarım gülüb dedilər ki, he, deməli səni bu günə salan Rafiq Yusifoğlu imiş...

Sumqayıt bələdiyyəsinin üzvü Gülrəng xanım mənə yaxınlaşıb görüşdü və dedi ki, çoxdan Sizinlə tanış olmaq istəyirdim, bu gün xoş təsadüf nəticəsində Sizinlə tanış oldum.

14 noyabr 2003. Rəhilə Sultanqızına – keçmiş tələbəmə zəng vurub demişdim ki, kitabımın haqq-hesabını öyrənsin. Mənə münasib bir qiymətlə kitab çap eləyəcəyini söz verdi.

Sumqayıt Dövlət Universitetində Sumqayıtda yaşayıb yaradan şairlərlə görüş oldu. Tədbiri rektorumuz Nadir müəllim açdı. İlk sözü mənə verdilər çıxış eləmək üçün. Sonra suallara cavablar verdik. Qızlarla şəkil çəkirdik.

Sevinc Həmzəyeva dedi ki, Rafiq müəllim, "Kimdi qapını döyən" şeiriniz yaman xoşuma gəldi...

Universitetdən maaş alıb evə gəldim...

19 noyabr 2003. Birinci kursda "Ədəbiyyatşünaslığa giriş"dən oxuduğum mühazirə çox gözəl alındı. Mövzu "Satira və yumor" idi. Tələbələrin suallarına cavab verdim. Yuxarı kursun tələbələri də icazə alıb dərstdə oturmuşdular. Dərstdən sonra dedilər ki, heç istəmirdik ki, mühazirə qurtarsın. Dördüncü kursda nəzəriyyədən mühazirə də pis keçmədi. Axıra yaxın səsim kallaşdı.

21 noyabr 2003. "Bir sevdalı ürəyim var" kitabımı çap olunmaq üçün "Çaşıoğlu" nəşriyyatına verdim. Rəhilə ilə söhbətləşdik. Dedi ki, yeni çap ediləcək təqvimə mənim şeirlərimdən nümunələr salınıb.

22 noyabr 2003. Jurnalın işi ilə bağlı məktəbləri gəzdim. Qəribə bir vəziyyət alınıb. Deyirlər ki, uşaqdan pul yığmaq olmaz, özləri isə gündə gündə bir yolla pul istəyirlər. Jurnalımızın nəşri böyük problemə çevrilib.

Saat 2-dən sonra evə gəlib yaradıcılıqla məşğul oldum, sonra kitab oxudum.

23 dekabr 2003. Dünən mənə dəvətnamə göndərüb üstəlik xahiş etmişdilər ki, "Araz" gənclər təşkilatının Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü münasibəti ilə mərkəzi şəhər kitabxanasındakı tədbirində iştirak edim. Təşkilatın üzvləri əsasən universitetin tarix fakültəsinin tələbələri idi. Çıxışımı çox maraqla qarşıladılar, məni çoxlu alqışladılar. Onlara dedim ki, hər bir insan vətənin bir parçasıdır. İnsan əgər özünü

qoruyursa, deməli vətənin bir övladını qoruyur. Yadınızda saxlayın ki, bir diri min ölüdən yaxşıdır. İnsan özünü, ləyaqətini, namusunu qoruyursa, deməli, o həm də ailəsinin, nəslinin, mənsub olduğu xalqın sağlamlığını, namusunu, ləyaqətini qoruyur. İnsanların gördüyü işə görə onun xalqına qiymət verirlər.

İndi dünya dəyişir. Elm və texnika dünyanı kiçildib. Vətənin sərhədlərini böyütmək çətin məsələdi və bununla da iş bitmir. Məsələ ondadı ki, dünyanın müxtəlif ölkələrinə səpələnən soydaşlarımız öz elmləri, bilikləri, intellektual və mədəni səviyyələri ilə xalqımızı ləyaqətlə təmsil edə bilsinlər. Vətən daş-tormağı ilə, yeraltı, yerüstü sərvətləri ilə yox, insanları ilə tanınır.

Vətən uğrunda ölmək yox, vətən yolunda xidmət göstərmək üçün sağ qalmaq, mübarizə aparmaq lazımdır. Adi bir imtahan verməyin ağırlığı qarşısında sınıb, dırnaqarası müəllimin çaldığı hava ilə oynayan, öz haqqını tələb edib ala bilməyən adam vətənin haqqını necə müdafiə edə bilər?

"Araz haqqında düşüncələr", "Nə var, nə yoxdu", "Mənim imzam" şeirlərini də sözarası dedim, fikrimi izah etmək üçün poetik düşüncələrimdən sitat gətirdim.

24 dekabr 2003. Universitetdə iki saat mühazirə dedim. İkinci kursda oxuyan *İlahə dedi ki, müəllim tarix fakültəsinin uşaqları dedilər ki, Rafiq müəllim doğrudan da, tərifəlayiq bir insandır. Sizin dediklərinizdən 10 dəfə artıq səviyyəli insandır.*

Dördüncü kursun tələbələri də məni çox təriflədilər. Tələbələrəndən xeyli məktub aldım...

11 yanvar 2004. Bazar günü olsa da qiyabiçilərə dərsim var idi. Maraqlı tələbələr var. Bir tələbə məndən soruşdu ki, müəllim, Nizaminin "Leyli və Məcnun"-u ilə Füzulinin "Leyli və Məcnun"-un fərqi nədir? O saat bildim ki, ədəbiyyat müəllimlərinin şablonlaşdırdığı bu sualı və onun cavabını məndən soruşmaqla bəlkə də məni yoxlamaq istəyən qızın üreyindən nə keçir. Elə buna görə də tamam onun gözləmədiyi bir cavab verdim.

Dedim ki, Nizaminin "Leyli və Məcnun"-u ilə Füzulinin "Leyli və Məcnun"-unun birinci fərqi ondan ibarətdi ki, onun birini Nizami, o birini Füzuli yazıb. Bütün qalan fərqlər buradan törəyir. Üzümlü tələbəyə tutub soruşdum ki, siz ailədə neçə uşaqsınız? Cavab verdi ki, beş. Soruşdum ki, hansınızın xətti bir-birinin eynidir? Dedi ki, heç kimin xətti bir-birinə oxşamır. Gülə-gülə dedim ki, siz hətta eyni sözü, eyni cümləni, eyni mətni yazanda xəttiniz bir-birinə oxşamadığı kimi, Nizami ilə Füzulinin əsəri də ilk cümləsindən son cümləsinədək bir-birinə oxşamır, fərqlidir... Hər bir sənətkarın özünəməxsus üslubu, dəsti-xətti olduğu üçün, onlar

eyni mövzuda, hətta eyni süjet əsasında əsərlər yazsalar da, bu əsərlər bir-birinin eyni ola bilməz...Qalan fərqlər isə məndən qabaqkı müəlliminin sənə dedikləridi... Tələbəyə daha da ayılın olsun deyə bir neçə yun jaketli qızların geyimini onlara göstərib dedim ki, bax bu jaketlərin hamısı yundan toxunsa da, hamısı qadının üst geyimi olsa da, görün bir-birindən nə qədər nə qədər fərqlənir? Bax bədii əsər də belədir...

12 yanvar 2004. Birinci kursda imtahanım idi. Pis keçmədi. Dekanat-lıqda işləyən Pərvanə adlı qız dedi ki, Rafiq müəllim, mən pedaqoji universiteti bitirmişəm. Ədəbiyyatşünaslığın əsaslarından imtahan verərkən çoxumuz Sizin kitabınızdan oxuyurduq. Çox gözəl kitabdı. Sonra gördüm ki, Siz burada işləyirsiniz.

Təəccüblə soruşdum ki, mənim kitabımı hardan əldə eləmişdiniz? Dedi ki, Axundov kitabxanasında oxuyurduq...

Bu, mənim üçün çox xoş idi...

26-31 yanvar, 1-11 fevral 2004. ...Yazmağa əlim gəlməyən ələ məsələlər var ki, məni iyrendirir. Təskinliyim isə budur ki, namusla, vicdanla əlimdən gələni edirəm ki, gənclər ruhdan düşməsinlər, hiss etsinlər ki, haqq-ədalət var, biliyə zaval yoxdur...

İmtahandan sonra dissertasiya ilə bağlı sənədlərimi nizama salmağa başladım. Bəkir Nəbiyev Ali Attestasiya Komissiyasına yazdığı məktuba qol çəkəndə mənə xeyir-dua verdi. Dedi ki, *sən bizim gözəl şairimizsən. Şeirlerini nəvələrim seve-seve əzbərləyirlər...*

Axır ki, ağır bir yükü çiyimdən götürdüm. Fevralın 9-da İmamverdi müəllimlə sənədlərimi Ali Attestasiya Komissiyasına verə bildim. Protokol və üç rəy istədilər. Onları da hazırlayıb ayın 11-də təhvil verə bildim.

Fevralın 4-də uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı tədbir oldu. Məruzə çox zəif idi. Mən xeyirxah məqsədlə nöqsanları göstərməyə çalışdım. Bəziləri məni başa düşmədilər. *Sevinc Nuruqızı üsyankarcasına söz alıb dedi ki, Rafiq Yusifoğlu kimi gözəl şairimizin əsərləri üstündən öteri keçmək insafsızlıqdı. Sevinc məruzəçini tənqid elədi və çıxışını bu sözlərlə bitirdi: Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı bu gün də yaşayır, Rafiq Yusifoğlunun timsalında...*

İclasdan sonra tanımadığım adamlar mənə yanaşib yaradıcılığım və son çıxışım haqqında xoş sözlər dedilər...

Bəzi nadanların dərslərini verdim. Yığıncaqdan sonra Teleteatrda çəkiliş oldu. Çəkilişdən sonra televiziya işçilərindən bir neçəsi mənə dedilər ki, ay Rafiq müəllim, ağzının sözünü bilməyən bu gədə-güdəni niyə gətirib çıxartmısınız bura?

"Sərbəst düşüncə" bazar günü, ayın səkkizində televiziya verildi. Ayın 11-də isə F. Köçərli adına Respublika uşaq kitabxanasında mənim yaradıcılığım haqqında həsrləndirilmiş "Çıraq" verilişini çəkildilər...

16 fevral 2004. İşdə mənə dedilər ki, *Xanımana Əlibəyli zəng eləyib televiziyaadakı çıxışına görə mənə minnətdarlığını bildirib.* Deyib ki, bu sözləri mənə çatdırsınlar. *Ələviyyə Babayeva zəng edib məni xeyli təriflədi. Dedi ki, səni mənə o qədər tərifləyiblər ki... Bacım Ədəbiyyat İnstitutunda işləyir, elmlər doktorudur. Aida Feyzullayeva. Onun o qədər xoşuna gəlmisən ki, dilindən düşmürsən. Deyir ki, Ələviyyə, adam sevinir ki, indiki zamanda belə səviyyəli, namuslu insanlar, qələm sahibləri var...*

Axşam televiziya mənim yaradıcılığımıza həsr olunmuş "Çıraq" verilişini verdilər...

17 fevral 2004. Kollecdə üç qoşa saat dərs keçib evə gəldim. Verilişə baxanların hamısı xoş sözlər söylədilər...

18 fevral – 26 aprel 2004. Dərslərim, işlərim əvvəlki axarı ilə gedir. Tezdən durub dənizə, sonra dərşə, ya da Bakıya işə getmək, evə qayıdandan sonra kompüterdə işləmək... Bu müddətdə gördüyüm ən əsas iş ondan ibarətdir ki, uzun get-gəldən sonra Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Elmi-Metodiki Şurası "Azərbaycan dili və ədəbiyyatı" bölməsinin 23. 03. 2004-cü il tarixli iclasının qərarı və 26.03.2004-cü il tarixdə Respublika Təhsil Nazirinin 247 sayılı əmri ilə "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid", eləcə də "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitablarım ali məktəblər üçün dərs vəsaiti kimi təsdiq edildi. Üç fəndən – Ədəbiyyatşünaslığa giriş, Ədəbiyyat nəzəriyyəsi, Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid fənlərindən hazırladığım proqramlar da təsdiq olmaq ərəfəsindədir.

Ayaz Vəfalı zəng edib məndən xahiş etdi ki, Teymur Elçin haqqında məqalə yazım. Məqaləm "Ədəbiyyat qəzeti"ndə çap olundu. *Yazıçılar Birliyi Qəbul Komissiyasının iclasında Fikrət Sadiq məqaləmi çox təriflədi.*

19 aprel 2004. Müdafiə Şurasının iclası idi. *Qəzənfər Paşayev iclasdan qabaq mənimlə görüşüb dedi ki, çox mötəbər bir məclisdə sənin haqqında yüksək fikirlər söylədilər. Mən Güldanə Pənəhovanın "Nəriman Həsənzadənin lirikası" mövzusunda müdafiə edəcəyi dissertasiyanın rəsmi opponenti idim. Çıxışından sonra Tofiq Hüseynoğlu dedi ki, məhz belə obyektiv insanları Müdafiə Şurasına üzv qəbul etmək lazımdır. Müdafiə Şurasının həmsədri Qəzənfər Paşayev dedi ki, Rafiq müəllim birinci dəfə opponent olsa da, bizim işimizi çox yaxşı bilir. Himalay Qasımov da mənə dedi ki, çıxışın çox xoşuma gəldi.*

Müdafiədən sonra banket oldu. Dörd opponent – Kamran Əliyev, Şamil Vəliyev, Alxan Məmmədov və mən bir stolda yələşmişdik. Müdafiə Şurasının sədri Kamal Talıbzadə bizim şərəfimizə qədəh qaldırdı, xoş sözlər söylədi. *Qara Namazov Kamal Talıbzadəyə dedi ki, Kamal müəllim, Rafiq Yusifoğlu müasir uşaq ədəbiyyatımızın Abdulla Şaiqidi...*

24 aprel 2004. Sumqayıtda dəniz dostum, universitetin dosenti Rəfail Qasimovun yubileyi idi. Tamada Əşrəf Şəfiyev məni çox təmtəraqlı təqim elədi. Dedi ki, Rafiq Yusifoğlu respublikamızın ən gözəl şairlərindən, ən nüfuzlu ziyalılarından biridir. O, mühazirə oxumaq üçün auditoriyaya girəndə tələbələr öz sevinclərini, heyranlıqlarını gizləyə bilmirlər.

26 apreldə dördüncü kursda son mühazirəmi dedim, tələbələrin xahişi ilə şeirlər oxudum. Tələbələr çox kövrəlmişdilər...

Axşam üstü Ayaz Vəfalı zəng elədi. Dedi ki, Yazıçılar Birliyində Teymur Elçinin yubileyində xalq şairi Qabil səni, Teymur müllim haqqında bizim qəzetdə gedən məqaləni çox təriflədi. Sonra Ayaz müəllim dedi ki, sabah yox birisi gün oğlumun toyudu. Çox ürəyimdən keçir ki, sən də iştirak edəsən...

Aprelin 28-də 7-ci mikrorayondakı "Kəmalə-Nərmin" şadlıq evinin "Nərmin" zalında toyda iştirak etdim. Gözəl zaldı. Mən ağsaqqallarla – Bəkir Nəbiyev, Qabill, Hüseyn Abbaszadə, Fikrət Qoca, Xeyrulla Məmmədov və Sabir Rüstəmxanlı ilə bir masada əyləşmişdim. Toy maraqlı keçdi. Şəkillər çəkirdik. Ağəddini evlərinə aparıb özüm də evə gəldim.

Bir neçə gün sonra AAK-dan aldığım məktub qanımı qaraltdı. Yazmışdılar ki, elmi məqalələrim çatmadığına görə müdafiəni təşkil etməkdən imtina edirlər. Sara Osmanlı ilə, Aqil Hacıyevlə telefonla danışdım. Aqil dedi ki, heç narahat olma, AAK-ın tanıdığı elmi jurnallarda məqalələrini çap elətdirib gətir, hər şey yaxşı olacaq.

Qəribədir, istədikləri jurnalı elmi, istəmədiklərini qeyri-elmi sayırlar.

2004-cü il mayın 17-də Musiqili Komediya Teatrında Azərbaycan yazıçılarının X1 qurultayı oldu. Dost-tanışla görüşdüm. Nizami Cəfərov və Aqil Hacıyevlə müdafiə ilə bağlı söhbət etdim. Dedilər ki, heç narahat olma...

Az müddətdə xeyli məqalə hazırlayıb elmi jurnallara verdim. İndi onların çap olunmasını gözləyirəm. Ən xoşuma gələn cəhət o oldu ki, məni hər yerdə böyük hörmətlə qarşıladılar. Şəxsən tanış olduğum adamlar da, olmadıqlarım da. Xarici Dillər Universitetinin prorektoru Zeydulla Ağayev məni yanındakı adamlara təqdim edib dedi:

-Tanış olun, böyük şairimiz Rafiq Yusifoğlu.

Mən utandım, dedim ki, məndən nə böyük şair?

Zeydulla isə sözündən geri dönmədi:

-Yox, sən həqiqətən də böyük şairsən. Qələminə də, şəxsiyyətinə də böyük hörmətim var.

Sonra o mənə Erməni terroru haqqında yeni tərcümə kitabını təqdim etdi.

...Universitetdə dərslərim qurtarıb, kolecdə isə davam edir. Qiyabiçilər də gəlib çıxıblar...

"Ədəbiyyat qəzeti"nin Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Katibliyinin iclasında Birliyin müxtəlif qurumlarının rəhbər orqanlarına təyinatların təsdiqlənməsi haqqında məlumat verilib. Məni İctimai qurumlarla Əlaqə və Analitik İnformasiya Mərkəzinə üzv seçiblər.

26.06.2004. Bu gün dövlət televiziyası ilə mənim "Bütün Azərbaycan əsgər olmalı" tamaşamı verdilər.

15.07.2004. Bu gün 33 sayılı məktəbin nəzdindəki düşərgənin şagirdləri ilə Kitabxana –klubda mənim görüşüm oldu. Onların hamısına jurnal bağışladım.

02–12.08.2004. Qusarda, Qayikənddə istirahət elədik, Ləzəyə getdik.

14.09.2004. Mərdəkanda dəniz sahilində Nailə və Hikmət Mirməmmədliyənin yaradıcılıq gecəsi keçirildi. Turalın da iştirak etdiyi "Səum" qrupu mənim təzə bir mahnımı ifa etdi: "Gəl məni aldatma, yar". Rəya isə mənim sözlərimə yazılmış məşhur "Bu gecə" mahnısını oxudu. Bu mahnıya ilk dəfə Almaz Ələsgərli oxumuşdu. İki gün bundan qabaq mahnı ilə bağlı qalmaqla qopdu. Almaz öz etirazını bildirdi, Rəya isə özünə haqq qazandırmağa çalışdı. Doğrusu, mahnı Rəyanın ifasında daha gözəl səslənir və buna görə də populyar oldu. Mahnının atası şair, anası bəstəkar, sevgilisi isə müğənni.

Müğənni Elxan Şirinovla görüşdük. Ona çoxdan söz verdiyim "Ayrılığın qəm hasarı" kitabını bağışladım. Elə oradaca oxumağa başladı. Aradan bir xeyli keçəndən sonra *Elxan mənə yaxınlaşıb dedi ki, kitabdakı şeirlər məni əməlli-başlı heyətləndirdi... Bu gün verdiyim müsahibələrin hamısında ancaq sənin kitabından danışmışam...*

16.09.2004. Kollecdə və universitetdə ilk mühazirələrim oldu. Tələbələr məni çox yaxşı qarşıladılar...

24.09.2004. "Olaylar" qəzetindən Şahnaz zəng edib mənimlə görüşmək istədiyini bildirdi. Dedi ki, televiziya işləyən Aida xanım Sizinlə görüşməyimi məsləhət bildi, telefonunuzu da mənə o verdi. Xeyli söhbətləşdik... Qız heyretə gəldi... Uşaq ədəbiyyatı haqqında müəyyən təəvvürə malik oldu...

25.09.2004 – 3.10.2004. Bu günlərdə həyatımın ən gözəl, duyğulu anları dənizdə keçib. Çimmək adama elə ləzzət eləyir ki... Qorxudan çimdiyimi evdə demirəm ki, mənə mane olarlar. Su elə gözəldi ki... Dumanlı havada çimməyimiz unudulmazdı...

Kitabxanada Sumqayıt yazıçıları ilə görüş oldu. Ali məktəbi bitirənlər, eləcə də indi dərslər dediyim tələbələr mənim şeirlərimdən əzbər söylədilər. Bu, bəzilərinə qışqandırdı. Ona görə də özüm şeir oxumadım. Hətta suallara da cavab vermədim...

Jurnalin yayımı ilə məşğulam... Dərslər də öz qaydasında gedir.

Gündüz dedi ki, ata, Mövlud Süleymanlı səni axtarır. Nə qədər zəng eləyirsə, sənə düşə bilmir. Çox xahiş eləyir ki, təzə çıxan dərsliklərini ona göndərəsən.

Gündüzdən Mövluda və Nizamiyə kitablar göndərdim.

05.10.2004. Təzə qruplara dərs dedim. Qızlar yenə də hayıl-mayıl oldular. Mönsüm müəllim dedi ki, gündən-günə cavanlaşırsan, sənə qibtə edirəm...

09–10.10.2004. Məktəbləri gəzdim. Nazim müəllimlə söhbətləşdik. Beynimizə vurdu ki, rayona gedək. Mənim maşınım əyləşib yola düşdü. Şamaxıdan, İsmayılıdan, Qəbələdən keçib Oğuzla gəldik. Elşadla görüşüb söhbətləşdik. Sonra Şəkiyə getdik. Gecə Karvansaray mehmanxanasında qaldıq. Elə bil nağıllar dünyasında idik. Səhər-səhər gedib xaş yeyəndən sonra bazarı gəzdik. Nazim adamları danışdırır, mən isə gülməkdən ölürdüm. Şabalıd satan qadından Nazim soruşdu ki, bu hara şabalıdı? Arvad cavab verdi ki, Xalxal. Nazim Şəki ləhcəsiylə soruşanda ki, sən Xalxaldansan? Qadın özünəməxsus bir tərzdə dedi: Şabalıd Xalxaldandı. Sən demə hind toyuğuna Şəkiddə Səbzibahar deyirmişlər. Hələ göziuncuğu...

Orabanın yaxınlığındakı dəyirmanla gəldik. Yeməxanada kabab yeyib söhbətləşdik. Sonra Oğuzla, oradan da Nazimin fermasına gəldik. İşimizi qurtarıb şəhərə sarı yollandıq. Yol boyu təbiət adama ləzzət eləyirdi. İsmayılının Basqal kəndinin yaxınlığındakı kababxanada əyləşib cücə kababı yelik və şəhərə qayıtdıq...

Ayın 11-də Bakıya işə getdim. Saat üçə on dəqiqə qalmış dördüncü kurslara "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi"ndən mühazirə oxudum.

Oktyabrın 12-də isə Kollecdə səhərdən axşama kimi – 6 qoşa saat dərs dedim. Yorulsam da, işimdən ləzzət aldım. Tələbələrin mühazirələrə məmnunluqla qulaq asmaları mənə ləzzət elədi.

Oktyabrın 13-də Bakıya işə getdim. 14-də iki qoşa saat Kollecdə, iki qoşa saat isə Universitetdə mühazirə oxudum. Yuxarı kurs tələbələri də icazə istəyib mühazirəmdə oturdular.

Ayın 15-də "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabımın təkmilləşdirilmiş ikinci nəşrini çap etmək üçün "Elnur –P." Nəşriyyat Poliqrafiya Mərkəzinə verdim.

Ayın 16-da səhər-səhər dənizə getdim. Saat onun yarısına kimi dəniz sahilində gəzdik. Torçulardan təzə balıq aldım. Bəzi məktəblərə baş çəkdim.

23.10.2004. Xəstə olduğum üçün dənizə getmək istəmədim. Ancaq gördüm ki, ürəyim bərk darıxır. Fəziləyə dedim ki, Sabirdən nigaranam, dənizdən gələndən sonra ona zəng edərim. Dənizdən gəldim. Hazırlaş

işə getmək istəyəndə əmim oğlu Azər zəng vurub son dərəcə ağır bir xəbəri – Sabirin dünyasını dəyişdiyini mənə söylədi. Başı alovlu onlara getdim. Ay dadi-bidad! Ey vəfasız dünya! Bir saat bundan qabaq sapsağlam, ürəyində həyat eşqi stadionla qaçıb idman eləyən Sabir evə qayıdanda qəflətən dünyasını dəyişib...

Qohum-qardaş, dost-tanış yığıldı. Mərhumu dəfn elədik... Səhərisi gün oğlu Mikayıl Türkiyədən gəlib çıxdı.

Ayın 25-də mərhumun üçü oldu...İlk cümə axşamında məndən mərhumun baş daşı üçün epitafiya yazmağı xahiş etdilər. İki varinada yazdım.

1-ci variant

Taleyimin üstündən bir qara bulud ötdü.
Şərəfli ömür yolum tükəndi, sona yetdi.
Qəlbimin arzusuna gülənlər naşı oldu.
Öz məsləkim, əqidəm mənə baş daşı oldu...

2-ci variant

Zalım əcəl qoymadı bu dünyadan kam alım.
Mənə baş daşı oldu öz məsləkim, amalım.
Mikayılım, Ruhiyyəm, nəvələrim, Xatirəm!
Neçə ki, siz varsınız, yaşayacaq xatirəm...

Dünyasını vaxtsız dəyişən tələbələrimdən birinin anası mənə zəng edib xeyli danışdı, xahiş elədi ki, qızının baş daşı üçün bir şeir yazım.

Vaxtsız əcəl qələm çəkdi qəlbindəki məhəbbətə.
Ürəyində həyat eşqi qovuşdun əbədiyyətə.
Ayrılığın əzəbini doğmaların daşıyacaq.
Dünyadan nakm getsən də, arzuların yaşayacaq...

29 oktyabr 2004. Dənizdən gələndən sonra Bakıya işə getdim. Bakı Dövlət Universitetində nəşr olunan "Dil və ədəbiyyat" jurnalına elmi məqalə verdim. Mövlud Süleymanlı təzə kitabını "Üç roman"ı Şamxəlildən mənə göndərmişdi...Evə qayıtdım. Fəziləni də götürüb Qusara getdim. Meşələr sarı həsrət libası geyinmişdi... Yarpaqlar yerə səpilmişdi...

Axşamüstü Qayikəndə çatdıq. Bir az hal-əhvaldan sonra meşəyə gəzməyə getdim. Gecə Qayikənddə qaldıq.

30 oktyabr 2004. Sübhün alatoranandı meşədə gəzdim. Ay işığı saralmış yarpaqları daha da parlaq göstərirdi. Meşə nağıllar dünyasına bənzəyirdi. Evə qayıdıb səhər yeməyi yeyəndən sonra Fəzilə ilə gəzə-gəzə Alpan meşələrinə getdim. Özümüzlə Ceki – bacaca qara küçüyü də aparmışdıq...Bir az əzgil, itburnu, yemşan yığdıq. Keçən ilki illə müqayisədə ya meyvə həddindən artıq azdı, ya da yığib zavoda təhvil veriblər.

İki saatdan artıq meşədə gəzdik. Evə qayıtdıq. Yeməyimizi yeyib istirahət eləyəndən sonra yenidən meşəyə getdim. Elvina və Sevil mənim qucağıma çıxmaqdan ötrü bir-birləri ilə dava eləyirlər. Elvina deyir ki, babadan küsmüşəm, iti meşəyə gəzməyə aparır, məni yox...

31 oktyabr 2004. Səhər tezdən meşəni gəzib gəldim. Səhər yeməyini yeyib bir az dincələndən sonra şəhərə qayıtdıq...

Noyabr-dekabr aylarının əksər günləri də adəti üzrə səhərlər dənizə getməyimlə başlayıb. Jurnalın işləri ilə məşğul olmuşam, dərslər demişəm, yeni-yeni maraqlı insanlarla tanış olmuşam, onlardan sevgi dolu mesajlar, məktublar almışam. Arabir şeirlər yazmışam. Məqalələr çap elətdirmişəm. Artıq məqalələrin sayı tamamlanıb. Sənədləri hazırlayıram ki, yenidən AAK-a göndərim. Görək indi sözləri nə olacaq.

SDU-da və Kollecdə dərslər deyirəm. *Lalə xanım deyir ki, Rafiq müəllim, Siz gələndə elə bil universitetdə bir canlanma əmələ gəlir. Tələbələrin hamısının üzü gülür...* Daha sonra Lalə dedi ki, birinci kurslar Sizi çox sevirlər. Açıqlığı deyək ki, Sizin kimi mühazirə deyən ikinci bir müəllim yoxdur. SDU-ya düşdükləri üçün ağlayan uşaqlar Sizinlə təskinlik tapırlar. Sizin kimi adamlara çox böyük ehtiyac var...

Yeri gəlmişkən, SDU-da özümə qarşı çox böyük qayğı və diqqət gördüm. Rəhbərliyin, xüsusən Nadir müəllimin, Yadigar müəllimin mənim dosent seçkilərlə bağlı gördükləri işlər dərslər demək həvəsimi artırdı. *Rektoratın iclasında Nadir müəllim dedi ki, Rafiq müəllimi tələbələr çox sevirlər. Xüsusən də qızlar.* Bu, hamının üzündə təbəssüm oyatdı...

2004-cü ili başa vurmağımıza da bir şey qalmadı...

31 dekabr 2004. Səhər-səhər durub dənizə getdim. Hacı Nadirlə xeyli gəzib evə qayıtdım. Saat 11-də yeni ili qeyd etmək üçün Qusara – Qayikəndə getdik. Qusarda qar ərisə də, Qayikəndin həyətləri və meşə zolağının qarı əriməmişdi. 2004-cü ilin qarının üstü ilə gəzmək adama ləzzət eləyirdi. Günorta üstü günəşli idi. Axşam tərəfi meşəyə duman çökdü. Yeni ili dostum Rəşidin ailəsi, nəvələri ilə çox yaxşı qarşıladılar...

1 yanvar 2005. Səhər-səhər meşədə, qarın üstündə gəzə-gəzə qərribə hisslər keçirdim. Ötən ilin son, yeni ilin ilk şeirlərini yazdım. Bu ilimi bəmbəyaz qarın üstündə gəzməklə başladım...

2 yanvar 2005. Mənim 55 yaşıma qeyd eldik. Axşamüstü Sumqayıta yollandıq...

3 yanvar 2005. Bakıya işə getdim. Sonra universitetdə dördüncü kurs tələbələrindən zaçot götürdüm.

4 yanvar 2005. Bütün günü kollecdə dərslər dedim. *Vidadi Mustafayev dedi ki, "Bir sevdalı ürəyim var" kitabını oxuyuram. Çox maraqlı bir kitabdır, ciddi bir tədqiqatın mövzusu...*

5 yanvar 2005. Zaçotdan qalan kəm-kəsiri düzəldib, Bakıya işə getdim. Jurnalımızın birinci sayı plyonkaya köçürülüb. Onu nəzərdən keçirib çapa imzaladım.

6 yanvar 2005. Birinci kursda imtahanım oldu. 22 nəfərdən 2 nəfər dörd, iki nəfər iki, qalanı isə üç aldı.

7 yanvar 2005. Birinci kurslardan imtahan götürdüm.

8 yanvar 2005. Kollecdə qiyabiçilərə dərsim oldu. Axşam Almazla Gülzar gəldilər. Xeyir xəbər...

9 yanvar 2005. Sadıq ilk dəfə bizə gəldi. Fikrini söylədi. Razım də bizdə idi. Gülzarla Sadıqın xeyir-duasını verdik. Sadıq uzun müddət Tibb İnstitutunun dosenti işləmiş Məmməd Məlikaslanovun oğludur.

10 yanvar 2005. Bu gün elmi şurada məni dosent seçdilər. Hamı lehimə səs verdi. İki imtahanım oldu.

11 yanvar 2005. Kollecdə dərslərimi yekunlaşdırdım. Qiyabiçilərə dərs keçdim.

12 yanvar 2005. SDU-da imtahanım oldu. *Arzu müəllimə dedi ki, Rafiq müəllim, mənim əlimdə imkan olsaydı, Sizə heykəl qoyardım...*

26 yanvar 2005. Beynəlxalq Əlaqələr Mərkəzinin "Azərbaycan dünyası" qalereyasında "Göyərçin" in rəssamları adlı bədii sərginin açılışı və "Göyərçin" in yeni sayının təqdimatı oldu. Tədbir yaxşı keçdi. Dövlət televiziyaşının "Xəbərlər" proqramı tədbirimizi çox yaxşı işıqlandırdı. Saat 5-də, 8-də, 12-də və səhər saat 10-da sərgi haqqında süjet verildi.

27 yanvar 2005. Axır ki, sənədləri yenidən hazırlayıb Ali Attestasiya Komissiyasına verə bildik. İmamverdi Həmidovla getmişdik. Arif müəllimlə mehriban görüşdük. Dedim ki, sənədlərin üstündə gözün olsun. *İmamverdi müəllim dedi ki, sənin dissertasiyan çox səviyyəli, mükəmməl strukturludu. Səbr elə, hər şey yaxşı olacaq.*

28 yanvar 2005. Redaksiyaya işə getdim. Yağışlı bir gün idi. Elə bil göydən üzümə, gözümə, yanaqlarıma sevgi yağışları yağdırdı. Xarici Dillər İnstitutunun müəllimi Elmira xanım zəng eləyib mənimlə görüşmək istədiyini bildirdi. Görüşdük. Dedi ki, Rafiq müəllim, Sizin yaradıcılığınızı həmişə dərin hörmət və məhəbbətlə izləyirəm. Bir sözlə, məni çox təriflədi, yaradıcılığım haqqında xoş sözlər söylədi.

Sonra Elmira xanım dedi ki, məni Sizin yanınıza elmi rəhbərim Nizaməddin Şəmsizadə göndərüb. Mən Nəriman Həsənzadənin yaradıcılığı ilə bağlı dissertasiya yazıram. Nizaməddin müəllim dedi ki, məsləhət üçün Rafiq Yusifoğlunun yanına get. Güldanə Pənəhovanın "Nəriman həsənzadənin lirikası" mövzusunda dissertasiyaşının müdafiəsində mən də iştirak edirdim. Sizin opponet kimi çıxışınız mənim çox xoşuma gəldi.

Jurnalın təzə sayını mətbəədən götürdük. Çox gözəl alınıb. Ancaq yayım işləri yenə probdəmə çevrilib. Dəxli olmayan adamlar, uşaq

ədəbiyyatından xəbərsizlər uşaq jurnalları, qəzetləri buraxıb pul qazanmaq sevdasına düşüblər. Açıqı, onlar bizə çox mane olurlar.

29 yanvar 2005. Jurnalın yayımı ilə məşğul oldum. Yenə sağ olsun dost-tanış!

30 yanvar 2005. Çişkinli bir havadır. Dəniz sahilində xeyli gəzib evə qayıtdım...

6 fevral 2005. Qar yağıb. Tezdən durub məşinsiz dəniz sahilinə getdim. Çox soyuq idi. Ağəddin məni başqa adama oxşadıb salamladı. Onun ağına da gəlməzdi ki, mən dənizə məşinsiz gələ bilərəm, özü də belə havada. Geyimim də dəyişdiyi üçün o məni əvvəlcə tanımadı. Sonra dedi ki, ta mənim sənə sözüm yoxdu, kişi adamsan. Coratın arası ilə evə qayıtdım ki, külək məni tutmasın.

10 fevral 2005.Təhsil nazirliyindən Əsgər Quliyev zəng eləyib dedi ki, qağa, sənə bir işimiz düşüb. "Space" televiziyasında uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı çıxış eləmək lazımdı. İcazə verirsənsə, sənin telefonunu onlara verim. Razılaşıdıq. Axşam üstü Gözəl zəng elədi, gülə-gülə dedi ki, Rafiq müəllim, bizim "Naşirlər və nəşrlər" verilişimizdə çıxış eləyərsinizmi? Güllüb dedim ki, ay vəfasız Gözəl, məni tapmaq üçün Təhsil Nazirliyinə müraciət eləmişən...

11 fevral 2005. Redaksiyaya getdim. Arif jurnalın təzə sayının ilkin dizayn variantını gətirmişdi. Baxıb düzəlişlər elədim və çapa imzaladım. "Space" televiziyasına getdim. Qapıdakı polis kimliyimi bilən kimi dedi ki, Sizin kimi hörmətli adamı qapıda saxlamaq olmaz. Yavaş-yavaş gedin, mən zəng eləyəyəm çıxıb Sizi qarşılasınlar. Gözəl məni qarşıladı. Bir az söhbətləşdik. Bacısı Sevinc verilişin aparıcısıdır. Bilal müəllimlə mən çıxış elədik, onu lentə aldılar. Ayın 15-də veriliş efirə gedəcək.

Bilal müəllim dedi ki, Rafiq müəllim, uşaq ədəbiyyatından proqram hazırlamışam, Sizin yaradıcılığınıza ayrıca paraqraf həsr eləmişik.

Redaksiyaya gələndə bəstəkar *Oqtay Rəcəbov zəng elədi. Hal-əhvaldan sonra dedi ki, biz musiqi dərsləyi hazırlayırıq. Sizin həmrəylik haqqında şərtləriniz məni tutdu.* Ancaq mümkünə bu mövzuda təzə bir mahnı mətni yazın. Oqtay müəllimin arzusunu evə qayıdanda yerinə yetirdim.

12 fevral 2005. Səhər-səhər dəniz sahilinə gedib bir az gəzdim. Qayıdandan sonra evdə işləməyə başladım. Bəzi məktəblərə dəydim.

13 fevral 2005. Dənizə gedib gələndən sonra bir-iki yas yerinə dəydim. Sonra evdə işlədim, televiziya baxdım.

14 fevral 2005. Dənizə gedib gələndən sonra Bakıya işə getdim. İşçilərlə söhbət elədik. Səlim müəllimin yerinə Leylanı işə götürmək qərarına gəldik. Yaxşıdır ki, Səlim özü dedi ki, mən daha Sizə kömək eləyə bilmirəm. İkinci nömrəni çapa verdik.

Təzə yazdığım mahnı mətnini telefonda Oqtay Rəcəbova diqte elədim.

16 fevral 2005. Əvəz adlı bir kişi mənə zəng elədi. Məlum oldu ki, o Danimarkda yaşayırmış, təzəcə Bakıya qayıdıb. Kəmələdən, Elxandan, uşaqlarından mənə salam getirmişdi. "Xatirə kəcavəsi" kitabımı çox təriflədi...

Azərbaycan Dillər Universitetinin Dilçilik kafedrasının müəllimi Elmira xanım zəng eləmişdi. Mənim əsərlərim, kitablarım haqqında o qədər xoş sözlər dedi ki... Sən demə oxucular var imiş. Bu oxuculardan ötrü yaşamağa dəyərmiş...

18 və 25 fevral 2005-ci ildə magistrlərə dərslər oldu. Metodika şöbəsinin magistrləri də mənim dərslərdə oturdular və çox məmnun qaldılar. Dərslərin ikisi də yaxşı alındı. Elə mühazirə zamanı ağılıma qərbə fikirlər gəldi. Dedim ki, bədii əsər yaradıcılıq təxəyyülünün məhsuludur. Məhz bədii əsər əsasında araşdırmalar aparır, nəzəri qənaətlərə gəlirik. Ancaq unutmaq lazım deyil ki, bədii əsər yaranana qədər son dərəcə maraqlı, bir-birinə bənzəməyən mərhələlər var. Elə hesab eləyin ki, bədii əsər doğulan uşaqdı. Bu uşaq doğulmamışdan əvvəl onun valideynlərinin ilk görüşünü, ziqzaqlı məhəbbət yolunu təsəvvürünüze gətirin... Bədii əsərin ideyası da beləcə yaradıcı insanın təxəyyülündə ətə-qana dolub həyata vəsiqə qazanır...

İkinci bir məqam. Təsəvvür eləyin ki, Hacı Zeynalabdin Tağıyev bir bina tikib bizə yadigar qoyub. Bu bina neçə-neçə nəsilləri yola salacaq. İnsanlar da bir binanı xatırladırlar. Onu yaratmaq üçün uzun bir proses lazımdır. Bina həmişə qalır. İnsan isə dünyasını dəyişir... Binanın yerində hələ ki, yeni bina tikmək zərurəti yoxdu. Ancaq dünyaya gələn hər nəslə yenidən təbiiyə eləmək lazımdır...

23 fevralda isə Gursel üçün təzə tikilən binada ev aldım. Hələ ki, bundan heç kəsə xəbəri yoxdu. Mərtəbələrdə gəzdim və yeddinci mərtəbədəki iki otaqlı mənzili seçdim. Sola baxanda dağlar, sağa baxanda dəniz apaydın görünür...

28 fevral 2005. Səlim müəllimi öz ərizəsinə əsasən işdən azad etdim. Yerinə Leyla Salamovanı götürdüm... Jurnalımız montaj prosesindədir.

Evə gəldim. Yolda – 20 Yanvarda Gündüzü gördüm...

Küləkli olsa da, gözəl hava idi. Dəniz sahilinə getdim. Sahildən Cənuba sarı esən külək çox qərribə bir mənərə yaratmışdı...

Axşamüstü bir az işlədəm.

9 mart 2005. Rəşid bizi "Palma"ya qonaqlığa apardı. Rəşidgil, biz, Azərgil və Elbrus müəllimgil yadda qalan bir gün keçirdik, deyib-güldük, Nəcəbə xanımın ad gününü qeyd elədik...

10 mart 2005. Səhər-səhər kollecdə bir qoşa saat dərs dedim. Saat 14-00-da Sumqayıt İcra Hakimiyyətinin yaxınlığında, Azərbaycan küçəsindəki uşaq kitabxanasında mənimlə görüş keçirildi. Tədbirdə əsasən 12 və 16 saylı məktəblərin uşaqları və müəllimləri iştirak edirdilər. Tədbiri kitabxananın direktoru Yeganə xanım aparırdı. Uşaqlar şerlərini əzbər söylədilər, əsərlərim əsasında səhnəciklər göstərdilər. Onların çoxsaylı suallarına cavablar verdim.

Axşamüstü anamın qəbrinin üstünə getdik.

11 mart 2005. Dəniz sahilində gəzintidən sonra Bakıya işə getdim. 2-ci nömrənin tirajını aldım. 3-cü nömrənin materiallarını oxuyub çapa imzaladım. Təbiət Təmayüllü Gimnaziyaya və 12 saylı məktəbə dəydim. Tələbələrimlə görüşdüm. Günorta universitetdə magistrlərə bir qoşa saat dərs keçdim. Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyində işləyən Nəzmiyyə adlı bir qız da dərsmə oturdu.

12 mart 2005. Dənizə gedib-gələndən sonra jurnalın yayım işi ilə bağlı məktəblərə baş çəkdim. Sonra kollecdə Zakir Qaralovla keçirilən görüşdə iştirak etdim. Sumqayıt Dövlət Universitetindən də müəllimlər və tələbələr gəlmişdilər. Pedaqoji Universitetin müəllimi Oqtay müəllim kimliyimi biləndən sonra mənimlə çox mehriban görüşdü. Dedi ki, Mehdi əminlə bir sinifdə oxumuşam, Razimə dərs demişəm, atanın işə dostu olmuşam. Rəhmətlik çox bəmzə bir adam idi...

Tədbirdən sonra bir neçə məktəbə dəyib sonra evə gəldim...

13 mart 2005. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzdik. Balıq aldım. Ağəddin dedi ki, Bəbişin bir qızı var, elə yaxşı baladı, mənə görəni kimi deyir: -Ağəddin əmi salam!

Firdovsi dedi ki, nyləsin, canının qorxusundan eləyir də...

Ağəddin gülüb deyə dedi: -Mən hər dəfə onu görəndə deyirəm ki, it balası, necəsən?

Mən gülüb dedim:

-Yazıq uşaq elə ona görə sənə əmi deyir də!

21 mart 2005. Sumqayıt Şəhər Təhsil Şöbəsinə məktəblilərin "Qanadlandı uçağa" kitabının təqdimat mərasimi idi. Vədadi müəllim bizi çox yaxşı qarşıladı. Onun sadəliyi, təvəzökarlığı, böyük-küçük yeri bilməsi həmişə mənim xoşuma gəlir.

Tədbirdə mən də çıxış elədim. Yaradıcı məktəbliləri bayram münasibətilə təbrik elədim və dedim ki, uşaqlar, əslində təbiətdə bayram yoxdu. Bayram insanların uydurmasıdır. Poeziya da insan düşüncəsinin, hissinin məhsuludur. Qarlı qışdan bəzən babalarımız, nənələrimiz yazın, günəşin, isti havanın gəlməsini ona görə bayram eləyiblər ki, bir rahatlıq tapıblar... Onların ruzi mənbəyi olan mal-qara üçün yaz bol-bol ot-ələf gətirib... Narahatlıqdan sonra rahatlıq insanda bayram ovqatı yaradır...

Yaz təbəitin oyanışıdı... Səhər-səhər dənizə getmişdim. Yaz yağışı adama ləzzət eləyirdi. Elə bil yaz-yağışı çılpaq budaqların toz-torpağını yuyur ki, təptəzə tumurcuqlar göz açsın, ağaclar çiçək gözləri ilə təbiəti seyr eləsin...

25 mart 2004. Jurnal montaj prosesindədir. Xarici Dillər Universiteti Dilçilik kafedrasının müəllimi Elmira xanım zəng eləmişdi. "Speys" televiziyasında çıxışımı çox bəyəndiyini söylədi. Dedi ki, Rafiq müəllim, kitablarınızı maraqla oxuyuram. *Sizin hər cümləniz, hər misranız hikmətlə doludur. Nə yaxşı ki, bu çətin zamanada həyatını, ömrünü ədəbiyyata, sənətə, təlim-təربiyəyə həsr etən istedadlı, təmənnəsiz insanlar var...*

İşdən qayıdıb Sumqayıt Dövlət Universitetinə getdim. Magistrlərə bir qoşa saat dərs keçdim. Onların suallarına cavab verdim. Qızları narahat edir ki, nəyə görə indiki ədəbiyyatımızda gənc nəslin tərbiyəsinə təsir edə biləcək ideal insan obrazı yoxdur? Əlbəttə, hər bir qəhrəman öz dövrünün, zamanəsinin, təmsil etdiyi zümrənin övlədidir. Hər şeyin dəyəri pulla, qazancla ölçülən bir zamanda ideal qəhrəman yaratmaq mümkündürmü? Dövrün bütün reallıqlarını əks etdirən əsər yazmaq o qədər də asan deyil. Digər tərəfdən "düzün düzdə qaldığı", ayrının var-dövlət, vəzifə, xətir-hörmət sahibi olduğu bir zamanda ideal qəhrəmana bənzəmək istəyən tapılacaqmı? Sorğu aparsan heç kəs akademiyanın prezidentinin kim olduğunu deyə bilməyəcək. Ancaq ucuz repçiləri, meyxanaçıları, müğənniləri tanımayan varmı?! Acı da olsa bütün bunlar dövrümüzün reallığıdır...

29 mart 2005. Kollecdə üç qoşa saat, universitetdə isə bir qoşa saat mühazirə oxudum. Mühazirələr yaxşı alındı...

31 mart 2005. Dəniz sahilində romantik anlar yaşadım. Dəniz çox gözəl görünürdü. Hər şey qəşəng idi...

4 aprel 2005. Bakıya işə gedib qayıtdım. Kitabxanada İ.İlyaslinın "Bir söz bilirəm" kitabının təqdimatında iştirak elədim. Çıxışmda dedim ki, bu müqəddəs ocaq – kitabxana sehrli sözlərlə doludur. Ancaq təəssüf ki, hər oxucu o sözü görə bilmir. Bura gələndə kitabxananın həyatində ağacın çiçəklədiyini gördüm. Ağlıma gəldi ki, yaradıcı adam da bu çiçəkləyən ağaca bənzəyir. Bu çiçəkləri şaxta vurmaq qorxusu var. Yaxşı halda isə hər çiçək meyvəyə çevrilə bilmir. Meyvənin də kimə qismət olacağı bəlli deyil. Qurd-quşa da yem ola bilər, əsl meyvə xiridarına da çata bilər. Bax sənət də elə belədi...

5 aprel 2005. Kollecdə üç qoşa saat, universitetdə iki qoşa saat mühazirə dedim. Dərslərin hamısı yaxşı alındı. Təb necə gəlir sualına verdiyim cavab qızların xoşuna gəldi... Universitetdə isə həyat hadisələrinin ədəbi prosesə təsiri məsələlərini zəngin faktlar əsasında izah

elədim. Eyni patoka iki qoşa saat eyni fəndən müəhazirə oxumaq o qədər də asan məsələ deyil... Hər şey çox yaxşı alındı...

6 aprel 2005. Dənizə, sonra Bakıya işə getdim. Ədəbiyyat institutunda yoldaşlarla görüşüb söhbətləşdim... Evə gəlib bir qədər işlədim...

13 aprel 2005. Teleteatrda "Göyərçin" jurnalına həsr olunmuş verilişin çəkilişi oldu.

15 aprel 2005. Dövlət televiziyasının birinci proqramı ilə "Mənim Göyərçinim" adlı veriliş nümayiş etdirildi. Dedilər ki, pis alınmayıb...

20 aprel 2005-ci il. "Sona" şadlıq sarayında qızım Gülzarın toy məclisi oldu. Hər şey çox yüksək səviyyədə idi. Dostum Tofiq Hüseynli məni təbrik edib söylədi: "Super toy idi"... Bəşir dayı, Fərəc müəllim dedilər ki, hələ belə toy görməmişdik... Şamxəlil dedi: "Toy belə olar"... Xülasə, hamı toyu bəyəndi. Nə yaxşı ki, qohum-qardaş, dost-tanış var...

22 aprel 2005. Elmi katib İmamverdi müəllimə zəng elədim. Telefonu bağlı idi. Ədəbiyyat İnstitutuna getdim. Məhərrəm dedi ki, İmamverdi xəstədi, işə çıxmır. Bəkir müəllimlə görüşdüm. Aybəniz xanım Güldanə Pənahovanın müdafiəsində çəkilən şəklimi mənə verdi. Ali Attestasiya Komissiyasına zəng elədim. Arif müəllim dedi ki, təbrik eləyirəm. Kollegiyanın qərarı ilə sənin doktorluq işin müdafiəyə buraxıldı...

"Azərbaycan dünyası" qallereyasında "Cırtan" jurnalının təqdimat mərasimi keçirildi. İlk sözü mənə verdilər. Dedim ki, valideyn öz övladına toy eləyəndə sevindi ki, mən də "Göyərçin" ocağında tərbiyə alıb ərşəyə çatan "Cırtan"ı təzə həyata atılması münasibətilə təbrik edirəm. Cırtan it hürən, yaxud işıq gələn tərəfə getmək seçimi qarşısında qalmışdı. Yolun üstündə divlər olsa da, gənc kollektivə arzulayıram ki, onlar həmişə işıq gələn tərəfə getsinlər.

Sonra Sumqayıta qayıtdım. Əsgər Eyvazoglunun xatirə gecəsinə yollandım. Məclis qurtarmışdı. Lakin mərhumun ailəsi: bacısı, həyat yoldaşı və qızı ilə görüşdüm, onlara başsağlığı verdim...

25 aprel 2005. *Nəşriyyatın pilləkənində Aqil Abbasla görüşdük. Mənim haqqımda çox yüksək sözlər söylədi. Dedi ki, sən çox gözəl ziyalı və çox gözəl insansan. İndi sən kimi adamlar yoxdu. Məsələn, mən də gözəl ziyalıyam, ancaq sən kimi tərbiyəli deyiləm... Ziyalılığı və insanlığı özündə birləşdirən sən kimi adamlar təəssüf ki, indi yox dərəcəsinə-dədir...*

26 aprel 2005. Kollecdə üç qoşa saat dərs keçdim. Sonra Bakıya getdik. Sadıqın bacısıgil - Lalə və Aslan bizimlə görüşməyə gəlmişdilər. Sabah onlar Kanadaya yola düşəcəklər...

Gülzargili evlərinə apardım, sonra Sumqayıta qayıtdım...

27 aprel 2005. Jurnalın son korrekturasını oxuyub çapa imzaladım. Dedilər ki, Mədəniyyət Nazirliyindən zəng eləmişdilər. Sabah saat 4-də Axundov adına Respublika Kitabxanasında uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı tədbir olacaq. Moskvadan qonaqlar gəlib. Siz də mütləq orada iştirak etməlisiniz. Bakıxanov qəsəbəsinə gedib maşının yağını dəyişdim. Sonra evə qayıtdım...

28 aprel 2005. Bir qoşa saat dərs keçəndən sonra Bakıya işə, sonra AAK-a getdim. Arif müəllim məni şöbənin işçiləri ilə tanış etdi. Məni çox səmimi qarşıladılar. Axundov adına Respublika Uşaq Kitabxanasında təşkil edilmiş tədbirdə iştirak elədim. Rusiyanın 27 nəşriyyatında nəşr edilən kitablar nümayiş etdirilirdi. Tədbirdə mədəniyyət nazirliyinin əməkdaşları, Rusiya səfirliyinin nümayəndələri, nəşirlər iştirak edirdilər. *Təhsil Nazirliyi dərsləklər və nəşriyyat idarəsinin rəisi Nəcəf Nəcəfovla görüşdük. Mənim yaradıcılığım haqqında çox xoş sözlər söylədi. Etiraf elədi ki, əvvəlcə mən Sizin dərsləklərinizin nə səviyyədə olduğunu bilmirdim. Sonra yerlərdən, ali və orta ixtisas məktəblərindən Sizin kitablarınız haqqında mütəxəssislərin çox yüksək fikirlərini eşitdim. Bəzi dərsləklərdə dəqiqləşmələr aparanda mən Sizin "Uşaq ədəbiyyatı" dərsləyinizdən dəfələrlə istifadə etmişəm. Sizin respublikamızın mütəxəssisləri arasında çox böyük nüfuzunuz var. Yeni dərsləklər hazırlananda Sizi də bu işə qoşmaq fikrindəyəm...*

Az.TV-2-də bizim jurnalımıza həsr edilən "Mənim "Göyərçin"im" verilişinin təkrarı oldu. Axşam xəbərlər proqramında kitabxanadakı tədbiri işıqlandıranda məni də göstərdilər.

29 aprel 2005. Tezdən Bakıya işə getdim. Sonra Sumqayıta qayıdıb magistrələrə bir qoşa saat dərs keçdim. Axşam "Çinar" restoranında bacanağım Sərdar Hacıyevin 65 yaşı münasibətilə təşkil edilmiş məclisdə iştirak etmək üçün yenidən Bakıya qayıtdım. Məclisi mən aparırdım. Hər şey yüksək səviyyədə oldu...

30 aprel 2005. 1 sayılı Sumqayıt məktəbində keçirilən "Əlifba" bayramında iştirak və çıxış etdim. Axşam üstü dəniz sahilinə getdim. Gözəl hava var idi. Ancaq bir az nasazlamışam...

1 may 2005. Səhər-səhər dəniz sahilinə getdim. Necə oldusa bir neçə şeirimi oxudum. Hacı Nadirin suallarına cavab verdim, şeirlərdən nümunələr oxudum. Nadir şerlərimi çox maraqla qarşıladı və dedi ki, mən bir neçə gün əvvəl səni yuxuda görmüşdüm, bu söhbətin olacağını bilirdim. İlk söhbət zamanı, sən ilk şəri oxuyanda barmağımı dişlədim, yuxumun çin olduğuna heyretləndim.

Özümü nasaz hiss etdiyimə görə bütün günü evdə yatdım. Axşam üstü gedib video-kaset aldım ki, Gülzarın toy şənliyinin üzünü köçürüm...

3 may 2005. Kollecdə iki qoşa saat dərs keçib, universitetə getdim. *Kollecde Şəfiqə xanım, universitetdə isə Nigar xanım mənə dedilər ki, Rafiq müəllim, gözlərinizin dərinliyindən qəm boylanır...*

Magistrlərimlə söhbət zamanı dedim ki, indi birbaşa hücumla oxucuların qəlbini fəth etmək olmur. Ona görə də partizan hərəkətinə üstünlük verirəm. Sizi hazırlayıb ayrı-ayrı rayonlara, kəndlərə göndərməklə bu missiyanı yerinə yetirməyə çalışıram...

4 may 2005. Səhər-səhər dənizə sahili gözəl idi. Yağış yağdı. Bakıya işə getdim. AAK-a zəng vurub Arif müəllimlə telefonla danışdım. Dedi ki, sənədlər hazırdı, İmamverdi gəlib götürsün.

Jurnalımız yenə də ləngiyir... "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabımın çapı həddindən artıq uzandığı üçün Babəkə zəng eləyib etirazımı bildirdim...

9 may 2005. Səhər-səhər zəng edib atamın xalası oğlu Muradın rəhmətə getdiyini dedilər. Bakıya – yas yerinə getdim. Rəhmətliyi Əhmədli qəbristanlığında dəfn edib geri qayıtdıq...

10 may 2005. Səhər-səhər dənizdən qayıdandan sonra üç qoşa saat dərs keçdim. Nazim müəllim zəng edib dostumuz Araz müəllimin rəhmətə getdiyini söylədi. Araz müəllimlə uzun müddət bir yerdə işləmişdik. 10 sayılı məktəbdə dərs hissə müdiri, 23 sayılı məktəbdə dərs hissə müdiri, direktor, şəhər təhsil şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmışdı. Uzun müddət idi ki, 16 sayılı məktəbdə direktor işləyirdi. "Göyərçin" jurnalının yayılmasında mənə çox yaxından kömək edirdi. Sumqayıtın 55 illiyi münasibətilə məktəblərində keçirdiyi tədbirə məni də dəvət eləmişdi... Allah rəhmət eləsin... Onun dəfnində iştirak etdim...

11 may 2005. Dəniz sahilində gəzintidən sonra Bakıya işə getdim. Ədəbiyyat İnstitutuna yollandım. İmamverdi müəllimə dedim ki, Ali Attestasiya Komissiyasından sənədləri götürmək lazımdı.

İşə qayıdanda dedilər ki, Ali Attestasiya Komissiyasından zəng eləmişdilər, dedilər ki, Rafiq müəllim gələndə mütləq bizə zəng eləsin... Arif müəllimlə danışdım. Dedi ki, ay qardaş, hardasan, gəl sənədləri götür də...

Ali Attestasiya Komissiyasına getdim. Məni çox yaxşı qarşıladılar. Elmi Şuraya təqdim etmək üçün yazılmış məktubu və sənədləri götürdüm.

12 may 2005. Bir qoşa saat dərs keçib, bezi məktəblərə baş çəkdim. Sonra Bakıya yas yerinə getdim. Bu gün Muradın 3-7-si idi. Günortadan sonra Sumqayıta qayıdıb Araz müəllimin yas məclisində iştirak etdim.

13 may 2005. Bakıya işə getdim. Tahirə xanımın qızları gəlmişdilər. Tahirə xanıma öz ərizəsi ilə işdən azad etdim. Onun yerinə İlqar Mehdiyevi – rəhmətlik Tofiq Mahmudun oğlunu məsul katib vəzifəsinə

təyin etdim. Magistirlərə bir qoşa saat dərs keçdim. "Dünya" televiziya məhsulunun verilişin çəkilişinə başladı.

14 may 2005. Televiziya çəkilişləri davam etdi və başa çatdı. Bu gün Rəyanın Respublika sarayında konserti var. Konsert mənim mahnımın adı ilə "Bu gecə" adlanır. Mənə də dəvətnamə göndərilib. Birinci cərgədə 11-ci yerdə əyləşdim. Ətrafımda sənət adamları, musiqiçilər, bəstəkarlar, müğənnilər əyləşmişdilər. Konsert çox maraqlı keçdi. "Bu gecə" mahnısı sürəkli alqışlarla qarşılandı. "Səninəm" mahnısını oxuya-oxuya Rəya səhnədən düşdü, mənə və yanımda əyləşən sənətçilərə əl verib gürüşdü.

Bakı çox dəyişib. Sarayın qarşısındakı park, Heydər Əliyevin heykəli çox gözəldir... Saat 10-da konsert qurtardı. Fəziləni də götürüb Sumqayıta – evə qayıtdım.

15 may 2005. Səhər-səhər dənizə getdim. Bərk külək əsir, dalğalar şahə qalxıb... Bir xeyli gəzəndən sonra evə gəldim. Gəlinimiz İradənin əmisi Zakirin yas məclisində iştirak etdim...

16 may 2005. Dənizdən qayıdandan sonra Bakıya işə getdim.

17 may 2005. Üç qoşa saat dərs keçdim.

20 may 2005. Axır ki, jurnalımızın birləşmiş (4-5) sayı işıq üzü gördü. Cəmi min nüsxə. Mətbuat yayımı idarələrinə sifariş etdikləri qədər jurnal göndərdik. Yüz nüsxə gimnaziyaya, 50 nüsxə isə 11 sayılı məktəbə verdim. Yəni sağ olsun dostlar...

22 may 2005. Gülzarla Sadiq toydan sonra ilk dəfə bizə gəlmişdilər.

23 may 2005. Bu mövsümdə ilk dəfə dənizdə çıxdım.

24 may 2005. Üç qoşa saat dərs keçdim. Səadət "Həsərət sazağı" kitabımın korrekturasını gətirdi. Dedi ki, Rafiq müəllim, kitabı oxuyub əməlli-başlı təzələndim. *İlk hissədə olan şeirlər məni kövrəltdi, məktublara cavab yazdığınız şeirləri oxuyanda isə qışqandım.*

Axşam dənizə gedib çıxdım.

25 may 2005. Şamxəlil mənə dedi ki, *a şair, cəddinə qurban olum, sən xeyir-dua verdin, bizim də qapımıza elçi gəldi...* Onu təbrik elədim. Leyla "Dünya xalqlarının nağılları" seriyasından hazırladığımız nağılları disketdə gətirdi. Salavatla kompüterdə mətnləri nəzərdən keçirdim və tapşırıdım ki, pilyonkaya çap eləsin.

Dənizə getdim. Təzə kitabımın korrekturasını oxudum.

Dünya TV-də mənə məhsul verilişinin "Bir sevdalı ürəyim var" verilişi efirə getdi. Ramazan müəllim zəng edib məni veriliş münasibətilə təbrik elədi. Təbrik təbriki əvəz elədi. Sən demə Dünya TV-yə də əməlli-başlı baxırışlar.

26 may 2005. Dənizə gedib gələndən sonra kollecdə bir qoşa saat dərs keçdim. 37 sayılı məktəbdən satılan jurnalların pulunu götürdüm.

Universitetə getdim. Dost-tanışla, müəllimlərlə, tələbələrle görüşüb söhbətləşdim. Rəqub müəllim dedi ki, nəzəriyyəni sizin kafedradan alıb bizə versələr də, mühazirəni sənin üçün nəzərdə tutmuşuq. Evə gəlib kitabımın korrekturasını oxudum. Dənizə getməyə hazırlaşırım.

27 may 2005. Bakıya işə getdim. Jurnalımızın növbəti sayı hələ hazır deyil. Evə qayıdıb dənizə getdim.

30 may 2005. Məni mətbuat evində "Cırtan" jurnalının təqdimatına dəvət eləmişdilər. Çox hörmətlə qarşıladılar. İlk sözü mənə verdilər. Kollektivi təbrik elədim, onlara uğurlar arzuladım. Aygün Bünyadzadə və Sevinc Nuru qızı da bu jurnalın aparıcı əməkdaşları sırasındadır. Məlum oldu ki, bu kollektiv ideyanı oğurladığına görə Leylagilin hazırladığı "Cırtan"ı məhkəməyə verib.

31 may 2005. Kollecdə iki qoşa saat dərs keçəndən sonra 35 sayılı məktəbdə son zəngdə iştirak və çıxış etdim.

1 iyun 2005. Dənizdən sonra işə getdim. İlqar montaj otağına gedib gəldi, dedi ki, işlər qaydasındadır.

Etibarla Mətanət də gəlmişdilər. Birlikdə jurnaldakı rəsmlərin vəziyyətini, gələcək sayların necə hazırlanacağını müzakirə elədik.

2 iyun 2005. Dərsə getdim. Kollecdə xaricilərə sonuncu mühazirəm idi. Məni dərstdən ayırıb iclasa çağırıdılar. Həmişə olduğu kimi səviyyəsiz, məzmunсуz söhbətlər qanıma qaraldı.

Bəşir müəllimin həyat yoldaşı Səmayə xanımın dəfnində iştirak elədim. Dənizdən qayıdanda Azər zəng elədi ki, səni "Ay işığı"nda gözləyirik. Sədaqət xanımın ad günü idi...

3 iyun 2005. Özümü pis hiss edirəm. Təzyiqim qalxıb. Dənizə də, işə də getmədim.

4 iyun 2005. Səhər-səhər dənizə getdim. Hava küləkli və soyuq idi. Evə qayıdandan sonra bir işlə məşğul ola bilmədim. Akıfgili də götürüb Bakıya yas yerinə getdim.

Axşam Gülzar zəng eləmişdi. Dedi ki, ata, Sadıqın anası məktub yazıb ki, *Kanadadada rus və Azərbaycan uşaqları Rafiq Yusifoğlunun şərlərini böyük maraqla oxuyurlar. "Sladkiy dojd" kitabına daxil olan şərlərin demək olar ki, hamısını əzbərləyiblər.*

5 iyun 2005. Evdəyəm. Təzyiqim düşsə də, ciddi bir işlə məşğul ola bilmirəm. "Həsret sazağı" kitabımdakı korrektura səhvlərini düzəldirəm.

6 iyun 2005. İşə getdim. Jurnalın təzə sayının çapı qurtarmaq üzrədi. Bəzi yazıları redaktə edib evə qayıtdım.

7 iyun 2005. Səhər-səhər dərsə getdim. Üç qoşa saat dərs keçdim. Universitetə dəyib evə qayıtdım.

8 iyun 2005. Bakıya işə getdim. Jurnalın tirajını aldım, lazımı yerlərə göndərdik. "Göyərçin" in kitabxanası seriyasından çap olunan "Min

dovşan otaran çoban" adlı nağıllar kitabı pis alınmayıb. Tələbəm Gülnar Fətəliyeva yanıma gəlmişdi. Ona jurnalın müxtəlif nüsxələrini verdim ki, oxuyub tanış olsun, bu sahədə qələmini sınısın.

Evə qayıdıb "Həsret sazağı" kitabımın korrektura səhvlərini düzöldüb diskə yazdım.

9 iyun 2005. Əyanilərə bir, qiyabiçilərə isə iki qoşa saat dərs keçdim. Magistirlərə imtahanım oldu.

10 iyun 2005. Dənizə, sonra Bakıya işə getdim. Bir neçə yazı hazırlayıb makinaya verdim. Gurselgil də mənimlə Sumqayıta qayıtdılar.

11-12 iyun 2005. Səhər-axşam dənizə getdim. Gülzar Gültəkinlə bizə gəldi. Sadiq Qusardan qayıdandan sonra onlar birlikdə Bakıya getdilər.

13 iyun 2005. Dənizə gedib gəldim. Küləkli havadı. Dalgalar şahə qalxıb... "Həsret sazağı" kitabım yazılmış disketi "Çaşıoğlu" nəşriyyatına verdim. Rəhilə təzə çıxan kitabını mənə bağışladı. Dərd adamı şair eləyərmiş...

14 iyun 2005. Kollecdə üç qoşa saat dərs keçdim.

15 iyun 2005. Dənizə getdim, qayıdandan sonra bütün günü evdə oldum.

16 iyun 2005. Bir qoşa saat "Xarici dil" fakültəsinin tələbələrinə, iki qoşa saat isə qiyabiçilərə dərs keçdim. Axşamüstü dənizə gedib çimdim.

17 iyun 2005. Dənizdə çimib evə qayıtdım. Ağəddin, Firdovsi və mən Masallıya yola düşdük. Firdovsinin maşını ilə gedirdik. Salyandan, Biləsuvar, Cəlilabaddan keçib Masallıya çatdıq. Hacı Xudayarla görüşdük. Birlikdə İsti suya getdik. Bizə qalmaq üçün yer verdilər. İldırım İsti suyu cənnətə döndərmək üçün əlindən gələni əsirgəmir. Günorta yeməyini yeyəndən sonra Hacı Ağəddinlə mən İsti su vannası qəbul elədik. Bir az dincələndən sonra Yardımlıya sarı üz tutduq. Meşə adama ləzzət eləyir. Yardımlı şələləsinin altında çimdik. Yaxşı dincəldik, istirahət elədik.

Axşamüstü İsti suyun sahibi Hacı İldırımla görüşüb söhbətləşdik. O, mənim şerlərimin vurğunudur. Ona kitablarımdan bağışladım.

18 iyun 2005. Gecəni pis yatdıq. Səhər tezdən Firdovsi ilə İsti suyun qaynayıb çaya töküldüyü yerə getdik və orada ləzzətlə çimdik. Daşların arasından şarhaşarla axıb Viləşə tökülən qaynar su çayın suyunu da əməlli-başlı isidir. Suda xırda balıqlar çoxdur. Bir az sakit dayanan kimi adama yanaşırlar.

Səhər yeməyindən sonra İsti suyun ətrafındakı yeməxanaları, restoranları, istirahət yerlərini gəzib dolaşdıq. Mədə və böyrək suyundan içdik. Hava çox istidir. Nəfəs almaq çətinidir. Ancaq təbiət çox gözəldir. Meşədə rəngarəng ağaclar bitir. Dəmirağac, nil, razdaq, palıd, vələs...

Günorta üstü Hacı Ağəddini də götürüb İstisuyun qaynayıb töküldüyü yerə apardıq. Hacı etiraf elədi ki, buranı birinci dəfədir görür...

Axşam saat 5-də şəhərə sarı yol aldıq. Saat 9-da evə çadıq. Gursel də gəlmişdi.

19 iyun 2005. Səhər-səhər dənizdə çimib evə qayıtdım. Günorta üstü İradənin əmisi Zakirin yas yerində iştirak elədim. Bərk külək əsdiyi, toz-torpaq olduğu üçün axşam dənizə getmədim...

20 iyun 2005. Dənizə gedib qayıdandan sonra Bakıya işə getdim. İcarə haqqını 60 faiz qaldırmaları qanımı qaraltdı. Deyəsən böyük otaqlardan birini təhvil verməli olacağıq. "Çaşıoğlu" nəşriyyatında kitabın nəşri üçün deyilən qiymət məni qane etmədi. Qəşəm İsabəyli kitabı nisbətən ucuz qiymətə çap etməyi söz verdi.

Müəllimlər İnstitutuna getdim. Direktor müavini Fəxrəddin müəllimlə görüşdüm. Söhbətləşdik. Dedi ki, Sizin kimi adamlara böyük ehtiyacımız var. Bizim İnstitutda dərslər desəniz şad olarıq. Gərək Zöhrə müəlliməyə minnətdarlığımızı bildirək ki, Sizi dilə tutub bura göndərə bilib...

21 iyun 2005. Kollecdə üç qoşa saat dərslər keçdim, yekun qiymətləri yazdım. "Çiçək yağışı" kitabımdan oxuduğum şerlər əsasında uşaq ədəbiyyatının mahiyyətini, mövzu və problematikasını başa salmağa çalışdım. Tapdaq altında qalan torpaqlarımız, düşmənlərin vəhşiliyi haqqında yazdığım şerlər tələbələrə çox dərin təsir göstərdi.

Axşam üstü dənizə getdim. Bir saat sahilə gəzdim. Dəniz dalğalı və bulanıq olduğu üçün çimmədim.

22 iyun 2005. Günüm yenə də dənizlə başladı. Hava soyuq olduğu üçün evə tez qayıtdım. Bakıya işə getdim. "Çaşıoğlu" nəşriyyatından kitabımın disketini götürdüm. "Elnur –P" nəşriyyatına dəydim. "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabımı hələ də nəşr eləməyiblər. Söz verdilər ki, gələn ayın 15-də hazır olacaq... "Ulduz" jurnalına şerlər apardım. Redaktor Elçin Hüseynbəyli ilə söhbətləşdik... "Adiloğlu" nəşriyyatına dəydim. Direktorla tanış oldum. İbrahim İlyaslı da orada idi. Qiymətlər burada da kələ-çarxa dəyir...

Universitetə getdim. Pərvanə adlı qızın "Müasir poeziyamızda peyzaj" mövzusunda diplom işinin müdafiəsində iştirak etdim. Məlum oldu ki, əsərdə mənim yaradıcılığımın da xeyli söhbət açılıb.

23 iyun 2005. Dənizdən qayıdandan sonra Bakıya işə getdim. Maliyə kağızlarına qol çəkdim. Adam kağız-kuğuz içində itir. Kitabımı aparıb "Şirvanneşr"-ə verdim. Qəşəm İsabəyli kitabımın üzqablığını gözümün qarşısında hazırladı. Üzqablığına şəklimi, son səhifəyə isə İlqarın çəkdiyi rəsmi verdi. Qaldı kitabın içini yenidən səhifələmək.

24 iyun 2005. Dənizdə çimdim. Su çox gözəldi. Bakıya işə getdim. Jurnal üçün materiallar hazırlayıb makinaya verdim. "Bakı Xəbər" qəze-

tindən zəng eləyib yanıma gəldilər. Jurnalın, uşaq ədəbiyyatının müasir vəziyyəti ilə bağlı söhbət apardıq. "Uşaq ədəbiyyatı" proqramı üzərində işləyirəm. Axşam dənizə getdim.

24 iyun 2005. Dənizə gedib gələndən sonra bir az kompüterdə işlədim.

25 iyun 2005. Dəniz, ev...Vidadi müəllim zəng elədi ki, bizim institutda (Şərqsünaslıq institutunda) çıxan "Elmi araşdırmalar" jurnalı getirmişəm. Gedib həmin jurnalı aldım. Mənim də məqaləm çap olunub.

Axşamüstü Azərgilin bağına getdik. Tut yedik, samovar çayı içdik... Azərin yeni tikdirdiyi gözəl "besedka"da oturub nərd, domino oynadıq. İki tas nərddə uddum, iki oyun da dominoda...

26 iyun 2005. Dənizdə gəzdik, çimdik. Hacı Nadirin bağına gedib tut yedik. Sonra evə qayıtdıq. Kompüterdə işləyirəm.

27 iyun 2005. Dənizə gedib qayıdandan sonra Bakıya işə getdim. İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə gedib Ağacan müəllimlə görüşdüm. Hazırladığım məktubları ona verdim ki, lazımı yerlərə göndərsin. Yağış yağır. "Azərbaycanda kim kimdir?" kitabının 2001-ci il nəşrini aldım. Burada mənim də şəklim, haqqımda məlumat var.

28 iyun 2005. Gündüz zəng elədi ki, ata, "Bakı Xəbər" qəzetində müsahibəni veriblər. Axşamüstü dənizə getdim.

29 iyun 2005. Dənizdən sonra işə getdim. Qəşəm İsabəyli zəng elədi ki, kitabının üzqabığını çap etmək istəyirik. Bizə maliyə dəstəyi lazımdır.

30 iyun 2005. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. Qəşmə kitabın pulunun bir hissəsini verdim. İşçilərimin maaşlarını artırdım. Evə qayıdıb dincəldim, sonra dənizə çimməyə getdim. Axşam doqquzun yarısında Nizami Xudiyevin köməkçisi İsmixan zəng eləyib dedi ki, Nizami müəllim başqa yerdədi, deyir ki, mütləq mənim mobilnimə zəng eləsin. Zəng elədim. Nizami dedi ki, hardasan, səhərdən səni gözləyirik. Tez maşını minib gəl "Qızıl qaya" restoranına. Getməkdən başqa çarə yox idi. Tələbə yoldaşlarımızdan bir qrupu gəlmişdi. Tədbirə getmədiyim üçün bir az giley-güzar elədilər. Nizami ilə söhbətləşdik. Gecə saat 1-də Ramazanı Binəqədide qoyub, Sumqayıta gəldim. Yol çox pis idi.

1 iyul 2005. Dəniz çox ləzzətli idi. Bakıya işə getdim. Bir qədər işlədim. Rəssamlar – Aytən, Leyla, Ramil gəlmişdilər. Ali məktəbi bitirmələri münasibətilə onları təbrik elədim. Axşamüstü dənizə getdim. Hava bərk isti olduğu üçün sahilə çatan kimi çimdim. Dənizdən çıxanda havanın sərinliyini hiss elədim. Bir də gördük ki, uzaqdan Xəzri dalğaları qabağına qata-qata gətirir. Yanımızda isə su haphamar idi. Hamımız suya doluşduq ki, Xəzri gəlib çatmamış ləzzətlə çimək... Gözəl bir mənərə idi...

2 iyul 2005. Xəzri yatıb. Dəniz yenə də ayna kimidi. Çimmək adama ləzzət eləyir.

3 iyul 2005. Günümü dənizdə və evdə keçirmişəm.

4-8 iyul 2005. Bu günlərin hamısında dənizə gedib qayıdandan sonra Bakıya işə getmişəm...

9 iyul 2005. Dənizə gedib gəldim. Hava bərk istiddi. Ona görə Bakıya getmədim. Evdə qalıb işlədim.

10 iyul 2005. Ailəlikcə Qubaya – Vəlvələ çayın sahilindəki Daşdəmir bulağının üstünə getdik. Yol çox pisdi. Ancaq təbiət gözəldi. Yaxşı istirahət elədik. Böyütkən yığdıq. Axşam evə qayıtdıq.

11 iyul 2005. Dəniz dalğalı olduğu üçün çimmədik. Bakıya işə getdim. "Zamanın qatari" kitabımı Leyla hazırlayıb gətirmişdi. Bəzi şeyləri düzəltməyi xahiş elədim. Ümumiyyətlə, mənim təsəvvür etdiyim kimi olmasa da, kitab pis alınmayıb.

12 iyul 2005. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. Jurnalın gələcək sayları üçün materiallar hazırlayıram.

13 iyul 2005. Dəniz, iş. Tələbə Qəbulu Dövlət Komissiyasından zəng eləyib dedilər ki, mən ekspert komissiyasının üzvü kimi səhər saat 10-da orada olmalıyam.

14 iyul 2005. Dənizdən sonra Bakıya – Tələbə Qəbulu Dövlət Komissiyasına getdim. Bunkerdə magistirlərin imtahan işlərini yoxladıq. Çox zəif yazılandı.

15 iyul 2005. Dənizdən sonra Bakıya getdim. Maşının yağını dəyişdim. Kitabım üçün getdim. Məlum oldu ki, heç çapa başlamayıblar da. Babəki biabır elədim. Hələ belə yalançı, sözünün məsuliyyətini bilməyən adam görməmişəm. Qəşəm İsabəyli isə zəng eləyib dedi ki, şerlərin bizim işçilərin çox xoşuna gəlib. Ona görə də kitabını 300 yox, 500 nüsxə çap eləyiblər. Narahat olma, qalan nüsxələri bibkollektora verəcəyik. Evə gəlib dənizə getdim.

16 iyul 2005. Dəniz paltarlarımı aparmağı unutduğum üçün səhər-səhər çimə bilmədim. Sahildə gəzib evə qayıtdım. Evdə bir az işlədim. İstirahət eləyəndən sonra axşamüstü yenə dənizə getdim. Xəzri gilavara çevrilir.

17 iyul 2005. Dəniz sakitdir. Ləpədən gəzmək də, çimmək də ləzzət eləyir adama. Evə gəlib kompüterin arxasına keçdim. Elmi şurada çıxış etmək üçün edəcəyim məruzənin mətnini hazırlamaqla məşğulam.

18-20 iyul. Hər gün dənizdən sonra Bakıya işə gedirəm. Fəzilə də mənimlə gedir Gülzara, anasına baş çəkmək üçün.

21 iyul 2005. Dənizdən sonra işə getdim. "Həsərət sazağı" kitabımın signal nüsxəsini aldım. Xoşuma gəldi. Sonra uşaqların qaldığı evə gedib bir az dincəldim. Maşını elə orda həyətdə qoyub avtobusla "Sevinc" şadlıq sarayına getdim. Sumqayıt komandası və nazirlikdən iki nəfər – Faiq Şahbazlı və Əhliyyət müəllim bizimlə birlikdə əyləşmişdilər. Saat səkkizin

yarısında Gündüz zəng eləyib mənə şad xəbər verdi. Dedi ki, ata, sənə "Əməkdar mədəniyyət işçisi" fəxri adı veriblər. Bir azdan sonra xəbərlərdə verəcəklər. Sevindim. Dost-tanış da sevincimə şərik oldu. Təhsil Problemləri İnstitutunun əməkdaşları, xüsusən Ənvər müəllim, Akif müəllim və Əjdər müəllim daha çox sevindilər. Şamxəlilin qızının toyunda kollektiv – SDU-nun əməkdaşları adından danışmaq üçün mənə söz verdilər. Çıxışım pis alınmadı. Sonra rəqs elədik. "Ay ceyranım". Saat 11-də uşaqlar qalan evə gəldim. Maşını götürüb Sumqayıta qayıtdıq.

22-25 iyul 2005. Havalər çox isti keçir. Hər gün səhər, axşam dənizə gedirəm. Dost-tanış zəng eləyib məni təbrik eləyir. Televiziyadan Bahadır Şəfi, Əli Nəcəfxanlı, Ərsalan, Eldar Sadıqov, universitetdən Yadigar müəllim, Rəfail Qasimov, "Savalan" qəzetindən Eldar, Akif Aslan, qohumlardan Azər, tələbələrimdən Zöhrə, Aynur, İlahə... sevincimə şərik olduqlarını söylədilər. Televiziya getmişdim. Nizami ilə görüşdüm. Hamı məni təbrik eləyir. Sadıq Elcanlı məni avqustun 6-da ekrana gedəcək "Vətəndaş" proqramında çıxışa dəvət elədi. Axşamüstü Rəşidgillə gedib "Ay işığı"nda əyləşdik, çay içib söhbət elədik.

26 iyul 2005. Dənizə gedib gəldim. "Dəniz səviyyəsi" adlı nəsr kitabımın korrekturasını oxuyub onu kompüterdə düzəltməklə məşğulam.

27-31 iyul 2005. Həyat əvvəlki ritmi ilə davam eləyir. Ən vacib işim dənizə gedib-gəlməkdir. Universitetə maaş almağa getmişdim. Fəxri ad almağımı bilənlər məni təbrik eləyirlər. Əşrəf Şəfi, Aftandil Ağbaba zəng eləyib məni təbrik elədilər. Dənizdən qayıdanda yoldaşım dedi ki, televiziyadan Esmira Çərkəzqızı zəng eləyib səni soruşdu. Dedim ki, dənizə gedib. Xahiş elədi ki, səni fəxri ad almağın münasibətilə onun adından təbrik eləyim. Üzrxahlıq elədi ki, şəhərdə olmadığı üçün gec zəng eləyib. Sadığın anası, bacısıgil də Kanadadan zəng eləyib Gülzara deyiblər ki, atanı fəxri ad alması münasibətilə bizim adımızdan təbrik elə...

1-6 avqust 2005. Bütüm səhərim, axşamım dənizdə keçir. Bakıya işə gedirəm. "Həsərət sazağı" kitabımdan 50 nüsxə mətbəədən götürdüm. Uşaqlar üçün "Zamanın qatırı" adlı şer kitabım çapdan çıxıb. Məni televiziyaya çıxış üçün dəvət etdilər. Sadıq Elcanlı ilə söhbətləşdik. "Sükutun sonu" kitabını mənə bağışladı. Vəqif Arzumanlı gəldi. Televiziyanın heyətində "Vətəndaş" adlı verilişi çəkdlər. Deyirlər ki, mənimlə Vəqifin söhbəti pis alınmayıb. Bir neçə şeir də oxudum. Veriliş 6 avqust 2005-ci ildə Az.Tv-də nümayiş etdiriləcək. "Dəniz səviyyəsi" kitabımı da çap üçün "Şirvanəşr"ə verdim. "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabım hələ çap olunmayıb... 6 avqustda səhər-səhər ləpədən gəzərkən yağış yağdı. Hər şey adama ləzzət eləyirdi...

"Aktual ekran" araya düşdüyü üçün bizim verilişi göstərmədilər...

7 avqust 2005. Gec yatdığım üçün yuxudan çətin durdum. Ləpədən yəndə gəzdim, dənizdə çimdik. Evə gəlib iki saat kompüterdə işlədim... Bu axşam televiziyada çıxışımı verdilər. Sonradan öyrəndim ki, çıxış etdiyim veriləşə Danimarkada dayım qızı Kəmaləgil də baxıblar...

8-9 avqust 2005. Neçə gündür ki, dənizdə tufan yatmır. Ancaq səhər də, axşam da dənizə getməyimdən qalmıram. Dənizdən sonra işə gedir, qayıdanda isə evdə işləyirəm...

10 avqust 2005. Dənizdə dalğalar yatıb. Ləzzətlə çimdik. Bakıya işə getdim. Leyla jurnalın təzə sayını və mənim "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" dərslərimin üzqabığını hazırlayıb gətirib. Evə qayıdandan sonra bir az dincəlib, kompüterdə işlədim. Axşamüstü yenə dənizə getdim...

11-12 avqust 2005. Günlər öz ritmi ilə gedir. Həmişə olduğu kimi səhərim dənizlə başlayır. İşə gedib gəlir, yazı-pozu ilə məşğul oluram. Ayaz Vəfəliyə təzə kitablarımı verdim. Tapşırıd ki, növbəti nömrə üçün yazı hazırlasınlar. "Planet Press" nəşriyyatına getdim. Yenə də heç nə eləməyiblər.

13 avqust 2005. Dənizə gedib gəldim. Qusardan Rəşid müəllim zəng elədi ki, gəlin, sizi gözləyirik. Fəzilə ilə Qusara getdik. Hava gözəldi. Bir az bizdən əvvəl yağış kəsmişdi. Mənzəlin közləri isə hazır idi...

14 avqust 2005. Səhər tezdən yuxudan duran kimi meşəyə getdim. Böyürtkən yedim, gəzdim. Təbiətin gözəlliyi adamı heyran edir... Yaxşı istirahət elədik...

15 avqust 2005. Rəşid və mən ailəliklə Nabrana getdik. Adilgilin həyətdində mənzəl qaladıq, samovarı işə saldıq... Nabran çox gözəldi, ancaq Qusara nisbətən bura çox istidi... Yeyib içdik, zarafatlaşdıq, gəzdik, dənizdə çimdik, sonra yenə də Qusara qayıtdıq. Qusarla Nabran arasındakı yol da gözəldi, mənzərələr də...

16-20 avqust 2005. Hər səhər durub Qusar meşələrini gəzir, böyürtkən yeyir, zoğal yığırdım. Bu il meşədə zoğal həddindən artıqdır. Səhər-səhər meşədə gəzmək adama ləzzət eləyir... Meşədə səhər-səhər özümdən və quşlardan başqa heç kəs olmur... Gəzəndən qayıdandan sonra dünya xalqlarının nağıllarını tərcümə etməklə məşğulam. Sonra həyətdə ora-bura gəzir, Elvina və Sevilə söhbətləşir, onlara nağıl danışır... Avqustun 20-də axşam bərk yağış yağdı. Meşəyə yağan yağışa, Şahdağından üzəuşağı sürünən dumana-çiskinə baxmaq adama ləzzət eləyir...

21 avqust 2005. Meşəyə getdim. Zoğal yığdım. Yağışa düşdüm. Evə qayıdandan sonra üç nağıl tərcümə elədim. Axşam saat 4-də Sumqayıta yola düşdük. Sumqayıtda da hava sərin...

22 avqust 2005. Dənizə getdim. Bir az gəzişəndən sonra çimib evə qayıtdım. Bakıya işə getdim. Gördüm ki, "Ədəbiyyat qəzeti" mənim

"Həsərət sazağı" və "Zamanın qatarı" kitabım haqqında məqalə çap eləyib. Ayaz müəllimə təşəkkürümü bildirdim. Xeyli söhbətləşdik... "Planet Press" nəşriyyatına getdim. Babək rayona gedib. Kitabımdan isə əsər-ələmət yoxdur. Qanım bərk qaraldı. "Şirvannəsr"dən isə Qəşəm İsabəyli zəng eləyib dedi ki, "Dəniz səviyyəsi" kitabının üzqabığını çap eləmişik...Fəzilə ilə Gülzargilə getdik. Bir az söhbətləşdik və evə qayıtdıq. Dənizə gedib bir az gəzdim...

23 avqust 2005. Dəniz sahilində tək gəzirəm. Dostlar vəfasızlıq eləyir. Təkliyə öyrəşmək lazımdır. Ən etibarlı dost elə dəniz imiş... Bakıya işə getmədim. Sumqayıtda xırda-para işlərimi gördüm, işlədim...

24 avqust 2005. Yenə səhər çağı dənizlə baş-başıyam. Bakıya işə getdim. Jurnalımızın 10-cü sayını çap eləyiblər. Evə qayıdıb bir az işlədim...

25 avqust 2005. Yenə dənizlə üz-üzəyəm... Ağəddin dedi ki, Malik İsaqovun atası rəhmətə gedib. Yas yerinə getdim. Arif Paşayev, Tofiq Hüseynli, Vəqif müəllim, Tahir müəllim bir stolda əyləşmişdik. Maraqlı söhbət gedirdi... Tahir müəllim dedi ki, aereport yolunda qucağında uşaq, donu dizindən yuxarı bir qadın heykəli var. Hacıbala müəllim bunu müqəddəs ana heykəli kimi təqdim eləyəndə dilim dinc durmadı, dedim ki, bu müqəddəs ana deyil e, "mat odinoçka"dı...

Evə gəldim. Gülzarla Sadıq gəldilər.

26 avqust 2005. Yenə də dəniz sahilində gəzirəm. İt gəzdiren xallı bir qız mənə salam verdi, halımı xəbər aldı. Kimliyini bilmədim. Bakıya işə getdim. Jurnalın tirajını alıblar. Rəna adlı bir müəllifimizin anası zəng eləmişdi. Mənim kitablarım haqqında ağızdolusu danışdı. Dedi ki, "Bir sevdalı ürəyim" var kitabını yarıyacan oxudum, sonra oxumadım. "Həsərət köçü" mənə ləzzət elədi. Bu kitabda toplanan şeirlərinizin əksəriyyətində həddindən çox sevdiiyim türk şairi Nazim Hikmətin təsirini hiss elədim. "Xatirə kəcavəsinə" maraqla oxudum. Uşaqılıq xatirələriniz çox xoşuma gəldi. Ova getdiyiniz səhnələri oxuyanda, elə bildim ki, mən də Sizin yanınızdayam...

Sonra yenidən *"Bir sevdalı ürəyim var" kitabınızı oxudum. Dərk elədim ki, Siz çox böyük bir adamsınız. Sizi uca zirvənin başında, özümü isə dərənin dibində təsəvvür elədim.*

Bacım ibtidai sinif müəllimidir. Ötən il onun sinfində 12 uşaq oxuyurdu, bu il 8 uşaq. Dedim ki, ayrı vaxt olsaydı, mən buna inanmazdım. Ancaq bir şairin kitabını oxumuşam. O yazır ki, ibtidai sinifdə üç uşaq bir sinifdə oxuyurduq. Bacım o saat dedi ki, yəqin Rafiq müəllimin kitabını oxumusan? Onun Sizi tanımağına çox təəccübləndim. Məlum oldu ki, Siz ona – Arzu Əliyevaya Sumqayıt Pedaqoji Seminariyasında dərs demisi-

niz. Sizi o qədər təriflədi ki, ürəyimdən keçdi ki, kaş mən də Sizin tələbənz olaydım!

"Ayrılığın qəm hasarı" kitabınızın arasına pul qoymuşdum. Sonra o pulun üstünə xeyli pul gəldi. O saat "Xatirə kəcavəsi" kitabında babanızın ağır seyd olması haqqında yazdıqlarınız yadıma düşdü...

O qadın məni çox təriflədi, haqqımda çox xoş sözlər söylədi. Doğrusu, sevindim. Sevindim ki, indi də kitab oxuyanlar var imiş...

Evə qayıdıb iki saat yarım kompüterdə işlədim. Hava küləkli olduğu üçün axşamüstü dənizə getmədim...

27 avqust 2005. Dənizə gedib-gələndən sonra evdə işlədim. Güلزargil bizdədilər. Gursellə nənəsi də gəlib çıxdılar. Nizami Xudiyevin köməkçisi İsmixan zəng elədi ki, Nizami müəllim Sizinlə danışmaq istəyir. Hal-əhval tutduq, ordan-burdan danışdıq. Dedi ki, bu dəfə Milli Məclisə namizədliyimi Xaçmazdan veriblər. Xahiş elədi ki, onun haqqında bir məqalə yazım.

28 avqust 2005. Dənizə gedib gələndən sonra gedib bacı üçün qurbanlıq alıb kəsirdik. Sonra kompüterin arxasında əyləşib Nizami haqqında məqalə yazmaqla məşğul oldum. Bir adam haqqında bir neçə dəfə yazmaq çox çətindir.

29 avqust 2005. Yenə də dənizdə təkəm. İşə getdim. "Planet Press"ə getdim ki, başı bəlalı kitabımdan bir xəbər öyrənim. Qapısı bağlanmışın qapısı yenə də bağlıdı... Telefonu söndürülüb... İnsan da bu qədər fırıldaq olarmış!

Nizaminin köməkçisi Fərman zəng elədi. Teleşirkətə getdim. Nizami ilə söhbətləşdik, haqqında yazdığım məqalə xoşuna gəldi. "Həsret sazağı" kitabımı ona bağışladım. O da mənə atası haqqında yazılan kitabı verdi. Kitabda mənim də şəklim var...

Təzə çıxan kitablarımı Azərbaycan Dövlət Uşaq kitabxanasına apardım. Fizurə xanımla söhbətləşdik. Dedi ki, uşaq ədəbiyyatının tanınmış nümayəndələrinin əsərlərinin dövlət hesabına çap olunması üçün Prezident aparatına məktub yazmışıq. Əsərləri çap olunmalı müəlliflər sırasında Sizin də adınız var...

Evə qayıtdım. Saat beşin yarısında dənizə gedib, yeddinin yarısında evə qayıtdım...

30 avqust 2005. Səhər də, axşam da dənizə getdim. Universitetə dəydim. Bir az işlədim...

31 avqust 2005. Dənizdən sonra Bakıya getdim. Redaksiya üçün kompüter dəsti aldım. Lyubanın otağında quraşdırdıq. Axşam dənizə gedib çimdim. Su gözəl idi. Əhməd həkimlə söhbətləşdik.

1 sentyabr 2005. Səhər-səhər dənizdə çimib evə qayıtdım. Sonra işə yollandım. Qəşəmlə telefonla danışdım. "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları"

kitabımı nəşr etməyə söz verdi. İlqarla söhbətləşdik. Babəkin ünvanını öyrəndim. Bir neçə gün də səbr eləyim, görüm axırı necə olacaq... Bəstəkar Oqtay Rəcəbov zəng eləyib dedi ki, mənim "Azərbaycan yaşayır" adlı şeirimə yazdığı mahnı notu ilə birlikdə dördüncü sinif üçün musiqi dərsliyinin 27-ci səhifəsində çap olunub. Ona minnətdarlığımı bildirdim. Axşam dənizə gedib çıxdım. Sentyabr dənizi çox gözəldi...

2 sentyabr 2005. Dənizin əvəzi yoxdu... Sualar ayna kimidi. Günəş təzəcə boylanır. Tək-tük yağış yağır... Göyqurşağı yaranıb... Ləpədən də təpəyə... Ağəddin gəlib çıxdı. Birlikdə çıxdıq. Su çox gözəldi...

Bakıya işə getdim. "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabımı məcburiyyət qarşısında "Şirvanəşr" verdim. "Planet Press"dən – fırılacaq Babək Təhməsinə pulumu ala biləcəm, bilməyəcəm, bir Allah bilir. Evinin yerini mənə demişdilər. Mənzil İstismar Sahəsinin müdiri Həmid müəllimin yanına getdim. İşçilərini çağıraraq soruşdu ki, qeyd olunan binada Babək adında adam yaşayır, ya yox. Dedilər ki, kirayənin qalırdılar. Ev kirayəsini də vermədən harasa köçüblər... İnsan da bu qədər fırılacaq olarmı?! Ömrüm boyu rast gəldiyim ən şərəfsiz adam bu imiş...

Evə gəlib bir az dincəldim, sonra kompüterdə "Həsərət köçür" kitabımdakı şərtlərdən yığmağa başladım. Axşamüstü Allah qoysa, dənizə gedəcəyəm... Dənizə getdim. Ancaq səhərki dənizdən əsər-əlamət yoxdur. Dalğalar öz işindədir... Sahildə xeyli gəzdim, sonra evə qayıtdım... Tələbə Qəbulu Dövlət Komissiyasından zəng eləyib xahiş etdilər ki, sabah saat 10-da orda olum.

3 sentyabr 2005. Dəniz çox dalğalıdır. Maşını yolda, binanın arxasında saxladım ki, dəniz suyu onun üstünə səpələnəsin. Özüm isə sahilə enib gəzdim. Əvvəl tək idim. Sonra Ataşla Nadir də gəlib çıxdılar. Nadir deyir ki, dənizə ən sadıq adam sən sən... Tələbə Qəbulu Dövlət Komissiyasına getdim. Şikayət ərizəsi ilə müraciət edənlərin işlərini yenidən nəzərdən keçirib rəy yazdım. V.Sultanlı, Nuridə xanım, Rəqib müəllim də orada idilər. Evə qayıdıb kompüterdə işlədim. Bir az dincəldim, televiziyaya baxdım... Maraqlı, adamın diqqətini çəkən bir şey yoxdu...

4 sentyabr 2005. Dənizdə mənə başqa heç kəs yox idi. Hava tutqun, dəniz dalğalı idi. Günəş suların arasından burnunu göstərdi, sonra yavaş-yavaş qalxdı. Əvvəlcə onun üzünə tərəkəş idi. Sonra qara ləkələr əmələ gəldi və nəhayət, günəş buludların arasında görünməz oldu. Günəşin tərəfi qoraldı, dənizin üzünə də tutqunlaşdı. Yavaş-yavaş yağış yağmağa başladı. Mən maşına minəndə yağış gücləndi. Evə qayıdıb maşını qaraja qoydum və kompüterin arxasına keçdim...

Axşamüstü şəhərə gəzməyə çıxdım...

5 sentyabr 2005. Dəniz dalğalıdır. Məndən başqa heç kəs yoxdur. Gəzmək normamı yerinə yetirib evə qayıtdım. Yuyunub Bakıya işə getdim. İxtiyarla Şəkər gəlib çıxdılar. Mənim otağımnda əyləşib xeyli söhbət etdik. Onlara təzə kitablarımı verdim. Maliyyə nazirliyinə gedib protokola qol çəkdim. Gələn il üçün bizim jurnala təzə pulla 19 min manat pul ayrılıb. Leyla gəlib kompüterdə işləyir...

İşdən qayıdıb yatdım. Sonra durub işləməyə başladım... Axşam "Xəbərlər"də "Yeni nəşrlər" rubrikasında mənim "Həsret sazağı" kitabım haqqında məlumat verdilər.

6 sentyabr 2005. Hava tutqun, küləkli. Axşamdan yağan yağış kəssə də, havanın qaş-qabağı açılmaz. Dəniz çox bulanıqdı. Sahildə təkçə gəzirəm. Külək köşklərdən birini aşırıb. Üzü şəhərə sarı qayıdanda qərribə mənzərə gördüm. Göyqurşağı... Şəhərin üstündən Xızı dağları görünür... Hər yan tutqundur, iki dağın üstünə isə gün düşür. Elə bil səhnəyə tuşlanmış işıqdır günəş...

7 sentyabr 2005. Bu dəfə Firdovsi ilə Ağəddin də gəlmişdilər dənizə. Xeyli gəzişdik. Bakıya işə getdim. "Murzilka"-nın təzə sayını oxudum. Jurnal üçün materiallar hazırladım. İşçilərə kompüterdə işləməyin ibtidai qaydalarından bəzilərinə praktik şəkildə öyrətməyə çalışdım. "Planet Press"-ə getdim. Qapı bağlı idi. Rövşən Vəliyev Telman adlı bir oğlanla gəlib çıxdı. Məlum oldu ki, Babək Rövşenin də başına mənim başıma gətirdiyi oyunu gətirib. Rövşən dəmir təbəqələri, montaj olunmuş plyonkalari və kağızı götürüb getdi. Telman qapını bağladı. Dedi ki, Babəkin arvadı gəlməli idi, gəlib çıxmadı. Xahiş elədim ki, mənə kömək eləsin. Əlrza Əhmədlə danışdı. Dedi ki, müdirinə de ki, Rafiq müəllimi incitməsin. Onun imkanları böyükdü, dost-tanışı çoxdu. Babəki prokurorluğa vermək istəyir, mən qoymuram. Evə gəldim. Yolda telefonum zəng çaldı. Babək idi. Üzrxahlıq elədi, dedi ki, işi çap eləyəcəm, mənə möhlət ver... Adama nə deyəsən...

Universitetə gedib cədvəlimi öyrəndim. Üçüncü günə mənim üç qoşa saat mühazirəmi salıblar. Birinci kursda "Ədəbiyyatşünaslığa giriş", dördüncü kursda "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid"... Birinci kursda dərsm zirzəmiyə düşüb. Axşamüstü dənizə getdim. Gözəl havadı. Çimərlik paltarında saat yarım gəzib evə qayıtdım. Kompüterin arxasında əyləşib yazmağa başladım.

8 sentyabr 2005. Səhər-səhər sahilə gəzdim, dənizdə çimdım. Evə qayıdandan sonra şəhərə çıxdım. Xıdır Şirinova rast gəldim. Dedi ki, eşitdim ki, ta bizdə işləmək istəmirsən. Dedim ki, konkret bir qərara gəlməmişəm, ancaq dost-danışın xətrinə adamın işləməyi gəlir. Şəhərdə bir az gəzdim. Xıdır müəllim zəng elədi ki, dərslərini həmişə olduğu kimi ikinci, dördüncü günə saldılar. Xahiş eləyirlər ki, bir kollecə dəyəsən.

9 sentyabr 2005. Hava küləkli, dəniz dalğalı idi. Xeyli gəzdik. Evə gəlib Bakıya işə getdim. "Akademkitab" mağazasına baş çəkib kitablarımla pulunu götürdüm. Bir az Əliağa və Ramizlə söhbətləşdik. Dedilər ki, "Uşaq ədəbiyyatı" kitabına böyük ehtiyac var. Onu yenidən nəşr elətdir. Axır ki, Babəki tapdım. Ona dedim ki, Allah sənə lənət eləsin, sən mənim insanlara olan inamımı öldürdün... Nə qədər üzrxahlıq elədisə də, ona qulaq asmaq istəmədim. Pulumu istədim. Yalvarıb məndən bir həftə möhlət istədi... Evə gəlib bir az dincəldim, sonra kompüterdə saat yarım işlədim...

10 sentyabr 2005. Dəniz çox gözəl idi. Firdovsi, Hacı Nadir və mən ləzzətlə çimdik... Nazimin yanına getdim. Jurnalın pulunu aldım. Kababxanaya getdik. Sərrafgil də gəlib çıxdılar... Axşamüstü dənizə getdim. Ləpədöyəndə saat yarım gəzdim, dənizdə çimdik və evə qayıtdım.

11 sentyabr 2005. Dostlarımla ləpədöyəndə gəzdik, ləzzətlə dənizdə çimdik. Evə qayıdıb işləyirəm... Gülzarla Sadıq gəldilər. Sadıqla dənizə getdik. Saat 15.30-dan 18.45-dək dənizdə qaldıq, günəş vannası qəbul etdik, çimdik. Qayıdanda Sadığın maşını sürdüm. Çox xoşuma gəldi.

12 sentyabr 2005. Dəniz dalğalı olduğu üçün səhər-səhər çimmədik. Firdovsi və Xankərəm həkimlə gəzdik. Bakıya işə getdim. Qəşəm zəng elədi ki, kitabın üzqabığında problem var. Getdim. "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabımın signal nüsxələrini mənə verdi. "Uşaq ədəbiyyatı" yazılan disketi nəşriyyatda açıdırıb sidiyə yazdırdım. Evə gətirib öz kompüterimə köçürdüm. Xırdaca düzəlişlər elədim. Allah qoysa, onu da çap etdirəcəyəm...

13 sentyabr 2005. Dəniz sahilində səhər-səhər xeyli gəzdim. Dəniz dalğalı idi. Ona görə çimmədim. Evə qayıdandan sonra Minarə müəllimənin məktəbinə getdim. Keçmiş tələbəm Ofelya ilə görüşdük, onu instituta girdiyi üçün təbrik elədim. Təliyəyə, Fikrət müəllimə, Nizami müəllimə jurnalımızın təzə saylarını verdim. Kollecə dəydim. Müzəffər müəllimlə görüşdüm... Qərar qətdi, orada işləməyə dəyməz...

14 sentyabr 2005. Dəniz sahilində gəzişib evə qayıtdım. Gurselgili Bakıya apardım. İşlər qaydasında gedir. Tələbə Qəbulu Dövlət Komissiyasına gedib maaşımı aldım. Rəhim müəllim dedi ki, Mələykə xanım Sizin işinizdən çox razı qalıb. İmkan olsa, əlavə maaş da verəcək...

Evə gəlib istirahət elədim, kompüterdə işlədim. Qorxmazg ilə getdik. Nazim müəllim zəng elədi ki, sabah məktəbə gəlib bilik günü münasibətilə uşaqları təbrik elə...

15 sentyabr 2005. Dəniz sahilində gəzişəndən sonra 35 saylı məktəbə gedib, açılışda iştirak və çıxış etdim. Məni yaxşı təqdim elədilər, çıxışımı da alqışlarla qarşıladılar. Adama ləzzət eləyir. Körpə-körpə

uşaqlar sənin şerlərini əzbər deyirlər... Kompüterdə işlədim... Axşam dənizə getdim. Babək zəng elədi ki, sabah pulunu verə bilməyəcəm. Mənə üçüncü günəcən möhlət ver...

16 sentyabr 2005. Dənizdə ləzzətlə çimdik. Ağəddin dedi ki, toyda Mönsümü gördüm. Dedim ki, sağ ol ki, mənim xahişimi yerinə yetirdin. Rafiqi işdən çıxartın. Narahatlıqla dedi ki, yox-yox, mən ona heç nə deməmişəm, özü çıxıb gedib... Bu məsələ ilə bağlı söhbəti Kamal müəllimə danışdım. Çox acığı tutdu, dedi ki, onun minnəti olsun ki, sən orda işləyirsən. Düz eləmişən. Qətiyyən geri qayıtma. Bəzi məktəblərə gedib jurnal verdim. Bakıya işə getdim. "Şirvannəşr"dən "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabımdan 120 nüsxə götürdüm. Qalanlar hələ hazır deyil. Sağ olsun Qəşəm, hər şeyi operativ həll elədi... İşlər öz qaydasında gedir. Axşam dənizə getdim. Övvəlcə Rövşənlə, sonra Ağəddinlə çimdik. Dəniz elə gözəldi ki...

17 sentyabr 2005. Dəniz yenə də gözəldi. Göz yaşı kimi dupduru... Ağəddinlə çimdik. Jurnalın yayımı ilə bağlı bəzi məktəblərə dəydim. Bacının evinə müştəri gəlib. Almaq istəyir. Sata bilsəydim, Gursel üçün Bakıda bir otaqlı mənzil alardım... Sağlıq olsun... Axşam dənizə getdim. Ağəddin dedi ki, dolların kursu birdən-birə aşağı düşüb. 4500-dən 4000-ə. Evi satmaq fikrindən vaz keçdim...

18 sentyabr 2005. Dənizdə çimib evə qayıtdım. Güzlərgil gəldilər. Xeyli söhbətləşdik. Sadıqla dənizə getdik...

19 sentyabr 2005. Dənizdə çimmək adama ləzzət eləyir. Bakıya işə getdim. Bəzi məktəblərə jurnal apardım. Axşamüstü dəniz sahilinə getdim. Hava tutqun, ancaq istidir. Təkcə çimib evə qayıtdım. Kompüterdə işləyirəm... Axşam "Ay işığı" restoranında Elbrus müəllimin yubileyini qeyd elədik...

20 sentyabr 2005. Dənizdə çimib qayıdandan sonra Bakıya işə getdim. Cəlil Məmmədquluzadənin 140, "Molla Nəsrəddin"ın 100 illiyi münasibətilə uşaqlar üçün material hazırladım.

21 sentyabr 2005. Dənizə baş çəkəndən sonra məktəblərə getdim. Filologiya fakültəsinin 1-ci kursuna "Ədəbiyyatşünaslığa giriş", 4-cü kursa isə "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" fənlərindən ilk mühazirələr oxudum. Mühazirələr yaxşı qarşılandı. 4-cü kurs tələbələrinə mühazirəmi "Zaman" şeiri ilə başladım. Ədəbi prosesin mahiyyətini onlara başa salmağa çalışdım. Nəzəriyyə haqqında söhbətə başlayanda isə "Təkrar biliyin anasıdır, ancaq ögey anası. Biliyin doğma anası isə tətbiqdir" tezi fikirlərimin ilk istinad nöqtəsinə çevrildi...

22 sentyabr 2005. Yayın son günü... Səhər də dənizdə çimdik, axşam da. Dəniz dalğalı olsa da, su ləzzətlidi, üzmək olur... Bakıya işə getdim. "Respublika" qəzetində mənim kitablarım haqqında çap olunan

məqaləni gördüm. Məqalə müəllifi Nərgiz xanıma minnətdarlığımı bildirdim. Babəkdən yenə də kitabımın pulunu ala bilmədim. Ona ağzıma gələnə dedim. İnsan nə qədər riyakar olarmış!

23 sentyabr 2005. Payızın ilk günü heç yaydan o qədər də fərqlənir. Dənizin suyu da istidi. Ləzzətlə çimdik. Bu boyda dəniz elə bil ki üç-dörd nəfərə məxsusdu... Bakıya işə getdim. Jurnalın 11-ci sayını nəzərdən keçirdim. Babəki yenə də yerində tapa bilmədim. "Günəş"in redaktoru Vasif Quliyev zəng elədi ki, mümkünə bizim redaksiyaya qalx. Gedib gördüm ki, Babək ordadı. Televiziyada işləyən Ənvər də... Dışimin dibindən gələnə ona dedim. Heç səsini də çıxarmadı. Ənvər dedi ki, Rafiq müəllim, xahiş edirəm ona gələn ayın 10-dək möhlət ver. Əgər pulu gətirib verməsə, birlikdə hüquq mühafizə orqanlarına müraciət edirik... Sumqayıta gəldim. Bəzi məktəblərə dəydim, universitetə getdim. Əvəz Lələdağın anasının yas yerinə getdik. Zamana, İsgəndərə, Əvəzə baş sağlığı verib evə qayıtdım. Dənizə gedib saat yarım sahilə gəzdim...

24 sentyabr 2005. Dəniz bulanıq olduğu üçün çimmədim. Nə səhər, nə də axşam. Məktəblərə dəydim. 18 sayılı məktəbə direktor əvəzi Eldar müəllim məni çox yaxşı qarşıladı. "Təfəkkür" litseyində Bəsirə xanımla, 26 sayılı məktəbdə Sərraf müəllimlə söhbətləşdik. 22 və 24 sayılı məktəblərə də dəydim.

25 sentyabr 2005. Hava bir az sərinləşib. Dəniz dalğalıdı. Səhər-səhər sahilə xeyli gəzdik, söhbətləşdik... Evə gəlib kompüterdə bir az işlədim... Sadıqgil gəldilər. Birlikdə Sərdar müəllimgilin başına getdik. Xatirənin ad günü idi. Faiq yaxşı kabab bişirmişdi. Nərdə üç tas sıfırla Sərdar müəllimi uddum. Şərtimizə görə hündüşqa, yanının dəm-dəsgahı ilə uduzdu müəllim. Faiq də bir tas mənə uduzdu. Sevincgilə getdik. Sağlıqlarına qismət, bağları da, evləri də çox gözəldi...

26 sentyabr 2005. Dəniz dalğalı, hava soyuq olduğu üçün yalnız sahilə gəzməklə kifayətləndim. Bakıya işə getdim. Arif, Leyla gəlmişdi. Birlikdə jurnalın 11-ci sayını nəzərdən keçirdik. Materialı disketə köçürüb istehsalat şöbəsinə təhvil verdik. Günorta üstü uşaqların nənəsi ilə gəldim. Yemək yeyib istirahət elədim. Fəzilə gəlib çıxdı. Birlikdə Fazilin qızı Günayın toyuna getdik. Toy "Cıdır düzü" şadlıq evində idi. Hər şey yaxşı keçdi. Könül Kərimova gözəl oxuyurdu. Rəya mənim "Bu gecə" mahnımı oxudu. Turalgilin çıxışı da normal idi. *Nərimanov rayon icra hakimiyyətində işləyən Oqtay müəllim dedi ki, Rafiq müəllim, mən Sizinlə fəxr eləyirəm.* Axşam evə qayıdanda şırhaşır yağış yağdı. Bu ilin payızının ilk yağışı...

27 sentyabr 2005. Hava tutqun, dəniz dalğalı idi. Həmişə olduğu kimi dəniz sahilində tək gəzirəm... Hər şey gözəldi. İki məktəbə dəyib jurnal verdim. Sonra çörək zavoduna getdim. Tofiqin kabinetində oturub

söhbətləşdik. Sabahkı görüşü necə aparacağımızı planlaşdırdıq... Saat 3-də tarix və filologiya fakültələrinin müəllimləri ilə rektorun görüşü oldu. Nadir müəllim universitetin uğur və nöqsanlarından danışdı. Qiyabi şöbə üzrə prorektor Sevda xanımın yanına gedib xahiş etdim ki, onun kafedrasından olan müəllimlə mənim dərsimi dəyişsinlər. Çünki mənə eyni patoka iki qoşa saat dalbadal mühazirə demək, tələbələrə də eyni müəllimi iki qoşa saat dinləmək çətindir. Sevda xanım məni çox hörmətlə qarşıladı. Mehdi əmimdən minnətdarlıq duyğuları ilə danışdı. Dedi ki, mənim müdafiə eləməyimin səbəbkarı Mehdi müəllimdir...

28 sentyabr 2005. Dənizə gedib gəldim. Mühazirələrə hazırlaşdım. Universitetdə filologiya fakültəsinin 1-ci kurslarına "Ədəbiyyatşünaslığa giriş", 4-cü kurslara isə "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid", "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" fənlərindən mühazirələr oxudum. Mühazirələr tələbələrə də, özümə də ləzzət elədi... Coratda deputatlığa namizəd Tofiq Hüseynli ilə seçicilərin görüşü idi. Bir az gec də olsa tədbirə gəlib çata bildim... Ordan gələndən sonra isə Xatirəgilə getdim, nəvəsini – balaca Sabiri görməyə... Qohum-qardaş toplaşmışdı, yedik-içdik, xatirələr danışdıq, zarafatlaşdıq...

29 sentyabr 2005. Dənizə baş çəkəndən sonra Bakıya işə getdim. "Üç nöqtə" qəzetindən Yasəmən adlı qız məndən müsahibə almağa gəlmişdi. "Şərq" qəzetindən Anarla birlikdə. Çox səmimi söhbət elədik. Onlara kitab, jurnal bağışladım... 16 sayılı məktəbdən Nazilə xanım zəng eləmişdi. Məktəbə gedib onunla görüşdüm. Söhbətləşdik. 4-cü sinif üçün yeni musiqi dərslərini mənə bağışladılar. Orada Oqtay Rəcəbovun mənim "Azərbaycan yaşayır" şerimə yazdığı mahnı verilib... Evə gəlib kompüterdə işlədim...

30 sentyabr 2005. Dəniz dalğalıdı. Bakıya işə getdim. 2-ci nömrəni hazırlayıb yığma verdim. Alxan gəlmişdi, onunla bir az söhbətləşdik. "Söz çəməni" kitabımı çox təriflədi. Dedi ki, gərək təhsil nazirliyi həmin kitabı oxu kitabı kimi yenidən çap eləsin. Evə gəlib bir az istirahət elədikdən sonra "Həsərət köçü" kitabımdakı şerlərin yığımı ilə məşğul oldum. Axşam saat altıda 18-ci mikrorayonda deputatlığa namizəd Tofiq Hüseynli ilə görüşə gedib çıxış eləyəcəm...

1 oktyabr 2005. Yenə dəniz dalğalıdır. Sahildə tək gəzişirəm. Evə qayıdandan sonra gedib maşını texniki baxışdan çıxardım. Bir-iki məktəbə deydim. Evə qayıdıb bir az işlədim... Gülzarla Sadıq gəldilər. Gülzar bizdə qaldı, Sadıq isə getdi. Axşam Suqra bacıgilə gedib Aidə ilə görüşdük, qardaşı Fazil rəhmətə getdiyinə görə ona başsağlığı verdik. Aidə Danimarkadan danışdı. Dedi ki, uşaqların işi yaxşıdı. Dörd otaqları, maşınları var. Elxan da işləyir, Kəmalə də. Ölkə başdan-başa nağıllar dünyasıdı...

2 oktyabr 2005. Yuxudan gec, saat səkkizin yarısında oyanmışam. Dənizə getdim. Hava yaxşıdı, dalğalar da demək olar ki, öləziyib. Xeyli gəzdik, söhbətləşdik. Evə gəlib kompüterdə işləməyə başladım.

3 oktyabr 2005. Səhər-səhər dənizdə çımdım. Su bir az soyuq olsa da ləzzətli idi... Evə gəlib Bakıya işə, oradan da Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutuna getdim. "Həsret sazağı" kitabımı Bəkir Nəbiyevə bağışladım. O da mənə "Akademik Bəkir Nəbiyev" soraq kitabçasını bağışladı. Kitabı vərəqləyəndə gördüm ki, burada mənim də şəklim var. İmamverdi müəllimlə görüşdüm. Müdafiə ilə bağlı söhbətləşdik. Məni Əməkdar mədəniyyət işçisi fəxri adı aldığıma görə təbrik elədi. Dedi ki, sən bir cə problemin var ki, o da səbrlə gözləməkdə... Akif Hüseynova da "Həsret sazağı" kitabımı bağışladım. Məndən "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabının yeni nəşrini istədi. Dilçilik İnstitutunda Qəzənfər Kazımovla görüşdüm. Məni iş yoldaşlarına təriflədi, şərlərimdən əzbər söylədi. Müseyib müəllimlə məni tanıyaraq eləyəndə *Müseyib müəllim dedi ki, hə, tanıyıram bizim gözəl şairimizi, redaktorumuzu. Onun şərlərinin dili çox xoşuma gəlir. "Söz çəməni" kitabını bir dissertantıma vermişəm ki, namizədlik dissertasiyasında ondan istifadə etsin...* Məhərrəm Qasımlı ilə, qardaşım Razimlə görüşüb söhbətləşdim. Evə qayıtdım. Universitetdən zəng elədilər ki, magistrələrə dərslər var, niyə gəlməmişən. Getdim. Cədvəlimi dəqiqləşdirdim, magistrələrlə görüşdüm. Universitetin 45 illiyi ilə bağlı kitabı mənə bağışladılar. İki yerdə şəklim var. Ayrı-ayrı məqamlarda mənim adım çəkilir. Haqqımda yığcam məlumat da verilib. Mehdi əmimdən, Zakirdən də söhbət açılır... Həsən müəllimlə söhbət elədim. Kollecdən çıxmağımın səbəbini soruşdu. Məsələnin necə olduğunu söylədim. Həsən müəllim də, Ramazan müəllim də ismi-pünhanın nadanlığına güldülər, dedilər ki, yaxşı eləmişən... Axşam Tofiq Hüseynlinin görüşünə getdim. Vahid müəllim dedi ki, şair səndən sonra Vəqif Qurbanov da, Əlişah müəllim də, Xəlidə müəllimə də çıxıb getdilər. Yoxluğun əməlli-başlı hiss olunur...

4 oktyabr 2005. Dənizə gedib sahilə gəzdim. Bakıya işə getdim. "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabımdan 10 nüsxə "Akademik kitab"a verdim. Evə qayıdıb bir az istirahət elədim, sonra kompüterdə işləməyə başladım.

5 oktyabr 2005. Sübh tezdən lurdum. Yemək yeyib yatdım. Səkkizə işləmiş dənizə getdim. Dalğalar öz işindədi. Hava tutqundu. Xeyli gəzib evə qayıtdım. Bilgisayarın önündə əyləşdim... Axşam Bakıda – Kleopatra şadlıq evində Xalığın toy məclisində iştirak elədik. Mən, Fəzilə, Gursel... Zəncilərin oxumaları, oynamaları maraqlı idi... Bərk yağış yağdı. Gurseli evə qoyub, Sumqayıta gəldik...

6 oktyabr 2005. Dənizə gedib gəldim. Bilgisayarda işləyirəm. Günorta universitetdə bir qoşa saat dərsim olacaq... Məktəblərə getdim. Bir uğurlu nəticə alınmadı. Universitetdə dərsimi dedim. Həm bakalavrlara, həm də magistrlərə. Evə gəlib "Təzə sevdalara doğru" kitabımdakı şeirlərin yığımı ilə məşğul oldum...

7 oktyabr 2005. Dənizə gedib qayıdandan sonra Gursellə Bakıya getdik. İşdə Elçin Hüseynbəylinin "Azərbaycan" jurnalında çıxan romanını oxudum. Ceyranbatanda Tofiq Hüseynlinin görüşündə iştirak və çıxış etdim. Çardaxlı kənd məktəbinin müəllimi Çingiz müəllimi, Çardaxlı çoban Əlinin oğlu Mehman müəllimi, Allahverdi Zeynalovun oğlunu, keçmiş tələbələrım Baharı, Həcəri gördüm... Evə qayıdıb bilgisayarın önünə keçdim...

8 oktyabr 2005. Yağış yağdığı üçün dənizə getmədim. Yuxudan duran kimi bilgisayarın önünə keçdim... Usta aparıb Gülzarın evinin qapısını ölçdükdüm və qapı sifariş verdim. Minarə müəllimə ilə görüşüb söhbətləşdim. Məni Əməkdar mədəniyyət işçisi fəxri adı almağım münasibətilə təbrik elədi. Dedi ki, Vidadi müəllimə sənı çox tərifləmişəm. Dərsliklərin də, dərsliklərə düşən şerlərin də, mahnıların da adama ləzzət eləyir... Sadıq Elcanlının mənə bağışladığı "Sükutun dili" kitabını oxumağa başladım. Mifologiya ilə tarix və müasirliyin qovuşuğundan bir əsər yaratmaq cəhdi təqdirəlayiqdir... "Üç nöqtə" qəzetində mənimlə müsahibə dərc olunub. Müsahibəni Yasəmən hazırlayıb.

9 oktyabr 2005. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzdim. Maşınımı yudum. Palirovka çəkdim. Evə gəlib "Təzə sevdalara doğru" kitabımdakı şeirləri bilgisayarda yığmaqla məşğul oldum... Sadıq Elcanlının "Qanlı quzğun meydanı" romanını oxuyumaqla məşğulam.

10 oktyabr 2005. Dəniz, ev, iş... Aldığı möhlət tamam olsa da, Babək mənim pulumu bu gün də vermədi. Vasif Quliyevlə söhbətləşib çarə axtardıq. Axşam Babək zəng eləyib dedi ki, müəllim, sabah pulunu verəcəm... "Həsərət sazağı" kitabımdan 50, "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabımdan isə 100 nüsxə hazırlayıb mənə verdilər.

11 oktyabr 2005. Dənizə gedib gəldim. Sifariş verdiyim qapı hazır deyil. Bakıya işə getdim. 3-cü nömrə üçün materiallar hazırlamaqla məşğul oldum. Elçin Hüseynbəylinin "Yovşan qağayılar" romanını oxuyub qurtardım... Babək bu gün də pulumu vermədi, yalvar-yaxar elədi ki, bir az da döz, sabah verəcəm... İlahi, insan necə yalançı olarmış! Axşam Nazim zəng elədi. Birlikdə iftarımızı açdıq, söhbətləşdik.

12 oktyabr 2005. Dəniz çox gözəldi. Çimən dostlarıma maddım-maddım baxdım... Bilgisayarda işləyirəm. Gündə universitetdə iki qoşa saat mühazirəm olacaq... Mühazirələr əla alındı.

13 oktyabr 2005. Dənizə gedib qayıdandan sonra Bakıya işə getdim. Günorta Sumqayıtda qayıdıb bir qoşa saat ədəbiyyat nəzəriyyəsi, bir qoşa saat isə müasir ədəbiyyatın aktual problemlərindən dərslər keçdim. Nəzəriyyəni dördüncü kursa dedim. Magistrantlarla söhbətimiz daha gözəl alındı.

14 oktyabr 2005. Dəniz, ev, iş... Saat beşə qədər işdə qaldım. Afaq Məsudun "Can üstə" pyesini, İlqar Fəhminin "Qarğa yuvası" romanının bir hissəsini oxudum. Xırdalana getdim. "Emil" şadlıq sarayında deputatlığa namizəd Tofiq Hüseynli ilə görüş idi. Vəkili kimi məclisdə çıxış etdim...

15 oktyabr 2005. Dənizə gedib gələndən sonra usta aparıb bir otaqlı mənzilə qapı qoydurdum. Bir qapı mənə 681 minə başa gəldi. Axsamüstü Sabirgilə getdik. Ayın 23-də onun ili olacaq...

16 oktyabr 2005. Dənizə gedib qayıdandan sonra kompüterdə işləməyə başladım. Axşam Güllərin ad günündə iştirak etdik.

17 oktyabr 2005. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. Pulumu yenə də ala bilmədim... Sumqayıta qayıdıb 29 sayılı məktəbə, universitetə getdim. Sonra evə gəlib işləməyə başladım.

18 oktyabr 2005. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzdim. Dünən gilavar əsirdi, bu gün xəzri. Nəfəs almaq üçün gözəl hava var. Evə qayıdan kimi kompüterin önünə keçdim... Saat 11-də durub şəhərə çıxdım. Adamlarla görüşdüm, söhbətləşdim. Mağazada bir qıza rast gəldim. Mənimlə çox mehriban görüşdü. Dedi ki, onun müəllimi olmuşam. Keçən il filologiyanı bitirib. İndi 26 sayılı məktəbdə müəllimdir. Özü də talış qızıdır... Yanındakı qızlar gülüşdülər. Mən də güldüm. Dedim ki, tələbələrimi görmək üçün gərək mağazaları gəzəm. Evə gəlib bir az işlədim. Sadıq, Gülnar və Gursel gəlib çıxdılar. Axşam isə qayıdıb getdilər.

19 oktyabr 2005. Səhər-səhər mənə yazılan məktub əsasında bir şeir yazdım. Sonra dəniz sahilinə getdim. Bu gün dəniz çox sakit. Firdovsi ilə xeyli gəzişdik. Sonra Ağəddin gəlib çıxdı... Evə qayıdıb bir az bilgisayarda işlədim. Saat 12-yə qalmış universitetdə dərslər var... Birinci kursda bir qoşa saat, ikinci kursda isə bir qoşa saat dərslər keçdim. Dərslərin ikisi də yüksək səviyyədə alındı. Təzə qızlardan məktub aldım.

20 oktyabr 2005. Dənizdə əməlli-başlı tufan var idi. Maşını yolda saxlayıb sahilə düşdüm. Firdovsi ilə, Xankərim həkimlə gəzinti normamızı yerinə yetirib evə qayıtdıq. Bakıya işə getdim. Sənədlərə qol çəkdim. Jurnalın üçüncü sayını hazırlayıb kompüterə verdim. Babək yenə də pulu vermədi. Dedi ki, pulu verməkdən çap etmək mənə asandı. Dedim ki, eybi yoxdu, çap elə... Görək axırı nə olur. Dördüncü kurslara bir qoşa saat ədəbi prosesdən dərslər keçdim. Magistrantlardan bircə Nuranə gəlmişdi.

Onu buraxdım ki, Bakıya vaxtında gedə bilsin. Özüm isə evə qayıdıb kompüterdə işləməyə başladım...

21 oktyabr 2005. Sübhün alatoranı. Bağlara sarı maşın sürürəm. Qara-qara nəhəng buludların arasından elə bil xırda-xırda pəncərələr açılıb. Sübh günəşinin qızartıları o qərribə pəncərələrdən boylanır... Dəniz dalğalıdır. Sahildə gəzişirəm. Evdən işə gedəndə heyətdə keçmiş tələbəm Məmmədova Samirəni gördüm. Söhbətləşdik, ona təzə kitabımı bağışladım. Babəklə razılaşdıq ki, mənim "Uşaq ədəbiyyatı" kitabımı nəşr eləsin. Aslan müəllim zəng elədi ki, universitetdə "Sumqayıt Dövlət Universiteti 45 ildə" kitabının təqdimatıdır. Gedib həmin tədbirdə iştirak elədim. Axşam Coratdakı "Emil" şadlıq evinin heyətində Tofiq Hüseynli ilə seçicilərin görüşündə iştirak etdim. Evə qayıdanda lap yorulmuşdum. Televiziya baxa-baxa məni yuxu aparıb...

22 oktyabr 2005. Sübh tezdən yuxudan durdum. Jurnalın təzə sayı üçün "Qurani-Kərim"dən ayələr və görkəmli adamların elm haqqında kəlamlarını seçib yazdım. Dənizə getdim. Firdovsigil mən ora çatanda yağışa görə evə qayıdırıldı. Mən isə maşını sahilə saxlayıb yağışın altında o başa, bu başa gəzdim. Dalğalar kükrəyir, yağış yağır... Evə gəlib kompüterdə işlədim... Sabah Sabirin ili olacaq. Onlara getdim. Bir az oturub evə qayıtdıq.

23 oktyabr 2005. Bu gün hava sakit, dəniz dalğasızdı. Sahildə gəzisdik. Maşının arxa təkəri deşilmişdi. Aparıb onu təmir elətdirdim. Qəbir üstünə getdik. Qonaqları qarşıladiq. Saat üçdən sonra evə gəldim. Bir az dincəlib, işləməyə başladım...

24 oktyabr 2005. Alatoran. Qarajdan çıxıb saraya sarı dönürəm. Səma açıqdır. Ancaq cərgə ilə düzülmüş qapqara buludlar elə bil kömür dağlarıdır. Dəniz ayna kimidir. Hələ ki, məndən başqa sahilə heç kim yoxdur. Bir azdan sonra Firdovsi, daha sonra Ağəddin gəldi. Birlikdə xeyli gəzdik. Evə gəldim. İşə gedəndə artıq gün çıxmışdı. Səhər gördüyüm qapqara bulud dağları yerində idi. Ancaq günəşin şəfəqləri altında indi onlar bəmbəyaz qarla örtülmüş dağları xatırladırdı. Bakıxanov qəsəbəsinə gedib maşının yağını, benzin filtrinı dəyişdim. İşə getdim. Jurnalımızın 11-ci sayı çap olunub... Evə gəlib kompüterdə işləyirəm. Axşam saat 18-də 17-ci mikrorayonda Tofiq Hüseynli ilə seçicilərin görüşü pis keçmədi. Mən də çıxış elədim.

25 oktyabr 2005. Səhər-səhər yenə də buludlar dağlar kimi cərgələnmişdi. Alatoranda maşını yudum. Dəniz sahilində gəzdim. Demək olar ki, dalğa yoxdur. Evə gəlib Bakıya işə getdim. Jurnalın 11-ci sayını yerbəyer eləmək üçün bölüşdürdüm. Bir xeyli də özüm gətirib qaraja yığdım. Evə gəlib bir az istirahət elədim, sonra isə işləməyə başladım...

26 oktyabr 2005. Dəniz dalğalıdır. Maşını alatoranda Coratın altından keçən küçənin kənarında saxlayıb sahilə düşdüm. Bir azdan həkim də gəldi. Xeyli gəzişdik. Evə qayıdıb yuyundum. İşləməyə başladım. On ikiyə iyirmi dəqiqə qalmış birinci kurslara "Ədəbiyyatşünaslığa giriş"dən, beşə işləmiş isə dördüncü kursa "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi"ndən mühazirəm oldu... Kollecdən qızlar – Tünzalə, Samirə, Aygün məni görməyə gəlmişdilər. Birinci kursda mühazirəmdə oturdular. Aslan müəllim zəng vurub xahiş elədi ki, dördüncü kursa dərse saat üçə on dəqiqə qalmış gəlim... Elə də etdim. Hər iki mühazirə üreyimcə alındı...

27 oktyabr 2005. Giləvar dənizə sığal çəkib... Bakıya işə getdim. Günorta üstü qayıdıb dördüncü kurslara bir qoşa saat mühazirə oxudum. Rektorumuz Nadir müəllimlə görüşdüm, ona "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Həsət sazağı" kitablarımı, "Göyərçin" jurnalından nümunələr bağışladım. Məni çox böyük hörmətlə qarşıladı. Biləndə ki, Əməkdar mədəniyyət işçisi fəxri adı almışam, məni çox səmimi təbrik elədi. Dekanımıza zəng vurub dedi ki, nə üçün Rafiq müəllimin fəxri ad, Şamxəlil müəllimin medal almasını mənə deməmişən. Onları mütləq elmi şurada təbrik etməliyik.

Magistrlərə dərsim idi. Ramilə və Nuranə ilə çox maraqlı söhbətimiz alındı. Qızlar dedilər ki, kaş dərsi gizlicə diktafona yazmış olaydıq...

Axşam ictimai televiziya qardaşım Razimin çıxışına baxdım. Razim bundan bir az əvvəl zəng edib həm verilişin vaxtını, həm də atamın xalası oğlu Bəşir müəllimin vəfatı xəbərini mənə demişdi...

28 oktyabr 2005. Dəniz dalğasız və gözəldi. Adamın lap çimməyi gəlir. Bakıya işə getdim. Oradan yas yerinə yollandım. Xeyli əyləşib Bəhlul müəllimin söhbətini dinlədim. O, ermənilər hücum edəndə rayondan necə çıxmasını, möcüzə nəticəsində salamat qalmasını bizə danışdı... Dedilər ki, oruc tutan adam dəfndə iştirak edə bilməz. Ona görə də cənazəni yola salıb işə qayıtdım. Leyla ilə kompüterdə 12-ci sayımızın materiallarına baxdım... Sonra İlqar gəldi. Telman Mehdiyanlıya kitab bağışladım. Dedi ki, mütləq həmin kitab haqqında yazacaq... Evə gəlib bir az istirahət elədim, sonra işləməyə başladım. "Üç nöqtə" qəzetindən Yasəmən xanım zəng vurub dedi ki, "Həsət sazağı" kitabım haqqında yazdığı məqalə bu gün qəzetdə çıxıb... Ona dərin təşəkkürümü bildirdim... 18-ci mikrorayonda Tofiq Hüseynlinin seçicilərlə görüşündə çıxış elədim...

29 oktyabr 2005. Səhər tezdən "Yasəmən" adlı bir şeir yazdım. "Kamil insan" kitabından bir neçə səhifə oxudum. Səhər saat səkkizin yarısı olsa da, hələ qaranlıqdı... Maşına minib sahilə yollandım. Buludlu

hava, dalğalı dəniz. Ciyərlər havanın təmizliyindən ləzzət çəkir... Xeyli gəzişdik, zarafatlaşdıq... Evə gəlib kompüterdə işlədim...

30 oktyabr 2005. Saatlar geri çəkilib. Qış mövsümü başlayıb. Səhər tezdən durub yeməyimi yedim. Təzə saatla 6:30-da durub dənizə getdim. Yağış yağır. Sarı yarpaqlar yerə sərilib. Elə bil payız küçələrə öz möhürünü vurub. Qaranlıqdır. Coratın içindən keçirəm. Bir dənə də olsun işıq yənmir, maşınlar hərəkət etmir. Sahilə enib maşını saxladım. Bir yandan yağış, bir yandan da şəhər qalxan dalğalar. Təkbaşına sahilə gəzişirəm. Məndən başqa nəinki bir adam, hətta bir ins-cins də yoxdu. Yorulana qədər gəzib sonra evə qayıtdım. İslanmış paltarlarımı dəyişib kompüterini yandırdım...

Saat 11-də "Mətnət" şadlıq evində deputatlığa namizəd Hicran Hüseynovanın tədbirində iştirak elədim. Tofiq Hüseynli ilə Bakıda yas yerlərinə getdik. Bəşir dayının, Əylini Qulam müəllimin və Qubadlının prokurorunun qardaşının yas məclislərində iştirak elədik.

31 oktyabr 2005. Oktyabrın son günü də belə gəldi. Dəniz dalğasızdı. Xeyli gəzişib evə qayıtdım, sonra işə getdim. Eşitdim ki, Nizami Xudiyev qəzaya uğrayıb. Köməkçisinə zəng edib soruşdum. Dedi ki, hər şey yaxşıdır. Ancaq deyirlər ki, vəziyyət pisdirdi. Allah özü kömək olsun...

12-ci nömrənin materiallarını oxudum. Səhv o qədərdir ki... Səbirə elə pis yazır ki, oğulsan gəl oxu... Şahin Xəlilli gəlmişdi. Onunla bir az söhbətləşdik. Saat dördə evə qayıdıb işləməyə başladım.

1 noyabr 2005. Dəniz sakitdir. Bakıya işə getdim. Dördüncü nömrə üçün materiallar hazırladım. İlqar gələndən sonra mən evə qayıtdım. Gursel evdədi. Sevil Moskvadan qayıdıb. Zəng elədi ki, baba, Moskvadan gəlmişəm, gəl görüşək. Gursellə gedib onunla görüşdük...

2 noyabr 2005. Dənizdən qayıdandan sonra məktəblərə getdim. Bir az jurnal paylaya bildim. Saat 12-yə qalmış birinci kurslara "Ədəbiyyatşünaslığa giriş" fənnindən bir qoşa saat dərs keçdim. Dərsimdə kənardan gəlib iştirak edənlər də var idi. Evə qayıdıb bir az dincəldim. İkinci növbənin axırncı qoşa saatında dördüncü kurslara "Pafos və onun təzahür formaları" haqqında mühazirə oxudum.

3 noyabr 2005. Dəniz dalğalıdır. Bakıya işə getdim. Jurnalın 12-ci sayını düzəlişdən sonra oxudum. Günorta saat 13:15-də dördüncü kurslara "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" fənnindən mühazirə oxudum. Yaradıcılıq prosesinin mahiyyətini onlara başa salmağa çalışdım. Mövzunu verilən suala görə nəzəriyyə ilə əlaqələndirdim. Bizim gəncliyin tipik cəhətini söylədim. Sonra bədii fərdiləşdirmənin mahiyyətini izah etdim. Dərs çox gözəl alındı. Dərslər elə gözəl alınır ki, çox vaxt ürəyimdən keçir ki, kaş bunu diktafona yazmış olaydım. Mühazirə

əsnasında ağılıma elə qəribə fikirlər gəlir ki... Özüm özümə təəccüb-lənirəm. Tələbələr isə çox böyük heyrət və maraqla mənə qulaq asırlar. Şəhla adlı Astaradan olan qız dedi ki, müəllim dünən çaşdım, Sizinlə tanış olmaq istəyən yataqxana yoldaşlarımı təqdim eləmədim. Onlardan biri keçən il Sizə məktub yazmışdı. Kimyaçı qız. İcazə versəydiniz, dərslərdə oturdular. Metodika şöbəsinin magistriləri ilə söhbətləşdik. Əksəriyyəti Bakı Dövlət Universitetindən gələn uşaqlardır. Çox arzulayırlar ki, onlara dərs deyim.

4 noyabr 2005. Bu gün orucluq bayramıdır. Dəniz dalğalıdır. Bir xeyli tək gəzişdim. Sonra Firdovsi, Xankəram, Ağəddin, Nadir, Vilayət də gəlib çıxdılar. Gəzişdik, zarafatlaşdıq... Evə gəlib işləməyə başladım... Günüorta üstü Bakıya gedəcəyik. Moskvaya məqalə göndərməliyəm. Bakıya gedib gəldim. Miting olduğu üçün yollar bağlı idi.

5 noyabr 2005. Hava mülayim, dəniz dalğasızdı. Elə bil havada nəşə çatışmır... Xeyli gəzişdik, zarafatlaşdıq... Məktəblərə getdim. Təzə tikdirdiyim kostyum aldım. Gülzarın toyunda aldığım kostyumun pəncə-yini isə düzəltirdim. Axşam Gülzar sevinə-sevinə zəng edib dedi ki, muştuluğumu verin, Gursel özünə qız tapıb. Deməyin ki, mən zəng eləmişəm... İkimiz də sevindik... Allah, sənə min şükür!

6 noyabr 2005. Yağışlı və küləkli havadı. Dənizə getdim. Maşını yolda saxlayıb sahilə endim. Xeyli tək gəzişdim. Dəniz dalğalıdı. Ləzzətli havadı. Bir xeyli keçəndən sonra həkim də gəlib çıxdı. Evə qayıdıb maşını qaraja qoydum və işləməyə başladım. Yorulanda gedib səs verəcəyəm... Eşitdim ki, dostum Nazim xəstələnib. Əvvəlcə zəng edib evləri ilə, sonra özü ilə danışdım... Yaxşı ki, qorxulu bir şey yoxdu.

7 noyabr 2005. Dənizə gedib qayıtdım. İşə getdim. "Həsərat sazağı" kitabımdan 50, "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabımdan isə 100 nüsxə nəşriyyatdan götürdüm. Evə gəldim. Bir az dincəlib işləyirəm...

8 noyabr 2005. Dəniz dalğalı, hava tutqundu. 29 sayılı məktəbə dəyib, sonra Bakıya işə getdim. Qəşmə "Dəniz səviyyəsi" kitabının pulunun bir hissəsini də aparıb verdim. Evə qayıdandan sonra xəstəxanaya Nazimin yanına getdim. Deyəsən infarkt keçirib. Axşam Razim bizə gəldi. Xeyli söhbətləşdik. Məlum oldu ki, 42-ci dairənin nəticələri ləvğ olunub...

9 noyabr 2005. Dəniz dalğalı, hava isə çox soyuqdu. Firdovsi ilə ikimiz sahilə gəzişdik. Evə gəlib kompüterdə bir az işlədim. Saat 12-nin yarısında birinci kurslara, beşə işləmiş isə dördüncü kurslara dərslər oldu... Həmişə olduğu kimi bu dəfə də mühazirələrim gözlənilməyindən də yaxşı alındı. Ağsudan – dostum Ağəzər Qənbərovdan məktub aldım.

10 noyabr 2005. Dəniz, iş, universitet... Dördüncü kursda bir qoşa saat dərs dedim. Magistrilərlə söhbətim də yaxşı alındı. Ramilə dedi ki,

mənə məktub yazıb. Gözəl gül şəkli tapmır ki, lazımı yerə yapışdırıb mənə versin...

11 noyabr 2005. Dəniz sahilində gəzinti normamı yetirəndən sonra Bakıya işə getdim. Ədəbiyyat İnstitutuna dəydim. Bəkir müəllimlə, Məhərrəmlə, Teymurla, İmamverdi müəllimlə görüşdüm. Müdafiə növbəm yaxınlaşır... Axşam "Mətanət" şadlıq evində Hikmətin oğlunun kiçik toyunda iştirak elədim.

12 noyabr 2005. Gecə səhərəcən yağış yağıb. Yenə də davam eləyir. Dəniz sahilində Firdovski iəl gəzişdik. Xeyli keçəndən sonra Ağəddin də gəldi. Evdə bir iş görə bilmədim. Çünki işıqlar sönüb, ev soyuqdur. Sonra işıqlar yandı. Gülzar, Sadiq və Gursel gəldilər. Xeyli söhbətləşdik. Sonra onlar gətdilər.

13 noyabr 2005. Yenə yağışlı havadır. Küçələr sel-su içindədir. Dənizdən qayıdandan sonra gün çıxdı... Bir az kompüterdə işlədim. Sonra xəstəxanaya – Nazim Yusibovun yanına getdim. Pis deyil. Xeyli söhbətləşdik. Sonra evə qayıtdım. Bir az dincələndən sonra yenə də yazı-pozu ilə məşğul olmağa başladım...

14 noyabr 2005. Hava pis deyil. Sahildə gəzinti normamı yerinə yetirib evə qayıtdım. Sonra Bakıya işə getdim. Nizami küçəsindəki 121 sayılı binanın birinci mərtəbəsindəki mağazaya gedib Hacı Nadirə zəng elədim. Birlikdə mənim üçün kondensiyon seçdik. 590 dollar pul ödədim. Söz verdilər ki, sabah gətirib quraşdıracaqlar. "Mətanət" şadlıq evində Şirzadənin oğlunun toyunda iştirak elədim.

15 noyabr 2005. Dənizə gedib qayıtdım. Dalğalar yatıb, günəşli havadır. Kompüterdə işləyirəm. Saat 12-də ustalar gəldilər və təzə aldığım kondensiyon gətirib yerinə qoydular. Sonra yır-yığış elədik...

16 noyabr 2005. Hava yaxşıdı. Dəniz sahilində tək gəzdim. Sonra Ağəddin gəlib çıxdı. O biri dostlarımızın heç biri gəlmədi. Evə qayıdıb yuyundum və kompüterdə işləməyə başladım. Birinci kursda "Ədəbiyyatşünaslığa giriş", dördüncü kursda isə "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" fənlərindən mühazirə oxudum. Böyük enerji ilə, həvəslə. Tələbələr çox böyük maraqla qulaq asırlar mənim mühazirələrimə. Adama ləzzət eləyir.

17 noyabr 2005. Dostlarımla sahilə gəzişdik, söhbətləşdik. Evə gəlib işləməyə başladım... Bütün günü evdə keçirdim...

18 noyabr 2005. Dənizə baş çəkəndən sonra Bakıya işə getdim. Bəzi cari işlər gördüm. İlqar dedi ki, jurnalımızın 12-ci sayı çap olunub. "Uşaq ədəbiyyatı" kitabımın üzqabığını mənə göstərdilər. Evə gəlib işləməyə başladım... İmtahan sualları hazırladım...

19 noyabr 2005. Səhər-səhər sahilə gəzdim. Firdovsigil də gəlib çıxdılar. Ağəddin iki ləvəngi gətirmişdi, Firdovski samovar. Hacı Nadirə mən bazara dəyib gəldik. Sahildə Firdovsinin gətirdiyi stullarda əyləşib

yedik, içdik... Hər şey qeyri-adi və ləzzətli idi. Evə gəldim. Qarajı rənglədim... Bütün bədənim ağrıyır...

20 noyabr 2005. Hava lap yaz havasına oxşayır. Sahildə gəzişdik, zarafatlaşdıq. Evə gəlib işləməyə başladım. Bir azdan Bakıya gedəcəyik...

21 noyabr 2005. Dənizə gedib gələndən sonra "Təfəkkür" litseyinə dəydim. Sonra Bakıya işə getdim. Arif Hüseynov gəlmişdi. Söhbətləşdik. Sonra Şahin Xəlilli gəldi. Onunla da bir az dərhləşdik. Qəşəm İsabəyli zəng eləmişdi ki, gəl kitab apar. "Dəniz səviyyəsi" adlı kitabımın signal nüsxələrini aldım. "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabımdan 80, "Həsret sazağı"ndan isə 50 nüsxə verdilər. Gülzar zəng elədi ki, ata, "İç xəbər"də çıxışım olacaq, onu videoya yazarsan. Gülzarın çıxışı normal idi. Kompüterdə "Təzə sevdalara doğru" kitabımdakı şeirləri yığiram... Axşam muğam ifaçılarının müsabiqəsinə baxdım. Mənə ləzzət elədi...

22 noyabr 2005. Həmişə olduğu kimi sübh tezdən oyandım. Əslində buna oyanmaq da demək olmazdı. Gec yatağa uzandığım üçün çox narahat yatmışdım... Əgər buna yatmaq demək olarsa... Dəniz sahilində gəzişdik. Evə qayıdıb Bakıya işə getdim. Gələn ilin ilk sayı kompüterdə oxuyub düzəliş elədim... Evə çathaçatda İlqar zəng elədi ki, problem var... Məktub yazmaq lazımdı ki, yarı xərci öz üzərimizə götürürük. İlqara dedim ki, mən bir də geri qayıtmayım, blankda məktub yaz, çap gecikməsin... Bir nadan qapımın ağzındaca mənə əsəbiləşdirdi...

Gursel üçün nişanqabağı bacıların qohum evinə ilk gedişinin nəticələrini gözləyirəm... Hər şey yaxşıdı...

23 noyabr 2005. Dənizə baş çəkəndən sonra universitetə gedib iki qoşa saat dərs keçdim...

24 noyabr 2005. Dəniz, iş, ev... Universitetə getdim. Dördüncü kursları tədbirə apardıqları üçün dərsim olmadı. Oturub kafedranın əməkdaşları ilə söhbət elədim. Magistrlərə dərs keçdim...

25 noyabr 2005. Dəniz, iş... Rəhmanın xahişi ilə Vəqif İbrahim haqqında məqalə yazdım.

26 noyabr 2005. Dəniz, ev... Nuruş kişinin yas yerində iştirak elədim. Sonra xəstəxanaya Nazimin yanına getdim. Məlum oldu ki, evə gedib. Gedib onu götürdüm. Birlikdə Şəki kafesinə getdik. Mansur müəllim, Adil Baxşəliyev və Aydın həkimgillə oturub söhbətləşdik, yemək yedik...

27 noyabr 2005. Dəniz sakitdi... Bakıya Gursel üçün elçiliyə getdik. Mən, Razim, Qorxmaz və Yaşar. Bəxtiyar da gəlmişdi. Dedi ki, mən nişanda gedərəm. Bizi çox yaxşı qarşıladılar. Gurselin qaynatası Novruz müəllim neftçidir. Mənimlə yaşıddır. Şirvan oyl-da işləyir. Bakıxanov qəsəbəsində yaxşı evləri, bağçaları var... Hər şey gözəl alındı. Təzə qohumlarımız elə ilk təəssüratdan xoşuma gəldilər...

28 noyabr 2005. Dənizdən qayıdandan sonra zəng eləyib Gülzarı ad günü münasibətilə təbrik elədik. Bu gün Səidə xalası onları qonaq çağırıb... "Qubadlı 12 ildən sonra" lentinə baxdım. Evlərin hamısı dağılıb... Adam dəhşətə gəlir... Ağəkerim bizə yaxşı qonaqlıq verdi...

29 noyabr 2005. Sahildə gezişib evə qayıtdım. "İstedad" litseyinə, 12, 18 sayılı məktəblərə dəyib, Bakıya getdim. Jurnalın tirajı hələ hazır deyil...

30 noyabr 2005. Dənizlə baş-başayam. Sahildə məndən başqa kimse yoxdu. Evə qayıdıb işləyirəm. Saat on ikinin yarısında mühazirəm olacaq... Səhər hava sakit idi. İndi əməlli-başlı külək başladı. Yel yarpaqları – xəzəlləri o başa, bu başa aparır... Birinci kursa mühazirəmi deyib geri qayıtdım. Adil müəllim zəng elədi ki, Arzunu Bakıya aparmaq istəyirəm, mümkünə dördüncü kursa ikinci saat mühazirəyə gəl. Dördüncü kurslara dalbadal iki qoşa saat mühazirə oxudum. Lap yoruldum... Anası ilə bacısı Gurselin nişanlısı üçün nişan üzüyü alıblar. Axşam gələcək gəlinimin – Kəmalənin atası Novruz müəllim zəng eləmişdi...

1 dekabr 2005. Dəniz sahilində çatanda gördüm ki, Firdovsi o başa, bu başa gəzir. Ağəddin də gəlib çıxdı. Sahildə gezişdik. Firdovsi vurduğu qaşqaldaqları Hacıya verdi ki, bişirtirib gətirsin... Dəniz dalğalı, hava küləkli. Qərara gəldim ki, evdə işləyim, işə getməyim. Çünki saat ikiyə on beş dəqiqə işləmiş dördüncü kurslara mühazirəm olacaq, sonra isə magistrələrə dərsim var... Əvəz Lələdağla görüş olduğu üçün dərs olmadı... Dördüncü kurslar tədbirdən sonra mənimlə söhbətə girişdilər. Astaralı qız – Şəhla dedi ki, ürəyim doludu, Sizə deyiləsi sözüm çoxdu, ancaq deyə bilmirəm. Dedim ki, onda yaz. Cavab verdi ki, onsuz da hər gün yazıram... Birdən onun gülümsəyən gözələrindən yaş açıldı... Könlünü alıb dedim ki, daha sən ürəyindəki bütün sözləri dedin...

2 dekabr 2005. Dənizə gedib gələndən sonra Bakıya işə getdim. Jurnalımızın 12-ci sayının tirajını aldım və yerbəyer elədik...

3 dekabr 2005. Dəniz sahilində gezişdik. Sonra qaşqaldaq ləvəngisi yeyib samovar çayı içdik. Tofiqlə görüşmək üçün zavoda getdim. Dedilər ki, gəlməyib. Zəng elədim. Məlum oldu ki, "Mətanət"dədi. Gedib görüşdüm, toxtaqlıq verdim... Novruz müəllim zəng elədi ki, xahiş eləyirəm xanımınızı da götürüb bizə gəlin...

4 dekabr 2005. Dəniz sahilində gəzəndən sonra evə gəldim. Fəzilə ilə Bakıya getdik. Bəşir müəllimin qırxında iştirak elədim. Əhəd mənə dedi ki, proqramda gördüm, üzümizə gələn həftənin hansı günündəsə sən "Bütün Azərbaycan əsgər olmalı" tamaşan nümayiş etdiriləcək... Sonra Novruz müəllimlə gəldik. Gursel, mən və Fəzilə. Söhbətləşdik, götür-qoy etdik...

5 dekabr 2005. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. Xeyli yır-yığış elədim. Ötən ilki jurnallardan nümunələr dəstini hazırlayıb verdim ki, cildləsinlər. Jurnalın 12-ci sayı üçün bir az çox pul yazıblar. Məsələnı aydınlaşdırdıq... Axşam Razim, İradə, Nazilə, Ağabacı, Leyla bizə gəlmişdilər. Sonra Sadıqgil də gəldilər. "Qubadlı on iki ildən sonra" kosetine bir də baxdım. Razimin köməyi ilə çox şeyi özüm üçün aydınlaşdırdım. Evlər sökülüb, viran qoyulub. Kəndlərin taleyinə bayquş ulayıb. Çaylaqda ağaclar boy-boya verib... Qəbristanlıqdakı mərmər daşlardan əsər-ələmət yoxdur. Dəmir çağların hamısını, hətta körpünün yanının dəmirələrini də kəsib aparıblar...

6 dekabr 2005. Hava çox soyuqdu. Sahildə gəzib evə gəldim və Bakıya işə getdim. Bəzi sənədlərə qol çəkdim, cari məsələlərlə məşğul oldum... Nəcəbətin qohumu Məlik müəllimin yas mərasimində iştirak elədim. Evə qayıdıb işləməyə başladım...

7 dekabr 2005. Dənizə gedib gəldim. Dedilər ki, axşam Avtandil müəllim zəng eləyib ki, qiyabiçi tələbələr üçün 10 nüsxə "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabı lazımdır. Evdə bir az yazı-pozu ilə məşğul olub, universitetə getdim. Kitabları verdim. Bir qoşa saat dərs keçəndən sonra akademiya getdim. Bədirxan Əhmədovun müdafiəsində iştirak etdim.

8 dekabr 2005. Çiskinli havadır. Sahildə gəzişib evə qayıtdım. Kompüterdə işləyirəm. Günorta iki qoşa saat dərsim olacaq. Dərslərim yaxşı keçdi. Tanımadığım, kimya fakültəsinin dördüncü kursunda oxuyan qızdan və Ramilədən gözəl məktublar aldım... Təzə şeirlər yarandı...

9 dekabr 2005. Dənizə gedib-gələndən sonra Bakıya işə getdim. Fəziləgil Gurselin nişanı üçün xonçalar hazırlayırlar... Birlikdə Bakıdan evə gəldik...

10 dekabr 2005. Dənizə gedib qayıdandan sonra apardım ki, maşını yudurdum. Yuyucu maşını təriflədi, dedi ki, təptəzədi. Bir az keçməmiş şüşəni siləndə salondakı güzgünü kökündən qopardı. Çox hırslandı. Eldarla güzgü axtarsaq da xoşuma gələn olmadı. Fordun güzgüsünü müvəqqəti taxdım ki, Bakıya gedib gələ bilim. Qohumlar bizə toplaşdılar. Birlikdə Bakıya getdik. Gülzar bizi əməlli-başlı ləngitdi... Çox gecikmədən sonra Kəmaləgilə getdik. Qadınlar xonçaları götürüb evə girdilər. Bir azdan sonra "Xarı bülbül" şadlıq sarayına getdik. Bizimkilər çox idilər. Gursellə Kəmalənin çox gözəl bir nişan məclisi keçdi...

11 dekabr 2005. Dənizdən sonra dostlarımla xaş yeməyə getdik. Günorta dövlət televiziyasında mənim "Bütün Azərbaycan əsgər olmalı" tamaşamı nümayiş etdirdilər. Qətibə zəng eləmişdi. Fəzilə ilə onlara getdik. Qayıdanda çişginli yağış yağırdı...

12 dekabr 2005. Dənizə baş çəkəndən sonra Bakıya işə getdim. Təzə ilin birinci sayının materiallarını oxuyub düzəliş elədim. Nömrəni

düzəlişdən sonra çapa imzaladım. Qaldı bircə təzə ilin təqvimini... Xanımana Əlibəylinin qızı Güler gəlmişdi. Onunla xeyli söhbətləşdik...

13 dekabr 2005. Məktəblərə dəydiyim üçün Bakıya işə gedə bilmədim. Evdə işləyirəm... 14 sayılı məktəbdə keçmiş tələbələrmlə görüşdüm. Axşam "Dörd qardaş" şadlıq evində qonşunun toyunda iştirak elədim. Çox tez evə qayıtdım... Kollecin 406-cı qrupundan belə bir mesaj aldım: "Bircə kəlmə ilə qopdu yaranın közü. Dodaqlarımda aha beləndi "Dad yarımçıq əlindən" sözü... 406 Sizinlədi..."

14 dekabr 2005. Dənizdə gezişib evə qayıtdım. Saat 12-yə iyirmi dəqiqə qalmış dərsim olacaq... Tələbələrə əruz vəzni haqqında söhbət elədim. Keçmiş tələbələrimdən Könül Nəsibova və Yeganə Mahmudova universitetə məni görməyə gəlmişdilər. Xeyli söhbətləşdik, onlara kitab bağışladım... Dördüncü kursa "Ədəbi prosesin formalaşmasında bədii tərcümənin rolu" mövzusunda mühazirə oxudum...

15 dekabr 2005. Dənizə gedib gələndən sonra Bakıya işə getdim. Təzə nömrənin materiallarını nəzərdən keçirdim. Sumqayıta qayıdıb dördüncü kurslara ədəbi prosesdən bir qoşa saat mühazirə oxudum. Bir qoşa saat da magistrirlərə dərs keçdim. Evə qayıdıb işləyirəm...

16 dekabr 2005. Dənizə gedib qayıdandan sonra Bakıya işə yollandım. Evə qayıdanda avtoreferatı təkmilləşdirməklə məşğul oldum.

17 dekabr 2005. Dəniz sahilində xeyli gezişdik. Hava yaxşı idi. Evə qayıdıb kompüterdə işləməyə başladım...

18 dekabr 2005. Sahildə gezişdik. Firdovsi gəlib çıxmadı. Qaşqaldaq ləvəngisi, çay, dəniz sahili, dalgaların üstündə uçuşan qağayılar....

19 dekabr 2005. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. Dilçilik institutundan Zülfiyyə ilə İlhamə bizim redaksiyaya gəlmişdilər. Evə qayıdıb işlədim.

20 dekabr 2005. Hava çox isti, dəniz dalğasızdı. Bakıya işə getdim. Babəki arvadının yanında biabır elədim. Evə gəldim. Bir az istirahət elədim... Sonra işlədim...

21 dekabr 2005. Çox küləkli, dalğalı havadı. Əvvəlcə məndən başqa heç kəs yox idi sahilə. Sonra dostlarım da gəlib çıxdılar. Evə gəlib işləməyə başladım... Birinci və dördüncü kurslara iki qoşa saat mühazirə oxudum.

22 dekabr 2005. Sahildə gezişdik. Bərk yağış yağır. Bakıya işə getdim. Günorta üstü Sumqayıta qayıdıb dördüncü kurslara bir qoşa saat mühazirə oxudum. Sonra magistrirlərə dərsim oldu...

23 dekabr 2005. Dəniz dalğalı, hava soyuqdu. Bakıya işə getdim. Böyükxanım müəllimə zəng eləyib xahiş elədi ki, onun kitabının təqdimatında iştirak edim. Tələbələr yaxşı çıxış elədilər. İlahənin sehrli səsi adamı lap əfsunlayır...

24 dekabr 2005. Elə yağır, elə yağır ki, gəl görəsən... Dəstə sahile cəm oldu. Qaşqaldaq ləvəngisi və anası ölmüş... Sonra çay... Ağəddin, Nadir, Firdovsi və mən... Dünya nağıllar dünyasıdı... Dalğalar şahə qalxıb, yağış yağır, külək uğuldayır, bizim isə heç nə vecimizə deyil... Balaca bir daldalanacağa çəkilib öz işimizdəyik... Evə gəlib yazı-pozu ilə meşğul oldum. Sonra universitetə getdim...

25 dekabr 2005. Dəniz sahilində gəzişdik. Hava dünənkinə nisbətən çox yaxşıdı. Yağış yağmır, külək əsmir, dəniz isə dalğalıdı... Evdə işləyirəm...

26 dekabr 2005. Dəniz gözəldi... Dəniz heç kəsi düşünmür, dəniz öz işindədi... Bakıya işə gedib gəldim.

27 dekabr 2005. Dəniz, iş, ev... Xırda detallar bədii yazılarımda...

28 dekabr 2005. Dənizə gedib qayıtdım. Məktəblərə baş çəkdim. Sonra universitetə getdim. Birinci kursa son mühazirəmi oxudum. Kafedradan Aygün zəng eləyib dedi ki, Rafiq müəllim, hamı Sizi gözləyir... Yusif müəllim qonaqlıq verdi...

29 dekabr 2005. Dənizə baş çəkdim. Bəzi məktəblərə getdim. Universitetdə dördüncü kurslardan zaçot götürdüm. Maksimum ədalətlik prinsipinə əməl etməyə çalışdım. İnciyən də oldu, sevinən də...

30 dekabr 2005. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim... Bircə Səbirə gəlmişdi... Dedi ki, iki gündür ki, Sizə bir qız zəng eləyir... Universitetə gəldim. Şamxəlinin iqamətgahında maraqlı gün keçirdik...

31 dekabr 2005. Dənizə gedib gəldim. Bakıya - Gurselin qaynatası ilə getdik. Mən Fəzilə, Gursel, Sevda və balaca Gültəkin. Bizə yaxşı qonaqlıq verdilər. Sonra Sumqayıta gəldik... İlin son gecəsi... Keçmiş tələbəm Nazlı xanım, SDU-dan Rəfail müəllim, Nazim həkim, Arif Hüseynov... zəng eləyib yeni ilimi təbrik elədilər. Keçmiş tələbələrimdən - Leyla Qasimovadn, Yeganə Mahmudovadan təbrik mesajları aldım...

1 yanvar 2006. Şükür kərəminə, İlahi! Bu ili də görə bildik. Yağış yağır... Dənizə getdim. Yağış yağsa da çox gözəl havadı. Hacı Ağəddinlə sahilə xeyli gəzişdik... Evə gəldim. Tələbələrimdən Mahmudova Mələk mənə bu ilin ilk mesajını göndərib... Sadıqqili gözləyirik ki, xaş əməliyyatına başlayaq... Vüqarla elə təzəcə xaş yeməyə başlamışdıq ki, Sadıqqil gəldilər. Sonra qardaşlarım – Qorxmaz, Oqtay və Bəxtiyar öz ailələri ilə gəlib çıxdılar... Şən bir məclis alındı... Gurselin nişan kasetinə baxdıq...

2 yanvar 2006. Dənizə gedib qayıdandan sonra Fəziləyə dedim ki, dur gedək Qusara. O da həvəslə razılaşıdı. Maşına minib Qusara yollandıq... Dekabrın 24-də yağın qar Qubada ərisə də Qusarda əriməmişdi. Xüsusilə Qayikənd tərəf ağ örtüyə bələnmişdi... Elə Vüqargilə çatan kimi üz tutdum meşəyə sarı... Qarın üstü ilə getmək adama ləzzət

eləyirdi. Vüqar hündüşka kəsib kabab elədi. Mənim ad günümü qeyd elədik... Odun peçi nırhanırla yanır...

3 yanvar 2006. Tezdən durub meşəyə yollandım. Evin qarşısındakı ən sərt yoxuşla yuxarı dırmandım. Qarlı düzlər adama ləzzət eləyir. Diktafona yeni ilin ilk şeirini söylədim... Bir az itburnu yığdım. İki saat gəzəndən sonra evə qayıtdım. Yeməyimizi yeyəndən sonra uşaqlarla – Elvina və Seville söhbətləşdik... Bir az cızmaqara elədim... Axşamüstü də qarın üstündə gəzdim. Fəziləgil qar adam düzəldilər. Göz əvəzinə budaqda qalmış xırda almaları, burun əvəzinə isə kök qoydular...

4 yanvar 2006. Səhər-səhər meşəyə gedəndə gördüm ki, hündüş-qalar qar adamın gözünü - almanı yeyiblər, burnunu - kökü isə dimdikləyib yerə salıblar. Payı-piyada Qarabulağa, sonra Qayabulağa getdim. Qarlı yollarla piyada getmək adama ləzzət eləyir. Qayıdanbaş Qusarçayın üstündəki asma körpüyə çıxıb çaya baxdım. Yayda həmişə bulanıq olan Qusarçayın suyu dumduru idi... Günortadan sonra şəhərə yola düşdük...

5 yanvar 2006. Dənizə getdim. Heç kəs yox idi. Coratdan süd, toyuq aldıb evə qayıtdım. Bakıya işə getdim. Universitetə dəydim. Zaçot götürdüm.

6 yanvar 2006. Dənizə, sonra Bakıya işə getdim. Dizel yanacaqlarının qiymətini qaldırıblar. Sumqayıta qayıdandan sonra bəzi məktəblərə dəydim. Keçmiş tələbələrimdən Aynur Qulu qızını, Samirəni gördüm. Paşa müəllimə kitab vermək istəyirdim. Obyektin qapısı bağlı idi, təkcə qadın bərbərxanası işləyirdi. Dönüb getmək istəyəndə gördüm ki, kimsə məni çağırır. Gördüm ki, keçmiş tələbəm Naibədir. Görüşdük, hal-əhval tutduq. Almaniyadan təzə qayıtdığını söylədi... Evə qayıtdım. Axşam Ramizin oğlunun toyuna gedəcəyik... Toy yaxşı keçdi, dost-tanışla görüşdük, söhbətləşdik... Keçmiş orta məktəb yoldaşım, indi əmlak nazirliyində idarə rəisi işləyən Muxtar dedi ki, mən sənənlə fəxr eləyirəm...

7 yanvar 2006. İmtahanım olduğu üçün dənizə gedə bilmədim. 96-7-də imtahan idi. 24 nəfərdən 17 nəfər iki aldı, qalanlar isə üç... Magistr-lərimlə, tələbələrle söhbətləşdik. *Nuranə deyir ki, Rafiq müəllim, evdə ancaq Sizdən danışırım...* Keçmiş tələbəm, indi prorektorun köməkçisi işləyən *Ruhiyyə dedi ki, Rafiq müəllim, Sizinlə fəxr eləyirəm. Sizin haqqınızda o qədər xoş söz eşidirəm ki...* Tələbələr deyirlər ki, *Rafiq müəllim elə bil bu dünyanın adamı deyil, başqa planetdən gəlib...* Zamanın, dövrün çirkabı onun bəllurluğuna zərər qədər də olsun xələl gətirə bilməyib...

8 yanvar 2006. Yağış yağır. Dənizə gedəndə gördüm ki, Ağəddin sahildədir. Sonra Vahid və Hacı Nadir gəlib çıxdı... Çəpiş işə gəlmədi... Evə qayıdıb işləyirəm...

9 yanvar 2006. Dənizə gedib gəldim. Evdə işləyirəm...

10 yanvar 2006. Fəzilə ilə gedib qurbanlıq qoyun aldıq. Gurselgili də götürüb Novruz müəllimilə getdik. Qurbanlığımızı kəsdik. Bizə həmişə olduğu kimi yaxşı qonaqlıq verdilər.

11 yanvar 2006. Dənizə gedib gəldim. Gurselin toyu üçün vaxt və yer müəyyən elədim. *23 aprel 2006, "Mətanət" şadlıq sarayı.* Allah özü kömək olsun! Saat 12-də birinci kursra imtahan oldu. Eksperiment kurs olduğu üçün hər biletdə beş sual var. On ballıq qiymət sistemi ilə işləyirik. Yoxlayanda lap yorulub əldən düşdüm... Əyinli Surxay kişinin qızı Şölə müəllimə mənə tanışlıq verdi, söhbətləşdik...

Hacı Zeynalabdin Tağıyev qəsəbəsində işləyən Fazil həkim gəlmişdi. Dedi ki, anan da, Razim müəllim də mənə dərs deyiblər. *Siz işə qızıma dərs deyirsiniz. Bütün günü evdə Sizdən danışır...*

12 yanvar 2006. Dənizə getdim. Dostlarımla gəzişdik. Yağış yağmır... Bakıya işə getdim. Keçmiş tələbəm, indi Bakı Dövlət Universitetinin magistrantı olan Rəqsanə zəng elədi ki, Rafiq müəllim, Sizinlə görüşmək və "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabının yeni nəşrini almaq istəyirəm. Rəqsanə anası ilə redaksiyamıza gəldi. Xeyli söhbətləşdik. Dedi ki, *Rafiq müəllim, Bakı Dövlət Universitetində Sizin kimi müəllimlərə çox böyük ehtiyac var. Kaş Siz orda dərs deyəydiniz. Anası dedi ki, Rafiq müəllim, Rəqsanə bütün günü evdə Sizdən danışır...* Qonaqları yola salandan sonra evə qayıtdım.

13 yanvar 2006. Qəribədi, yuxumda Manananı görmüşəm... Bərk yağış yağdığı üçün dənizə getmədim. Bakıya - işə yollandım. İşçilərə mükafat, müəlliflərə 11 və 12-ci sayların qonorarını verdim. Jurnalımızın təzə sayı çapdan çıxıb... Jurnalın bir qismini məktəblərə paylaya bildim... Qalanı işə qaldı gələn həftəyə... Direktorlar yalnız mənim xətrimə jurnal götürürlər... Qəribə bir dövrə gəlib çıxmışdıq...

14 yanvar 2006. Tezdən durub imtahana getdim. 99-1-də "Ədəbiyyatşünaslığa giriş"dən imtahan idi. Çox əzablı bir gün... İmtahandan sonra işləri yoxlayıb balları hesablamaq, qiymətləndirmək, protokol yazmaq... Axşam saat 6-da evə gələ bildim. "Ay işığı" şadlıq sarayında Azərın ad günündə, Nailənin yubileyində iştirak elədik...

15 yanvar 2006. Dəniz sahilində səhər-səhər gəzişəndən sonra evə qayıtdım. Bütün günü evdə qurdalandım, televiziyaya baxdım...

16 yanvar 2006. Dənizə gedib qayıtdım. Bakıya işə getdim. Birinci nömrənin tirajını yərbəyer elədim...

17 yanvar 2006. Ənənəvi dəniz gəzintisindən sonra məktəblərə dəydim. Saat 12-də universitetdə imtahanım oldu. Saat 5-də işləri yoxlayıb qurtara bildim... Seminariyanı bitirən Həlīmə adlı bir qız indi universitetdə işləyir. Mənə dedi ki, seminariyada oxuyan vaxt təşkilatçı qızlara deyirdi ki, direktor tapşırıb ki, qızlar tədbirlərdə Rafiq müəllimin şeirlərini oxumasınlar, onu tərifləməsinlər... Ancaq Orucəliyeva Mehparə dedi ki, dünya dağılsa da Rafiq müəllimin şeirini oxuyacam... Elə də elədi... Sonra Həlīmə dedi ki, Rafiq müəllim, o məktəbin direktoru bərk Sizin paxıllığınızı çəkirdi... Axşam Gülzarla Sadiq gəlmişdilər. Qar yağır...

18 yanvar 2006. Gözəl qar yağıb. Çətinliklə də olsa qarajın qapısını açdım. Maşını çölə çıxardım. Ancaq dəniz sahilinə maşınla getməyə risq eləmədim... Maşını qaraja qaytarıb özüm qarda gəzişdim. İşiq pulunu aparıb verdim. Gündüz zəng elədi ki, ata qar yağıb, işin yoxdusa, Bakıya gəlmə...

Evdə oturub cızma-qara ilə məşğulam... Axşamüstü Sumqayıt yazarlarının qalmaqallı "konfrans"ında iştirak elədim...

19 yanvar 2006. Buralarda nadir hallarda olan qış havasıdır. Yer sırsıra bağlayıb. Hər yan qardır. Maşını çıxarıb dənizə getmək mümkün deyil. Piyada Corata gedib süd aldım və geri qayıtdım... Qarın üstü ilə yerimək adama ləzzət eləyir...

Saat 11-dən sonra yolların qarı əridi. Maşını qarajdan çıxarıb universitetə imtahana getdim... İmtahan, sonra işlərin yoxlanması, sonra... Bizim kafedranın əməkdaşı *Aygün xanım dedi ki, Rafiq müəllim, həmişə tələbələr kafedraya girəndə görürlər ki, Sizin kitablarınızı oxuyuram. Qızlardan biri soruşdu ki, deyəsən Siz Rafiq müəllimə vurulmusunuz. Dedim ki, bəli, vurulmuşam. Çünki xəyalımda canlandırıdığım ideal kişi obrazı gördüyüm insanlardan ancaq Rafiq müəllimə uyğun gəlir...*

Evə qıydıb televiziya baxmaqla günümü başa vurdum...

20 yanvar 2006. Çox şaxtalı havadır. Qar adama ləzzət eləyir. Dəniz sahilində gəzişdik, sonra Hacı Ağəddingilə gedib qaşqaldaq ləvəngisi yedik...Bütün günü evdə oldum...

21 yanvar 2006. Bu gün filologiya fakültəsinin dördüncü kursunda "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi"ndən son imtahanımdır. İmtahan, sonra işləri yoxlamaq...

22 yanvar 2006. Dəniz sahilinə gedəndə gördüm ki, dostlarım mənə gözləyirlər. Coratdan bazarlıq elədik... Düz ləpədəyəndə süfrə açdıq... Dünyanı bir az da gözəlləşdirdik... Axşamüstü təzə qohumlarımız – Novruz müəllim ailəsi ilə birlikdə bizə qonaq gəlmişdi...

23 yanvar 2006. Dünya bəmbəyaz rəngə bürünüb... İlqar Mehdiyev zəng elədi ki, Rafiq müəllim, işə gələsi olsanız maşinsız gəlin. Elə də etdim. Bakıya qədər yol pis deyildi. Bakının girəcəyindən isə hər şey

dəyişdi... Maşınlar iməkləyə-iməkləyə gedirdilər. Şükür elədim ki, nə yaxşı maşınısız gəlmişəm... Metroda Məmməd Aslanla görüşdük, söhbətləşdik... Elmlər Akademiyasında metrodan çıxdıq. Məmməd müəllim avtobusla teleşirkətə yollandı, mən isə bağın içindən piyada keçib işə getdim... Qar adama ləzzət eləyir... ikinci nömrənin materiallarını oxuyub düzəliş elədim. Leyla ilə İlqar da gəlib çıxdılar. Kompüterdə bəzi çatışmayan cəhətləri düzəltməkdə idim. Jurnalımızın fevral sayını çapa imzaladım. Geri qayıdanda 20 Yanvara qədər yaxşı gəldim, ordan isə avtobuslara minmək böyük çətinlik törətdi... Adam çox, maşın az... Axır ki, birtəhər 14 nömrəli marşrutu minə bildim. Bashabas, ayaq üstündə dayanmaq... Avtobusdan düşəndə ayaqlarımın ağrısından çətinliklə yeri yirdim... Qar getdikcə şiddətlənir... Rəhilə mənə telefonda dedi ki, Rəhilə müəllim, şəhidlər haqqında 400 səhifəlik təzə bir almanax çıxıb. Sizin də "Ürək fəğan qoparı" şeirinizi ora salıblar...

24 yanvar 2006. Qar yağdığı üçün dənizə gedə bilmədim. Hər tərəf bəmbəyaz qarla örtülüb... Bəmbəyaz qış nağılı uşaqlıq illərimi yadıma saldı. Səhər-səhər küçəyə çıxıb qarlı yollarla xeyli gəzişdim. Sonra ət alıb evə qayıtdım... Qar isə yağmağında davam eləyir... Piyada universitetə gedib geri qayıtdım. Bəmbəyaz yollar adama ləzzət eləyir...

25 yanvar 2006. Çoxdan idi ki, belə qış üzünə həsrət idik. Gecə də xeyli qar yağıb. Maşını işə saldım ki, akkumulyatoru yatmasın. Qarda gəzişdim. Bütün günü evdə olsam da əhəmiyyətli bir iş görə bilmədim. Çünki evlər soyuqdu... Mənə zəng eləyib dedilər ki, sabah saat 2-də Anar müəllim bizi gözləyəcək. Getmək olduqca vacibdir...

26 yanvar 2006. Avtobusla Bakıya işə getdim. Hər yan bəmbəyaz qarla örtülüb. 20 Yanvardan metro ilə Elmlər Akademiyasına getdim, sonra piyada işə yollandım. Sumqayıta Bakıdan çox qar yağıb bu dəfə. Sənədlərə qol çəkdim. Kompüterdə iki məktub yazdım. Biri Maliyyə nazirliyinə, digəri Yasamal rayon Xəzinədarlıq şöbəsinə. Məktubları möhürləyib Lyubaya verdim ki, ünvanlara çatdırsın. Metro ilə Yazıçılar Birliyinə getdim. Anar müəllim bizimlə səmimi söhbət elədi. Görüşdə Fikrət Qoca, Arif Əmrəhoğlu və Abbas Abdulla da iştirak edirdilər. Əvvəlcə Məmməd Aslan, sonra Ağəddin Mansurzadə danışdı. Mənə söz verəndə dedim ki, onsuz da vəziyyətin necə olduğunu bilirsiniz. Danışdım ki, bir dəfə Bəxtiyar Vahabzadə bizim redaksiyamıza gələndə onunla xeyli söhbət etdik. Ona dedim ki, Bəxtiyar müəllim, ədəbiyyatda bizim nəsil bədbəxt nəsil idi. Ömrümüz boyu ağsaqqalların yolunu gözlədik. Yaşımızın ixtiyar çağına çatanda bizdən sonra gələnlər həyasızlıqla özlərini irəli soxdular. İndi də bu proses davam eləyir. Gərək hər adamı Yazıçılar Birliyinə üzv qəbul etməyəydik... İnqilab yolu ilə hakimiyyət dəyişməyin əleyhinəyəm. Hətta bu inqilabın başında indi burda iştirak

edən ağsaqqallardan biri durub desəydi ki, Sabir Sarvanı yıxaq, mən onun yerinə keçim, onların tərəfini saxlamazdım. O ki, qaldı vəzifə iddiasında olan cavanlara, hər şeyi özünüz yaxşı bilirsiniz. Konfransda bir biabırçılıq oldu ki, yadıma Mayakovskinin aşağıdakı misraları düşdü: "Əgər sizin kimilər sənətkar adlanırsa, Allah vursun sənəti"... İki təklif elədim: biri Sabirə möhlət verib, onu hər hansı bir qurumasa tabe etmək, sınaq müddəti, digəri isə filialın bağlanması. Sonra Xasay Cahangirov, Əşrəf Veysəlli, Arif Əmrahoğlu, Fikrət Qoca, Abbas Abdulla danışib öz mövqelərini bildirdilər. Çoxluq mənim birinci təklifimi bəyəndi... Qərara alındı ki, bir məclis yaradılsın, Sabirin səlahiyyətləri alınib sınaq müddətində bu quruma verilsin. Məclis sədrinin kim olması ilə bağlı təkliflər irəli sürüldü. Ağəddin Xasay Cahangirovun, Məmməd Aslan mənim, mən isə Əşrəf Veysəllinin namizədliyini irəli sürdüm. Bu dəfə də mənim təklifimi qəbul elədilər.

Ağəddin, Əşrəf və Xasay Əyybun tutduğu taksi ilə Sumqayıta qayıtdılar. Mən isə Məmməd Aslanla metroya girdim... O işə getdi, mən isə Sumqayıta... Axşam Eldarla Leylanın "Ay işığı" restoranında keçirilən nişanqoyma mərasimində iştirak etdim... Məclisdən çıxanda qarın üstü ilə gəzmək adama ləzzət eləyirdi...

27 yanvar 2006. Qarlı hava olduğundan yataqdan gec qalxdım. Gəzməyə səhər-səhər yox, saat 12-dən sonra getdim. Evlər soyuqdur. Bir iş görmək olmur... Kondensiyonlar da evi lazımı səviyyədə isidə bilmir...

28 yanvar 2006. Əsl qışdı. Uzun illər idi ki, bu cür hava üzünə həsrət idik. Qarın üstündə xeyli gəzib sonra evə qayıtdım. Kağız-kuğuzla məşğulam. Axşam "Dörd qardaş" şənlik sarayında Eldarla Leylanın toyunda iştirak etdik. Mən də çıxış elədim. Sevil mənim "Dörd qardaş" şeirimə əzbər dedi...

29 yanvar 2006. Səhər-səhər gedib Coratdan süd alıb gətirdim. Qarda gəzmək adama ləzzət eləyir. Sonra qarajın qapısının qarını təmizləməklə məşğul oldum. Lap yorulub əldən düşdüm. Tər təpəmdən süzülür... Azərgil bizə gəlmişdilər ki, Gurselin nişan kosetinə baxalar. Ancaq işıqlar söndü... Sadıqla Gülzar da gəlib çıxdılar. Oturduq, ordan-burdan söhbətləşdik... Işıqlar gec yandı. Zəif olduğu üçün kondensiyonları işlədə bilmədik.

30 yanvar 2006. Səhər-səhər qarajın qapısını qardan təmizləməklə məşğul oldum. Maşını çıxarıb Bakıya işə getdim. Yol açıqdı, hər tərəf isə qardı... Xəyalıma gətirmədiyim bir mənzərə adamı ovsunlayır. Abşeronda bu cür qış çox nadir hallarda olur. Deyirlər ki, belə qış 1972-ci ildə olub. Yadımdadı, onda mən Yerevanda əsgərlikdə idim. Orada da qış çox sərt keçmişdi həmin il. Ədəbiyyat İnstitutuna getdim. Elmi katib dedi ki, AAK hələ yeni Dissertasiya Şurasının tərkibini təsdiq eləməyib. Elə buna görə

də hələ gözləmə mövqeyindəyik... Dilçilik İnstitutunda Qəzənfər müəllimlə, İsmayıl Məmmədovla, Zülfiyyə və İlahə ilə görüşüb söhbətləşdim. Şərsünaslıq İnstitutuna qalxdım. Dostum *Vidadi Mustafayevlə dərdləşdik. Dedi ki, kollecdə yerin görünür. Qızlar hamısı səni soruşurlar. Hətta qiyabiçilər də tez-tez səndən danışirlar.*

Yazıçı Əlibala Hacızadə və şair Söhrab Tahir ilə görüşdüm... İkisi də televiziya çıxışına görə məni təbrik elədilər... Söhrab müəllim dedi ki, vaxtın olanda gəl bir-birimizə təzə şeirlərimizi oxuyaq...

İşdə bəzi sənədlərə qol çəkib evə qayıtdım. Yolların qarı əriyib. Ətrafdakı qar isə günəşin şəfəqləri altında bərq vurur. Dörd tərəfi bəmbəyaz qarla örtülən Ceyranbatan gölü elə gözəl görünür ki... Elə bil nağıllar dünyasındasan... Evə gəlib AAK göndərmək üçün elmi əsərlərin siyahısını çap elədim...

31 yanvar 2006. Səhər səhər qarın üstü ilə xeyli gəzdim. Yer don olduğu üçün yenə də maşını götürüb dənizə gedə bilmədim. Evə qayıdıb kompüterdə işləyirəm...

1 fevral 2006. Səhər-səhər qarda gəzib evə qayıtdım. Bakıya işə getdim. Hələ ki, fevral nömrəmiz çap olunmayıb. Ailəmizin bir üzvü də artdı. Gülzarın qızı dünyaya gəldi. *Qədəmləri mübarək olsun nəvəmin! Mənim ömrümün babalıq erası başladı...*

2 fevral 2006. Axır ki, bu gün dənizə getdim. Yollar açıqdı, orda-burda qar qalıb. Sahildə təkəcə gəzişdim. Sonra süd alıb evə qayıtdım. Xırda-para işlər görürəm...

3 fevral 2006. Dəniz sahilində gəzdim. Sonra evə qayıdıb Bakıya yollandım. Bakıxanov qəsəbəsinə gedib maşının yağını dəyişdim. İşdə İlqarla söhbətləşdik. Sonra birlikdə Qəşəmin yanına getdik. "Şirvan-nəşr"dən "Dəniz səviyyəsi" kitabımı götürdüm. Namizəd Xalidoğlu, İlqar Mehdiyev və Qəşəm İsabəyliyə lətifələr danışdım. O qədər güldülər, güldülər ki... *Namizəd dedi ki, Rafiq müəllim, şəkilini bu qədər güldürmək hər oğulun işi deyil... O, Lorkadan elədiyim tərcümələri və "Ulduz"da çap olunan şeirlərini çox bəyəndiyini söylədi...* "Azərbaycan" qəzetində Flora Xəlilzadə ilə söhbətləşdik. Ana babamın "Molla Nəsrədin"çi şair olduğunu bilib onun haqqında məlumat və şəklini istədi. Şahsuvar bəyin qardaşı Hacıhüseyn bəyin nəticəsi olduğumu biləndə isə lap təəccübləndi. Xahiş elədi ki, Hacıhüseyn bəy haqqında bir şey yazım...

"Azərbaycan müəllimi" qəzetində mənim "Həsərət sazağı" şeirlər kitabım haqqında Nizami Mirzəyevin səmimi bir məqaləsi çap olunub.

Saat 3-də İlqar, Arif və mən Tahirə xanımın qırxında iştirak elədik. Sonra Arif məni maşınla nəşriyyata gətirdi. Ordan öz maşınıma minib Sumqayıta qayıtdım...

4 fevral 2006. Dəniz dalğalıdı. Hacı Ağəddin, Hacı Nadir və mən sahilə xeyli gəzişdik. Evə qayıdıb yemək yeyəndən sonra 11,18 və 25 sayılı məktəblərə dəydim. Praktikaya gedən tələbələrimlə görüşdüm... Evə gəlib televiziya baxmaqla günümü keçirdim. Axşamüstü kompüterdə işləməyə başladım.

5 fevral 2006. Dənizə gedib gələndən sonra bütün günü evdə oldum.

6 fevral 2006. Dəniz sakitdi. Evə qayıdandan sonra Bakıya işə getdim. Allahverdi Eminov gəlmişdi. Mənim uşaq şeirlərim haqqında maraqlı bir məqalə yazıb. Günorta üstü nəvəmi xəstəxanadan çıxarıb evlərinə apardıq. Balacadı, bapbalaca... Gülzarın uşaqlığına oxşayır. Axşam Sadiğin anası Kanadadan gəldi. Fəzilə ilə mən evə qayıtdıq...

7 fevral 2006. Dənizə gedib gələndən sonra universitetə gəldim. Təzə elmi katiblə – Nüsrət müəllimlə söhbətləşdim.

8 fevral 2006. Bakıya işə getdim. Jurnalımızın ikinci nömrəsi çap olunub. Sənədlərə qol çəkdim. Sumqayıta qayıdıb Tofiq Hüseynli ilə dərhləşdik... Evə qayıdanda kompüterdə işləməyə başladım...

9 fevral 2006. Jurnalımızın ikinci nömrəsinin tirajını alıb yerbəyer eləməklə məşğul olduq. Gülzarla telefonla danışdım. Nəvəm elə ağlayırdı ki...

10 fevral 2006. Bu gün nə dənizə, nə də işə gedə bilmədim. Səhər tezdən jurnalımızın təzə sayını yerbəyer elədim. Sərraf müəllim deyir ki, nəvəm "Əlifba"da sənin şeirini oxuyub əzbərləyirdi. Soruşdum ki, bu şeiri kim yazıb? Dedi ki, Rafiq Yusifoğlu. Soruşdum ki, onu tanıyırsan? Dedi ki, yox. Dedim ki, sənin həkiminin yoldaşdı. Təəccüblə üzümə baxıb soruşdu: -Baba, o sənin dostundu? Dedim ki, bəli. Nəvəm xahiş elədi ki, baba, nə olar, onu mənimlə tanış elə də! Söz vermişəm, gərək səni onunla tanış eləyəm...

Elmi işlərin siyahısını yeni qaydaya uyğun şəkildə hazırladım.

11 fevral 2006. Səhər-səhər Hacı Nadirlə dəniz sahilində yorulunca gəzişdik. Evə qayıdıb cari işlərlə məşğul olmağa başladım...

12 fevral 2006. Dumanlı və soyuq havadı. Sahildə xeyli gəzişdik. Dənizdə bir tənha qu üzürdü. Quş qripi insanların da ürəyinə vahimə salıb. Evə qayıdandan sonra günün çox hissəsini divanda uzanıb televiziya baxmaqla keçirdim. Sonra özümü cəmləyib kompüterin önünə keçdim...

13 fevral 2006. Bakıya işə getdim. Üçüncü nömrənin materiallarını kompüterdə oxuyub düzəlişlər elədim. Beşinci nömrə üçün materiallar üzərində işləyirəm. Evə qayıdıb yemək yeyəndən sonra kompüterdə işləməyə başladım...

14 fevral 2006. Səhər-səhər dəniz sahilində tənha gəzməklə günümü başladım. Evə qayıdıb jurnalın 5-ci sayı üçün materiallar hazırladım. Bir-iki

məktəbə dəydim. Universitetə getdim. Yolda ağılıma belə bir fikir gəldi: *"Cənnət ona görə cənnət deyil ki, gözəldi, ona görə cənnətdi ki, ətrafında olan adamlar əxlaqlıdılar."* Ramilə ilə Lalə məni sevgililər günü münasibətilə təbrik elədilər. Qızlarla – Sevinclə, Zöhrə ilə, Kəmalə ilə söhbətləşdik. *Haqverdiyəvə Kəmalə dedi ki, Rafiq müəllim, Bakı Dövlət Universitetinə getmişdim. Qara Namazov bir professorla Sizin yaradıcılığınız haqqında söhbət eləyirdi. Fəxrlə dedim ki, Rafiq Yusifoğlu mənim müəllimimdi. Qara müəllim isə dedi ki, Rafiq Yusifoğlu mənim dostumdur. Həm gözəl alim, həm də gözəl şairdi...*

Mətbuat xidmətiində işləyən keçmiş tələbəm İlahə Vəliyeva ilə söhbətləşdik. Mənim kitablarıma təqdimat keçirmək istəyir...

15 fevral 2006. Dəniz sahilində gəzib qayıdandan sonra Bakıya işə getdim. Üçüncü nömrənin yarımqıq qalan materiallarını kompüterdə oxuyub redaktə elədim. 5-ci nömrənin maketini tutdum. Materiallar tam hazırdır. Vaqif Yusifliyə təzə kitablarımı verdim. Mənim "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabımı çox təriflədi. Silsilə şeirlərimi də "Azərbaycan" jurnalına təqdim elədim. Televiziya getdim. Nizami Xudiyevlə xeyli söhbətləşdik. Sonra Sadıq Elcanlı və Esmira Çərgəzqızı ilə görüşdüm. Evə qayıdıb işləyirəm.

16 fevral 2006. Havada şaxta olmasa da, qar yağıb. Dəniz sahilinə gedəndə gördüm ki, heç oralarda qar yoxdu. Tək-tənha xeyli gəzdim. Dəniz dalğalı, hava soyuqdu. Coratdan süd alıb evə qayıtdım. Televiziya verilişlərinə baxdım, kompüterdə işlədim...

17 fevral 2006. Bakıya işə getdim. "Ulduz" jurnalına şeirlər apardım. Fəxrəddin Ziya ilə söhbətləşdik. Evə qayıdıb yazı-pozularımı səhmanə salmaqla məşğulam.

18 fevral 2006. Hava şaxtalı olsa da, günəşli idi. Sahildə dostlarımla gəzişib evə qayıtdım. İşləyirəm... Bu gün qardaşım Oqtayın 50 yaşı tamam olur. Onlara getdik. Yubiley pis keçmədi. Qardaşlar, onların ailələri, yeni nəslə təmsil eləyən uşaqlar...

19 fevral 2006. Günəşli havadır. Dəniz sahilində gəzişdik, yeyib-içdik, zarafatlaşdıq... Evə qayıdandan kimi kompüterdə işləməyə başladım...

20 fevral 2006. Bakıya işə getdim. Üçüncü nömrənin materiallarını səhifələndəndən sonra oxuyub düzəliş elədim və çapa imzaladım. "Yayım" şirkətindən – Yaşar müəllimgildən "Həsərət sazağı" kitabımın 10 nüsxəsinin pulunu aldım. Evə gəlib bir az istirahət elədim, sonra işləməyə başladım.

21 fevral 2006. Dəniz sahilində gəzişib, sonra Bakıya getdim. Leyla üçüncü nömrənin kəm-kəsirlərini düzəldəndən sonra onları oxudum. Avtandil Ağbaba zəng elədi ki, universitetdə maaşınız var, gəlib alın. Universitetə gedib pulumu aldım. Rəqub müəllim xahiş elədi ki, onun

tədris yükündə oturan "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" fənnini də mən deyim. Bundan ötrü mənə pul verməyəcəklər. Ancaq buna baxmayaraq məmnuniyyətlə razı oldum. Təzə magistrlərə ilk mühazirəm uğurlu alındı. Səkkiz nəfərdilər. Hamısına keçən il bakalavr kursunda dərs demişəm.

22 fevral 2006. Dəniz sahilində hava da, dənizin suyu da gözəldi. Baharın nəfəsi duyulur elə bil. Bakıya işə dəyib, sonra universitetə qayıtdım. Sənədlərimi elmi katibə verdim.

23 fevral 2006. Sahildə gəzişdik. Dəniz dalğasız, hava mülayimdi. 17 sayılı məktəbdən Sənubər müəllimə zəng elədi. Məktəblərə getdim. Jurnalların pulunu aldım. Universitetin elmi katibi Nüsrət müəllim zəng eləyib dedi ki, Ali Attestasiya Komissiyasında sənin sənədlərinə baxdılar, dedilər ki, qaydasındadır. Sabah gəl söhbətləşək.

24 fevral 2006. Dəniz yenə sakitdi. Universitetə getdim. Sənədləri hazırlamaq çox zəhlətökən iş imiş. Bakıya gedib qayıtdım. Sənədləri bir təhər abıra sala bildim.

25 fevral 2006. Mülayim havadı. Səkkizin yarısından doqquza qədər dəniz sahilində gəzişib evə qayıtdım. Yeni uşaq kitablarımın tərtibatı ilə məşğulam.

26 fevral 2006. Dəniz sahilində gəzişdik, kütüm ləvəngisi yedik, çay içdik, zarafatlaşdıq. Evdə bütün günü yeni uşaq kitabımın tərtibatı ilə məşğul oldum.

27 fevral 2006. Bu gün dənizə Xankəram həkimlə məndən başqa kimse gəlməmişdi. Bakıya işə getdim. Maaş aldım. Universitetə baş çəkib, sonra evə qayıtdım. Kitab üstündə işləyirəm...

28 fevral 2006. Dəniz sahilində gəzişib evə qayıdandan sonra işə getdim. Bu gün Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzində Azərbaycan Mətbuatının 130 illiyi münasibətilə verilən fəxri adların təqdimatı oldu. Mükafatları Prezident Aparatı Humanitar Siyasət Şöbəsinin müdiri Fatma Abdullazadə təqdim edirdi. Mənə də Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi fəxri adının Prezident tərəfindən imzalanmış diplomu və fəxri medalı təqdim olundu.

1 mart 2006. Dəniz sahilində tək-tənha gəzişdim. Sonra Bakıya işə getdim. Jurnalın 1 və 2-ci sayları üçün qonorar yazdım. Akademiyaya getdim. Dilçilik İnstitutunun şöbə müdiri Müseyib müəllimlə söhbətləşdik. Yaradıcılığım haqqında yenə də xoş sözlər söylədi... Akif Hüseynova və Qurban Bayramova təzə çıxan kitablarımdan bağışladım. Universitetə getdim. Yadigar müəllim dedi ki, dünən Elmi Şuranın 42 üzvündən 42 nəfəri də sənənin lehinə səs verdi. Dedim ki, Rafiq müəllim dövlət təqdimatında iştirak etdiyi üçün burada yoxdur. Ona görə onun adından sizin hamınıza təşəkkürümü bildirirəm.

2 mart 2006. Dənizə baş çəkib qayıdandan sonra universitetə getdim. Sənədlərimin hazırlanması ilə məşğul oldum. Kim məni görürsə təbrik eləyir. Həm fəxri adın təqdimatına, həm də dosent seçilməyimə görə...

3 mart 2006. Dəniz – iş... Bakıdan qayıdandan sonra universitetə getdim. Magistrlər və tələbələr məni söhbətə tutdular... Hər öz probleminə danışır, suallara cavab axtarır. Birindən ayrılan kimi, o biri yaxınlaşıb söhbətə girir. Prezident Aparatından Dilruba xanım zəng eləmişdi. Xahiş elədi ki, kadr uçotunun anketini doldurub aparım.

4 mart 2006. Səhər-səhər dəniz sahilində tənha gəzdim. Dəniz dalğalıdır, Xəzri tüğyan eləyir. Evə gəlib "Daha uşaq deyiləm" kitabımın tərtibatı ilə məşğul oldum.

5 mart 2006. Dənizə gedib gəldim. Fəzilənin anasının 80 yaşı tamam olması münasibətilə Bakıda məclis düzəltdimşilər. Orda iştirak elədik, yeyib-içdik, zarafatlaşdıq...

6 mart 2006. Dəniz sahilində gəzintidən sonra Bakıya getdim. Jurnalın son saylarını, son kitablarımı və kadr uçotunun anketini Prezident Aparatına aparıb verdim. Sumqayıt Şəhər İcra Hakimiyyətindən Seyfəddin müəllim zəng vurub xahiş elədi ki, bu gün saat 12-də ora gedim, başçı yaradıcı ziyalılarla görüşmək istəyir. Görüş pis alınmadı. Sabir Sarvanı əlli yaşı münasibətilə təbrik elədilər. Çıxışımı çox bəyəndilər. Evə qayıdıb xırda-para işlərlə məşğul oldum.

7 mart 2006. Dənizə baş çəkəndən sonra Bakıya işə getdim. Günorta Sumqayıta qayıtdım. Adamlar məni təbrik eləyirlər, həm dosentliyimə, həm də təltifə görə. Magistrlərə dərs dedim.

8 mart 2006. Dəniz elə gözəldi ki! Sübh günəşinin şəfəqləri altında yüngülcə ləpəsi olan Xəzər elə gözəl görünür ki! Xeyli tək gəzdim. Sonra dostlarım da gəlib çıxdılar. Günorta üstü Hacı Nadir bizə və Moskvadan gələn dostuna Palmada qonaqlıq verdi.

9 mart 2006. Hava çox istidi. Nəfəs almaq olmur. Bakıya işə gedib gəldim. Günortadan sonra Fəzilə ilə anamın qəbrinin üstünə getdik...

10 mart 2006. Hava əməlli-başlı dəyişib. Dəniz dalğalıdır. Nəfəs almaq rahatlaşıb. Bakıya işə getdim. "Azərbaycan" jurnalının birinci nömrəsində İsa Muğanna ilə olan müsahibəni oxudum. Bakıdan Sumqayıda yola düşəndə möhkəm yağış yağdı...Evə qayıdıb kitabımın tərtibatı ilə məşğul oldum...

11 mart 2006. Hava soyuq, dəniz dalğalıdır. Xeyli gəzdik. Sonra südə alıb evə qayıtdım. 29, 21, 33, 34, 23 sayılı məktəblərə getdim. Direktorlarla söhbətləşdim, satılan jurnalların pulunu götürdüm. Rus bölməsinin 9-cu sinif üçün Azərbaycan dili dərslərində "Kəndimiz" adlı şeirimi, şeirin məzmunu, dili üzərində iş üçün verilən çalışmaları, tapşırıqları oxuyub məmnun oldum. Sağ olsun Vəqif Qurbanovu! Evə gəlib televiziya

baxdım. Sonra yeni kitabımın tərtibatı üzərində işimi davam etdirməyə başladım...

12 mart 2006. Dənizdən qayıdandan sonra Bakıya nəvəmi görməyə getdim. Sevindim ki, qızım gil təzə ev alıblar.

13 mart 2006. Dəniz – iş – ev... Bu günkü marşrutum belə oldu... Jurnalımın təzə sayı hazır idi. Ancaq hələ tirajı götürə bilməmişik.

14 mart 2006. Dəniz sakit, hava isə buludludu. Təmiz hava adama ləzzət eləyir... Evdə işləyirəm. Günorta magistrələrə bir qoşa saat dərslər olacaq.

15 mart 2006. Dənizə gedəndə liftdə qaldım. Sonra yenə dənizə getdim. Əsl yaz havasıdır. Saat onun yarısından on ikiyə qədər universitetdə sənədlərin əyər-əskiini düzəltməklə məşğul oldum. Bakıya getdim. Jurnalımın tirajı hələ də hazır deyil. Evə gələndən sonra bir az işlədim. Sonra seriallar, xəbərlər və yatmaq...

16 mart 2006. Dənizə, sonra Bakıya işə getdim. Allahverdi Eminov "Zamanın qatırı" kitabım haqqında yaxşı bir məqalə yazıb gətirib...

17 mart 2006. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. Jurnalımın təzə sayının tirajını aldım. Onu yerbəyer eləməklə məşğul oldum. Sonra qızım gilə getdim. Nəvəmi ata-anası, nənəsi ilə birlikdə öz maşınım da Sumqayıta, evimə gətirdim. Axşam onun gəlişini qeyd elədik.

18 mart 2006. Dəniz sahilində gəzib evə qayıtdım. Nəvəmə baxsınlar deyər həkimləri poliklinikadan evə gətirdim. Gursella Kəmaləni ərizə vermək üçün qeydiyyat şöbəsinə apardım. Sonra doyunca yatdım. Axşam saat 5-dən səhər saat 5-ə qədər...

19 mart 2006. Dənizə gedib gəldim. Hava yaxşı idi. "Daha uşaq deyiləm" kitabımı yekunlaşdırıb ilk nüsxəsini çap elədim. 200 səhifəlik yeni bir kitab çapa hazırdır! Allahverdi Eminovun "Zamanın qatırı" kitabım haqqında məqaləsini kompüterdə yığdım.

20 mart 2006. Dənizə gedib gələndən sonra evdə xırda-para işlərlə məşğul oldum. Nəvəmi evlərinə apardım. Gursellə nənəsini götürüb Sumqayıta gətirdim. Bayram axşamını birlikdə keçirdik.

21 mart 2006. Dəniz sahilində gəzişib evə qayıtdım. Şəhər Təhsil Şöbəsinə balacaların kitablarının təqdimatında iştirak etdim. Gəlinim gilə gətdik. Mən, Gursel, anası, xalaları və xalası qızları...

22 mart 2006. Səhər gəzintimi qurtarandan sonra Bakıya işə getdim. Jurnalımın üçüncü sayının tirajını aldım. Gimnaziyaya 60 nüsxə jurnal verə bildim.

23 mart 2006. Dəniz də, hava da gözəldir. Əsl yaz havasıdır. 38, 37, 27, 16, 11 sayılı məktəblərə, "İstedad" litseyinə jurnal verdim. Bakıya işə getdim. Evə qayıdanda xırda-para işlərlə məşğul oldum.

24 mart 2006. Dənizə gedib qayıtdım. Bu gün Sumqayıtda jurnalın yayımı ilə məşğul oldum. Çox şükür, hamısını yerbəyer eləyə bildim... Müxtəlif üzler, müxtəlif münasibətlər... Bircə şey məni ruhdan düşməyə qoymur: işim haqqı işidir...

25 mart 2006. Dəniz sahilində gəzintidən sonra bir neçə məktəbə dəydim, jurnalın son əlli nüsxəsini 14 sayılı məktəbə verdim. "Mətanət" şadlıq evinə getdim. Toyla bağlı bəzi problemlərlə məşğul oldum...

26 mart 2006. Hava çox soyuyub. Dəniz dalğalıdır. Firdovsi ilə xaş yeyib evə gəldim. Yazı-pozu ilə məşğulam...

27 mart 2006. Səhər-səhər dəniz sahilində məndən başqa bir kimsə yox idi. Dəniz dalğalı, hava çox soyuqdu. Bakıya işə getdim. Ədəbiyyat İnstitutuna dəydim. Məlum oldu ki, hələ müdafiə şurası təsdiq olunmayıb. Flora Xəlilzadə zəng eləyib babamın şeirlərini istədi. "Zəlili bulaq" şeirini yazdırıb ona verdim. Allahverdi Eminovla xeyli söhbətləşdik. İstəyir ki, qızı mənim yaradıcılığımın namizədlik dissertasiyası yazsın. Evə gəlib xırda-xuruş işlərlə məşğul oldum...

28 mart 2006. Dənizin dalğaların səngisə də, hava soyuqdu. Magistrlərə dərs keçdim. Sevinc Elbrus qızının şeir duyumu çox xoşuma gəldi. Qızlar məni ikinci qoşa saata da saxladılar. Onların hərəsi "Həsret sazağı" kitabımdan bir nüsxə götürdü. Sonra dördüncü kursun oğlanları ilə söhbətləşdim.

29 mart 2006. Dənizə baş çəkəndən sonra Bakıya işə getdim. Dördüncü nömrənin pilyonkalarını nəzərdən keçirib mətbəyə qayıtdım.

30 mart 2006. Dəniz sahilində gəzişdim. Bakıya işə getdim. İşçilərə maaş verdim. Əməkhaqqını 25 faiz artırmışam. *Xanımana Əlibəyli zəng eləmişdi. Məni çox təriflədi. Dedi ki, Siz bizim çox gözəl şairimizsiniz. Şeirlərinizi sevə-sevə oxuyuram. Jurnalınızı bağrıma basdım. Çox sevinirəm. Sizin hamınızı öpürəm. Mənim yazılarımı məhəbbətlə çap elədiyinizə görə minnətdaram.*

31 mart 2006. Hava bir az dumanlı olsa da, yazın nəfəsi duyulur. Dəniz elə gözəldi ki... Çox təəssüf ki, yayda belə su nadir hallarda olur. Bakıya işə getdim. Sonra nəvəm Saranı atası və anası ilə birlikdə Sumqayıta gətirdim. Dördüncü kurslara bir qoşa saat mühazirə oxudum. Dərsimi "Soyqırım" şeirini oxumaqla başladım. Teymurgilin qrupu "Həsret sazağı" kitabımdan yeddi nüsxə istədilər.

1 aprel 2006. Dəniz sahilində gəzişdik. Sonra evdə işləməklə məşğul oldum.

2 aprel 2006. Bu dəniz sahilindəki marşrutumuzu xeyli dəyişdik. Ləpədənəylə xeyli yol gedib qayıtdıq. Sonra evə gəlib kompüterdə işləməyə başladım.

3 aprel 2006. Dənizdə dalğa güclü olmasa da, hava çox soyuqdur. Bakıya işə getdim. Razimlə Fəzilə iş yerimə gəldilər. Birlikdə Ağaların yasına getdik. Evə qayıdıb işləyirəm...

4 aprel 2006. Hava deyəsən düzəlmək istəyir. Dalğalar səngiyib. Evə gəlib bir az işlədim. Günorda universitetə gedəcəyəm. Magistrlərə dərsim var. İki qoşa saat dərs keçdim. Söhbətimiz yaxşı alındı. Həsən Sadıqovla söhbət elədik. Əmimdən danışdı. Dedi ki, rəhmətlik Mehdi müəllim peyğəmbər kimi adam idi. Mənə onun çox yaxşılıqları keçib...

5 aprel 2006. Həmişə olduğu kimi bu gün də səhər-səhər dəniz sahilində gəzişib evə qayıtdım. Sonra Bakıya işə getdim. "Azərbaycan" jurnalında Nahid Hacızadənin Rəsul Rza haqqında yazdığı xatirələri oxudum. "Yol" adlı yeni kitabımı İlqara verdim ki, bədii tərtibatı haqqında düşünsün... Evə gəlib kompüterdə işləyirəm...

6-19 aprel 2006. Toy qayğıları, xoşbəxtlik qayğıları içində çırpınıram. 14 aprelə Bakıda – "Xarı bülbül" şadlıq evində Gursellə Kəmalənin toy məclisi yüksək səviyyədə keçdi. Toydan sonra öz məşinimdə gəlinimi evlərinə aparıb, Sumqayıta qayıtdıq... Toya gələcək adamları müəyyən-ləşdirməklə, dövlətnamələr yazmaqla məşğulam... Bu gün 19 aprelə İmamverdi Həmidov zəng eləyib dedi ki, beşinci gün İnstituta gəl, müdafiədən qabaqki hazırlıq işlərini görməyin vaxtıdır...

21-22 aprel 2006. Dəniz, ev, toy qayğıları... Evə gəlib-gedənlər. Məsləhət-məşvərət... Dördüncü kurslara mühazirə. Afiq adlı tələbəmin mənə həsr etdiyi şeir, qızlardan birinin gizli imza ilə məktubu... Yağış yağıb... Bu gün Rasimin oğlu Xəyyamın toy şənliyində iştirak elədik. Sabah isə Gurselin toyudur...

23 aprel 2006. Bu gün həyatımın ən xoşbəxt günlərindən biridir. Oğlum Gurselin toy günü... Həyəcanlar, narahatçılıqlar, xoşbəxtlik qayğıları... Qohumlar, dostlar toyda çox fəal iştirak elədilər... Çox şükür, hər şey gözəl alındı...

24 aprel 2006. Çox gec yatağa uzandığım üçün yata bilmədim. Ayaqlarım bərk ağrıdığı üçün dənizə gedə bilmədim... Tufandan sonrakı bəxtəvər gün... Bakıya işə getdim. Qayıdanda toy kasetini, şəkilləri aldım. Hamı toyu tərifləyir... Ramazan müəllim dedi ki, şair, toydan çox zövq aldım... Arzu xanım dedi ki, Rafiq müəllim, təbrik eləyirəm, Adil hər toyu bəyənen deyil, Sizin toydan çox xoşu gəlib...

25 aprel 2006. Dənizə gedib gəldim. Hava soyuqdur. Universitetə getdim. Yənə mənə təbrik etdilər, toyu təriflədilər... Magistrlərə dərsim sorğu-sual ətrafında qurulduğundan çox maraqlı keçdi... Sonra Ramilə, İlahə və Təranə ilə xeyli söhbət elədik... Ramilə dedi ki, Rafiq müəllim, Sizdən ötrü bərk darıxmışdım... İlahə öz sevgisini etiraf elədi. Onlara "Onsuz da bildirdim belə olacaq" şeirimi oxudum. Şeir aşağıdakı

misralarla bitir: "Onsuz da bilirdim belə olacaq, məni sevenlərin bəxti açılır..." İlahə dedi ki, Rafiq müəllim, belə olsaydı, 5 il bundan qabaq, bizə birinci kursda dərs deyəndən mənim bəxtim açılardı gərək...

26 aprel 2006. Dənizə getdim. Hava qışda olduğu kimi soyuqdu. Sahildə - ləpədənə təptəzə bir kefal balığını dalgalar sahilə atmışdı... Onu götürüb evə gəldim... Bakıya işə getdim. Leyla ilə İlqar jurnalımızın beşinci sayının materiallarının səhifələnməsi ilə məşğuldular. Sonra çap olunan nüsxələrə baxıb düzəlişlər elədim. Ədəbiyyat İnstitutuna getdim. Məhərrəmlə görüşdüm. Onun otağında işimin elmi seminarda müzakirəsi üçün ərizə yazdım. İnstitutun hesabına dissertasiyanın müdafiəsi üçün 160 manat pul köçürdüm. Bəkir müəllim ərizəmə qol çəkəndə Ali Attestasiya Komissiyasının şöbə müdiri gəlib çıxdı. Bəkir müəllim məni ona çox təriflədi... Dissertasiyanı rəy üçün Bədirxan Əhmədova, Şahin Xəlilliyə və Nailə Muradəliyevaya göndərmək lazımdır... İşlərimi görüb evə gəldim...

XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı şöbəsində əməkdaşlarla görüşdüm. Yadigar xanım oğlumun toyu münasibətilə məni təbrik edəndə xanımlardan biri dedi: -Bunun özünün evlənmək vaxtıdır, necə olur ki, onun evlənməli oğlu var.

Gülüb cavab verdim ki, mən babayam. Ancaq narahat olmayın, indi özüm də evlənməyə hazırlaşırıam....

27 aprel 2006. Dəniz sahilində gəzib evə qayıtdım. Sonra Bakıya işə getdim. Maliyyə nazirliyinə baş çəkdim. İşçilərə maaş verdim. Jurnalın beşinci nömrəsini çapa imzaladım...

28 aprel 2006. Sahildə tək gəzişəndən sonra Bakıya işə getdim. Dissertasiyanın bir nüsxəsini rəy üçün Şahin Xəlilliyə, digər nüsxəsini isə Nailə xanıma verdim. Gurselgili götürüb evə gəldim.

29 aprel 2006. Sahildə tək-təkənə gəzib evə qayıtdım. Kəmalənin atasıgil bizə qonaq gəldilər. Yeyib-içdik, söhbətləşdik, toy kosetine baxdıq... Qorxmazgil, Rəşidgil də bizdə idilər.

30 aprel 2006. Dəniz sahilinə getdim. Narın çisgin var. Həkimlə Həsən də gəlmişdilər. Evə qayıdıb kompüterdə işləməyə başladım. Bu gün Turala elçiliyə gedəcəyik. Qorxmazı götürüb Rəşidgilə getdik. Oradan da elçiliyə. Təzə gəlinimizin adı Nigar, atasının adı Aydın, anasının adı isə Svetlanadır. Bizi yaxşı qarşıladılar... Ancaq hansı ləyaqətsizsə balkondan daş atıb maşınımı zədələyib...

1 may 2006. Dənizə baş çəkəndən sonra Bakıya işə getdim. Sonra yas yerinə dəyib evə qayıtdım. Kompüterdə işləyirəm.

2 may 2006. Sahildə gəzişib evə gəldim. Günorta magistrlərimə dərs keçdim, onların çoxsaylı – sərhədsiz suallarına cavablar verdim. Məndən

əl çəkmək istəmirlər... Axşam Vüqarın oğlu Raufun kiçik toy məclisində iştirak etdik. Səkkizinci kilometr qəsəbəsi, "Sevinc" şadlıq sarayı...

3 may 2006. Hava əməlli-başlı soyuqdur. Elə bil heç may deyil. Leyla ilə İlqar təzə kitabımın ("Daha uşaq deyiləm") üzqabığını hazırlayıblar. Şəhər mətbəəsinə gəlib hesablatdım. Kitab çox baha çıxır...

4 may 2006. Dənizə gedib gəldim. Kitabımı "Şirvannəşr"ə təqdim elədim. Baha olsa da, qərara aldım ki, qalın üzqabığında çap ələsinlər. Pulun da bir hissəsini ödədim.

5 may 2006. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. Sadiq sabah rayona gedəcək. Ona görə də Gülzarla Saranı götürüb Sumqayıta gətirdim.

6 may 2006. Səhər-səhər hava soyuq idi. Günorta gün çıxdı və bərk isti oldu. Məktəblərə dəydim. Hüseyn Qəribovun yasında iştirak elədim. Evə qayıdıb bir az dincəldim. Sonra nəvəm Saranı ilk dəfə dəniz sahilinə apardım.

7 may 2006. Axır ki, hava düzəldi. Sahildə xeyli gəzişib evə qayıtdım. Kəmalənin atasıgil bu gün bizi qonaq çağırıblar. Hər şey yaxşı idi. Həyətdəki bağça adama lap ləzzət eləyirdi.

8 may 2006. Dənizə gedib qayıdandan sonra aparıb maşının yağını dəyişdirdim. Sonra işə getdim. Dedilər ki, Şahin Xəlilli zəng eləyib ki, rəy hazırdı, Rafiq müəllim Ədəbiyyat İnstitutundan onu götürsün. Sağ olsun, yaxşı rəy yazıb. Telefonumun zaryadkası qurtardığı üçün sönmüşdü. Qəşəm İsabəyli mesaj göndərüb ki, kitabının siqnal nüsxəsi çıxıb, istədim sənə sevindirəm, sən də telefonunu söndürməsən...

9 may 2006. Dəniz sahilində xeyli gəzişdik. Adamların qarmaqla balıq tutmasına tamaşa elədik. Sonra evə gəlib Şahinin yazdığı rəyi kompüterdə yığdım.

10-17 may 2006. Qayğılarım çox olduğu üçün kompüterə yaxın düşə bilmirəm. Dissertasiyanı yenidən oxuyub apostrofları çıxarmaqla məşğulam. Dördüncü kursların iki qrupundan imtahan götürmüşəm. Ədəbiyyat İnstitutunun direktor müavini Novruz müəllim dedi ki, mənim yoldaşım, *Slayan Universitetinin professoru Elmira Rəhimovanın Sizin kitablarınızdan çox xoşu gəlib*. Söz verdim ki, ona kitab göndərəcəyəm. Nailə Murədəliyevaya zəng eləmişdim. Dedi ki, dissertasiyanız çox xoşuma gəlib.

18 may 2006. Bakıdakı 158 sayılı məktəbdə mənimlə şagirdlərin görüşü oldu. Azərbaycan Televiziyası görüşü lentə aldı. Ayın 22-də veriliş efirdə olacaq.

19 may 2006. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. Təzə nağıl kitabını hazırlayıb yığılmağa verdim.

20 may 2006. Dəniz, ev, xırda-para işlər. Axşam Bakıya getdim. İstiqlal (keçmiş Lenin) muzeyində rəhmətlik Tahirə xanımın kuklalarından

ibarət sərginin açılışında iştirak və çıxış etdim. Fəziləni anasigildən götürüb evə qayıtdım. Gursellə Kəmalə gəlmişdilər.

21 may 2006. Dəniz, ev. Bütün günü vido kasetləri sahmanlamaqla məşğul oldum.

22 may 2006. Dənizə baş çəkəndən sonra işə getdim. Sonra universitetdə imtahanım oldu. Azərbaycan televiziyasında mənim yaradıcılığımıza həsr olunmuş "Çıraq" verilişi göstərildi.

23 may 2006. Dənizə gedib evə gəldim. Dissertasiyadakı apostrofları çıxarmaqla məşğulam... Günüorta dördüncü kurslara son imtahanım olacaq... Axşam "Muğam teatrı"nda Nailə və Hikmət Mirməmmədliyənin yaradıcılıq gecəsində iştirak elədim.

24 may 2006. Dəniz sahilində gəzişdim. Evə gəlib Bakıya işə getdim. Təzə nağıl kitabını (jurnalın 6-7-ci sayını) çapa imzaladım. Ədəbiyyat İnstitutuna getdim. İmamverdi müəllimlə, Məhərrəm Qasımlı ilə görüşdüm. Mənə dedilər ki, Nailə xanım sənəin dissertasiyanı haqqında çox yüksək fikirdədir. İyunun 19-da və 26-da müdafiə olacaq. Ona qədər elmi seminardan keçməliyəm. Sonra mənim məsələm hər iki iclasda qoyulmalı, opponentlər, aparıcı müəssisə təyin olunmalıdır. Evə gəldim. Bir az istirahət eləyib dissertasiya üzərində işimi davam etdirdim.

25 may 2006. Dəniz sahilində gezişib evə qayıtdım. Bəzi məktəblərə dəyib jurnalın pulunu yığdım. Sonra nəvəmlə məşğul oldum. Kompüterdə dissertasiyanın son korrektura işlərini düzəltdim. Axşam üstü dənizə getdim və bu mövsümdə ilk dəfə çimdım.

26 may 2006. Dəniz sahilində gəzişdim, çimdım. Sonra Bakıya işə getdim. 80 nüsxə kitabımı "Şirvanəşr"dən götürdüm. Universitetə getdim. Magistirlərin imtahanı idi. Axşam yenə Bakıya qayıtdım. Milli Dram Teatrda Sabir Rüstəmxanlının yubileyində iştirak elədim.

27 may 2006. Dəniz, ev... Kompüterdə bir az işlədim, məktəblərə dəydim. Günüorta Almaz, Xatirə, Sevinc, Nigar və uşaqlar Saranı görməyə gəlmişdilər. Axşam Gursellə Kəmalə də gəlib çıxdılar.

28 may 2006. Dəniz sahilində gəzib evə qayıtdım. Fəzilə Gurselgil üçün qurban demişdi. Gedib qoyun alıb kəsirdik və evə gətirdik. Dissertasiyamın düzəliş edilmiş son nüsxəsini çap elədim.

1 iyun 2006. Neçə gündü kompüterə yaxın düşə bilmirəm. Şükür, dənizlə açılib hər səhərim... Sonra gündəlik qayğılar... "Son" məlumdu, "ra" bəlkə də fars dilində olan təsirlik hal şəkilçisi...

Filologiya elmləri doktoru, nəzəriyyəçi alim Nailə Mürədəliyeva mənim doktorluq dissertasiyam haqqında çox gözəl bir rəy yazıb...

Gündüz nəşriyyatın qabağında məni gözləyirdi... Dedi ki, ata, çox sağ ol, "Daha uşaq deyiləm" kitabın mənə ləzzət elədi... Oxuyub güldüm, ağladım...

2 iyun 2006. Dənizdə çimib Bakıya getdim. Babək söz vermişdi ki, kitabımın pulunu verəcək. Şərəfsiz yenə də vədinə əməl etmədi. Nailə xanımın yazdığı rəyi kompüterdə yığdım. Ədəbiyyat İnstitutuna getdim. Dedilər ki, gələn beşinci gün Elmi Seminarda sənin məsələni qoyulacaq. Dayım oğlu Mahirin qaynatasının yasında iştirak elədim.

3 iyun 2006. Dəniz, ev, yenə dəniz... Axşamüstü isə Gursellə Kəmaləni dəniz sahilindəki parka, Bələdiyyə bağına gəzməyə apardıq. "Ay işığı"nda dondurma yeyib söhbətləşdik...

4 iyun 2006. Dənizdə çimib evə qayıtdım. Kompüterdə işləyirəm. Gurselgil getdilər.

5 iyun 2006. Ləpədən uçub ayaqyalın gəzmək normamı yerinə yetirəndən sonra çimib evə qayıtdım. Bakıya işə getdim. Ədəbiyyat İnstitutunda Elnarə Akimovanın işi qoyulan Elmi Seminarda iştirak elədim. Nailə xanım rəyə qol çəkdi. Babəkdən yenə də pulumu ala bilmədim. Axşamüstü də dənizə getdim. Hava çox isti, su isə çox soyuqdur...

6 iyun 2006. Sübh tezdən dənizə getdim. Çimib evə qayıtdım. 14, 21 və 22 sayılı məktəblərdən jurnalın pulunu ala bildim. Evdə işləyirəm. Texniki iş olsa da...

7 iyun 2006. Dəniz, ev, iş. Su buz kimidir. Nikpur dedi ki, Bədirxan hələ elmlər doktoru deyil, ona görə doktorlardan birinə başqa rəy yazdırmalısan. İslam Ağayevdən xahiş elədim, söz verdi ki, mənə kömək eləyəcək.

8 iyun 2006. Dənizin suyu çox gözəldi. Evdə xırda-para işlərlə məşğulam. Saat 12-də Yazıçılar Birliyində Məsləhət Şurasının iclasında iştirak etməliyəm. İmamverdi müəllimlə aparıcı müəssisəni, opponentləri müəyyənləşdirdik. Cəlal Abdullayev mənim haqqımda çox yaxşı sözlər dedi. Opponentim olmağa razılaşdı.

9 iyun 2006-cı il. Dənizə gedib evə qayıtdım. Bir az işlədim. Axşam Bakıya Turalla Nigarın nişan məclisinə getdik. Təbriz küçəsi, "Şüa" restoranı, açıq hava, ürək açan məclis, qohum-qadaş... Bundan yaxşı daha nə ola bilər? Sadıqla Gülzar nəvəmi də məclisə gətirmişdilər. Ancaq yazıq uşaq səs-küydən qorxub ağladı. Atasını gəzməyə apardı.

"Şüa" restoranı ilə üzbuş çoxmərtəbəli binanın sonuncu mərtəbəsinin divarında bitən şaxəli ağac məni lap heyrləndirdi...

10-11 iyun 2006-cı il. Altıncı və bazar günlərini evdə və dənizdə keçirdim.

12 iyun 2006-cı il. Dənizə baş çəkəndən sonra Bakıya işə getdim. Qəşmə zəng elədim. Dedi ki, Aygün Cəfərovanın sənə yaradıcılığını haqqında yazdığı "Rəfiq Yusifoğlu lirikasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" adlı kitabını nəşr eləmişik, gəlib apara bilərsən. Kitabı götürüb Ədəbiyyat

İnstutuna getdim. Saat 12-də Elmi Seminarın iclasında mənim doktorluq dissertasiyam müzakirə olundu. Sağ olsunlar, nüfuzlu alimlər əsər haqqında çox yüksək fikirlər söylədilər.

13 iyun 2006. Dənizə gedib gələndən sonra bir az kağız-kuğuz arasında qurdalandım. Sonra 5 sayılı bağçada uşaqlarla görüşə getdim. Bağçanın müdiri Məfkurə xanım, təhsil şöbəsinin inspektorları, metodistləri, bəzi bağçaların müdirləri, metodistləri də mənimlə görüşdə iştirak edirdilər. Uşaqlar şeirlərimi, tərcümə elədiyim nağıllardan nümunələri yaxşı səhnələşdirmişdilər. Xüsusilə "Zamanın qatırı" kitabımdakı şeirlərin səhnə variantı çox xoşuma gəldi. Balacalar Rəşid Şəfəqin mənim sözlərimə yazdığı "Üçrəngli bayraq" və "Müəllim qələmi" mahnılarını çox gözəl ifa etdilər.

Görüşdən sonra universitetdə buraxılış gününə getdim. Tələbələr mənimlə mehribancasına görüşür, məzun lentlərinə xatirə sözü yazmağımı istəyirdilər.

14 iyun 2006. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. Tələbə dostlarımdan Dövlət zəng eləmişdi. Zahir yanıma gəldi. Xeyli söhbətləşdik...

15 iyun 2006. Dəniz sahilində gəzəndə tora balıq düşdüyünü gördüm. Ataş dedi ki, balığı aç götür. Açmağına açdım, ancaq maşının açarı dənizə düşüb itdi. Çimərlik paltarında, qapı bağlı... Yaxşı ki, Müzəffər gəlib çıxdı. Maşınımın qapısını açdı. Gedib evdən ehtiyat açarı gətirdim. Sonra həm qarajın, həm seyfın, həm də maşının açarının dublikatını çıxartdırdım, eynəyimi təmir elətdirdim. Axşam üstü də sahilə gəzdim. Açarı tapa bilmədim...

16 iyun 2006. Dənizdən sonra Bakıya getdim. Elmi Seminarın protokoluna qol çəkirdim, təsdiq elətdirib İmamverdi müəllimə verdim. Təxminən opponentləri müəyyənləşdirdik: Cəlal Abdullayev, Vəqif Arzumanlı və Kamran Əliyev. Aparıcı müəssisə isə Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti. Magistrım Gülşən gəlmişdi. Onun dissertasiyasına rəy yazdım.

17 iyun 2006. Çox dumanlı-çişkinli havadır. Elə bil yazdı. Ləpədənə xeyli gəzib evə qayıtdım. Atamın xalası oğlu Tofiqin yas məclisində iştirak etdim. Axşam Gursellə Kəmalə gəldilər.

18 iyun 2006. Hava küləkli, dəniz dalğalıdır. Evə qayıdıb bir az işlədim. Axşam üstü yenə dənizə getdim. Sahildə gəzişib evə qayıtdım...

19 iyun 2006. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. "Meymunlar ölkəsi" adlı nağıllar kitabının siqnal nüsxələrini aldım. "Uşaq ədəbiyyatı" kitabımı Şirvanəşrə verdim. Akademiyada Kamandar Şərifovun doktorluq dissertasiyasının müdafiəsində iştirak etdim. Mənim məsələm də qoyuldu və növbəti müdafiədə məlumat vermək üçün filologiya elmləri doktorları

Ə.Saraclı, Ş.Vəliyev və A.Məmmədovdan ibarət ekspert komissiyası yaradıldı.

20 iyun 2006. Dəniz, ev, universitet. Magistrlərdən imtahan götürdüm.

21 iyun 2006. Dənizin suyu lap isinib. Ləzzətlə çimdik. Bakıya işə getdim. Jurnalın tirajını alıblar. Onu yərbəyer etməklə məşğul olduq. Ədəbiyyat İnstitutuna getdim. Əflatun müəllim ekspert rəyini hazırlayıb verdi ki, onu kompüterdə çıxartdıram. Evə gəldim. Axşam dənizə getdim. Ancaq xüsusi təyinatlı əsgərlər məni dəniz sahilinə buraxmadılar. Dənizə getməyə də qadağa qoyublar. Ölmədik, bu günü də gördük...

23 iyun 2006-cı il. Dəniz, ev, iş. Ədəbiyyat İnstitutu. Əflatun Saraclı ekspert rəyinə qol çəkdi. Sənədlərin qalanını İmamverdi müəllimə verdim. Hələ ki, elə bir problemim qalmadı. Gülzargili götürüb Sumqayıta gətirdim.

24 iyun 2006. Dənizə gedib gəldim. Avtoreferatımı yenidən oxudum. Gurselgil gəldilər. Nəvəmi tut yeməyə apardım.

25 iyun 2006. Suyumuz gəlmir. Dənizdən qayıdandan sonra Ağəddingildə tut yedim, üç çəllək su götürüb evə apardım. Avtoreferatdakı korrektura səhvlərini düzəldirəm. Nəvəmlə əylənirəm...

26 iyun 2006. Dənizdən qayıdandan sonra qızım ilə nəvəmi Bakıya evlərinə apardım. Evə qayıdıb bir az istirahətdən sonra kompüterdə xırda-para işlər görməyə başladım. Axşam Şahinlə Gülmirənin toyunda iştirak edəcəm. Toy "Göyüzən" şadlıq evindədir. Toy şən keçdi. İki qız isə daha gözəl oynayırdı...

27 iyun 2006. Sahildə gəzişdik, dənizdə çimdik. Bakıya işə getdim. Evə qayıdıb istirahət elədim. Sonra kompüterdə texniki işlər gördüm.

28 iyun 2006. Dəniz, ev, iş... Bu gün dissertasiya Şurasının iclası mənim məsələmlə başladı. Ekspert şurasının sədri Əflatun Saraclı məlumat verdi ki, Əliyev Rafiq Yusif oğlunun "XX əsr Azərbaycan poeziyasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyası sanballı, yüksək elmi dəyərə malik bir əsərdir. Aparıcı müəssisə kimi Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti, rəsmi opponentlər isə professor Cəlal Abdullayev, professor Vəqif Arzumanlı və filologiya elmləri doktoru Kamran Əliyev təsdiq olundu. Məni isə Aygün Əhmədovaya opponent təyin elədilər. Sonra Xədicə və Arzu xanımın namizədlik dissertasiyalarının müdafiəsində və banketdə iştirak elədim. "Xan qızı" restoranında. *Elmira xanım Rəhimova dedi ki, Sizin bir tələbəsiniz – Gülşən mənim magistrimdir. Ondan soruşdum ki, Rafiq müəllimin kitabları çox səviyyəlidir, bəs o, mühazirəni necə deyir? Qız Sizdən o qədər ağız dolusu danışdı ki, tam təsəvvür elədim ki, Siz necə dərslər keçirsiniz.*

Banketdən sonra Əmirxan Xəlilovla Sumqayıta gəldik.

29 iyun 2006. Dəniz, ev...

30 iyun 2006. Dənizdən sonra işə getdim. "Yollar" adlı kitabımı çapa hazırlayıq. Ədəbiyyat İnstitutuna getdim. *Vaqif Arzumanlı dedi ki, bu günkü elmi şurada İmamverdi müəllimlə səni təriflədik. "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabından danışdıq.*

1 iyul 2006. Dənizə gedib gəldim. Avtoreferatla məşğulam. İmamverdi müəllim dedi ki, tez hazırla nəşr elətdirək. Xeyli orfoqrafik səhv tapdım.

2 iyul 2006. Ləpədənə ləzzətlə gəzdik. Su gözəldi, ancaq istidi. Evə gəlib avtoreferatda düzəlişlər elədim. Disketə köçürdüm ki, elmi katibə aparım.

3 iyul 2006. Dəniz çox dalğalıdır. Bakıya işə getdim. "Yollar" kitabımın son düzəlişlərini eləyib çapa imzaladım. Ədəbiyyat İnstitutuna getdim. İmamverdi müəllim avtoreferata baxdı. Evə qayıtdım. Yağış yağır...

4 iyul 2006. Gecə səhərəcən yağış yağıb. Dənizə getdim. Firdovsi, Adil və məndən başqa heç kəs gəlməmişdi. Yağışın altında gəzişdik. Estakadanın üstündə dayanıb şahə qalxan dənizə tamaşa elədik. Möcüzədi, iyul ayında belə hava görməmişdim...

5 iyul 2006. Dəniz sahilində gəzişib evə qayıtdım. Bakıya işə getdim. Kompüterdə işlədim. Ancaq avtoreferatı çapa verməyə yenə ürək eləmədim. Axşam evdə yenidən onu oxudum.

6 iyul 2006. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. Avtoreferatda son düzəlişlər eləyib çap üçün onu "Şirvannəşr"ə verdim. Evə qayıdıb bir az dincələndən sonra Ağəddinin kitabına ön söz yazmaqla məşğul oldum.

7 iyul 2006. Səhər saat 5-də bərk yağış yağdı. Hava yenə də soyuqdur. Ona görə bu gün də dənizdə çimə bilmədik, sahilə gəzişməklə kifayətləndik. Bakıya işə getdim. Jurnalın 11-ci nömrəsinin materiallarını çapa hazırladım. Avtoreferatım çap olunub. Gedib onu götürdüm. İlk nüsxəsini aparıb elmi katibə – İmamverdi müəllimə verdim. Hələ müdafiənin günü dəqiqləşdirilməyib. Allahşükür Paşazadə haqqında yazılan kitaba ön sözü tamamlayıb çap elədim.

8 iyul 2006. Dəniz dalğalı, hava soyuq olduğu üçün bu gün də çimə bilmədik, sahilə gəzişib evə qayıtdım. İyulda havanın belə sərin keçməsi görünməmiş hadisədi. Elə bil ki, yaylaqda yaşayırsan. Kondensiyonlu işlətməyə heç ehtiyac da yoxdu. Dissertasiyanın son variantını çap elədim. Bu gün anamın anım günüdür. Qardaşlar həmişə olduğu kimi bizə yığısacaqlar. Sonra anamın qəbrini ziyarətə gedəcəyik... Hamı gəldi... Ziyarətə getdik. Dayım oğlu Nadir bizdən qabaq qəbir üstə gedibmiş. Sağ olsun! Axşam Gursellə Kəmalə gəldilər...

9 iyul 2006. Sübh tezdən dənizə getdim. Hava külək olduğu üçün yenə də çimə bilmədik. Ağəddin Mansurzadə bizə ləvəngi qonaqlığı verdi... Adil isə kəm-kəsiri düzəltdi... Hər şey gözəldi...

10 iyul 2006. Dəniz sahilində dayanacaq yerimizi dəyişdik. Maşınları estakadanın yanında saxladıq. Hacı Nadir, Adil və mən xeyli, yorulana qədər gəzişdik. Bakıya işə, sonra Bakı Dövlət Universitetinə getdim. Dissertasiyanı opponentimə – Cəlal müəllimə verdim. O biri opponentlərimi tapa bilmədim. Kamranla telefonla danışdım. Dedi ki, narahat olma, sentyabrda görüşərik. Akademeyiada Qəzənfər müəllim, Zülfüyyə, Nətvən və mən xeyli söhbətləşdik... Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinə gedib Nizaməddinlə görüşdüm, söhbətləşdik. Respublika Uşaq Kitabxanasına öz kitablarımdan apardım. Evə gəlib bir az istirahət eləyəndən sonra işləyirəm...

11 iyul 2006. Səhər-səhər dənizə baş çəkəndən sonra evə qayıtdım. Kompüterdə Aygün Əhmədovanın namizədlik dissertasiyası haqqında opponent rəyi yazdım. Sumqayıt Dövlət Universitetinə getdim. Bakalavr kursunu bitirən tələbələrimlə görüşdüm. Onlar sənədlərini magistraturaya verməyə gəlmişdilər.

12 iyul 2006. Dəniz yenə də dalğalı, hava küləklidir. Bakıya işə getdim. 10-cü nömrənin materallarını kompüterdə oxuyub düzəlişlər elədim. Evə qayıdandan sonra dissertasiya ilə bağlı sənədlər hazırlamaqla məşğul oldum. Tural öz nişan kosetini bizə getirdi. Xahiş elədi ki, onun surətini çıxarım.

13 iyul 2006. Axır ki, neçə günlük fasilədən sonra səhər-səhər dənizdə çimdik. Evə gəlib saat on ikinin yarısındanək kompüterdə işlədim. Saat dördə qalmış Sumqayıt Dövlət Universitetinin elmi katibi Nüsrət müəllim zəng eləyib dedi ki, sənə dosentlik elmi adı veriblər. Ali Attestasiya Komissiyasına gedib diplomunu ala bilərsən. Maşını sürətlə sürüb Bakıya getdim. Dosentlik attestatını aldım. AAK-nın İşlər İdarəsinin müdiri, dostum Tahir Kazımovla söhbətləşdik.

14 iyul 2006. Dəniz gözəldi. Sübh tezdən çimmək adama ləzzət eləyir. Bakıya işə getdim.

15 iyul 2006. Dəniz, ev. Gurselgil bəzə gəldilər. Kəmalənin ad gününü qeyd elədik. Bu gün Kəmalənin qardaşı Kənanın da bir qızı olub. Novruz müəllim, mən, Gursel, Kəmalə, Könül və Natiq gedib Gurselgilin evlərinə baxdıq.

16 iyul 2006. Dəniz dalğalı olsa da çimdik. Nazim müəllim də gəlmişdi. Evdə xırda-para işlərlə məşğul oldum. Axşamüstü yenə dənizə getdim. Asif müəllim gəldi. Xeyli söhbət elədik.

17 iyul 2006. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. "Yollar" kitabımın siqnal nüsxələrini aldım. Gülzargili, nəvəmi götürüb Sumqayıta gətirdim. Sara ilə oynamaq bir aləmdi... Allah hamıya qismət eləsin!

18 iyul 2006. Səhər-səhər dənizdə çimdim. Bir az Saranı oynadandan sonra kompüterdə işlədim. 12 sayılı məktəbdən Gülnarə müəllimə zəng elədi ki, məktəbdə açılan düşərgədə Sizinlə görüş keçirmək istəyirik. Söz verdim ki, iştirak eləyəyəm. Nazimin təzə maşını ilə Əvəz müəllimin başına getdik. Yedik, içdik, zarafatlaşdıq. Axşam saat 9-dan sonra nəvəmi dənizə apardım, ilk dəfə onun ayaqlarını suya saldım.

19 iyul 2006. Səhər-səhər dənizdə çimib sonra Bakıya işə getdim. Hava çox istidi, nəfəs almaq olmur. Yenə də Babəkədən pulumu ala bilmədim. Axşam üstü də dənizə getdim. Rövşən də gəlmişdi. Çimdik, istirahət elədik. "Alatoran" jurnalını oxuyuram.

20 iyul 2006. Dəniz çox dalğalı idi. Ona görə də çimə bilmədim. Adil və məndən başqa sahilə heç kəs gəlməmişdi... !2 sayılı məktəbdə fəaliyyət göstərən düşərgənin sakinləri ilə mənim görüşüm oldu. Gülnarə xanım üzrxahlıq elədi ki, bağışlayın, Sizin şeirlərinizi əzbərlətməmişik... Ancaq çox şükür ki, müxtəlif yaş qrupuna sahib uşaqlarla görüşüm çox yüksək səviyyədə alındı. Bir müəllimə dedi ki, Rafiq müəllim, Sizinlə dördüncü görüşdə iştirak eləyəyəm... Bu görüş əvvəlkilərlə müqayisədə ən zəif görüşdü... Yaxşı ki, Siz hazırlıqlı adamsınız...

21 iyul 2006. Bu gün də səhərim dənizlə açıldı. Təəssüf ki, çimmədim. Ümumiyyətlə, iyul ayında dəniz (Xəzər) həmişə dalğalı olur. Bakıya işə getdim. Jurnalımızın 12-ci sayının materallarını çapa hazırladım. Evə qayıdıb nəvəmlə əyləndim. Üzümlü cırmaqladı. Həyatım boyu belə xoşbəxt şırımlar olmamışdı üzümdə... Bu gün "Aylı gecə"də (bir-iki gün qabaq "Ay işığı" adlanırdı) mətbut günü münasibətilə şəhər icra hakimiyyətinin tədbiri oldu. Həm də Kamran Hacıevin 70 illiyini qeyd elədilər. Dostlarla görüşdük, söhbətləşdik...

İbrahim İlyaslı deyir ki, mənim qızlarım sənin kitablarını yatanda başlarının altına qoyub yatırlar.

22 iyul 2006. Dəniz, ev...

23 iyul 2006. Sahildə tək-tənha xeyli gəzişdim. Sonra Ağəddin də gəlib çıxdı. Evdə qurdalanıram, nəvəmlə əylənirəm. Ciddi bir iş görə bilmirəm. Saat 3-də Aqşinin elçiliyinə getdik. Bizi yaxşı qarşıladılar. Sadə bir ailədi. Gəlinimizin barmağına üzük taxmaq mənə həvalə olundu.

24 iyul 2006. Sahildə əvvəlcə tək gəzişdim. Sonra Adillə Asif də gəlib çıxdılar. Nəvəmgili Bakıya evlərinə apardım. İşə dəydim. Hələ ki, sakitlikdir. Rəssamlar təzə nömrənin materiallarını hələ ki, işləyib qurtarmayıblar. Evə gəldim. Bir az istirahət elədim. Serallara baxdım. Yuxum gəlmədiyi üçün kompüterin önünə keçdim...

25 iyul 2006. Dəniz yenə dalğalıdı. Estakadanın üstünə çıxanda adam özünü dənizin ortasında hiss edir. Ayağının altında dalğalar kükrəyir. Evə qayıdıb bir şeir yazdım. Universitetə getdim. Dost-tanışla görüşdüm, söhbətləşdim. Dosent diplomu almağım münasibətilə mənə təbrik elədilər... Keçmiş tələbəm İlahə ilə söhbətləşdik...

26 iyul 2006. Dəniz, iş... Gülzar zəng elədi ki, ata yanına gəlik. Aşağı düşdüm. Mənə sürpriz elədilər. Təzə maşın alıblar. Nissan –Tiida. Nəvəm də içində. Maşına əyləşib birlikdə onların təzə evinə getdik. Sara balam ilk dəfə babasının qucağında öz evlərinə girdi... Otaqlar çox xoşuma gəldi... İlahə zəng eləyib dedi ki, magistraturaya girib. Axşam dənizə gedib günəş vannası qəbul elədim, çimdirdim...

27 iyul 2006. Axır ki, dənizdə dalğalar yatıb. Xeyli gəzişəndən sonra çimdik. Üzüb keçmiş adamızı tapdım. Daha doğrusu, dəniz sahiləki qumların hesabına o "adanı" yenidən yaradıb. Dalğadan qabaq ondan əsər-ələmət yox idi... Axşam da dənizə getdim.

28 iyul 2006. Səhər-səhər dənizdə çimib evə qayıtdım. Babək yenə də pulumu vermədi. Dedi ki, əvəzində mal verim. Mal da nə mal. Karton. Qəşmə zəng elədim. Dedi ki, onu götürmək sərf eləmir. Evə qayıdandan sonra dənizə getdim. Həmişə olduğu kimi burada "Alatoran" jurnalını oxumaqla məşğulam. İstedadlı gənclər var. Ancaq parnoqrafik ifadələrdən çox istifadə edirlər. Müasir Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatından nümunələr isə xoşuma gəldi. Heç iranlı cavanların bu səviyyədə olmalarını gözləməirdim.

Ağəddinlə Rövşən də gəlib çıxdılar. Ləzzətlə üzdük...

29 iyul 2006. Bir külək qalxıb ki, gəl görəsən. Hava buludludu, arabir çiskinləyir. Dəniz isə coşub-daşır. Elə bil ki, heç dünənki dəniz deyil... Maşını yol kənarında – Bərgüşad kafesinin arxasında saxladım ki, üstünə dəniz suyu çilənməsin. Tək-tənha sahilə gəzirəm. Evdə cızma-qara ilə məşğul idim. Bir də gördüm ki, Gülzargil gəldilər. Nabrana getməli imişlər. Saranın qızdırması olduğu üçün onlar bizdə qaldılar. Sadıq isə Nabrana getdi. Fəzilə ilə gedib Şaman həkimi gətirdik... Uşağa baxdı, dərman yazdı. Onu aparıb işə qoyduq və dərman alıb geri qayıtdıq.

Qəşəm İsabəyli zəng elədi ki, birinci gün gəl, sənə xətrinə Babəkdən həmin kartonları götürərəm...

Axşam üstü Gursel də gəlib çıxdı... Hava çox sərin. Külək aləmi dağdır...

30 iyul 2006. Dənizə gedib gəldim. Günorta üstü Azərin başına getdik. Mehdi əminin ölümünün 10 illiyi münasibətilə yığışmışdıq. Sonra qəbir üstünə getdik.

31 iyul 2006. Dəniz dalğasızdı. Niftalı ilə yaxşıca üzdük. Bakıya işə getdim. O şərəfsizdən yenə də kitabın pulunu ala bilmədim. Dedi ki,

kartonları özüm aparıb Qəşəmə verəcəm. "Şirvannəşr"dən 25 nüsxə kitab götürdüm. Axşamüstü yenə dənizə getdim. "Alatoran" dərgisini oxuyuram. Çimib evə qayıtdım...

1 avqust 2006. Sübh tezdən dənizə getdim. Ləpədöyəndə xeyli gəzdik. Ləzzətlə çimdik. Saat doqquzda evə qayıtdım... Xeyrulla Məmmədov haqqında bir məqalə, xatirə yazdım. Axşam üstü də saat 4-dən 6-ya qədər dəniz sahilində oldum. Çimdim.

2 avqust 2006. Dənizdə ləzzətlə çimib sonra işə getdim. Leyla ilə İlqar jurnalın təzə sayını işləyirlər. Babək yenə də kitab üçün kartonları aparıb verməyib. Söz verdi ki, axşam aparacaq. Qəşəm İsabəyli "Uşaq ədəbiyyatı" kitabımın yeni nəşrinin signal nüsxəsini mənə verdi.

3 avqust 2006. Bir az dalğalı olsa da, bu gün də ləzzətlə çimdik, ləpədöyəndə gəzişdik. Gedib o biri ev üçün pəncərə-qapı sifariş vermək istədim. Rəfiqə adlı qız mənim kimliyimi eşidəndə çox sevindi. Qapı-pəncərənin pulunu hesabladı – 316 dollar. Usta olmadı ki, gedib ölçsün... Qaldı sabaha... Axşam üstü dənizə gedib çimdim. Xalçaları Vidadigilə apardıq ki, orada yusunlar. Qureyiş zəng eləmişdi. Xeyli danışdıq. Axşam Qəşəm İsabəyli zəng elədi. Dedi ki, gözün aydın, axır ki, kartonları gedib Babəkdən aldım... Çox şükür, İlahi!

4 avqust 2006. Dəniz dalğalı olsa da, səhər-səhər çimmək ləzzət elədi. Usta aparıb pəncərələri ölçdükdüm. Qiymət xeyli qalxdı. Keçən dəfə 316 dollara hesablamışdılar, bu dəfə 388... Bakıya işə getdim. Sənədlərə qol çəkdim. Bəzi əmrləri yazdım. Bakıxanov qəsəbəsinə gedib maşının yağını dəyişdim. Burada da qiymət əhəmiyyətli dərəcədə qalxıb... Sara xəstələnib. Onu həkimə apardıq. Qayıdandan sonra dənizə getdim...

5 avqust 2006. Səhər-səhər dəniz sahilində Firdovsi ilə Adil bizə çay qonaqlığı verdilər. Samovarın tüstülənməsi adamda xoş xatirələr oyadır. Çimib evə qayıtdıq. İnqilabın arvadının yas yerinə getdim. Sara ilə əylənirəm. Axşam üstü yenə dənizə getdim. "Sevdalı sabahlar" kitabımın səhifələnməsi ilə məşğulam...

6 avqust 2006. Külək kəsib. Dəniz dalğasızdı. Xeyli gəzişdik, çimdik. Evə gəldim. Gedib süd alıb gətirdim. Nəfəs almaq olmur... Nə yaxşı ki, Abşeronun küləyi var, yoxsa burada yaşamaq çətin olar... Günortaya yaxın meh qalxdı. Bu gün əsl yaydı. Saat 4-dən sonra dənizə getdim. Bu mövsümdə ilk dəfə ki, bu qədər adam var. Dəniz dalğasız və təmizdi. Xırda ləpələr istisnadır... Evə qayıdıb kompüterdə işləyirəm.

7 avqust 2006. Səhər-səhər dəniz dalğasızdı. Yaxşıca çimib evə qayıtdıq. Gülzargili Bakıya evlərinə, Fəziləni anası ilə aparıb, sonra işə getdim. Disket açılmadığı üçün jurnalın 10-cu sayının işlərini düzüb-qoşmaq sabaha qaldı. "Azərbaycan müəllimi" qəzetinin redaksiyasında

Ədalət müəllimlə tanış oldum. O, Türkiyənin fəxri vətəndaşıdır. İstanbul-da universitetlərin birinin professorudur. Söz verdi ki, avtoreferatıma rəy yazıb göndərəcək. Saat 4-də dənizə getdim. Çox istidi. Qum adamın ayağını yandırır. Saat 6-da evə qayıtdım. Televiziya baxdım... Gecə səhərəcən kondensiyon işləyib...

8 avqust 2006. Əsl çimməli dənizdi. İsti gilavar əsdiyi üçün dənizin suyu bir qədər soyuyub. Bakıya işə getdim. 11-ci nömrənin materiallarını kompüterdə oxudum. Sonra Leyla ilə İlqar gəldilər. Onuncu nömrəni hazırlayıb mənə verdilər. Oxuyub düzəlişlər elədim və nəhayət, 10-cu nömrəni çapa imzaladım. Evə qayıtdım. Qaza sayğac qoyurlar. Lap avara qalmışım. Evdə heç kəs olmadığı üçün axşam üstü dənizə gedə bilmədim. Kompüterdə işləyirəm. Çox istidi. Kondensiyon də evi lazımı səviyyədə soyuda bilmir.

9 avqust 2006. Dənizdə ləzzətlə çimdik. Qərara aldım ki, sabah Qubaya gedəcəyik. "Sevdalı sabahlar" kitabımın mündəricatı üzərində işləyirəm. Hava çox istidi. Bir az uzandım. Bir də gördüm ki, qapı döyüldü. Nəvəm Saranı görəndə çox sevindim. İstidən başlarını götürüb Sumqayıta qaçıblar...

10 avqust 2006. Səhər saat 6-da həyəətə düşdüm. Adil gəlib maşınla məni götürdü. Sonra Ağəddinlə Firdovsini də götürüb Altıağaca getdik. Bahar bulağının altındakı Pəri bulağı istirahət zonasında əməlli-başlı dincəldik. Kababı Firdovsi, xəşdamanı isə Adil bişirdi... Hər şey gözəldi. Təbiət isə adamı lap ovsunlayır. İstirahət zonasının sahibi Bəhramla tanış olduq. Ermənistandandı. Deməyinə görə istifadə olan polkovnikdi... Axşam çox rahat evə qayıtdım. Səfərimiz əla keçdi...

11 avqust 2006. Tezdən dənizə gedib çimdik. Sonra evə qayıtdım. Qaz sayğacının yerini dəyişiblər. Ancaq qaz sızır. Ustalar bizi lap avara qoyublar... Axşam üstü Qusara yola düşdük. Saat 9-30 da artıq Qusarda – Qayıqəndə idik. Həmişə olduğu kimi bu il də bizi çox yaxşı qarşıladılar.

12 avqust 2006. Səhər tezdən yuxudan durdum. Hava alatoran idi. Məşədə gəzdim, doyunca böyürtkən yedim. Üzü Şah dağına sarı dağ çəməni ilə yol getmək adama ləzzət eləyir... Axşam üstü Vüqarla Qarabulağa gedib gəzdik. Hər yanı ot basıb. Qarabulağın çal-çağırından xəbər-əter yoxdur...

13 avqust 2006 – 21 avqust 2006. Qusarda yaxşı istirahət elədik. Hər səhər məşədə gəzmək, böyürtkən yemək, zoğal dərib evə gətirmək günlərimin ən başlıca hadisəsi idi. Elvina ilə Sevilə söhbətin də ayrı ləzzəti var idi. Qucağımda oturmaq üstündə davadı. Elə maraqlı sözlər deyirlər ki, adamı lap gülmək tutur. Avqustun 21-də axşam üstü Sumqayıta qayıtdım. Hava çox istidi.

22 avqust 2006. Tezdən durub dəniz sahilinə qaçdım, çimdım... Elə ləzzətli idi ki... Günlərim yenə əvvəlki ritminə düşür. Pəncərə sifariş etdiyim yerə getdim. Rəfiqə xanım dedi ki, Elxan müəllim hələ gəlməyib. Bakıya işə getdim. Jurnalı hələ çap eləməyiblər. Gördüm ki, "Ədəbiyyat qəzeti"nin 11 avqust tarixli sayında mənim "Həsret sazağı" kitabım haqqında Sərvazın məqaləsi çıxıb. Qəribədir, bu kitab haqqında Sərvaz ikinci məqaləni yazıb çap etdirib. Ancaq nəinki bir-birini təkrarlayan cümlələr, heç eyni fikir də yoxdu...

Günortadan sonra ustalar aparıb o biri evə pəncərələri qoydular. Fuad adlı oğlana dərs demişəm. O illərdən ləzzətlə danışırdı. Naxçıvan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsini bitirib, ancaq ixtisası üzrə iş tapmayıb...

23 avqust 2006. Dənizdə çimib evə qayıtdım. Sonra Bakıya işə getdim. Sənədləri qaydaya salmaqla məşğulam.

24 avqust 2006. Dənizə gedib qayıdandan sonra sement, mala alıb o biri evə getdim. Pəncərələrin boş qalan yerlərini doldurmaqla məşğul oldum. Ancaq işi başa gətirə bilmədim. Saat birdə evə qayıdıb bir az istirahət elədim, sonra dənizə getdim. Ağəddin də gəlib çıxdı. Ləzzətlə çimdik, günəş vannası qəbul elədik. Keçmiş tələbəm Tale zəng eləmişdi. Dedi ki, Oğuzun Filili kəndində işə düzəlib.

25 avqust 2006. Bu gün də dəniz gözəl idi. Ləzzətlə çimdik. Bakıya işə getdim. Jurnalı hələ indi çap eləyirlər. Günorta bir az istirahət eləyənədən sonra işləməyə başladım. Axşam bibinəvəsi Nazimin qızının toyunda iştirak eləyəcəm. Keçmiş tələbəm Pəri zəng eləmişdi. Nəvəm Saranın yolunu gözləyirəm... Toy Sərdarın "Dan ulduzu" restoranında keçirildi. Hər şey yaxşı idi. Mən də çıxış elədim. Hamının, xüsusən kəndçilərimin çox xoşuna gəldi çıxışım... Məclis şən keçdi. Axşam evə gələndə gördüm ki, nəvəm bizdədi, ancaq yatıb...

26 avqust 2006. Canımda yorğunluq var. Dənizdə çimmək bir az əhvalımı düzəltdi. Bütün günü evdə oldum, nəvəmlə əylənirəm. Axşam yenə dənizə getdim. Evə qayıdanda özümü işləməyə məcbur elədim...

27 avqust 2006. Necə yatdığımı deyə bilmərəm, ancaq səhər yaxşı əhvlili-ruhiyyə ilə oyandım. Sahildə gəzdik, dənizdə çimdik. Firdovsi qardaşımızın sehrli əlləri ilə samovar qaynayır... Təsədüfi adamlar ələk-vələk oldu... Qaldıq biz: Hacı Ağəddin Mansurzadə, Hacı Nadir, Firdovsi, Adil, Əjdər... Əjdər çox xoşuma gəldi. Çoxdan zahirən tanış olsaq da, ilk dəfə ləpədən yəndə bir süfrə arxasında əyləşdik... Qəribə oğlandı. Allah onu saxlasın...

Evə çox gec – saat 12-də (səhər) qayıtdım. Aldığım süd də yarımçıq idi. Evdə də qaş-qabaq salladılar... Ancaq özüm həmişə olduğu kimi bütöv idim... Nəvəsi mişıl-mişıl yatan kişi bütöv olar da!

Və... Bundan sonra iş başlayır. Görüləsi işlər çoxdu. Allah özü möhlət versin...

28 avqust 2006.Dəniz, iş... Hava çox istidi. Mənim kabinetimdə nəfəs almaq olmur. Lyuba gəldi, sənədlərə qol çəkib evə qayıtdım. Axşam saat beşin yarısında dənizə gedib, yeddinin yarısında qayıtdım. Gursellə Kəmalə gəlib gecə bizdə qaldılar.

29 avqust 2006.Dənizdə çimib evə qayıtdım. Universitetə getdim. Yoldaşlarla görüşüb evə gəldim. Bir az istirahət eləyəndən sonra Qusarda yazdığım şeirləri kompüterdə yığmağa başladım. Dənizə gedib qayıtdım. Televiziya verilişlərinə, seriala, xəbərlərə baxıb yatdım...

30 avqust 2006. Dənizin suyu bir az soyuyub. Yüngülvari dalğa var. Bakıya işə getdim. Külək toz-torpağı ora-bura sovurur. Elə bil Ərəbistanın səhrasından. İşlərimi görüb evə qayıtdım. Bir az dincəlib, "Sevdalı sabahlar" kitabımın tamamlanması ilə məşğul oldum.

31 avqust 2006. Bu gün Qubadlının işğalı günüdür. Doğma torpaqlarımıza qayıda bilmirik ki, bilmirik... Həminin əl-qolu bağlıdı elə bil... Dənizdə çimib evə qayıtdım. "Sevdalı sabahlar" kitabım üstündə işi demək olar ki, başa çatdırdım. Qaldı korrekturunu oxuyub səhvləri düzəltmək...

1 sentyabr 2006. Dənizdə çimib evə gəldim. Sonra Bakıya işə getdim. Bir az kompüterdə işlədim. Aygünün dissertasiyası haqqında yazdığım opponet rəyini çap elədim, düzəlişlər apardım. Günorta evə qayıtdım. Hələ sentyabrda belə isti olduğu yadıma gəlir. Sərin otağımızda istilik 31, o birində 33 dərəcədir. Dənizə gedib çimdik. Dalğalarla oynadım. Evə qayıdanda gördüm ki, nəvəngil gəliblər. Bərk isti idi. Kondensiyon qanımızın arasına girdi. Gecəni hamımız yaxşı yata bildik...

2 sentyabr 2006.Dənizdə ləzzətlə çimdik. Ancaq qəflətən yaranan dalğalar adamın lap nəfəsini kəsir. Evə qayıdıb kompüterdə işlədim, nəvəmlə əyləndim... Axşam üstü yenə dənizə getdim. Elə qərribə, köndələn dalğalar var ki...

3 sentyabr 2006. Dalğalar yenə də dənizin sahil hissəsindədir. Hava ipisti olsa da, dənizin suyundan payız qoxusu gəlir... Evə gəlib "Niyə" adlı bir şeir yazdım. Nəvəmlə məşğul oldum, televiziya baxdım. İndi kompüterdə işləyirəm. Nəvəm isə mənim iş otağımda, kitab rəflərinin qabağında yatıb... Dənizə getməyə hazırlaşırıam...

4 sentyabr 2006. Səhər-səhər dənizdə çiməndən sonra Bakıya işə getdim. İmamverdi müəllimə zəng etdim. Dedi ki, institutda məni gözləyəcək. Onunla görüşüb birlikdə Bəkir müəllimin yanına getdik. Çox mehribanlığla görüşdük. Mənə uğurlar dilədi. Aparıcı müəssisə və zal üçün məktub hazırlayıb Bəkir müəllimə qol çəkəndim. Zal üçün məktubu

verdim. Allah qoysa oktyabr ayının 11-də müdafiəm olacaq. Avtoreferatlara İmamverdi müəllim qol çəkdi. Qərara aldıq ki, onu ayın 6-da göndərək.

5 sentyabr 2006. Hava sərinlədiyi üçün sahilə gəzişdik, ancaq çimmədik. Bakıya yola düşdüm. Xırdalanda yadıma düşdü ki, aparıcı müəssisəyə vermək üçün məktub evdə qalıb. Qayıdıb onu götürdüm. Məktubu və dissertasiyanı Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinə apardım. Gülşən xanım məni çox yaxşı qarşıladı. Dedilər ki, müzakirənin təşkili üçün 60 manat pul köçürmək lazımdı. Ay dadi-bidad! Deməli, imkansız alimin müdafiəsi çox çətin məsələdi... Pulu banka köçürüb sənədi mühasibata təqdim elədim. Gülşən xanım mənim "Uşaq ədəbiyyatı" kitabımı çox təriflədi. Lyuba ilə maliyyə nazirliyinə getdik. Gələn ilin büdcəsi ilə bağlı sənədə qol çəkib işə qayıtdıq. Evə gəlib bir az istirahət elədim. Ağəddin zəng elədi. Təzə kitabını mənə vermək istədiyini bildirdi. Dənizdə çimdik. Hacı "Ədəbi mülahizələr" kitabının təzə çıxan nüsxəsini mənə bağışladı. Kitabda mənim haqqımda da iki məqalə var... Axşam dissertasiyanı və avtoreferatı disketə yazdım ki, sabah akademiyanın kitabxanasına təqdim eləyim...

6 sentyabr 2006. Dəniz sahilində gəzişdik, ancaq çimmədik. Bakıya işə getdim. Avtoreferatları göndərdim, dissertasiyanı, eləcə də avtoreferat və dissertasiyanın yazıldığı diskini AMEA-nın kitabxanasına təhvil verib arayış aldım. Müdafiə üçün lazım olan digər sənədləri hazırladım. Evə gəlib bir az dincəldikdən sonra işləməyə başladım.

7 sentyabr 2006. Çox küləkli havadı. Dalğalar at oynadır. Sahildə məndən başqa heç kəs yoxdur. Evə qayıdıb dissertasiya ilə bağlı sənədlər üzərində işlədim. Günüorta universitetə dəydim. Evə qayıdıb bir az istirahət eləyəndən sonra yenidən işimi davam etdirdim. Qorxmaz zəng eləmişdi. Deyir ki, Razimə pul lazımdır. Dedim ki, gəl götür... Sonra elə özüm də onunla Bakıya – Razimgilə getdik. Söhbətləşdik, məsləhətləşdik...

8 sentyabr 2006. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. Ali Attestasiya Komissiyası üçün dissertasiyanın iki nüsxəsini cildlətdirdim. Opponentim Kamran Əliyev maşın göndərmişdi. Dissertasiyanı, avtoreferatı və son illər çıxan kitablarımı ona göndərdim. Keçmiş Lenin muzeyinin yanında maşını saxlayıb bulvarda bir az gəzdim. Hikmət Mirməmmədli ilə natariusda görüşdük. Sənədləri təsdiqlətdik ki, Türkiyəyə göndərək. "Bu gecə" mahnısına müəlliflik hüququmuzu bərpa etmək üçün... Nəvəm Sara bizə qonaq gəlib... Gündə bir arpa boyu böyüyür balam...

9 sentyabr 2006. Payızın nəfəsi duyulur. Dənizdə çimdik. Suyun üzünə sərin, aşağı hissəsi isə istidir... Bir otaqlı mənzilə qoydurduğum

pəncərələrin yanını köpüklə tutdum. Yorulmuşam...Evə qayıdıb nəvəmlə başımı qatıram...

10 sentyabr 2006. Səhər-səhər dənizdə çimdik. Suyun soyuması hiss olunur. Günümü evdə keçirdim. Nəvəmlə başımı qatdım. Onları yola salandan sonra maşını qaraja qoymağı yenə unutmuşam...

11 sentyabr 2006. Səhər dənizə gedəndə gördüm ki, maşın qarajın qapısında. Hava küləkli, dəniz dalğalıdır. Əjdərlə bir az gəzişib evə qayıtdıq. Bakıya işə getdim. 11-ci nömrənin materiallarını oxuyub çapa imzaladım. Dissertasiyanı opponentimə – Vaqif Arzumanlıya verdim. Elmi Şura üzvlərinə avtoreferat payladım. Evə çox yorğun qayıtdım.

12 sentyabr 2006. Dənizə gedəndə yağış yağdı. Ancaq tez kəsildi. Hava buludludu. Külək hər yanı dağdır. Dalğalar at oynadır. Firdovsi ilə sahilə gəzişib, sonra evə qayıtdıq. Universitetə getdim. Yayım mövsümü başladı. 11, 21, 38 sayılı məktəblərə jurnal apardım. Evə qayıdıb bir az istirahət elədim. Axşam usta aparıb o biri evin qazını düzəltirdim.

13 sentyabr 2006. Gecə səhərəcən yağış yağıb. Səhər saat 7-də dənizə getdim. Hava hələ yaxşı işıqlanmayıb. Əjdərlə sahilə gəzişdik. Sonra bərk yağış yağdı. Estakadadan maşınların yanına gələnə qədər əməlli-başlı islandıq. Dənizdən qaydanda təzə uşaq şeirlərimi disketə köçürdüm ki, işə aparım... Yağışlı havada Bakıya işə getdim. 12-ci nömrənin materiallarını kompüterdə oxuyub düzəlişlər apardım.

14 sentyabr 2006. Hava küləklidi, ancaq yağış yoxdu. Sahilə gəzişib evə qayıtdım. 8, 16, 18 sayılı məktəblərə jurnalın təzə saylarını verə bildim. Sonra universitetə getdim. Bəzi sənədləri hazırlayıb qol çəkdim. Mədəniyyət və İncəsənət Universitetindən Gülşən xanım zəng eləmişdi. Dedi ki, Nizaməddin işdən çıxıb, protokolda dəyişiklik etmək lazım gələcək. Evə gəlib dissertasiya ilə bağlı materiallar üzərində işlədim.

15 sentyabr 2006. Bu gün dənizə gedə bilmədim. Ona görə ki, səkkizə on dəqiqə qalmış 35 sayılı məktəbdə ilk zənglə bağlı mərasimdə iştirak və çıxış etdim. İcra hakimiyyətinin nümayəndəsi Əhmədov mənim şeirlərimi çox təriflədi. Bakıya işə getdim. "Ədəbiyyat qəzeti"ndə Adil Cəmilin mənim "Yollar" adlı şeirlər, "Meymunlar ölkəsi" adlı tərcümə kitabım haqqında məqaləsi çap olunub. Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinə getdim. Vəfa ilə, Gülşən xanımla, Aygün Eyvazlı ilə, Həmidə Ömərovla və Şəbnəmlə görüşdüm, söhbət elədim. Gülşən xanım dedi ki, dissertasiyanı və avtoreferatı yoldaşlar oxuyurlar. O mənə onların universitetində dərs deməyi təklif etdi. Razılaşdım. Dedi ki, rektorla danışım, sonra nəticəni Sizə deyərəm. Sonra Sumqayıt Dövlət Universitetinə getdim. İlahə dedi ki, əyani magistraturaya girdiyim üçün

məni işdən çıxarırlar. Yoldaşlarla görüşdüm, söhbətləşdim. Evə gəlib bir az istirahət eləyəndən sonra kompüterdə işləməyə başladım...

16 sentyabr 2006. Dənizin rəngi çox gözəldi. Xeyli gəzişdik. Bir saatdan sonra dənizdə yüngül dalğalar əmələ gəlməyə başladı. Evə qayıdandan sonra maşını aparıb texniki baxışdan çıxardım. Gimnaziyaya, 9, 10, 22, 23 sayılı məktəblərə jurnal apardım. Başqa bir neçə məktəbə dəyşəm də direktorları görə bilmədim. Kitabxanaya – Zərnigar xanımın yanına getdim, təzə çıxan kitablarımı bağışladım. Evə qayıdanda lap yorulub əldən düşmüşdüm... Gündüz isti idi. Axsam üstü isə dənizin üstünü duman-çiskin aldı. Əsl payız havasıdı...

17 sentyabr 2006. Sübh tezdən oyanmışam. Bərk yağış yağır. İslanmayım deyə dənizə getmədim. Qorxdum xəstələnəm. Axı axşam qardaşım oğlu Turalın toyudu! Kiçik qardaşım Bayram da toya gəlib... Axsam mənə zəng eləmişdi... Toy "Yeganə" şadlıq sarayında keçirildi. Yemək-içmək bol, məclis şən idi. Saat 12-də toy qurtardı. Gecə saat ikinin yarısında evə gəlib çıxdıq...

18 sentyabr 2006. Gecəni çox pis yatdığım üçün dənizə gedə bilmədim. Saat 10-da universitetdə birinci kurs tələbələrinə ilk dərsm idi. Həmişə olduğu kimi bu dəfə də mühazirəm uğurlu alındı. Tələbələrin əksəriyyətinin gözü par-par parlıdaydı. Mühazirədən sonra Bakıya getdim. Redaksiyada işləri qaydasına salıb evə qayıtdım.

19 sentyabr 2006. Dənizin suyu yaxşı olsa da, çimmədim. Evə qayıdandan sonra bəzi məktəblərə jurnal paylaya bildim.

20 sentyabr 2006. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzintidən sonra Bakıya işə getdim. Bu gün Akademiyada iki müdafiə var idi. Opponentləri təqdim edəndə Bəkir müəllim mənim haqqımda çox xoş sözlər söylədi. Aygün Əhmədovanın "Müasir uşaq poeziyası" (80-90-cı illər) adlı dissertasiyasının opponenti kimi çıxış elədim. Əsərdə mənim yaradıcılığım haqqında da gen-bol söhbət açılır. Dissertantın elmi rəhbəri Qara Namazov rəyimi çox bəyəndiyini söylədi. Zəhid Xəlillə, Füzuli müəllimlə, Tofiq Mütəllibovun qızı Çinərə ilə görüşdüm. Sən demə Aygün onun xalası qızı imiş... Elmi şura üzvlərinə avtoreferat payladım. Qəzənfər Paşayev "Ədəbiyyat qəzeti"ndə mənim kitablarım haqqında çıxan məqaləni oxuduğunu, doğrudan da, mənim çoxşaxəli yaradıcılıq yolu olan bir insan olduğumu söylədi. Elmi şura üzvü Rəhilə Qeybullayeva dissertasiyamı avtoreferatını oxuduğunu və çox bəyəndiyini söylədi. Müdafiə qurtaran kimi evə gəldim.

21 sentyabr 2006. Səhər-səhər dənizdə ləzzətlə çimdik. Jurnalın yayımı ilə məşğul oldum. Müxtəlif xarakterli, müxtəlif səviyyəli insanlarla görüşdüm. Xətrimə dəyən də oldu, məni yüksək səviyyədə qarşılayan da. Jurnalın yayımı çox çətin məsələdi... Yaxşı günəşli hava olduğu üçün

saat dördə bir də dənizə getdim. Soyunub ləpədöyəndə gəzişdim. Ağəddin də gəldi. Ləzzətlə çimdik.

22 sentyabr 2006. Səhər-səhər dənizdə çimmək adamı xeyli gümrəhləşdirir. Bakıya işə getdim. 20 Yanvardan çıxmaq ilan boğazından çıxmaq kimi əzəblı və üzüntülüdü. Körpü tikintisi davam eləyir. İşlərimi gördüm, 6-7 və 8-9-cu nömrələri yerbəyer eləməklə məşğulam. Günorta üstü evə qayıtdım. 215-ci auditoriyada dördüncü kurslara iki qoşa saat mühazirə oxudum. Birinci mühazirəm ədəbiyyat nəzəriyyəsindən, ikinci isə ədəbi prosesdən idi. İkinci mühazirə daha yaxşı alındı. Firdovsi zəng elədi ki, Ağəddin xəstələnib. Birlikdə onlara getdik. Hacıya baş çəkib evə qayıtdıq. Bərk yorulmuşam. Ayaq üstə iki qoşa saat mühazirə dediyim üçün ayaqlarım ağrıyır.

23 sentyabr 2006. Səhər saat 7-dən doqquza qədər dəniz sahilində gəzişdik. Sonra süd alıb evə qayıtdım. Gülzargil gəlməli idilər. Təəssüf ki, gəlmədilər. Sara üçün darıxmışam... Jurnalın yayımı ilə məşğul oldum. Axşam üstü yenə dənizə getdim. Ayaqyalın ləpədöyəndə gəzdim. Tənhayam. Yanımda heç kəs yoxdu. Saat altının yarısında evə qayıtdım. Sabah Ramazan ayı girir. Görək oruc tuta biləcəyəmmi?

24 sentyabr 2006. Səhər saat 7-dən 9-a kimi sahilə gəzişdik, söhbətləşdik. Çoxumuz oruc tuturuq. Bütün günü evdə oldum. Qəzetə vermək üçün şeirlər hazırladım. Gülzargil gəldilər. Sara ilə oynamaq ən yaxşı əyləncəmdi. Gurselgil də gəldilər. Kəmalə mənə Türkiyədən köynək alıb gətirib. Kompüterdə işləyirəm...

25 sentyabr 2006. Səhər-səhər sahilə gəzişib evə qayıtdım. Saat 10-da birinci kurslara bir qoşa saat mühazirə oxudum. Tələbələr arasında həssas, duyumlu uşaqlar var. Bakıya işə getdim. Bakı Dövlət Universitetinə baş çəkdim. Cəlal müəllimdən opponent rəyini aldım, təsdiq etdirdim. Valeh Mirzə təzə kitabımı təriflədi, dedi ki, məqalə yazıb çap etdirəcək. Şamxəlil zəng elədi ki, Gəncədən aftoreferatına rəy gəlib. Bərk yorulmuşam. Ayaqlarım ağrıyır... Televiziya baxıram...

26 sentyabr 2006. Dənizə gedib qayıdandan sonra 14 sayılı məktəbə və Təfəkkür litseyinə jurnal apardım. Universitetə getdim. İlahə ilə xeyli söhbətləşdik. Tofiqin iş yerinə gedib onunla görüşdüm, dərhləşdik... Evə gəlib bir az dincələndən sonra dissertasiya ilə bağlı sənədlər üzərində işləyirəm...

27 sentyabr 2006. Dənizdən sonra Bakıya işə, sonra Pedaqoji Universitetə getdim. Rektor, uşaqlıq dostum Yusif müəllimlə görüşüb söhbətləşdik. Dedi ki, mayda gələrsən, bəlkə səni ştata işə götürdüm. Himalay müəllimdən rəy aldım. Məni çox təriflədi. Bir qadın məndən soruşdu ki, adınız Rafiqdi? Dedim bəli. Ancaq onu tanımadım. Məlum oldu ki, biz tələbə olanda dekanlıqda katibə işləyirmiş Firuzə xanım.

Başqa bir qadın mənə təşəkkürünü bildirdi, dedi ki, sağ olun, o gün Aygünün müdafiəsini yaxşı yola verdiniz. Məlum oldu ki, o, uşaq ədəbiyyatı kafedrasının müəllimidir. Dilçi Nadir müəllimlə xeyli söhbətləşdik. Məni tərbiyə işləri üzrə yeni prorektorla tanış elədi. Digər prorektorlar – Malik müəllim, Vilayət müəllim mənimlə çox mehriban görüşdülər. Zəhid Xəlil dedi ki, uşaq ədəbiyyatından yeni dərslər vəsaiti hazırlayırıq. Doxsanıncı illərin ədəbiyyatında ən aparıcı müəllif sənən. Səndən məhsuldar işləyən yoxdur. Avtoreferatıma baxıb təəccüblə dedi ki, Rafiq, təkcə sənə elmi kitablarının səhifələrinin sayı 1700-dən çoxdur. Hələ məqalələri demirəm. Təəccüblə soruşdum ki, bunu necə hesabladın? Gülüb dedi ki, nə var bunu hesablamağa? Tələbə yoldaşım Arifə xanımla, tarixçi Rəcəb müəllimlə görüşdüm. Rəcəb dedi ki, bəsdən kənarda gəzdiyin, gəl burda işlə. Sənə kimi adama böyük ehtiyac var. Sumqayıt Dövlət Universitetinə gəldim. Magistrlərə bir qoşa saat dərslər dedim. Mənim dərslər demədiyim kursların magistrləri də xahiş eləyib dərslərdə oturdular. Dərslərdən çıxanda bir neçə tanımadığım qızın məni maraqla süzdüyünü gördüm. Onlardan biri mənə yanaşıb soruşdu ki, Siz Rafiq müəllimsiniz? Dedim ki, bəli. Dedi ki, onlar Sizinlə tanış olmaq? Məlum oldu ki, bu qız fizika fakültəsinin ikinci kursunda oxuyur. Ədəbiyyata böyük marağı var. Özü əslən Füzuli rayonundandı. Adı Güldü. Sonra o qız digər tələbə yoldaşları ilə də məni tanış elədi. Lamiyyə Tovuzdan, Adilə Ucardan, Elvira isə Naxçıvandı. Dedilər ki, biz ilk dəfə Sizin haqqınızda tələbə Gəlnar Məhərrəmovadan eşitmişik. Deyib ki, Rafiq müəllimlə bir dəfə ünsiyyətdə olsanız, ondan ayrılmaq istəməyəcəksiniz. Sizin kitablarınızı maraqla oxumuşuq. "Bir sevdalı ürəyim var" kitabınız isə heç əlimizdən düşmür. Qızlarla xeyli söhbətləşdik, onların suallarına cavablar verdim. Çox məmnun qaldılar...

Evə gələndə çox yorulmuşdum...

28 sentyabr 2006. Sahildə xeyli gəzişdik. Bakıya işə getdim. 2007-ci ilin birinci nömrəsinin materiallarını çapa hazırladım. "Kredo" qəzetinə şeirlər verdim. Sonra evə qayıtdım. Bir az istirahətdən sonra kompüterdə işləməyə başladım.

29 sentyabr 2006. Dəniz, ev, iş. Sumqayıt Dövlət Universitetində dördüncü kurslara iki qoşa saat dərslər keçdim. Mühazirədən sonra oğlanlar başıma toplaşdı mənimlə xeyli söhbət elədilər. Heç ayrılmaq istəmirdilər. Evə qayıdanda bərk yorulmuşdum... Gəlzəgil gəlib çıxdılar. Sara ilə oynayırıq...

30 sentyabr 2006. Dənizdə gəzib qayıdandan sonra Altıağacda gedəndə yazdığım şeirin əlyazması əlimə keçdi. Onu redaktə elədim. Sara qucağımda kompüterdə işləyirəm... Günü ikinci yarısında nəvəmi

gəzməyə apardım. Axşam qardaşım Bayramgil, Qorxmazgil, Leyla və Arzu bizə gəldilər. Yeməkdən sonra Gurselin toyunun kasetinə baxdıq.

1 oktyabr 2006. Oktyabr da belə gəldi. Qarajın yanındakı ağacları sulayandan sonra dənizə getdim. Sahilidə gəzişdik, zarafatlaşdıq, balıq tutanlara tamaşa elədik. Süd alıb evə qayıtdım. Müdafiədə edəcəyim çıxışın mətnini redaktə, sonra çap elədim. Sara ilə başımı qatıram...

2 oktyabr 2006. Dənizdən qayıdandan sonra birinci kurslara bir qoşa saat dərs keçdim. Sonra Bakıya işə getdim. Kamranla zəngləşdim, Vaqif Arzumanlı ilə görüşdüm. Kamran söz verdi ki, üçüncü gün, Vaqif işə beşinci gün rəyi verəcək...

3 oktyabr 2006. Dəniz sahilindən gəzib qayıdandan sonra kitabxana üçün bu il çap olunan kitablarımı apardım. Yazıçılar Birliyinin Sumqayıt şöbəsində Gülnarə Cəmaləddin Qarsia Lorkadan elədiyim tərcümələrin disketini mənə verdi. Universitədə dəyib, evə qayıtdım...

4 oktyabr 2006. Səhr-səhər dəniz sahilində ənənəvi gəzintidən sonra Bakıya işə getdim. Universitetə gedib Təhsin müəllimdən avtoreferat haqqında hazırladığı rəyi götürüb təsdiq elətdirdim. Opponentim Kamran Əliyev telefonla mənə dedi ei, universitetin jurnalistika fakültəsinin qabağında məni gözlə. Universitetin qabağında Xankişi Məmmədovla, Nəsiman Yaqubovla, Vaqif Sultanlı ilə görüşdüm. Kamran gəlib çıxdı. Sağ olsun, yaxşı rəy yazıb. Bir qədər gəzişib söhbətləşdik. Sonra Sumqayıta qayıtdım. Magistrlərə bir qoşa saat dərs keçdim. Sevda adlı qız deyir ki, ay müəllim, mexanika-riyaziyyat fakültəsinin qızları da Sizin şəirlərinizin dəli-divanəsidirlər. Onlardan biri Sizi "Mənim şairim" deyir... Evə yorğun qayıtdım.

5 oktyabr 2006. Buludlu havadır. Sahildə gəzişib evə qayıtdım. Rəyləri aparıb surətini çıxartdırdım. Universitetə dəyib sonra evə qayıtdım. Opponentim Kamran Əliyevin iradlarına cavab yazdım. Bircə ikinci opponentim Vaqif Arzumanlının rəyi qalıb...

6 oktyabr 2006. Dənizdən sonra Bakıya işə, ordan da Ədəbiyyat İnstitutuna getdim. Dissertasiya haqqında rəyləri elmi katibə verdim. Vaqif Arzumanlıdan opponent rəyinin əlyazmasını aldım. Nə az, nə azacıq, 13 irad yazıb... Evə qayıdanda rəyi diqqətlə oxuyub cavab yazmağa hazırlaşdım. Çox gec yatağıma uzandım.

7 oktyabr 2006. Gecəni çox pis yatmışam. Dənizə gedib qayıtdım. Saat 10-da kompüterini yandıraraq işləməyə başladım. Opponentin rəyini kompüterdə yığdım, ona cavab yazdım. Bir də ayıldım ki, saat dördün yarasıdır. Fəzilə ilə Bakıya, qızimgilə getdik. Mən Saranı saxladım, onlar yır-yığış elədilər. Axır ki, öz evlərinə köçdülər... Evə qayıdıb yatdım...

8 oktyabr 2006. Həmişə olduğu kimi səhər tezdən dəniz sahilinə getdim. Bu gün dənizə gələnlər çox idi. Demək olar ki, dostlarımla

əksəriyyəti gəlmişdi. Evə qayıdanda yekun rəylərini və opponent rəyini çap elədim. Yenə Bakıya – qızım ilə getməyə hazırlaşırıq ki, yır-yığışa kömək eləyək... Fəzilə yır-yığış eləyir, mən nəvəmlə oynayıram. Evə qayıdanda nənəni də gətirdik ki, müalicə olunsun.

9 oktyabr 2006. Dənizə gedib qayıdandan sonra universitetdə birinci kurslara bir qoşa saat dərs dedim. Tələbələrin mühazirəyə heyranlıqla qulaq asmaları mənə ləzzət eləyir. Dərstdən sonra Bakıya getdim. İşə dəydim. Kompüterdə yığdığım rəyi aparıb Vəqif Arzumanlıya qol çəkdim. İmamverdi müəllimlə söhbətləşdik. Sənədlər hamısı qaydasındadır.

10 oktyabr 2006. Dəniz, ev... Sabah müdafiəmdir. İstirahət eləmək istəyirəm. Əlim bir işə yatmır. Ancaq günorta üstü bərk darıxdım. Ona görə universitetə gedib 2-ci kursun magistrlərinə dərs keçdim. Söhbətimiz maraqlı alındı. Keçmiş tələbəm, indi kollecdə şöbə müdiri işləyən Gülnarə xanım da dərsmə oturdu.

11 oktyabr 2006. Dənizə gedib qayıtdım. Saat 11-də Fəzilə ilə Bakıya yola düşdük. İmamverdi müəllim zəng elədi ki, tez instituta gəl, görüşləsi işlər var. Dissertasiya Şurası üzvlərinə bir-bir zəng elədik. Təkcə Bəkir müəllim Akademianın prizidiumunda olduğundan müdafiədə iştirak etmədi. İclası Teymur Kərimli apardı. Müdafiə gözlədiyimdən qat-qat yuxarı səviyyədə keçdi. Opponentlərimin üçü də gözəl danışdılar. Yazdıqları rəsmi opponent rəyindən əlavə mənim haqqımda çox xoş sözlər söylədi. Müdafiə Şurası üzvlərindən Qəzənfər Paşayevin, Tahirə Məmmədin, Tərlan Quliyevin, Teymur Kərimlinin suallarına verdiyim cavablar da razılıqla qarşılandı. iradlara verdiyim cavablar hamının, hətta opponentlərimin də xoşuna gəldi. Müzakirələr zamanı Müdafiə Şurasının tarixində görünməmiş hadisə baş verdi. Hamı danışmaq, mənim əsərim haqqında söz demək istəyirdi. Müdafiə Şurası üzvlərindən yeddi elmlər doktoru çıxış elədi: Nazif Ələkbərli, Elmirə Rəhimova, Qəzənfər Paşayev, Tahirə Məmməd, Alxan Məmmədov, Tərlan Quliyev, Zaman Əsgərli, Teymur Kərimli çıxış elədilər, mənim haqqımda, dissertasiya işi haqqında çox yüksək fikirlər söylədilər. Qonaqlar adından SDU tarix fakültəsinin dekani, tarix elmləri doktoru Adil Baxşəliyev, filologiya fakültəsinin dekani Aslan Bayramova, professor Əmirxan Xəlilov çıxış elədilər. Sumqayıtdan kafedra müdirləri Nigar xanım, Aftandil Ağbaba, Raqub müəllim, müəllimlərdən Sevinc xanım, dostlarım Nazim müəllim, Niftalı müəllim, oğlanlarım Gündüz, Gursel, qardaşlarım Razim, Qorxmaz, Bəxtiyar, əmim oğlu Azər, bacanağım Sərdar müəllim, gəlinlərimiz İradə, Ağabacı, qardaşım oğlu Tural və başqaları məni təbrik etməyə gəlmişdilər... Gizli səsvermə zamanı Dissertasiya Şurası üzvlərindən 18 nəfərin 18-i də lehimə səs verdi. Beləliklə, Dissertasiya Şurasının qərarı ilə mənə

filologiya elmləri doktoru elmi dərəcəsi verildi. Bu da uzun, əzablı yolun sonu. Allaha min şükür... Banket də çox maraqlı keçdi. Məclisi Vaqif Arzumanlı özünəməxsus bir şirinliklə apara bildi. Səliq deyənlər: Teymur Kərimli, Kamran Əliyev, Zaman Əsgərli, Şamil Vəliyev, Nazif Ələkbərli, İmamverdi Həmidov, Tərlan Quliyev, Alxan Məmmədov, Adil Baxşəliyev, qardaşım Razim çox maraqlı çıxışlar elədilər. Təəssüf ki, bu məclis lentə alınmadı. Aspirantlıq dövründən xatirələr danışdıq, ötən illəri xatırladıq. Vaqif Arzumanlı mənim yaradıcılığım haqqında dissertasiya mövzusu təsdiq etməyin vaxtının çatdığını söylədi. Mənə çoxlu şeir oxutdurdular. Teymur mənim "Bal bala" şeirim, Füzulinin bir neçə qəzəlini, Ələsgərin bir neçə qoşmasını əzbər söylədi. Məclisin yüksək səviyyədə keçməsinə kürəkənim Sadiq çox böyük fəallıq göstərdi. Banket qurtarandan sonra Razimi evlərinə qoyub Sadiqla onlara gəldim. Nəvəmi oynatdım, bir kofe içib Sumqayıta qayıtdım...

12 oktyabr 2006. Gecə səhərəcən yağıb. Elə şimşək çaxırdı ki... Səhər mən dənizə gedəndə yağış kəsmişdi. Bir xeyli gəzdik. Yenə yağış yağdı. Məcbur olub vaxtından bir az əvvəl evə qayıtmalı olduq...

13 oktyabr 2006. Dəniz, iş. Yağmurlu bir payız sabahı...Bakıdan qayıdandan sonra SDU-da dördüncü kurslara iki qoşa saat dərs keçdim. Naxçıvandan Seyfəddin Eyvazov zəng eləyib doktorluq müdafiə etdiyim üçün öz adından və Əsgər Qədimovun adından məni təbrik elədi.

14 oktyabr 2006. Dənizə gedib qayıdandan sonra bütün günü müdafiənin stenoqramını hazırlamaqla məşğul oldum. Əvvəlcə videodan kağıza köçürürəm sözləri, sonra kompüterdə yığıram.

15 oktyabr 2006. Dəniz, ev. Bütün günü stenoqramla məşğulam.

16 oktyabr 2006. Dəniz sahilində gəzib evə qayıtdım. Sonra universitetə getdim. Birinci kurslara bir qoşa saat dərs keçəndən sonra Bakıya işə getdim. Sonra Gülcəgilə getdim. Sara ilə bir az oynadım. Fəziləni də götürüb Sumqayıta qayıtdım. Çox yorğun olduğum üçün evdə qayıdanda bir iş görə bilmədim.

17 oktyabr 2006. Dənizdən sonra bütün günü evdə oldum. Stenoqramı hazırlamaqla məşğulam.

18 oktyabr 2006. Dəniz, ev. Stenoqram üstündə işləyirəm...

19 oktyabr 2006. Məndən başqa sahile gələn yox idi. Dəniz çox dalğalı idi. Bir az gezişib evə qayıtdım. Sonra Bakıya işə getdim. Respublika Uşaq kitabxanasına "Yollar" və "Meymunlar ölkəsi" kitablarının hərəsindən 50 nüsxə apardım. "Şirvanşəhr"ə gedib "Uşaq ədəbiyyatı" kitabımın hazır olan 119 nüsxəsini götürdüm. Sumqayıta qayıdanda gimnaziyaya, 16, 18 sayılı məktəblərə və "Təfəkkür" litseyinə jurnalımızın 10-cu nömrəsini apardım. Dissertasiya ilə bağlı sənədlər üzərində işləyirəm.

20 oktyabr 2006. Dəniz sahilində gəzişib evə qayıtdım. Bakıya getdim. Ədəbiyyat İnstitutunda Bəkir müəllimlə görüşdüm. Məni təbrik elədi, dedi ki, təəssüf eləyirəm ki, sənin müdafiəndə iştirak edə bilmədim. Ancaq eşitdim ki, hər şey yüksək səviyyədə keçib. *Məlumun olsun ki, bizim Ədəbiyyat İnstitutunun elmi Şura üzvlərinin sənə böyük hörməti və rəğbəti var.* Bəkir müəllimə təşəkkür elədim. Bir-iki sənədi hazırlamaq üçün kompüterə verdim. İşdə bəzi xırda-para işləri gördüm. Sonra Sumqayıta qayıtdım. Dördüncü kürsələrə iki qoşa saat dərs keçdim. "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi"ndə mövzumuz "Pafos və onun təzahürü", "Ədəbi prosesdən isə "Yaradıcılıq prosesinin mərhələləri" idi. Hər iki dərs yüksək səviyyədə alındı... Mühazirədən sonra gördüm ki, sağ ayağım bərk ağrıyır. Çətinliklə gəlib maşına otura bildim. Mirzə məni iftar yeməyinə dəvət eləmişdi. Ayağım ağrıdığı üçün gedə bilmədim. Mənə iynə vurdular. Axşam Güلزargil gəlib çıxdılar. Ağrılar isə məni incidir.

21 oktyabr 2006. Dənizə getməyə qoymadılar. Ağrıları xeyli azalıb. 8, 11, 16, 21 sayılı məktəblərə, Təbiət təmayüllü Texniki Elmlər Litseyinə dəydim. Jurnalımızın onuncu sayını da yerbəyer eləyə bildim. Bir az yatıb istirahət eləyəndən sonra müdafiəmin stenoqramını və arayışı kompüterdə oxuyub düzəlişlər elədim və hərəsindən iki nüsxə çap elədim. Gursellə Kəmalə gəliblər. Sadıq da gəlib çıxdı.

22 oktyabr 2006. Xəstələnməkdən qorxduğum üçün bu gün də dənizə getmədim. Stenoqramın korrekturasını oxudum. Səhvləri düzəldib təzədən çap elədim 52 səhifəlik bir materialı. Sonra Dənizkənarı parka getdim. Gəzintim iki saat çəkdi. Bu park çox gözəl parkdı. Tələbə vaxtı imtahanlara çox vaxt burada hazırlaşardım. İndi isə hər yan hasarlanıb, restoranlar, kafələr yan-yanı sıralanıb. Qabaqlar payızda burda gəzəndə adama ləzzət eləyirdi. İndi isə payızın nəfəsi duyulmur. Yarpaqları sarılaşan ağaclarıdan əsər-əlamət yoxdu. Təkcə qalan iynəyarpaqlılardı ki, bunlarda da payızın əlamətləri görünür.

23 oktyabr 2006. Səhər-səhər dəniz sahilinə getdim, dostlarımla gəzişdim. Evə qayıdıb bütün günü Sara ilə məşğul oldum, istirahət elədim. Sara nədənsə məndən qorxur, qucağıma gəlmək istəmir. Axşam tərəfi Sadıq, mən və Güلزar mebel mağazalarını gəzdik. Xoşlarına gələn bir mebel tapılmadı. Ancaq etiraf elədilər ki, Sumqayıtda Bakıya nisbətən çox ucuzluqdu.

24 oktyabr 2006-cı il. Dəniz sahilində gəzişib evə qayıtdım. İstirahət eləyirəm. Sənədləri göndərüb qurtarsaydım, arxayın yeni işlərlə məşğul olardım.

25 oktyabr 2006-cı il. Dəniz, iş...

26 oktyabr 2006. Dəniz, iş...

27 oktyabr 2006. Dəniz, iş... Dördüncü kurslara iki qoşa saat müəhazirə...

28 oktyabr 2006. Dəniz, ev... Yır-yığış... Aqşinin toyu... Hacı Zeynalabdin qəsəbəsindeki "Emin" şadlıq sarayı...

29 oktyabr 2006. Dəniz, iş, ev...

30 oktyabr 2006. Dəniz, iş, ev...

31 oktyabr 2006. Dəniz, iş, ev...

1 noyabr 2006. Dəniz, iş, ev... Bu günlərin heç birində kompüterə yaxın düşə bilməmişəm. Ona görə, təfərrüatları unutduğumdan "Dəniz, iş, ev..." yazmaqdan başqa çarəm qalmadı...

2 noyabr 2006. Dəniz, iş, Ədəbiyyat institutu, AAK... Axır ki, sənədləri AAK-a təhvil verə bildik... İmamverdi müəllimlə xeyli söhbətləşdik...

3 noyabr 2006. Dəniz, ev, məktəblər... Universitetdə iki qoşa saat müəhazirə oxudum. Ədəbi prosesdən mövzumuz "Klassik ədəbiyyat və ədəbi proses" idi. Nəzəri söhbətdən sonra Füzüliyə həsr etdiyim "Qəm karvanı" poemasını oxudum. Tələbələr əməlli-başlı kövrəlmişdilər. Özümə də ləzzət elədi tələbələrin reaksiyası. Xahiş eləyirlər ki, müəllim, bizə çoxlu şeir oxuyun...

4 noyabr 2006. Dəniz, ev... Yır-yığışla, dissertasiyanın kağız-kuğuzunu yerbəyer eləməklə məşğulam. Vidadinin qızı Aygünün toyunda iştirak elədim. Mənə də söz verdilər, danışdım... "Ay cüt gəzən bəxtəvər" şeirimlə sağlığını yekunlaşdırdım...

5 noyabr 2006. Səbh tezdən dənizə getdim. Firdovsi çəkişmədə Ağəddini uddu... Ağəddin qonaqlıq bocu idi, ancaq Firdovsiyə mən xaş qonaqlığı verdim... Xeyli yatıb istirahət elədim. Sonra Fəziləni də götürüb nəvəmi görməyə getdim...

6 noyabr 2006. Yağış yağır... Dənizdən qayıdandan sonra birinci kurslara peyzaj haqqında bir qoşa saat dərs keçdim. Bakıya işə getdim. "Üç tac"ın yanında tıxaca düşdüm. 45 dəqiqə yolda qaldım... Fəzilə ilə evə qayıtdıq. Xırda-xuruş işlər görəəm.

7 noyabr 2006. Alaqaranılıqda dənizə gedəndə hələ yağış yox idi. Sonra yağmağa başladı. 21 və 29 sayılı məktəblərə 11-ci nömrənin son jurnallarını verdim.

8 noyabr –13 noyabr 2006. Bu günlərdə həmişə olduğu kimi hər səhər dəniz sahilinə gedib gezişmək gündəlik həyat normam olub. Ayın səkkizində magistrələrə, 10-da isə dördüncü kursda oxuyan bakalavrlara dərsim oldu. Tərcümə məsələlərindən söhbət açdıq. Riyaziyyat fakültəsində oxuyan bir qız mənə yaxınlaşıb salam verdi. Gördüm ki, mənim "Həsərət sazağı" kitabım əlindədi. Xeyli söhbətləşdik. Şeirlərimi çox bəyəndiyini söylədi. Ayın 10-da Bakıxanov qəsəbəsindeki "Arzu"

şadlıq evində Şükufənin oğlunun toyunda iştirak elədik. Durub getmək istəyəndə mənə söz verdilər. Çıxışdan sonra yaxşı rəqs elədik. Mən, Şəhla, Fəzilə, Səidə, Almaz, Səadət... Ayın 11-də "Dan ulduzu" şadlıq sarayında Aqşinlə Aytəkinin toy mərasimi oldu. Qohumların hamısı burda idi. Məclis şən keçdi... Ayın 12-də səhər-səhər Mirzə bizə xaş qonaqlığı verdi, yeyib-içdik, zarafatlaşdıq. Bütün günü evdə oldum. Axşamüstü gəzintiyə çıxdım. Artıq havadan qışın nəfəsi gəlir. Palto geyinməli oldum. Ayın 13-də Bakıya getməyi planlaşdırmışıq. Gülzarla nəvəmi evə qoyandan sonra Gurselgilə, oradan da qaynatası Novruzümüəllimgilə getməliyik... Getdik də, gəldik də... Allaha şükür, hər şey yaxşı oldu...

14 noyabr 2006. Gecəni pis yatdığım üçün səhər dənizə getməyim gəlmirdi. Ancaq getdim. Bir az gəzişib evə qayıtdım. Fəzilə ilə birlikdə Bakıya getdik. Nəvəmi öpüb, işə getdim... Dostlarımın danışdığı iki rəvayəti qələmə aldım. Sumqayıta qayıdib universitetə getdim. Keçmiş tələbəm – astaralı qız Şəhla Heydərova ilə görüşdük. Diplom almağa gəlmişdi. Fizika fakültəsində oxuyan Gülü adlı bir qızdan mesaj aldım... Maşının yağını və kolotkalarını dəyişdirdim. Evdə oturub işləyirəm...

15 noyabr 2006. Çox küləkli havadı. Məndən başqa dəniz sahilinə heç kəs gəlməmişdi. Gəzmək normamı yerinə yetirib evə qayıtdım. Bakıya işə getdim. Şamo Arif məqaləsi çıxan "Reytinq" qəzetini stolumun üstünə qoymuşdu. Üstünə telefon nömrələrini yazmışdı. Arif Hüseynovla söhbət eləyəndə mənə zəng elədi Şamo Arif. Məqaləni oxuyub-oxumadığımı soruşdu. Oxuduğumu bildirdim və fikirlərimi onunla bölüşdüm. Jurnalın 3-cü sayı üçün materiallar üzərində işləyirəm. Sumqayıta qayıtdım. Magistrlərə bir qoşa saat dərs dedim. Qiyabiçi qız da, başqa bir magistr də dərsimdə oturdular. Fizika fakültəsində oxuyan qızlar – Lamiyə, Gülü və Arifə mənə yanaşdılar. Söhbətləşdik. Heç məndən əl çəkmək istəmirdilər. Uneversiteti bitirən, indi ayrı-ayrı rayonlarda dərs deyən tələbələrım auditoriyaya doluşub mənimlə xeyli söhbət elədilər. Vüsal İmişlidə, Əsmər Güzdəkdə, Samirə Qubadlı məktəbində, Aygün (əslən Füzulidən olan qız) Qobustanda, Şəhla Astarada işləyir... Birlikdə şəkil çəkdirdik.

16 noyabr 2006. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzişib evə qayıdandan sonra "Sevdalı sabahlar" kitabımın korrekturasını oxumaqla məşğul oldum. Axşam tərəfi Fəzilə ilə birlikdə Bakıya getdik. Nəvəm yatdığı üçün onunla görüşə bilmədik. Heydər Əliyev adına Respublik sarayında Nailə və Hikmət Mirməmmədliyə konsertində iştirak elədik. Hər şey yaxşı idi. Zülfüyyə Xanbabayeva, İradə İbrahimova, Nadir Qafarzadə, Röya, Rəqsanə, Manana, Nazpəri, Mətanət İsgəndərli, Mələkxanım Əyyubova, Fidan və Xuraman bacıları və başqalarının ifasında mahnılar səsləndi. Röya mənim sözlərimə yazılmış "Bu gecə",

Manana isə "Sevgidə geriye yol yoxdu" mahnımı oxudu. Manananın mahnısı daha isti alqışlarla qarşılandı... Konsertdən sonra səbəbkarları təbrik edib evə qayıtdıq.

17 noyabr 2006. Səhər-səhər dəniz sahilində ənənəvi gəzintidən sonra Hacı Ağəddin bizə uduzduğu qaşqaldaq ləvəngilərini gətirdi. Mirzənin kababxanasında onları ləzzətlə yeyib üstündən çay içdik. Evə qayıdıb işləyirəm... "Sevdalı sabahlar" hazır olmaq üzrədir.

18 noyabr 2006. Gecə səhərəcən yağıb. Bu gün də yağış ara vermir. Ona görə səhər-səhər evdən məni dənizə getməyə qoymadılar. "Sevdalı sabahlar" kitabımı tamamlayıb disketə köçürdüm. Qaldı üz qabığının hazırlanması. Bütün günü evdə oldum. Gursel gəldi. Qərara gəldik ki, Sumqayıtdakı evləri satıb ona Bakıda ev alaı.

19 noyabr 2006. Tezdən durub dənizə getdim. Hava küləkli və soyuq, dəniz isə dalğalıdır. Sahildə Mirzə ilə xeyli gəzişib evə qayıtdım. Kompüterdə işləyirəm... Saat 12-də Bakıya getdik. Fəziləni anasigildə qoyub qızimgilə qayıtdım. Sara ilə oynayıram. Mənimlə dostlaşıb. Sonra birlikdə nənəgilə getdik. Almazgil, Xatirəgil, Səidəgil, İradəgil, Yaşargil, Gurselgil də orada idilər. Gündüz də gəlib çıxdı...

20 noyabr 2006. Bu gün dünənkinə nisbətən hava bir az yaxşı idi. Sahildə gəzişib evə qayıtdım. Yənə yağış yağmağa başladı. Birinci kurslara mühazirə dedim. Dərsimdə fizika fakültəsində oxuyan qız da oturmuşdu. Söhbətimiz bədii dil problemi idi. Dərsdən sonra Bakıya işə getdim. Akademikabdan Əliağa zəng elədi ki, "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" və "Uşaq ədəbiyyatı" kitabları lazımdır. Respublika Uşaq Kitabxanasının direktoru Fizurə xanıma zəng elədim. O da "Uşaq ədəbiyyatı" kitabı istəyir. "525-ci qəzet"də uşaq mətbutı haqqında məqalə var. Bizim jurnal haqqında söylədiyi xoş sözlərə görə Xuraman xanıma zəng eləyib minnətdarlığımı bildirdim.

21 noyabr 2006. Havada şaxta hiss olunur. Sahildə gəzişdik. Külək yatıb, günəşli havadır. Magistrlərə bir qoşa saat dərsim var idi. Həmişə olduğu kimi digər ixtisasların magistrləri də dərsimdə oturmuşdular. Postmodernizm haqqında söhbət elədik. Magistrantlar çox razı qaldılar. Evə gəldim. Makler zəng eləyib evin açarını istədi. Göndərdim. Özüm kompüterdə işləyirəm...

22 noyabr 2006. Dəniz sahilində gəzintidən sonra Bakıya işə getdim. "Şirvanneşr"dən "Uşaq ədəbiyyatı" kitabımın hazır nüsxələrini götürdüm. "Sevdalı sabahlar" kitabımı nəşriyyata verdim. Sumqayıt Dövlət Universitetində magistrlərə bir qoşa saat dərs keçdim.

23 noyabr 2006. Dənizdən sonra məktəblərə gedib jurnalımızın 12-ci nömrəsinin yayımı ilə məşğul oldum.

24 noyabr 2006. Dəniz sahilində gəzintidən sonra Bakıya getdim. Əvvəlcə nəvəmgilə baş çəkib onu bir az oynatdım, sonra işə getdim. SDU-da dördüncü kurslara iki qoşa saat mühazirə dedim. Birinci qoşa saat postmodernizm, ikinci qoşa saat isə ənənə və novatorluq mövzusunda idi. Tələbələrin mühazirələrimə heyranlıqla qulaq asmaları məni həvəsləndirir.

25 noyabr 2006. Dəniz, ev, məktəblər.. Hərdən adam səviyyəsiz adamlardan elə soyuq münasibət görür ki... Yaxşı ki, duyumlu, xeyirxah adamlar da var... Evə qayıdıb bir az istirahət eləyəndən sonra kompüterdə işlədim...

26 noyabr 2006. Dəniz sahilində gəzişib evə qayıtdım. Fəziləni, Nəcəbəti və Sevilə Bakıya – Gülzərgilə apardım. Onları qoyub Sumqayıta qayıtdım. Nazim müəllim mənim doktorluq müdafiə eləməyim münasibətilə qonaqlıq verirdi. Hamısı şəkili idi, məndən başqa. Milli Məclisin deputatı İkrəm müəllim, Şəki pedaqoji texnikumunun direktoru Rafiq müəllim, Vəqif müəllim, Kazım müəllim, Ələddin Əsədov, Mansur müəllim, Məhəmməd müəllim, Nazim müəllim və mən... Haqqımda çox xoş sözlər söylədilər. Hamısı sağ olsun...

27 noyabr 2006. Yağışlı havadı. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzib evə qayıdandan sonra universitetə gedib birinci kurslara bir qoşa saat mühazirə oxudum. Bakıya işə getdim. Jurnalın üçüncü nömrəsinin materialları üzərində işləyirəm.

28 noyabr 2006. Dəniz sahilində gəzisdik. Mirzə bizə xaş qonaqlığı verdi. Nazim zəng eləyib dedi ki, günorta saat birdə dəniz dostlarımıza Mirzənin yanında qonaqlıq verəcək. Qonaqlıq yaxşı keçdi. Mirzə, Nazim, Zeynal, Ağəddin, Firdovsi, Sərraf, Şakir və mən... Saat beşin yarısında evə qayıtdım. Xırda-para işlərlə məşğulam.

29 noyabr 2006. Gecə səhərəcən yağıb. Alaqaranlıqda durdum ki, dənizə gedim. Ancaq bərk yağış yağdığı üçün getmədim. 29 sayılı məktəbdən jurnalın pulunu götürdüm. Fəzilə ilə Bakıya getdik. Jurnalın 8-9-cu sayının qonorarını verdim. Bank sənədlərinə qol çəkdim. 10 və 11-ci nömrələrin qonorarını yazdım. Sumqayıta qayıdıb magistrlərə bir qoşa saat dərs keçdim. Sonra kompüterdə cari işlərlə məşğul oldum.

30 noyabr 2006. Yağışlı havadı. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzib qayıdandan sonra 30 sayılı məktəbə jurnal apardım. 19 və 11 sayılı məktəblərdən jurnalın pulunu götürdüm. Evdə işləyirəm...

1 dekabr 2006. Yenə yağışlı havadı. Sahildə gəzib evə qayıtdım. Sonra Bakıya işə getdim. Akademikabdan Əliağa zəng eləmişdi, onun üçün 40 nüsxə "Uşaq ədəbiyyatı", 10 nüsxə "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabı apardım. Gülzərgilə getdim. Gülsərlə Sadiq evdə yox idilər. Sara balamın Lələ bibisi Kanadadan gəlib. Bir az Sara ilə oynadım.

Sonra Fəzilə ilə Sumqayıta qayıtdıq. Dördüncü kursa postmodernizm haqqında iki qoşa saat mühazirə oxudum. Tələbələr çox böyük maraqla qulaq asdılar. Dərstdən sonra bir qrup yenə məndən əl çəkmədi. Suallı sual üstündən verirdilər. *Vüsal adlı oğlan dedi ki, Rafiq müəllim, ən azı siz bizə ədəbiyyatı, həyatı sevdirmisiniz. Bizim dünyagörüşümüzdə əhəmiyyətli dəyişiklik ələmisiniz. Bir dəfə dərstdə mən kiminləsə söhbət eləyəndə siz hırləndiniz və dönüb bizə baxdınız. Çox qərribə hisslər keçirdim. Adamlar Musa peyğəmbərə inanmayanda, onun özü də tərəddüd keçirir. Bu zaman Allah nur şəklində dağın üstünə çöküb onu görünməz eləyir. Siz mənə baxanda titrədim və həmin hissləri keçirdim. Allah keçsin günahlarımdan, elə bildim Allah Sizin gözlərinizlə bizə baxır...*

2 dekabr 2006. Bərk yağış yağır. Sahildə dostlarımla xeyli gəzişdik. Sonra Mirzənin yeməxanasına gedib qaşqaldaq ləvəngisi yedik. Evə gəldim. Yağışlı ara vermir. Yerə tökülmüş sara yarpaqlar yağışın altında çox qərribə, romantik görünür... Bütün günü evdə oldum, televiziya verilişlərinə baxdım, telefonla danışdım...

3 dekabr 2006. Yer hələ qurumasa da, yağış yoxdu. Sahildə xeyli gəzişdik. Dəniz dalğalı olsa da, hava mülayimdi. Bir azdan günəş boylandı... Gözəl havadı. Bu gün Bakıya Sara balanı görməyə getdik. Xeyli onunla oynadıq. Evə qayıdanda çox sıxlıq idi, tıxaca düşdük... Kim necə gəldi maşın sürür...

4 dekabr 2006. Hava yaxşıdı. Sahildə gəzişib evə qayıtdım. Birinci kurslara bir qoşa saat dərs keçib Bakıya işə getdim. Dünənkinə nisbətən bu gün yollarda nisbətən sıxlıq azalmışdı.

5 dekabr 2006. Alaqaranlıqda dəniz sahilinə getdim. Bədrələnmiş ay dənizin üstünə şəfəq saçırdı. Elə gözəl görünürdü ki... Gəzintidən sonra evə qayıdıb imtahan sualları və biletlər hazırlamaqla məşğul oldum. Fizurə xanım zəng eləyib dedi ki, ayın 12-də Respublika Uşaq Kitabxanasında uşaq yazıçıları ilə görüş olacaq. Magistrlərə bir qoşa saat dərsim var. İndi durub ora gedəcəyəm... Otaq problemi olsa da, pis-yaxşı dərsi keçə bildik. Yusif müəllim dedi ki, filologiyanın birinci kurs qiyabiçi tələbələrində Sizin haqqınızda demişəm, istəyirlər ki, həm kitabınızı alsınlar, həm də Sizinlə görüşsünlər. Məmnuniyyətlə razılıq verdim. Bir qoşa saat onlara dərs dedim. Çox xoşlarına gəldi. 17 kitabımı ("Ədəbiyyatşünaslığın əsasları") götürdülər.

6 dekabr 2006. Dəniz gəzintisindən sonra Bakıya işə getdim. Jurnalın 3-cü sayının materialları üstündə işləri tamamladım. SDU-da magistrlərə bir qoşa saat dərs keçdim. Qiyabiçilər kitabın pulunu göndərmişdilər. Sınıfomları Tünzalə zəng eləyib bu haqda mənə məlumat verdi.

7 dekabr 2006. Sahildə gəzişib evə qayıtdım. Xırda-xuruş işlərlə məşğul oldum. Axşam Natiq Qubadoğlunun qardaşının toyunda iştirak elədim.

8 dekabr 2006. Dəniz sahilindəki gəzintidən sonra hazırlaşib universitetə dərsə getdim. Dördüncü kurslara iki qoşa saat dərs keçdim. Qiyabiçilər başıma toplaşib mənimlə söhbət elədilər. Bircə mühazirə ilə mənə elə bağlanıblar ki...

9 dekabr 2006. Sahildə gəzişib evə qayıdandan sonra "Babalıq erası" kitabımın üstündə işlədim.

10 dekabr 2006. Sahildə xeyli gəzişdik. Mirzə bizə xaş qonaqlığı verdi. Hər şey yaxşı idi. Qaymaq bankası olmasaydı... Azərin oğlu Fuad üçün elçiliyə getdik. Sahib müəllimgil bizi çox yaxşı qarşıladılar. Allah balalarımızı xoşbəxt eləsin.

11 dekabr 2006. Dənizdən sonra dərsə getdim. Bir qoşa saat mühazirəni deyib Bakıya yollandım. Yeni Yasamalı yoxuşundan çıxma bilmədim. Geri qayıdıb o biri yolla getməli oldum. Dilyorçuluqdu. Leyladan bir xəbər yoxdu. Birinci nömrənin bütün materialları isə ondadır.

12 dekabr 2006. Dəniz sahilində gəzişdik. 21 sayılı məktəbdən jurnalın pulunu götürdüm. O biri məktəb direktorlarını görə bilmədim. Evə qayıdıb kompüterdə işləyirəm...

13 dekabr 2006. Sahildə gəzişib evə qayıtdım. 12 sayılı məktəbdən və gimnaziyaadan jurnalın pulunu götürüb Bakıya işə getdim. SDU-da magistrələrə bir qoşa saat dərs keçdim.

14 dekabr 2006. Yağışlı havadır. Sahildə gəzişib qayıdandan sonra Bakıya işə getdim. Jurnalın 4-cü nömrəsinin materialları üstündə işlədim. Nə qədər gözlədimə, Leyla gəlib çıxmadı. Saat 4-də evə qayıtdım.

15 dekabr 2006. Qəşəng yağış yağır. Sahildə gəzişmək adama ləzzət eləyir. Hava çox təmizdi. Ciyərlər ləzzət çəkir... Bu gün dördüncü kurslara iki qoşa saat dərslər olmalıdır.

16-23 dekabr 2006. Qayğılarım çox olduğu üçün yazma bilmirəm. Ancaq yenə də hər səhər dəniz sahilində gəzişmək gündəlik iş rejimimin tərkib hissəsidir. Axır ki, jurnalın 2007-ci il birinci sayını hazırlayıb çapa imzaladım. Universitetdə dərslərim davam edir.

Dekabrın 17-də "Göyüzən" şadlıq evində Fuadla Gülxarın nişan mərasimində iştirak elədik...

Bir otaqlı mənzili satmaqla bağlı işlər lap zəhləmi töküldü. Səviyyəsiz məmurlarla üz-üzə gəlmək lap məni bezdirib. Ancaq çarə yoxdu, gərək dözsən. Adama ağır gələn odu ki, mənzildə yaşamaya-yaşamaya şışirdilmiş kommunal xərcləri ödəməyə məcbursan. İndi dərk eləyirəm ki, sadə adamlar nə qədər əziyyət çəkirlər...

Nizami Cəfərov cəng eləyib dedi ki, yeni bir dərslik proyektı var. Qərara gəlmişik ki, səni də ora cəlb eləyək. Birinci sinif üçün oxu dərsliyi hazırlamalıyıq. Mən, sən, bir də Əsgər Quliyev...

Keçmiş şagirdim, 10 nömrəli məktəbdə dərs dediyim Azad Aslanov zəng elədi ki, mənimlə görüşmək istəyir. Redaksiyaya gəldi, görüşdük. Məlum oldu ki, Moskvada yaşayır. Telefonumu isə Bakı şəhər Mədəniyyət idarəsinin rəisi Həsənağa müəllimdən aldığını söylədi. Dedi ki, Sizin kitablarınız məni maraqlandırır. Moskvada və Leninqradda xeyli azərbaycanlı yaşayır. Onlar öz uşaqları üçün kitablar, jurnallar, dərsliklər almaq istəyirlər. Son kitablarımın hərəsindən bir nüsxə, jurnaldan bir dəstə ona bağışladım. Dedi ki, zəng eləyib mənimlə əlaqə saxlayacaq...

Altıncı gün Mirzənin yanında ləvəngi qonaqlığı mərasimində iştirak elədim. Bu gün günüortadan sonra qızım ilə getmək istəyirik. Səhər nəvəmin bibisi Lələ xanımla Kanadaya – evlərinə uçaçaqlar. Onlarla görüşmək üçün getməliyik. Bakıya getdik. İyirmi yanvar meydanı Dardanel boğazından bətərdi. Bura ilan boğazı da demək olar. Şəhərdən çıxış çox çətindir. Çətinliklə evə qayıda bildik.

24 dekabr 2006. Sahildə gəzişib evə qayıtdım. Xırda-xuruş işlərə məşğulam.

25 dekabr 2006. Səhər-səhər imtahanım olduğu üçün dənizə gedə bilmədim. Çox ağır, yorucu bir gündür... İmtahan, yazıları yoxlamaq, narazıları başa salmaq....

26 dekabr 2006. Bakıya işə getdim. Mühəsibə tapşırıdım ki, işçilər üçün bayram münasibətilə mükafat hazırlasın. "Sevinc" kafesində Tahirə xanımın ilində iştirak elədim. Sumqayıt Universitetindən zəng elədilər ki, apilyasiyaya gəlməliyəm. Prorektor Məhəmməd müəllimin yanında işlərə baxdıq. Qiymətlərin heç birinə düzəliş olmadı. İşləri qaydaya salıb evə qayıtdım.

27 dekabr 2006. Havalər soyuyub. Dənizə də getmədim, Bakıya işə də. Dördüncü kurslardan zaçot götürdüm. İki-üç nəfəri çıxmaq şərtilə heç kəs oxumaq istəmir... Sevinc ilə söhbətləşdik...

28 dekabr 2006. Sumqayıtda əsl qışdır. Əməlli-başlı qar yağıb. Maşını qarajdan çıxarmadım. Piyada məktəblərə dəyib jurnalın pulundan bir az yığa bildim. Qarda gəzmək adama ləzzət eləyir. Gülzar, Gursel, Kəmalə zəng eləyib ad günümü təbrik elədilər.

29 dekabr 2006. İmtahan olduğu üçün dənizə gedə bilmədim. Yənə də bütün günüm universitetdə keçdi. Birinci kursların imtahanı idi. Yazıları yoxlayıb protokol yazdım. İlahə ilə söhbətləşdik. Sonra evə gəldim.

30 dekabr 2006. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzişdim. Hava çox səxətalıdı. Yollar buz bağlayıb. Orda-burda qar qalıb. Kompüterdə işləyirəm... Günüortadan sonra Bakıya – nəvəmlə getdik. Sara elə sevinirdi

ki... Sadıqla söhbətləşdik, yeyib içdik. Gecəni onlarda qaldıq. Evləri çox istidir.

31 dekabr 2006. Səhər-səhər durub qızımğilin evinin yanındakı "Məhsul" stadionuna getdim. Meydança başdan-ayağa qardı. Qarın üstü ilə gezmək adama ləzzət eləyir. Saranı oynatmaqla məşğulam. Sadıqla Razimgilə getdik. Bayramlarını təbrik eləyib evə qayıtdıq. Axşam Gursellə Kəmalə, Yaşarla nənə də gəlib çıxdılar. Yeni ili bir yerdə qarşıladıq. Yeni il qədəmlərini basanda ilk yeni ilini qeyd eləyən nəvəm Sara qucağımda idi... Özümü bəxtəvərlər bəxtəvəri hiss elədim... Çoxlu mesajlar aldım. Zəng eləyib təbrik eləyənlər də az deyildi: hüquqçu dostum Adil, Nizami Mirzəyev, tələbələrimdən Kəmalə, Samirə...

1 yanvar 2007. Yeni ilin ilk gününü Bakıdakı "Məhsul" stadionda qarın üstündə səhər gəzintisi ilə başladım. Səadət mesaj göndərmişdi. Səbinə zəng eləyib yeni ilimi təbrik elədi. Günortaya qədər televiziyaya baxmaq və Saranı oynatmaqla məşğul oldum. Sonra Sadıqla şəhərə düşdük. Filormoniyanın yanındakı bağla sahilə düşdük. Sonra Qız qalasının yanından yuxarı çıxdıq. Keçmiş Parapet bağında gəzdik. Şəhər çox çirkli, natəmizdir. Razimgilə bir stəkan çay içəndən sonra evə qayıtdıq. Yenə günümü Saranı oynatmaqla başa vurdum, ilin ilk şeirini də ona yazdım...

2 yanvar 2007. Səhər-səhər stadionda qarın üstündə gəzdim. Gülzarla Sadıq getdilər. Sara bizim yanıımızda qaldı. Bütün günümüzü nəvəməzlə birlikdə keçirdik. Axşam Sumqayıtda qayıtdıq. Evlərimiz çox soyuqdur. Nazlı xanım mesaj göndərərək mənim ad günümü təbrik eləyib. Keçmiş tələbəm Səbinə Mirişova mən yatandan sonra zəng eləyibmiş...

3 yanvar 2007. Səhər-səhər dənizə getdim. Əvvəlcə bir az Nazimlə gəzdim. O gedəndən sonra bir az tək qaldım. Adil öz dostu Fazil həkimlə gəlib çıxdı. Xeyli gəzişib evə qayıtdıq... Kompüterdə işləyirəm. Bütün günü evdə oldum. Axşam İlahə zəng eləmişdi. Başa düşmədiyi suallar haqqında məlumat istəyirdi.

4 yanvar 2007. Hava şaxtalıdı. Sahildə tək-tənha gəzdim. Giləvar əsir. Sahilə yan amış bir gəmi dünəndən bəri lövbər salıb. Doğrudan da, gəmi dənizə çox yaraşır. Gecə onun işaqları yanırdı... Mən evə qayıtmaq istəyəndə Adillə dostu gəlib çıxdılar. Bir az da onlarla gəzdim. Süd alıb evə qayıtdım. Kompüterdə qızların məktubunu yığırəm.

5 yanvar 2007. Sahilə əvvəlcə Mirzə və Zeynal müəllimlə, sonra Niftalı və Sabirlə (futbol məşqçisi) gəzişib evə qayıtdım. Xırda-para işlərlə məşğulam. Günorta üstü yenə Gülzargilə gedib gecə nəvəməgilə qalmağı planlaşdırmışıq. Elə də etdik. Sara ilə – nəvəmlə gün keçirmək nəyə desən dəyər. Onun gülüşləri, ağaran dişləri... Gecəni pis

yatmışam. Bir yandan Sara, bir yandan da onun valideynlərinin qonaqlıqdan gec qayıtmaları yuxumu əməlli-başlı qaçırdı.

6 yanvar 2007. Səhər yeməyindən sonra Bakıdan Sumqayıta gəldik. Nisbətən yollarda sıxlıq azdır. Universitetə getdim. Hazır gələn iki qıza məqbul yazdım. Adamlarla söhbətləşdim və evə qayıtdım.

7 yanvar 2007. Mən dənizə çatanda Adillə Nadir orada idilər. Xeyli gəzdik. Hava çox soyuq idi. Sonra Niftalı da gəlib çıxdı. Xeyli gəzişəndən sonra evə qayıtdıq. Hələ ki, elə bir ciddi işlə məşğul ola bilmirəm...

8 yanvar 2007. Səhər-səhər imtahanım olduğu üçün dənizə gedə bilmədim. Uşaqlar yazı yazan vaxt Ç.Aytmatovun "Çingiz xanın ağ buludu" əsərini oxudum. Tam yox, ordan-burdan. Nədənə son vaxtlar televiziyanın ayrı-ayrı kanallarında da Çingiz xana həsr olunmuş filmlər və verilişlər gedir. Hər halda böyük şəxsiyyətlərin hamısı kimi o da ziddiyyətli xarakterə malikdir. İmtahandan sonra işləri yoxladım. Dördüncü kurslar, 3-cü qrup çox zəif hazırlayıb imtahana... Lap bezdim... Bu da bir iş deyil... İşiq pulları, benzin pulu əhəmiyyətli dərəcədə artıb...

9 yanvar 2007. Səhər-səhər işiq idarəsinə getdiyim üçün dənizə baş çəkə bilmədim. Yenə bir şey hasil olunmadı. 137 manat 90 qəpik işiq pulu vermək məcburiyyətində qaldım. Bakıya işə getdim. Sənədlərə qol çəkdim, möhür vurdum. Jurnalın 4-cü sayını yığılmağa verdim. Universitetə baş çəkib evə qayıtdım. Xırda-para işlərlə məşğul oluram.

9-18 yanvar 2007. Başım qarışıq olduğundan bu müddətdə kompüterə yaxın düşə bilməmişəm. Bu müddət ərzində dənizə gedib-gəlmişəm. Bir otaqlı evi satıb pulunu Novruz müəllimə vermişəm ki, Gurselgilin evinin pulunu ödəsin. "Neftçilər" metrosunun yaxınlığındakı 16 mərtəbəli binanın 15-ci mərtəbəsində yerləşir oğlumgilin evi. Novruz müəllimgillə gedib evə baxdıq. Balkondan, eləcə də evin pəncərələrindən hər yan görünür... Ayın 12-də Sahibənin qızının ("Ayılı gecə"), ayın 13-də isə Firdovsinin oğlunun ("Mətanət") toyunda iştirak etmişəm. Ayın 14-də Gülzargildə qalmışım. Səhər durub ordan işə getmişəm. Jurnalımızın 1-ci sayı çap olunub, ancaq jurnalın adında səhv gedib. Tapşırıbmışam ki, onu düzəltsinlər.

18 yanvar 2007-ci ildə "Ana dilim" adlı kitabın çapa hazırlanmasına başladım...

19 yanvar 2007-ci il. Səhər dənizə gedib qayıdandan sonra Bakıya işə getdim. İlqargil gəldilər. Bütün tirajın üstündə gedən "o"ları "ö" ilə əvəz etməklə məşğul olduq. Rəng qurusun deyə jurnalı redaksiyada sərdik. İş prosesi axşam saat yeddiyə qədər çəkdi. Gülzargilə getdim. Gecəni onlarda qaldım, nəvəmlə oynadım...

20-21 yanvar 2007. Bakıda qızım gildəyəm. Cızma-qara eləyirəm. Gurselgil də gəlib çıxdılar. Şəhərə gəzməyə çıxdım. Sonra Razımgilə getdim. Nərd oynadıq, söhbətləşdik.

22 yanvar 2007. Tezdən durub işə getdim. Jurnalın hazır nümrələrini bağlayıb yerbəyer eləməklə məşğul oldum. İlqargil qalan nüsxələrin səhvlərini düzəltməklə məşğul oldular, mən isə hazır nüsxələri maşına yığıb Sumqayıta gətirdim, məktəblərə payladım.

23 yanvar 2007. Bakıya gedib jurnalın qalan nüsxələrinin yerbəyer edilməsi ilə məşğul oldum. Sumqayıta qayıdıb məktəblərə jurnal apardım. Lap yorulmuşam...

24 yanvar 2007. Dördüncü kurslara son imtahanımdır. İmtahan, işlərin yoxlanması... Bütün günümü buna sərf elədim. Çox şükür, imtahanlarla qurtardım.

25 yanvar 2007. Dənizə getdim. Hava əməlli-başlı istidir. Elə bil yaz havasıdır. Razimi, Fəziləni və Naziləni götürüb Bakıya – Azərin dayısı Namiqin yas yerinə getdik.

26 yanvar 2007. Sahildə gəzişirik. Bu gün hava dünənkinə nisbətən soyuqdur. Bakıya işə getdim. "Şirvannəşr"ə dəydim. "Sevdalı sabahlar" kitabımın nübar nüsxəsini aldım... "Daha uşaq deyiləm" kitabımdan da hazır olan 22 nüsxəni götürdüm. Universitetə getdim. Sonra evə qayıtdım.

27 yanvar 2007. Səhər-səhər dənizə getdim. Hava dumanlıdır. Elə bil yazdır. Evə qayıdıb işləyirəm. Günorta Mirzə bizə çəpiş qonaqlığı verəcək. Sonra həmişə olduğu kimi Bakıya – nəvəmgilə gedib iki gün orda qalacaıyq... Bakıya getdik. Qızım gilin evi çox istidir.

28 yanvar 2007. Səhər-səhər yuxudan durub Bakının küçələrini gəzdim, Yasamal gölünün sahilinə endim. Əhəmiyyətli dərəcədə dəyişiklik var. Gölün ətrafında hündürmərtəbəli binalar ucalıb. Təəssüf ki, sahilə natəmizlikdi... Günorta şəhərə çıxdım, kitab pasajına getdim, Ramiz Rövşenin yeni kitablarını aldım. Təəssüf ki, hər iki kitabdakı şeirlər eynidir, nəinki eynidir, hətta əvvəlki kitablarda gedən şeirlərdir... Hətta ardıcılıq da dəyişməyib... Razımgilə getdim. Axşam evə – Sumqayıta qayıtdıq. Sumqayıt əhəmiyyətli dərəcədə Bakıdan təmizdir. Havasına isə söz ola bilməz... Gecə səhərəcən külək tüğyan elədi...

29 yanvar 2007. Külək olduğu üçün dənizə yox, Bakıya işə getdim. 3-cü nümrənin materiallarını kompüterdə oxuyub düzəlişlər elədim. Rüzgar xanım yanıma gəlmişdi. Jurnalımızın yayımı ilə məşğul olmaq fikrindədi... Sumqayıta qayıdanda qar yağırıdı... Evdə oturub işləyirəm... Ləzzətli qar yağır... Yollar açıq olsa da, torpaq sahələrinin hamısı ağarıb...

30 yanvar 2007. Yerdə qar qalmayıb, ancaq hava soyuqdur. Sahildə gəzişib evə qayıtdım. "Ana dilim" kitabının üstündə işləyirəm...

31 yanvar 2007. Səhər təzədən hava sakit, dəniz dalğasız idi. Birdən külək əsdi, dəniz dalğalandı. Bir az gəzişib evə qayıtdım. Bakıya işə getdim. İkinci nömrənin içini çap eləyiblər, qalıb üz qabığı. Rüzgar adlı qadın bizim jurnalın yayımına kömək etmək istəyir. 250 nüsxə jurnal apardı. Sumqayıta qayıdıb universitetə getdim. Evə gəlib kompüterdə işləyirəm...

1 fevral 2007. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzişib qayıdandan sonra Bakıya işə getdim. Qızım ilə getdim. Soyunub bir az dincəldim, Saranı danışdırdım. Bu gün onun 1 yaşı tamam olur. Axşam Çanaqqala restoranında Saranın bir yaşını qeyd elədik. Rəşid, Nəcəbət, Elbrus, Sədaqət, Azər, Nailə Yaşarın dəstəsi və biz : mən, Fəzilə, Sadiq, Gülzar, Sara, Gursel və Kəmalə. Məclis yaxşı keçdi. Axşam qızım gildə qaldıq.

2 fevral 2007. Səhər Sara yuxudan duranda bir az onun yanında qaldım. Sonra işə getdim. Jurnalın üz qabığını hələ indi çap eləyirlər. Evə gəlsəm də bir iş görə bilmədim.

3 fevral 2007. Hava soyuqdur, ancaq ləzzətli. Sahildə xeyli gəzişdik... Evdə xırda-para işlər görürəm...

4 fevral 2007. Dəniz sahilinə getdim. Yoldaşlarla gəzişdik, çay içdik, zarafatlaşdıq. Bütün günü evdə oldum... Axşamüstü çıxıb bir az da gəzdim...

5 fevral 2007. Dənizdən qayıdandan sonra Bakıya getdim, nəvəmə süd apardım. Bir az Saranı oynadandan sonra işə getdim. Jurnalımızın ikinci sayı çap olunub. "Çaşıoğlu" nəşriyyatına çağırırdılar. Böyük bir projekt var. Məni də ora qoşublar. Hikmət müəllim məni çox təriflədi... Evə gələndən sonra yeni dərslik üzərində işləməyə başladım... Axşam Gülzar xəstələndiyi üçün Fəzilə ilə Bakıya gedib gecəni nəvəmiz gildə qaldıq...

6 fevral 2007. Bakıda olduğum üçün səhər gəzintisi edə bilmədim, işə getdim. Jurnalın 2-ci sayının tirajını aldım və onu yerbəyer etməklə məşğuluq. Sumqayıta qayıdıb evdə işləyirəm.

7 fevral 2007. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzib qayıdandan sonra məktəbləri gəzib jurnalın ikinci sayının yayımı ilə məşğul oldum. 18 sayılı məktəbdə tələbələrimi görüb onlarla söhbətləşdim. Dərslik üzərində işimi davam etdirirəm...

8 fevral 2007. Səhər-səhər dənizə, sonra Bakıya işə getdim. Lazımı sənədlərə qol çəkdim. Arif, İlqar və Leyla 3-cü nömrənin tamamlama işlərini aparırlar. Evə gəlib diş həkiminə getdim. Vəfa adlı qız dişimi blombladı. Evə qayıdıb xırda-xuruş işlərlə məşğul oldum...

9 fevral 2007. Gözəl havadı. Elə bil yazdı. Yer yaş olsa da, yağış yağmır... Sahildə gəzişib evə qayıtdım. Məktəblərə jurnal verib Bakıya getdim. Yolda çox sıxlıq idi. Bakıda qatı dumanlıq idi... İşə getdim.

Üçüncü nömrənin materiallarını oxuyub son düzəlişlər elədim və onu çapa imzaladım. Maliyyə nazirliyinə jurnal haqqında məlumat hazırlayıb göndərdim. Nəvəngilə dəyib, sonra evə qayıtdım... Kompüterdə işləyirəm...

10 fevral 2007. Dəniz sahilində gezişdik. Sonra dostlarıma çəpiş qonaqlığı... Ona "sup" deyənlər də oldu... Ancaq sağ olsun Firdovsini, hər şey gözəl idi... Günüorta üstü də dəniz sahilinə gəldim. Bu işə tamamilə başqa bir aləm idi...

11 fevral 2007. Dəniz, ev... Sonra nəvəmlə görüş...

12 fevral 2007. Dəniz, "Göyərçin" in redaksiyası, Sumqayıt Dövlət Universiteti...

13 fevral 2007. Dəniz, redaksiya, universitet... İlahə ilə söhbətləşdik. Məlum oldu ki, birinci kursun magistrlərinə dərs deməli imişəm. Fəzilənin ad günü olduğu üçün Gursel, Kəmalə və nənə bizə gəlmişdilər...

14 fevral 2007. Gurselgili Bakıya apardığım üçün səhər-səhər dənizə gedə bilmədim. Yüksək sürətlə getdiyimdən yol polisi maşınımı saxladı, ancaq kimliyimi bilən kimi mənə buraxdı. "Şirvannəşr"dən kitablarımı aldım. Elnarə adlı qızı işə düzəlmək üçün Qəşəm İsazadəyə tapşırıdım... Universitetdə birinci kurs magistrlərə – İlahəyə, Gülnarə, Lamiyəyə iki qoşa saat dərs keçdim. Söhbətimiz çox gözəl alındı... Gülnarə Cəmaləddin Yazıçılar Birliyi Sumqayıt filialının iş planını gətirmişdi, ona qol çəkdim... Rövşən "Dəniz səviyyəsi" kitabım haqqında yazdığı məqaləni mənə təqdim etdi...

15 fevral 2007. Səhər-səhər sahilə gəzişəndən sonra bəzi məktəblərə baş çəkib satılan jurnalların pulunu götürdüm. 29 sayılı məktəbdə keçmiş tələbəm – həm bakalavr, həm də magistr pilləsində dərs dediyim Zöhrə Qafarovaya rast gəldim. Müəllimlər institutunun tələbələrini pedaqoji təcrübəyə gətirmişdi. Onlarla xeyli söhbətləşdik, zarafatlaşdıq. Universitetə getdim. Sonuncu kursun magistrləri mənə sorğu-suala tutdular. Onlarla söhbətləşdim. Evə gəlib bir az istirahət eləyəndən sonra kompüterdə işlədim...

16 fevral 2007. Yağış yağır... Sahildə gezişib evə qayıtdım. Sonra Bakıya işə getdim. Sabir Rüstəmxanlının "Ölüm zirvəsi" romanını oxumağa başladım. Şamxal Rüstəm gəldi, onunla bir az söhbətləşdim... Qubadlı rayon İcra Hakimiyyəti başçısının müavini Allahverdi müəllim zəng eləyib mənə bazar günü S.Vurğun adına mədəniyyət sarayında keçiriləcək tədbirə dəvət elədi... Universitetə getdim. Lalə ilə, Şeyda xanımla, İlahə ilə söhbətləşdim...

17 fevral 2007. Hava günəşli. Sahildə dostlarımla gəzişdim. Evə qayıdıb cari işlərlə məşğulam...

18 fevral 2007. Külək aləmi dağdır. Dənizə çathaçatda Zeynal müəllim zəng elədi ki, Rafiq müəllim, sahilə durmaq mümkün deyil, Mirzənin yanına gəlin... Nazim də gəlib çıxdı... Balıq ləvəngisi yeyib zarafatlaşdıq, sonra ayrılıb evə gəldim. Sətiraltı mənə ilə bağlı məqalə üzərində işləyirəm... Hava çox soyuqdur, qar yağır... S.Vurğun adına mədəniyyət sarayında Mirməhəmmədin, eləcə də dünyasını dəyişən digər həkimlərin anım günü oldu. Mais dayımın da adını çəkdi. Sonra məclis "Arzu" şadlıq evində davam etdi.

19 fevral 2007. Sahilə gəzişib evə qayıtdım. Külək yatsa da havada şaxta var. Fəzilə ilə birlikdə Bakıya getdik. Əvvəlcə Sara ilə bir az oynadıqdan sonra işə getdim.

20 fevral 2007. Bu gün səhər-səhər məndən başqa dəniz sahilinə gələn yox idi. Rahatca gəzdim, bir şeir yazdım. Həkimə gedib özüm üçün eynək yazdırdım. Universitetə dəydim. Nərgiz Cabbarlı mənim üçün kitab gətiribmiş. Kitabı götürüb evə gəldim. Yazı-pozu ilə məşğulam...

21 fevral 2007. Dəniz sahilində gəzib evə qayıtdım. Hava yaxşıdı. Bakıya getdim. Əvvəlcə qızım ilə dəydim. Sara məni görəndə sevindi... Onu ayaq üstə qoyub kənara çəkiliyəm. Üç-dörd addım atıb qucağıma gələ bilir və çox sevinir. Onu qucağıma alıb həyəətə düşdüm. Ata-anasına sağ ol, sağ ol elədi... Sonra da mənimlə sağollaşdı... İşə getdim. Üçüncü nömrənin materiallarını plyonkada nəzərdən keçirdik və bəzi səhvləri tapdıq...

22 fevral 2007. Dənizə gedib gəldim. Günəşli hava olsa da, hava yenə soyuqdu... Evdə işləyirəm... Heç hara çıxmaq fikrim yoxdu...

23 fevral 2007. Yağış yağsa da, hava sakitdir. Sahilə gəzişib evə qayıtdım. Sonra Bakıya – Gülgiləyə getdim. Sara yuxudan durdu, bir az onunla oynayıb sonra işə getdim. "Mədəniyyət" qəzetinin bu günkü sayında Xeybərin mənim haqqımda məqaləsi, şəklim və uşaq şeirlərim gedib. Xeybər özü qəzet gətirmişdi... Saat üçdə evə qayıtdım. Bir az kompüterdə işləyib istirahət elədim. Sonra durub yenə işlədim, televiziya baxdım...

24 fevral 2007. Səhər-səhər hava sakit, dəniz dalğasız idi. Sonra yavaş-yavaş külək əsməyə, dəniz dalğalanmağa başladı. Axşam üstü külək daha da şiddətləndi... Bütün günü evdə olmuşam, kompüterdə işləmişəm...

25 fevral 2007. Gecə səhərəcən tufan tüğyan eləyib... Səhər tezdən gördüm ki, qar yağır... Maşını götürmədim, özüm geyinib evdən çıxdım. 6 nömrəli marşrutla bazarın yanına getdim. Düşüb dəniz sahilinə yol aldım... Sahilə Mirzə gəlib çıxdı. Onun maşınına minib həmişə gəzdiyimiz yerə getdik. Yolda Zeynal müəllimi də götürdük... Sahilə bir az gəzisdik... Küləyə doğru getmək mümkün deyil. Qar adamın üzünə

vurur... Sonra Mirzənin yeməxanasında xaş yedik, zarafatlaşdıq. Qayıdanda Adil maşınla məni evə gətirdi... Kompüterdə işləyirəm... Əhvalım gözəldi...

26 fevral 2007. Qar yağır... Maşının sürüşməsindən qorxdığım üçün nə dənizə, nə də Bakıya getdim. Qarlı havada bir az gəzib evə qayıtdım. Yazı-pozu ilə məşğulam...

27 fevral 2007. Bərk soyuqdu, əsl qış havasıdır... Sahildə gəzişib evə qayıtdım. Yerdə tozanqı qar var. Evə gələndə bərk qar yağmağa başladı. Bakıya – qızıma zəng eləyib havanın necəliyini soruşdum. Dedi ki, ata, işə gəlmə, bərk qar yağır... Evdə oturub işlədim. "Aylı cığır" kitabımı kompüterdə yığib qurtardım... Hələ görülməsi işlər çoxdur... Allah özünü ömür versin!

28 fevral 2007. Dəniz sahili tozanqı qarla örtülüb. Sahildə gəzişib evə gəldik. Masazır yolu ilə işə getdim. Hər tərəf bəmbəyaz qara bələnib. Elə bil külək düz gölündəki duzları dörd yana səpələyib... Qızım ilə getdim. Nəvəm yatmışdı. Qızım deyir ki, ata, sənəin səsinə eşidən kimi "baba" deyib güldü... İşə getdim. Natiq Qubadoğlunu gördüm. Nərgiz Cəbbarlının otağında bir az söhbətləşdik... Qaçay Köçərli zəng eləmişdi. Xahiş eləyir ki, ona müsahibə verim... Rüzgar xanım jurnalların pulunu gətirmişdi... Fizurə xanımın yanına getsəm də onu görə bilmədim. Universitetdə deydim. Sonra evə qayıdıb kompüterdə bir az işlədim... Çap edilməyən şeirlərimi yığiram. İndiyə qədər zəif hesab etdiyim üçün onları çap etməsəm də, cırıb atmağa da əlim gəlmir.

1 mart 2007. Mart da belə gəldi... Boz ay özünü göstərməkdədi... Marşurutum yenə də eynidi: dəniz, iş, ev... Respublika Uşaq Kitabxanasından satılan kitablarımın pulunu aldım. Fizurə xanım "Uşaq ədəbiyyatı" kitabımın yeni nəşrindən 5, "Sevdalı səbahlar" kitabımdan isə 10 nüsxə götürdü... Maaş aldım. İlqarla İbrahim Göyçaylının yas yerinə getdim. Tofiq müəllimin nəvəsi Azər ilə maraqlı söhbətim oldu. Səviyyəsi də, fikirləri də, kövrəkliyi də xoşuma gəldi... Bir ali məktəbi bitirib, indi ikinci təhsil alır. Konservatoriyada bəstəkarlığın sirlərini öyrənir. Qasım müəllimin nəvəsi Türkerin də onunla oxuduğunu söylədi...

2 mart 2007. Dəniz sahilində gəzişəndən sonra Bakıya işə getdim. Yolüstü nəvəmə baş çəkdim. Universitetdə gəldim. Şamxəlilgilin otağında bir az söhbətləşib evə qayıtdım...

3 mart 2007. Dənizə gedib gələndən sonra Vəqif Arzumanlı haqqında bir məqalə yazdım. İsti-isti onu Sevincə oxudum. Xoşuna gəldi... Sonra indiyə qədər çap olunmayan şeirlərimi kompüterdə yığmaqla məşğul oldum.

4 mart 2007. Dənizə baş çəkib qayıdandan sonra Bakıya Gurselgilə, oradan da Gülcərgilə getdik. Axşam evə qayıtdıq...

5 mart 2007. Hava xoşdu. Səhər-səhər sahilə gəzişəndən sonra Bakıya işə getdim. Qaçay Köçərli zəng eləmişdi. Radioya getdim, mənimlə müsahibəni lentə aldılar. Qaçay müəllimə kitablarımı bağışladım. Televiziyanın uşaq verilişlərinə məsul Anaxanımla, Sadiq Elcanlı ilə söhbətləşdim. Redaksiyaya, sonra evə qayıtdım...

6 mart 2007. Hava soyuyub. Sahildə gəzişəndən sonra Bakıya getdim. Saraya süd apardım, onunla bir az oynayıb, redaksiyaya yollandım. Jurnalımızın üçüncü sayının tirajını aldım. Onu yerbəyer eləməklə məşğulam... Evə qayıdıb 29 və 21 sayılı məktəblərə jurnal verdim... Kompüterdə bir az işlədim...

7 mart 2007. Hava çox soyuqdu. Mirzə ilə səhər-səhər sahilə gəzişdik. Bizdən başqa heç kəs gəlməmişdi. Məktəblərə gedib jurnalları yerbəyer elədim. Göyçək xanım ilə söhbətləşdik. Universitetə getdim. Cəfər həkim zəng eləyib İzzət həkim haqqında xatirə yazıb-yazmadığımı soruşdu. Magistrlərim bayram şənliyində olduqları üçün dərs keçə bilmədim. Evə qayıdıb bir az yatdım. Sonra durub çap etdirmədiyim şeirləri kompüterdə yığmaqla məşğul oldum... Neçə gündür ki, gözlərim ağrıyır...

8 mart 2007. Səhər-səhər sahilə gəzişdim. Havada sazaq var. Salman müəllimin yas mərasimində iştirak elədim. Sonra bütün günü evdə oldum. Kompüterdə işlədim, televizora baxdım... Gursel anasını təbrik eləməyə gəlmişdi...

9 mart 2007. Dəniz, iş, universitet. Nərgiz Cabbarlının kitablarının təqdimatında çıxış elədim.

10 - 11 mart 2007. İstirahət günü olduğu üçün bir yerə getmədim. Dəniz, ev. Adil sahilə bizə kabab qonaqlığı verdi. Özü manqalı qoydu ləpədən, özü bişirdi... Zarafatlaşdıq, söhbətləşdik...

12 mart 2007. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. İlqarla Leyla kompüterdə jurnalın dördüncü sayını hazırlayırlar. Elmi konfrans üçün bir məqalə tezisi hazırladım.

13 mart 2007. Dəniz sahil, ev, xəstəxana. Nazim həkimin yanına getdik. Dedi ki, müayinə olunmaq lazımdı. Aparatla məni müayinə elədilər və bəzi defektlər üzə çıxdı... Çox şükür, qorxulu bir şey yoxdu. Ancaq müalicə vacibdi...

14 mart 2007. Dənizdən sonra Real sağlamlıq mərkəzinə gedib qan analizi verdim. Bakıya işə getdim. Yolüstü nəvəmə dedim. Məni görəndə əlini uzadır... Jurnalın dördüncü sayının son variantını oxuyub çapa imzaladım.

15 mart 2007. Dənizdən sonra analizlərin cavabını götürüb Nazim həkimin yanına getdim. Müalicə yazdı... Universitetə baş çəkdim. Keçmiş tələbələr – Şəhla Heydərova və Samirə Məmmədova məni görməyə

gəlmişdilər. Öpüşüb-görüşdük, söhbətləşdik. Günortadan sonra Fəzilə ilə anamın, əminin, bibimin qəbirlərini ziyarətə getdik. Evə qayıdandan sonra çap elətdirmədiyim şeirləri kompüterdə yağmaqla məşğul oldum...

16 mart 2007. Yağışın altında sahilə gəzmək adama ləzzət eləyir. Bakıya getdim. Həmişə olduğu kimi əvvəlcə Saraya baş çəkib, sonra işə getdim. Hər şey qaydasındadır. Uşaqların nənəsini götürüb Sumqayıta gətirdim. Universitetdə Əmirxan Xəlilovun 70 illik yubileyində iştirak elədim. Gözləmədiyim halda mənə söz verdilər. Fikrimi Yesenin "Ölüm təzədirmi köhnə dünyada Yaşamaq özü də təzəlik olsun" misralarının üstündə qurdum, Əmirxan müəllimin alimlik, müəllimlik fəaliyyətindən söhbət açdım. Sözümlü "Sən məni qınama" şeirimlə bitirdim... İclasdan sonra çox adam çıxışından xoşu gəldiyini söylədi. Saat 3-də isə elmi şuranın iclasında iştirak elədim... Evə gəlib kompüterdə gündəlik işlərə məşğul oldum...

17 mart 2007. Həftənin şənbə günüdür... Dənizə gedib gəldim. Hava yenə soyuqdu. 37 və 21 sayılı məktəblərə gedib satılan jurnalların pulunu götürdüm. Evə qayıdıb kompüterdə 1973-cü ildə yazdığım şeirləri yağmaqla məşğul oldum. Aqşinin toyunun videosuna baxdım.

18 mart 2007. Dəniz sahilində gəzinti, Firdovsinin qonaqlığı... Əjdərin qaz məsələsi ilə Hacıni cıratmağı... Evə qayıdandan sonra 1973-cü ilin şeirlərini kompüterdə yağmaq işimi davam etdirdim... Yazıların bəzisi mənə babat görünür, bəzisi isə... Bilmirəm neyləyim...

19 mart 2007. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. "Şirvannəşr"dən hazır kitablarımdan 20 nüsxə götürdüm. İşdə İlqarla bir az söhbətləşdik. Sonra evə qayıtdım. 20 Yanvar meydanındakı körpünü istifadəyə veriblər. İlk dəfə tunele girəndə elə bil nağıllar dünyasına daxil oldum. Adama elə gəlir ki, Bakıda yox, ayrı şəhərdəsən...

20 mart 2007. Səhərim 5867919 nömrəli telefondan gələn mesajla açıldı: "Həyatın sevgi öpücüyü kimi doyumsuz, romantik, göz yaşı kimi gözəl, eşqin toxunuşu kimi xəfif, sevən qəlb kimi həyəcanlı olsun. Bayramın mübarək olsun!" Başımda bu mesajın doğurduğu sevdalı hava dənizə yollandım. Hava küləkli, dəniz dalğalıdı. Dənizdən qayıdanda yağış da yağdı... Evdə işləyirəm. Texniki işlər o qədər çoxdur ki... Gurselgil gəlib çıxdılar. Bayramı birlikdə keçirəcəyik...

21 mart 2007. Yazın ilk günü. Sahildə gəzişdik. Mirzəgil dana ətindən kabab bişirdilər. Yedik, içdilər, gəzişdik, zarafatlaşdıq... Təhsil şöbəsində keçirilən bahar şənliyində, uşaqların şeirləri və rəsmlərindən ibarət almanaxın təqdimatında iştirak və çıxış elədim. Sonra Vidadi müəllimin otağında çay içdik, söhbətləşdik... Gündüz, Gurselgil, nənə, Novruz müəllimgil bizə gəlmişdilər...

22 mart 2007. Səhər-səhər sahilə xeyli gəzib evə qayıtdım. Kompüterdə şeirlərimi yığmaqla məşğul oldum. Günortadan sonra nənəni Səidegilə aparıb, ordan Bakıya – nəvəmgilə getdik. Sara ilə xeyli oynadıq. Axşam evə qayıdanda yağış yağırdı.

23 mart 2007. Yağış yağır. Yaz bu il dünyaya yağış addımlarıyla qədəm basır... Sahildə gəzişib evə qayıtdım. Kompüterdə işləyirəm...

24 mart 2007. Yene yağışlı havadır. Səhər-səhər sahilə xeyli gəzişib evə qayıtdım. Kompüterdə işləyirəm...

25 mart 2007. Hava yaxşıdı. Sahildə gəzişdik. Dəstəməzə təzə qoşulan Cəbrayıl kişi bizə kabab qonaqlığı verdi... Fəzilə ilə Bakıya getdik. O, Kəmaləni həkimə apardı, mən isə Güلزargilə getdim. Sara bala gündən-günə şirirləşir. Bu gün Sadığın ad günüdür. Onlar yeyib-içmyə getdilər, biz isə evə qayıtdıq. "Space" kanalı T.Bəhramaov adına Respublika Stadionundan canlı konsert verirdi. Röya mənim "Bu gecə" mahnımı çox gözəl ifa elədi, tamaşaçılar mahnını çox yaxşı qarşıladılar... Kompüterdə işləyirəm...

26 mart 2007. Hava yaxşıdır. Sahildə gəzişib evə qayıtdım. Fəziləni işə aparıb yenidən evə qayıtdım. Bütün günü gah kompüterdə işləmişəm, gah Ramiz Rövsənin şeirlərini oxumuşam, gah da televizora baxmışam...

27 mart 2007. Sahildə səhər gəzintisindən sonra Bakıda nəvəmə dəyib, işə getdim. Sənədlərə qol çəkdim. Jurnalımızın təzə sayı hələ ki, hazır deyil. Rəşadın yanına getdim. Dedi ki, diş rentgenə salmaq lazımdı.

28 mart 2007. Dəniz, iş, SDU. Magistrlərə bir qoşa saat dərs keçdim. Axşam saat onun yarısında Rəşad dişimin qapağını söküb mişək qoydu. Səadətlə Fəzilə də orda idi.

29 mart 2007. Dəniz, iş. Maaş aldıq. İlqar da mənimlə Sumqayıta gəldi. Yavərin oğlunun toyunda iştirak etdim. "Mətənət" şadlıq sarayı yenidən qurulub, çox böyüyüb...

30 mart 2007. Dənizdən qayıdanda dedilər ki, məktəbdən zəng eləyiblər ki, gedib jurnalın pulunu götürürəm. Bir neçə məktəbdən pul ala bildim. Səadətinə istədiyi jurnalları verdim. Sarayda, "Yetər" şadlıq sarayında Aslan Bayramovun 60 illik yubileyində iştirak və çıxış etdim. Sonra, saat onda Rəşadın yanına getdim, dişimin nervlərini çıxarıb plomb qoydu.

31 mart 2007. Günəş çıxsada hava soyuqdu. Sahildə gəzişəndən sonra süd alıb evə qayıtdım. Bir xeyli kompüterdə işlədim. Günortadan sonra Bakıya – qızım ilə getdik. Sara bizi görəndə bərk sevindi. Nənəsinin dalınca elə ağlayır ki... Piyada Bakıda gəzdim. "Akadem-kitab"dan satılan kitabların pulunu götürdüm... Axşam evə qayıtdıq.

1 aprel 2007-ci il. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzişəndən sonra Hacı Ağəddin bizə ləvəngi qonaqlığı verdi. Evə qayıdandan sonra bir az kompüterdə işlədim, sonra televiziya ilə başımı qatdım...

2 aprel 2007-ci il. Dəniz sahilində gəzintidən sonra Bakıya işə getdim. Hələ ki, jurnalın çapından xəbər-əter yoxdu. Dördüncü kurslara müasir poeziyamız haqqında bir qoşa saat mühazirə dedim. Evə gəlib xırda-para işlərlə məşğul oluram.

3 aprel 2007. Dəniz sahilində gəzintidən sonra evə qayıdıb xeyli işlədim. Günortadan sonra Bakıya işə getdim. Jurnalın təzə sayının korrekturasını oxudum. Dördüncü nömrə montaja gedib. Saraya baş çəkib sonra İctimai radioya getdim. Departamentin rəhbəri "Azərbaycan gəncləri" qəzetinin sabiq redaktoru Mehman müəllim imiş. Məni çox yaxşı qarşıladılar. Canlı veriliş çox xoşuma gəldi. Mənə həsr edilən bu verilişi Sevinc Nuruqızı üreyimcə apardı. Həm Sevincin, həm də balaca dinləyicilərin suallarına cavab verdim, "Şair qələminin balıncı" nağılını, bir neçə şeir oxudum. Verilişdən sonra işçilər razılıqlarını bildirdilər. Evə gəldim.

4 aprel 2007. Dəniz, ev, iş... Düzəlişdən sonra jurnalın 5-ci nömrəsini oxuyub onu çapa imzaladım. Bir də gördüm ki, Sadıq Sara ilə mənim otağıma girdilər. Sara məni görəndə sevindi. Onları yola salıb geri qayıtdım. Zəhid Xəlil zəng eləmişdi. Dedi ki, bir tələbəm sənəin yaradıcılığından diplom işi yazır. Yanına gələcək, ona kömək elə. Sumqayıta getdim. Magistrlərə – İlahə və Gülnara bir qoşa saat dərs keçdim. *Çıxanda Nəzmiyyə ilə görüşdüm. Xeyli söhbətləşdik. Dedi ki, Rafiq müəllim, öz dərslərimdən çox Sizin dərslərinizdə iştirak eləmişəm. Ona görə Sizi öz müəllimlərimdən çox istəyirəm. Aspiranturaya girməyi münasibətilə onu təbrik elədim.*

5 aprel 2007. Dənizdən sonra evdə bir az işləyib Bakıya işə getdim. Xalq şairi Qabilin dəfnində iştirak etdim. Mərasim Mahnı Teatrında başlayıb, Fəxri Xiyabanda başa çatdı. Qələm adamları ilə, yazıçılarla, şairlərlə görüşdüm, söhbətləşdim. Televiziyanın mikroavtobusu ilə Fəxri Xiyabana, sonra şirkətə getdim. Gündüz ordan məni maşınının yanına – iş yermimin qabağına gətirdi. Maşına minib Sumqayıta qayıtdım.

6 aprel 2007. Dəniz, iş... Təhsil Nazirliyindən Əsgər Quliyev zəng eləmişdi. Dedi ki, sabah saat 3-də nəşriyyatda Nizami Cəfərov, sən və mən görüşüb yeni yazacağımız dərsliyi müzakirə eləməliyik. Evə gəlib bir az istirahət elədim. Sonra texniki işlərlə məşğul olmağa başladım...

7 aprel 2007. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzib qayıdandan sonra saat ikiyə iyirmi dəqiqə işləmişə qədər kompüterdə işlələdim. Sonra Fəzilə ilə Bakıya getdik. Onu anasıgildə qoyub Çarşıoğlu nəşriyyatına getdim. Nizami Cəfərov, Əsgər Quliyev, mən və Hikmət müəllim yeni

hazırlayacağımız dərslikləri müzakirə etdik, hərəyə iş tapşırıldı. Güلزargilə gəldim. Rəfiqəsi Aynur uşaqları ilə onlara gəlmişdi. Sara ilə dostlaşmışam. Axşam evə qayıtdıq...

8 aprel 2007. Dəniz sahilində xeyli gəzişdik. Zeynal bizə qonaqlıq verdi. Evə gəlib kompüterdə işləyirəm. Metodika üzrə magistr Jalə mənə zəng eləmişdi. Diplom işi ilə bağlı ona xeyli məsləhət verdim, bilmədiklərini başa saldım. Rəhbəri başqasıdı, məsləhəti məndən istəyir... "Yeni həyat" şadlıq evində dostum Nazimin qızı Sevincin toyunda iştirak elədim. Səməd Səmədov mənə çox təntənəli şəkildə söz verdi. Çıxış elədim, oynadım... Dost-tanışla söhbətləşdim. Bəy mənə yanaşib dedi ki, onun müəllimi olmuşam. Xuramanın yoldaşı Rafiq nəvəsini və bizim universitetdə qiyabi oxuyan Könül adlı qızı mənimlə tanış elədi.

9 aprel 2007. Gecəni çox pis yatdığım üçün dənizə getmədim. Süd alıb Saraya apardım. Ona sıyığını yedirdim, sonra işə getdim. Sumqayıta qayıdıb universitetdə dördüncü kurslara bir qoşa saat dərs dedim.

10 aprel 2007. Dənizə gedib-gəldim. Hava isinmir ki, isinmir. 29, 17 və 28 sayılı məktəblərdən jurnalın pulunu götürdüm. Evdə işləyirəm... Axşam Güzlar zəng elədi ki, Sara xəstələnib. Fəzilə ilə Şaman həkimi götürüb saat 11-də Bakıya getdik. Həkim Saraya baxdı, məsləhət verdi. Məlum oldu ki, peyvənddən sonra xəstəliyə yoluxub. Gecə saat birin yarısında Sumqayıta qayıtdıq.

11 aprel 2007. Bu gün də dəniz sahilində gəzintidən sonra Bakıya yola düşdüm. Saraya baş çəkib, sonra işə getdim. Sumqayıta qayıdıb universitetdə bir qoşa saat dərs keçdim. Evə qayıdıb işləyirəm... Bu gün müdafiə etdiyim gündən düz altı ay keçir. AAK-dan isə hələ ki, xəbər yoxdur...

13 aprel 2007. Səhər-səhər dənizə baş çəkib Bakıya getdim. Nəvəm Sara yatdığı üçün onlarda bir stəkan çay içib işə getdim. "Əlifba" üçün materialları kompüterdə yığdım. Ali Attestasiya Komissiyasına —Arif Səfiyevə zəng elədim. Məni təbrik elədi, dedi ki, işin təsdiq olundu. Bu da gərgin zəhmətin ləyaqətli sonu... Sumqayıta qayıtdım. Sevinc olmadığı üçün onun mühazirəsinin yerinə mən bir qoşa saat mühazirə dedim dördüncü kurslara... Evə gəlib biblioqrafiya üzərində işləyirəm.

14 aprel 2007. Dəniz sahilində gəzişdim. Qarajın yanında təzə əkdiiyim ağacları suvardım. Maşının yağını dəyişdirdim. Kompüterdə biblioqrafik göstəricilər üzrə işlə məşğulam.

15 aprel 2007. Dəniz gəzintisindən sonra Mirzənin yeməxanasında Əjdər bizə ləvəngi qonaqlığı verdi. Bir az işləyəndən sonra Bakıya Saranı görməyə getdik. Gursel də gəlib çıxdı. Evə qayıtdıq.

16 aprel 2007. Bakıya işə getdim. Jurnalımız hələ hazır deyil. Rüzgar xanım satdırdığı jurnalların pulunu getirib təhvil verdi. Sumqayıta qayıdıb dördüncü kurslara bir qoşa saat dərs dedim. Evə qayıdıb işləyirəm...

17 aprel 2007. Səhər-səhər dəniz gəzintisindən sonra Bakıya işə getdim. Jurnalımızın dördüncü sayının signal nüsxəsini aldım. Maşını qızımğilin heyətində saxlayıb metro ilə Yazıçılar Birliyinə getdim. Anarla, Fikrət Qoca ilə, Fikrət Sadıqla, Nəriman Həsənzadə ilə və digər dost-tanışla görüşdüm, söhbətləşdim. Nəvəvan klubunda Ayaz Vəfalının 70 illik yubileyi ilə bağlı keçirilən yığıncaqda iştirak elədim. Sonra metro ilə qızımğilə qayıtdım. Sara getdikcə şeytanlaşır. Axşam saat 9-da maşını-mıza minib evə qayıtdım.

18 aprel 2007. Dəniz gəzintisindən sonra Bakıya işə getdim. Yolüstü nəvəmə dəydim. Jurnalın tirajını götürdük. İlqarla köməkləşib onu maşına daşdıq. Universitetdə magistrələrə bir qoşa saat dərs keçdim.

19 aprel 2007. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzdim. Göy guruldayır... Yüngülvari yağış. Dənizin suyu tərtəmdir. Məktəblərə gedib jurnalın yayımı ilə məşğul oldum. 21 sayılı məktəbin heyətinə çatmaqda Mələhət zəng elədi ki, Rafiq müəllim, dayanın görüşək. Onlar praktikaya gəlmişdilər. Görüşdük. 34 sayılı məktəbdə isə keçmiş tələbəm Xəyalə Nadirova ilə görüşdüm. Xeyli söhbətləşdik. 16 sayılı məktəbdə də praktikaya gələn keçmiş tələbələrin başıma toplaşdılar... Zərnigar xanımla, Sabir Sarvanla söhbətləşdik. Evə gəlib bir az işlədim...

20 aprel 2007. Yağışlı, gözəl bir havadır. Səhər-səhər sahilə gəzişmək adama ləzzət eləyir. Saraya süd alıb apardım. Mən gedəndə hələ yatmışdı. Yuxudan durandan sonra onu bir az danışdırdım, sonra işə getdim. Geri qayıdıb jurnalın yayımı ilə məşğul olmaq istədim. Təkcə 1 sayılı məktəbə jurnal verə bildim. Məktəblərdə məcburi gündəlik satdırırlar deyə, direktorlar jurnalımıza yaxın durmaq istəməirlər. Redaksiyaya getdim. Qüdrət Muğanlı və Tofiq Məmmədlə söhbətləşdik. Universitetə baş çəkib evə qayıtdım. Bir az dincələndən sonra işləməyə başladım.

21 aprel 2007. Səhər-səhər dəniz sahilində ənənəvi gəzinti. Sonra ləpədəyəndə Adilin xaşlama qonaqlığı. Zarafat... Evdə işləyirəm. Axşam Ədalət Əsədovun qızının toyuna getdim. Vəqif Qurbanovla yuxarı başda oturdum. Söhbətləşdik, zarafatlaşdıq. Dedi ki, bir yoldaş poeziyadan dissertasiya yazıb, dörd yerdə sənədən sitat getirib...

22 aprel 2007. Gözəl, günəşli yaz havasıdır. Səhər-səhər sahilə gəzişdik. Maşını yudum. Saat 12-yə qədər kompüterdə işlədim. Bakıya getməyə hazırlaşırıq. İnşallah, Gurselgil bu gün təzə evlərinə köçəcəklər... Bakıxanov qəsəbəsinə getdik. Ev əşyalarını Gursellə bacanağı Natiq maşına daşdılar. Təzə mənzilə yola düşdük. Gursel açarı verib dedi ki, dədə, birinci evə sən gir. Məmməd Aslanın mənə bağışladığı

"Quran"ı götürüb liftə mindim. Gurselgilin qonşusu Səbinə adlı bir qızla on beşinci mərtəbəyə qalxdım. Qapını açıb içəri girdim. Çox gözəl təmir olunub. Balkondan, eləcə də evlərin pəncərəsindən dəniz, Nargin adası, Bayıl, bulvar, Böyükşor gölü aydın görünür. Uşaqlar liftlə əşyaları yuxarı qaldırıandan sonra yemək yedik. Sonra Fəzilə ilə Güلزargilə gəldik. Sara bizi görüb çox sevindi. Axşam Sumqayıta – öz evimizə qayıtdıq.

23 aprel 2007. Dənizdən sonra Bakıya getdim. Saranı həyətdə gəzdirdim. Sonra onları yola salıb özüm də işə getdim. Jurnalın 4-cü nömrəsinin qonorarını yazdım. Günorta evə qayıdıb yemək yeyəndən sonra universitetə getdim. Dördüncü kurslara ədəbi prosesdən son mühazirəmi dedim. Mövzumuz müasir uşaq ədəbiyyatının problemləri idi.

Evə qayıdıb bir az işlədim. Sonra televiziya ilə başımızı qatdıq. Nazim qızının toy kasetinə baxdıq.

24 aprel 2007. Çox küləkli, soyuq havadır. Dalğalar şahə qalxıb. Sahildə bir xeyli gəzişəndən sonra evə qayıdıb kompüterdə işlədim... Bütün günü evdə olmuşam, dincəlib yenidən işləmişəm.

25 aprel 2007. Elə bil qışıdır. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzişəndən sonra süd alıb evə qayıtdım. Sonra Bakıya getdim. Sara hələ yuxudan durmamışdı. Yuxudan duranda özünü üstümə atdı. İşdə kağız-kuğuza qol çəkdim. Sonra Sumqayıta – universitetə qayıtdım. Magistrlər gəlmədiyi üçün dərsim olmadı. Evə qayıdıb xeyli işlədim...

26 aprel 2007. Səhər-səhər dəniz gəzintisindən sonra biblioqrafiya üzərində işləyirəm. Bu gün işə getmədim.

27 aprel 2007. Səhər-səhər sahilə gəzişəndən sonra Bakıya getdim. Nəvəmə baş çəkdim. İşdə də hər şey qaydasındadır. Söz veriblər ki, gələn həftə beşinci sayımızı çap eləyəcəklər. Evə gəlib işləyirəm.

28 aprel 2007. Havalər yenə soyuqdur. Sahildə xeyli gəzişəndən sonra biblioqrafiya üstündə işimi davam etdirirəm. 3 saylı məktəbdə Əlifba bayramında iştirak etdim. Uşaqlar mənim şeirlərimi əzbər söyləyirdilər. Mənə hədiyyə də almışdılar. Sınıf müəllimi keçmiş tələbəm Natəvan xanım idi. İbrahim müəllim məni gördüyünə çox sevindi. O biri tələbələrimi də gördüm, görüşdük, söhbətləşdik.

29 aprel 2007. Sahildə gəzişdik, zarafatlaşdıq. Hacı Nadir "Palma"da bizə qonaqlıq verdi. Parkda bir az gəzişdik. Fəzilə ilə Bakıya – qızım ilə, nəvəmizi görməyə getdik.

30 aprel 2007. Dəniz, ev, iş. Jurnalımızın çapı yenə də ləngiyir. Ariflə Leyla gəlmişdilər. Mənə dini kitablar hədiyyə elədilər. Evə qayıdıb bir az istirahət eləyəndən sonra işləməyə başladım...

1 may 2007. Dəniz, ev... Fasilələrlə kompüterdə işləmişəm. Filologiya fakültəsinin dekanı Aslan Bayramov zəng elədi ki, sabah

universitetdə "Gənclik və sevgi" mövzusunda tədbir keçiriləcək. Tələbələr xahiş edirlər ki, Siz də orda iştirak eləyəsiniz.

2 may 2007. Günəşli, ancaq küləkli havadır. Sahildə gəzişəndən sonra Bakıya getdim. Həmişə olduğu kimi Saraya baş çəkəndən sonra işə yollandım. Jurnalımızı yenə də çap eləməyiblər. Nəşriyyatın rəhbərliyinə öz qəti etirazımı bildirdim. Çox əsəbiləşmişdim. Günorta işdən qayıtdım. Universitete gedib tədbirdə iştirak elədim. İlk sözü də mən dedim, müzakirəni də mən yekunlaşdırdım. Tələbələr mənim çıxışlarımı çox böyük maraqla qarşıladılar. Tədbirdən sonra başqa fakültələrin tələbələri mənə yaxınlaşıb çox razı qaldıqlarını söylədilər. Bir qız dedi ki, müəllim, mən Sizi sevdim... Sonra folklor laboratoriyasında qızlarla söhbətləşdim. Aynur dedi ki, onun atasının müəllimi olmuşam. Evə gəlib bir az kompüterdə işlədim...

3 may 2007. Dəniz sahilində gəzişəndən sonra evə gəlib işlədim. AAK-a, Arif müəllimə zəng elədim. Dedi ki, sabah saat 2-də AAK-da ol.

4 may 2007. Dəniz, iş. Jurnalımızın beşinci sayını axır ki, çap eləyiblər. Saat 2-də AAK-a getdim. Dedilər ki, Prizidiumun iclası saat 3-də olacaq. Qeydiyyatdan keçdik. Sonra iclas başladı. Bizi içəri dəvət elədilər və elmlər doktoru diplomunu təqdim etdilər. Diplomları AAK sədri Arif Mehdiyev şəxsən özü təqdim edirdi. Diplomu götürüb qızimgilə getdim. Gecəni onlarda qaldıq. Səhər-səhər Sadıq gedib Gülzarı qarşıladı. Hər şey qaydasındadır.

5 may 2007. Gülzarla bir az söhbətləşdim. Londona necə gedib-gəlməyindən danışdı. Sonra mən metro ilə Gurselgilə getdim. Gülzargildən onlara metro ilə yarım saatlıq yoldur. Soyuducu, qabyuyan maşın alıblar. Bu gün də yumşaq mebel almaq fikirləri var. Saat 3-də "Çaşıoğlu" nəşriyyatına getdim. Hikmət müəllim bizə – Nizami Cəfərova, Əsgər Quliyevə, mənə, başqa ixtisas sahibi olan, birlikdə işləyəcəyimiz digər yoldaşlara "Qurd qapısı" restoranında qonaqlıq verdi. Söhbətləşdik. Qərara gəldik ki, ayın 12-də saat 3-də Atatürk mərkəzində görüşək.

Gülzar zəng elədi. Yenidən onlara getdim. Londonda çəkdiyi video lentə və şəkillərə baxdıqdan sonra Sumqayıta – evə qayıtdım.

6 may 2007. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzişdik. Manqal gətirmişdilər. Mirzə bizə balıq kababı və balıq lüləsi qonaqlığı verdi... Tofiq xala oğlunun yas məclisində – ilində iştirak elədim. Evə qayıdıb işləyirəm.

7 may 2007. Dənizə gedib qayıdandan sonra evdə işlədim. Günorta dördüncü kurslara "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid" fənnindən imtahan idi. Təəssüf ki, tələbələrdə oxumağa maraq qalmayıb...

8 may 2007. Yuxumda İlahəni görmüşdüm... Bir oğlan əlində iki tapança bizi öldürməklə hədələyirdi... Yuxudan oyanıb dəniz sahilinə

getdim, süd alıb evə qayıtdım. Qızım ilə, nəvəmə baş çəkəndən sonra işə getdim. Jurnalımızın tirajı hazırdır. Onu yerbəyer eləməklə məşğulam. Məktəblərdə vəziyyət pisdır. Jurnal satmağı qadağan eləyiblər, ancaq hər şagirdə bir dəne gündəliyi dəyərindən baha qiymətə məcburi şəkildə satdırırlar. Böyük pul var burada... Məktəbləri gəzdim. Yenə sağ olsun dost-tanış. 34 sayılı məktəbdə keçmiş tələbəm Xəyalə Nadirova ilə görüşdüm. Evə qayıdanda çox yorulmuşdum. "Ədəbiyyat qəzeti"ndən xahiş elədilər ki, Xanımana Əlibəyli haqqında vida sözü yazım. Aydın Xan kitab bayramı üçün təzə çıxan kitablarımı istədi, bir dəstə kitab verdim.

9 may 2007. Dəniz sahilində gəzişib evə qayıdandan sonra kompüterin arxasına əyləşib Xanımana Əlibəyli haqqında üç səhifəlik bir vida sözü yazdım... Bakıya Gurselgilə getdik. Gülzargil də gəlib çıxdılar. Evdən çox xoşları gəldi. Gursel evdə yox idi. Yeyib içəndən sonra qızım ilə evlərinə getirdim. Sonra Fəzilə ilə Sumqayıta —evimizə qayıtdıq.

10 may 2007. Səhər-səhər dənizə gedib gəldim. Jurnalı yaymaq mümkün olmadı. Bakıya getdim. Xanımana haqqında yazdığım məqaləni "Ədəbiyyat qəzeti"nə, Allahverdi Eminovun mənim haqqımda yazdığı məqalələri isə "Kredo" qəzetinə verdim.

11 may 2007. Dənizə gedib qayıdandan sonra saat onacan evdə işlədim. Sonra universitetə getdim. Bu gün elmi-praktik konfransdır. Məni də təşkilat komitəsinə üzv salıblar. Plenar iclasın əvvəlində rektor Nadir Qəhrəmanov filologiya fakültəsinin uğurlarından danışdı, məni doktorluq dərəcəsi almağıma görə təbrik elədi. İclasda Bakı Dövlət Universitetindən, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetindən, Slavyan Universitetindən də alimlər iştirak edirdilər. Plenar iclasdan sonra bölmələr üzrə iclaslar oldu. Məni ədəbiyyat bölməsinin rəhbəri seçdilər. Ancaq imtahanım olduğu üçün iclası A.Ağbaba apardı. Tələbələr imtahana çox pis hazırlaşdılar...

12 may 2007. Dəniz sahilində gəzişdik, söhbətləşdik. Mənim sabah verəcəyim qonaqlığı təxirə saldılar. Dedilər ki, sabah qonaqlığı Maqsud müəllim verəcək. Evə gəlib bir az kompüterdə işlədim. Günorta Bakıya getməliyəm. Atatürk mərkəzində dərsləklə bağlı görüşümüz var. Bakıya getdim. Atatürk Mərkəzinə çatmağa Əsgər Quliyev zəng elədi ki, bu günkü görüşümüz təxirə salınıb. Gülzargilə gəldim. Sara ilə əyləndik, sonra evə qayıtdıq.

13 may 2007. Səhər-səhər sahilə gəzişəndən sonra evə qayıdıb bir az işlədim. Saat 12-də Razim gəldi. Hədiyyə, gül alıb Süleyman Rüstəmovun 75 yaşı qeyd olunan yerə — onun həyatına getdik. Adam çox idi. Ağacların altına stollar qoyulmuşdu. İlk sözü mənə və Yəhya müəllimə verdilər ki, seyd kimi yubilyara xeyir-dua verək. Yubilyar isə həyəcədən

səhər-səhər xəstələndiyi üçün öz məclisində iştirak edə bilmirdi. Gedib onunla görüşdük. Kövrəlmişdi. Zöhrab müəllimlə bir az söhbətləşdik. Evə qayıtdım.

14 may 2007. Dəniz sahilində gəzintidən sonra Bakıya getdim. Nəvəmlə bir az əyləndikdən sonra işə baş çəkdim. Dedilər ki, bir tələbə qız məni axtarırmış. "Yeni nəşrlər"də "Sevdalı sabahlar" kitabım haqqında gedən məqaləni mənə gətirmişdilər. Sumqayıtda universitetə getdim. Başqa fakültələrin tələbə gəncləri ilə xeyli söhbət elədim. Onlar çox böyük maraqla, heyranlıqla məni dinləyir, suallar verirdilər...

15 may 2007. Səhər-səhər dəniz dostum Zeynal müəllim zəng elədi ki, hardasan, tez gəl. Durub dənizə getdim. Məqsud müəllim bizə qonaqlıq verdi. İşə getmədim. Evdə işləyirəm.

16 may 2007. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzəndən sonra Bakıya işə getdim.

17 may 2007. Dəniz, ev. Bir az işlədim. Subut müəllimin oğlu Adilin yas məclisində iştirak elədim. Rayon adamları ilə söhbətləşdim. Universitetə getdim. Aynurə və Könüllə söhbətləşdim...

18 may 2007. Dənizə baş çəkəndən sonra Bakıya qızımgilə, ordan da işə getdim. Jurnalımızın təzə sayını çapa imzaladım. Pedaqoji Universitetə getdim. Yusif müəllim ezamiyyətdə olduğu üçün onunla görüşə bilmədim. Əbdül Əlizadə ilə görüşdüm. Çox sevindi. Məni tələbələrinə təqdim elədi. Tərzan Novruzov dedi ki, sənin əsərlərinin təbliği ilə məşğul oluram. Deyirəm ki, imtahana sənin kitablarından hazırlaşsınlar... Axşam Gülnərgilə bizə gəldilər. Nəvəm elə sevinir ki...

19 may 2007. Havalər isinib. Mirzəyə pul verdim ki, sabah mən verəcəyim qonaqlıq üçün çəpiş alsın. Evə gəlib Sara ilə başımı qatdım, ona şeir yazdım, bir az kompüterdə işlədim.

20 may 2007. Səhər-səhər dəniz sahilində qonaqlıq verdim. Sağ olsunlar, dostlarım çəpiş ətindən yaxşı kabab çəkdilər. Yedik, içdilər, əyləndik, zarafatlaşdıq. Qonşumuz Müseyib kişi rəhmətə gedib. Onun yasında iştirak elədim.

Sara bizdədi. Onunla əyləndim. Sadıq gəlib onları aparandan sonra bir az işlədim. İstirahət günümüz də belə keçdi...

20 may 2007. Sahildə gəzişdik. Dəniz dalğasızdı. Kompüterdə bir az işlədim. İmtahana getməyə hazırlaşırıam.

21 may 2007. Dənizə gedib gələndən sonra evdə bir az işlədim. Sonra universitetə getdim. Dördüncü kurslara son imtahanım idi. Təəssüf ki, tələbələr oxumaq istəmirəlr...

22 may 2007. Dəniz, iş... Pedaqoji Universitetə getdim. Rektorla görüşdüm. Dedi ki, gələrsən söhbətləşərik. Qədim ədəbiyyat şöbəsinin müdiri Tərzan Novruzov dedi ki, həmişə mühazirələrdə səni təbliğ

eləyirəm. "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kitabın bütün kitabları kölgədə qoyub...

23 may 2007. Dənizə baş çəkəndən sonra Bakıya işə getdim. Pedaqoji Universitetdən iki qız – Günay və Aysel yanıma gəlmişdilər. Günay məndən diplom işi yazır. Aysel riyaziyyat fakültəsində oxuyur. Mənimlə xeyli söhbətləşdilər. Onlara kitablar, jurnallar bağışladım. Çox razı getdilər. Sonra Sumqayıta qayıtdım. Magistrlərə sonuncu dərslər oldu, jurnalı bağladım.

24 may 2007. Dənizdən sonra Pedaqoji universitetə getdim. Tərlan Novruzova "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" və "Uşaq ədəbiyyatı" kitablarının hərəsindən on nüsxə apardım ki, altıncı gün Lənkərana gedəndə özü ilə aparsın. Kitab bayramı saat 2-də olacaqdı. Ona görə də o tədbirdə iştirak etmək fikrindən daşındım. İşə getdim. Yazı-pozu ilə məşğul oldum.

25 may 2007. Dənizdən sonra Bakıya işə getdim. Jurnalımızın gələcək sayları üçün material hazırlamaqla məşğulam.

26 may 2007. Bu gün "Aylı gecə" restoranında doktorluq diplomumu yuduq. Məclsdə Rəşid və Nəcəbət, Elbrus müəllim və Sədaqət, Azər və Nailə, Qorxmaz və Nazilə, mən və Fəzilə, Sevil və Sara iştirak edirdilər. Hər şey yaxşı oldu...

27 may 2007. Dənizə gedib qayıdandan sonra bütün günü evdə olmuşam. Yorğunluq canımdan çıxmayıb. Axşamüstü Sadıq gəlib Gülcərgili apardı.

28 may 2007. Dəniz sahilində xeyli gəzişdik, zarafatlaşdıq. Evə qayıdandan sonra bir az kompüterdə işlədim, "Azərbaycan" jurnalı üçün "Sətiraltı mənə" adlı məqaləmi hazırladım. Saat beşdən altıya qədər ləpəldöyəndə gəzdim, günəş vannası qəbul elədim. Gün adamı əməlli-başlı yandırır.

29 may 2007. Havalər çox isti keçir. Dənizin suyu isə bumbuzdur. Bakıya getdim. Əvvəlcə Saraya baş çəkdim, onun oyanmağını gözlədim. Sonra işə getdim. "Space" radiosundan Əhməd Əsgər zəng eləmişdi. Xahiş eləyir ki, 1 iyun uşaqların müdafiə günü münasibətilə iki saat onların efirində olum. Maliyyə sənədlərinə qol çəkdim. Hazırladığım məqaləni Vəqif Yusifliyə verdim. Söz verdi ki, çap eləyəcək. Sumqayıt Universitetinə getdim. Tələbələr M.F.Axundovun "Hekayəti Müsyö Jordan və dərviş Məstəli şah" tamaşasını hazırlamışdılar. Tamaşa çox gözəl keçdi. Tələbələr, xüsusən İlahə, Aynurə, Gülnar öz rollarını daha məharətlə ifa etdilər. Tamaşadan sonra İlahə ilə Aynurə sevinclərini elə səhnə paltarında aşığı düşüb mənə öpməklə bildirdilər. Mən də onları öpdüm, xeyir-dua verdim. Təssüf ki, müəllimlər tamaşaya baxmağa gəlməmişdilər.

Yusif Aslanovun kafedrasına getdim. Onun opponenti olduğu bir elmi işi – Qəndalı Əmirşah oğlu Məmmədovun "Y-Y111 siniflərdə lirik əsərlərin tədrisi" adlı namizədlik dissertasiyasını vərəqlədim. Mənim "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid", "Uşaq ədəbiyyatı" kitablarımdan elmi mənbə kimi gen-bol istifadə olunub. Bundan başqa dissertasiyada şeirlərimin təhlilinə də yer ayrılıb. Bu mənim üçün çox xoş bir sürpriz idi.

30 may 2007. Yüngül Xəzri havanı əməlli-başlı sərinləşdirib. Əsl nəfəs almalı havadır. Sahildə ləzzətlə gəzdik. Süd alıb evə, sonra nəvəngilə getdim. Arif Hüseynov gəlmişdi, onunla söhbətləşdim. Mənim yaradıcılığımdan diplom işi yazan qız – Günay yanıma gəlmişdi. İstədiyi kitabları ona verdim. "Namuslu oğru" adlı nağıllar kitabının pilyonkasını nəzərdən keçirdim ki, montaj eləsinlər. Sumqayıta qayıdanda universitetə baş çəkdim. İngilis dili kafedrasının müdiri Nigar xanma və tədris hissəsində işləyən İlhamə xanıma "Sevdalı sabahlar" kitabından şeirlər oxudum. Çox böyük maraqla dinlədilər, şeirləri təkrar-təkrar oxumağımı xahiş etdilər. Evə gəlib bir az istirahət eləyəndən sonra cari işlərlə məşğul oldum...

31 may 2007. Səhər-səhər dəniz sahilində gəzintidən sonra evdə bir az işlədim. Saat 11-də 35 sayılı məktəbdə son zəng mərasimində iştirak və çıxış elədim. Saat 2-də universitetdə – böyük elmi şurada məni doktorluq diplomu almağım münasibətilə rektor – Nadir müəllim təbrik elədi, gül dəstəsi bağışladılar. Mən də çıxış elədim, diqqətə görə minnətdarlığımı bildirdim. Fəzilə ilə Bakıya – Hikmət Mirməmmədlinin yasına getdik. Sonra nəvəngilə dəyib evə qayıtdıq.

1 iyun 2007. Dəniz gəzintisindən sonra nəvəngilə getdim. Sadıq məni maşınla "SPACE" radiosuna apardı. Əhmədlə görüşdüm. Dedi ki, Azərbaycan Sızdən çox xoşu gəlib. Deyir ki, indi Rafiq müəllim kimi səviyyəli adamlar çox azdı... "Yanar saat" verilişində iştirak və çıxış elədim. Bir saatlıq verilişdə "Səs pəyəyi", "Bağ nağılı" nağıllarımı, "Uşaq", "Adam balaca olanda", "Adam kiçik olanda", "Çəməndən ayrılan çiçək", "Siz onsuz da yekəsiniz" və s. şeirlərimi oxudum, verilişin aparıcısı Anarın çoxsaylı suallarına cavab verdim. Aparıcı da mənim iki nağılımı oxudu, "Göyərçin" jurnalı haqqında dinləyicilərə məlumat verdi... Pedaqoji universitetə getdim. Rektorla görüşüb söhbətləşdim. Sonra metro ilə gəlib Güلزargilin həyətindən maşınımı götürdüm və Sumqayıta qayıtdım... "Ədəbiyyat qəzeti"nin bu günkü sayında mənim "Dəniz səviyyəsi" və "Daha uşaq deyiləm" kitablarım haqqında Aydın Xanın (Əbilovun) məqaləsi çıxıb.

2 iyun 2007. Dəniz sahilində xeyli gəzişdim, günəş vannası qəbul elədim. Su soyuq olduğu üçün çimmədim. Evdə xırda-xuruş işlərlə

məşğul oluram... Axşam "Palma" restoranında Sədaqət xanımın ad günündə iştirak elədik.

3 iyun 2007. Bu mövsümdə ilk dəfə olaraq dənizdə çımdım. Evə gəlib texniki işlərlə məşğulam.

4 iyun 2007. Yaxşı nəfəs almalı havadır. Dəniz dalğalıdır. Qızım ilə baş çəkib sonra işə getdim. Azərbaycan radiosundan Azəd Qaradərli gəlmişdi. Vəqif İbrahimin həyat və yaradıcılığı ilə bağlı mənədən müsahibə aldı. Ona bir dəstə kitab da bağışladım. Şamxəlil mənə iki qələm bağışladı. SDU-ya gəldim. Bu il universiteti bitirən Aytən adlı qızla, keçmiş tələbələrimdən Mələk və Aynurla, Nigar xanımla söhbət elədim. Adil müəllim dedi ki, Adilxan Bayramov səni axtarır, istəyir ki, onun doktorluq dissertasiyasının opponenti olasan...

Yağış yağır. Evə gəlib texniki işlərlə məşğul oldum, sonra televiziya baxmaqla günümü başa vurdum.

5 iyun 2007. Dənizə gedib-gəldim. Məktəblərdə imtahan olduğu üçün heç evdən çıxmıdım, yazı-pozu ilə məşğul oldum.

6 iyun 2007. Səhər saat 4-də Gursel zəng elədi ki, Kəmaləni xəstəxanaya aparırıq. Tez durub yola düzəldik. Yol boş idi, ancaq arabir yuxum gəlirdi... Xəstəxanaya çatdıq. Bir azdan həkimlər gəlib əməliyyata başladılar. *Mənim Fateh bala dünyaya gəldi.* Çox şükür, İlahi. Nənə ilə getdik. Sonra Sadiqqilə baş çəkdim. Anası Kanadadan gəlib. Onunla bir az söhbətəlişib işə getdim. Evə qayıdıb xırda-para işlərlə məşğulam...

7 iyun 2007. Dəniz, ev... Radioda gedən verilişin mətnini yazıram. Ayla adlı bir qız zəng eləyib mənim "Təzə sevdalara doğru" kitabımda olan şeirləri təriflədi. Elə bildim ki, tələbəm. Dedi ki, yox mən iqtisad universitetini bitirmişəm. Şeiri isə çox sevirəm. Təsədüfən Sizin kitabınız əlimə düşdü. İndi ondan ayrılı bilmirəm... Axşam bərk külək qopdu, yağış yağdı...

8 iyun 2007. Küləkli, ancaq nəfəs almaq üçün əla havadı. Ləpə döyəndə gəzişirik.

9 iyun 2007. Dənizdən sonra Mirzənin kababxanasında əyləşdik. Niftalı ilə Nazimin qonaqlığı da pis alınmadı. Deyib güldük, zarafatlaşdıq.

10 iyun 2007. Dənizdən sonra günortayacan kompüterdə işlədim. Sonra Bakıya qızım ilə getdik. Sara hər şeyi başa düşür, ancaq hələ danışmır.

11 iyun 2007. Dəniz, ev, Bakı. Sara ilk dəfədi ki, mənim dalımca ağladı. Gurselin oğlu Fateh balanı doğum evindən çıxarıb evə gətirdi. Axşam Novruz müəllim də bizə gəldi.

12 iyun 2007. Fateh səhərəcən anası ilə nənəsini yatmağa qoymayıb. Biz isə Gursellə yatmışdıq. Dənizə gedib gəldim. Anaqız xanım zəng eləmişdi ki, gedib jurnalın pulunu götürüm. Bir neçə məktəbə

dəydim və jurnalın pulunu götürdüm. Universitətə getdim. Bəzi sənədlərə qol çəkdim. Keçmiş tələbəm Qaraxanova Leyla gəlmişdi. Bir az söhbətləşdik.

13 iyun 2007. Dəniz sahilində səhər gəzintisindən sonra Gursellə Bakıya getdik. Əvvəlcə Saraya baş çəkdim, sonra işə getdim. İşdən qayıdıb SDU-ya getdim və buraxılış gecəsində, eləcə də Mələkxanım Əyyubovanın konsertində iştirak elədim. Tələbələr mənə yanaşib çox xoş sözlər söyləyirdilər. Tarix fakültəsinin ikinci kursundan Afaq adlı bir qız mənə yanaşib "Ayrılığın qəm hasarı" kitabımı vurğunluqla oxuduğunu, bütün tələbə dostlarına təriflədiyini söylədi. Pedaqoji Universitetdən Tərlan Novruzov zəng eləyib məndən yenə kitab istədi.

14 iyun 2007. Dənizə baş çəkəndən sonra Gursellə birlikdə Bakıya getdik. Pedaqoji Universitətə gedib Tərlan müəllimə istədiyi kitabları verdim. İşə baş çəkdim və sonra evə qayıtdım. Fatehin ağılamaq səsi evimizin sükutunu pozub...

15 iyun 2007. Səhər-səhər dənizdə çimdim. Su çox yaxşıdı. Evə gəlib yazı-pozu ilə məşğul oldum. Axşamüstü Novruz müəllimgil bizə gəlmişdilər.

16 iyun 2007. Səhər-səhər dənizdə çimib evə qayıtdım. Sonra Saranı görmək üçün Bakıya getdim. Qayıdanda uşaqların nənəsini də Sumqayıta gətirdim. Axşam saat altıda yenə dənizə getdim, ləpədəyəndə gəzdim, çimdim.

17 iyun 2007. Dənizdən qayıdandan sonra Fəzilə ilə Gülzargilə getdik. Bir az Saranı oynatdıq. Sadiq Gülzarı Hava limanına apardı ki, Slovakiyaya yola salsın. Sara yatandan sonra onu nənəsinin yanında qoyub Sumqayıta qayıtdıq.

18 iyun 2007. Səhər-səhər dənizdə çiməndən sonra Bakıya işə getdim. 12-ci nömrənin materialları üzərində işləyirəm. Evə qayıdıb istirahət eləyəndən sonra axşam üstü də dənizə getdim. Qarajın yanında əkdiiyim ağacları yandırılar. Qanım lap qaraldı. Mənzil İstismar İdarəsinin də, Yanğınsöndürmə idarəsinin də işçilərinin bunu çox laqeydlilə qarşılamaları adamı dəhşətə gətirir. Deyirlər ki, ağacdı da yanıb, əsə-biləşmə...

19 iyun 2007. Hava küləkli, dəniz dalğalıdı. Sahildə gəzişəndən sonra Hacı Ağəddingilin həyətinə tut yedik. Günorta magistrlərimin imtahanı oldu. Hər üçünə – İlahəyə, Gülnara və Lamiyəyə əla yazdım. Qızlar elə sevinirdilər ki... Gülnar mənə qərribə bir məktub yazıb. Daha doğrusu, birinci kursda mənə yazdığı məktubun ardına bir əlavə eləyərək ünvana çatdırmağa cəsarət eləyib.

20 iyun 2007. Hava küləkli, dəniz dalğalıdı. Ancaq yaxşı nəfəs almalı havadı... Sara balaya süd alıb apardım. Məni görəndə sevindi. Döş

cibimdən vəsiqəmi çıxarıb açdı. Şəklimi görəndə dedi: - baba! İşə getdim. Jurnalın növbəti sayları üçün materiallar hazırlayıram. Əsgər Quliyevin xahişi ilə "Cırdanın mahnısı" və "Məktəbli marşı" adlı iki şeir yazdım.

21 iyun 2007. Dənizə gedib qayıdandan sonra bütün günü evdə olmuşam. Kompüterdə işləyirəm. Arabir balaca Fatehi qucağıma alıram. Elə balacadı ki...

22 iyun 2007. Hava soyuqdur. Külək əsir. Dəniz sahilində gəzintidən sonra Bakıya getdim. Əvvəlcə nəvəmə baş çəkdim, sonra işə getdim. İlqarla söhbətləşdik. Mənim yaradıcılığımın diplom işi yazan Günay İbrahimova gəlmişdi. Evə qayıdıb işləyirəm.

23 iyun 2007. Dənizə gedib gələndən sonra axşamcaq evdə oldum. Axşam Qızılgül şadlıq evində dəniz dostlarımızdan Zeynal müəllimin oğlunun və Mirzənin qızının toyunda iştirak elədik. Mənə də söz verdilər. Təbrikimi "Ay cüt gözən bəxtəvər" şeirimlə bitirdim, birlikdə rəqs elədik.

24 iyun 2007. Səhər-səhər Zeynal müəllim Əjdər in sözüylə desək, bizə "Qırco" qonaqlığı verdi. Bu sözü birinci dəfə eşidirəm. Toyun səhəri toy sahibinin verdiyi qonaqlığa "Qırco" deyirmişlər Zəngilanda... Fəzilə ilə gedib Saranı gördük və sonra evə qayıtdıq. Özümü nəse yaxşı hiss eləmirəm.

25 iyun 2007. Dənizdən sonra Bakıya getdim. Nəvəmə deyəndən sonra işə baş çəkdim. Gələcək nömrələrin materialları üstündə işləyirəm. Keçmiş tələbələrimdən Afiq Quliyev və Səbinə Mirişova zəng eləmişdilər.

26 iyun 2007. Dəniz sahilində gəzintidən sonra evə qayıtdım. Gülzargil gəlib çıxdılar. Sara Fatehə elə maraqla baxır ki... Sadıq, mən və Maqsum Sumqayıt gəzdik, dəniz sahili ilə "Aquapark"a qədər getdik. Sahildə bir qarış boş sahə qalmayıb. Nailə xanım zəng eləmişdi ki, sabah Hikmətin qırxıdı. Özümü pis hiss eləyirəm.

27 iyun 2007. Özümü o qədər pis hiss eləyirəm ki, nə dənizə, nə də işə gedə bildim. Bütün günü uzandım. Günay zəng eləmişdi ki, müəllim, Sizin yaradıcılığınız haqqında diplom müdafiəsi yüksək səviyyədə keçdi və "əla" qiymət aldım.

28 iyun 2007. Səhər-səhər dənizdə çimdirdim. Elə bil bir az düzəldim. Bakıya işə gedəndə yolüstü nəvəm Saraya baş çəkdim, onunla bir az oynadım. Sumqayıta qayıdanda universitetə getdim. Yadigar müəllimlə, Məhəmməd müəllimlə, Aslan müəllimlə, Avtandil müəllimlə, Nigar xanımla, keçmiş tələbələrimdən Nigarla, Günəllə, Gülşənlə və Sahibə ilə söhbətləşdik. Evə qayıdıb bir az dincələndən sonra işləyirəm.

29 iyun 2007. Səhər gəzintisindən sonra dənizdə çimdirdim. Su çox gözəldir. Sonra süd alıb Bakıya nəvəmə apardım. İşlər çoxdur. Lyubanın hazırladığı bir qalaq maliyyə sənədlərinə qol çəkdim. Hava istidir, işləmək olmur. Evə qayıdandan sonra yenə dənizə getdim, çimdirdim...

30 iyun 2007. Dəniz, ev. Novruz müəllimgil bizə gəlmişdilər. Axşam onlar gedəndən sonra Təranənin baldızı Almaz xanımın oğlunun toyunda iştirak elədik. Toy "Qubadlı" şadlıq evində idi. Zal xoşuma gəldi. Ancaq toyda çox otura bilməyib evə qayıtdım. Fəziləni sonra Pərvin evə gətirdi.

1 iyul 2007. Bu ilin iyul ayı sərin, küləkli, yağışlı bir hava ilə ömrümüzə qədəm qoydu. Dəniz dalğalıdır. Firdovsi sahilə samovarı alışırdı, səhər-səhər sahilə çay içə-içə söhbətləşdik. Pərvingilə getdik. Təranəgil, Pərvanəgil, Azərgil, Xatirəgil, Sahib müəllimgil də gəlmişdilər. Rəhmətlik Zakirin ad günü olduğu üçün bura yığılmışdıq. Sonra Fəzilə ilə Bakıya gedib Gültəkinin ad gününü təbrik elədik, nəvəmizə baş çəkib evə qayıtdıq...

2 iyul 2007. Gecə qəşəng yağış yağıb. Sahilə gəzişib evə qayıtdım. Gursellə Bakıya getdik. Sara yuxudan təzəcə durmuşdu. Bir az baba-bala "söhbətləşdik". Sonra işə getdim. Mühəsibat sənədlərinə qol çəkdim. Maaş aldım.

3 iyul 2007. Hava çox sərin. Heç yaya oxşamır. Səhər-səhər sahilə gəzəndə jaket geyməli oldum. Evdə texniki işlərlə məşğulam.

4 iyul 2007. Yenə də hava sərin. Elə bil kurort şəhərindəyik. Səhilə səhər-səhər gəzişib evə qayıtdım. Sonra Gursellə birlikdə Bakıya getdik. Əvvəlcə Saraya dəyib, sonra işə getdim. Leyla ilə İlqar "Ana dilim" kitabının üstündə işləyirlər. Evə qayıdıb "Təninin ömür payı" kitabının üstündə baş sındırıram.

5 iyul 2007. Dəniz sahilində gəzintidən sonra evə qayıtdım. Sonra universitetə getdim. Magistraturaya girən keçmiş tələbələrimlə –Samirə və Aynurla görüşdüm. Samirə Xarici Dillər Universitetinə, Aynur isə Lənkəran Dövlət Universitetinə düşüb. Qızlar mənimlə fəxr elədiklərini söylədilər. Xanımana Əlibəylinin qızı Güler xanım zəng eləyib anası haqqında yazdığım son vida sözünə görə mənə təşəkkürünü bildirdi. Dedi ki, hər dəfə anam haqqında Sizin məqalənizi oxuyanda ağlayıram.

6 iyul 2007. Səhər-səhər dənizdə çimmək adama ləzzət eləyir. Süd alıb Saraya apardım. Sonra işə getdim, xırda-xuruş işlərlə məşğul oldum. Evə qayıdıb kompüterdə bir az işlədim. Məhəmməd Həmidullahın "İslama giriş" kitabını oxuyuram.

7 iyul 2007. Dəniz sahilində gəzişdim, çimdim. Evdəyəm. Videodan görüşlərin stenoqramını çıxarıram. Günortadan sonra Fəzilə ilə anamın məzarını ziyarət elədik, sonra Qusara yola düşdük. Yollar çox bərbad vəziyyətdədir. Təbiət isə gözəldir. Çünki bu il yağıntı çox olub. Axşam üstü Qusara çatdıq. Elvina ilə Sevil ilə sevinirdilər ki...

8 iyul 2007. Səhər tezdən şimşək çaxdı. Sıdriği yağış yağmağa başladı. Məşəyə yağın yağış səhri bir simfoniya kimi səslənirdi. Arabir çaxan şimşək isə dirijor çubuğunu xatırladırdı. Səhər-səhər yağışın

altında tut yedim. Sonra keçən ildən çəpərə taxdığım əl ağacımı götürüb meşəyə yollandım. Dumanlı, çiskinli bir havadır. Havada buludlar uçuşur... Könülaçan bir mənzərədir. Vüqarın bir oğlu oldu. Adını Ramazan qoydular. Oruc müəllimin qızı Yelena xanımla Rəşidin qardaşı oğlu Şənlik bəyin toyunda iştirak elədik. Toy "Məryəm" sadlıq evində keçirilirdi... Düşüb həyətdə gezirdim. Rəşidgil toyda qaldılar. Mən isə Vüqardan evin açarını aldım. Elvina ilə Sevili də götürüb evə – Qayıkəndə getdik. Ayağım bərk ağrıyır...

9 iyul 2007. Həmişə olduğu kimi səhər səhər tezdən yuxudan qalxdım. Namaz qılandan sonra tut yedim, meşəyə gəzməyə getdim. Axşam saat 6-də Qusardan Sumqayıta yola düşdük. Anar da bizimlə gəldi. Rayondan qayıdandan sonra şəhər adama bomboz görünür...

10 iyul 2007. Dəniz sahilində ənənəvi şəhər gəzintisindən sonra süd alıb Saraya apardım. O, hələ yuxudan durmamışdı. Divanda əyləşmişdim. Birdən yataq otağının qapısı açıldı. Sara qaça-qaça qucağıma gəldi. Həmişəki kimi döş cibimi təftiş elədi, vəsiqəmi, qələmimi, eynəyimi çıxardı... İşə getdim. 12-ci nömrənin materiallarını tamamlayıb yığmaq üçün kompüterə verdim.

11 iyul 2007. Şəhər-şəhər dənizdə çimmək adama ləzzət eləyir. Sahildə maşını da yudum. Bakıya getdim. Həmişə olduğu kimi Saraya baş çəkib, sonra işə yollandım. İlqarla Leyla "Ana dilim" kitabımın son tamamlama işlərini apardılar. Kağıza çap elədilər ki, oxuyum. Adilxan Bayramov zəng eləmişdi. Gələn həftə mənimlə görüşmək istədiyini söylədi. Axşam üstü dənizə getdim. Ləzzətlə çimib evə qayıtdım. Kitab oxuyuram...

12 iyul 2007. Dəniz suyu sərin və təmizdir. Ləzzətlə çimib evə qayıtdım. Sonra universitetə getdim. Evə qayıdıb kompüterdə işləyirəm. Fəzilə zəng elədi. Gedib poliklinikadan nevropatoloq gətirdim ki, Fatehi yoxlasın. Çox şükür, hər şey yaxşıdır...

13 iyul 2007. Dənizdə çimib qayıdanda süd aldım. Gursellə birlikdə Bakıya getdik. Onu işə qoyub qızimgilə qayıtdım. Sara yenə də yuxudan durub qucağıma qaçdı. Bir xeyli oturandan, ənənəvi şəkildə cibimi qurdalayandan sonra kuklasını götürüb onunla oynamağa başladı. Kuklası da elə özü boydadı. Jurnalın korrekturasını unudub evdə qoyduğum üçün bu gün bir iş görə bilmədik. Namazəli müəllim zəng elədi. Mənim haqqımda çox xoş sözlər söylədi. Dedi ki, yeni bir proyektimiz var, bununla bağlı Sizinlə görüşmək istəyirəm. Məmnuniyyətlə onu qəbul etməyə hazır olduğumu söylədim. Az.TV-dən Gülayə xanım zəng vurub xahiş elədi ki, onun verilişində iştirak eləyim. Söz verdim ki, gələn həftə görüşərik. Axşamüstü yenə dənizə getdim, günəş vannası qəbul elədim, çimdim. Evə qayıdıb Fateh bala ilə əyləndim. Elə balaca əlləri var ki...

14 iyul 2007. Səhər-səhər maşını yudum, dənizdə çimdım. Evdəyəm. 2004-cü ildə ekranda göstərilən "Çıraq" verilişinin mətnini kompüterdə yığmaqla məşğulam.

15 iyul 2007. Sahildə gəzişdim, çimdım. Süd alıb evə gəldim. Fatehi saxlamaq bir saatlığa mənim boynuma düşdü. Babasının yanında uzanıb qığıldayır. Qonaqlarımız gələcək. Güلزargil, Novruz müəllimgil. Hamı gəlib çıxdı. Qonaqlarımız gedəndən sonra Gurselgili – Fateh balanı öz evlərinə apardım. Fatehi liftlə tək qaldırdım. Qapını açıb nəvəmi ilk dəfə öz evlərinə apardım. Qədəmləri mübarək olsun balamın. "Xarı bülbül" restoranında Əsmərin ad günündə iştirak elədik. Sonra Fəzilə ilə evə qayıtdıq. Gursel isə öz evlərinə getdi.

16 iyul 2007. Çox küləkli bir havadı. Heç kəs yox idi. Adillə ikimiz sahildə gəzişdik. Bal alıb evə gətirdim. Bakıya işə getdim. "Mənim dilim" kitabındakı düzəlişləri elədik və onu çapa imzaladım. Adilxan Bayramov və televiziyanın Gülayə xanım zəng eləmişdilər. Evə qayıdıb dincəldim, bir az işlədim... Güلزargil Nabrana getdilər. Zəng eləyib dedilər ki, hər şey yaxşıdır.

17 iyul 2007. Sərin havanın hakimiyyəti davam eləməkdədi. Nəfəs almaq üçün gözəl havadı. Dənizin əzəmətli dalğa simfoniyası səslənməkdədi... Sahildə gəzişirəm... Dövlət radiosunda Qaçay Köçerlinin mənimlə apardığı müsahibələrin ayrı-ayrı vaxtlarda efirə getmiş lentlərini dinləyirəm. Fikirləşirəm ki, bu verilişlərdən heç olmasa birini yeni kitabıma salım. Universitəyə getdim. Yoldaşlarla görüşdüm, söhbətləşdim. Elə əvvəlki dərslərdi mənə verilən. Birinci kurslara "Ədəbiyyatşünaslığa giriş", dördüncü kurslara "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid", magistrələrə "Ədəbiyyatşünaslığın aktual problemləri", "Müasir dramaturgiyanın aktual problemləri" və "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi"...

18 iyul 2007. Dəniz, iş, ev... Ənənəvi xırda-para işlər...

19 iyul 2007. Dənizə gedib çiməndən sonra Bakıya getdim. Respublika Uşaq Kitabxanasında Az.TV-nin çəkilişində iştirak elədim.

20 iyul 2007. Dəniz, ev, iş. Axşam üstü Qusara yola düşdük. Fəzilə ilə mən öz maşınımızda, Azər, Nailə, Sahib müəllim və xanımı Azərin maşınında, bizi qonaq aparan Elburus müəllim isə öz xanımı ilə öz maşınında... "Xıdır" istirahət mərkəzində oturub yemək yedik, dincəldik. Hava çox sərin idi. Biz gecə Qayıkəndə gedib Rəşidgilə qaldıq.

21 iyul 2007. Səhər namazından sonra meşədə gəzdim, tut yedim. Birlikdə Piral kəndi yaxınlığındakı Piçxal bulağına getdik. Yol pis idi. Bulaq meşənin içindədi. Açıq talalarla meşə zolağı bir-birini əvəz edir. Famil müəllim də öz ailəsi ilə gəlib çıxdı... Kabab, bozartma bişirdilər. Fərsət tapıb meşəni gəzdim... Axşam Qayıkənddə qaldıq.

22 iyul 2007. Səhər-səhər tut yedim. Yorğun olduğum üçün meşəni gəzmədim. Rəşid bizi Ləzənin tərəfdəki Peyğəmbər bulağının yanına qonaq apardı. Qardaşı oğlu Şöhrət qoyun kəsib gətirdi. Xaşlama, kabab bişirdilər. Qəşəng yağış yağdı. Atla gedib kənddən çadır gətirdilər. Ləzəyə çoxlu iri maşınlar gedir. Dağları gəzdim. Bir-birinə söykək olan silsilə dağlara baxmaq adama ləzzət eləyir. Çətinliklə, dincələ-dincələ Peyğəmbər bulağının üstündəki şəlalənin yanına qalxdım. Fikirləşdim ki, bir də buraya nə vaxt gələcəyəm. Çiskinli bir havada şəlalənin altında çimmək qərarına gəldim. Dişim-dişimə dəysə də hər şey gözəl idi. Axşım Qayikəndə qayıtdıq.

23 iyul 2007. Meşə, ev, həyət... Günümü Qayikənddə keçirdim.

24 iyul 2007. Səhər-səhər yeməyimizi yeyəndən sonra Qusardan Nabrana – Gülzargilin yanına yola düşdük. Saradan çıxmayan iş: mənə möhkəmcə öpdü. Gülsar deyir ki, ata, ilk kişisən ki, Sara səni öpür... Sadiq Bakıya gedib. Axşamüstü dənizə gedib çimdim. Qaldığımız "Kardinal" istirahət zonasından dənizə 3 kilometr yarım yoldur. Dənizdə çimdim, sahilə özümü günə verdim. Adamlar çoxdu...

25 iyul 2007. Səhər-səhər istirahət zonasının həyətində gəzdim. İstirahətimiz pis keçmir. Dəniz, meşədə gəzinti... Yaraşıqlı, sərin kölgəliklərdə əyləşib kitab oxuyuram. Opponentli olduğum dissertasiya işini vərəqləməklə məşğulam.

26-27 iyul 2007. Nabrandayıq. Meşədə, istirahət zonasında gəzməklə, dənizdə çimməklə, kitab oxumaqla, istirahətlə məşğulam. Günlərimiz pis keçmir. Nəvə ilə birlikdə istirahət eləməyin ayrı ləzzəti var. Amma Sara yaman zır-zır olub. Heç mənə yaxın gəlmir. Nənəsinin dalınca ağlayır...

28 iyul 2007. Səhər-səhər Nabrandan şəhərə yola düşdük. Sadiqqil öz maşınlarında, biz öz maşınımızda. Elə yağış yağır ki... Yollar sel-suyun içindədi. Xaçmaz zonasından uzaqlaşib Dəvəçiyyə gələnəcən yağış yağdı... Evə gəlib çıxdıq. Bir az dincələndən sonra Bakıya – Gurselgilə getdik. Fateh bala bir az böyüyüb. Getdikcə Saraya oxşayır. Atası ona balaca Rafiq müəllim deyir... Bir az Gurselgilə qaldıq, yuyunduq, istirahət elədik. Sonra evə qayıtdıq...

29 iyul 2007. Fəzilenin iş yoldaşları ilə Qubaya – Qəçrəşdəki "Qoşabulaq" istirahət zonasına getdik. Kölgədə uzanıb istirahət eləyəndə qızlar başıma toplaşdılar. Həkimlərdən birinin səkkizinci sinifdə oxuyan Nərmin adlı qızı şeir yazır. Qızlarla xeyli söhbətləşdim, onların suallarına cavab verdim. Elə maraqla dinləyirdilər ki... Həqiqət xanım deyir ki, qızlarım – Gülərlə Kəmalə əşidəndə ki, Rafiq müəllim də Nabrana gedəcək, Sizinlə ünsiyyətdə olmaq üçün onlar da gəldilər. Qızların çoxsaylı suallarına cavab verdim. Çayın sahilinə düşüb üzü yuxarı getdik.

Çay bulanıqdı. Axını sürətlidir. Xeyli gedəndən sonra pilləkənle yuxarı qalxdıq. Gülər müxtəlif yerlərdə bizim şəkillərimizi çəkdi. Sürücü Nüsrətlə söhbətimiz yaxşı alındı. Mənə heyranlıqla qulaq asır, suallar verir. Qayıdanda dedi ki, qəsdən maşını yavaş sürürəm ki, Sizinlə daha çox söhbət edim. Voleybol oynayanda Turac adlı həkimin ayağının burxulması nəzərə alınmazsa, səfər maraqlı keçdi.

30 iyul 2007. O qədər yorğunam ki, yuxudan durub dənizə də gedə bilmədim. Bakıya işə gedəndə evimizin yanında Həqiqətin qızlarını – Güllərlə Kəmaləni gördüm. Məni görüb bərk sevindilər. Onlar da Bakıya gedirdilər. Maşında xeyli söhbətləşdik. Saraya süd apardım. Bir az onu oynadandan sonra işə getdim. Sənədlərə qol çəkdim. Gündüz gəldi. Xeyli söhbətləşdik. Qonorar aldıq. Bir-iki günə maaş da olacaq. 10-cü nömrənin materiallarını çapa imzaladım. İşdən çıxanda keçmiş tələbəm Qafurova Nübarla rastlaşdım. Məni görüb çox sevindi. Nəşriyyatda hansısa qəzetdə işə düzəlib. Evdə xırda-xuruş işlərlə məşğulam.

31 iyul 2007. Səhər-səhər sahilə maşını yudum, dənizdə ləzzətlə çimdirdim. Burdakı dəniz Nabrandakından daha gözəl gəlir mənə... Səhər-səhər nəvəm Saraya baş çəkib işə getdim. Maliyyə Nazirliyinə zəng elədim. Dedilər ki, günortadan sonra məni gözləyəcəklər. Maşınımı gətirib qızımğilin həyətinə qoydum. Sadıq Gülzarı işə aparırdı. Mən də onlarla getdim. Gurselgilə baş çəkdim. Bir az dincəldim, günorta yeməyini yeyəndən sonra Gülzar zəng elədi ki, aşağı düş, Sadıq gəlir. Yenə qızımğillə geri qayıtdım. Maşınımı götürüb işə getdim. Mühasibim Lyuba Anoxina ilə Maliyyə Nazirliyinə getdik. Sənədlərimizə baxdılar. Gələn il üçün 41 min pul istəmişdik, 33 min verdilər. Hava çox istidir. Evə gələndə işləməyə heç halım da qalmamışdı.

1 avqust 2007. Dəniz o qədər gözəldi ki, üzdükcə adama ləzzət eləyir. Fəzilə ilə Bakıya getdik. Sara bizi görüb çox sevindi. İkinci dəfədi ki, məni, nənəsini isə ilk dəfə öpdü. Fəzilə Gurselgilə, mən isə işə getdim. Namazəli müəllim gəlmişdi. Azərbaycan nağıllarını ingilis dilinə tərcümə eləyir. Məndən məsləhət aldı. Xeyli söhbətləşdik. Cavad Cavadlı gəlmişdi ki, redaksiyanızın makinasını ver mənə. Dedim ki, idarəyə məxsus olan bir şeyi mən heç kəsə verə bilmərəm. Nübar zəng elədi. Mənimlə görüşmək istədiyini bildirdi. Gəldi. Xeyli söhbətləşdik. Ona kitablarımı bağışladım. Axır ki, mənə çoxlu sevgi dolu mesajlar yazan qızın kimliyini öyrəndim. Bu qız Cəfərova Xumar imiş... İşdən qayıdanda Fəziləni də yoldan götürdüm. Birlikdə evə gəldik. Bir az istirahət eləyəndən sonra işləyirəm. Adilxan Bayramovun doktorluq dissertasiyası haqqında opponent rəyi yazıram.

2 avqust 2007. Səhər-səhər dənizdə çimib evə qayıdandan sonra opponent rəyinin tamamladım. Kompüterin arxasından qalxanda sağ

ayağım qıc oldu. Fəzilə iyənə vurandan sonra sakitləşdim. Hava bərk istidi. Nəfəs almaq olmur. Sübhanın oğlanlarının və yoldaşının yas yerində iştirak elədim. Allah rəhmət eləsin. Universitetdən 134 manat maaş aldım.

3 avqust 2007. Səhər-səhər ləpədən gəzdim, dənizdə ləzzətlə çimdim. Hava isti, su isə sərin. Fəzilə ilə birlikdə Bakıya – Gülcəyə getdik. Saraya baş çəkəndən sonra işə yollandım. 10-cu nömrəni plyonkaya köçürüblər. Nübar gəlmişdi, onunla bir az söhbətləşdik. Televiziya Gülcə xanımına zəng elədim. Dedi ki, çıxışınız lap əla alınıb. Hamı bəyənir. Təəccüblənənlər də var ki, bu cür kəskin çıxışı necə efirə verəcəklər. Veriliş avqustun yeddində saat 19:10-da efirə gedəcək.

YUMOR DÜNYASI

LƏTİFƏ

Bir gürcü deyir ki, lətifə qadının alt paltarı kimi qısa və şəffaf olmalıdır.

Məsələn:

- Salam, pulsuz həkim.
- Əleyküsalam, ümitsiz xəstə.

BAŞA SALA BİLSƏN

Bir nəfər o birindən soruşur:

-Kürd yaxşıdı, ya talış?

Kişi əhvalını pozmadan dostuna cavab verir:

-Başa sala bilsən, kürd yaxşıdı.

ŞAİRDƏN YAŞ SORUŞMAZLAR

Bir tələbəm soruşdu:

-Rafiq müəllim, Sizin neçə yaşınız var?

Mən cavab verməmiş Xəyalə adlı başqa bir tələbəm onun sözünü kəsdi:

-Bu nə sualdı, ay qız? Şairdən yaş soruşmazlar...

BÖYÜK SEVGİ

Məni çox istəyən tələbələrimdən biri gülə-gülə dedi:

-Ay müəllim, bu qədər qız sevmək olar? Elə hamıya sevgi dolu şeirlər yazırsınız.

Başqa bir qız onun sözünü kəsib ciddi şəkildə söylədi:

-Rafiq Yusifoğlunun qəlbindəki sevgi o qədər böyükdü ki, onun ağırılığına bir qız ürəyi dözə bilməz...

PAPLAVOK

Bir əyalətin adamları hamısı əsgərliyə gedəndə çalışırlar ki, dəniz donanmasına düşsünlər. Hərbi komissar çaşıb qalır. Deyir ki, ay balam, siz igid, döyüşkən adamlarsınız. Biriniz tankçı, biriniz də təyyarəçi olun da?! Nə görmüsünüz e, bu dənizdə?

-Yox, komandır, təyyarədə, tankda tez-tez qəza olur, elə dəniz yaxşıdı.

-Ay avam millət, məgər dənizdə qəza olmur? Dəniz lap pis.

-Yox, atam-anam sənə qurban. Dəniz yaxşıdı. Bizim suda batmaq qorxumuz yoxdu. Ona görə ki, başımız paplovok kimi bizi batmağa qoymur...

KÖRPÜ

Balıqçının qarmağına balaca bir balıq – xül düşür. Balıq dil açıb deyir:

-Ay adam, onsuz da mənim ətimdən qarnın doyan deyil. Yaxşı olar ki, məni suya burax, əvəzində sənin böyük bir arzunu yerinə yetirim.

Balıqçı balığı suya atır. Balıq üzüb sahilə gəlir və deyir :

-Mən sözümün ağasıyam. Ürəyindəki arzunu de!

-Balıq, onda belə elə. Sən Xəzərin üstü ilə bir körpü sal. Kəndimizə rahat gedib-gələk.

Balıq etiraz eləyir:

-A kişi, bu çox çətin məsələdi, tikinti materialları od qiymətinədi...

-Onda elə elə ki, mənim başım saat on ikidən sonra da işləsin.

Balıq özünü suya vurbub deyir:

-Qardaş, bu çox çətin məsələdi. Mən getdim körpü tikməyə...

BİRİ SİZDƏN, BİRİ BİZDƏN

İki kürd ova gedibmişlər. Biri əməlli-başlı ov eləyir, o birisi isə heç nə vura bilmirmiş.

Ovçu o biri dostundan soruşur:

-Ay qardaş, sən nə əcəb bir şey vura bilmirsən?

Kürd gileyli-gileyli dostuna deyir:

-Ədə, bu milçək imkan verir ki, ov eləyim? Elə tufəngi qaldırıb nişan almaq istəyəndə düz alınma qonur.

Dostu ona toxtaqlıq verir:

-Darıxma, indi onun canını alaram.

Milçək uçub yenidən kürdün alınma qonanda milçəyi gözündən vuran ovçu uzaqdan nişan olib onu dostunun alınma yapışdırır...

O, yaxına gələndə görür ki, dostu yıxılıb ölüb, milçəklər isə onun qanlı alınının üstündə vızıldaşırlar. Kürd hirsələnib deyir:

-Ay oğraşlar, nə vızıldaşırsınız, biri sizdən ölüb, biri də bizdən da!

DÜYÜ

Həkim xəstəyə deyir ki, çoxlu düyü ye! Düyü başın yaxşı işləməsinə çox kömək edir.

Xəstə təəccüblə soruşur:

-Həkim, filan törəmənin adamlarından çox düyü yeyən yoxdu, bəs onda onların başı niyə işləmir?

Həkim gülə-gülə deyir:

-Düyü yeyirlər deyə belədi, gör yeməsələr necə olardı.

TERMOMETR

Bir kürd xəstələnir. Təcili yardım çağırırlar. Həkim termometri xəstəyə verib deyir ki, qoy qoltuğunun altına.

Xəstə deyiləni eləyir. Heç yarım dəqiqə keçməmiş həkimə minnətdarlığını bildirir:

-Sağ ol, həkim, əməlli-başlı kömək elədi.

ADAMLIĞIMDAN NİYƏ ÇIXMALIYAM

Bir piyan ulağlı öpür. Bunu gören dostu təəccüblə soruşur:

-A kişi, eşşəyi niyə öpürsən?

Piyan cavab verir:

-Düzdü, bu eşşəkdi, ancaq mən adamlığımdan niyə çıxmalıyam ki?!

BİR AZ DA QANAD ÇAL

İki kürd bir-biri ilə söhbət eləyir. Deyirlər ki, nə üçün bizim aramızdan, təyyarəçi, kosmonavt çıxmasın? Uçmağa nə var ki?

Onlardan biri özünü hündür bir yerdən aşağı atır. O birisi isə onun "uçuşuna" baxır. Dostunun yerə yaxınlaşdığını gören kürd qışqırır:

-Ə, şığıdığın bədi, bir az da qanad çal!

44 YAŞ

Biri sürücülük vəsiqəsi almaq üçün imtahan verirmiş. İmtahan götürən nə qədər çalışırsa, onu dolaşıdır bilmir. Rəisin yanına gedib deyir ki, bəs bu adamı dolaşdırmaq mümkün deyil, nə çətin sual verirəmsə cavabını tapır.

Rəis işçisini məzəmmətləyib deyir ki, necə polissən ki, bir adamı da dolaşıra bilmirsən? Onu gətir mənim yanıma, iki dəqiqənin içində dolaşıdıracam.

Polis sürücülük vəsiqəsi almaq üçün imtahan verəni öz müdirinin yanına gətirir. Deyir ki, rəis özü səndən imtahan götürəcək.

Oğlan dinməz-söyləməz rəisin otağına keçir. Özündənrazı müdir üzünü ona tutub deyir:

-Təşəvvür elə ki, magistral yoldu, onunla bir yük maşını hərəkət edir. Maşının içində bir dana bağlayıblar. Mən isə yolun kənarında dayanıb onlara baxıram. İndi hesabla görüm mənim neçə yaşım var?

İmtahan verən fikirləşmədən deyir ki, sən 44 yaşın var.

Rəis çaşıb qalır. Məəttəl qalır ki, bu adam mənim yaşımı necə bildi? Üzünü oğlana tutub deyir:

-Qardaş, yaşımı düz tapdın. Ancaq sirr deyilsə başa sal görüm yaşımın 44 olduğunu hardan bildin?

İmtahan verən qalib ədə ilə deyir:

-Bizim bir qonşumuz var, yarım başdanxarabdı. Onun 22 yaşı var. Gördüm ki, sən tam başdanxarabsan, ona görə hesabladım ki, yaşın 44 olar...

RAF

Bir uşaq "r" səsini tələffüz edə bilmirmiş. Bir gün onlara qonaq gəlir. Uşağın zəif cəhətini bilən qonaq deyir:

-Oğlum, "Raf" de görüm?

Uşaq bir az fikirləşəndən sonra soruşur:

-Dayı, olay "Qazel" deyim?!

GÖYDƏ VƏ YERDƏ

Təyyarə göydə uçarkən nasazlıq əmələ gəlir. Sərnişinlərdən biri Allaha yalvarır ki, bizi salamat yerə çatdır, cibimdəki bütün pulları dilənçilərə paylayacam.

Təyyarə yerə enir. Həmin sərnişin hava limanında çoxlu dilənçi görüb deyir:

-Ay Allah, göydə nə axmaq-axmaq sözlər danışmışam e?!

KƏL

-Kəlin boğazının altı niyə sallaqdı?

-Boyun çəkib inəyə yalvarmaqdan...

SOVET DİLƏNÇİLƏRİ

Xan Şuşinski təyyarədə xaricə uçmuş. Necə olursa təyyarə boşluğa düşür. And içir ki, sağ-salamat qurtarsaq, qarşıma çıxan hər dilənçiyə bir manat verəcəm.

Təyyarə sağ-salamat yerə enir. Hava limanında adamlara əl uzadan dilənçilərə Xan əmi məhəl qoymayanda bir nəfər deyir:

-Xan əmi, bəs deyirdin hər dilənçiyə bir manat verəcəm?

-A bala, mən sovet dilənçilərin deyirdim, görmürsən bunlar nə çoxdu?!

TƏYYARƏDƏ

Uçuş zamanı təyyarə qəflətən müvazinətini itirir. Sərnişinlər əl-ayağa düşürlər. Bir azdan hər şey qaydasına düşür. Pilot mikrafonla sərnişinlərdən üzr istəyir. Deyir ki, qorxulu heç nə yoxdur. Stüardessa mənə kofe gətirəndə qəflətən aşıb şalvarımın qabağını batırdı, ona görə çaşdım.

Şəkili sərnişin özünəməxsus bir tərzdə deyir:

-A gözü yeyim, sən yaxşısan e, şalvarın qabağın batırmısan, bizim hamımız şalvarın dalın batırmışıq.

TANK SURMƏLİYƏM

Bir yol polisi qaydanı pozan sürücünü cərimələmək istəyir. Sürücü deyir ki, qaçqınam, pulum yoxdu.

Yol polisi hirsələnir:

-Ə, necə qaçqınsan ki, mersedes sürürsən.

Sürücü təmkinini pozmadan deyir:

-Qaçqınam deyə şəhərdə tank sürməliyəm?!

CƏHƏNNƏM

Təzə dünyasını dəyişən bir şəkilini cəhənnəmdə köhnə ölülər döyürlər. Şəkili yanıqlı-yanıqlı deyir:

-Elə belə eliyirsiniz ki, bura heç kəs gəlmək istəmir da!

ÇOX ÇƏTİNLİKLƏ

Əzrayıl nahar eləyən bir dənizçinin yanına gəlib onun canını almaq istəyəndə kişi xahiş edir ki, birlikdə çörək yeyək, sonra işini görərsən.

Onlar birlikdə çörək yeyirlər. Nahar qurtaran kimi kişi əzrayılı anda verir:

-Səni kəsdiyimiz çörək, mənim canımı alma!

Əzrayıl çaşıb qalır. Tanrının izniylə ona belə bir şərt qoyur:

-Yaxşı, kəsdiyim duz-çörəyin xətrinə səni öldürməkdən vaz keçirəm. Ancaq nəbədə gəmiyə minəsən.

Aradan xeyli keçir. Bir gün keçmiş dənizçi gəmiyə minməli olur. Dənizin ortasında fırtına başlayır.

Dənizçi keçmiş tanış əzrayılı nə qədər dilə tutursa ki, onu bağışlasın, xeyiri olmur. Əzrayıl ona deyir:

-Yox, bu mümkün deyil. Çünki, dəniz səyahətində ölümə məhkum olan bu adamları çox çətinliklə bir yerə yığa bilmisəm.

BİR İL MÖHLƏT

Bir nəfər canını almağa gələn Əzrayıla yalvarır ki, bir il ona möhlət versin.

Əzrayıl çar-naçar razılaşıb və çıxıb gedir.

Aradan on bir ay keçir. Kişi təyyarə ilə Moskvaya uçur. Yeyib içməkdən başı ayılmır. Düz bir ilin tamamında Əzrayıl onu restoranda yaxalayıb yanda kişi təəccüblə soruşur:

-Ba, məgər buralara da siz baxırsınız?

TU, Tİ...

Bir vaxt Rusiyada gün keçirən qarabalalardan ikisi Amerikaya gedir. Onlar mehmanxanada yer alırlar. Axşam dostlardan biri telefonu götürüb mehmanxana xidmətçisinə zəng edir və deyir:

-Tu, ti. Tu, tu, tu...

Bu vəziyyət bir neçə dəfə təkrar olunur. Xidmətçi elə bilir ki, onu ələ salırlar. Qonaqların anketinə baxıb onların azərbaycanlı olduğunu bilirlər. Təsadüfən mehmanxanada çoxdan işləyən bir azərbaycanlını çağırıb deyirlər ki, bəs sənin yerlilərin bizi dolayırlar.

Bizim millətdən olan xidmətçi qarabalaların otağına qalxır və onları məzəmmət eləyir:

-A kişilər, ayıbdır. Niyə camaatı dolayıb adımızı biabır eləyirsiniz?

Bizimkilər bir ağızdan deyirlər:

- Qardaş, heç kəsi təhqir eləməmişik. Sadəcə olaraq çay sifariş vermişik. Demişik ki, tu, ti. Yəni iki çay. Tu, tu, tu. Yəni iki yüz iyirmi ikinci otaq...

NÖVBƏ

Bir kişinin növbədə duran gözəl bir qadına gözü düşür. Ona yaxınlaşıb deyir:

-Xanım, belə gözələ növbədə durmaq yaraşmır. Gəl səni alım, xanımlarımdan biri eləyim.

Qadın acı-acı gülümsünüb soruşur:

-Sənin neçə arvadın var ki?

-On iki.

-Elə o arvadların növbəsinə durmaqdaysa, burda durmaq yaxşıdı...

TOYDA

Tamada qudaları meydana dəvət edir:

-Bəyin atası Şahin bəyi, anası Kəklək xanımı, gəlinin atası Tərhan bəyi, anası Göyərçin xanımı gözaydınlığı vermək üçün mikrafona dəvət edirəm.

Birdən tamada əlində mikrafon olduğunu unudub deyir:

-Ə, bunların hamısı quş imiş ki...

FİL DOKTORU

Rayonların birində məni süfrə arxasında əyləşənlərə təqdim eləyib dedilər ki, bəs Rafiq müəllim filologiya elmləri doktorudu.

Aradan bir xeyli keçmiş bir nəfər mənə yanaşıb soruşdu ki, heyvanxanada nə qədər fil var?

Onu başa düşmədiyimi söyləyəndə dostumuz təəccüblə soruşdu:

-Bəs sən fil doxturu deyilsən?

SON SÖZ ƏVƏZİ

Möhtərəm oxucu, bu kitabım xoşuna gəldi, gəlmədi, onu deyə bilmərəm. Ancaq bu yazıların hamısı Tanrının mənə bəxş elədiyi insan ömrünün izləridi...

Nə yaxşı ki, ömür davam eləyir. Nə yaxşı ki, arzular bitib tükənmir. Mənə övlad toyu görmək, baba olmaq xoşbəxtliyi bəxş edən Ulu Allahdan diləyim çoxdur. Arzum budur ki, düşmən tapdağı altında qalan doğma torpaqlarımıza qayıda, nənələrimizin, babalarımızın, atalarımızın, analarımızın, doğmalarımızın, əzizlərimizin məzarlarını ziyarət edə bilək.

Nəvələrimin əlindən tutub Çardaxlıda, Xocamsaxlıda, Qubadlıda, Çayzəmidə, Əyində, Pəyhanda, Çardaxlı düzündə gəzmək, Həkəridə, Bərgüşadda, Ağa çayında çimmək, Cıdır düzündə Xarı bülbül dərmək arzusu ürəyimdə bəxtiyar-bəxtiyar mürgüləyir. Kaş o günləri, o saətədi, o xoşbəxtliyi Ulu Tanrı hamımıza qismət eləyəydi...

Doğmalar içində dönmüşəm yada,
Ürəyim baxmayır sözümə yenə.
Bu nazlı dünyada, gözəl dünyada
Yer tapa bilmirəm özümə yenə.
İşarır, çırtlayır sönən közlərim,
Bu dərdin əlindən hara köçüm mən?!
Havadan nəm çəkir həsrət gözlərim,
Yenə qəm karvanı keçir içimdən.
Bənövşə arzular boynu bükülü,
Nəfəsin ayrılıq küləyi olub.
O ötən ayların, illərin külü
Arzu közlərimin bələyi olub...
Gözümdə bir eşqin şimşəyi çaxar,
Göylər qəm yağışı tökər dünyaya.
O közlər kül altdan sıyrılıb çıxar,
O kül duman olub çökər dünyaya.
Həsrətin əlində qalıbdır yaxam,
Bu dərdə, ağrıya dözürəm hələ.
Yayından sıyrılan bir qızıl oxam,
Sevda göylərində süzürəm hələ...

KİTABIN İÇİNDƏKİLER

Proloq əvəzi.....	3
Görüşlər.....	5
Deyimlər.....	29
Axtarış yollarında.....	30
Qəzet və jurnal səhifələrində.....	140
"Günümüz, aylarımız".....	140
Uşaq ədəbiyyatında tarixi hadisələrin bədii əksi.....	141
Azərbaycan yazıçılarının XXI qurultayı qarşısında.....	144
"Bir sevdalı ürəyim var". Faydalı dərslilik.....	145
"Ədalətli hakim".....	148
"Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid".....	149
"Şirin yuva". Ədəbi proses və ədəbi tənqid.....	150
"Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid".....	155
Tərbiyəni biznesə çevirmək olmaz.....	156
Dünya xalqlarının nağılları.....	157
Necə gözəl, yaşamalılı dünyadı.....	158
Ürək dinəndə.....	160
Qartallar yetişdirən "Göyərçin" və.....	162
Həç vaxt çıxarma sən mənə yaddan.....	165
Yeni nəşrlər.....	166
"Həsret sazağı".....	167
Yeni kitablar. "Həsret sazağı".....	169
"Ədəbiyyatşünaslığın əsasları".....	170
R.Yusifovlu yaradıcılığına bir nəzər.....	171
"Zamanın qatırı" haqqında.....	179
Ürəyimə damıb ki.....	186
Balaca soydaşlarımız üçün.....	187
Bir ağrı var.....	188
Dünənle sabah arasında yaddaş körpüsü.....	193
R.Yusifovlu şeirlərində vətəne bağlılıq.....	194
"Zamanın qatırı"nda.....	196
Uşaqları aldatmaq olmur.....	198
Poetik sözün yaddaşı.....	199
Şair dünyasında nəsr pilləsi.....	203
Uşaqlar üçün.....	206
R.Yusifovlu yaradıcılığında uşaq dünyasının tərənnümü.....	207
"Göyərçin"in balalara hədiyyəsi.....	210
"Sevdalı sabahlar"a oxunmuş nəğmələr.....	211
Şair-alim.....	212
Ana dilimizin ecəzkarlığı.....	214
Ekran-efir.....	227
Məktublarda döyünən ürəklər.....	285
Məsajlar.....	344
Avtoqraflar.....	365
Ömürdən düşən yarpaqlar.....	372
Yumordünyası.....	491
Son söz əvəzi.....	498

**Bu kitabın çapında mənə yardımçı olan dostlarıma
dərin təşəkkürümü bildirirəm.**

Müəllif

**Rəssamlar: İlqar Tofiqoğlu
Leyla Salamova
Korrektor: İlahə Vəliyeva**

**Çapa imzalanmışdır: 01.10.2007
Formatı 60x84 1/16
Çap vərəqi: 31.25
Tiraj 100**

**Rafiq Yusifoğlu
(Əliyev Rafiq Yusif oğlu)
Tanrının ömür payı**

**"Sumqayıt" nəşriyyatı
Lisenziya: AB №022046
Ünvan: Sumqayıt şəhəri, 5-ci məhəllə, 14 "a"**

□□□□□ «□□□□□□□□ □□□□□□□□□□.□□□□□□□□□□□□□□»
□□□□.□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□□□□.
□□□□□□: □□□□□□□□□□, □□□□□□□□ □□□□.5
□□□□.: 645 65 05; 645 49 34; 648 50 79 (□□□□□)

